

256/2

114/2

მედიკალი

14

9

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა

1956

სოციალ-დემოკრატიული რევოლუციური პარტიის ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

წელიწადი 33-ე

№ 9

სექტემბერი, 1956 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ორგანო

შ ი ნ ა კ რ ს ი

მიხეილ მრევლიშვილი — ზევი, პიესა	83-3
ნიკოლოზ ნადირაძე — ლექსები	44
რევაზ ინანიშვილი — მეგობრისადმი მიწერილ წერილებიდან. მოთხრობები	45
ვაჟა-ფშაველას შტაბის მდიანი — ლექსები	51
ლადო მრევლიშვილი — მონადირე, მოთხრობა	52
ნოდარ დუმბაძე — ლექსები	61
კრიშან ჩანდრი — მისი საბჭო, ნარკვევი. თარგმანი შ. ძიბიგურისა	62
გიორგი ლეონიძე — ლექსები	67
ფედერიკო გარსია ლორკა — ლექსები, თარგმანი ესპანურიდან მიხეილ ქვლეიძისა, ვლენე ფედერტიანისა და თამაზ ჭილაძის	69
ერნესტ მემინგუელი — მოხუცი და ზღვა, — მოთხრობა, თარგმანი ინგლისურიდან ანა რატინისა	76

ქირბიკა და პუბლიცისტიკა

ვლადიმერ მაჟარაიანი — რევოლუციის დიდი პოეტის შემოქმედებითი ვხა	123
მიხეილ ზავერინი — ალექსანდრე მეფისოვის თარგმანები	131
ანა ლვინიაშვილი — ქართული საბავშვო ლიტერატურა	137
მარინე აბულედიანი — ქართული მწერლები უცხოურ ენებზე	142
ნოდარ კაკაბაძე — ჯერპარტ მთებში	151

ხელშეწყობის საკითხები

კონსტანტინე გამსახურდია — დავით კაკაბაძე
 ვერიკო ანჯაფარიძე — სპი შეხვედრა კინალოვთან

მეცნიერება

გ. ბერი-მამიკონიანი — ქართული ანბანის წარმოშობის საკითხისათვის
 კ. ბაქრაძე, ს. წერეთელი, პ. გუჯაბაძე — ერთი რეცენზიის გამო
 იხ. მე-2 გვ.

გურამ ასათიანი — ედიშერ ყიფიანის მოთხრობები	182
ალ. ხანადირაძე — შალვა ამისულაშვილის ლექსები და ბალადები	184
ტ. ჯანიაშვილი — წარსულის ფურცლები	187
მ. შათირიშვილი — «ენათმეცნიერების შესავლის» მეორე ნაწილის ქართულად გამოცემის გამო	188
ზურაბ კაკაბაძე — წიგნი ილია ქაქუაძისის ფილოსოფიურ და ესთეტიკურ შეხედულებებზე	190
ახალი წიგნები	გარეკანის შესამე გვერდი

ს ა რ ე დ ა ქ ც ი ა

რედაქტორი ს. ჩიქოვანი

ს ა რ ე დ ა ქ ც ი ა კ ო ლ ე გ ი ა :

დ. ბენაშვილი, ლ. კალანდაძე (პ/მგ. მდივანი), კ. ლორთქიფანიძე, პ. რატიანი,
ა. ქუთათელი, ს. შანშიაშვილი

რედაქციის მისამართი: თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. № 6. ტელეფონი 3-23-42

ბელმოწერილია დასაბეჭდად 3/X-56 წ. ნაბეჭდ ფორმათა რაოდენობა 12. ინაწყოების ზომა
7 1/4 X 12 1/2, ქაღალდის ზომა 70 X 108. ტირაჟი 6000. შეკ. 507. უკ 07327

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს მთავარბოლიგრაფიკამოშემკვლავის
ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი. თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. 5.

მინილ გეპლიზილი

გ გ ა გ ი

დრამატული კომედი 4 მოქმედებად 6 სურათად

მოქმედი პირნი

- ონისე — თურმანაული — მოხუცი მწყემსი 78 წლისა.
 დელა თურმანაული — 21 წლისა. ონისეს შვილიშვილი. მასწავლებელი. მთავრული.
 ამირან რაინაული — 30 წლისა. ზოიტკენიკოსი.
 ზეზვიდი რაინაული — ამირანის შვი. დელას მოწვევა. ობოლი 15 წლისა.
 თინიბეგ უთურგაული — სოფ. მუხათხევის კოლხის ფერმის გამგე 55 წლისა.
 საბედო — თინიბეგის შვილი. 48 წლისა.
 გეგა — თინიბეგის შვილი. 25 წლისა. მწყემსი.
 ლაზრო ზარიძე — სოფ. მუხათხევის კოლმურწეობის თავრე.
 კობე სისაური — სოფ. მუხათხევის სოფლის საბჭოს თავრე.
 მადო — კობეს მუდლე. კოლმურწე.
 იანქო — სოფლის საბჭოს მდივანი. 26 წლისა.
 გონა მინდელი — ფერმის პრივატირი. პარტიული კომიტეტის მდივანი. 28 წლისა.
 გოგოთა — ფერმის პრივატირი. 40 წლისა.
 პაწაწა — }
 ხეთისო — } ფერმის მწყემსები.
 ვახტანგი — }
 დუდენა — } კოლმურწეობის წევრები. სოფლის ვასალთოვარი გოგოთა.
 მარიცა — }
 სასადილოს ოფიციატი.
 პირველი მწყემსი.
 მეორე მწყემსი.

ფერმის მწყემსები. მთის მცხოვრებლები. მონადირეები. მოსწავლეები. 1, 3 და 4 მოქმედება წარმოებს მთაში, მე-2 მოქმედება კასპისპირეთის საზღვართო საძოვრებზე. დრო — მუხუთე ხოწლედი.

მოქმედება პირველი

მთა. ოთახი თინიბეგ უთურგაულის სახლში. ოთახის უკანა კედელში, მოწუქურთმებულ განჯინებს შუა, დაყოლებულია ბინგან გამოთლილი რქოსან ცხოველთა თავები. მარცხნივ ირემი, შუაში, კარისთავზე ყოზი, მარჯვნივ უიბვი. დანარჩენი შორთოლომა ოთახისა სადაა და თანამედროვე გრძელი ტახტები ხალიჩებში. კედელზე გუჯიში. გუჯიშივე სანადირო იარაღ-მოწყობილობა. კუთხეში პატარა მაგიდა, რომელზედაც აწიებული ღამაა დგას. ბუხართან პატარა და გრძელი ტახლა საეცეა ხორავით. ოთახს ფანჯრები არა აქვს, მხოლოდ კარები აქვს სამი — ერთი უკანა კედელში განჯინებს შუა და ორიც მარჯვნივ და მარცხნივ. ეტყობა, ეს ოთახი პირველ სართულშია მოთავსებული და მოზამთრეთა სადგომს წარმოადგენს. ქარიშხლიანი ღამეა. ბუხარში ცეცხლი გიზგიზებს. ბუხართან თავი მოუყრიათ მთაში მოზამთრე მცხოვრებლებს.

1

დუდენა — (ხმადაბლა მღერის ოფიურ ფანდურზე)
 მთას თოვლი მოჰკიდებია, მწყემსო, აყარე ცხვარია.
 ადექ და ბარად ჩამოდი, ბიჭი, შირთე ქალია.
 აღარ მოგწყინდა მთას ყოფნა, აღარ მოგინდა ბარია.
 ან ღამაზე ქალთან აღურხი, ან მათთან საუბარია?

- მარიცა** — (ჩამოართმევს შაირს)
 არც მთაში ყოფმა მომწყენდა, არცა მომინდა ბარია,
 არც ლაშქა ქალთან აღერსი, არც მასთან საღებარია,
 თვალწითელ შინაქ მიჩვენის, ჩემი ფარცხის თვალა,
 პორბალოს ნისლი მწყემსისთვის ქალის აღერსის დარია.
გაგიდან მოისმის ქარის მომძაღვრებული ზუზუნი. ყველანი უნებლიეთ კარებისკენ იყურებთან.
- დუღენა** — (გადასდებს ჩონგურს). როგორა კივის ეს ტიალი დილაობას მიმავალი დედა-კაცითი!
- მარიცა** — ვინ მოიგონა ეს ზამთარი, მოგწყვეტს ხოლმე ბარს, ჩაგვეტაცეს ხოლმე დათვებით ამ ხრიოკებში!
- დუღენა** — ასეთმა ღამემ ზეფი იცხს...
- მარიცა** — (შეშინებული ხელს ჩაქვიდება კუთხეში მუდომ მოწყენილ ზუზუას) მოდი, ზუზუა... ბუხართან მოდი, აქ შევიცევა.
- ზუზუა** — დამუხსენი! (პაუზა).
- დუღენა** — კვალი უნახავთ წარაფებში, არ გაგიფიათ, გოგოებო?
- მარიცა** — ვისი?
- დუღენა** — მე რა ვიცი, იანქომ მითხრა, ვიდაც უცნობი კაცის!
- მაგლო** — (ქსოვს წინდას. მშვიდად) სად უნახავთო მითომ?
- დუღენა** — წუხელ ღამით ცეცხლი ნთებია ძველ ციხეში, დილით გამქრალა უგზო-უკვლად.
- მაგლო** — მოსჩვენებია იანქოს!
- მარიცა** — (იყურება კარებისაკენ. შეშინებული) ვინ რა იცის, სად მიიშალა?
- დუღენა** — ზასფიწალოს ავიდოდა!
- მაგლო** — (მშვიდად) მწყემსებს ზაფხულში უძნელდებათ იმ მთაზე ასვლა, ზამთარში როგორ ავიდოდა, ამა რას ამბობ?
- დუღენა** — (საიდუმლოდ) კიდევ სხვა კვალიც უნახავთო ცრემლისწყაროსთან, როგორცა ჩანს, თრნი არიან...
- მაგლო** — (განაგრძობს ქაოვას. მხნედ) ამ ზამთარში უცხო ვინ მოვა მუხათხვეში, რა სათქმელია?!
- მარიცა** — (შეშინებული) აგე! (კაცური შეორდება).
- ზუზუა** — (აძგება. დიდი ადამიანის კილოთი) რა მოვივიდათ, რამ დაგაფრთხით?
- მარიცა** — (მუდარით) ჰკითხვ. ვინ არის, ისე კარები არ გაუღოთ!
- ზუზუა** ყურადღებას არ აქცევს მარიცას სიტყვებს. მიდის კართან, ხსნის ურდულს. ქარის მძლავრი ტალღა თავისით ალუბს მუხის მიმე კარს. კარებში არაფერა ჩანს, მხოლოდ ქარის სმართი აბლა უფრო ჰკაფიოდ ისმის და ღია კარში მთვარის შექიით განათებული ნამქერის კორიანტილი ბრწყინავს.
- ზუზუა** — ვინ არის მინდ?

ღია კარში ორი ნაბდოსანი გამოჩნდება. უცნობებს სახე ნაბადში აქვთ ჩაშალული. მათ დასაბუჯე მარიცა შეკვივდება. ნაბდოსნები ფეხაყრფით და სხარტად შემოდიან ოთახში. ურდულმოდერებული ზუზუა გამეშვებული დგას. უკანა ნაბდოსანი ხელს ჰკრავს წინას და გვერდზე მიაგდება. თვითონ წინ წამოადგება და ნაბადს გადაიგდება მხრებზე.

- მმელანი** — ლუღა!
- ლუღა** — (გულთანად იცინის. ბუხრის ალით განათებული, მთის ფერის პეაგს ამ წუთს, ომის კულულოებში ჯერ კიდევ უბრწყინავს დაუნძარი თოვლის ფიფქები). რამ შეგამინათ გოგოებო (მარიცას) მთის შურახს შეხედეთ. შეშინებულ წრეწუნას ჰგავს! ზუზუა, ბიჭო, იქეთ წაიღე ეგ ლაზგარი წმიდა გიორგისა! დეიდა შავდო. (მითითებს ნაბდოსანზე) აი, ყაჩაღი დავიბრე!
- მმელანი** — (წამოიწყენენ) ყაჩაღი?
- ლუღა** — (დაბეჯითებით) პო, ყაჩაღი, წარაფებში მიმალულიყო! (ნაბდოსანს). წამოდექ წინ! გოგოებო, დღეს საახალწლო არიფანა აქ დავუქვით და ჩემს ფსონის ანგარში ძღვენად თუ მიიღებთ დიდოღ ლეკს! (ჩამოგლეჯს ნაბადს).
- მმელანი** — (მზიარული ყოცინი) იანქო!
- ლუღა** — (მიდის ბუხართან. თბება) საწყვალი, თოვლში ჩაფლულიყო, მე რომ არა, ალბათ ნამქერის დააღრწობდა.
- მაგლო** — როგორ წასვლია საწყვალს ფერის იანქო, ბიჭო, აგერვიდად რამ შეგამინა?

იანქო — (კარებისაკენ იყურება. ზეზევის) მიდი, ბალო, ეს ურდული თავის ალაგას გარეკერი, რას გამოწრჩები ზელში კერით?

ზეზევი — (უცმაყოფილოდ) ბალები სახლში გველოება! (ზურავს კარებს. ურდულს გვერდზე მიაგდებს).

დუღენა — (იანქოს) წითელას ხატი ხომ არ მოგდებს, რა კარისაკენ იყურები?

იანქო — (დარწმუნდა რომ ზეზევიმ კარი დახურა) რას ამბობ, გოგო, წითელას ხატი რას დამაკლებს. არაყი მინდა, მიცემა ცოტა!

დუღენა — საშენო არაყს ჩვენ არ ვხდით!

იანქო — საყვედო მომიხდებოდა, თეანკარი და ტებილი!

ლელა — შენახული გვაქვს საქორწილოდ, იმას ერთ წვეთსაც ვერ მოგაყლებთ!

იანქო — (ლელას) ცოტა მაინც, ერთი ყანწი შერე რაც ვინდა, დამავალეთ!

მავდო — კარგი, დაუსხით, ნუ აწყვალუბთ!

დუღენა — (უსხამს არაყს პატარა ყანწში).

იანქო — ეს პატარაა... (უჩვენებს დიდ ყანწზე) ეაყაც ის უფრო მიუხდება.

დუღენა — აჰ ამიტომ მეც ეს პატარა შეგირჩევ, რა ეაყაცაც ხარ, ისეიც ყანწია! (ყველანი იციან).

იანქო — (სვამს) უჰ, კარგია!

მავდო — იანქო, ბიჭო, სხვა ზეენები სადღა არიან? ზემი კაცი ხომ არ ვინახავს წარადებში? წუხელ გასული ხანადიროდ ჯერ სახლში არ დაბრუნებულა!

იანქო — (მოუციოდება ზუზარს. აიტუზება მარიცას გვერდით) რა ვიცი, აბა, სად იქნებან ამ ქარბუქში.

ზეზევი — დედა მავდო, იანქომ რა იცის, რასა ჰკობხვ, ისინი ალბათ კოლექტივის სადგომებში შეისვენებდნენ... აგრე იციან, ნადირობისას იქ დაიდებენ ხოლმე ბინას!

ლელა — იანქო, ჩადი, შეატყობინე, გიცდინა-თქო!

იანქო — (თბება ზუზართან. ერთიმ ვერ გაიგონა).

ლელა — შენ გუბნებო, ჩადი მეოქი!

იანქო — (გაიკვირვებს) მე შეუბნებო, ლელა, მავს?

ლელა — არა, სპეროზის ანგელოზებს!

იანქო — არა, დობილო, აქედან ფეხსაც ვერ გადავდგამ! (მოუხახუნება იქვე მდგომ მარიცას). ზე მარიცასთან მირჩვენა!

მარიცა — (გუდგება ვანზე) აგრემც თვალი ამოვტყულებთა! (საურთო სიცილი).

დუღენა — თუ ვერ წახვალ, დიაცის კაბა ჩაიცვი მამ!

იანქო — რასაც ვინდა იმას ჩავიცვამ, ოღონდ აქედან ნუ გამავდებით!

დუღენა — ნეტა ვიცოდე ვინ დავინშნა საბჭოს მდივინად?

იანქო — (ამაყად) ზელისუფლებამ, მთის ზუზუნა, მავსებენ, მამ რა გკონია!

ლელა — ჰოდა, რადგანაც ვაგასებენ, უნდა წახვიდე, სხვა რა გზა გაქვს?

იანქო — ვერ წავალ-მეოქი, გუბნებო. ვიდრე სახლიდან აქ გადაშოველ აესულები მელანდებოდნენ. ლელა რომ არ მყოლოდა თან, მართლაც ნამქერი დამარჩობდა. გარდა მავისა (იყურება კარებისაკენ). ცრემლის წყაროსთან რაღაც ხმაური შემოშვსა...

მარიცა — (შეშინებული) რა ხმაური?

იანქო — მგელკაიბის ტერივის ქობთან უცხო ლანდს მოვკარ თითქოს თვალი!

ლელა — იქ, ქობის პირას ახალგაზრდა ფიჭვის ხე დგას, იქნება იმ ზის ლანდი იყო, იქნება ქარმა შეარბია?

მავდო — მგელკაიბის ტერივიც თურმე დახეტიალობს ლამაზობით, იქნებ ის იყო და ვერ იცან?

დუღენა — ავაი, თუშო! დიაცმა როგორ შეგაშინა ახალწლის წინ?

მავდო — ან და მარიცას რას ეკრობო? მგელკაიბის ეშვიან ტერფის არაფიცა აქვს თეანკარი. ზინკალიც და დიაცის უბეც! (ყველანი იციან).

იანქო — თქვენ დამცინეთ, მე კი მაინც ჩემს აზრზე ვარ... ის ეაყაცი არც ქერივთა ჰგავდა, არც ფიჭვის ლანდს...

მავდო — იქნება ვინმე გზაბნეული მგზავრი იყო, უნდა გვეოთხნა ვინაობა.

იანქო — დედა მავდო, ცრემლის წყაროსთან რომ მოვიდა...

ლელა — (შეუბნებს) კარგი, გვეოფა ტყუალები...

დუღენა — (ლელას) დააცა სთქვას?... ჰოდა, რა მოხდა, ცრემლის წყაროსთან რომ მოვიდა?

იანქო — (ჩაიქნევს ხელს) არაფერი... გვიხ ზევისკენ აიღო და წარადებში მიიშალა, ხმის ამოღებაც ვერ მოვასწარი...

ზეზევი — (რომელიც აქამდე ჩუმად იჯდა დალონებული წამოადგება. იანქოს) ვინ იყო, იანქო, ვერ იცანი?

იანქო — რას ვიცნობდი იმ სიბნელეში!

- ზეზვი** — (მაგდო) დეიდა მაგდო, იქნება ის ზემო ძმა იყო, ამირანი?
- მაგდო** — არა, ზეზვი, ამ ზამთარში გამოცდილსაც გაუქირდება ჩვენ ქარაფებზე სიარული ამირანს სადღა უხსომება შიის ხაცალეუხო ბილიკებო.
- ლელა** — (გაეკირვებული) როგორ, ქალო, ამირანს ახლა აქ რა უნდა?
- მაგდო** — რახანია წამოსულაო მოსკოვიდან, ასე გაიგეთ მე და კობეზი
- ლელა** — წამოსულაო?.. ეგ შე დღემდე არ მსმენია...
- იანქო** — რად გაეკირვე ვითომ აგრე, ან შენ რისთვის უნდა გყოფნოდა?
- ლელა** — არა, მე ისე... შემოდგომასზე შეგერება გვერნდა შიასლელების, მოსკოვს ვიყავი შეკრებაზე, ამირანს თურმე ჩემი იქ ყოფნა გაეგო და მომინახულა... ეგ არის, რომ წამოსვლაზე არა უთქვამს რა იმ ხანებში!
- ზეზვი** — (ამაყად) როგორ არა, ძმა კობემ იმ დღეს წერილიც წამკითხა, ამირანი ლაზრობა სწერს, ჩვენ თავმჯდომარეს — ჩემი ვაღია ალალი საქმით ვუპასუხო ზვენი პარტიის მოწოდებას, დაეუბრუნდე მშობლიურ მთებს და ჩემი ცოდნით ჩვენ მწყემსობას გამოადგეო. სიტყვა-სიტყვით აგრე უწერია იმ ბარათში... მერე კიდევ მწყემსებს ენახათ ამირანი ქვეით ბარში, ეთქვა თურმე, გული აქ აღარ მდგება და მუხათვეს უნდა ავიდეთ, ჩემზე უთქვამს, უნდა ენახო, მენატრებია...
- მარიცა** — რა ხანია აღარ ვინახავთ ერთმანეთი?
- ზეზვი** — ამა, რა ვიცი, გზად რომ შეშვდეს, იქნებ ვერც ვიცნო ალალი ძმა!
- მაგდო** — (მარიცას) ახლავე გეტყვი რა ხანია აღარ უნახავთ (ჩაუფიქრდება). ჩვენი მიხდაის, ლელას მამის დალუბვის წელს გაიწვიეს ამირანი სალდათობაში...
- ლელა** — მაშინვე ორმოცდასამში დაიღუპა სტალინგრადის მისადგომებთან!
- მაგდო** — ამირანიც ორმოცდასამში გაიწვიეს, ორმოცდაათში ფრონტზე მოხვდა, მერე დაპირლი დაბრუნდა შინ, ცოტა ხანს დასუო ჩვენთან სტუმრად. ის იყო და სასწავლებელში განაწესდა, თბილისიდან მოსკოვს გაგზავნეს უმაღლესში.
- ლელა** — (შეზებას ზეზვიას) მართალია, სიზმარივით თუ უხსონებათ ერთმანეთი. (მხარზე ხელს დაკრავს) ფიქრი ნუ გატებს, როგორც შევატყვი, ამირანს დრო არ დაუკარგავს, ბევრი უნახავს, ცოდნაც კარგი შეუძენია.
- მაგდო** — (ზეზვიას) აგრეა, შეილო, შენზე ნაკლებ როდი ელიან კოლექტივში რაინულის დაბრუნებას. ზოტკინიკოსს სანთლით ეტებენ მუხათვეში.
- ლელა** — ჩვენი ზეზვიაც ყოჩაღია, თვალი არის ჩვენი სკოლისა (ზეზვიას განაზნებებლად) ძა, ზეზვი, ძალიან ვიმძიმს მოლოდინი?
- ზეზვი** — მიმძიმს, ლელა მასწავლებელო!
- მაგდო** — ძნელია, შეილო, ობლობა და უთფისტომობა. კიდევ კარგი, საბედო პყავდა მზრუნველად აქ. ცოტას კიდევ ძმაც უგზავნიდა.
- დუდენა** — ძმა რომ არა, საბედო ძალო რას იზამდა, ხელმოკერილი ტმრის პატრონი!
- იანქო** — ნეტა ენას რას ატარტალებ, თინიბეგმა ხუთჯერ ითხოვა, შე მომეცით ეგ ობოლი, ის იყო რომ სოფლის საბჭო არ დაეთანხმა.
- დუდენა** — თინიბეგს გაზრდა შესძლებოდა, თავისიანებს მოახმარდა!
- იანქო** — (შეუტევს) ხმა გაეკმინდე, შავას არავინ გეცითობდა!
- მაგდო** — იცო, იანქო, გულბორიტი ადამიანი შედამ სიკეთის დაქუცია მოსაჩვენებლად. მეზობლის თვალის ასახვევად — ნამდვილს თუ გიტყვით, მე სულ სხვა ამბის მოწამე ვარ, საწყალ საბედოს ხშირად შალვით გაუტანია ამ ბაღლისათვის დამადლებული ლეკმაპური!
- მარიცა** — მეც გამოვიცა, გულხახვეული კაციოა მეცხვარეობის ფერმის გამგე უთურგაული!
- ლელა** — (მიხედ-მოიხედავს) აქი გითხარით, ამ შეკრებას ნუ დაეჭვებთ შეთქი სახანდწლოდ!
- დუდენა** — საბედომ გეთხოვა, განსაკუთრებით შენზე გვთხოვა, მოიყვანეთ უსაფრთხოდ. ჩვენც ხალხი ბეღარ გაუტრებო.
- იანქო** — თუ თინიბეგ უთურგაული ვერ იყო კარგად მამაშენთან, საბედო ძალო რა შეაშია?
- ლელა** — ეგ მართალია, კეთილი გულის პატრონია საბედო ძალო!
- მაგდო** — ამ ოჯახში სხვა სხვი და სხვა შადლი შეატქს მავ საყოფავს. ეგ რომ არა, ვინ გაუჭლებდა უთურგაულს! (მცირე პაუზა).

საბე ხონით ხელში ოთახში შემოდის საბედო.

- საბედო** — (დგამს ხონას ტაბლაზე) ესეც კოტორი, გოგოებო საყმარისი იქნება მგონი! (მიხედ-მოიხედავს) მონადირეებს ვერა გხვდავ, ნეტავი რათ დაიგვიანეს? (შეამჩნევს ლელას, აღურ-სიანად) მოსულხარ, ლელა, შადლობა დმეროს, კიდევ კარგია, გვინახებულე. ფეხი შემოდეთ ჩვენ ოჯახში ზეზვი, შეილო, იქნებ-მამრადა მოეცებნა ალუდასათვის!
- იანქო** — საბედო, ძალო, ნიშნობა თუ გატქს, ნეტა ამდენს რა გაჟუსტუნებს?

ს ა ბ ე ლ ო — (ღმობლით) ნიშნობა, იანქო, ჩემზე იყოს, შენ ოღონდ გოგო შეარჩიე...
 ი ა ნ ქ ო — მე რა ხანია შეყვარდი... (გადახედვს მარიცას) მაგრამ გოგო არ მთანხმდები!
 ს ა ბ ე ლ ო — რათაო ვითომ, რას გიწუნებს?
 ი ა ნ ქ ო — (ისევ მარიცას გადამხედვს) რა ვიცი, აბა... ტანწერილი ხარო, მერხნება!
 მ ა რ ი ც ა — (გაკაბსებული) რა ექნა... მე რაღას დამამტვრდი, ვერ გამოვიია?!
 ი ა ნ ქ ო — (დამსწრეთ) ვერ გაუვიია... (მარიცას) რით ვერ ვაიგე, მთის ბუბუნა, ჩემი დამწველი
 შენა ხარ, შენ! (ყველანი იცინიან).
 ს ა ბ ე ლ ო — (ღმობლით) თქვენ ვიხანრო, თქვენმა ცქერამ გული ცოტა გამიხალისა! აბა, წამო-
 ლით, გოგოებო, ხინკლის ხევეში მომიხმარეთ, თორემ იქნება ვერც მოვასწრო!
 ი ა ნ ქ ო — (გახარებული) აი, ეგ კი ზემა ხაქვია, ძალიან მიყვარს ხინკლის ხევე!
 მ ა რ ი ც ა — შენ ვინ გეძახის ნეტა ერთი, შენც გოგოებში ზაეწერე?
 ი ა ნ ქ ო — რა ექნა, მარიცა, ტიალი გული მუდამ თქვენკენ მოიწვეს ხოლმე, ნუ დამძრახავ, თავსაც
 ძაან ნუ გამოიღებ, ნუ დაიფიწყებ თუშის სიტყვას... (მიუღმღერებს)
 „ქალო, ამდენი ტუბითა ნუ გამოიღებ თავსაო.
 დღეს ერთი ჰყავის ყვავილი მინდვრის ბოლოს და თავსაო,
 ხეალ ზეერი აყვავილებდა, შენს თავს ნუ უზამ ავსაო“.
 მარიცა შეუტევს ყველანი იცინიან. საბედო, მავდო, ღუდენა, მარიცა და ზეზეია გ-
 დიან იანქო შეაჩერებს გოგოებთან მიმავალ ღელას.

4.

ი ა ნ ქ ო — (საიდუმლოდ) გაიგე, ღელა?
 ღ ე ლ ა — რა გუარე?
 ი ა ნ ქ ო — გევა მთაში დამბრუნებულა!
 ღ ე ლ ა — დამბრუნებულა?... ზო, ახლა მივხედი ვის სდარაჯობდი წარაფხვნი. მერე და რა თქვა,
 მწყემსს აქ რა უნდა ამ ზამთარში? ან რად გაგვიბრბის, რად ვეშალება ვითომ სტუმრებს?
 ი ა ნ ქ ო — ზამტეში ზის დაღონებული, იმას რომ ჰკითხო, ყველაფერში შენა გდებს ზრალს.
 ღ ე ლ ა — ჩემთან რა უნდა, რას მიჩივის?
 ი ა ნ ქ ო — ნუ წამიხდენსო ვაკეცოვას, შემოგიფხვალა!
 ღ ე ლ ა — მე იმის ვაკეცოვობისა ჯერ არაფერი არ მსმენია.
 ი ა ნ ქ ო — (საიდუმლოდ) ასე მითხრა, ან გამოიწყვეს ან არა და იმის დახატულ სილამაზეს წითელ-
 თას ხატებს შეეწირავო!
 ღ ე ლ ა — (დაიცივით) ეგ თუ ჰგონია ვაკეცოვა? წითელთას ხატებს ის შესწიროს, ვისაც ხატებია
 ძალისა სწამს, ზემთან რად უნდა ეგ ზღაპრები! (აძირებს წასვლას).
 ი ა ნ ქ ო — (გადახედვება) გონი მოდი-ნეთქი გუბუნები, გეგას სიტყვები შექარას ჰგავს!
 ღ ე ლ ა — არა, იანქო, ეგ სიტყვები ვერ შეაშინებს თურმანაან მინდაის ქალს, ან შენ რად გინდა
 მაჰანკლობა, ან და მოციქულს რად მიგზავნის, თვითონ ვერ შეტყვის თუ გულს ცეცხლი მოჰ-
 კიდებია?!
 ი ა ნ ქ ო — ვნახავს თუ კი ადგილს დაუთქვან.
 ღ ე ლ ა — აბა, იანქო, როდის ყოფილა, კაკაბი თვითონ უფარდებოდა ქორს კლანჭებში?
 ი ა ნ ქ ო — ძვირად იფასებ, დიაცო, თავს, არც აგრება, შენ რომ გგონია!
 ღ ე ლ ა — რატომაც არა, შენა გგონია, ყველგანა ხარობს მთის ბუბუნა?
 ი ა ნ ქ ო — რა მთის ბუბუნა — მოწყვეტილ და ჩაიშრიტება.
 ღ ე ლ ა — ჰოდა, იანქო, ჩვენც ის ვვინდა, ადრე არ დასტყუნეს მთის ყვავილი!
 ი ა ნ ქ ო — რაღა ადრეა, შენი ხნის ქალი-ჩვენ გასათხოვარ გოგოებში აღარავინ არ შეგულებია, ცას
 ზომ არ ვინდა შეაბრედე!
 ღ ე ლ ა — (მუქარით) ამას უფრეთ, საითა პგრებს!.. (მიიწვეს იანქოსკენ) ამას წინათ ფიდას ქორ-
 წილში რო ვიყავით, ვის უხდებოდა ფარჩის კაბა, ვინ იჯდა ცხენზე მოხდენილად, ვიზე მღე-
 როდა ჩვენი იანქო, ღუნიაზე ასეთი გოგო არ დადისო, ახლა გამოვდექ შენაბერა?
 ი ა ნ ქ ო — (იხეხს იმ კარებისკენ, საითაც გოგოები გაიღდნენ) რა ვუყოთ მერე... ფარჩის კაბა მგე-
 ლოკაბის ქორვასაც ვეცა, იმასაც ჰყავდა კარგი ცხენი, მუერობდა კიდევ ცხენზე უდომა...
 მე რა ვიცი, იქნებ იმაზე ვმითრობდი?
 ღ ე ლ ა — ჰოდა, თუ გჭირებ შეირობდი, ის გაურიგე შენს ძმადანაც, ჩემგან რა ვინდა, შე რასა
 მთხოვ? (აძირებს გასვლას).
 ი ა ნ ქ ო — (შადგება კარებში) მამ რა ვუთხრა, რას დამბარებ?
 ღ ე ლ ა — არაფერსაც არ დავამარებ! (უმშავური ღმობლით) თუ ვინდა ასე.. ზემგან თანხმობას ნუ
 აღუთქვამ, შენგან იმედს არ ჩაუქრო! (მოიშორებს იანქოს კარებიდან და გადის საცილით).
 ი ა ნ ქ ო — ხუთი ვაკეცი ვერ მოსთოკავს ასეთ ღელაკას! (მისდევს უკან).

5.

სცენა ერთხანს ცარიელია. შემოდის საბუდო. მერე მოპირდაპირე კარედან გადის მწერა.

დევ იანქო, საბუდოს ხელში ხელადა უჭირავს.

ს ა ბ ე დ ო — (დადგამს ხელადას. ჩამოუდგება ბუხრის პირას, შეასწორებს მუკუზლებს) დავიღაღე... (მიმოხედავს, დაამტკრდება იქვე ბუხართან კედელზე ჩამოყვებულ ნახაბს, ხელს შეაკვლებს, მიუალერსებს) შეილი, ანთი, დღეს პირველად შეიკრიბა ახალგაზრდობა შენს ოჯახში, იმ უბედური წამართის შემდეგ... დღეს პირველად აჭრია მულდა შენი სახლი...

გ ვ გ ა — (შემოდის მოპირდაპირე კარებიდან. რაღაცას ეძებს. შეამჩნევს საბუდოს) დედი!.. ერთი საველე ჩანთა მქონდა... თანა მქონდა... ხომ არ გჩანხავს, თვალი ხომ არსად შევიღე?

ს ა ბ ე დ ო — (წამოხედება) არა, შეილო, შენ რომ ამოხველ, საველე ჩანთა არ გქონია, კარგა ნაჭრები იყავი და იქნება სადმე გზაში დაგჩანა?

გ ვ გ ა — (ჩამოუდგება ბუხართან, ჩაიჭირდება) იქნება მართლა დამჩანა სადმე... მგონი ვიღაცას გაადევნე... ვიღაც უცნობი შენგვდა გზაში...

ს ა ბ ე დ ო — რა ველო, შეილო, იმ ჩანთაში ფული თუ სხვა რამ საბუდოში?

გ ვ გ ა — (უბის უბეს მოსინჯავს) არა, ფული არა... (ადგება, ეძებს) საბუდო მქონდა ორიოდე...

ს ა ბ ე დ ო — საბუდო ვის რად დასჭირდება, დაგაბრუნებენ, დარდი ნუ გაქვს!

გ ვ გ ა — (გადახედავს ტაბლას) ე რა ხორავი გაგიშლიათ?

ს ა ბ ე დ ო — სახალწლო არიფანი ჩვენთან დაუთქვამთ ახალგაზრდებს...

გ ვ გ ა — საართუანოდ თუ გვცალით?

ს ა ბ ე დ ო — რა ვუყოთ, შეილო, წელს სახალწლო არიფანი ჩვენი ოჯახის უკრი იყო, გარდა მავისა საცოლე კაცის კარ-მიდამოს ცოტა რამ უნდა ახარებდეს, ბაშტეში იყავ, ძალღუბი ხომ არ ავიშვია, არა ავინო რა მიმსვლელ-მომსვლელს...

გ ვ გ ა — (უფრო თვითთავს) მართალია, ცოტა რამ უნდა ახარებდეს... (შემოდის იანქო, შეტრდება კართან, ყურს უდებებს დედაშვილის ლაპარაკს).

ს ა ბ ე დ ო — (უბამოდება გვას, ჩახედავს თვალბუში) შეილო, გვგა, როგორ სავედრო ღრუბლებივით ჩამოვიშვა ე წ ვარბები, მითხარი, ბიჭო, რა გალონებს, რა ვიღრღნის გულს?

გ ვ გ ა — (ჩაიქნევს ხელს, თითქოს უნდა მოიშოროსო) დამეხსენ, დედი, როგორ ბაღლივით მიტატებ... შეალერსება.

ს ა ბ ე დ ო — ის მაინც მითხარ, ამ წამთარში აქ რად ამოხველ, მწყემსს ახლა მოათან რა ხელი აქვს?

გ ვ გ ა — გეწყინა განა ჩემი ნახვა? მე კი შეგონა გაგიბარებდი დარდიან გულს, სახალწლოდ ამოვირბინე ორიოდ დღით! თუმცა შენ რა, დღიდან ანთაის დალუბების მხოლოდ ანთაის კვალს მისტიარი, სხვა არაფერიც აღარ გახსოვს.

ს ა ბ ე დ ო — ტყუილად რად მივდებ სიტყვას ბანზე, ან რად ადარებ ანთაის თავს, იმან მანდილი შემარცხებდა შურისცხენელი, შენ კი, შეილო, სასარგებლო მალამოსაგით უნდა მოეცხო ზედ-დამწვარი დედაშენის გაზარულ გულს. სხვა არაფერიც აღარ გახსოვსო, რა სათქმელია, შენ თუ მამხნეებ, შენი იმედით თუღა ვცოცხლობ ამ ქვეყანაზე, თორემ სხვა რაღა დამჩრუნია?

გ ვ გ ა — მოპყევი, დედი, ისევ ტარილს?!

ს ა ბ ე დ ო — გტირი, შეილო, გტირი, რადგან დარდი ზგავივით კვიღია გულს. აი ახლაც გიყურებ და ცუდად მიკენისი, ბიჭო, გული. კარგი საქმისთვის ამ წამთარში არ გადმოსტირი შენ ჩვენ კედლებს. მითხარი, შეილო, რა მოგვიდა მწყემსს ისეთი, რომ ფარას თავი მიანებე, საქმე დასტოვე, ამანაგებს გამოეტყვი და ტურდივით ღამიანა შემოიპარე შენს ოჯახში. თქვი, შემოგაკვდა ვინმე ჩხოვში, აქ იქნებ საქმეს ვერ გაუძებ?

ი ა ნ ქ ო — (ჩაერევა ლაპარაკში) საბუდო, ძალო, შენი ვაკაკი მუხათხვეში ერთი დიაცის სიყვარულმა ამოიყვანა... ვერ არის და სხვა არაფერი!

გ ვ გ ა — შენ ვინა გკითხავს, ვინი მოსარჩელე გამოიღებარ?

ი ა ნ ქ ო — ეს ვაჭბატონი თორმე ლეღას დამუტრებია, მინდიას ქალს, ნებით თუ არა, ძალით ჩავიგდებ ხელში!

ს ა ბ ე დ ო — რას ამბობ, იანქო, ეგრე უტოფრად ღამარაკი თუშს ქალთან როდი კვადრება, როგორ გირწმუნო ევ ამბავი?

გ ვ გ ა — ნუ ირწმუნებ, შენი ნებაა!

ს ა ბ ე დ ო — (თავზარდაცხმული) ვაიშე, ბიჭო, ეს რა მესმის, ეს რა ცუცხლი მომკვდება! (იანქოს) მართლაც არა მიხიანოს რა ამ ზედმეგმა, არ დამღუბოს, არ დამაწყლოს!

ი ა ნ ქ ო — (ამზიდებს) საბუდო ძალო, ფიქრი ნუ გაქვს, ისე არა წვიმს, როგორცა ქუბს!

ს ა ბ ე დ ო — რა ვიცი, აბა, უიუტია, სიყვარ და ამპარტყენობა მამისა დაბევა ამ ზედდამწვარს, (გვას) შენ ეს მითხარი, მამაშენს რაღა პასუხს აძლევ, თუ შემოუშვებს მამაშენი თავის ოჯახში მინდიას ქალს?

გეგა — ეს საქმე შენთვის ნომინდია, შენ მიმგზავნე მამანქანა!

საბედო — რა ხანია გული მივრძობდა, მაგრამ მაინც არას გამოვბდი. კაცმა რომ თქვას... არ არის ლეღა ცუდი სარძლო. იქნებ როგორმე დავიყოლიოთ თინიბეგა... ჯალ რას აწიბობს, თანხანია?

გეგა — ეს იანქომ თქვას! (იანქოს) თუ გადაეცი იმ შენს ღობილს რაც დაგაბარე? გონთ იყოს ცოტა, ნუ პეიტრობს, აყენის კაკალა ნუ ვგონივარ, კარგად იცოდნენ, როგორც მოთქვამს ისე იქნება (გადის. იანქო მისდევს).

6.

საბედო — (მიმვლ ამოიხრება) ეინ ვაიხარებს ამ ოჯახში, ეინ დაიღინჯებს თქვენ ხელში გულს? (ჩაფიქრდება, კარზე კაკუნი ისმის. საბედო კარს ატებს. ოთახში ონისე თურშანაული შე- მოდის).

7.

ონისე — (გაჩერდება კარებში ცოვად და აწყად) გამარჯობათ! (ათვლიერებს ოთახს) აქ ზემო ლეღა უნდა იყოს?

საბედო — პაპა ონისეს ვაუმარჯობს! მანდ რას გაჩერდი, შემობრძანდი. ლეღა გოგოებს ზინჯლის ხევეში ეხმარება!

ონისე — ქარბუიანი ღამეა და, სწორე ვითხრა, შემეშინდა, ამ ღამეში არსად დავუცდეს ფეხი-მეტი (იყურება კარებისაკენ) ძაან ანჩილობს ეს ტალი!

საბედო — (ხელს ჩააკლებს. შემოიყვანს ოთახში. კარებს მიხურავს) ქურტი გაიძრე, ბუხართან მოდი, გათბი ცოტა. ლეღა ალბათ ჯერ ვერ წამოვა. არიფანა აქვთ გოგო-პიჭებს, შენც ჩვენთან დარჩი, დავუცადე!

ონისე — არა, საბედო, ვერც ქურტს ვაჩიბდი, ვერც დაფრჩევი. იმ გოგოს დარდი მაწუნებდა. ვაცოდი და შინ ველარ გავტელ. ვარდა შავისა, ორიოლე სიტყვა მქონდა შენთან.

საბედო — (დაიშეღებულო) პოდა, მოდი, ვიძრე ქალები ფუხფუსებენ. ერთი არაფი დაგვილიე. (მაიწედის ყანწს).

ონისე — (აირიდებს) არა, შეილო, არაფს ვერა ეხვამ, ველარ ეოტან!

საბედო — (ყანწს ვერაზე გადასდებს) რად ვერ იტან? რამდენი წელი ვისრულდება კაცმა რომ სოტას?

ონისე — (ჩაფიქრდება) სამოცდართვამეტს შევასრულებ ალავერდობის შესამე დღეს.

საბედო — კარვა გევილა, შარაქალა!

ონისე — ეხ, საბედო, ამ მანძილზე ლხინიც მინახავს, გაპირებავე. ბევრი არახდროს არ მქონია, რაცა მქონია, ვამიცილა. ზოგი ცხოვრების წაუღია, ზოგიც ბედსა და უბედობას. რა ვუყოთ მერე. არა ვწუხვარ. ეს არი რომ, ზემო ბილიკის თაგტალმართმა მიშხობლა ძლიერ ამ ბოლოს დროს. მტრისგან ნასროლმა ცხელმა ტყვიამ, იქ მინდია წამოაოქოქა, აქ შთამი მე. როგორცა ხედავ, ბედმა უღლაგი გამიწყვია. ეს ერთი გოგო დამჩრა მხოლოდ. ეს არის ზემო მზეც და მთვარეც.

საბედო — ფიქრი ნუ ვატეს, ერთია მაგრამ ასს ხჯობათ!

ონისე — ვმადლობთ, შეილო, ხომ ვაკვირია შეილი გულზედა პეიდა — შეილიშეილი გულისა წვერზეო, მაგრამ მე ახლა სხვა მადარდებს... ყური მოვკარი, თითქოს ზემო მინდიას ფარა გეგასათვის ვადარდებოდა მადგეობას.

საბედო — (შეკრთება. თვალს უნებლიეთ იმ კარებისაკენ წაიღებს, სადაც გეგა ეგულება) პო, ამბობენ!

ონისე — მოტყუებულა ვამგეობა.

საბედო — (ნაწყენი) შავას რად ამბობ, ცითომ-და გეგას რას უწუნებ?

ონისე — მინდიამ, შეილო, თავის სიცოცხლე სოფლის საკეთის შეაღია. აჟი ამიტომ, შენი კაციყო. ზოგი სამტროლავ ვადაუღდა. შენ კარვად იცი, ზემო რაძლო, რა ჯაფა დსდო ჩემმა შეილმა ახალი ჯიშის გამოყვანას. შენ, ალბათ ისიც კარვად ვახსოვს, რისთვის შეარტყეს მთაში მისულმა სწავლულებმა იმ ხანებში „ოქტოს ვერბი“ მინდიას ცხვარს.

საბედო — რა საოქმელია, მამინ დაიდო ცხვარმა ფერი. ტრაველით ვაგვითოვიციდა!

ონისე — ამასაც ვეტყვი, სანამ შეშეძლო, მე ვუვლიდი მინდიას ცხვარს. იმედი მქონდა, სხვა მზრუნველი ვაუჩინდებოდა ჩემი ვაყკაცის ნამავარს.

საბედო — მოდა ვაუჩინდა სხვა მზრუნველი. განა რას ხედავ ამამი ცუდს, რით ვერ ვახდება ჩემი გეგა შენი მინდიას სამეციქიდრო?

ონისე — არა, საბედო, ცხვარი არ არის გეგას საქმე, შენმა ქმარმა კარვად იყის ხათთავ პგრებს. მაგრამ რა ვუყოთ, დიდი კაცია, ფარმის გამგე, აჟი ამიტომ გამგეობასაც ხელზე იხვევს, რასაც უნდა იმას აკეთებს თინიბეგა!

საბედო — (დაყვავებით) მე კი მგონა, ლეთის წინამე, რძლად წავიყვანდი შენს ლელას და შე- ვაროგებდი თინიბეგთან.

ონისე — არა, საბედო, ბანზე ნუ მივდებ სიტყვასა და ნუ მეზღვრები... მე რასაც ვამბობ, მართლად ვამბობ. ცხვარი არ არის გვეს საქმე, ასე მისწერე იმ შენ კაცს და შეატყობინე ჩემს კარზე (მიღოს).

საბედო — დაგეცადნა...

ონისე — არა, ნავახშვეს შემოვიფიქრო, ლელას წაფიყვან (გადის).

საბედო — (მარტო, მიღოს ზუხართან, ვარედან ქარის ზღუნნი მოისმის). ქარიშხლიანი ახალი წელი გვიტეინდება... (ჩაფიქრდება).

8.

ვარედან სახლთან მოახლოებული მონადირეების ხმაური ისმის. ამ ხმარზე მეორე ოთახიდან გამოცვივით: მადო, ლელა, ღუდენა, მარიცა, ზუზუა. ეზოდან შემოსასვლელ კარებში გამოჩნდებიან ნანადირეები დატვირთული მონადირენი და ხალხი. მონადირეებს წინ შოუძღვით კობე-შეკვლე, რომელსაც სანოვავით სდევს ხონჩა უჭირაყს ხელში. შეკვლესა და მონადირეებს პატარა ბიჭები ანთებული ფიქვის კვარებით უნათებენ გზას. კობეს საბედო შეეგებება წინ საესე ყანწით ხელში.

კობე-შეკვლე — (ჩამოართმევს ყანწს) შემოვდგი ფეხი, გწელობდეთ მადლი ჩვენი შრომისა. კარგი წელი გამოგეცადათ, ერთი ესა და მრავალი სხვა. გულმხიარულნი ყოფილიყით ჯა-ლაპობით, ცხვრით და ძროხითა. მუხათხევს წვლილი შეუტანოს საბუკონის ძლიერებას განმტკიცებაში. ახალ წელიწადს მოგილოცეთ, ცოცხლობდეთ და გაიხარებდეთ შეილებათ და შეილიშვილებით. ჩვენმა დოღლითა ჩვენი ქვეყანა ააშენოს!

შეკვლანი — ააშენოს!!!

კობე ყანწის ცლის. ქალები. დოღ-ფანდურზე შიორღურ საცეკვოსი უკრავენ, დანარჩენები სიმღერით და ტანით აპყვებიან დამკვრელებს. ოთახში ბერიკად გადაცმული იანქო შემორბის. ხელში ხის ხმალია უჭირავს. ბერიკა თავგამოღებით ცეკვავს და ერთიმეორეზე იწყებს გოგობს საცეკვაოდ. ქალები ყიფინას დააყრბან ბერიკას. ბერიკა ყურადღებას არ აქცევს მათ ხმაურს, განგრძობს ცეკვას. პოლოს უახლოვდება მარიცას და მოწიწებით თავს დაუკრავს.

ღუდენა — (სიცილით) ბერიკა, ცოლი მოგვდომია, რა გვიცეკვება ვითომ?

იანქო —

ვინ ვითხრა, ვინა?

ბერიკა —

შენმა კეთილმა მეზობლებმა! (უწვევებს გოგობზე).

იანქო —

(ატეხავს ზღუქუნს. მერე ერთხამად ხელს ჩაინევს) მომვდომია და რა გქნა?

ბერიკა —

(ჩამოუღვლის წრეს ცეკვით. ახლა ლელასთან გაჩერდება. ხელს წაატანს. უნდა და-ღით ჩათიროს სათამაშო წრეში) შენ ისა ხარ!

გოგობები —

(დოღ-ფანდურის ხმაზე) არა, კაცო, ის არ არი?

იანქო —

(არ ეშვება ლელას. დოღ-ფანდურის ხმაზე) ის არი და ისა!

ბერიკა —

(დოღ-ფანდურის ხმაზე) არა, კაცო ის არ არის!

იანქო-ბერიკა —

(დოღ-ფანდურის ხმაზე) ის არი თუ ის არ არის, ჩემია და რა გქნა!

(ცეკვით ვარს უფლის ლელას და თან ხმლით ფგვირებს გოგობებს, რომლებსაც უნდათ ლელას განთავისუფლება. საერთო მხიარულებას უცხად ქარის სამიწელი ზღუნნი დაფრავს. კარები თავისით იღება. წყლით ჩამოყარდნილ სიჩუმეში მკაფიოდ მოისმის შორეული ძაბლის ხმა. კარებში ონისე პაპ გამოჩნდება).

ონისე — გაიკონეთ, ხვეში ვიღაცა შეეღას ითხოვს!

მარიცა — (შეიკვლებს, ყველანი შეკრთებიან).

კობე —

გოგობო, ბუკვანი ჩქარა! (მონადირეებს) თქვენ, ბიჭებო, წრიაპები შემოიმეგრეთ. მე და ონისე საირმოდან დავეუღლით ხევს, თქვენ ცრემლის წყარო ჩაიარეთ: (ქალებს) თქვენ ბილი-კები გაგვინათო! აბა, წყვიდეთ, დროს ნუ გყარავთ! (ყველანი საჩქაროდ გადიან. ღია კარებიდან მოსხანან ანთებული კვარით განათებული სიბუბი).

9.

მეორე ოთახიდან ლელა გამოირბის, ხელში ანთებული კვარი უჭირავს. ჩქარობს. ღია კარებში ხაშვანდროდ გამოწყობილი გეგა გამოჩნდება. გადაუღობავს ლელას გზას. კარებს მიხურავს. ტრიაშული მიწყდება.

გეგა — (თვალს არ ამორებს ლელას. უახლოვდება. გამომწყვდად) საით გარბიხარ, მთის ბუბუნე?

ლელა — (უწვევებს ანთებულ კვარს. მხნედ) ხედავ ამას?!

საქართველო
საბჭოთაო

- გ ე ვ ა — (სხარტად გამოხატა ცხელადან კვარსა და ბუხარში შეაგდებს) გონი მოდი-მეთქი, გე-
უბნები!
- ლ ე ლ ა — მე ვერ გონთა ვარ, რა გინდა, სთქვი?
- გ ე ვ ა — იანქოსთვის ვიფქვამს, მოციქული რად დასჭირდაო. ჩემი მოსვლა გინარძანებია, აი გვახუ-
რომ გავცინო, გულის რა ცეცხლი მოჰკიდებია!
- ლ ე ლ ა — ახლა მავისი დრო არ არი, ვერა ხედავ, რა ამზავია? (აძირებს წასვლას).
- გ ე ვ ა — (შეაჩერებს) არაფერია, მგზავრის შევლას უწინოდაც მოახერხებენ!
- ლ ე ლ ა — გამიშვი-მეთქი, გეუბნები, იქნებ ვერა სენობ თურმანაანთ მინდათა ქალს?
- გ ე ვ ა — რომ ეცნობ, ისა მელავს, რომ არა ეცნობდე, აუბობდე!
- ლ ე ლ ა — რა გრჯის, ნუ იცნობ!
- გ ე ვ ა — ეგ გვიანდაა, მთის ყვავილო, შენი თვალებით ანთებულ ცეცხლს შენი ალერსი თუ ჩააჭრობს,
სხვა არაფერია!
- ლ ე ლ ა — (დაყვავებით) მავს რად ამზობ, ვინ ეტყვის დიაცს ასეთ სიტყვას, არ გაგვიგია, გულის-
აქმასა მალდა უნდაო...
- გ ე ვ ა — ტყუილად კიტიკებ გაზაფხულის სირინოზით, გამწენა ვფიცავ, ან ამ მელაფზე დავიდე-
ბინას ან არა და... (მიიწვეს ლელასკენ შექარით).
- ლ ე ლ ა — (შვიდად) გზად გადაუდგე სტუმრად მოსულ მეზობლის ქალს, ვერაფერი ვაგაკოვბა.
- გ ე ვ ა — (მოტეხილი) შე ახლა აღარც ვაგაკაცი ვარ, აღარც დიაცი...
- ლ ე ლ ა — (ალერსით) რათა განა?
- გ ე ვ ა — იმათ რომ შენთან მომიყვანა ამ ორმა ღებმა, იმათ რომ გულმა შენ საქებრად გამოიწია!
- ლ ე ლ ა — (თბილად) იცი, გევა, არ უნდა ასევე გულის აუგს, აუგი სახელს არ მოგიტანს... შენ ეს
მითხარი, მწვემს აქ რა გინდა, ამ ზამთარში, ვის დაუტოვე, შენი ფარა, ამზობენ, რომ მამა-
ჩემის ოქროს ვერძი ფერმას შენთვის გადმოუცია, როგორ უფლი, როგორ პატრონობ?
- გ ე ვ ა — (მუდარით) ბანზე რად მივადებ ვითომ სიტყვას, გზებს რად მიზღაობავ, ნატვრისთვალდით
რად ციმციმებ შორს ვარსკვლავთში?
- ლ ე ლ ა — ყურა დამავადე, თუ მამაჩემის ნაამგადარ ოქროს ვერძს ფლობ, გულით ეცადე თვალის
ჩინილი მოუბარო, ვინ რა იცის, იქნებ ეგ ფოს ის მოციმიციმე ნატვრის თვლი.
- გ ე ვ ა — ლელა, ნუ მღუპავ, გარკვევით სთქვი, შენი პასუხი რა იქნება?
- ლ ე ლ ა — (ღმილით და იმედინადად) რა უნდა ვითხრა... ვაგაკაცის საქმე და სახელი წინელით
მოგვრებს დიაცის გულს. წაიდი ბარში. საქმეს მიხვდე!
- გ ე ვ ა — წავდი, მავრამ... გულს აქ დატოვებ სადარაჯოდ, კარგად გახსოვდეს, შენთვის გადმოვქერ
ამ ზამთარში ეს მთუვალი მწვევრავლები და თუ დამჭირდა, ეს იყოფი, სულიეთშიაც რომ
დამემალო, სულიეთშიაც ვიოფი გზას! (მოიხვევს ნაბაღს და სწრაფად გადის).

ლელა მარტო. შერე ამირანი.

- ლ ე ლ ა — პასუხა მითვის... რა უნდა ვითხრა? (ჩაფიქრდება) ნეტა დღიამდე არ ვაშეშო, როგორ
გადავა ფიცის ქალას! (მიიბრუნს კართან) გევა... ჰუ, გევა... (ღია კარში მხოლოდ ქარის
ზუზუნის ისმის) რას ვაგონებს ამ ქარბუქში. (შემობრუნდება მიხედ-მოიხედავს) რაღას
წოდებდნენ, იქნება იქ შევლა სქირდებთ. (მიიბრუნს პუზართან, აანთებს გადაგდებულ კვარს.
ღია კარში უცნობი სილუეტი გამოჩნდება, მხარზე სველე ჩანთა ჰკიდია. ლელა შემოტრიალ-
დება. შეამჩნევს უცნობს) ვინ არის მანდ? (მიანათებს უცნობს ანთებულ კვარს).
- ლ ე ლ ა — (გაღვირვებული) ამირან, შენ?
- ა მ ი რ ა ნ ი — (მიიწვეს ლელასკენ) ლელა!
- ლ ე ლ ა — აქ როგორ გაჩნდი ამ ზამთარში?
- ა მ ი რ ა ნ ი — (გაბარებული) გამწენა ვფიცავ, ვერაფერი ვერ გამოვიგია. ეს ყველაფერი სიზმარსა
ჰგავს, მავრამ რაკი ლელასა ვხედავ, ნამდვილ ლელას, მიესულვარ ალბათ მუხათხეში!
- ლ ე ლ ა — რათა ეითხულობ, განა მუხათხეებს ვეღარა სცნობ?
- ა მ ი რ ა ნ ი — აბა რა იცი, ღვალთ დამიზნელა ნამქერმა და, სწორე ვითხრა, ვერასოდეს ვერ ვიფიქ-
რედი, თუ ოდესმე ვადურჩებოდა ამ ქარისხალს.
- ლ ე ლ ა — (იყურება კარებისაკენ) მარტო რადა ხარ, ან რადა თრით? შენა ცირიოდი წელან ხვეში?
- ა მ ი რ ა ნ ი — მგონი მე ვიყავ, მარტოდ ვიმგზავრე ბარიდან და თოვლმა გზები ამირია. გალაბული
ვარ, მცოცა კიდევავ.
- ლ ე ლ ა — (დაფიქრდება გავა კარში. გასძახებს სიბნელეში, ხვეიდან ყრუ პასუხი მოისმის. შე-
მობრუნდება. ამირანს) პუზართან მოდი, ვათბი ცოტა. როგორ ამოხველ ხვეიდან აქ, ჩემი
მაშველი არსად შეგხვდა?

- ამირანი — (ჩამოედება სამუხა სკამზე, თბება) მგონი ფოფვით, მგონი გზაში არავინაქ არ შემხედვრია... მესამე დღეა, კარში ვაღამებ და ვაიენებ!
- ლელა — (ასხამს ყანწით) მამ შენ ყოფილხარ ცრემლის წყაროსთან რომ ვნახეს (მოწვევით ყანწს) აი დალიე, მოვიხილება! (მიუთითებს გაშლილ ტანალზე) გამოყარის ღამე ვვადებს და დავვილოცე მაინც.
- ამირანი — ახალწილს ზედებით, არა, არიუნა გაქვთ საახალწლო?
- ლელა — ჰო, დალიე, არაყი ცოტა შევამოხბს და ჯანზე მოვიყვანს!
- ამირანი — ჩამოართმევს ყანწს. ჩაფიქრდება) უცნაური ეს ცხოვრება, ვახსოვს, ლელა, მე რომ თბილისში ვაცილებდი როგორ სერავდნენ მახალბეობა იმ საღამოს მოსკოვის ცას, მაშინ მინდოდა შეთქვა შენთვის, წამოვალ-მეთქი მუხათხეცში, მაგრამ რატომღაც არ გიხმარო. დღეს კი, აი წელიდან კარები რომ გააღეს, (მელანურა პეპელასავით შეუქუე წამოვიღე ამ ქობისკენ.
- ლელა — (ღიმილით) ჭრატის ალია, შენ სხვა რამე შეუქი არ გეგონოს!
- ამირანი — რაყი ავრება, ამ ალის მადლი ნუ მომიკლავს... ჩემს დაბრუნებას სამშობლოში, თქვენს აქ დახვედრის მუხათხეცში, ორივეს ერთად ვაუშვარჯოს, (სვამს).
- ლელა — კარგაა ეგ, რა დავვიწყინა შთის ადათი!
- ამირანი — (პაუზა) ლელა, ზეზვი რთვორ მყავს? მომენატრა, რახანია აღარ მინახეს!
- ლელა — მთელა სოფელი მამეღალად არის გამოსული, ზეზვიც ზეზვი, შენ გეძებენ!
- ამირანი — წყიდით მამ. შეგატყობინოთ, რომ აქა ვარ.
- ლელა — არა, დაიცა, შეთბი ცოტა, ისინი ალბათ, სავა არის, დაბრუნდებიან. შენ ეს მოხმარი, რისთვის წამოხველ მთაში მარტო, როგორ გაბედე ამ ზამთარში?
- ამირანი — რაყი ვადმოვიტერ საქარფელო, გულმა პარში აღარ განიძლო. გარდა მაგისა, ერთ ჩვენებურ მეცხვარეს შევხვდი, ის მპირდებოდა. მე ავიყვანო მუხათხეცში, მაგრამ შემდეგ ლხინსა და ქეიფს აყოლილმა დამაღალატა იმ უპიროს. (ურჩევნებს ჩანთაზე) ეს საბუთებიც შემატოვა, თვითონ საღაყ ვადიკარგა. მითბრეს მუხათხეცს წყიდით. საჭიროდ იყო ამ საბუთების დაბრუნება, დავფინება არ იქნებოდა, და რადგან გეზიც აქვთ მქონდა, არ დავუჯერე თანამეზავრებს, ფუბაფუბ მოვეყე იმ მწყემსის კვალს, მაგრამ, ეტყობა, მხარი მეცვალა, ვეღარ მივაყენე ამ გადათოფილი მწყევრებლებში ჩემს მუხათხეცს, ვიდრე პატარა ჭრატის აღმა, როგორც შენ თქვი, ნიშანი და შეუქი არ მომიცა იმედისა.
- ლელა — (გაოცებული) ვინ იქნებოდა ის მეცხვარე, ვინ დაგტოვებდა გზაში მარტო?
- ამირანი — (წამოადგება) ერთი ეს მიხმარი, თუ იცნობ გევა უთურგავლს?
- ლელა — (დაეჭვებული) იქნებ გევაა?
- ამირანი — იყო, ლელა, ჩვენს შორის დარჩეს, რასაც ვეცევი (მოხსნის ჩანთას) ეს ჩანთა იმან შემატოვა... წადი, ურჩიე ჩემ მავიერ, თავს ნუ იფუქებს სამარცხვინოდ, საერთო საქმეს ნუ ღალატობს, ნუ გურბის პახუხსავებ მოვალეობას!
- ლელა — როგორ?
- ამირანი — ქვეითი საზამთრო საძირებზეც ცხვარი მიშმილით იღუბება!
- ლელა — (თავზარდაცმული) როგორ თუ ცხვარი იღუბება?!
- ამირანი — (გაუწყდის ჩანთას) აი ვასინჯე საბუთები, აქ ყველაფერი ნათელია!
- ლელა — (ჩამოართმევს ჩანთას. გარედან ხალხის ყრუ ხმაური მოისმის) უკვე მოდიან მადლობა ღმერთს! (საჩქაროდ ხსნის ჩანთას, ამოიღებს საბუთებს, სინჯავს, ჩაიკთხავს ზოგიერთ მათგანს)... მოგახსენებთ, თოვლმა ყველა გზები შეგვიკრა, თეის მარაგი გაგვითავდა, ხალხის დღვლათი საფრთხეშია... (ლელა ღელავს. ხმაური ახლოვდება. ის ახლა ღელავს ჩაესმის როგორც თავმეკავებული დრტინება, კითხულობს მგორე საბუთს)... ყოველი წუთი ძვირფასია... გთხოვთ გამოვიყოთ საკვები და დახმარება აღმოუჩინოთ პრივადაჩს გევა უთურგავლს... (ლელა ღელავს, საბუთებს ისევ ჩანთაში პყრის).
- ამირანი — შენა გგონია თოვლის პრალია ყველაფერი? არა, ლელა, დაუდევრობამ იცის ავრე, უცხად მონწყდება ზევიდით და გადაქვლავს ადამიანთა ნამავარს.
- ლელა — (სასოწარკვეთილი. ხალხის ხმაური ახლოვდება) ხალხის დღვლათი საფრთხეშია... ყოველი წუთი ძვირფასია... რა უნდა გქნათ, როგორ მოვიტყვეთ?
- ამირანი — სად არის გევა? როგორ მოვიტყვეთ — ეს იმან უნდა გადასწყვიტოს!
- ლელა — (უშწოდ) გევა ახლახან აქ იყო და ვინ რა იცის, საით წყვიდა, იმის გზა და კვალს ვინ მისაძებნის?!
- ამირანი — თუ ავრება, მაშინ ჩვენ უნდა ვითავით და ჩვენ მოკვიდოთ საქმეს ხელი. დაყონება არას ვეარგია!
- ლელა — შენ მართალი ხარ, აქ დაყონება არას ვეარგებს! ვაგლავს ჩვენს თავს, ცუდადა ეხვებით ახალწლის დღეს.

ამირანი — მაპატიე, მეც ცოდი შეველე გამოვდექი.

ლელა — არა, ამირან, ჩვენ ამ საღამოს შევასრულოთ და როგორც ხედავ, მოწყდა შეგვი, ცაქ ქელა, როგორც შენ თქვი, ამდენი წლის ნამამადარი. (ხალხის ხმური ტყუილსავეთი უკანაღრუ დება სახლს და ერთბაშად წყდება).

11.

ოთახში შემოდინ: ონისე, კობე, იანჭო, საბუდო, მადო, დედენა, მარიაცა, სტუმრები და მონადირეები. შემდეგ ზეზუაი. ყველანი გაკვირებით შეპყრებენ ჩრდილში მდგომ უცნობს.

საბუდო — (ხმადაბლა) ვინ არის, შეილო, ეს სტუმარი? (შეაჩვენებს ლელას ხელში ჩანთა) ან ეს ჩანთა ვინ მოგვცა შენ? აბა მაჩვენე, ეგ გეგას ჩანთა უნდა იყოს, მეუბნებოდა, დაჯარავო! (გაიწყვდის ჩანთისკენ ხელს).

ლელა — (არბილებს ჩანთას. ციკად) მარტო ეს ჩანთა თუ დაქარავა! (კობეს) ძია კობე, ჩვენ ბარში უნდა გავემგზავროთ, დაუყოვნებლოვ.

ზეზუაი — (შემობის, შეპყრებს უცნობს, მერე ყველას, მერე ლელას) ლელა?

ლელა — (ყველას გასაგონად) მიდი ძმასთან, ამირანი!

ყველანი — ამირანი!

მოქმედება მეორა

მწყვდების სასადილო კასბისპირეთის საზამთრო საძოვრებზე. საერთო დარბაზს მარცხნივ საზაფხულო აივნის აქვს მიკრული, რომელიც ამჟამად ცარიელია. აივნიდან მოჩანს გადათოვლილი ტრამაილის ნაწილი. სასადილო დარბაზში, უკანა კედელთან, ფანჯრებს შუა, სასადილოს ბუფეტია მოთავსებული. მარჯვნივ აივანზე გასასვლელი შემაბნელებიანი კარებიც გასწვრივ ცალკე კაბინეტში გასასვლელი მორე კარია. ზამთრის დღის გაურკვეველი დროა. რკინის ღრუჭი ნაჭკრალია. ცივა. ფანჯრებიდან და აივნიდან მოჩანს, გარეთ როგორა ბარდნის. ბუფეტში, დახლოან ოფიციანტი თვლეს. ბუფეტის თავზე წამოღებული რადიორუბორი რაღაც მანვს გადმოსცემს. სასადილოში ყველა მავიდუმი ცარიელია: ერთ მათგანთან გოგოთა ზის და ქალაღზე რაღაცას ანგარიშობს, გასწვრივ მორე მავიდასთან გოგას ვაზუთი გაუშლია და გულმოდგინეთ კითხულობს. ფანჯარასთან პაწაწა ატუზულა და სიგრცეს გააყურებს.

1.

გოგოთა — (ანგარიშობს ჩოთქზე და წერს) ცხრა ტონა თევა... ზუთი ცენტნერი სუფთა ქატო... (ბუფეტის ოფიციანტს) გამოთიშე, რა გვეზღერება!

ოფიციანტი — (გამოთიშვს რადიოს. მივა გოგოთას მავიდასთან, აილებს საანგარიშო ჩოთქს და გადის).

პაწაწა — (თვალს მოსწყვეტს ფანჯარას) რაზედა უჯერობ, ბრიგადირო, აკერია ანგარიშები?

გოგოთა — (წამოადგება, გახუდავს ფანჯარას) თოცს, ისევა თოცს, ეს ტალაი! (დაქმუნის ქალაღს და გადაადგებს).

პაწაწა — (აილებს დაქმუნნილ ქალაღს, რომელიც მის ფეხებთან მიგორდა) თოცს, ბრიგადირო, ამოგვიწყდება მთელი ფარა, თუ საკვები თავის დროზე არ მოგვაშველეს!

გოგოთა — ვინ მოგვაშველებს ახლა საკვებს, ვერ გაივე ნამქერს გუბი ჩაუქეტნა.

პაწაწა — პოდა, ძმაო, რომ წამოშეჯარბარ კოლექტივის ბუხალტერიოთ და ახბაკუნებს ე მავ ჩოტქზე, არ გერბივინა, თავის დროზე გეანგარიშნა?

გოგოთა — მავს რად ამბობ, აბა მითხარი, თუ მოსწრებიხარ ასეთ ზამთარს?

პაწაწა — არსად-თქო... ასეთ ზამთარს არც წემათხვეის შეცხვარება მოსწრებიან, მავრამ, ავე, იგაყაცეს, მომარაგვს ყველაფერი!

გოგა — (კითხულობს ხმადაბლა) „საკვები ბაზის უზურადლებით მიტოვებამ ზურ რაიონსა და კოლმურნიკობაში ყოვლად შეუწყნარებელი ხისათი მიიღო“...

პაწაწა — (აწყვეტინებს) პოდა, რა გინდა, აი გოგოთაც სექტემბრის პლენუმს კონკრეტული საქმიანობით უბასუბებს, აბა ნახე მოთხოვნილება (კითხულობს გადაგებული ქალაღს) ცხრა ტონა თევა, ზუთი ცენტნერი სუფთა (გოგოთას) უთუოდ სუფთა პრიგადირო? (განაგრძობს კითხვას) სუფთა ქატო...ქერი, სიმინდი, კონცენტრატო... რას დაუწუნებს, აქ ყველაფერი რიგზე არის ჩამოწერილი, ეგ არის, რომ მისამართი დეფიწყებია, ვერ გაივებს, ვის უზაფინის მოთხოვნილებას.

გოგა — (დატყავს გაუთოს. ჩაიღებს უბეში. ადგება) მუდამ რომ სხვისი იმედი გეაქვს, ევა გულუპავს, სხვა არაფერი. ვაგვიტარდება — გვიშველიან, შემოგვაკლდება — მოგვიტანენ, ასე ფიქრობს ჩვენი ნაცალი ფერმის გამეგე უზურგაული!

გოგოთა — (ხმადაბლა) ზურგს უკან ლანძღვა ადგილია, ამა ერთი პირში უთხარით, თუ ნიჭი ხარ! პაწაწა — თორემ ვერ ვიტყვი, პაპაჩემის ნაანდერძევი საძოვრები არ აგვიწერონ ცალკე მამამ და ცალკე შვილმა!

გოგოთა — ასაწერს თვითონ იპოვინან, ნუ გეშინია.
პაწაწა — რას იპოვინან, რასა ბრძანებ... მთელი ჩემი ავლადილება პაწაწა მწყემსის პატრონის სახელია სხვა არაფერი. ამ სახელს კაცი ვერ წამართმევს, ის არც ცხვარია რომ გაკერიტო, არც ცხვრის ღუმა, ფერწის გამგეს რომ გამოადგენ!

გონა — კარგი, გეყოფა, საქმეს მივბუღით, ის აუთობს (წამოადგებს ნაბაღს ხელს) წაბო, იქნება შეუთბლებმა ცოტა რამ მოგვცენ სამოწყალოდ.

პაწაწა — წაიდეო, გონა, სხვა რა გზა გვაქვს, ამით ხელში მათხორებათ გადავიქცევით (მისდევს გონას. კარებთან შეჩერდება გოგოთას) ამიწეროს... მამა უცხონდა უთურგაულს! (აპირებს გასვლას. კიდევ შემოტრიალდება) თუ გინდ შენც! (გაღის).

2.

კაბინეტიდან გამოსის თინიბეგი.

გოგოთა — (ვითომ ვერ ამჩნევს თინიბეგს) ამახ უყურეთ, რა გულზეა? რას ეტოლები უთუორგაულს!

თინიბეგი — რაო, ბიჭო, ვის უჯაგრდები?

გოგოთა — (ვითომ ახალა შეამჩნია) გაგლანძღეს და გვაგათახსირეს გონა მინდელმა და პაწაწა?!
თინიბეგი — რა უნდათ ვითომ, რას მერჩიან?

გოგოთა — რა დიცი, აბა, ცოც ზამთარსაც შენ ვაბრალებენ, ცხვრის ქლეტასაც, ერთი სიტყვიით, თურმე ყველა უბედურება ფერწის გამგის ბრალი ყოფილა, შენა ყოფილხარ დამნაშავე!

თინიბეგი — (მწვიდად) რა ვუყოთ მერე, უაზრო ლანძღვას რა ძალა აქვს... შენ ეს მითხარი, ღაზრო სად არის, თავმჯდომარე?

გოგოთა — დილით აქ იყო, დაგზაბარა, დიაცადოსო.

თინიბეგი — დილიდან აქ ვარ, სად წაიფილოდა, სად იქნება?

გოგოთა — ოლქის სამხედრო ნაწილები ზეით ტანკებით გზუბსა სპირან, ხალხს გათყვანდა ნაწილების დასახმარებლად.

თინიბეგი — (ნაწყენი) ავი მეც უნდა წავსულიყავ, რატომ მე არ შემატყობინა?

გოგოთა — რა მოგახსენო, ვერ არის ღაზრო გუნებაზე, დამწუხვია მგონი ცოტა.

თინიბეგი — რად არ იქნება დამწუხვლი, გათაედა მგონი ღაზროს საქმე, ვინ აპატებს ასეთ ზარალს?

გოგოთა — განაყოფობით მინდიას ფარა დაზარალდა, მგონი ვერც ერთი ვერ გადარჩეს, წყალმა წაიღო ამდენი ხნის ნაშუშვარი!

თინიბეგი — წყალმა კი არა პიანდაპირ ვთქვით, თავმჯდომარის დაუდევარმა მუშაობამ.

გოგოთა — მე ის მფიქრებს, შენც არ გიმსხვერბალოს ამ ზარალმა, წყლან ავი პარტკომი და ჩვენი პაწაწა შენ გდებდნენ ბრალს.

თინიბეგი — არა, გოგოთა, აგრე ადვილად უთურგაულს ხელს ვერაფრისც ვერ დაადებს, შენ თინიბეგს ბრალს ვერაფრის ვერ დასდებენ. მე თავის დროზე ყველაფერი შევტყობინე ხელმძღვანელებს.

გოგოთა — შენს პირს შექარი, მეც ეგ მინდა, თუ კაცი მქვია, შენით მქვია, თუ ქუდი მხურავს, შენით მხურავს, განა არ მესმის ყველაფერი!

თინიბეგი — პოდა, კარგი, რავე აგრეა, გვეგს პრიგადან მიმიბედე, ვიდრე ის ბიჭი აქ არ არის, შენ მზრუნველობას ნუ მოაყლებ, თორემ იტყვიან, არ მოუარეს მინდიასეულ სიმდიდრესო.

გოგოთა — იქ რაღა არის მოსაფლელი, მწყემსები თუ?

თინიბეგი — რა ვუყოთ მერე, ჩვენ მაინც ჩვენი გვაგეყოთ, საბაბს ნუ მიცევით მტერ-მოყვარეს.
გოგოთა — შენი ნებაა, აგრე იყოს. (აპირებს წასვლას).

3.

საღამოყდება. თოვს. დათოვლილი გველა ბინდში იმალება. სიწუმის შორეული ფოლგარამონის ხმინაობა არღვევს. ის თანდათან უახლოვდება სასადალოს და ერთბაშად წყდება. კარუბისკენ მიმავალი გოგოთა შეჩერდება. გაკვირებული გახედავს თინიბეგს.

თინიბეგი — მიდი, გახედე, ვინ გავიყდა?

გოგოთა — (გაღის აივანზე, წინ შეეჩებება კიბეზე ამოშავალ გვეას. გვეა ბარბაცით ამოვია კიბეზე) შენა ხარ გვეა? მოდი ჩქარა, (უხილავ მუსიკოსებს) თქვენ კი წადით, დაიშაღენით!

- კ ვ ე ა — (მიყვარებოდა მოაჯირის სვეტს. რაღაცას ღიღინებს).
- კ ო გ ო თ ა — რამ გაგავიყვია, რა დროს ღიღინი და ქვიფიანა?
- კ ვ ე ა — დაბრუნდეთ... რატომღაც არა... ვითომ რა მაცებს სამგლოვიარო?... (უბოლოდ მუცლისკენ) ერთი შეიკვამ, ოსტატებო!
- კ ო გ ო თ ა — (შეუტყუა) ჩემდა-მეოქო კიდევ კარგია, თვალი ვერაფერი ვერ შევასწრო. ამა მითხარი, უბღება ყანს დოღზმანობა და ქვიფი?
- კ ვ ე ა — (მოშორდება სვეტს. მიყვარებოდა გოგოთას) გინდა იცოდე ჩემი სიტყვა?... აი ვატყვი... გახტვრეტალ გროშად არა ღირს თქვენი ფუსფუსი ქვეყანაზე... წავიდეთ, ძმაო, იქ წავიდეთ, სადაც ცხოვრება დოღზმანობა... იქა სჯობია, დამიჯერე... (მოწონისავს პარსს) აქ გულის სურნი გულსა მამარავს... მამარეშმა ამის მეტი ჩემთვის ვერა გაიმეტა რა... მწყვმისი გულა და ნაბადი... აფსუს, გევა... სად გადაშენდენ დამკვრელები? (მიღის კიბისკენ) ოსტატებო!
- კ ო გ ო თ ა — (გადაუღვება) გევა, ვინთ მოდი, აქ მოუთმენლად გელიან და აგრე რომ განახონ, სირცხვილია!
- კ ვ ე ა — (გაკვირვებული) რად შელიან?... ნუ ელით-თქო აგრე უთხარი ჩემს მავიერ...
- კ ო გ ო თ ა — ოს მანცა საჭეო, რა ღონე... საკვების საქმე მოაგვარე? თუ ნახე ვინმე, თუ გადაეცე ჩვენი თხოვნა?
- კ ვ ე ა — (ხელს ჩაიქნებს) ეგ ყველაფერი საწარმოო თათბირზე ეთქვათ... (წამიდერებს „მოხევის ქალო თინაო“, უცხად განმუხდება. დამატრდება გოგოთას)... ჩემი იმედი ნუ გექნებათ... მუ... თითქ არ გამინძრვება...
- კ ო გ ო თ ა — (შეწუხებული) რას ამბობ, გევა! მამარეშს რაღა პასუხს აძლევ? დაიღუბებით ორივენი!
- კ ვ ე ა — გოგოთა, მოდი, ნუ მამინებ... ერთი მითხარი, ცხვარია მარტო ეს ქვეყანა?... როგორ ვიარწმუნო, რომ ცხვრის შეტეა არა არის რა ქვეყანაზე?... აი ელქვათ შენ... ცხვარი ხარ თუ ადამიანი?
- კ ო გ ო თ ა — კარგი, გევა, ღვიწხომ არ უნდა გაგავიყოს?
- კ ვ ე ა — ღვიწხომ! (მოიჭრება სასადილოს კართან, ფეხს კრავს და შედის. თინიბეგს ვერ ამხნევს. გოგოთა შეპყვება. ნიშანს მისცემს თინიბეგს არ ჩაეროო ზენს ღვაძარაკით).
- კ ვ ე ა — (მუშტს დაკრავს ცარიელ მაგიდაზე) ღვიწხომ!.. ღვიწხო კი არა. თქვენ მაგივრით... რა გინდათ ზემგან, ამისხენით... ამა მითხარით, კაცი ვარ მე, ვარ თუ არა ადამიანი?..
- კ ო გ ო თ ა — (თავმობურჩებული) ეშმაკმა იცის შენი თავი!
- კ ვ ე ა — არა არა ეარი!.. არა ვარ-მეოქო, გულებნები!.. მე აი... უფრო აფთარი ვარ, ანდა კიდევ სიპზე გაზრდილი სავტის მარფე... ზოდა, გამიშვით იავე მთამი... მე საღალგობოდ გაგმე-ნიღვარ, თქვენ კი ფეხებში შეზღანდებით, გზებს მიღობავთ, ზელ-ფებს მიზორკავთ, გინდათ, თქვენსავით მწყვმისი ტყაპუტი ჩავიცვა და ხელში კომპალი დავიჭიროო... არა, გოგოთა, ეგ არ იქნება, არ გამოვა... ჩემი ვარსკვლავი მუხათხევის მთებში ანთია... მე იმ მთებს უნდა ჩავუძროლო... ვერ მოვისყვებ, მანამ კლანჭებში არ ჩავივლებ მინდიას ქალს... მერე კი თუნდა ტვაჭაზედაც არ დარჩენილა...
- კ ო გ ო თ ა — კარგი, ღაწწწარად, დაისვენე, რა მოგივიდა, ხატის ქადავად თუ დავიქ?
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — (აღგება. გოგოთას) იქით გაიყვა, იქ ჩაკეტე, აქ არავინ არ შემოუსწროს.
- კ ვ ე ა — (ეხლალა შენიშნავს თინიბეგს) ჩემი საღამი მუხათხევის შეცხვარების ვერმის გამგეს! ჩაკეტე, რა სათქმელია, შენ რომ მზარუნველი მამა შევადე, იმას მკითხავდი (უჩვენებს გულზე), აქ რა გუნია მწყვებს და მდავავს.
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — რას სჩადი, ბიჭო, კივად მივიღეს. დავაფასეს, მინდიას ფარა ჩავაპარეს, ძლიერ-ძლიერობით დავიყოლიე გამგევონა, თიფებად მივე დავიღვექ და ახლა ზემადე, რა გამოიღის?
- კ ვ ე ა — ტყვილიადა სცდილობ, მამარეშო!
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — რატომ ვითომ?
- კ ვ ე ა — იმტომ, რომ ცხვარი არ არის ჩემი საქმე, გულებნები, ცხვარს უწვითადე მოუვლიან.
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — (გველიანად) მაშ რა გუნებავს, გამიღილი სუფრა და ქვიფი?
- კ ვ ე ა — რა სათქმელია, მწყვმისი კომპალს ევა სჯობია.
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — რა თამასუქით, რა დოვლათით?
- კ ვ ე ა — შენი დოვლათით, მამარეშო! (იცინის. ჩაუშდერებს „მოხევის ქალო თინაო“).
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — სედებთ, შელოო, ჩვენს დროში, ბიჭო, კაცი რა არის, სახელის და პატრივის გარდა, მე შენ ვითხრა, მამარეშმა ოცი ათასი სული ცხვარი არ დავაკოვოს.
- კ ვ ე ა — (ხელს ჩაიქნებს) სახელი, მამი, ღაქუც ქალს ჰგავს, დღეს რომ დავხარის, ხვალ გღალატოლს, მამი სახელი შენც დიდი გაქვს, მარგამ ავე, მოქიშენი შენც გამოგინდენ. რაი-ნოლსმა, ზეზვიან ძმამ, საღამი და კარგად ყოფნა შემოვიფიქვია.
- კ ო გ ო თ ა — (გადახედავს თინიბეგს) დავგზარუნდა რაინაული?
- კ ვ ე ა — პო, მთამი შემხვდა, მუხათხევისაკენ ჰქონდა გეზი...
- კ ო გ ო თ ა — (თინიბეგს რაღაც უნდა უთხრას)

თინიბეგი — (გოგოთას) დაიკადე... (გეგას) როგორ მოამი? იქ რა ვინღოდა, იქ გაგაგზავნა გამგებამ?

გეგა — გულებზე, ჩემი ვარსკვლავი მუხათხევის მთებში ბრწყინალებს...

თინიბეგი — (გააწყვეტინებს. გოგოთას) გაიყვანე, გამოიძინებს. მერე ენახათ.

გოგოთა — (ხელს ჩაკიდებს გეგას) წავიღეთ, გეგა, დავისვენო.

გეგა — (მისდევს მორჩილად, თან თინიბეგს უყურებს) ნუ შემუქრები, მამამეო, ეს იყოღე... ერთადერთი ვეას კომპალი მისცე ზღვში დროშიღ, გერაფერი გაეცაკობა... (შემოსულ ოცი-ციანტს, რომელმაც სინათლე ჩართო) ღვინო! (ოციციანტი გადის, გოგოთას გაჟავს გეგა უკანვე ბრუნდება).

4.

თინიბეგი — დააწინე?

გოგოთა — დაიძინა, სასთუმალზე თავის დადება ვერ მოასწრო.

თინიბეგი — (კარგა ხნის ფიქრის შემდეგ) რაო გეგამ?

გოგოთა — აბა, რა ვიცი, მინდათა ქალზე შაირობა.

თინიბეგი — მინდათა ქალზე შაირობა? ვანა მინდიათ არ დაღუბა ჩემი ანთაი?

გოგოთა — (საამებლად) ჩვენს სოფელში ბაღმაც კი იყის, როგორა გმტრობდა შენ მინდია.

თინიბეგი — თურმანათ თინისე პიქმა მუხას რომ ვერა დააკლო რა, შტოებს დაუწყო ნელ-ნელა კრა. უქრ იყო და მამჩემის ნაქები ჟარა სათითაოდ გადაიოვალა კოლექტივში. მერე კიდე, როცა მოტყდი, როცა ნაქელი ბაღამაზეთ ფეხებზე გავევ სოფლის სურვილს, როცა ხალხმა თავმჯდომარედ დამასახელა, ისევე მინდიათ გამამაგა. დამოლოს ეგეც არ მაქმარა, როცა ანთაი მამის სახელს გამოუსარჩლა, გასთოყა ეს, დეზურტაობა დააბრალა, გადაში-სახლა, იქ ჩამიკლა!

გოგოთა — ეგ წარსულშია, ფიქრი ნუ გაქვს, ახლა მინდია გზაზე ვეღარ აგვიკიდება. მკვდარი ცოცხალთან რას გაიტანს!

თინიბეგი — არა, გოგოთა, შე სხვას ვამბობ... რა იქნებოდა, რაც სიცოცხლეში მაზარალა, სიკვ-დელში უზღა ჩემთვის ქარბად.

გოგოთა — (შემერთალი) ეგ სადაური ქართულია.

თინიბეგი — რა სთქვა გეგამ?

გოგოთა — ვერ მოვისვენებ, სანამ ზელში არ ჩავიგდებო მინდათა ქალზე... ასე გამოდის, რძლად მოვიყვანს...

თინიბეგი — (კარგა ხნის ფიქრის შემდეგ) პოდა, რაო... კაცმა რომ ზელი გაუწოდოს ფრონტ-ზე დაღუბულ გმირის ობოლს, რძლად მიიყვანოს, პატივი სცეს, არ უნდა იყოს ცუდი საქმე...

გოგოთა — (გაკვირვებული) მერე მტრობა?

თინიბეგი — მათ უმეტეს, თუ პირადი ანგარიშები არ გაუსწორე იმის ოჯახს, თუ გეგას სურ-ვილს დავითანზე, არ აუტყდი, არ აუხირდი, ეს აშხავი პატრეს შე დამეგებს ხალხის თვალში.

გოგოთა — (ვერ მიუხვდა) ხალხის პატივი თუ გაკლია?

თინიბეგი — არა, მაგრამ, ახლა როცა ამ თოვლში წყალი შეუყენა ღაზრო ზარბაქს, ხალხის პატივი ჩემთვის უებრო მალამოა...

გოგოთა — (მიუხვდა) მართალია, სად იპოვნიან შენზე უკეთეს თავმჯდომარეს, კაცმა რომ სთქვას?

თინიბეგი — (ცოტა ფიქრის შემდეგ) ერთი მითხარი, შენ უთუოდ გეყოფინება, იმ დროს მინდათა ბრიგადაში ირიცხებოდი, როცა ის ბიჭი ახალი ჯიშის გამოყვანაზე მოეშობდა, მანაწურები აქონდა რამე?

გოგოთა — როგორ არ აქონდა, რიგზედა აქონდა ყველაფერი.

თინიბეგი — თუ ვახსოვს, რა?

გოგოთა — როგორ გითხრა... რა და რა ჯიში შეარჩია, სად და როდის, როგორ კვებავდა, ვინ უვლიდა, როგორ უვლიდა... ყველაფერი ზუსტად აქონდა ჩაწერილი.

თინიბეგი — ძალიან კარგი, ეს მითხარი, ეგ ნაწურები ვის ექნება?

გოგოთა — (ჩაფიქრდება) ონისე პაპას თუ ექნება, სხვას ვის ექნება, ვის რათ უნდა?

თინიბეგი — (ღრმად ჩაფიქრებული) რა და რა ჯიში შეარჩია... სად და როდის? კარგია ეგ! (უძნად გამოერკვევა. დაამტკრდება გოგოთას. არ ესიამოვნა, რომ მან ბუერი რამ იყის) კარგი, წადი!

გოგოთა — (არ უნდა წასვლა) სძინავს გეგას.

თინიბეგი — წადი-მეთქი! (გოგოთა გადის).

მინი ბეგი — (მარტო. პაუზის შემდეგ) კვამარიტად ვერ იპოვინან ჩემზე უკეთეს თავმჯდომარეს... და ვითომ რა, განა არა ვარ ამის ღირსი, განა ჩემზე უკეთესები ფლობენ სოფელს და ქვეყანას?... და თუ მართლა დავუმოყვრდი თურმანანთ ონისეს სახლს, მაშინ მინდას ჩანაწერებზე მე დამარტება. მე გაეხდებოდა მათი პატრონი. ამ საბუთებით იქნებ როგორმე გაეკოცნებოდა ზამთრის სუსხით ამოწყვეტილი ნაზმატყლიანი ოქროს ვერძი და ვინ რა იცის... იქნება ჩემი მოსისხლე მტრის ნაბილიკარმა დიდ შარაზედაც გამოცვანოს, ქვეყანას მოსდოს ჩემი ქება... განა არ ხდება ცხოვრებაში ასეთი რამ?... განა სოწიდრე ჩვენში სახელმა არ შესცვალა?... განა უფლება ჩვენში რჩეულებს არ ეკუთვნით?... (ჩაიციანებს) ზედაც, მინდია, შენი მოდგმა ჩემ სულს ჩაავლო ისევე ზედმა, ზედაც, რა ხდება ქვეყანაზე... დღეს არა ხედავ, შენი ღელა მე დამბანს ფებს, ჩემი ოჯახის მტრად იქცევა!.. (გადის).

სასაღილოში გომა და პაწაწა შემოყოფენ თავს. ათვალეერებენ დარბაზს.

გომა — (შემოდის) მე აქ ვერავის ვერა ცხედავ, ალბათ ხეგას ვისზე მოამსჯებზე.
 პაწაწა — გამჩენსა ვფიცავ, გევა იყო, ჩვენი ბინიდან შევამჩნიე, წინ მოუძლოდა დამკერვლებს და ხელებს შლიდა საცეკაოდ...

გომა — რა ეცივეება ახლა გეგას, ან დამკერვლები სად არიან, არა, მოტყუედი უსაბოლო!
 პაწაწა — რა ეშმაკი მომატყუებდა!

გომა — ასე იცის, ბინდში თოვლი ატყუებს თვალს.
 ზუფეტის კარიდან ოფიციატი გამოდის, სანოვავით დატვირთული, სინით ხელში. ის უახლოვდება კაბინეტს და უხმოდ შედის.

პაწაწა — (თვალს გაეკოცნებს ოფიციატს) ავე, არც ახლა დაიჯერებ?
 გომა — ვითომ რა უნდა დავიჯერო, იქნებ ვინ არის იმ ოთახში?

პაწაწა — ვინ იქნება, ვისაც ვამლილი სუფრა უყვარს!
 გომა — რა უფოთ მერე, ვინ დაიწუნებს ვამლილ სუფრას, ვითომ-და ეგ რა საბუთია? გარდა მათგანა შენ დამკერვლებზე ამბობდი და თუ ვეროთახშენა არ მღალატობს, აქ ღოლ-გარმონის ხმა არ ისმის!

პაწაწა — გული არ მითმუნს, უნდა ენახო! (მიიბრუნება კაბინეტის კარებთან, გზაში ოფიციატს შეეჩებება).
 ოფიციატი — (ხურავს კარს) რას-მიბრძანებთ?

პაწაწა — (დაბნეული) ამხანაგო, ვინ არის მანდ?
 ოფიციატი — სტუმარია, ვინ უნდა იყოს!

პაწაწა — დამკერვლები?
 ოფიციატი — (მბრებს აიწვეს) არა, ამხანაგო, აქ დამკერვლები არ არიან! (გადის).

პაწაწა — (მიუბრუნდება გომას) მოტყუებულევარ, როგორცა ჩანს!.. (ჩამოჯდება შავიდასთან ნაფიქრებულად).

სასაღილოში გეუ-გეუვად შემოდიან მწყემსები. უხმოდ ეხალმებიან გომას და პაწაწას. ჯდებიან ცარიელ მაგიდებთან. ოთახი თანდათან ხალხით ივსება. გამოცოცხლებული ოფიციატი მაგიდებს შუა დარბის. კერძს ანაწილებს, სასაშელი მოატქს. ჩაფიქრებული და დაღონებული მწყემსები ჩუმად და უხალისოდ შეუქცევიან სამხარს. მწყემსების ერთი გეუფი წინა მაგიდასთან ჯდება გომას და პაწაწას მაგიდის მეზობლად.

გომა — (ერთ-ერთ მათგანს) რა პქნით, ხეთისო, ვასპერით გზა?
 ხეთისო — ზეენ რა ვაგებრით... ჯარი რომ არა, იმ თოვლის ზეინებს რა ვასპერიდა!

პირე. მწყემსი — გვისხნეს, ძმაო, პირდაპირ გვისხნეს, თოვლიც ვაიჭრა, გზაც გაიხსნა, უკვე დაიძრენ ზინებისკენ თივის ზეინებით დატვირთულნი ხუთტრონიანი მანქანები!

მეორე მწყ. — ობოლაშენმა ამ საღამოს ათი ტონა თივა მიიღო.
 პაწაწა — იმათ შიილეს, მერე ჩვენ რა?

მეორე მწყ. — იქნება ცოტა ჩვენც დავეითომინ, ძმა ძმისთვისო, ნათქვამია.

6916

პაწაწა — (დააჯერებს) ძმა ძმისთვისაო... ასე ვუცქიროთ სხვას ხელზეში. მაინც როდემდის, როგორ ფიქრობ?!

ღვთისო — ჩვენ ფერმის გამგეს სწორედ მაგისი იმედი აქვს, სხვისგან მოვლენს დახმარებას!

გოჩა — დახმარება ერთია და უნიათობა მეორეა!

ღვთისო — ჰო, ეგვი კია, მართალია...

8

სახაღილოში ახოვანი მწვეწი შემოდის. კარებთან ნაბაღსა და ქუდს იბერტყავს. ყველანი მას შესცქერიან.

ღვთისო — (შემოსულს) რა იყო, ეახტანგ, ისევა თოვს?
 ეახტანგი — თოვს რომელია, ცა თოვლად იქცა ერთიანად.
 პირ. მწ. — (შემოდის, იბერტყავს თოვლს) რა ამინდია ეს ტიალი.
 ღვთისო — როგორა ფიქრობ, ჩაკეტავს გზებს?
 ეახტანგი — თუ ასე პარაღა, ზედა დილაძე გზები ისეე ჩაიკეტება, მანქანები ვეღარ გამოვლენ თოვლიანში.
 მეორე მწ. — (შემოდის, იბერტყავს თოვლს) რა ზამთარია ეს ვერანა!
 პირ. მწ. — ლაზრო სად არის, რასა ფიქრობს?
 ეახტანგი — მოდის ლაზრო, ამ ცოტა ხანში აქ გამაღდება! (პაუზა, ყველანი მიყუბუბიან).

9

კაბინეტიდან თინიბეგი და გოგოთა გამოდიან. უხმოდ ჩაუვლიან მწვეწებს და წინ, განცალკევებულ მაგიდასთან სხდებიან.

პაწაწა — (თინიბეგის დანახვებზე გოჩას ხმადაბლა) დაინახე, ვინა ყოფილა იმ ოთახში?
 გოჩა — ერთი სიტყვით, შეთხავი ხარ, ეგ არის, რომ შვილის მაგიერ მამა შეგრაჩა.
 პაწაწა — დამიჯერე, არც დათვის ბელი იქნება შორს, გული მაინც სხვას მუტუნება.
 ღვთისო — (გადმოიხრება პაწაწასაკენ) ხედავ, საღამავს არ კადრულობს.
 პაწაწა — გეუბრება... აქუ ვეღებს ბრალს!
 თინიბეგი — (გოგოთას) მაგრადა სძინავს, როგორ ფიქრობ?
 გოგოთა — ფიქრი ნუ გაქვს, დილაძე ფეხსაც არ გაანძრევს. კერძის მომტანიც გაუაფრთხილე, კაცს არ შეუშვებს იმ ოთახში.
 თინიბეგი — (მცირე პაუზის შემდეგ) ერთი სიტყვით, ცოტა გადარბა, მინდიას ცხერის შთამომავლობა, ჰე, გოგოთა?
 გოგოთა — გეგა გაგზავნეთ, ფარას პატრონი არა ჰყავდა, საკვებასაც ნაკლებს ვაძლევდით და ყველაზე ძლიერ დაზარალდა!
 თინიბეგი — რაც ვაღარაა, სხვა ბრიგადებს გაუწაწალოთ!
 გოგოთა — (გაკვირვებული) რათა, კაცო, სულ დაუკარგავთ მინდიას უნის გზასა და კვალს!
 თინიბეგი — ვერ დაინახე, თავს ვერ იჭერს, ყინვას ვერ უძლებს, აგეთი უნიშ ვის რათ უნდა?
 გოგოთა — (მორჩილად) როგორც მიბრძანებ, როგორც ვინდა!
 თინიბეგი — როგორც ვითხარო, ისე მინდა, გაანაწილეთ ბრიგადებში... რაო გეგამ ვინ ბრუნდებაო, რას ამბობდა?
 გოგოთა — რაინაული ბრუნდებაო.
 თინიბეგი — (უცმაყოფილოდ) ვითომ რა უნდა, რა დარწმუნა იმ ქარაბან ხრიოცებში?
 გოგოთა — ვერ გაიგე? სპეციალისტებით შევცვალოთო კოლექტივში ზოგიერთი ხელმძღვანელები, დაუდგენიათ მთავრობაში... ავი ლაზრომ მთიდან წერილიც გაუგზავნა ზეზუაის ძმას, დაუბრუნდით მშობლიურ მთებს.
 თინიბეგი — არა მგონია, ნასწავლი კაცი ჩვენ ბრიგადებში რად ამოვა? რად აიკიდებს მწვეწისს გუდას?
 გოგოთა — აბა რა ვიცი, ძან აქებენ ამირანის სწავლასა და გამოცდილებას...
 თინიბეგი — (ცივად) ბარში ნასწავლი მთაში მწვეწისს არ გამოადგება, კარგად გახსოვდეს ეს ამბავი. (პაუზა) ყელი გამოშრა, სთხოვე ლუდი.
 გოგოთა — (ოფიციალტს) ერთი ლუდი!

10

სახაღილოში რამდენიმე მწვეწისის თანხლებით ლაზრო შემოდის.

ლაზრო — (ყველას) გამარჯობათ, ამხანაგებო!
 გოგოთა — (მარტო, დანარჩენები სდუმან) ჩვენს თავმჯდომარეს გაუმარჯოს!

ლაზრო — (უახლოვდება თინიბეგის მავიდას) სადა ხარ, კაცო დაკარგული, რა განზე დგებიარ, რასა სიადი?!

თინიბეგი — (მშვიდად) როცა არაფერს შეკითხუბი, განზე დაედგები მამ რას ვეჩამ?

ლაზრო — რა დროს ეგ არი, ვერა ხედავ, სულით-ხორცამდე ვიდუბებით!

თინიბეგი — სიტყვა სიტყვაა, ჩემო ლაზრო, შენ არა თქვი, გამოვივლიო, მთელი დღია აქა ვხივარ, ვაეწამდი კაცი მოლოდინით!

ლაზრო — კარგი, ვთქვით, ვერ გამოვიარე, შენით მაინც ამოსულიყავ, როგორ გავიძლო გულმა სახლში, მთელი მწყვესოზა გზის გასაპურლად გამოვიდა, შენ აქ მარტოკას რა გინდოდა, მოპატივებას თუ ელოდი?

თინიბეგი — (დაფაფებით) ზედმეტად ღელავ, თავმჯდომარეც, აგრე უცბად გული არ უნდა გაიტეხო, არ დაგაიწივებს, მეც შენთან ერთად ვწვე ამ ტაბანს, მე მომენდე, ჩემგან იალე მავალითი.

ლაზრო — გულის გატება რა შენაშია, შენ ეს მოთხარი, გვეასი ვერა ვაიგე რა, სად დავბა, რა მოუვიდა?

თინიბეგი — აბა რა ვიცი, სად დავბა.

ლაზრო — ხალხი უცდის, გზისკენ უქირავს ყველას თვალი, იმაზეა მთელი იმედი, ის კი არ იქნა, არ გამოჩინდა...

თინიბეგი — რა ვესწავლეწა, კარში გასული კაცის საქმე ათასნაირად იხლართება, მანქანები თუ ვერ იშოვა, ან იქნებ გზაში გაიხიდა... აბა რა ვიცი, რა ვთქვირო!

ლაზრო — (ხმადაბლა) ერთი ხმა მაინც მოეწეღინა, პართი მაინც მოეწერა, გაეგო კაცს, ცამ ჩაყლაბა თუ დედამიწამ...

ოფიციანტს მოაქვს ღვინო. გოგოთა ასხაშს ტიქაში.

თინიბეგი — ნუ ღელავ-მეთქი გუბნები... მოდი, ალუდა, დაგვილიე...

ლაზრო — (მამოართმევს ტიქას, სევას).

11

ერთხანს ყველანი ჩუმად არიან. ყველა თავის ფიქრს მისცემია. მათიქრებული პაწაწა ხელსა სკრავს კერძით სავსე თეფშს. თეფში გადმოვარდება და გატყდება. გონა წამოდება ყველანი შეკრთობიან.

პაწაწა — ყელში არ ჩადის ეს ოხერი. ჩვენ თვალწინ ისე ნიადება ხალხის დოვლათი, რომ ხელიც ვერ გავკინძრვია!

ღვთისო — ფარებში ვეღარ გამოვიღია, შემომცქერიან ბაღლებივით, მომზღავიან, ხელებს და ფეხებს მილოკავენ, საზრდოსა მთოზუნენ, ბიჭო, საზრდოს... გული მიცდება მათი ცქერით... (ლაზროზე და თინიბეგზე) ესენი კი...

პაწაწა — დაიცა, ღვთისო, ჩვენ ისა გკიოხით თავმჯდომარებს (მიუთითებს თინიბეგზე), ეს კაცი რამ გავეთივება, უთურგაულის ერთი სიტყვა კანონად რომ გადაქცია, რა პასუხს მოსთხოვს ახლა მავას?

გონა — რა პასუხს მოსთხოვს... კრებას მოიწვევს კიდეც ერთხელ, თინიბეგს მისცემს პირველ სიტყვას, თქვენც კარგად იცით, ღამაში სიტყვის ოსტატია უთურგაული, თავის სიტყვაში ფერმის გამგე დაამუშავებს გამგეობას, თეთონ ღაზროსაც არ დინდობს, მათარას გადაკრებას თავმჯდომარესაც, ჩვენც გავვლანძღვს, ცხერასაც, ამინძლაც თეთონ კი სუფთად გაშოჭერება.

პაწაწა — მიდი, გონა, კარგად გარეცხე, ფიქრი ნუ გაქვს!

თინიბეგი — (პაწაწას მუდღერად) ყოჩაღ, მწყემსო, შექაბილი კარგი გყოღინა, ეგ არის, რომ კორა ზრდილობა დაგვიკარგავს!

პაწაწა — ჩემს ზრდილობასთან რა ხელი გაქვს, უთურგაული?

თინიბეგი — უშიზეზოდ კაცის გაღანძვლა უზრდულობაზე უარესია!

გონა — შეტა მიზეზი რაღად გინდა, ცხვარი შინშილით გვეხოცება.

თინიბეგი — ვერ გამოვია, სწორე ვითხრა, რაში მღებთ ბრალს, ვითომ რად მამამთ მახში და რად მემუქრებით?

ღვთისო — როცა ჩვენი ნაამაგდარი თოვლსა და ნაშქერს გაატანე, ახლა კითხულობ, რაში გდებთ ბრალს?

თინიბეგი — მე რა ძალა მატვს ზუნების კანონის წინააღმდეგ?

გონა — ზუნების კანონს ვერა, მავრამ ხელმძღვანელი დარსა და ავდარს მომზადებული უნდა შეხედეს.

- თინიბეგი — რა გენა, კაცო, აბა მოხაროთ. მოშვეით და მე არ გავყვი? ან თუ მიტყეპე წეშს თავს რამე, ან თუ არ ვენდე თქვენს მარჯვენას, არ შევისმინე თქვენი რწმუნება? ან თუ არა, რა გამოდის, ურთი როცა გადაბრუნდა, გზას ვეღვა ვეზღვათ, მართლაცაა?
- გოტა — არა, თინიბეგ, კარგი მეურვე ურემს როდი გადააბრუნებს. ეგ არი, რომ შენ და ლაზრო მეურმეებათ არ ვარგინართ!
- ლაზრო — პოდა, ეგ თქვი, რალამ აგშალათ მერე ვითომ, პასუსს მე ვაგებ ქვეყნისა და ხალხის წინაშე, რალა თინიბეგს მიაღწიეთ!
- ხეთისო — დაიცა, ლაზრო, შენზედაც ვიტყვი, არ დაგაკლებთ, ურეჯერობით ჩვენ საკვებზე გვაქვს ლაპარაკი — გევა თბილისში საკვებისათვის შენი არა უფორგაულმა გააგზავნა.
- პაწაწა — იპოვა ვითომ საქმის კაცი, სხვას აღარ ენდო ფერმას გამე, თავისი ვაგი გაისტუმრა მთავრობაში სალაპარაკოდ. ვის უნახავს, გეგას ხელით რამე საქმე გამოსულიყოს. იმას ან თოფი სანადიროდ, ან ცაცხვებქვეშ გაშლილი სუფრა, სხვა წვრილმანი არ ეხერხება!
- ხეთისო — პოდა, მართლაც გამოცდილი მუცხვარე ხარ, რად ენდე გეგას, აგვისუნდა!
- ლაზრო — გაიგეთ, კაცო შეისმინეთ, თუ გააგზავნა, ჩემი დასტურით გააგზავნა, მე შემოთანხმას საქითხი!
- გოჩა — პოდა, მაშინ შენ გვიპასუხე, რად გააგზავნე დედალებით, თუ გააგზავნე, რატომ ფეხდაფეხს არ მიხდე, არ გასინჯე, არ შეამოწმე?
- ხეთისო — რად მოგვიფარცხეთ გეგას საქმნი გზა და კვალი?
- ვახტანგი — ჩვენთვის ახლა ყოველი წუთი ძვირფასია!
- პაწაწა — ხად არის გევა, გვიპასუხეთ!
- ხეთისო — გესმის თინიბეგ, ჩვენი სიტყვა?
- ხმები — გესმის?
- ხეთისო — გვიპასუხე!

ყველანი წამოცვიფრან. რკალად ერთმანთ თინიბეგს და ლაზროს. პაწაწა კაბინეტის კარებს შეპყრებს, ეტყობა, თავის თავს ებრძვის. გოგონა შეამჩნევს და კაბინეტის კარში ჩადგება.

პაწაწა — (გამომწვევად) ამხანაგებო!..

ყველანი შეპყრებენ პაწაწას, რომელიც რამდენიმე ნახიჯს გადადგამს კაბინეტისკენ. ირგვლივ დაძახული სიჩუმეა. ამ სიჩუმეს მოულოდნელად მანქანების სირენის ხმა გასურს. მოისმის მოტორების ყრუ გუგუნე. აივნის მხრიდან სიბნელეს ანთებული ფარნების სინათლე გააკვირავს. ამ შუქზე კიდევ-კიდევ ტრიალი მინდორი ეღვარება. სასაფლაოში ყველანი შეკრებიან. პაწაწა მიმართულებას შეიცვლის და ერთ ადგილას გაქვავდება. ფარების სინათლე ქრება.

- პირ. მწყ. — მანქანები!
- ხეთიანი — ჩუ!..
- მეორე მწყ. — მოგვიჩვენა!
- ხეთიანი — ჩუ!..

სასაფლაოში სამარცხებური სიჩუმეა. ყველანი აივნისკენ იტყვიან. გოგონა უახლოვდება კარს და აღებს. ღია კარში სირენის ხმა და ფარების სინათლე შემოიჭრება.

- პირ. მწყ. — (იყურება კარებში) მანქანები!
- მეორე მწყ. — ალბათ ჩვენი ტარაგანია!
- პირ. მწყ. — ჩვენს შარაზე გადმოუზგივის!
- მეორე მწყ. — ჩვენსკენ მოდიან, ვერა ხედავთ!
- ვოჩა — აბა, წაფიდეო, შეეცვებით! (მიდის, მწუწმსები ხმაურით მისდევს).
- ლაზრო — (ჩაფიქრებული ერთ წერტილს დაჟურებს).
- თინიბეგი — (ლაზროს გამამხნეველი კილოთი) რამ ჩაკაფიტრა, თავმჯდომარე. — არადფრია, ფიქრი ნუ გაქვს!
- ლაზრო — (წამოადგება) გაიგონე? მეურმეებად არ ვარგვიართ!
- თინიბეგი — ენა უტელოა, რას არ იტყვის.
- ლაზრო — (ხელს ჩაიჭებს. გადის).
- თინიბეგი — (თვალს გააყრდებს. დაცინვით) მოტყედა უნდელი ხის ყლორტით ჩვენი საწაყალი თავმჯდომარე... (გადის).

სცენა ერთხანს ცარიელია. შორიდან ხალხის ქრიაშული და ვაშის ძახილი მოისმის. კაბინეტიდან ნაშინარევი გეგა გამოდის. ვერანდაზე იანქოს ლაღი აიტულება.

გეგა — (ყურს უდგება ხალხის ქრიაშულს) რა აზმინებთ ამ ღამეში, ვერ ვამიგია? (მიდის აივ-ნისაკენ. სასაღილოში იანქო შემოდის).

იანქო — (გაკვირებული). გეგა, შენა?

გეგა — იანქო, ზიქო!

იანქო — ჰო, იანქო ვარ!

გეგა — აქ როგორ ვარნდი ამ ზამთარში, რამ გადმოგაგლო მთიდან ბარში?

იანქო — ღმერთმა ნუ იცის შენი თავი!

გეგა — რა მოხდა, სოქვი!

იანქო — რაღა რა მოხდა, ზეწვის ხილზე გამოვიარეთ, ძლივს გადავერჩით ნაშტერს და თოვლს... რა ხანია გამოვტირე ჩემი თავი!

გეგა — რა მოგვიდა, აღარ შეტყვი?

იანქო — რა და, საბუთებს მოვლა უნდა!

გეგა — (შემკრთალი) როგორ, გეგა?

იანქო — ერთი მითხარი, ვინ გადასცა საველე ჩანთა გზაში ამირან რაინაულს?

გეგა — (ხელს წაივლებს თავზე, თითქოს რაღაც მოავონდო) დაცა, იანქო, გამახსენდა, ის საბუთები რაინაულს მე მივაბარე შესანახად!

იანქო — ჰოდა, ახლა შენ თავს მოჰკობე ყველაფერი!

გეგა — თავს რა მოვკობო, გამცა ვანა, რაინაულმა?

იანქო — არა, რათა, მთაში ამავე მოგვიტანა, ცხვარი წყდებაო შიმშილისგან.

გეგა — ჰანთა?

იანქო — ლელას გადასცა შენს საბულზე გამოწერილი საბუთებით.

გეგა — შერე?

იანქო — შერე ის, რომ მთელი სოფელი ფეხზე დადგა. ლელა და შენი ამირანი თბილისს აფრინეს იმ დღითვე. მე და კობე მარტაყვამ დაგვიგაყოფეს.

გეგა — (უცნაოფილოდ) რა შუაში იყო ვითომ ლელა, ან ამირანს ვინ დააჯალა ხელის ფათური ჩვენს საქმეში?

იანქო — მაგას ნუ იტყვი, თავი მოგვატყა ლელამა და რაინაულმა, პირდაპირ გეტყვი — გვახ-ხელეს! თოვც იშოვეს, ქატოც ქერიც, ოთხი მანქანა დატვირთეს და შენს მაკორად ძღვნად მართლვეს საგონებელში ჩაეარდნილ ხალხს! (გარედან კვლავ მოისმის აჭრიალებული ხალხის ხმაური და ვაშის ძახილი) ავე, გესმის, უსაღმებოანი!

გეგა — მამ ჩემი ჩანთა ხელში ამირანს ჩაუვარდა, იმანა სცადა ჩემი სახელის გამახსრება?

იანქო — ამირანს თავი დაანებე, ეგ ანგარიში შორს წავიყვანს. შენ ისევე ლელას მოუარე, იმას მიხვდვ, როგორმე გულზე მოუფოინე, თორემ, იცოდე, თვალთ ვეღარ დაუნახებები!

გეგა — ჰო და იანქო, ისევე შენ უნდა დამეხმარო!

იანქო — (განწირული სახით) რა სათქმელია, ისევე იანქო!

გეგა — ძმა ძმისთვისათ ნათქვამია.

იანქო — ანდაზებში არა ვიშავს რა, მვარამ ისიც უნდა იცოდე — რეგვენი საქმეს წაახდენს, ფათურაქს დააბრალეზა... ერთი მითხარი, მე რით ვუშველო შენ ფათურაქს?

გეგა — ჰოდა, წავიდეთ, მოვიფოქროთ, იქნებ როგორმე ავიღე ხიფათს!

იანქო — (სასომიხილი ჩამოუდგება სკამზე) არა, გეგა, შე აქედან ფეხს არ მოვიცდო ტყუილია!

გეგა — ეგ იყო შენი ვაქავობა?

იანქო — (მოიკეტება წელში) შტრის ტიალი... ორი დღეა, ჩემს პირში ლეგმა არ ჩასულა... ვერ გამიგია ეს ოხერი, რათ ვიკლავ თავს, რა მრჯის ნეტა?

გეგა — კარგი, გეყოფა, ნუ წუწუნებ! (აკაკუნებს თეფშზე. შემოდის ოფიცანტი).

ოფიცანი — რას მზარქანებთ?

გეგა — (უჩვენებს იანქოზე) რაც ვინდა იყოს, მოუტანე, ოღონდ ჩქარა!

იანქო — (ოფიცანტის დანახვაზე თანდათან იმართება წელში).

ოფიცანი — (იანქოს) ზატს თუ ინებებთ შემწეარს, კომშიო!

იანქო — ფა, კარგია!

გეგა — ზატის ხორცი კუმოშლილობას არ უხდება.

იანქო — არა, ახლა კარგად ვგრძნობ თავს, ტყვილიმაც თითქო გამიარა!

ოფიცანი — ყურმადა გვაქვს, ჩახობილიც, რა მოგიტანოთ, რას ინებებთ?

იანქო — (გასწორდება წელში, მოიხსნის ნაბადს, გაიხსნის ქურტს, შინაურულად მოიკალათებს მავიდასთან. ამჯად) იცო, რა ვიოზარა, მეგობარო, ყურშას ზატი მოაყოლე, ზატს ჩახობი-

ლი, ჩახობილის ერთი ლიტრა ღვინო. (შეხედავს გვეს) არა ორი... სულერთია დანახარჯი ფურძის გამვეს დაუწერება. არა, გვეს? (მიმავალ მოხელეს ზურგში) პო, დაიცა, პიტაქს ცრჭილიც წამოიღე, აქ ტოცა ცოცა, როგორც ვატყობ! (ხელით უჩვენებს ნახვრელ შენობაზე ნებულ ოფიციატს, დიდი ქიქაო).

ოფიციატი — შესწახი (გაღის).

იანქო — (შეამჩნევს აივანზე ამომსვალ ლელას და ამირანს) აგე, გვეს, აქეთ მოდიან, ისა სჯობია დაიმალო.

გვეს — (გამომწვევად) მოდიან და მეც აქ დაეხედები!

ლელა და ამირანი აივანზე ჩერდებიან. აღარა თოვს. ახლახან ამოსული მთვარე უხვად დანათის გადათოვლილ ველს. ნამჭურისკან მოხვეტილი თოვლის ზეინები საიღუმლოდ აღმართულან მთვარიანი ღამის სიფერმკრთალებში. ცაზე ვარსკვლავები კაფოშენ.

ლელა — (გაგურებს ველს) რა უნაბირო ქვეყანაა, აქ თვალს ვერაფერს ვერ შეკვიდები!

ამირანი — მაგრამ მაინც მიწიწიველია ეს ტრამალი, თავისი შაკერი სულმწესითველი სიცოცხლე და გულგამოილი უსაზღვროების ძლიერებით.

ლელა — მე მთავი უფრო ლაღად ვგრძობ თავს. (ახედავს ცას) იქ სუნთქვაც უფრო იოლია. მთვარეც ახლოა. ვარსკვლავებიც უფრო ლამაზად ციმციმებენ!

ამირანი — (გვერდში ამოუდგება ლელას) განვიგონია, ძველად თურმე ვარსკვლავთციმციმებით ხულოდნენ ქერუშები ადამიანის ბედსა და იღბალს.

ლელა — (გულუბრყვილოდ) ვარსკვლავთციმციმს რა ვკითხა ადამიანის ბედ-იღბალისა; სცეროობდეს ალბათ ქერუშები!

ამირანი — (ხელს ჩაჰკიდებს) მოდი, ლელა, შეინცა ჰკითხა, იქნებ გაიგო, რას გვიქაიდან ვარსკვლავები?

ლელა — (იციინს) აბა, რა ვიცო, ვარსკვლავთციმციმები არა ვარ და რა უნდა ვითხრა?

ამირანი — (ღიმილით. შეჰყურებს ცას) არა, მაინც?

ლელა — (შეჰყურებს ცას) თუ ავრე გინდა... გამარჯვებას!

ამირანი — გამარჯვებას?... კარგია ექ... განსაკუთრებით თუ გამარჯვება ცხარე ბრძოლაში მოიპოვე. მსხვერპლი გაიღე. დაბრკოლებას არ შეუშინდი. თუ გამარჯვება გმართობა და არა ფანდი, დღესმეფით ვაგაორებულ!

ლელა — მართალია, გმართობს იქით არარაა. კაცი უაბანი რას მიქვია. ბაღლობაში ონისე ჰაბა სულ საკმარისს მიუბნეობდა. ესენია შენ გულუბნაობის გმართობანი, შეთქვე შაირს ღღესაც მღეროიან შთათქმითში! ჰაი, ღედასა, ვაფი არა ვარ, თორემ ვნახავდი თქვენ სეირას! (იციინს. აივანზე ამოდიან მწყემსები გოშას თანხლებით და მზიარული ყვილ-ხვილით გარს ერტლ-შიან ლელას და ამირანს).

სასაღლოში გვეს კარებთან ატრულა და აივანზე მოხაას ლელასა და ამირანს უთვალთვალეს. იანქო უკვე მაგიდას მისჯდომია და მადიანად შეეძვევა ვახშამს. მწყემსების დანახვავე გვეს გამორდება კარს.

გვეს — (ღელავს) ხედავ, იანქო!

იანქო — (ჰამაშა გართული) ჰა?

გვეს — (უჩვენებს აივანზე) ხედავ-მეოტი!

იანქო — (ჰამს) რა უფოთ მერე, მხარს უმშვენებს!

გვეს — (გაკვირვებული) როგორ?

იანქო — დაიცა ძმაო, ეს ერთი ლუკმა შემაქამე!

გვეს — (იურება აივინსკენ) მე დავუშვეინებ მხარს, დაიცა, დანის კერძს გაფხდი ორიდეს და შლაპარიც ამით გათავდება!

იანქო — (ლუკმა შეურდება პირში) ვერ გაფხვი, ვის ეშუტრები?

გვეს — იმას ვინც ჩემი არ გაიგო, შორს დაიჭირა ჩემი სიტყვა, არც პო მადირსა, აღარც არა და აგე, ახლა სად გღურტულებს, ვის დასტრიალებს თავს ქორივით!

იანქო — (დაავდებს თიფშე საჭმელს. წამოდგება) დაიცა, გვეს, რა სახაბით? ქალმა ვაცს სიტყვა ველარ ლობნარს, როგორ იქნება?

გვეს — შენ რათა თქვი, მხარს უმშვენებსო, რას სახაბით, ერთი მითხარა?

იანქო — (იციინს) აი მართლა, შენა უფოილხარ, რაც უფოილხარ... მე ჩანათაზე გეუბნებოდი ვერა ხედავ, როგორ ჰკიდია შენი ჩანათა ღელას მხარზე?

გვეს — არა, იანქო, ხუმრობას თავი დაანებე, ყური მიწივის, თვალი ცუდად მითამაშებს, ეს ყველაფერი ავად დათქმული ნიშნებია, კარგად იცოდე!

იანქო — (უბრუნდება მაგიდას. ასხამს ქიქებში ღვინოს) კარგი ერთი... მოდი, ეს ღვინო დალიე, იქნებ ცოტათი დაშოშინდე!

აივანზე. ლელა და ამირანი განაგრძობენ მწყემსებთან ბაას.

გორა — (ლელას და ამირანს) აბა, მოდით, სასადილოში შემოხარბანდით, ცოტა დანაყოფი ნამსა გზავრები! (გზას აძლევს ამირანს. ამირანი შედის. დანარჩენები ლელასთან ერთად ისევ აივანზე შედგებიან).

სასადილოში ამირანი შემწვევს გვას... წუთით უხერხული სიწიფე ჩამოვარდება.

ამირანი — (უახლოვდება. მეგობრული კილოთი) გეგა, ზიგო, სად დამკვარე იმ საღამოს? დარდი შემქნა, ნასვამი იყავ ცოტათი და შემეშინდა სწორე მიხბრა!

გეგა — (ცივად) რა ვიცი აბა, მთავი ბეგრი ბილიკებია!

სასადილოში ხმაურით შემოდის დანარჩენები. გვას დანახვზე ყველანი ერთხმად მიუღრღებიან.

პაწაწა — (დიდხმისმენლოვნად) აი თურმე ჩენი გეგა სადა ყოფილა! (გვას) სად რას იყავი, ბრიკადირო, სად გაიპყრი ტარილივით?

გეგა — (გამომწყვვად) ჩუმაღ, მწყემსო, ჩემს გზადაკვალს შენ არაყინ არ გეკითხება. წადი ფარებში, ცხვარს მიხბდე!

ხეთისო — არა, მაინც, როგორ გაგიძლო გულმა აგრე, ამ ვაპატირში ერთი ბარათიც არ მოგწერე, არ გაგვამხნევე!

იანქო — (ისევ მავიდას მისჯდომია) რას დადევით ამოღებული ხანჯალივით, იქნება ვაკეცს რა ცუცხლი სწყევას, არა სჯობია ისა ჰკითხოთ?

ხეთისო — იყო, იანქო, ჩვენ რომ ცუცხლი გწევას, იმ ცუცხლს არა შეეძარება რა, ეს გეგამაც კარგად იცოდა, როცა თბილისში მიდიოდა. როცა წასული არ იყო და ჩვენ აქ ველოდით მოუთმენლად!

პირველ. მწყ. — სად იყო, ხოტვას!

მეორე მწყ. — სად რას დაყოფდა, ისიც გვითხრას!

იანქო — (აღება მავიდიდან. დაცქერდება ლელას) იქნებ ვაკეცმა ვარდი იპოვა წალკოტში და გულმა გული გაიხაუნრა (მეორე მწყემსს) ეს როგორ გითხრას, ცინგლიანო!

პაწაწა — ჩვენ სამიჯნუროდ ვავაგზავნეთ, რა დროს ვარდი და წალკოტა?!

იანქო — ჩუმაღ, შენ რა გესმის მიჯნურობისა, ცხოვრებაში ცხერის მეტი არა გინახავს რა, შენ რას გაიგებ ჩემს ანდაზას?

პაწაწა — არცთუ ძნელი გასაგებია, შენი ანდაზა ფუტკაქალს ჰგავს, გასტეხვ და მტვერი შეგრჩება!

იანქო — არა, მწყემსო, გული აგრე არ ანგარიშობს, როგორც თქვენ თვლით. წინასწარ განსჯიოთ და გაზომიოთ ბედს და ყინამთს ვერაყინ ვერ გადაუდგება. იქნებ ყინამთმა გზა აუბნისო ადა-მასს, აზრიც გულისთქმას ანაცვალოს...

პაწაწა — ერთი უყურეთ ამ მდევანბევს, მკედრისა და ცოცხლის უსტაპაშს და ქალადღის თაგვს, როგო ლამაზად აპირკეცდა! (მეიწყეს იანქოსკენ. გეგა გადაუდგება. იანქო გვას ზურგს ეუარება).

გორა — დაიცადეთ, ამანაგებო, აქ სასამართლოს ნუ გავმართავთ!

ხეთისო — ჰოდა, გვითხრას, სად რას დაება, სად რას იყო!

ხმები — გვითხრას!

გეგა — (რამდენიმე ნაბიჯს გადადგამს წინ. დაყინებით შეპყრებს ლელას. მცირე პაუზის შემდეგ) ლელამა სოტვას!

გორა — (გაკვირებული და დაეძვებული გვას) ლელამა სოტვას? (ლელას) ლელამ რა იცის ამ საქმისა?

ლელა — (მთელი ამ ბაასის დროს საშინლად ღელავდა. გვას) შენი სათქმელი მე რათა ვოტვა. შენი გმირობა მე რით ვაქო... აი მიიღე მივიწყებული ამანათი, უთხარი ხალხს, შევასრულეთო დედალება. ყველას აუწყე, რომ არც ისეთი უბანია ხარ, როგორც თურმე იანქოს ჰგონია! ისიც უთხარი შენს მმანათიცს, რომ მიჯნურობას გმირობა ჰქნის, ამის გარეშე თურმანანათ ლელას მოწმობა არაფერში გამოგადგებათ!

გეგა — კარგი, ლელა, როგორც გითხარი, თუ დამჭირდა, მე სულეთშიაც ვიპოვი გზას! (გადის).

ყველანი გაკვირებული შესტყირიან მიმავალ გვას და ერთ ადგილას ამაყად ვარინდულ ლელას.

მოკამდეზა მისამი

პატარა მოედანი სოფლის შუაგულში. თუშები რომ ბეზენეს ეტყვიან (საღაუბრო) ბელ-
მარცხნივ ახალგაზრდა ფიქვნარის ტყეში კოლმურენოების ახალი კანტორის შორის, რი-
კულბიანი ლამაზი აფენითა და მოედანზე გამოშავალი კიბით. ბელმარჯვნივ მოედანზე თინი-
ბეკ უორეგაულის კარ-მიდამოს ნაწილი გამოდის აფენიანი სახლის წინა კედლითა და დაბა-
ლი ყორეშემოღებული პატარა ეზოს კუთხით. ფიქლისაგან ნაშენი აფენიანი სახლება და
ძველისძველი ციხე-კოშკები მთის ფერდეს შუაფენია. გაზაფხულის შზიანი დილაა. ირგვლივ
ცაში აზიდული სპეტაკი თოვლით გადაქმნილი კავკასიონის მწვერვალები ლაქლაქებენ.
ცის ის ნაწილი, რომელიც მთების შუა შორის ბროლივით სუფთა და გამჭვირვალეა. ასე-
თი ცა მხოლოდ მთამ იცის გაზაფხულზე.

1

კოლმურენოების კანტორის წინ, ფიქვნარიდან გამოდიან და კანტორის კიბისაკენ მიე-
მართებიან ლაზრო და გონა.

გონა — (განაგრძობს ბაასს)... იცი, ლაზრო, შენთბევვა ზამთრის საძოვრებზე დღის წესრიგი-
დან არ მოხსნილა, არ დაგავიწყდეს!

ლაზრო — ვიცი, გონა!

გონა — პოდა, თუ იცი, ნუ აყოფებ გამგებობის სხდომის მოწყვეტას. ისა სჯობია ჩვენ თვითონვე
გამოვარკვიოთ ადგილობრივ, ვინ რაში იყო დამნაშავე, რომ მეორედ ეს შევადგომა აღარავინ
გაიმეოროს!

ლაზრო — (შეჩერდება ღობესთან) მოვწყვე, კაცო, რადა ჩქარობ?

გონა — ვიმეორებ, დაყოვნება არას გვარგია. რაც სათქმელია, უნდა ითქვას!

ლაზრო — მოვიწყვედი — ხალხი არ მყავდა საკმარისი. შუნ აქ არ იყავ. თინიბეკიც მხოლოდ
დღეს დღით ამოვიდა. გარდა მაგისა, როგორც პარტკომში დაეადგინეთ, ამირანს ვთხოვე
შეესწავლა ჩვენი ფერმის მდგომარეობა, ამ დღებში რაინაწილი აღბათ დასკვნასაც წარ-
მოგიდგენს!

გონა — იყო ჩვენთან, ყველაფერი დაწერილებით გამოიკვლია. განსაკუთრებით მინდას ჯიშის
ოქროს ვერძით დანატერესდა. მცოდნე კაცია ამირანი, სწორე ვითბრა, ფარეანასავით მოგვე-
ლინა, სად ვიპოვიდით ჩვენ უკეთეს ზოოტექნიკოსს?

ლაზრო — ძაან იყო გახარებული. ონისე პაას შვილს რაღაც ნაწერები გადაუცია. მეუბნებო-
და, ამ ნაწერებით აღვადგენო მინდას ჯიშს.

გონა — მინდაზე იქაც ბერი გველაპარაკა... მინდას ჯიშის იმედი აქვს!

ლაზრო — რა ვიცი, აბა, ნაწერებით ჯიშის აღდგენა ჩემთვის ძნელი გასაგებია. ამ ზამთარს სწო-
რედ მაგ ჯიშმა გვიღალატა, ვერ დაიბრა თითქო თავი. შუნ კი, გონა მეურნეობა დაგვიწუ-
ნე მე და თინიბეკს.

გონა — რა ვუყოთ მერე, აღბათ ყველაფერს მაზეზი აქვს. აი ახლაც რაინაწილი გამოიკვლევა ბერს
რამის გვეტყვის, მე მგონია!

ლაზრო — რა ვიცი, აბა, ის, რაც ჩვენ წლოვით ვერ შევნიშნეთ, იმას თბთ თვეში უცხო თვალთ
თუ ჩასწვდებოდა — ბარაკალა, მაგრამ მაინც, არა მგონია თინიბეკის გამოცდილებას რაინ-
აწილას მწიგნობრობამ მახე დაუგოს, დაამარცხოს.

გონა — შენს ადგილას აგრერიგად არ ვენდობოდი თინიბეკის გამოცდილებას. ცოტა ზედმეტს
უღოლიავენ, არ უნდა იყოს ღირსი ამდენი პატრუხა (ადიან კიბეზე).

ლაზრო — რათა, გონა, რა დაგვიშავა, კაცმა რომ სოქვას? ეგ არის, რომ შეიღებოთ არის უბე-
დური, მაგრამ რა ვუყოთ, მამას შვილისა რა მოვკითხოთ!

გონა — არ დაგავიწყდეს, თვმადგომარე, კვიცი ხშირად გვარზედა ხტის. (ორივენი კანტორაში
შედიან).

2

თინიბეკის კარმიდამო. ყორეზე უნაჯირის მოსართავეები პყრია. აივანზე საბედო დგას
და მთებს გაყურებს.

სანჯელო — კიდევ შევესწარ გაზაფხულს და მადლობა ვამჩნის... წითელთას ხატის ანგელოზო, შენ
დაფარე ჩემი გვაკ ყოველგვარ ცდუნებისაგან, მრავალ გაზაფხულს შეასწარი და დამიწყა-
ლობე! (ჩაფიქრდება).

- გ ე გ ა — (გამოდის აივანზე) დედი!
- ს ა ბ ე დ ო — (შეერთება) რა იყო, შეილო, რამ ავაყენა აგურ ადრე?.. ნამგზავრი ხარ, დაისვენებდი!
- გ ე გ ა — ეშმაკმა იცის ზეში თავი, თვალს ძილი აღარ მიცემა, ცუდად მოცუნესის რაღაც გული.
- ს ა ბ ე დ ო — (ღიმილით) რათა, ბიჭო, ერთი დიაცის სიყვარულმა აგურ როგორ დაგანერწყა!
- გ ე გ ა — მაგაზე, ნუ!..
- ს ა ბ ე დ ო — როგორ თუ ნუ!.. მე აქ თვალები გამოწყალდა გზაზე ყურებით, დღეებს ვითვლიდი, საქორწილოდ ვეზადებოდი...
- გ ე გ ა — მოეწადა, ქორწილს შევითავზე გადავიბდი, ხაასფინალოს, ისეთ ქორწილს მიანდიას ქალს რომ ეკადრება.
- ს ა ბ ე დ ო — რად ემდურები მინდიას ქალს, უკრ ხომ მაშვალი არ მისვლია!
- გ ე გ ა — გულები, საზღაპრო ქორწილს გადავიბდი, ევრფად ირემს დავიყენებ, მაყრად მთის შურთხს, დღაზურნას ქარი დაუკრავს და სიმღერას ორბნი იტყვიან!
- ს ა ბ ე დ ო — ეგ, შეილო გევა, წვევლასა ჰგავს!
- გ ე გ ა — ჩემ წილ ეგ არის, სხვა რა გითხრა!
- ს ა ბ ე დ ო — ვის ემუტრები შერე წვევლით?
- გ ე გ ა — (ხადის კიბეზე) მე ვიცი, ვინაც ემუტრები.

3

უთურგაულებს ეხო. გევა ყორეზე დაგდებული უნაგირის ბალიშზე ჩამოჯდება. გამოდის იანქო, ფეხაკრუფით უახლოვდება ფიქრებში წასულ გევას.

- ი ა ნ ქ ო — გამარჯობა, გავიგე წუხელ ამოსულხარ!
- გ ე გ ა — იანქო! (გახარებული გვერდზე მოისვენებს) კიდევ კარგია, მინახულე, მე მინდოდა შენთან გადმოსეღა!
- ი ა ნ ქ ო — რა ყრია შერე ამ ნახვამი?
- გ ე გ ა — რაო, იანქო, ვერ არის კარგად ჩემი საქმე?
- ი ა ნ ქ ო — (ჩაიქნევს ხელს)..
- გ ე გ ა — როგორ?
- ი ა ნ ქ ო — ისე...
- გ ე გ ა — მოპვევი ახლა შენებურად, გააგრძელე ყაპის მათეგით!
- ი ა ნ ქ ო — აბა, ძმაო, სანუგეშო რა უნდა გითხრა, რით გაამო.
- გ ე გ ა — დაცა, იანქო, უიმედოა ყველაფერი?
- ი ა ნ ქ ო — არა, მაგრამ... საფედური უკანასკნელი გაფრთხილებით!
- გ ე გ ა — (გაცბუნებული) შენ რას ამბობ, მე მაგაზე არც გკითხვები!
- ი ა ნ ქ ო — რას ამბობ, გევა, კიდევ კარგია, ლელამ გიხსნა.
- გ ე გ ა — (გაკვირებული) ლელამ მიხსნა?
- ი ა ნ ქ ო — ჰო, ნამდვილად! იცი, რა უთხრა ლელამ ლაზროს?
- გ ე გ ა — მე საიდან მეცოდინება.
- ი ა ნ ქ ო — მე ვიყავიო დამნაშავე!
- გ ე გ ა — (წამოდგება) როგორ?
- ი ა ნ ქ ო — დათქმული გეკონდა ახალწლის ღამეს შეხვედრა და ბიჭმა სიტყვა ვერ გასტყვაო.
- გ ე გ ა — (დაბნეული) შერე, იანქო, რას ნიშნავს ეგ, იქნება მართლა გული იბრუნა, ბიჭო, ჩემ-კენ?
- ი ა ნ ქ ო — რა ვიცი აბა, როგორ გითხრა...
- გ ე გ ა — ვერა ჰკითხე, სალაპარაკოდ ვერ ჩაიგდე?
- ი ა ნ ქ ო — (ამოიოხრებს) მივედ, ვერ ვნახე მითხრა, არაო!
- გ ე გ ა — (სულ დაიბნა) რაო?!
- ი ა ნ ქ ო — არაფერი, ზღაპარშია ასეთი სიტყვა.
- გ ე გ ა — (შეანჯღრევს) რა მეზღაპრება, თქვი, რა გითხრა?
- ი ა ნ ქ ო — (გაინთავისუფლებს თავს) ამხანაგო, სოფლის საბჭოს რჩეულ მდივანს პატივისცემით მოეყარი!
- გ ე გ ა — აღარ მეტყვი, ნახე თუ არა?
- ი ა ნ ქ ო — (ისწორებს საყელოს) ეპ!
- გ ე გ ა — ეგ „ეპ“ რას ნიშნავს, ამიხსენი?
- ი ა ნ ქ ო — ეს „ეპ“ ნიშნავს, რომ არ მენახა, აჯობებდა.
- გ ე გ ა — (შეჭარბით) ვერ გაიგივა!
- ი ა ნ ქ ო — როცა არ გინდა რას გაიგებს, კაცს თუ არ უნდა, რიფში ტვასაც ვერ შეამჩნევს.
- გ ე გ ა — პირდაპირა სთქვი, რას მიწუნებს?
- ი ა ნ ქ ო — (შეშინებული გადადის ყორეზე) ვინა?

გ ე გ ა — (გადაწყება) გონთა ხარ, იანქო?

ი ა ნ ქ ო — (დაბნეული) შენა?

გ ე გ ა — (თავს ძლივს იკავებს) მე... მე რა მიშავს!

ი ა ნ ქ ო — (გადმოდის ყორღეზე. ძალას მოიკრიფავს) პოდა, რა გითხრა, იცო ძმაო, გამოგიტყდები, სულელია!

გ ე გ ა — (გადმოიყვება) ვინა, იანქო?

ი ა ნ ქ ო — როგორ თუ ვინ, ვინ და ვისთანაც მიმაგზავნე, ვისთვისაც გული მიგლევი, შენი ზღაპრის მზეთუნახავი, თურმანანთ მინდიას ლელა!

გ ე გ ა — (შუღარით) რაო, ბიჭო?

ი ა ნ ქ ო — რაო... რაო... რაო და აი... (სიტყვებს ეძებს) რას მიჭიანო შენი გეგა!

გ ე გ ა — დაიცადე, მამ ღაპროსთან რაღად მიცავდა, რაში დასჭირდა ტყუილები?

ი ა ნ ქ ო — რა ვიცი, აბა, მეც ვერაფერი ვერ გავიგე, რად არ უვლიდა ჩვენ სიმდიდრეს, რად დასტოვო ამ ყინვაში მამაჩემის ნაამაგარიო. გარდა ამისა, ისიც სთქვა — მიჯნურობასთან რა ხელა აქვს მამის კალთაში მჯდომ ბაღლსაო!

გ ე გ ა — დაიცადე, ეს შე ვწვიარ მამის კალთაში?

ი ა ნ ქ ო — ალბათ, გეგა, თორემ ჩემზე როგორ იტყოდა, ცხონებული მამაჩემი რა ხანა დაგასაფლავე!

გ ე გ ა — ფრთხილად, იანქო, გარკვევით სთქვი, ახლა ხუმრობა რა ხელს მოგცემს!

ი ა ნ ქ ო — პოდა, რა ვქნა, აჟო გარკვევით გეუბნები, — ასე ამბობს, რა მოეწონო შენს ძმადნაფიცს, ან რა სახელი გაეცაცხა, ან რა პატივი მეცხვარისა, რითი დავება ჩემი გული ან და საბუღად რა ვისმარო, შრომა თუ გარჯა მწყემსისაო!

გ ე გ ა — ჩემად, იანქო, მაგას ლელა როგორ იტყოდა, ეგ იმ მოსული ვაჟბატონის, რაინაულის სიტყვებია!

ი ა ნ ქ ო — აბა რას ამბობ, შე ამირანთან შენზე ბასი არც მქონია, იმას გიყვები, რაც ლელა მსთქვია!

გ ე გ ა — (გაოცებული) პოდა, როცა მაგას ამბობდა, რათ არ უთხარი მინდიას ქალს, გაიმეტებს-თქო ძმადნაფიცი შენს ხატებას სევეთა და ორბთა საყორტრულად, ქარს გაატანს-თქო შენს სინაზეს ყრუ ხე-ხეუვებში სათრეველად. იცოდეთ, იანქო, გეგას ახლა არ ეხუმრება! (შიდის ეზოს სიღრმეში).

ი ა ნ ქ ო — (მარტო) იცოდეთო!.. შეც შემტყრება, ვერა ხედაეთ!.. მე რა შეაში ვარ... რა შრჯის ვითომ, რად ვიკლავ თავს? (გადის გაჯერებული).

4

უთორგაულეების აიგანი. საბედო და თინიბევი აიგანზე გამოდანი.

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — (თმას იფარცხნის. გაუფრებს მთებს, შერე ეზოს. ციფად) უპატრონა ეს სახლ-კარი, იქ რათა გლია უნავარი?

ს ა ბ ე დ ო — (მოზოდისუბით) აბა რა ვიცი, ალბათ, გეგას თუ დაავიწყდა!

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — კიდევ კარგია, თავი კისურზე აზია და არ ავიწყდება, თორემ იმასაც დაქარგავდა!

ს ა ბ ე დ ო — (შემკრთალი) რაზე ამბობ, ვერ არის კარგად გეგას საქმე?

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — აბა, კარგად როგორ იქნება, არ ივარგა არც სოფლად და აღარც ქალაქად!

ს ა ბ ე დ ო — ჩამოართვის ბრიგადიტობა?

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — არა, მაგრამ ჩამოართმევნ. უჯრურობით მე გამიწიეს ანგარიში, მაგრამ როდემდის, ვინ რა იცის. გულაფრილია საქმეზე და ყველაფერზე იღრინება.

ს ა ბ ე დ ო — პოდა, რა უყო, მეც მანდა ვარ, მეც მანდა მტკიცია!

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — კაცმა რომ თქვას, შენი ბრალა ყველაფერი. ანთაის შემდეგ გაანუბიერ მეტის-მეტად და ახლა ავე, გულს ვეღარაფერს ვეღარ უდებს, დაყილებს ცალად, დაჭრილი ირქმევით.

ს ა ბ ე დ ო — (ტყვეყავებული ბოღმით) ამდენი წლის განმავლობაში, ჩემი ოჯახის რიდიოა და პატივისცემით თვეზივით ვიყავ გატრუნული. ახლა რათ ვინდა მაიჭმევინო აუტი სიტყვა!

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — ვითომ მაგვითი რა ვინდა სთქვა?

ს ა ბ ე დ ო — შე რად მავედარი გეგას საქმეს. მწარე ხისაუნ მწარე ნაყოფი გამოვაო, ხომ გავიგია. გულგორობა შენი დახვია, ეგ არის, რომ ვინებას ურევს. შრომას და გარჯას უკადრისობს. ამაყობს და ხალხის განსჯას არ ურიდება!

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — ჩემთან მსაკვება ვითომ აქ რა მოსატანია, ან და რა არის ვაპაცირი, შევილ მამას ხასიათში გამოემსგავსოს. მე კი არა, შენ ისა სთქვა... დრომ აუბნია ბილიკები!

ს ა ბ ე დ ო — მამას პვაგს-შეთი გეუბნები. აქ ბილიკები რა შეაშია! აბა გამხედ შენს ნაქულ გზას, გახსოვს ერთ დროს თავაკცობა მოიწადინე. ცა ქულად აღარ მიიარა და დღდა-მიწა ქალამ-ნადაო — სწორედ ისე გამოვივია!

- თინიბეგი — გონთ მოდი, ქალო, ჰემ მსაჯულად უჯრ არაეის დაუნინინხარ!
- საბედო — აღარ გახსოვს, ამპარტაგნობით თავგასული გზაზე ზევივით აუხიდე ვისი ქმარობა? გულთ ჩაიდე.
- თინიბეგი — ვის გადავუდექ მერე ვითომ, ვის აფხილდე გზაზე ზეავად?
- საბედო — თუგინდ მინდიას, ლელას მამას, ონისეს ბიჭს! ამ მტრობაში უფროსი შეილი გად-
ბირე, გაავლახსე. იმ საყოლაი ბიჭის ხელით ნარის გლეჯა მოიწადინე. ანთაი მინდიას გა-
დაჰქიდე, საქვეყნოდ ცნობილ მეცხვარეზე ხალხში ხელი ააღებინე, შენ ჩრდილში დადექ, ის
კი ავე. ციხის კარამდე მიიღვანე, იქ დამილუბე, იქ ჩამიკალ!
- თინიბეგი — (მიხედვ-მოხედვავს. გაცეცხლებული) ხმა გაიკმინდე. გუბუნები, გულში ჩაიკალ
შენი ბოღმა!
- საბედო — აკი ვიკლავ, აკი არაეის ვეუბნები. როგორ გავწირო თუახი და ვის უნდა ვეუბნო, რომ
შეილი მამის მსხვერპლი გახდა!
- თინიბეგი — დედაკაცო, რამ გვაგვიგია, რასა ბოდავ?
- საბედო — შე არა ეზოდავ, ბოღმა ბოდავს! გული კარგას არას მეუბნება, გეგას მიხედვ- ცოტა
სადდე დაუჭირე, თორემ, იყოდე, სიბთანა დვას, ანთაივით დაველუბება!
- თინიბეგი — (ცოტა მომხალი) რით ვერ გაიგე, შე კი არა, მტრობამ დალუსა შენი შეილი...
მაგრამ ავე ჩემმა იღბალმა ისევ თავისი უატიანა, ჩემმა ცოდომ ონისეს ბიჭს სტალინგრადის
მისადგომებთან უწია და წამოჰქცია. შერც უფროხილდი, ჰემა ყისმათის ხანჯლის წვერზე არ
წამოვეყო!
- საბედო — ტყუილად ენდობი ავრე ყისმათს. ავდარს მთაში ბევრი მუხა წაუტყვევია, არც შენ და-
ვინდობს ქარიშხალი. როდემდე ივლი ამ სოფელში ყაყაროსავით გულშევი და ლოყბუწითელა?
- თინიბეგი — ვოვლი, ვიდრე ბილკო არ გაწყდება.
- საბედო — ჩქარა გაწყდება ევ ბილიციც. მუხლმომილი ცხენს საჯირითოდ აღარ გზანინან, შე-
ისინინ!
- თინიბეგი — ევ კრილობაა, დედაკაცო, შენ ამ კრილობის მალამო სიქვი!
- საბედო — ბევრს არაფერს არ გეხევეუბი, დედის ვედრება შეისმინე, მტრობა და შუღლი დაი-
წიწე, თავის პატარს ხელი შეუშე. ცოტა იკმარე, დამოშმინდი, გეგას მიხედვ, შენ ჩამოდექ.
დააბინავე ევ ბიჭი და იქნებ დაუდოს გული საქმეს, იქნებ მოსიოყოს ქალის ხათრმა.
- თინიბეგი — ვოჭვათ, შევისმინე შენი სიტყვა, ეს მითხარი, ვულისდამდები ვინ ვიპოვო?
- საბედო — რაკი ავრეა... პირდაპირ გეტყვი, არ დავმალავ! (დედავს) ლელას გვიქებენ...
- თინიბეგი — (ვილომ გაიოცა) მინდიას ქალს?
- საბედო — (გამხნევებული) სოფლის თვალთა თურმანანთ მინდიას ლელა, გეგას თურმე გულთ
ჩაუვარდნია მინდიას ქალის სიყვარული!
- ორივენი ჩაფიქრდებიან. აივანზე გოგოთა ამორბას.
- გოგოთა — (ნამგზავრია) თუახიშვილებს გამმარჯოთ!
- საბედო — (უქმყოფილოდ) გმადლობთ, შეილი!
- თინიბეგი — (გაკვირვებული) გოგოთა, ბიჭო, აქ რა ვინდა? ცხვარი სად არის, როგორ მოდის?
- გოგოთა — გაირიგარეწე ფიცრის ქალა გადმოვიგარეთ, იქ ყველაფერი რიგზე არის, ფიქრი ნურაფ-
რის ნუ გექნება!
- თინიბეგი — ფიცრის ქალა? მამ ხვალ დილისთვის აქ ამოვდა?
- გოგოთა — ავრე გამოდის ანგარიშით!
- თინიბეგი — კარგი, მაგრამ შენ თავი რაღად დანებე?
- გოგოთა — (შეხედავს საბედოს, რაღაც უნდა თქვას და ვერ ამბობს).
- თინიბეგი — (საბედოს) წადი, არაყი გამოგვიტა! (საბედო გადის)
- გოგოთა — ლაზრო ნახე?
- თინიბეგი — არა, ახლა-ღა ვეპირებდი.
- გოგოთა — (საიდუმლოდ) ამირანს თურმე თავმჯდომარემ ცხვრის შემოწმება დაავალა!
- თინიბეგი — გამგეობასაც არა ჰკითხა?...
გოგოთა — დამბარა!
- თინიბეგი — ვინ დავიბარა, გარკვევით თქვი!
- გოგოთა — პოდა, გარკვევით გეუბნები, რაინაულმა დამბარა.
- თინიბეგი — უწუხოდ მერე?
- გოგოთა — შენ რომ წამოხველ, სწორედ იმ დღეს ბინაზე კაცი მოვევიდა. იმან გვაცნობა, შენ
და გონას რაინაული გიბარებთო! იმ წუთშივე ავიყარენით. ვაირიგარეწე ამირანიც დაოქმულ
ალაუას მოვევევება. ცხვარი გახინჯა, შეამოწმა შე და გონას ლაპარაკი მინდიას უიშუე ჩა-
მოვადვლო.
- თინიბეგი — ვითომ რა უნდა, ვერ მოუხედით?

გოგოთა — რა მიუხედავად, თვითონ გვიამბო ყველაფერი. ონისე პაპას, როგორც ჩანს, მინდის მთელი ნაწერები, შენ რომ მკითხავდი ამას წინათ, ამირანისთვის მიუცია. ამირანსაც უნდა მოდგინედ გადაუცილებეს ყველაფერი. ცას დასწევია სიხარულით. დაპირებები, აღუტყვემ მინდისებულ ცხერის უნდა და მთელ საბჭოეთს გაეცინებოთ მუხათხვეული მწყემსის სახელს.

თინიბეგი — (ღელავს) სხვა რაღა გითხრათ, კიდევ რაო?

გოგოთა — მერე ერთხანს ცალკე განიხილო, შენაა.

თინიბეგი — ცალკე რაღად, რა პქონდა შენთან საბაასო?

გოგოთა — (ხმადაბლა) როგორა ფიქრობ, შენი დაღუპვა ხომ არ უნდა?

თინიბეგი — (დაძაბული) ჩემი, რათა?

გოგოთა — შენ გაგამტყუნა ბერს რამეში. გაჯაერდა კიდევ, რად დაქაქსეთო ბრიგადებში მინდის ცხერაო, ფერმის ვაშკეს დაუღუპავსო ეს სიმღიდრე, ლაპარაკი ისიც წამოსცდა, აფსუს, რა ბიჭი დაიღუპაო!

თინიბეგი — ვიზე ამბობდა, თუ მიუხედავ?

გოგოთა — დაბეჯითებით ანთაიზე!

თინიბეგი — (შეკრთება) ანთაიზე? შორს შეპირილა ჩემს ცხოვრებაში!

გოგოთა — ერთი სიტყვით, როგორც შევატყე, შენ გღუპავს და ღაზროს ადვილს ეთამაშება!

თინიბეგი — ძალიან კარგი, ენახოთ. ვინ ვის! (მცირე პაუზის შემდეგ) ეს მოთხარი მარტო იყო შემოწმებაზე?

გოგოთა — მარტო არა, ლელა და იანქო თანა ჰყავდა, ეხმარებოდნენ აღრიცხვაში.

თინიბეგი — ლელაც?

გოგოთა — ჰო, სოფლის საბჭოს დავალებით! რაღაც ცუდად უღოლიავენს. მე მგონია სულაც უღელსათვის ჩამოვიდა, მოსკოვს უნახავს შემოხვევით და გულს ჩავარდნია როგორცა თქვეს, მემინია გეგას შეტოქე არ გაუნდეს, ასე ამბობენ, უცოლოო ამირანი!

თინიბეგი — (ცოფდ) გოგოთა, ეგ ჩვენ არ გეგუბა. წადი ღაზროსთან, მოახსენე, ცხერაი მოდის-თქო მუხათხვეში, ალბათ თადარიგს დაიჭურენ!

გოგოთა — კარგი, წავალ, შევატყობინებ... ერთი სიტყვით, მე ყველაფერი გითხარი და ახლა შენ იცი, ფრთხილად იყავ. (გაღის).

თინიბეგი — (მარტო) გამცოცხლება მინდია და გადამგომია ისევ გზაზე! ხედავ, თინიბეგ, ბილიცი როგორ დაიხლართა, წვერს ვერ უსოვი ამ ვერანას! (ჩაუჭირდება. შემოდის საბელო დოქითა და ტიქით ხელში).

საბედო — (უბნებს გოგოთას) რა ვქნა, გოგოთა სად წავიდა?

თინიბეგი — არ დაიკარა, საქმე შეატყოს თავმჯდომარესთან. (ანიშნებს, დამისხიო. საბედო უხახანს. თინიბეგი სვამს. ფიქრობს ხმაშალდა) ერთში გოგოთა მართალია, ლელა მიზეზი უნდა იყოს, და თუ მოგხსენი ეგ მიზეზი, მაშინ არა მიიზიდავს რა, ამ ქარაბაან ხრიოცხში.

საბედო — (გაკვირვებული) ვისა, კაცო?

თინიბეგი — მართალია, რაღაც ცუდად უღოლიავენს, სხვანაირად ეთამაშება.

საბედო — დამტყრებია, ნებით თუ არა, ძალით ჩავიგდებ ხელშიო?

თინიბეგი — (გაკვირვებული) ვინა?

საბედო — ვინა და გეტა, ნეტა შენ რაღა დავემართა!

თინიბეგი — როგორ ძალით? საქმე სახეწერად თუ გავიხდა?

საბედო — ეგ მაზანდაღ. დიაცი მუდამ იფასებს თავს.

თინიბეგი — რაჟი ავრეა, მე ნუ ჰამრეც, ჩემი დღეილი თანხმობის ნიშნად მიიღე და ისე გასჭერ. როგორცა ვსურს. ოღონდ ეცადე დაარქარო, რაჟი ბიჭს გულში ჩავარდნია, თანაც ვახსოვდეს, თუ მაღამომ ტროლოზები არ მომიშუშა, შენ აგებ პასუხს ჩემს წინაშე! გადაყურდნობა მოაჯარს. გაპყურებს მოედანს).

საბედო — (შეკურებს თინიბეგის კერპ ზურგს) მადლობა გამგენს, მოტყდა მგონი (შედის ოთახში).

კიბეზე ამოდის გეტა. დაინახავს შამას. ბოძს მიეყრდნობა და გაიჩინდება.

ტყის პირი. მოედანზე მოიხმის ლელას მზარული სიცილი. ტყის სიღრმიდან გამოდიან ამირანი და ლელა.

ლელა — (სიცილით) ერთი სიტყვით, შენ ტალღეები ჰყვასავს, მაგრამ აბედს მაინც არ ეცილება ამირანი — (ღიმილით) იქნებ სეგლია ეგ აბედი?

ლელა — ვინ რა იციხს, იქნებ დუნეა ნაპერწყალი?

- ამირანი — (ჩაიქნეს ხელს) რა გაეწომა, დამყინი და მეტს აღარაფერს აღარ გატყვი! (ჩა- მოყდება კუნძუზე).
- ღელა — (თბილად) დაილა!
- ამირანი — არც თუ ისე... (ადგილს უთმობს) შენც ჩამოყვე, დაისვენე!
- ღელა — (ჯდება. ხანგრძლივი სიზუჟე. ორიენი მთებს გაპურებენ) იცი, ამირან, შენი სტუმრობა მუხათხვეში სხვანაირად წარმომედგინა...
- ამირანი — მაინც როგორ?
- ღელა — რა ვიცი აბა, როგორ გითხრა...
- ამირანი — ისე მითხარი, როგორც ფიქრობ!
- ღელა — აი როგორ... მე შეგონა ვესტუმრებოდა ქვახაიით ცივი, შეწვარით უკარებელი, გულ- ჩათხრობილი მეცნიერი. აი ისეთი, შარშან მოსკოვში რომა გნახე... არ მომეწონე, სწორე გითხრა...
- ამირანი — მერე რა მოხდა, ვერ გაეამართლე მოლოდინი?
- ღელა — (გულუბრყვილად და კატეგორიულად) ვერა!
- ამირანი — (ღიმილით) რატომ ვითომ?
- ღელა — აბა რა ვიცი, შინაურულად მოგვებარე, თავმდაბლობით, თითქო ცოტა მოზოდიშებით. მე არც კი ვიცი, მეცნიერისთვის კარგია ეს, ან კომუნისტს შეეფერება ასეთი უტყვი თავმ- დაბლობა?
- ამირანი — კომუნისტი თავისი რწმენის თავდადებული მსახურია, სხვა არაფერი. მართალია, ხან სარდალი, ხან ჯარისკაცი, მაგრამ მუდამ შეუპოვარი მებრძოლი და პირდაპირი ამ ბრძო- ლაში. ის მიდის და მას მიჰყვებიან!
- ღელა — (უნდა ჩაწუდეს აზრს) ის მიდის და მას მიჰყვებიან... ეს არც თუ ისე ადვილია არა, ამირან?
- ამირანი — იცი, რა გითხრა, ვისაც არ ძალუძს ჩვენი რწმენით ალაგზნოს სხვა, ის კომუნისტად არც ღვარავნებს. ვინც ალაგზნებს მას უსაფლად გაყვებიან.
- ღელა — (შეწუხებული) და თუ ვერ შეისძელ დაარწმუნო, გადაიბირო, მაგრამ მაინც ანდამო- ტრებით გიზიდავს ის, აი თუნდაც, როგორც პეპელას სანთლის შუტი, რომელიც სწავას და მაინც უყვარს?
- ამირანი — (ღიმილით) იცი, ღელა, ეგ სანთლის შუტი, როგორც ვატყობ, მე მიწვევს ფრთებს!
- ღელა — არა ამირან, აგრე რომ იყოს, ჩემთვის საწყენი იქნებოდა. მე შენში მინდა სხვას ეხედავ- დე. ეხედავდე კაცს, რომელიც ახლა თვშს სჭირდება. მინდა ეხედავდე ჩვენი სოფლის ახალ მინდიას, რომელიც რწმენით ადავებს ხალხს და რომელსაც ხალხი მიჰყვება როგორც შენ თქვი. შენ ვერ წაიშოლი ამ რწმენას და დაბრუნებას სამშობლოში დიაციის სახელს ვერ და- არქმევ. ეს უთუოდ დაგამყირებდა ხალხის თვალში, მე კი მინდა უყვარდე ხალხს.
- ამირანი — (უკვე სერიოზულად) კარგი, ღელა, ელქვათ. ეგ აგრე, მაგრამ მაინც ვერ გამი- გია. ერთი მეორეს ხელს რით უშლის. იმის უფლებას ვინ წაგართმევს, გიყვარდეს ის, ვის- კენაც გულმა გაიწია?
- ღელა — აგრე რომ იყოს, გულს უნდა და აზრი არ შეგება, მაშინ როგორ მოიქცეოდი?
- ამირანი — მაშინ ალბათ სიყვარული სატანჯველად გადამეცქვეოდა!
- ღელა — (წამოადგება ძალიან ჩუმად) პოდა, ამირან შეც ეგ მტანჯავს! (შეტრიალდება; თითქოს უნდა ცრემლი დამალოს და გადის).
- ამირანი — (წამოადგება. გაოცებული) საწყალი გოგო, მე კი შეგონა უდარდელი პეპელა იყო! (ღიღბნის გაპურებს ტყეში მიმავალ ღელას. მერე თვალს შეაფლებს თინიშვის კარმიდა- მის) შეამჩნევს აიგანზე მამა-შვილის დამაბულ სახეებს, შიშხედ შეტრიალდება და კიბით კოლმურნების კანტორაში შედის).

6

უთურგაულებს აივანი. თინიშვი და გვა უთუდთვალბენ ტყის პირას მოზაასე წყვილს. ეტყობა, შაახის შინაარსი არ ესმით.

- გეგა — (წამოაღლებს ხელს ნაჯალხს, სასოწარკვეთილი) მოვკლავ და ამით გვათებ!
- თინიშვი — (ცრავდ) ვისა, ბალო?
- გეგა — თურმანაანთ მინდაას ლელას!
- თინიშვი — რაც თავი მახსოვს, ან მსმენია მამა-პაპათავან, უთურგაანთ ქალზე ხელი არ აუღიათ შენ გინდა გვარი შევეიცხებინო?
- გეგა — მოვკლავ-მუტი!
- თინიშვი — (ზიზღით) დადე ცული!

- გ ე გ ა — (ზიადებს კოხეში ცულს მოღვენთილი) რა გქნა, მამი, ზოღმა მავიჯებს ეს ვერანა! გუ-
ლი მიკვდება ეს ტიალი!
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — (დაცინებით) ავეთი გული ძალღებს მიეცო სალაფავად, ერთი დუღო რა გავიხდეს!
- გ ე გ ა — ჩემი იღბალი ეგ არის და სხვა არაფერი არ იქნება?
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — მერე მაგ იღბალს ცუდიოთა ჰკვივ?

კარგში საბედო გამოჩნდება. მოზახუნია ვერ ამხნევენ.

- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — იცი, ბალო, როცა ვარღს ჰკრეფენ ეკლიანში, ეკალს ჰკაფავენ ვარღს კი არა
დინახსოვრე ეს ანდაზა ცხოვრებაში გამოგადგება.
- გ ე გ ა — (შემკრთალი უკან დაიხვეს) მამი!
- თ ი ნ ი ბ ე გ ი — (შეამჩნევს კარგში ატრულ საბედოს) მოდი, ჩაიცვი, მოეზადე ლაზროსთან ვართ
დაბადებულნი! (შედის თოხში გვეა მიყვება).
- ს ა ბ ე დ ო — (თვალს გაყოლებს მამა-შვილს) როცა ვარღს ჰკრეფენ ეკლიანში, ეკალს ჰკაფავენ
ვარღს კი არა... ნეტა საით ჰკრეხს თინიბევი? (ჩაფიქრდება).

7

მოედანი კოლმურერნოზის აიენის წინ. შაასით შემოდიან კობე და ონისე.

- ო ნ ის ე — (ჯანაგრძობს შაასს) რა ვიცი, კობე, შიბიღება და იქნება მართლა აღმადგინოს, იქნებ
ქომაგი გამოუზღდეს ჩემი შინდიას ნაშავლარს. (ჩამოუდება ტვის პირას, გადაპრილ კუნძუზე).
- კ ო ბ ე — ჰოდა, რა გინდა, რაკი სთქვა, კდეც შესრულდეს.
- ო ნ ის ე — ეგ კი აგრეა, კობე, მაგრამ ეეთილს ბოროტი ეღობება ამ ცხოვრებაში. ავი კაცი მუღამ
სიადის მძებნელია. ვერა ხედავ, ფერმის გამგემ ჩემი შინდიას ოქროს ტერძის გადაშენება
თოფსა და ფანებს დააბრალა?
- კ ო ბ ე — რა ეუთოთ წერე. ყოველთვის კოკა როდი მოიტანს წყაროდან წყალს, ყოველთვის მიზნუ
ვერც თინიბევი გამოთახავს, როცა იქნება, ფუბს წამოჰკრავს, წაბორძიკდება!
- ო ნ ის ე — ეჰ, ჩემო კობე. ეგ რა ხანია აგრე შესმის, მაგრამ არ იქნა, არ მოხერხდა. მაგისი სარშის
გამომღები ვერავინ ვნახე ჩვენ სოფელში, ტყუულად ვჯახჯახებთ უბან-უბან!
- კ ო ბ ე — არა, ონისე, ეგ არა თქვა, შინდიას ნაღვალწლ-ნაოფლარი, შენი პირადი რომ იყოს და
მარტო შენ ოჯახს ეკუთვნოდეს, მაშინ იქნება სანუგეშოდ ვერაფერიც ვერა მეთქვა რა, ახლა
კი რა, ვინ დაუდგება ამირანს წინ!

მოედანზე შემოდიან ხელბედაკაიწებული მაგდო, მარიცა, დუღენა, და სხვა კოლ-
მურნე ქალები.

- კ ო ბ ე — (ქალების დანახვაზე) რისთვის აშლილხართ, შორიით მარჯვლას?
- მ ა გ დ ო — დაგვრჩა კიდეც, მუხლს ჩაეიკრეფავთ ცოტასა და გავეცებით ისე!
- კ ო ბ ე — აბა თქვენ ისეთ, ემაგ ყანებს სარეველა არ დაერიოს. (ადის კიბეზე).
- მ ა გ დ ო — (მიმავალ კობეს) შენ სოფლის საბჭოს მოუარე, ჩვენ თავმჯდომარედ ვინ დავინიშნა,
რას ერევი ლაზროს საქმეში! (ქალებს) აბა დასხდით, გოგოებო, ცოტა ხანს მუხლი შე-
ვსვენოთ.

ქალები ონისეს შემოუსხდებიან. დუღენა სიშღერას წამოიწყებს ხმადაბლა. სხვებიც
აწყვებიან.

- დ უ ღ ე ნ ა — (შესწყვეტავს სიშღერას) ონისე შაა, ლელა სად არის, რა ხანია აღარ მიწახავს,
სად რას დადის, სად გვემალდება?
- ო ნ ის ე — რა ვიცი, შვილო, შავისიც ვერა გავიგე რა, რაც კი დაბრუნდა იმ საზამთრო საძოვრე-
შიდან თივის ჰკუაზე აღარ არი, გუმანით ვგრძნობ, რაღაც აწუხებს, რაღაცა დარდი შე-
პარეია!
- მ ა გ დ ო — იქნებ გულთ ვინმე ჩაუვარდა, გასათხოვარი ქალა და არ დიდობხვის.
- ო ნ ის ე — აგრე თუა, შე რად მიმალავს მერე მავას?
- მ ა რ ი ც ა — იქნებ სუსტენია და ვერ ამბობს!
- დ უ ღ ე ნ ა — რა სათქმელია, ნალოლიავენს ვის გაუნდობს!
- მ ა გ დ ო — რათ არ გაუნდობს ვითომ შაასს, მუტი ვინა ჰყავს ქვეყანაზე?
- დ უ ღ ე ნ ა — არა, მაინც, დიაცს თავისი სიწმარე აქვს!

ონისე — რა ვიცი, შეილო, ღირსეულ სიძეს გულს გაუხსნი, ფიანდაზად გავეფინებ, თუ უღირსს თავი გაუყარა, ზემგან კურთხევას ვერ მიიღებს მოიკვეთება ოჯახიდან.

მაგდო — ეგ არ იფიქრო არასოდეს, შენი ლელა უღირსს გულთან არ მიიკარებს, არ დაუჯერო ეგ ამბავი.

პაუზა, დედუნა ახლა უფრო ხმაბლად განაგრძობს ღიღინს.

მარიცა — (შეაწყვეტინებს დედუნას) ონისე პაპა, ამბობენ რომ...

ონისე — რაო, მარიცა, ამა მითხარი რას ამბობენ?

მარიცა — ამბობენ, რომ...

მაგდო — რა ექნა, გოგო, რა მოგივიდა?

მარიცა — ლელა ამირანს მიჰყვებაო!

მაგდო — ყოზალ, ზიქო, მოუთოკავს მოუთოკავი!

ონისე — შე არაფერი არ მსმენია, ჯერ მაქანკალი არ მომსვლია!

მაგდო — პოდა, მოვივა, დაიცადე, რა გეჩქარება?

ონისე — უპატრონოა ჩემი ლელა?

მაგდო — ვითომ რათა, შენ არა თქვი, ღირსეულ სიძეს ფიანდაზად გავეგებო, რას დაუწუნებ რაინაულს, რით არ იქნება ღირსეული?

ონისე — შე ღირსებაზე უარს არ ვამბობ, ამირანს რა აქვს დასაწუნი, თუ აგრე მოხდა, გამოცხობლდება მინდია და აყვავდება ჩემი კერა. ეგ არის რომ, თუ მიჰყვება, როგორც თქვენ თქვით, მაშინ წესია და ადამი უფროსმა უნდა გადასწევტოს!

მაგდო — პოდა, უშენოდ რა იქნება, ლელა უშენოდ რას გადასწევტებს?

ონისე — რა ვიცი, შეილო, ჭორი იქნება, მცდის ეს გოგო!

მარიცა — იამზის მაღღმა, მართალს ვამბო!

ონისე — თუმცა აკო წელანაც ცოქვი, გულმართბრობილი გახდა-მეთქი, მიზეზიც სწორედ ეგ იქნება.

მაგდო — ვინ გითხრა, გოგო, ეგ ამბავი?

დედუნა — იანქო ეტყოდა, ამა სხვა ვინ? ის არის ჩვენში შეყვარებულთა უსტაპანი!

მარიცა — (გაქაპსებულო) სწორნიმც იღებდნენ ნაბლითა და აგრემც თვალბეში დასვგოშია მე იმ მგლისკურთთან რა საქმე მაქვს!

ყველანი იციანიან. მოხაასეოა ჯგუფს საბედო უახლოვება. საბედოს დანახვაზე ყველანი მიწყნარდებიან. ახალგაზრდა გოგოები ფეხზე წამოიღებებიან.

საბედო — (მისვალდება იქ მყოფთ) ონისე პაპა, აქეთ მოპრძანდი, ორიოდ სიტყვა მინდა გითხრა.

ონისე — (აღგება) რა იყო, შეილო, ცუდი ამბავი ხომ არა გვეირს?

საბედო — ცუდი მტრისას, მე კარგი ამბის მაუწყე ვარ! (ხელს ჩაჰკიდებს. მიჰყავს უთურგაუღების ეზოსკენ).

8

უთურგაუღების ყორე. ავიანზე თინიზევი და გევა გამოდიან. ყურს მოჰკარავენ ონისეს და საბედოს ზაასს. იტვე კიბუნთან მიყუდებიან.

საბედო — (უჩვენებს საბელზე) ზევით ავიდეთ, ბინიანად ვილაპარაკოთ.

ონისე — ზევით რა გვინდა, (ჩამოჯდება ყორეზე) რაც სათქმელი გაქვს, აქ მითხარი.

საბედო — (ღელავს) ონისე პაპა, იქნება ადამი დავარდეთო, მაგრამ რა ვუყოთ. დედის გულს უნდა აპატოთ, დრო აღარ მქონდა შეამავალი გამომეგზავნა.

ონისე — ვერ გავიგე?

საბედო — როგორ გითხრა... ჩემი შეილის მაქანკალადა ვარ მოგზავნილი... შენი ლელა, ზემ გეგას გულში ჩავარდნია...

ონისე — მერე რა?

საბედო — რომა ჭიობო, სხვას შე ცოლად არ მოიყვანო და არც ვისმე დავინებებო მინდიას ქალს!

ონისე — (აღგება ცივად) რაღა უნდა, გადუწყვეტია ყველაფერი!

საბედო — მართალია, უმძრახადა ხართ შენა და ჩვენი თინიზევი, მაგრამ მინც ასე ვიფიქრე, უნდა ნავის გაეტყუებოთ-მეთქი, უნდა შერიგდეთ ორივენი ჩვენი შეილების სანაცვლოდ და საბედნიეროდ!

ონისე — ემ, საბედო, ბედნიერი ვინა ჭოფილა თქვენს ოჯახში, რომ ჩემმა დედამ იხაროს და იბედნიეროს. ერთი მითხარი, შენდათავად ბედნიერი ხარ შავ ოჯახში?

საბედო — (თავდახრალი) ჩემზე არ იცქმის, მე უკვე ვანგულე ცხოვრების ვხა!

ონისე — პო და შეილო, რა გამოვირდა ისეთი რომ ჩემი ლელა მონად დაუსტა უთურგაუღს. არა,

საბედო, ვადრე პირში სული მიდგია, ჩემი მინდიას მაგინებულს რძლად ქალს ოჯახში არ გაეატან.

ს ა ბ ე დ ო — მოდი, ონისე, წმობლებს ცოდოს შეილებს სააპლენდ ნუ აკიდებუბ, შენს ნუ ვაზღვევინებთ ახალგაზრდებს!

ო ნ ი ს ე — რა ექნა, საბედო, ჩემი სიტყვა, რაც მოისმინე, ის არის და სხვა როგორ გითხრა სანუ-გემოდ!

ს ა ბ ე დ ო — გვეს ვერა სენობ, როგორც გატყობ, შენმა უარმა ორივეს ყული არ გამოგვაქრას!

ო ნ ი ს ე — ეგ რა სიტყვაა, შელის შიშით ცხვარი ვინ გასწყვიტა ან და მუჟარა რა შუაშია... ეგვეც არ იყოს დაავიანეთ მაგანკლობით, ზემო საბედო!

ს ა ბ ე დ ო — (შემერთალი) როგორ?

ო ნ ი ს ე — ლელას რჩეული სხვა ჰყოლია, როგორც გაფიგე.

ს ა ბ ე დ ო — ვინ სხვა, ონისე, არ დამღუბო!

ო ნ ი ს ე — დასაწუნი სიძე როდია, კაცმა რომ სთქვას!

ს ა ბ ე დ ო — ეინა მეუქი, ადამიანო!

ო ნ ი ს ე — (თავმოწონედ) ეინა და, ჩვენი ამირანი!

ს ა ბ ე დ ო — (გამწრალი) ამირანი?... თაოდან გეტყვა, თუ იცოდი, საქმეს სახვეწრად რად მიხ-დიდი, რად მაძიებდი... (ცივატ გატრიალდება და შვევა ეწონი).

9

თურმანულების აივანის კიბე კიბეზე გატეხილი ნაჯახით ამოდის საბედო. წინ შე-ჩეხებიან თინიბეგი და გევა.

თ ი ნ ი ბ ე გ ი — (გულსანად) ახლა რას იტყვი, დედაკაცო, არ იყარა შენმა მალამომ, არ მოგ-ვიშუშა ჭრიალობები, ერთი მითხარი, ვისგან ელოდი თანავრძინობას?

გ ე ვ ა — რას მათხოვრობდი, ვის რას სთხოვდი, რად შემირცხვინე სახელი და ახალგაზრდობა?

ორივენი გამორდებიან თვალცრემლიანი საბედო აღის კიბეზე და შედის ოთახში.

10

მიოდანი საკომპურნო კანტორის წინ. ქალები წასულან. პაპა ონისე ისევ კუნძუე ჩამოიჯდარა და ჩაფიქრებულა. კანტორიდან ბასით გამოდანი და კიბით მოედანზე ჩამო-დანი: ლაზრო, კობე, ამირანი, გორა და გოგოთა. თინიბეგი და გევა უახლოვებიან შეკრე-ბილთ უხმოდ საღამს აძლევენ და იქვე გახზე დებიან.

გ ო რ ა — (განვარძობს ბაასს) არა, ლაზრო, ეს ანგარიში შორს წაგაიყვანს, ამირანმა, მართალი, თქვა, სხვას ნუ აკიდებთ თქვენ ცოდო-ბრალს, ისა სჯობია აღიარო — ვერ მოუარეთ შენა და შენმა ფერმის გამგემ ჩვენი მინდიას ნაამაგდარს. ის, რაც წლობით შემოვირახეთ, ის, რაც შეილივით გამოვზრდეთ, ერთ ზამთარში გაანიავეთ, თქვენც შერცხვით და ჩვენც შე-ვარცხვინეთ!

კ ო ბ ე — გახსოვს, ლაზრო, სიტყვა მივეციტ პარტას და შევეციტე ხალხს მოწინავე გოფი-ლიყავით მომთაბარე მეცხვარეებში. თქვენ ახლა ჩრდილი მიყენეთ ფიცაფიტებულ შიის-პირობას.

ლ ა ზ რ ო — მაგას რომ ამზობთ, ისიცა სთქვით — ისეთ ზამთარს ვინ მოელოდა, ვინ იფიქრებდა, რომ ცა თოვლად გადიქცოდა, რომ ავშინანნი ცხვარი საცევებს ვერ იშოვიდა. აი მიზეზი, რომელსაც კაცი ვერ განსჯის და ბრალდებად ვერ წამოგვიყენებს.

ა მ ი რ ა ნ ა — იცი, ლაზრო, მე არ მინდა თქვენთან ჩემი საქმიანობა საბრალმდებლო სიტყვით დავიწყო. მე აქ ამისთვის არ მოესულვარ, მაგრამ რადგანაც დამავალეთ მდგომარეობის შესწავლა და მიზეზების გამორკვევა, პირდაპირ გეტყვით, არ დაფარავ, ზოგიერთების და-ნაშაულს თოვლსა და ნამქერს ნუ ვაბრალებთ. განსაკუთრებით ოქროს ვერძის განიავება მე ბორბტებდად მიმანია. ჩვენი ვალია მივაკვლიოთ ამ ბორბტების სათავეს და საშუღამოდ მოვკვეთოთ ის.

თ ი ნ ი ბ ე გ ი — უკაცრავად, ამბანაგებო, ორიოდ სიტყვას მეც ჩაფურთავ. რაყი ევარეა, რაც შე-ხება მინდიას ჯიშს, მე იმთავითვე გაფრთხილებდით, კარგად ვიცოდი, ვერ დაიჭრდა ეგ ცხვარი თავს, მაგრამ აბა რა უნდა მექნა, ავი მინდიაც საცოდავი, აქაოდა ჩემ წინააღმდეგ სიტყვა თქვაო, მოსისხლე მტრად გადაამქცა.

ო ნ ი ს ე — (გაცხარებული) შენა, თინიბეგ, ცნობილია, ყოწალი ხარ ანგარიშების სწორებაში!

თ ი ნ ი ბ ე გ ი — როგორ, ზურო, მაგას რად ამზობ, ერთი მითხარი, ვის გაელსწორე ანგარიში?

- ონისე — კარგად იცო, გახსენება არა გვირდება! (გადის გაჯავრებული).
- კობე — გაგვიჯავრდა პაპა ონისე, გული გაუტყდა საწყალ მოხუცს!
- ამირანი — გულის გატეხა რა შუაშია. მართალია, მუხათხევის მეცხვარეობას დადი ზარალმა მონაღვიდა, მაგრამ მაინც ეს ამბავი საბაბს არ გვაძლევს არც ერთ ზეგნანს. გულზე ხელზე დაკვირდით და მომავალზე არ ვიზარუნო!
- ლაზრო — სიტყვა ადვილი სათქმელია.
- ამირანი — სიტყვას საქმე უნდა მოსდევდეს. ჩვენი ვალაია, მკვეთრად გავზარდით სულადობა ნაზუნევიანი ცხვრის ნამატით. ეს დავალება, თავმჯდომარე, პირნათლად უნდა შევასრულოთ.
- ლაზრო — რითი კაცო, რა თანით და რა საშუალებით?
- ამირანი — საშუალება მრავალგვარია. აი თუ გინდა მავალით. შე გვეყვანი ამას წინათ მინდიას ცდებს ჩანაწერების საშუალებით. უბრალო მწყემსის ამ ნაშრომში თავმოყრილია მრავალი წლის დაკვირვებათა შესანიშნავი შედეგები!
- გოგოთა — ეგ შედეგები ყინვამ იმსხვერპლა ამ ზამთარს!
- ამირანი — არა, გოგოთა, მომისმინე! მუხათხევეური ოქროს ვერძის ერთი ჯგუფი ვადარწვნიანა ზამთრის ყინვას, ოღონდ რატომღაც ფერმის გამგის განკარგულებით, ეს ცხვარი ისე დაუქსაქსავით ფერმის სხვადასხვა ბრიგადაში, რომ შეგროვებაც გავევიკირდა. ჩვენ ამ ჯგუფს უნდა ღვალაწინაობით მოვუვროთ, ცალკე გამოვყოთ, გავამრავლოთ, მთელი ცხვარი მინდიის ურვით შევევლოთ და სწორედ ამ გზით შევასრულოთ ჩვენი პარტიის მოწოდება.
- თინიბეგე — შენ, ამირან, კარგად არ იცნობ ზეგნის იალღლებს. ცოტა ზეპირად ლაპარაკობ, გემოკრებთ, ეგ უიმი ზეგნში თავს ვერ იტყობს. ზამთარში ყინვის ეშინია, ზაფხულში ჩვენი აღმართების!
- გორა — პო თინიბეგე, ფერმის გამგის უნიათობა. ცხვარს დააბრალე, უენოა. ვერც თავს იმართლებს შენს წინაშე, ვერც საბჭოებს წამოგვიყენებს.
- ლაზრო — არა, თინიბეგე, კაცმა რომ სიტყვას, მინდიას ცხვარს ჩვენში ცხვარი არ სუობია, მაგრამ რა ვეყოთ, როგორც შევტყვე, ამირანი ჩვენა ვედებს ბრალს. ჩვენ დავეიშვია შეცდომა და ამას დღეს რაღა ვწვევდით.
- გორა — პოდა ლაზრო, ამა მითხარი, სადა გვაქვს დრო თქვენს შეცდომებს ვულოლიავოთ, ტვირთად ვზიდოთ წლიდან წლამდე, გაგანებოვროთ ბაღლებივით, თქვენ, გუნებას კვერცხი უგოროთ, თქვენს კინკლაობას შევეწიროთ და მერე ისევ ჩვენ გავწიოდეთ თქვენი გულისთვის.
- კობე — პოდა კარგი, ნუ გავწიოდებით, ავილოთ და სხვა ავირჩიოთ თავმჯდომარე!
- თინიბეგე — აქ თავმჯდომარე რა შუაშია. ამ ზამთრის ყინვამ და ზარალმა მეცხვარეს გული გაუტეხა, აი რა არის საუბალო!
- გორა — არა, თინიბეგე თუ გული რამში გაუტეხა, ისევ ჩვენმა დაუდევრობამ, მოდი, ამას ნუ დაუვიწყებო.
- ამირანი — სამართლიანი შენიშვნაა. დაუდევრობა სათავა ყოველგვარი ბოროტებისა. ის ბუბერი მაქანკალია, რომელიც ღამიანს შინაზე სცდის, უფლებას აძლევს ქურდ-ბაცაცას სხვისი შრომა მიისაკუროს. სხვის უიბეში თავისი ხელი აფათუროს. ნაყლებ იზრუნოს საერთოზე — მეტი მიიღოს საერთოდან. სხვა დამციროს, დანატროს და თავისი თავი განადიდოს. პატემოყვარე ავაზაკი კამათლებივით ათამაშებს დაუდევრობას. ის სარგებლობს ჩვენი ცხოვრების ფართოდ გაშლილი ასპარეზით. თავნს არა ხარჯავს, მოგებაში წილსა თხოულობს, ზოგი ასეთი მათხოვარი — რწმენას ბუდის, სამშობლოს ბუდის, შვილსაც ვაბუდის, ოღონდ თავისი განდიდება შეინარსუნოს! (დამსწრეთა შორის ჩოქქოლია).
- ლაზრო — ეგ კი აგრეა, მაგრამ შენ თქვი გამოსავალი...
- ამირანი — თავმჯდომარე, გამოსავალი ერთი არი, ჩვენ უნდა შევეძლოთ პატევი ვცეთ შრომისმოყვარე ადამიანს, რომელიც დღეიანს თავისი შრომის ნაყოფით სუამს. პატეოსანი მწუხისის სახელს, რომელიც, როგორც უარისკაცი, ხან ყინვამია, ხან ავდარში. ნამში ფარავა არ უბრება, დარში კი ტოლ-ბაქივებთ. გამგეობას უნდა ახსოვდეს უერ მწყემსი და იმისი პატევისცემა, რათა მწყემსმაც პატევისცემის პატევისცემით უპასუღოს, დაუდევრობას გზა არ მისცეს და იმ ავაზაკს, წყდან რომ ეოქვით საპასარეზო არ გაუხსნას.
- კობე — გულისებით, უნდა მოვებნოთ ლაზროს, შეწყველელი ამხანაგი!
- გორა — არა, კობე, უერ მოხსენება მოაზადოს ჩვენმა ლაზრომ, სამსუჯეროზე გამოიტანოს და ხალხიც იტყვის თავის სიტყვას. (ლაზროს) ოღონდ იცოდე, ნუ აყოვნებ, ხშირად ზარალა ზარალს მოხდევს. ამირან, ალბათ ამ დღეებში შენც მზად გექნება მოსენება. ჩვენი მწყემსები მოუთმენლად ელოდებიან შენს აზრსა და იმედია მოსაკვეთს მოკვეთს შენი სიტყვა. ვიმოკრებ, (შეხედავს თინიბეგეს) შენთხევა ზამთრის საძოვრებზე დღის წესრიგიდან არ მოხსნილა. ამა წყვედი, მეჩქარება!
- ლაზრო — დაიცა, გორა, მეც მოვდივარ, შენთანა მაქვს ორიოდ სიტყვა!
- კობე — თავმჯდომარე, გამგეობას როდის-ღა ნიშნავ?

ლაზრო — ხეალ დაენიწავ, ბარემ ჩამოვლენ ბეჭები და ისინიც დაესწრებინ, კობე, თუ ყმა ხარ, უბანში ქალებს გადასახებ, ხეალე დილით ცრემლის წყაროსთან შეიკრიბნენ, დაგზავდეთ მწყემსებს, გაუხარდებათ!

თინიბეგი — თავმჯდომარე, გამგეობას ვერ დავესწრები!

ლაზრო — რატომ ვითომ?

თინიბეგი — დილით მინდა მთაში ავიდე, გზები დაეწვერო სამოვრებზე, მეშინია ზეგი არსად გადმოკეიღოს ხაასფიწალის ხეობაში.

ლაზრო — კარგი, წადი, სხვას ვის წაიყვან მწყემსებიდან?

თინიბეგი — გეგას წაიყვან, სხვა ვინ მინდა!

ლაზრო — აგრე იყოს: (ამირანს) შენ, ამირან, არ წამოხვალ ზეგივთბანში?

ამირანი — არა, ლაზრო, ცოტა ხანს კიდევ აქ დავრჩები, თინიბეგს მინდა ვკითხო რადაც!

ლაზრო — ძალიან კარგი, ჩვენ წავედით! (ლაზრო, გონა და კობე გადიან).

12

ამირანი, თინიბეგი, გეგა და გოგოთა

ამირანი — (კარგა ხნის დუმის შემდეგ) მაშ აქ ხეალ კაცი ვერა გნახავს არა, თინიბეგ?

თინიბეგი — ვერა, რა იყო, რა გინდოდა?

ამირანი — თქვენი დარები შევამოწმე, როგორც ვითხარით, ვერ არის რიგზე ყველაფერი. მინდა ვიდრე გამგეობაში მოხსენებას გაეკეთებოდ, ცოტა შენთანაც მეთათბირა, რომ საწყენად არ დავრჩენოდა ზოგი რამ ზეგი მოსახრება.

თინიბეგი — იმ მაჰანკალზე ხომ არ ამბობ, რომელიც ლამაზს მახინჯზე სცვლის?

ამირანი — ვეც იქნება, სხვაც იქნება, მოსახრება მრავალგვარია!

თინიბეგი — ჩხუბით დავიწყეთ გაცნობა და დაახლოება?

ამირანი — რათა ჩხუბით. შე ვფიქრობ საქმის სიყვარულით!

გეგა — (ველარ მოითმინა) ამირან, საქმის სიყვარული ლამაზი სიტყვა თუ გგონია, ანდა ღაცის თბილი უბე?

ამირანი — (დამტერდება, მშვიდად) ვერ გავიგე!.. ანა ეგ რა მოსატანია?..

გეგა — აი, წამოდი ზეგი მთაში, ჩვენთან იარე ზეგიანში, მწყემსის ბედი გაიზარე და შენი სიტყვაც იქ ვეითხარი.

თინიბეგი — ზღმად, ბაღლო, იქ რა უნდა მეცნიერ კაცს?

ამირანი — არა, რატომ, კარგი აზრია ქემმარიტად, სულერთია გამგეობის წყერი არა ვარ, აქ ხეალ ვერაფერს გაეკეთებ.

თინიბეგი — იმ დაკიდულში შენ სად ივლი, რა სათქმელია.

ამირანი — არა, შე მოწონს გეგას აზრი, იალალებს ენახებ, შევამოწმებ, შემდეგ კრებაზე საყვედურს მინც არ მეტყვიან.

თინიბეგი — საყვედური არაფერია, ვინით ვაიციობ, რასაც თვალთ ვერ დაინახებ.

ამირანი — ვიგნით ყველაფერს ვერ მიხვდები. (გეგას ღიმილით) ოღონდ, გეგა, ერთი პირობით, მთაში მარტო აღარ დამტოვო, იქიდან ალბათ ძნელი იქნება დაბრუნება.

გეგა — ნუ გეშინია, ფიქრი ნუ გატებს!

ამირანი — ძალიან კარგი, მაშ გადაწყდა!

თინიბეგი — (ცმაცოფილი) რა გავწყობა, აგრე იყოს. გარიგებაზე ცრემლის წყაროსთან გელოდებით!

ამირანი — კარგია ეგ, გარიგებაზე ცრემლის წყაროსთან გამოვივლი. წამო, გოგოთა, თუ მოდებარ! (ამირანი და გოგოთა გადიან, თინიბეგი და გეგა თვალს გააცოლებენ).

თინიბეგი — თუითონ გაუბა მახეში და რა შენაღვლება.

გეგა — რა იქვი, მამი?

თინიბეგი — კამათლებივით ათამაშებს დაუდევრობას! წაგიდეთ ბაღლო, ბერი გუამოთ!

მოსმედაზა მორთვა

სურათი პირველი

უკუნი ღამეა, არაფერი არა ხანს. ღამის სინუშეში ისმის მხოლოდ წყაროს წყლის გამაშხნევიელი ჩხრიალი და ჭოტის კეღელი. დილის რიკრავი ოღნავ შეაფერადებს სიბნელეს, სოდრემეში მყრთაღად ამოიზიდება უზარმაზარი კლდის კონტურები და წყარო კლდის პირას, რომელსაც მილის მაგიერ უზარლო ფოფლის ღარი აქვს დადებული. ჭოტის კეღის შესყვლის საღამურის ხმა, რომელსაც მთაში მიწაეღლი მწყემსების სინურა იურობდა. სიშ-

ღერა ხან ძლიერდება, ხან ნულდება და ხან სულ წყდება. ეტყობა, მწყემსებს კლდის ჩვეულებში ამოუღდით ცხვარი. კლდის ბილიცს ორი ნაბადოსანის ღანდი ჩამოირბუნს და წყაროსთან გაჩერდება.

1

თინიბეგო, გეგა, შემიდგე ამირანი.

- გეგა — (უხმუნს) ჩუ, სალაშურნი... მოდის ცხვარი!
- თინიბეგო — (გადიხსნის ნაბადს, თოფს, რომელიც ხელში უჭირავს, კლდესთან მიაყვებს, ჩააშტერდება გარემოს) ჯერ არა ჩანს, როგორც ეტყობა არ მოსულა.
- გეგა — (თავისთვის) მზის ამოსვლასთან აქ გაჩნდებიან ცხვრის ფარები... ისიც შეხვდება ალბათ მწყემსებს, მოწაფეებით... ყვავილებით...
- თინიბეგო — რად იგვიანებს... არ მიინდა აქ თვალი შევკვასწრონი!
- გეგა — ნუ ზოხოტრობ, მხდალი არა ჩანს, რაკ დაგვპირდა, არ დაიბეფს.
- თინიბეგო — იცის ალბათ, მთაში ბევრი სახიფათო ბილიცებია!
- გეგა — შენ ზუმრობ და, იქნებ მართლაც აგრე აჯობოს...
- თინიბეგო — ქოჭმანობ თუ?
- გეგა — როგორა სთქვა?... ზოგი ასეთი მათხოვარი, სამშობლოს ჰყიდის, რწმუნას ჰყიდის. შვილსაც გაბყიდის, ოღონდ თავისი ვანდიდება შეინარჩუნოსო... ეს გულახსმობდა, როცა ამას ლაპარაკობდა?
- თინიბეგო — ონისუ, მე!
- გეგა — ამირანი?
- თინიბეგო — უთუოდ შენი!
- გეგა — მე ჯერ არავინ მიმხვედრბოდა განდიდებისათვის.
- თინიბეგო — ახლა იმხვედრბლებ, სულერთია!
- გეგა — კაცმა რომ თქვას, თუ ანგარიშზე მიდგა საქმე, მე ლელასთან გავასწორებდი მაგ ანგარიშს, ის არის ჩემი მოპასუხე!
- თინიბეგო — არ დავგიწყდეს, გოჩამ რა სთქვა. ამავეი ზამთრის საძოვრებზე არ მოხსნილაო ჯერჯერობით ღღის წესრიგიდან. ამ ამავეში როგორც მასხოს, შენც პატარა წველილი მივითვლი და თუ აქ დგებარ თავისუფლად, იმიტომ რომ ბერძნობაც დგას.
- გეგა — თუ წააქციეს ეგ ბერძნობა?
- თინიბეგო — მაშინ შტოებიც დატყნებია. გეუბნები, ეს ცხოვრება არა არის რა უფლების და ძალის გარეშე. ამ უფლებას მინდიები ეუფლებიან, რაინაუღაც მინდას ჰვაეს. თუ ხელთ ჩავიგდო, არ დავინდობს, გაავცამტვერებს!
- გეგა — მართალია, ვერა ხედავ როგორ მოვიხსნა ფანდები და ანგარიშები!
- თინიბეგო — შენ გულის სატრფო და საცოლე!
- გეგა — შენ მოსვენება სიბერის ეამს!
- თინიბეგო — ეს ტალაი რა ეარსკვლავზე დაგზადებულვარ. ვერ იქნა და ვერ გავექციე ოთრმანანთ მინდიას ღანდს, ცოცხალი იყო, ხელ-ფეხს მიკრავდა და მალრიზობდა. მკვდარია და მინც არ მაძლევს მოსვენებას.
- გეგა — შენ ერთი ხარ, მინდიები ბევრნი არიან!
- თინიბეგო — მე თუ ერთი ვარ, შენ ვილა ხარ, იქნებ ეკრთი ან და კიდევ ხელის მომკიდე ოთრმანანთ მინდიას ქალის? დაუყადე, ქორწილში მაყარად წავიყვანენ.
- გეგა — დროხილად, მამი, ტყვილებს თავი დაანებე!
- თინიბეგო — მე შენთვის ვამბობ, გულის მტკივა, სირცხვილი მკლავს, ჩვენ, ოჯახში ჯერ საცოლე არავისთვის წაუთრთმევიათ.
- გეგა — (სახოწარკეცილი) რა გინდა ზეშვან, ამისენი.
- თინიბეგო — გუმინ, გზაში დიდოეულ ლეკებს შევეყარე. იმათ მიამბეს საასფიწალის ზეკვიდეუსო, ერთი უზრალთ თოფის დაცლა მოსწყვეტავს თურმე ყინულის მთას!
- გეგა — მთის მოწყვეტა უშველის გეგა უთორგაულს?
- თინიბეგო — მთაში ზეაეს ვინ არ უმსხვერპლია!
- გეგა — ვერ ვამივია, რაღაც უნდაურს ლაპარაკობ.
- თინიბეგო — მოვარია, იქ ავღაწიოთ, რაინაული იქ დაეტოვოთ რამე საზაბით. დანარჩენი ზემზე ჰკლავდა. შენ განზე დადექ. ზეაგის მოწყვეტა ჩემზე იფოს და თუ მოწყდა...
- გეგა — ეგ რა გაბადის, ხანჯლის ჩარტყმა ზურგში ცყოდნია. მომეცი თოფი, მე პირდაპირ გავუსწორებდი!
- თინიბეგო — ჩუმად, ბალოდ, ახლა გამირობის დრო არ არის. ამირანი შემთხვევის მხვედრბლი უნდა ეახდეს. მაგრამ ატე, მოდის მგონი, არ დაეუფწედეს, რაც გითხარი! (გამორდება გეგას შემოდის სამგზავროდ გამოწყობილი ამირანი).

- ამირანი — გამარჯობათ, ამანაგებო, ცოტა ხომ არ დაგაგვიანე?
 - თინიბეგი — არა, მაგრამ, რაც ადრე გეძალთ, ის აჯობებს.
 - ამირანი — მოვდიოდი, ცოტა ამ გზამ შემყოლია, მთაში განთიადს ნეტა თუ რამე შეუდრება. რა სინთუა და სიმშვიდე ამ პირველყოფილ სამყაროში. გუნთო, მწყემსი საღამურზე შობლიურს უტრავს. ცხვარი მოდის, წყაროს ჩუხჩუხი ყურთამუნას ეაღერსება. ნიაყი ცელქობს და გაუხიზლებს. თითქოს ცხოვერების სიდუბჭირე. ადამიანთა ვერაგობა ქვეითა გრცება უფსკრულებში, შენ კი ზევით, ოცნების მსგავს სუფთა ღრუბლებს უახლოვდები. არა, გეგა, შენ რას იტყვი?
 - გეგა — (შეკრთება) მე არაფერს... ისა სუთობა გზას გაუდგემო!
 - ამირანი — (თვალს შეაულებს თინიბეგს, რომელიც თოფს ნაბადში მალავს) შენ, თინიბეგ, იარაღითა ხარ, როგორც გატყობ?
 - თინიბეგი — პო, წამოვიღე სანადიროდ, მთაში ძნელია უიარალო!
 - ამირანი — ძალიან კარგი. ფეხით ვივლით?
 - თინიბეგი — რათა ფეხით, ცხენებით ვივლით, სანამ ბილიკი არ გაწყდება.
 - ამირანი — (შებუდავს თინიბეგს) წვიფდეთ მაშ.
 - თინიბეგი — პო წვიფდეთ, გზა მშვიდობისა, რომ იტყვიან!
 - ამირანი — (თინიბეგს) გაგვიძუბე წინ, პერო მინდა!
- (თინიბეგი და გეგა გადიან. ამირანი თვლით გააცილებს მათ. უბიდან რევოლვერს ამოიღებს, უბიში გადინაცვლებს და გადის).

2

- თენდება, ახლა უკვე მკაფიოდ ჩანს ხაცალფეხი ბილიკებით დასურული კლდის პირი. მთის წყარო. გზა, რომელიც წყაროსა და გზის პირს ჩაუღებს. ამომავალი მზის შუქი ოქროსფრად პღებავს კაკასიონის დათოვლილ მწვერვალებს, რომლებიც კლდის დაფარებულ მხრიდან სულ ახლოს მოჩანან. მთაში ერთი გამოირჩევა უჩრბულივით გაწყდელი და ღრუბლებს მიზუენილი წვერიით. შემოდის კობე რამდენიმე მოსახლის და გოგო-ბიჭების თანხლებით. მწყემსების სიზღერა ახლა უფრო მკაფიოდ და შედგრადა იხნის.
- კობე — აბა, ხალხო, აქეთ მობრძანდით. აქ უფრო ვაცე ადგილია! (გაყავს ხალხი მოპირდაპირე მხრისკენ. ხალხს ვრამულთ მოყვებიან მოსწავლეები მათ თაგვლებითა და ყვავილების გვირგვინებით მორთული ლელა შემოყავთ. ბავშვებს ხელში მინდვრის ყვავილების კონა უჭირავთ).
- პატ. მოსწ. — (გვირგვინს გაუწვიდის ლელას) აი, ლელა მასწავლებელო, ეს გვირგვინი თქვენთვის შევკარი!
- ლელა — მე რაღათ მინდა, აბა, მეორე სად წავილო?
- მეორე მოსწ. — ვე რა დავწინავთ შექვესელებს. არ გიბდება, მასწავლებელო! (ჩამოართმევს პატარა მოსწავლეს გვირგვინს) აი შეხედე, ჩვენს გვირგვინში დარჩენული ყვავილება.
- ლელა — (ჩამოართმევს) მოდი, ბავშვებო, თუ აგრება, ეს გვირგვინი საუკეთესო მწყემსს მივართვით!
- ბავშვები — აგრე იყოს!
- უფროსი მოსწ. — (თავის შეგობარს), ზევით ავიდეთ, იქიდან უფრო გამოჩნდება.
- მეორე უფროსი მოსწ. — მასწავლებელი თუ გავგიშვებს, ავიდეთ რა!
- უფროსი მოსწ. — (ლელას) შეიძლება კლდეზე ავიდეთ, იქიდან კარგად გამოჩნდება, მასწავლებელო!
- ლელა — ადით ფრთხილად, ოღონდ როდესაც ნიშანს მოგცემთ, არ დაგაფიწყდეთ, ამ ყვავილებს მწყემსებს მიართმევთ სუფელანი! (გვირგვინს ვრთ-ერთ მოსწავლეს გადასცემს).
- ბავშვები — ვიცი, ლელა მასწავლებელო!
- ბავშვები მხიარული ვიფილ-ხივილით არბიან კლდის ბილიკზე. ახლა კლდე ცოცხალი ყვავილების მოლიან თაგვულს ჰვავს.
- ლელა — (გამყურებს შორიდან) აი აგრე, ახლა ძალიან ლამაზია! (მოდის წყაროსთან წყლის დასაღვებად).
- შემოდინ ლაზრო, გონა და გოგოთა
- ლაზრო — (გოგოთას) პო, გოგოთა, რათ, რა ვითხრა ამირანმა? (ლელა ამირანის სახელის გაგონებაზე დაიძაბება).
- გოგოთა — დამბარა, ლაზროს უთხარი, კარგი შემთხვევით ვინარგებლე და თინიბეგს ხაასფიქალოს გაყევი!

- გოზია — (უმაყოფილოდ) ვითომ უჩვენოდ რად წავიდა. ან თინიბეგმა რად იყისრა, როდის მორჩება თვითნებობას, ნეტა ვიცოდე?
- ლაზრო — გახსოვს, გუშინ უთურგაულმა წააქეზა, ვერ იცნობო ჩვენს იალაღებს, როგორცა ჩანს დაითაკილა შეინშენა და გადასწყვიტა გაყოლოდა!
- გოზია — ეგ კი აგრეა, მაგრამ მაინც, ხაასფიწალო საშიშია!
- გოგოთა — აბა რას ამბობს, უთურგაული თან ახლდეს და რას გაუჭირებებს, ანდა საფრთხეში რას ჩააგდებს?
- გოზია — (გოგოთას) მოდი მაინც, მიპყვი თან, თუ დაეწიო, დააბრუნე, გონას სჭირდები საქაროდ-თქო, აგრე უთხარი ჩემს მამერე.
- გოგოთა — კარგი წყაღა! (გადის).
- ლაზრო — წვიდეთ გოზია, ხალხს მივხედოთ! (მიდის. გოზია მიჰყვება).

შემორბის ზეზვია.

- ლელა — სადა ხარ, ბიჭო, დაკარგული!
- ზეზვია — ლაზრომა მოხოვა, ცხენი დაუბი წარაღებში!
- ლელა — (ჩაფიქრებული) ზეზვია!
- ზეზვია — გისმენ, ლელა მასწავლებელი!
- ლელა — სად არის ამირანი?
- ზეზვია — აგრე ვიხიბრა, მე და გეგა ხაასფიწალოს მივდივართო, აბა რა ვიცი, ხაასფიწალოს რა უნდოდა!
- ლელა — (შეშვრული) გეგაც?
- ზეზვია — ჰო გეგაც მამ, თინიბეგს გააყენენ ორივენი.
- ლელა — (ჩაფიქრებული უახლოვდება წყაროს და წყალს სვამს. ჩამოჯდება).
- შემოდიან პაპა ონისე, მაგდო, დუდენა და მარცია
- ონისე — (ჩაფიქრებულ ლელას აღერხიანად) აქა ხარ, შეილო?
- ლელა — აქ ვარ, პაპა!
- ონისე — რამ დაგაღონა, გოგო, აგრე, რა დაგეშართა?
- მაგდო — ვინ ლელა და ვინ დაღონება?
- ლელა — აბა რა ვიცი, ფიქრს ვაფუცი.
- დუდენა — შენც კიდევ აშენს რასა ფიქრობ, მოსტერი, რაც მოსაბურელია.
- მარცია — (გააჯერებს) მოსტერი, რაც მოსაბურელია, ასე ადვილი თუ გგონია. (იციანის).
- ონისე — (ჩამოჯდება ქვაზე — უსმენს შორეული სალაშურის ხმას) მაღლობა ღმერთს, დაძირა ცხვარი საზაფხულო იალაღებისაკენ, აახშიანა სალაშურმა ჩვენს შთა-შარი! ახალგაზრდობა შაგონდება. (ხელს ჩაიჭევს) პაი, ვიდი! (სალაშურის ხმა მიწყდება. პაუზა).
- ზეზვია — (აქამდე სულ ურჩხულივით ყელგაწვდილ შთას გააყურებდა) პაპა ონისე, რად არის მუდამ მოღუშული ხაასფიწალო?
- ლელა — (ზეზვიას შეკითხვაზე შეერთება. ადგება, მივა ზეზვიასთან, ვახედებს შთას).
- ონისე — გონჯი შთა არის, შეილო, ეგ შთა, საშიში და უკარებელი!
- ლელა — (დაინტერესებული) როგორ პაპა! (ყველანი შთას შეაყურებენ).
- ონისე — ბაღლობაში გამიგონია, ამირან დარეჯანის ძე მანდ მისჯაყვით ქრისტე ღმერთმა ურჩობისათვის. მას შემდეგ თურმე ადამიანის ტერფს ვერ იტანს ხაასფიწალო, მუდამ აგრე, ბირქუმი და შებლმერულია!
- მარცია — ეგ შენ რაცა სოქვი, სუყველაფერი ზღაპარია, პაპა ონისე!
- ონისე — რა ვიცი, შეილო, მე რაც მამინია, ის ვითხართო... ერთი კია, ხაასფიწალოს ზეგეს და მიწვერს, ჩემს ხსოვნაში, ცხვარიც ბევრი გურქულტია და მეცხვარეც. ნაყადი მწყემსი თვისს ფრას მაგ ხეობაში არ გაიყვანს, ვიდრე მწყურალი ხაასფიწალო ყინულის ფრთებს არ დაიბერტყავს!
- ლელა — ახლაც კიღია შთაზე ზევი?
- ონისე — იმ დღეს ვიყავი წითელთაზე, ცოტა რამ შუმა შევტაროვე, თვალი შევახლე იქიდან და ბეწუზე ჰკიდა ის ოხერი. ერთი ხმაშალა რომ შეკვილო. თავს ვერ დაიჭერს, დაგორდება!
- ზეზვია — (შეშინებული შეხედავს ლელას) დაგორდება?

ყველანი ცნობისმოყვარეობით შეაყურებენ ყელგაწვდილ შთას. უცხად სულ ახლო შთის-შის მიწყემსების სიამღერა. ბავშვების ყიყინა. „მოდიან, მოდიან“, სიშლერა წყდება. ახლა მას ვამას მახილი და მალაერი ტანის ხმა ცვლის. ამ კრიამულს დაფა-ზურინისა და დოღვარ-შონის ხმა უერთდება. ბავშვები ყოფილი შთასწავლებელს კლდესა და ყვავილების ქვეით ქვე-ით დამშობიან მიწყემსების უსახვედრად, მაგდოს და დუდენას პაპა ონისე მოგრიამულე ხალხისაკენ მიჰყავი. ლელა და ზეზვია კლდის ბილიკზე აღდენს და იქიდან გადაყურებენ გარემოს. კრიამული ხან ნელდება და ხან ძლიერდება. ისმის ყიყინა და შეძახილები „ააშენოს,

ააშენოს, ააშენოს". სცენა ცარიულდება. მხოლოდ წყაროსთან მარცხა ატუზულა და ფეხი ვერ გადაუდგამს წინ. შემორბის აქლომინებული იანჭო.

ი ა ნ ტ ო — (იწმინდავს ოფლს) უბ, დავიღალე, ღმერთმა დასწყველოს საქმიანი აღმამაი... ნახავს მარცხს, ნახე გაუბრწყინდება) აქ რას უდგებარ მთის ბუბუნა, მე შელოდები ამ წყაროსთან? (მარცხა ხმას არ სცემს, დგას თავნაღუნული, მხოლოდ მხარებით ანიშნებს ახლო არ მოხეივარე. იანჭო უბუბლოდება, ჩაბედავს ოფალბში) რა გატარებს? გეგორა აღარ მოვლოდი? რა გენა აბა, დამიგვიანდა. ამ დელოყვილ დელამიწაზე ზოჯი რო კვდება, ზოჯივ ხელახლა იხადება, ყველა უნდა წიგნში ჩასწერო, თავისი რიყხე მიუჩინო, თორემ ისე დეკარგება ჭირისუფალს და შერე ისევე მე გამიხდება საძებნელი (აღერხინაად) კარგი ერთი, ხუმრობას თავი დაანებე, თუ არა და სიტყვა მითხარი, მეც ატარდე! (მოვლდის გარს) რამ დაგამუნჯა, სპეროზის წმინდა ანგელზმა თუ წითელას ხატების ძალამ? (ჯიბიდან კამფეტებს ამოიღებს. გაუწვდის) აი, მიერთვი, უკუნუბოზის მალამო!

შემორბის პაწაწა, მის თავზე ყვავილების ის თიგული ხურავს, რომელიც პავშევმა ლელას შესთავაზეს. პაწაწას უკან ხეთისო, ვახტანგი და სხვა მწყემსები მოჰყვებიან. იანჭოს და მარცხის დანახვაზე ყველანი გაირინდებიან. იანჭო და მარცხა ვერ ამჩნევენ.

მ ა რ ი ც ა — (ხელს აუტრავს და კამფეტებს დაუფანტავს იანჭოს) იაშხის მადლმა, თუ თავიდან არ მომშორდები, კივილს დავიწყებ, ხალხს შეგიყრის!

ი ა ნ ტ ო — შეყარე რა, ვითომ მავითი რას მამინებ! შენა გგონია ვერ ვეტყვი ხალხს, როგორა მზარავ და მამამებ? (მუდართ) რა გინდა, გოგო, გამომყვი. თამარ დედოფლის პედს უყვი. თუ არ გჯობდარ შენს პაწაწას. ვითომ რაო, იმისთვის ცრემლხაც არ იშურებ, ჩემთვის ღმილიც გენახება, სადაური სამართალია! (შეაშინებს მწყემსებს, საქციელი წაუხდება. აღარ იღი, როგორ გამომტრეს მღვთმარობიდან. უკუფი მშობელ და შექარით უბუბლოდება წყაროს. მარცხა ზურვით დგას და უკერ კიდევ ვერ ამჩნევს) პოდა, მართლაც, სადაური სამართალია, რაბანია აღარ გინახავს, მოდი, მიხედე, მიეგებე!

გაკვირვებული მარცხა ახედავს იანჭოს. მწყემსები ერთხმად შესაჩებენ „ქატ“ გულვახეთილი იანჭო გარბის. მწყემსები მისდევენ.

მ ა რ ი ც ა — (დარცხენილი და გახარებული შეყურებს პაწაწას, ცრემლებს იწმინდს) შენა, პაწაწა? პაწაწა — რა იყო, გოგო, რა გატარებს?

მ ა რ ი ც ა — რა დიცი, მიჭო, თითქო გამოთოკა სიხარულმა, ფეხი ვერ დავძარ ადგილიდან.

პ ა წ ა წ ა — (გახარებული) ერთი დიციღე, შენ რომ არ მყავდე ქეყანაზე, ნეტა მზე თუ ამოვიდოდა?

მ ა რ ი ც ა — (ეშმაყური ღმილით) ემ, პაწაწა, მზეს ამოსვლას რა დაუშლიდა, მაგრამ რა ფასი ექნებოდა? (იციხის. გარბის იქით, საიდანაც ხალხის ტრამული და დოლო-გარმონის ხმა ისმის. პაწაწა მისდევს).

4.

ლელა ხილიტზე ჩამოდის. ყურს მოჰკრავს პაწაწას და მარცხას უკანასკნელ სიტყვებს.

ლ ე ლ ა — (ხილილით ღმილით) მართალია, მზის ამოსვლას რა დაუშლიდა, მაგრამ რა ფასი ექნებოდა! (მიდის წყაროსთან ჩაფიქრებული. შემოდის საბედო, ფერმკრთალი და შეგმანდილ-სამოსში. ის მწუხარების სიმთოლოს ჰგავს).

ს ა ბ ე დ ო — ლელა, შეილო, შენ გეძებდი კიდევ კარგია, აქა გნახე!

ლ ე ლ ა — (გახარებული. თბილად) საბედო ძალო, შენც გაღმობეღე ჩვენი მწყემსების შესახედრად?

ს ა ბ ე დ ო — (მუდართ) არა, შეილო, შენთან მოვედი სათხოვნელად. შენს მეტს გერაფის ვერ გაუნდობ ამ საიდუმლოს. დედა ვარ, შეილო, გამიგე და დედა იქნები დაგლოცავენ. იხსენი ლელა, ჩემი გვეა განსაცდელისგან. იხსენი, თორემ უქორწილოდ ტერივად დარჩები!

ლ ე ლ ა — (შეშინებული) გერაფერი ვერ გამიგია, რა მოხდა, სიტყი!

ს ა ბ ე დ ო — განა თუთონი თუ გაბედავდა, არა ლელა, სიყვარულმა გაბედინა, მაგრამ ვი რომ სიჯარულნი სიძულვილის მიზარაჟა. თქმულებამ, შეილო, შენ რომ ამირანს მიჰყვები და გვეას უარობ, უბედურს ჭკუა აუბნია!

ლ ე ლ ა — (სახტად დარბენილი) როგორ, ამირანს მიჰყვებიო, ვინა სიტყა ევ?

ს ა ბ ე დ ო — ამ ცრემლის წყაროს მადლმა ფიციავ, ონისემ მითხრა, პაპაშენმა. მე სამაჟანკლოდ მოყვდი და ციფი უარით გამოზისტუმრა. როცა ის მიტეხა ეს ვაივო, ჭკუა დაჰკარგა ბოლმისაგან. ძიღმი მორგავდა და ყვიროდა. ხან ამირანს ემუქრებოდა, ხან შენ გეძახდა, ხან ანთის, მთელი დამე სიზმარსა ჰგავდა ჯოჯობითურს. დილით სიზმარი ამიცხადდა. გაგიგვრომ სამიფიერი ერთად წასვლან ხახსფიწალის ხეობაში. მოჰკლავენ, შეილო, დალუბავენ ის საწყალ ბიჭს და გვეგასაც ანთავით გამოთოკვენ!

ლ ე ლ ა — (განრისხებული) რამ ვაავიციო, რამ აშალით!

ს ა ზ ე ლ ო — (ნაუვარდება მუხლზეში) მუხლმოდრეკილი გვედრები, მაყვარე ერთი სიმწარე და ეს იმედი დამიბრუნე. აგრემე გული ავატყავდება. ჩემი გზა, ლელა, ცკლიანი/თანჯარეწარმობა/ ჩემი ცრემლები ამ ცრემლისწყაროს, სათავეა. გაუზარელი დედა ვარ და ქუ დაშვარეწარმობა/ შეილო თვალებს. ნუ ჩამიჭრობ უკანასკნელი იმედის შუქს. შენს იქით, ლელა, გზა არა მაქვს, შენს შებე გვეას ადამიანი ვერ მოსთოყავს, ვერ გააჩერებს!

ლ ე ლ ა — (გვეხევიით აიზიდება) ზეზვი, ცხენი!

(ზეზვი ბილიკზე ჩამოიბის. გარედან ისმის ტაში, შეძახილები „ააშენოს“ და დიდ- ფანდურის ხმა).

ს უ რ ა ბ ი თ ი მ ი ო რ ა მ ა :

ყინულის მუზარადებში ჩამედარია ხაასფიწალოს ციკაპო მწვერვალი, საზღვარი ცასა და დედამიწას შორის. მწვერვალს ქუდივით გადაუხურავს ყინულის უზარმაზარი ლოდო, რომელიც ერთგვარ ვამოქვაბულს ჰქნის. თოვს, გარშემო სამარისებული სიბუზია. უეცრივ სიჩუმეს ქარის შემზარავი ზუზუნი დაარღვევს, შემდეგ ისევ მიწყნარდება ყველაფერი. თოვ- ლის პურანში თინიბუვის, გვეას და ამირანის ლანდი ამიოზიდება მწვერვალის თხემზე.

1.

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — (წინ მიუძღვის) მოდით ფრთხილად... დინჯად მოჰყვებით ჩვენს ნაკვალევს...

ა მ ი რ ა ნ ი — (მოდის. დადლილია, მიყურდნობა ყინულის ლოდს) დავიღალე, მუხლთ მომეყვითა უჩვეულოდ!

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — არაფერია, აი იმ ქვაბულში შეისვენე, იქ ქარბუტი ვერას დაგაკლვს. (გვეას ამი- რანის გასაგონად) ჩვენ კი გავიდეთ ახლომანლო, დაფოვნება არას გვარგია. მე წითელითას ტაფობს დავსვრავ, შენ ქორბუღელა შეამოწმე, კარგად ვასინჯე ცხვრის სავალი, არაფერი გამოგუპაროს.

გ ე ვ ა — ხედავ, ქაშანი აღარა ჩანს, დაცა ცოტა, შევიცადით. იქნება თოვლმა გადაიღოს.

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — არა, გვეა, უნდა ვიქართო, შხის ჩასელამდე უნდა დაებრუნდეთ ორიგენი, მანამ სტუმარიც დაისვენებს. (გვეას გვერდზე ვაიხმობს ხმადაბლა) რას მურჩები, ვერა პხედავ, როგორ ჰქვია ზევი მწვერვალს? აქ რომ მოგვისწროს სამიგენი დავიღუბთ!

გ ე ვ ა — დაიცე, მამო, ამ უცხო კაცის ასე ერთბაშად მიტოვება არ შეიძლება, ექვს აიღებს!

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — მამო თუ აგრე, ვერ მე წყავალ. შენ დაიცადე... მაგრამ იცოდე, ცოტას ხანს შემდეგ შენც მომევიც... არ დაყოფნო, არ გაგიფდე, კარგად ვასსოვდეს, ჩემს განაჩენს წინ აღარა და- უდგება რა.

ა მ ი რ ა ნ ი — (ჯერ ვარემოს ათვალერებს. მერე თვალს მოზაასე მამა-შვილს შეაელებს) თინიბე, თუ მასსოვრობა არ მღალატობს, ეს მწვერვალი ზევიანი ხაასფიწალო უნდა იყოს!

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — (დაძაბული) შეგი მოავ ჰქვია, რადგან მუდამ ღრუბლიანიშა.

ა მ ი რ ა ნ ი — შემზარავი სანახავია... ეს სიბები მართლაც ცისა და დედამიწის საზღვარსა პგავს!

გ ე ვ ა — ამბობენ, თურმე აქედან ძლიერ მოკლედ გადის სამოთხის გზა!

ა მ ი რ ა ნ ი — რაო, გვეა, ვერ ვავიგონე, რა მოთხარი?

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — (უშეყოფილოდ გადაბუღავს გვეას) არაფერია... მწყემსის ცხოვრების სიღებუ- რეზე მოგახსენებს, როგორც ხედავ, აი ეს არის ჩვენ კერძად და სხვა არაფერი... ხან თოვს, ხან ყინავს... ხან ქარია... და ხალხურ ღვეშში რომ იტყვიან, მწყემსისთვის მუდამ აედარია!

ა მ ი რ ა ნ ი — (ნამოჯდება სიბზე) ეგ კი აგრეა, მაგრამ ჩვენ შიანც რა შეეძელით, როგორ შევძე- ლით, აედრიანი მზიანი დართო შეგვეცვალა?

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — ჩვენ რით ძალგვის ამანდის შეცვლა?

ა მ ი რ ა ნ ი — რატომ არა, იქნებ გუყავდე მომის გარჯას გზაზე მტრად არ გადაეგვომოდით, იქნებ სახელი მეზობლისა ჩვენ შურის წყართდ არ ვაქციეთ, იქნებ მეგობრის სიხარული ჩვენც სიხარულად ვავიხადეთ, როგორა ფიქრობ, შეეძელით ეს?

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — ფთომ მე მავას რათა მკითხავ, ჩემითა სუნთქავს ეს ქვეყანა?

ა მ ი რ ა ნ ი — არა, მაგრამ, ზოგის სუნთქვა პერსა სწამლავს და აფუქებს. ზოგის ღიღინი ამ უს- პეტაკეს მწვერვალზე ჩრდილის აყენებს მუხათხვეულ მეცხვარეების სახელსა და პატიოს- ნებას.

თ ი ნ ი ბ ე ვ ი — რად ლაპარაკობ ქარაგმულად, შორს რად უმიზნებ, ახლო ვდგევარ, ასე ვასინჯე. ჩემი სუნთქვაც კი გეზიზღება, ყინულის ნატებს ვერ იმეტებ, გეშინია თითების შუა არ და- შიდნეს, ხელის ტუტევი არ ჩამომაბნოს. რა ვაეწუბო... რაკი აგრეა, აგრე იყოს, აი ცოტაც და ანგარიშებსაც ვავისწორებთ. (გვეას) მე მივდივარ, შენც ჩქარა ვადი ქორბუღელას, დღე- სეულ დაებრუნდეთ ორიგენი, არ მოიწყინოს აქ სტუმარში!.. (შეხედავს ამირანს და გადის)...

2.

სირუმა, გუგა და ამირანი დღმა. აღარა თვის. პერი დიწმინდა. ახლა უფრო მკაფიოდ მომანს ლოდენამოხურული შემზარავი ბასღიწლო.

- ამირანი — (კარგა ხნის დუმლის შემდეგ.) რამ წავაფიქრა, იქნებ დარდი გამიზიარო?
- გუგა — (ველნაკენივით წამოიჭრება), დამხეხნი!
- ამირანი — (მხრებს აიწვეს), მასპინძლობა არა გყოფნია, სტუმართმოყვარე არა ყოფილხარ!
- გუგა — (გესლიანად) რაც სტუმარი ხარ, პატივისცემაც ის მიიღე! (მიდის).
- ამირანი — (თვალს გააყოლებს) საით, გუგა?
- გუგა — ნაბრძანები მაქვს ქობზედელა უნდა დავხეგო. ცხვარი იმ მთასაც გადავუღოს.
- ამირანი — (ბრძანების კილოთი) არა, ძმობილო, დაცადე, შენ აქედან ფეხსაც ვერ დასძრავ!
- გუგა — (შეშორიადღება გაკვირვებული) ვითომ რათაო, ვინ დამიშლის?
- ამირანი — უერუერთი რომ მომეწყინება მარტო ყოფნა, მეორეც ეს ნდობა არა მაქვს — მომატყუებ, კიდევ ერთხელ გამეპარები!
- გუგა — (დაცინივით) თუ გეშინოდა, რად მოგვედვი?
- ამირანი — რომ შინებოდა, ვინა მრჯიდა!
- გუგა — (გამომწყვედა) იქნებ რა ხაფანგს ვიმზადებდით, უფურგაულებს ვინ ენდობა?
- ამირანი — იქნებ, ვინ იცის, მამაშენი მსხვერპლის წინაშე არ შესდგება! თუ საკუთარი არ დაინდო, მე რად დამინდობს, ვისი ეშხით?
- გუგა — მამაშენს თავი დაანებე, რას ეტოლები, ან და ვითომ რათა პეტრობ, რად იქცევი ნავაგში და ფარად მინდას რათა ხმარობი.. ეგა გგონია ვაქცეობა?
- ამირანი — მოდი, გუგა, ვაქცეობას ხელი შეუშვი, შენთვის ეგ სიტყვა უცხოა და გაუგებარი!
- გუგა — პო და დამეხსენ, ნუ დამზავი!.. ჩემთვის უცხოა ყველაფერი, გულში ზიზღი და ნალექლია სხვა არაფერი!
- ამირანი — ფრთხილად, გუგა, ენ ზიზღი სწორედ ნიადგია ყოველგვარი ბორტებისა, ეგ ზიზღი ზრდის ჩვენი სამშობლოს მოლაღატეს, ეგ ზიზღი პვეტავს პატემოყვარე აღამიანს, ეგ არის, რომ ხელფეხს უბორკავს უნებისყოფი ახალგაზრდას!
- გუგა — კარგადა ბლანდვ, მაგრამ წყალი მაგ ბადეში არ გაიჩრდება. შენ რასაც ამბობ, ეგ ყველაფერი ჩემთვის უბრალო ზღაპარია, ლიტონი სიტყვა, შარშანდელი თოვლის ნაღწობი!
- ამირანი — თუ აკრუა, ბაღნარში შესვლას რად მოითხოვ, როცა კვალში არაფერი დავითესია. და თუ შეზადემ არ შევიშვა, გადავტოვებ, ზიზღს მერე ფარად რათა ხმარობ ჯალათისაგეთ?
- გუგა — შე ჯალათი არასოდეს არა ვყოფილვარ!
- ამირანი — (უჩვენებს გამოკვანულზე) მაშ ეს სამარე ზეგვიანში ვის შეურჩიეთ მამა-შვილმა?
- გუგა — (შეკრთება) მიხვედ ვანა?! (იშოშვლებს ხანჯალს) შენ, ამირან რანაპულო!
- ამირანი — (ამოიღებს რვეოლვერს) აიღე ხელი, უხედლო!
- გუგა — (დაგადებს ხანჯალს) მქროლე ბარემ, რაღას უცდი!
- ამირანი — აი ხედე, სად მივიყვანა მამაშენმა, ანთივით კაცზე ხელი აგადებინა, ახლა რას იტყვიო, რით გაიშარდლებთ თავს, მითხარი!
- გუგა — მსროლე-მეოქი!
- ამირანი — არა, გუგა, შენთვის ტყვიას არ გავიმეტებ! გარდა მაგისა შეშინა ზეგვი არ მოწყდეს, ორივენი არ დავკიტანოს, შენთან სიკვდილი ჩემთვის სასჯელი იქნებოდა! (ჩაიდებს რვეოლვერს ჯიბეში) ერთი მითხარი, რა დავიშავე, რა წავართვი, ამ ყინულებში რად მშარხავდი?
- გუგა — რა არ წამართვი, ერთი-ღა მყავდა იმედად და ისიც შენ მიგავს, იმავით შენ მუცილები, როგორა ფიტრობ ამის შემდეგ, ფიანდაზად დავგებოდი?
- ამირანი — (გაკვირვებული) ვინ მიშავეს ვითომ, ვინ წავართვი?
- გუგა — თურმანათ მინდას ქალთან როდის აპირებ შეუღლებას?
- ამირანი — რას ამბობ, გუგა, რა სიზმარი დავსიზმრებია?
- გუგა — არც ისეთი მიაბიტი ვარ-ცხადი სიზმარში აფროთი? უკან რად იხვე, რად გპირდება. შენმა წამოსვლამ მუხათხვეში ლელას გული ორად გააბო, მე უწყსრულს აქეთ დამტოვა და შენ უწყსრულს იქით გავიყვანა. მე საფაჩალოდ ვაშწირა და შენ სათაყვაცო შერა მოგვა.
- ამირანი — აგრე რომ იყოს, როგორც ამბობ, ჩემგან უარი არ ეთქმებოდა, მაგრამ ვეცეობ, რომ გული იმ ქალს შენ ვაუბე და ახლა ბასუსს ჩემგან ითხოვ... (ისმის შორეული ძახილი მთაში „პაუ... ამირან...“ ამირანი სმენად გადაიტყვევა. ძახილი მეორდება) ზეზგის ხმა!.. აქ რა უნდა ახლა ზეზგის? (გუგას დაეშვებით) მამა შეძახის, უნდა წავიდე, ალბათ რაღაც გასჭირებია. არ გეგონოს, უკან ვიხვედე, გულში დარდად არ ჩაიყოლო, კიდევ შეეხედებით ჩვენ ერთმანეთს! (გადის).

3.

გეგა მარტო. მოპირდაპირე მხრიდან შემორბის ლელა. მას სირბილისაგან თმა გასწყწვ-
ვია. ლოდზე ხოხეთი კაბა შემოხვევია. შემოსვლისთანავე თვალს შეფელებს ყინულის ლო-
დებს. ვიდაცას ეძებს.

გეგა — (ლელას დანახვაზე გაოცებული და შეშინებული) ლელა!

ლელა — გეგა, სად არის ამირანი?

გეგა — წადი აქედან, აქ სიყვდილის სუნი ტრიალებს!

ლელა — სად არის-მეთქი გვეითები? (თვალს მოპკრავს ყინულზე დაგებული ხანჯალს დასწყვდება, აიღებს.) სიტყვი-მოპკალი?

გეგა — სიხარულით ვიპასუხებდი, მოგვალი-მეთქი, მაგრამ რა ექნა, სავალალოდ იმან დამასწრო, ვიხაროდეს!

ლელა — მიხარია, გამჩენსა ვეციც, მიხარია!

გეგა — აგრე ვიყვარს, აგრე სიზმრად ვადაცქვევია? ხელს რაღა გიშლის, ერთს თუ იმედი დაუმი-
სხვრიე, მეორე მაინც გაახარე შენი აღერსით.

ლელა — ემა, გეგა, გულს ვინ უბრძანოს მიჯნურობა!

გეგა — ნუ სვრუობ და გზებს ნუ მიხლართავ. მე ვიცი, რომ შენ ის ვიყვარს, მე ვიცი, რომ საქორ-
წილოდ ეშხადებოდი! თორემ ისე აქ რა ვინდოდა, იმის გზა-კვალს რად მოსძებნიდი?

ლელა — დედის ცრემლმა გამაბედინა, თორემ ისე, გულს სულ სხვა უყვარს ამ პედგამწყვარს.

გეგა — (ხეწნით) ვინ არის, სიტყვი?

ლელა — ერთი უღრსი და ახარა ადამიანი!

გეგა — (უახლოვდება) ლელა!

ლელა — (უკან იხევს მწვერვალისკენ, რომელზედაც ზვავი ჰკიდია) იმასაც, ბიჭო, გეგა ბჭვია, მაგ-
რამ, რა ექნა, ქანაობს ჩემი სიყვარული. ხან თუ არწივად მიტყუნება, ხან ღამურაც არა მჯონია. სიზმარში ვხედავ, გმირია და ჩვენი ქვეყნის ღვაწლმოსილი, მოწინავე ადამიანი. გამოვიღ-
ვებმე, ხელში ფეხტურო შეპირება და სხვა არაფერი!

გეგა — (მიიწევს ლელასთან), ჩემს მოთმინებას საზღვარი აქვს!

ლელა — (უკან იხევს მწვერვალისკენ) ისე ვინდოდა ბედნიერი ცხოვრება, იმასთან ერთად
თავმოწონედ ხალხში ვაწველო. ხშირად თვალეში დამიხუტავს და ჩერჩული ზამწვეთებია,
ხალხი ამბობდა, ეს არისო გამოჩენილი მეცხვარე და მუხათხველი ფალავანი. მე შენ ვიხარა,
ტანადობას დაუწუნებენ ძაბილის გაზრდილი დიაცები. ან თუ თვალწარბის ელვარება გოგოს
ქრუანტელს არ მოპვერიდა, მაგრამ ვახმე, ბედს არ უქნია კაცისათვის, თუ სიღამაზე მოუ-
ცია ათწილ ვონი წაუთრთმევია!

გეგა — (მიიწევს ლელასკენ) რაკინდ არ უნდა იშვირო, თუ გულს აგრე დაუტყერიხარ მე შენი ქმა-
რი ცხოვრებარ და შენ მე ცოლად გამომცევი.

ლელა — (ადის მწვერვალზე) არა, გეგა, ნუ მოტყუვდები ანგარიშში, მე რად ვინდა ქმრისა
მრცხენოდეს. მე რად ვინდა ხალხში სიწითლეს ვერ ვმაღავდე. დამით შეფარისა მეშინოდეს,
დღესულ მშის სხვის ვემაღებოდე!

გეგა — (უახლოვდება) შენ თუ სიყვარულს ტყუითა სჯი, მე იმისგან თვალში სინათლე დამაღვია.
ეს სიბეცე ტყუილ-უბრალოდ არ ჩაიფლის. (დაეტანება) ან ჩემი და ან არავისი!

ლელა — (რამდენიმე საფეხის არბის) უკან დაიბი, უბედურო, შენ თუ ჩემი თავი ვინდოდა, ამ
გზასაც არ დაადგემოდე. იქნება დამით ძალ-ღვიძილში თმაც მივარცხნია შენთვისა და შეკრდ-
ზედაც მოკონებვიარ, მაგრამ როცა გამაღვიძებია, ჩემი თავი შემოიწვლება!

გეგა — (მიიწევს ლელასკენ გაცეცხლებული) რად მეუბნები მერე მაგას, რად ნავიკვებ, როგორც
თავს ციცა — შეუბრალებლად მაწრუწუნებ!

ლელა — შენ რად მაძღვე, ჩემს ბედს უბედოდ რათა სწყვეტავ, რას მესარჩლები?

გეგა — (უახლოვდება) იმიტომ, რომ შენს იქით ჩემი გზა არ არის!

ლელა — უკან-მეთქი, კაცის მკვლეღს, ქვეყნის მოღალატეს თურმანანთ მინდიას ლელა, მოყვდება
და, არ დანებდება!

გეგა — როდემდის უნდა დამცინო და გამათახსირო, შენ ბადემე თვეზის ქერა მოვლომებია, ჩემს
სიყვარულში არც ბადეა და არც პირობა იანქოს ბეჭდით შემოწმებული. მე არწივი ვარ, შენ
კაკაბი, დავიკებრ და ჩემი იქნები! (დაფარვენიებს თოფი, დაბნელებდა. მოწყვეტილი ზვავის
სამინელი ხმაური დაფარავს ქალის კოფილს).

სურათი-მისამი

ზნელა, სიზნულემი ხალხის გუგუნი მოისმის. გუგუნი ახლოვდება. ინათებს უსგე მსადა...
ვილი ხაასფიწალის მწვერვალზე. ხოლო ახლა მას ქუდივით აღარ ხურავს თოვლის ზევეი.
ცაც მოწმენდილია და ხაასფიწალის გარშემო კავკასიონის გადათოვლილი ქედები მოჩანან.
მთის ფერდა საესეა ხალხით. ფარდის ახდისას გუგუნი არ წუფდება.

1.

ქობე — ჩუმად, ხალხო, იქნებ ქვეიდან მაშველმა ხმა რამ მოგვაწოდოს. ვერ გავიგონებთ!
მარიცა — (გაპყურებს ბილიკს. შეშინებული) პაპა ონისე!
მადლო — (თავზე შემოიკრავს ხელებს. მოთქმით) მოდის ონისე, რა ფუთხრათ და როგორ გავწ-
დით მაგ უბედურს?!

შემოდის ონისე. ჯობზე დაყრდნობილი ერთ ადგილას შეჭერდება. შეათვალიერებს
ხალხს. ქალები თავშეკვეთით ქვითინებენ.

ონისე — სატორალადა მაქვს ზეჩავს საქმე?
ქობე — არა, ონისე. ჯერჯერობით არა ვაყთო რა.
ონისე — მითხარით, ხალხო, ნუ მაწვალებთ. შეეწირა ჩემი ლელა ზოგერთის უკუღმართობას.
დაგვარგე ჩემი შევარდენი?
ხალხში დღუშლია. ისმის მხოლოდ ქალების ზღუჯუნი.
ონისე — ლაზრო, მითხარი, პასუხს ვინ აგებს ჩემს წინაშე?
ლაზრო — (თაყაქინდრული დღუშს).
ონისე — (უახლოვდება) რადა სდუმშარი, მითხარი რაზე ხანუგვეთ, ის მაინცა სოჭვი, ტყუილი-
თქო კველაფერი, ერთხელ მაინც გამანებვირე ცხოვრებაში!
მარიცა — (შევიღებს) მოპყაეთ!

ყველანი დაძაბულნი იყურებოდან გზისკენ. შემოდის ამირანი, მას ხელში აყვანილი ვონ-
მისდილი ლელა შემოპყავს. უკან ვონა და ხეთისო მოსდევენ.

ხალხი — (სიხარულის ყვირით) ლელა!
ამირანი ლოდზე წამოსვამს ლელას. ქალები გარსშემოტრტყებიდან მას.
ონისე — (ბარბაციით უახლოვდება ლელას. მუხლთ ჩაუფარდება. ეხვევა). ლელა. შეილო, ხმა გა-
მეცი, მითხარი რაზე!
ლელა — (შეირხვევა. თვალს გაახელს. მოეხვევა ონისეს) პაპა.. (წამოწვივებს, პაპა ონისეს მხარზე
დაყრდნობილი, შეათვალიერებს ხალხს) დაილუპა?
შემოდის იანქო. ხელში გვეგას ნაბდის ნაფლეთი უქირავს.
იანქო — საწყალი გვეგა, ფრენა უნდოდა მართვისათვის, ფრთები არ პქონდა ამ უბედურს! (თვალთ
ცრემლი მოერყვა).

ხალხში ჩოჩქოლია. ვიდაც ტირის. ლელა პაპა ონისეს მხარზე დაადებს თავს და გაი-
რინდება. მოპირდაპირე მხრიდან თინიბევი შემოდის. მას ხელში მოკლული ფრინველი
უქირავს.

თინიბევი — (შეათვალიერებს ხალხს. დაბნეული) წააოდა და ამას ვესროლე.
იანქო — (ურვენებს ნაბდის ნაგლეჯზე) ესროლე და შეილი მოპყალი!

თინიბევი შეირხვევა. თავს ძლივს შეიკავებს, რომ არ წაიქცეს. მოკლული ფრინველი
ხელიდან გაუვარდება და ფრთებგაშლილი ყინულზე დაეცემა.

ხეთისო — რა გქნათ, ხალხო, რას დადუმდით, როგორ მოვიტყუო?
იანქო — პასუხი აგოს დამნაშავემ, აი ზენი მოთხოვნილება!
ხალხი — (უკან დაიხვევს, თითქოს უნდა განცალკევდეს თინიბევისაგანო), აგოს!
ამირანი — არა, ხალხო, პასუხისგება არა შეეღის დალუპულ საქმეს. თინიბევი ანგარიშის ვას-
წორებას შეუტყობოდა. სოჭვას თუ რა აქვს საანგაროში?
გონა — ხედავ, ლაზრო, სად მივიყვანა თინიბევის განებვირებამ. ვის მოგვიბოთი სამავიერო?

კობე — (მეცხე ცალკე მდგომ თინიხვთან და თოფს ჩამოართმევს) წამო, თინიხვ, შენ აქ საჭირო აღარა ხარ!

გაზე გამონდება საბედო, ხალხი შეირხევა. ღელა დაინახავს საბედოს და შეკვივლებს „ღელა“. აქვითინდება.

საბედო — სად მივყავს, კობე, დაცადე, ორიოდ სიტყვა მინდა ვუთხრა (თინიხვს) სად არის გეგა, მისასუხე! კარგად გახვითე ზნასფიწალოს ზეგვიანში, გადააფარე თოფლის ხუდარა საკუთარ შეილს, კიდევ მომასწარ დელატირება — დალაობას? მაშ რაღა გინდა, მოისვენე, ახლა იარე სამზოვში კარზე შეილება მოწყვეტილი იყავ მეზობელდაცარული, როგორც შევეთის მოციქული რა გინდოდა, ქორწილსა გთხოვდა ჩემი გეგა, მაშამ სამარე გაუთხარე! სიტყვას ელოდა მამაშვილურს, გულში ბაღამი ჩაუთესე. ვმირობის ნაცვლად სილანრგში დაახელოენე! რად არ იცმარე ჩემი პედი? შე ხომ გული ამომიგამე, არარად და ზრდილად მაქციე. სიცილი ცრემლად შემიცვალე. დღეობა გლოვად და ტირილად! საკუთარ შეილებს რას ურჩოდი. მათ პედოლბალს სათარეშოდ რისთვის იხდიდი გასძეხი, სვავო, საკუთარი შეილების ხორციით? მაშ რაღა გინდა, შაბაშ შენ და შაბაშ შენ, საქმეს! (ხალხს) აი, ხალხო, ავის მოესცელი მშათა შორის! ვიდრე ესა გყავთ მეზობლად და კარის მნახველად, თქვენი ყანა არ გაიხარებს, თქვენი ცხვარი არ გამჩაფლდებამ ორიგ ჩავეკოლეთ თქვენი ხელით! შე სუსტი დედა, ეგ მოციქული შევეთისა ამ მზიანეთში!

თინიხვი — (მოტეხილი) გაწყდა ბილიკი, დედაკაციო, ახლა სიტყვას რაღა ფასი აქვს! (გადის, კობე მისდევს).

ყველანი სდუმან. მზის სხივები აელეარებენ კავკასიონის დათოვლილ ქედებს. ისმის მწყვეშების მხედრული სიმღერა. ის თანდათან ახლოვდება, ძლიერდება და გამარჯვების პიმნად გუგუნებს. ამ სიმღერაზე საბედო მუხლმოდრეკილი მიწაზე ეშეება. მეზობელ თხემზე მზარზე ნაბადგადაგდებული პაწაწა გამონდება. ის ეეება კომბალს დაყრდნობილი ლიზილით-გადმოყურებს ხალხს.

დასასრული.

ნიკოლოზ ნაძირაძე

თუ ედემს ეძებ...

„Я знаю:

глухость эдемы и рай,

Но если пелось про это,—

Должно быть

Грузию —

радостный край —

Подразумевали поэты“.

В. Маяковский

მართლაც ეგ ზეცა საფირონს აფრქვევს,
ბადაგის ტბორში ყვინთაობს არე-
თუ ედემს ეძებ — შეჩერდი აქვე,
აქ, სადაც მიწა საკმეველს აკმევს
და უკვდავების გზით გაიარე.

აჰა ვარდები, ცაში დარგული,
ზღვის სარკე არწევს მწვერვალოთა
ანრდილს,

მზის ყაისნალით ამოქარგული,
სუნთქვას ყვავილი გულგათანგული
და აკვირდება პალმების ნაჩრდილს.

მართლაც მღერიან აქარის მთები,
გუგუნე გააქვს უთვალავ საკრავს.
ზეებს შეუსხამთ ცისფერი ფრთები,
თითქოს მეორედ ამქვეყნად ვჩნდები,

თითქოს წარსული გულს აღარ აკრავს!...
როდესაც მწუხრის ნაქსოვი ბადე,
ზღვაზე გაშლილი, ოდნავ შეკრთება, —
სიზმრად იქცევა ბრწყინვალე ცხადი:
რალაც სვეტივით აიწვევს ცამდე
და იქ ვარსკულავენს შეუერთდება.

მართლაც ეგ ზეცა საფირონს აფრქვევს,
ბადაგის ტბორში ყვინთაობს არე,
თუ ედემს ეძებ — შეჩერდი აქვე,
აქ სადაც მიწა საკმეველს აკმევს
და უკვდავების გზით გაიარე, —

თუ სულ მარტო ხარ,
თუ ვერსად ვერ ძლებ,
თუ ედემს ეძებ.....

როცა მყინვარი დედოფალ თბილისს
გამოუგზავნის საჩუქრად სიოს, —
იგი ჯერ ბაღებს გაივლის ხილის,
მერე ეწვევა მეტეხს და სიონს.

ნახავს მთაწმინდას. მძინარე მგოსნებს
ღუმლით მოცულთ გულს
განუგრილებს,
და როცა მზე მთას აასხივოსნებს, —
მათ საფლავეებზე შეარბევს ჩრდილებს.

შემოევლება აკლამის კედლებს,
რომ იქ შთაბეროს შადლი ციური

და ჩვენი ერის დიდების მკედლებს
ამცნოს ამბავი ამქვეყნიური,

ჩაუჩუროჩულოს მშობლიურ ენით
მათთვის უტკბესი ქართული ნანა,
ამცნოს, რომ მათზე ლოცულობს ერი
და კვლავ ილოცებს, არსებობს სანამ.

და როცა მთვარის შუქი ცკრიანი
ღრუბლებში აშლის გედებს და
მხეველებს, —

მოვა და ფურცლებს ააშრიანებს
ჩემს მაგიდაზე ლექსებად დაყრილს,
შემდეგ მომნახავს ფიქრებით დაღლილს
და წამწამებზე შემისრობს ცრემლებს.

მგობრისადმი მინაწერ წერილებიდან

ბ ი შ ი

ჩვენი ქუჩა საბჭოს ქუჩას კვეთს. საკმაოდ ფართოა ჩვენი ქუჩა. ამ მხარესაც ხეები აქვს ჩარიგებული, იმ მხარესაც. აქეთაც პატარ-პატარა სახლებია, იქითაც. აბრილში აქაურობა მწვანე ფოთლების საბურველში ეხვევა, ოქტომბრიდან წითელ-ყვითელ ფერს ამჯობინებს... ღირსშესანიშნავს რომ ეტყვიან, ასეთი რამ კი არ არის. ერთი მოხუცი გამოდიოდა ხოლმე. გამოიტანდა დასაკეც სკამს, დაჯდებოდა ალაყაფთან და ბავშვური განცვიფრებით აღევნებდა თვალს ამგულელ-ჩამვლელს. ფოთოლი რომ ჩამოეარდნილიყო, ადგებოდა, აიღებდა და თეძოთრეული წასანსაღლებოდა ურნისაკენ, რომელიც ბარე ოცი ნაბიჯის მოშორებით დგას. სადამდეც კი ხელი მიუწვდებოდა, რწყავდა, გვიდა, ხის ძირებს ჩიჩქნიდა. ავივლიდი, ამაზე ვფიქრობდი: ეს რა უცნაური კაცია-მეთქი. ჩამოვივლიდი და, ისევ ის დამიდგებოდა თვალწინ. მაგრამ ეს წინათ იყო. ახლა ერთი ექიმი უფრო იქცევს ჩემს ყურადღებას. ის აი, ხუდადოვის ტყესთან რომ პოლიკლინიკაა, იქ მუშაობს. ინსტიტუტში მიმავალს ყოველთვის ერთ ადგილზე მხვდებოდა. მოდიოდა, თითქო მთელი ქუჩა თან მოაქვსო — მარცხენა ხელით პორტფელს მოაქნევს, მარჯვენათი შევერცხლილ ყავარჯენს მოათამაშებს. მომიახლოვდებოდა, ყავარჯენს იღლიაში ამოიღებდა, სათვალეს შეისწორებდა და თავიდან ფეხებამდე ამათვლიერ-ჩამათვლიერებდა. როდესაც გამცდებოდა, მომხედავდა და თავს აქნევდა.

ერთხელ, ის-იყო ყავარჯენი იღლიისაკენ წაიღო, ბრაზს ძირს დაუვარდა. დავასწარი და მივაწოდა.

— თქვენ რეჟიმით მუშაობთ? — მომესმა მოსალოდნელი მადლობის ნაცვლად.

დიახ-მეთქი.

— სასიამოვნოა, ფრიად სასიამოვნო. სამი თითი მოჰკიდა შლიაპას, მაღლა ასწია და ვზა განავარძო.

ამის შემდეგ საღამზე მიასუსხებდა, სხვა მხრივ კი ნირი არ შესცვლია. ისევ ფართო ნაბიჯით მოჰყვებოდა ტროტუარს, იმავე ადგილზე მხვდებოდა, ისევ დავეირვებით მათვლიერებდა.

მაგრამ, პრაქტიკაზე რომ უნდა წავსულიყავი იმის წინა დღეს... იმის წინა დღეს დილის ხუთ საათზე გავევარდი სოფელში. მინდოდა პირველსავე ტრამვაის კახეთის გზატკეცილამდე გავყოლოდი, იქ რომელიმე გზადმიმავალ მანქანას „მოვებოდი“, ჩავსულიყავი და ისევ მალე გამოვბრუნებულიყავი.

— ტყუილად აჩქარებულხარ, ძმისწულო, — მითხრა გაჩერებასთან მოჩალიჩე შეისრემ, — ტრამვაი გრაფიკით მუშაობს. ექვსს მანამ ოცდახუთი წუთი არ დააკლდება, ფეხისმომდგმელი არ არის.

— ეე... — დავიწყე ბუზღუნი.

იმან ერთი შემომხედა. რკინის ჩეკი აიღო, ღარიანი რელსიდან მიწის ამოყრას შეუდგა. გაუყვა, გამოუყვა პაპიროსის მოუკიდა და მომიბრუნდა.

— განებიერდა ხალხი. კაცის შეიღს აღარც ძველი დრო ახსოვს, აღარც ომი. ერთი წუთი აღარ უნდათ, რომ მოიცადონ. მოჰყვებიან ჩვენს ლანძღვას: ასეთები ხართ და ასეთებიო. როგორები ვართ? არა ვმუშაობთ? გულხელდაკრევილი ვსხედვართ? თუ ფათერაკზე იტყვი რამეს, ფათერაკი ტრამვაის კი არა, ყველას უწერიან.

კარგა ხანს ჩიოდა, თითს ინერწყვავდა და ირიბად წვერწამწვარ პაპიროსს ადებდა. საათის დიდი ისარი რომ შეი-

დიანს მიუახლოვდა, გზას გახედა, გაეღიმა და მიიხრა:

— აბა, მოდის თუ არა! ხომ მოდის, რას გვემდურით, შვილოსა.

ახლა მეც გამეღიმა. ასე ალაღ-მართლად გატაროთ-მეთქი და ღრჭილით ჩამომდგარ ტრამეაში ავიდი.

ვაგონი ცარიელი იყო. კონდუქტორი თავის ადგილზე თვლემდა. ის იყო, დავიძარიოთ და ძახილი შემომესმა:

— ვატმან! ვატმან!

შევინა ის შეისრე იყო, ზარს ჩამოეკარი. მაგრამ, კარებში ქალი გამოჩნდა, მას მამაკაცი შეელოდა ამოსვლას. წამოვიდნენ სიცილითა და ტორტმანით, ჩემს წინ დასხდნენ. კაცმა ჯიბეზე მოსვა ხელი და ღიმილით წამოიწია.

— დილა მშვიდობისა!

— მშვიდობა მოგცეთ!

ვუშერდი და ვერ დამეჯერებინა, რომ ის ჩემი ნაცნობი ექიმი იყო. აღარც ჯობი, აღარც პორთველი. ქვევითაც... რაღაცა არ ასვენებს, ტოკავს. ხან შეხედავს ქალს, რომელმაც ვერ იქნა და ვერ გაუსწორა ქაღალდის თავსაფარი ჩანთას, ხან მე, ხან ფანჯარაში გაყოფს თავს.

რა მოხდა?

ისევ იმან მკითხა:

— რაზე გარჯილხართ ასე აღრე?

ვუთხარი, რაზეც ვირჯებოდი.

შემაქო და ჩვენს სოფელზე გამომკითხა: როგორი ჰაერი იყო, ვენახები გექონდა თუ არა და სხვა.

თქვენა, ბატონო, თქვენ რაღაზე შეწუხებულხართ მეთქი — ვკითხე ახლა მე.

— შეწუხებულვართ?

ქალს გადახედა, გაეღიმა, სათვალე გაიმავრა და წინ წამოიწია.

— პაპა გავხდი.

— მართლა?! მომილოცავს! ბიჭია თუ...

— რა თქმა უნდა, ბიჭი!

— ბედნიერი კაცი გაგიზარდოთ!

— გმადლობთ.

— გმადლობთ — მომიგო ქალმაც რომელიც, როგორც იყო, მოეწყო.

— გუშინ, სადილობისას... — ეღიმე-

ბოდა „პაპას“. — გუშინ სადილობისას დაგორდა პურის ნაჭერი თაბაქანთან, დაგორდა და პუპლუზ! აბა, სტუმარი მოდის, სტუმარიო. — პური რომ ასე დაჯდება, უთუოდ სტუმარი მოვა. თუ მოსვლაა — ბარგიანი მოვიდეს-მეთქი. ავიღე და, ესეც წესია, ზედ დიდი ნაჭერი დავაღე. მაგრამ სადილობისას კიდევ არაფერი ვახშობისასაც უნდა გენახათ! ვახშობისასაც დაჯდა. და შერე იცით, როგორ? აი ასე, აი! დავიწყეთ მარჩიელობა — ვისი მოსვლა იყო მოსალოდნელი: ჩემი ძმის, ამ ქალბატონის დისწულის, ქვისლის თუ სიღედრის... ამ ამბავში ვართ და, რძალს ფერი წაუვიდა. აბა, ჩქარა, მანქანაო. გამოვქაჩეთ და... ყველაზე სანატრელი სტუმარი არ მობრძანდა!

— გაგიზარდოთ, გაგიზარდოთ.

— ხომ ვიტყვით, შვილი ყველა შვილიაო. — აღარ ცხრებოდა „პაპა“. — დამძრახე და რა ვქნა! გოგო რომ ყოფილიყო, ასე არ გამეზარდებოდა. აჰ! ასე როგორ გამეზარდებოდა!

— მთელი ღამე არ სძინებია. — ღიმილით ჩაურთო ქალმა.

— ძილით კი მეძინა, მაგრამ...

— რა გეძინა... აღარ გაათავა „პა, ბიჭო და პა, ბიჭო“!

— შენ? შენა? ეს რაა?

ტრამეი ბალის წინ გაჩერდა.

— ჩვენ ხომ აქ ჩავდივართ, მედეა! ჩანთა, ჩანთა მომეცი, ნახვამდის, კეთილი მგზავრობა. მე ახლა ბიჭს...

ზარის წკრიალში უკანასკნელი სიტყვები ვეღარ გავიგონე, მაგრამ ერთხელ კიდევ დავადგენე:

— ბედნიერი კაცი გაგიზარდოთ, ბედნიერი!

დავინახე, როგორ დაივიწყა მამაკაცის ვალდებულება ზრდილმა ექიმმა, ანუ „პაპამ“, როგორ გაასწრო ქალს. და პირველი შევიდა სამშობიაროს კიშკარში. შემდეგ ტრამეამ ნძვები ჩამომიფარა წინ.

...პრაქტიკაზე ორ თვეს დავყავი. ამას არდადეგები მოჰყვა და ოქტომბრის პირველისთვის ძლივს ჩამოვედი. ჩამო-

ვედი და, მეორე დღესვე არ შევხვდი! მაგრამ იქ კი არა, სადაც წინათ ვხვდებოდით, ქვემოთ, საბჭოს ქუჩის შესაყართან. ეს იმ წამწვივე შევამჩნიეთ მეცა და იმანაც.

— ჩვენ აქ არ ვხვდებოდით, არა? — მეუბნებოდა ის და ღიმილით იყურებოდა აქეთ-იქით. — მე ცოტა დაგვივიანე.

ბიჭი როგორა გყავთ-მეთქი.

— ბიჭი? — ექიმს ნათელი დაადგა სახეზე. ბიჭი კიტრივითაა. სულ ცმუკავს. სულ მადლა-მალა იწვეს — ალ, ალ! მაგგვარი ბავშვის მნახველი არა ვარ, უკვე თქვამდა გავგიტეხა...

საათს დახედა და ზევით გაიწია.

— ბოდიში, მე...

— არაფერს, არაფერს.

ქული მომიხადა და აჩქარებულნი ნაპიჯით შეუყვავა აღმართს.

მეორე დღეს... თუმცა რაღა გავაგრძელო. გადიოდა ხანი და სულ უფრო და უფრო ქვემოთ ვხვდებოდით. შევხვდებოდით, გაცივინებდით და ამით ვეუბნებოდით ერთმანეთს, რომ რეჟიმი გვერღვეოდა. დღეს კი... დღეს სადგურთან შევხვდი ტაქსისათვის დაფიცურებულს. რომ დამინახა, ჩვეულებრივ სათვალის შესასწორებლად წაიღო ხელი, მაგრამ აღგიღზე არ დახვდა. ამ ჯიბეზე დაიკრა, იმ ჯიბეზე, გაშრა კაცი!..

მერე გაცივინა, მოვიდა და მხარზე მომიტათუნა.

— ხომ ხედავ, რას მიშვრება ის მაიმუხნი ბიჭი. უკვე სათვალეც დამრჩა. აღარ ვიცი, რა ვქნა. თვალებს გაახელს თუ არა, იკრიპება, ლულუნებს მეტიტინება. მეც... ველარ ვცილობდი და აი, ხომ ხედავთ?!.. თქვენ მე ნულარ მიყურებთ, თქვენ თქვენებურად განაგრძებთ. მე...

ხელი ჩაიჭნია, კიდევ გაცივინა, მთელი მუტი მოჰკიდა წლიაპას, ასწია და, თუმცა ტროტუარი ექვს კაცსაც გაატარებდა ერთად, მაინც საგანგებოდ დამითმო გზა.

კ ი ს კ ი ს ა

ახალგაზრდები ვიქნებით თუ მოხუცები, ცხოვრებისაგან გაღალტებულნი თუ

დაჩაგრულნი, მაინც ყოველთვის ბევრი რამე გვაქვს ხოლმე მრსაგონებელი. ზოგი მოგონება სევდას მოგვტყობს... ამით, თითქო აბეზარი ბუნჯაკალები ყოფილიყვნენ, თავის გაქნევითა და ხელის აკვრით ვიშორებთ, ზოგს კი ღიმილითა და თვალების მილულავით ვეგებებით, გატოკებასაც კი ვუფროთხით, გვეშინია — ემანდ სხვა არაფერი ჩამოერიოს და არ გავგიფანტოსო. ვერ იტყვი, რომელი როდის ამოტივტივდება წარსულის ბურუსიდან. მაგრამ, რა ჩემი თქმა გინდა, შენც შემჩნეული გექნება, რომ კარგ ამინდს მოგონებებიც სასიამოვნონი მოყვებიან ხოლმე. ყოველშემთხვევაში, მე ასე ვარ. ამ დროს, ესე იგი აღრიან გაზაფხულზე — ახლადმოძღვარებული შზე რომ დედამიწის, ყინულის ხუნდებისაგან ათავისუფლებს, ხოლო ჩვენ, ადამიანებს ბარე ხუთ კილოგრამ ტვირთს გვხსნის, ჩვენი ქალკი რომ ია-იებით ივსება და ქუჩები ერთიათად მიმზიდველი ხდება, ყოველთვის ერთი ტკბილად მოსაგონებელი ამბავი მახსენდება. ეს ისე არ გამოვიო, თითქო იგი სამსახურის კაცივით რაღაც წინასწარ შედგენილ განრიგს ემორჩილებოდეს, არა, რა თქმა უნდა, როცა მოეპრიანება, მაშინ მომადგება. მაგრამ ამ დღეებში, გაზაფხულის ამ ნათელსა თუ ალერსიან დღეებში პირდაპირ ცოცხლდება. ისე ახლოს დამიდგება ყველაფერი, ისეთი ჟრუანტელი დამივლის ძარღვებში, გეგონება, ნახევარი საათიც არ იყოს გასული, რაც ის გადაიხდა. სტუდენტობის დროინდელ ამბავზე კი გელაპარაკები, ისიც პირველ კურსზე რომ ვიყავი, იმ დროინდელზე.

მამაჩემი იცნობ, მამიდაჩემიც გინახავს. ერთი მათემატიკის მასწავლებელია, მეორე ლიტერატურის. არა, ენის, რადგან მე იგი უფრო ენის მასწავლებლად მახსოვს. მივირბენდი აქაქანებულნი: მამიდა, ასეთი და ასეთი წიგნია გამოსული, იტაცებენ, ფული მომეცი, ვიყიდი-მეთქი. მაგრამ განა იმას მაინც მიაქცევდა ყურადღებას, რომ სულს ძლივს ვითქვამდი! სათვალეს მოიხსნიდა, გაწმენდა, სინათლეზე გახედავდა

და სადღაც შორეთში მზერით მკითხავდა: რამდენიპირიანი ზმნაა „მომეცი“? გარდამავალია, თუ გარდღეული? დამიშაღე სიტყვა „გამოსული“, მიბრუნე „წიგნი“! მთელ ნახევარ საათს მამბურდინებდა იატაკს ფეხსაცმელის ქუსლათ, აბებივით მაყლაპებდა: „წიგნი, წიგნი, წიგნი“... და თუ შევძლებდი და კმაყოფილების ღიმილს მოვგვრიდი, მხოლოდ მაშინ ამისრულებდა თხოვნას. მამა... მამაზე არაფერს არ ვიტყვი, გარდა იმისა, რომ მას დღეები წუთებად ჰქონდა დაყოფილი, აშფოთებდა უმიზნოდ დაჯარგული თუნდაც ხუთი წუთი და ჩემგანაც ამგვარ დამოკიდებულებას მოითხოვდა დროისადმი.

მათი წყალობით იყო, თუ საერთოდ ასე მოსდგამს ჩვენს გვარს, იმთავითვე ვიმსახურებდი იმ სახელს, რასაც ახლაც გამავონებთ ხოლმე. მაგრამ საშუალო სკოლაში კიდევ რა მიჭირდა! შევედი უმაღლესში და.. გამოდგება ვიღაც ახლადგამოღვიძებული, მოქნარებით ყბებნარძობი „ბიჭუშკა“ და, თითქო პაპიროსის ნამწვავი გადაეგდოს, მოუსვამს ხელს საქვეყნოდ აღიარებულ სწავლულს და ტყავ — სანაგვეში! ახსენებენ მეორეს და — „კრეტინი“ — მიაკერებს აბრას.

რადაც არის ჩემში, თავმოყვარეობის თუ სიმორცხვის მსგავსი რაღაც: ბოლომით ვიღრჩობი, ვინმე რომ თუნდაც ერთი ბეწო ხინჯზე მიმითითებს: ვიცი არ ვარგა, მაგრამ ასეა.

ვნახე ეს და დავფრთხი: ამათ თუ ეს დიდ-დიდი ხალხი არაფრად მიაჩნიათ, მე რაღად მიმიჩნევენ-მეთქი... მორიდებით შევალედი აუდიტორიის კარს, ჩემთვის ჩავიდუღუნებდი გამარჯობას, მივუჯღებოდი მერხს და იმ წუთშივე წიგნი ან გაზეთში ცხვირი! სტუდენტი შენც ყოფილხარ და რა გესწავლებს! სხვები იქაურობას იკლებდნენ, ერთმანეთს დასდევდნენ დასაქურად, მერხიდან მერხზე ხტოდნენ, კიოდნენ. გოგონები ხმამაღლა იძახდნენ ისეთ რამესაც, რის გავგონებზე ალბათ სვიმონ მესხვეტეც კი ასწევდა თავს.

— აბა შემომხედეთ, ხომ კარგად არის წელში გამოყვანილი ეს ვაზაქიანელი? მე კი ვკითხულობდარ, ვკითხულობდით ან ვწერდი.

— საშუალო გექნებათ, ფრიდონ!

— სათლელი მათხოვით, თუ შეიძლება!

— თქვენ გეცოდინებათ დღევანდელი სასემინარო თემა, მოყვეთ რა, ძალიან ვთხოვთ. — მესმოდა ხანდახან.

— საშუალო? — მღუმარედ მოვიქექავდი ჯიბეებს და უმისამართოდ გავიწვდიდი ჰაერში.

— სათლელი? — ასევე.

— სასემინარო თემა? — წამოვდგებოდი, ჩავაშტერდებოდი მერხს და ვიწყებდი: დღესთვის, როგორც იცით, გვაქვს...

ვყვებოდი თავაუღებლივ, გაბმით, ჩავიდოდი ბოლოში და, თითქო მშინებოდეს, არავის დაესწრო, სწრაფად ვჯდებოდი.

ადილი წარმოსადგენია, რა გამომეტყველებას მიიღებდა ჩემი მაყურებლის თვალები, ანდა როგორ დამახასიათებდნენ სადმე კარებს უკან ამოფარებული ჯგუფელები. მაგრამ ასე გვაჯატარე პირველი სემესტრი, ასევე დავიწყე მეორე ნახევარიც... და ვინ იცის, მოვიტანდი თუ არა აქამდე სულს, რომ ერთ დღეს ეს ამბავი არ შემემახვეოდა.

აპრილი იყო. არა, უფრო მარტის ბოლო. ყოველშემთხვევაში, გრძელი ზამთრის შემდგომი პირველი კვირა დღე-გაზაფხულის სიტყვებთანაა კორიანტელში გახვეული: ჩიტები მზიარულად ეღურტულენდნენ, მზეს ნუშის წითლად გალაქული კოკრები აეფეთქებინა და ახლა სხივებს ჩვენი ფანჯრის მინებზე აციკვებდა. გადავწყვიტე — უმცროსი და თეატრში წამეყვანა. უკვე დედასაც ვაქვამხე: მოამზადე-მეთქი. მაგრამ ბალიშქვეშიდან რომ წიგნებს ვიღებდი, გამახსენდა: ფაქულტეტის კომკავშირის ბიურო იმ ხანებში ახლადგამოსული ერთი რომანის განხილვას აწყობდა, მომხსენებელთაგანი მეც ვიყავი. თუ კვირა დღეს არ გავაკეთებდი რამეს, შემდეგ

ძნელად მოვასწრებდი და დიდი ყოყმანი არ დამჭირებია — დაიკოს გასეირნება დედოქოსთვის მიმენდო, მე კი ბიბლიოთეკაში წავსულყავი.

ეს ბიბლიოთეკა ახლო არ არის ჩვენგან, მაგრამ, მაინც, ყოველდღე აქ ვიყავი დაყუდებული. აქ იყვნენ აგრეთვე, როგორც ყველა სხვა ბიბლიოთეკა-სამკითხველოებში, ვათამაშების ცხრილებზე მონადირე მოხუცები, გაუთავებელი შმაშურ-ჩმახუნით რომ ათვლიერებენ განუთებს; რალაც თემებზე მომუშავე სამსახურის ხალხი — ერთი შეხედვით მკაცრნი, სინამდვილეში კი ჩვეულებრივი ხასიათისანი; ჩვენი ძმები, სტუდენტები, მილივით გადაგრაგნილ რევულუტებს რომ დააძრობენ ხოლმე ჯიბიდან და, რაც მთავარია, ახალგაზრდა კაცისთვის, ქალიშვილები — ლამაზები, კარგები.

მაგრამ ბეცი ვიყავი და ყრუ. გამოვიწვრიდი წიგნებს, შევიდოდი ეგრეთწოდებულ „დასამუშავებელ განყოფილებაში“, რომელსაც აგრერიგად არ ეტანებოდნენ მკითხველები, მივჯდებოდი კუთხეში და გამოვირთვებოდი გარე-სამყაროდან. ხო, „გამორთვას“ ვუწოდებდი იმ მდგომარეობას, როდესაც სხვას ვერაფერს ვხედავდი, გარდა წიგნის სტრიქონებისა და იმ სახეებისა, რომლებსაც ისინი ქმნიდნენ.

აი, მივედი იმ დღესაც, დავახვავე გულუხვად: წიგნები, ჟურნალები, გაზეთები. ერთი ის შევამჩნიე, რომ ოთახში სრულიად მარტო ვიყავი, რომ ფანჯარა ღია იყო და მის იქით მზე ზეიმობდა... შემდეგ მუშაობამ გამიტაცა.

დახარებით ვკითხულობ, ვფიქრობ, ფანქარს ვღრღნი (ეს ჩვეულებად მაქვს), შუბლს ვისრეს, ვწერ, ვშლი, ისევ ვწერ...

უცებ სიცილი შემომესმა, ჯერ თავშეკავებული, შემდეგ ჩაბერიებადღე მასული. ყურადღება არ მიმიქცევია, ვიფიქრე: გოგონები შემოსულან-მეთქი. აი, კინოს ბილეთებს რომ აიღებენ და დაწყებამდე დარჩენილ დროს „ნიანგის“ კითხვით კლავენ.

კიდევ უფრო წავიხარე. ცოტაც და,

წიგნს დავაქვრ ცხვირს. კიდევ უფრო მონდომებით დავიწყე წერა... შუბლს სრესა, ფანქრის ღრღნა...

მაგრამ აი, ჩემს მაგიდაზე საშრობის დაგორგოლებული ნახევი დაეცა. ეს უკვე... ავიხედე და გაშლილი „გოგონიოკი“ დავინახე. მის უკან ორი რუხი ბერეტი იყო ამოფარებული. რა ხუმრობაა! მაგრამ გიჟი მიუშვი ნებასაო, გავიფიქრე, და ისეთი სახე მივიღე, თითქო არაფერი არ გამეგოს, დინჯად გადავშალე ფურცელი. მაშინ კიდევ და კიდევ დაეცა საშრობის ბურთულები ჩემს მაგიდაზე, კიდევ და კიდევ განმეორდა სიცილი და იძულებული გავხდი ხმა ამემალღებინა.

— გოგონებო, აქ სამკითხველოა, გასართობად ბალში მიბრძანდით სადმე.

ჟურნალი დაეშვა. და იმ ერთი ფერის, ერთნაირად წინწამოწეული ბერეტებას ქვემოდან ორმა წყვილმა ლამაზმა თვალმა შემომანათა. ერთმა რბილი ფოფინით გადამიარა სახეზე, მეორემ კი ამწვა და თავი დამახრევირა.

როცა კვლავ ავიხედე, ამ უკანასკნელთ-ლა წავაწყდი. ისინი ალტაცებითა თუ გაკვირვებით ვარვარებდნენ, მერე მათი პატრონი, შევგვრეშანი, თრითინასავით დაცეცებული გოგონა, თითქო რალაცის სროლას აპირებდო, სკამზე გასწორდა, ამოსწია წვრილი, ზეაბრეხილი სალოკი თითი, დამიმიზნა მე და სიცილი წასკდა. გულიანი სიცილი, ადამიანს რომ თვალეები აღარ უჩანს და წამწამებზე ბროლის მძივები ეკიდება.

წამოვდექი და ნაბიჯარეული მივეუახლოვდი.

— დატოვეთ აქაურობა!

— ოპო!

— დატოვეთ აქაურობა! — გავუმეორე კიდევ უფრო მკაცრად.

— რატომ?

— თქვენ წესიერად არ იქცევით, იცინით...

— ეს თქვენი საქმე არ არის. მე შემძლია ვიგორაო კიდევ, მაგრამ ეს თქვენი საქმე არ არის, გაიგეთ?!

— მაშინ მე გამგეს ვთხოვ...

— ხოო? ხა-ხა-ხა! სთხოვეთ! — წამოდგა, ამხანავს ჩაეჭიდა და რალაც ეშმაკური გამომეტყველებით გაიტაცა გარეთ, — წადით, სთხოვეთ.

მე მუქარის მზერა გავადევნე და ჩემს მაგიდას დავუბრუნდი.

მაგრამ არ ვაუვლია ორ წუთსაც და, ფანჯრიდან მოქანავე ჩრდილი მომადგა.

— რატომ არ მოიყვანეთ გამგე?

ის იყო. ხელები მთელი ფანჯრის სივანეზე გაეშალა, ჩასკიდებოდა ჩარჩოს და გამომწვევად მიმზერდა, როცა ჩვენი თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ, ვასწორდა, მთელი სისრულით გამოაჩინა წვრილი წელი, მშვენიერ კბილებს შორის ნელნელა გამოაცურა ვარდის ფურცელივით ნაზი, პაწაწინა ენა; გამომიშვირა თითი და საოცრად წმიდა, მალალი ხმით აკისკისდა.

თითქო მდულარე გადმოესხათ. თავდავიწყებით გავექანე ფანჯრისაკენ და იმ დროს, როდესაც იგი კისკისით იხეუდა უკან, ხოლო მე იმ რაზას ვეჯჯგუზრებოდი, რომელიც ღია ფანჯარას ამაგრებს ხოლმე, თეთრად შეღებილ მინაში ჩემი თავი დავინახე. დავინახე და კინალამ ჩაიეცეკა.

მთელი სახე, განსაკუთრებით კი ტუჩკბილი, მეღნით მქონდა მოთხუპნული. დავხედე ბოლოშემოდრდილ ფანქარს და ახლა-ღა მივხვდი: ქიმიური ყოფილიყო ის ოხერი.

ფანჯარა მაინც მივკეტე. მერე მეზობელ ოთახში შევეარდი და ჩამოვიბანე. შევეცადე განმეგრძო შეწყვეტილი საქმე. წავივითხე ერთ ფურცელი, მეორე... მაგრამ ამაოდ. სულ იმ ეშმაკისაგან მოგზავნილი გოგონას სიცილი მესმოდა, სულ ჩემი მოთხუპნული, გამოყვეყჩებული სახე მედგა თვალწინ. „კიდევ რომ შემხვდეს სადმე! რომელიმე ჩემს ამხანავს რომ იცნობდეს, ხომ ქვეყანას შემიყრის!“

ველარ მოვისვენე, წიგნები ჩავაბარე, გარეთ გამოვედი, ქუჩას ვავეყვი.

როგორც ვითხარი, ვაზაფხული იყო. ტროტუარები ველარ იტევედა ამინდით

გახალისებულ ხალხს. მხედებოდნენ ახლადგაპარსული, ცოტა გადაჭრულად; ხუმრობის ხასიათზე დამდგარი მუშები; ბავშვიანი დედები, ყოფილების ღიმილით მოარული ახალგაზრდები, ტურციულა გოგონები.

შემხვდნენ უხერხულ მდგომარეობაში მყოფნიც. ერთი — წინილი გავითში რომ გაეხვია, გავხეთი დამბალიყო, დახეულიყო და ძლივს იპერდა ვადმოსახტომად გამზადებულ პამიდორებს, მეორე — ბამბა რომ ეყიდა, და სულ ზედ გადასდებოდა;

მაგრამ არავის არაფერი უკვირდა. ყველაფერი გაქვნილი იყო სინათლით, სიხარულით. ხან დაიმალებოდა და ხან ისევ გამოჩნდებოდა მზე, შემოგვიტევედა და მერე სასიამოვნოდ მოგველამუნებოდა ნიავე. მივდევდი სადღაც შორეთში მიმავალ ქუჩას და ვგრძნობდი, როგორ შემოდიოდა ჩემშიც ეს სითბო, ეს სინათლე, ეს სიხარული...

გათბა და განათდა საფრთხობელად აღევნებული ჩემი მოთხუპნული სახეც. ის ჯერ მეგობრის ხელით დახატულ შარეს დამსგავსა, შემდეგ თავისებურად მიმზიდველიც კი გახდა. საღამოს კი ერთი საწუხარი-ღა მიმყვებოდა შინ: ვაითუ ველარასოდეს ველარ შევხედროდი იმ შეგვრემან, თრითინასავით დაცეცებულ გოგონას, რომელმაც მშვენიერი, მშვენიერი სიცილი იცოდა და მე კისკისა დავარქვი.

...ეს საწუხარი ახლაც თან მდევს. ხო. სხვა, ჩემს ადგილზე მყოფი, უთუოდ მოქებნიდა, სადაც არ უნდა ყოფილიყო. მე კი, მეტად არ მინახავს და იგი ამ ტკბილ მოგონებად იქცა.

ყოველ ვაზაფხულზე, კარგ ამინდთან ერთად ისიც მოდის. წამომადგება მუშაობით ვართულს, გამომოყოფს ვარდის ფურცელივით ნაზ, პაწაწინა ენას და აკისკისდება წმიდა, მალალი ხმით.

მაშინ მე ყველაფერს თავს ვანებებ. გამოვდივარ გარეთ და დიდხანს, დიდხანს დავეხეტები, სადაც მეტი და მეტი მზეა, სადაც თავისუფლად ქრის ნიავე.

ზაქარია შავჭავჭავაძის

პიტალოზე

ფიჭვი კლდეზე, პიტალოზე
ამოსულა და კლდეს აღხობს,
მთელ ქვეყანას ურჩევნია
თავის შწირი სამოსახლო.

იგი კლდეზე, პიტალოზე
დგას სიცოცხლის გამარჯვებად
და გუშაგობს ხეობებში
აღუბლების დამარჯნებას.

ფიჭვი თავის ზღარბულ პერანგს
არ გაიხდის არასოდეს,

რომ სიცოცხლეს ზამთარ-ზაფხულ
აბჯრიანი დარაჯობდეს.

ფიჭვო, კლდეზე ჩამოთლილზე
ფეხი როგორ მოიკიდე,
თუ ამდენი შეგიძლია,
სიხარულსაც მოიმიკიდე.

როცა კლდეზე აღიოდდი,
ვინ გიშველა, რამ გიშველა,
მითხარ, კლდეზე, გვალვიანზე
ნუთუ ყელი არ გიშრება.

ქ ა რ ი

ბაბუაჩემი საბა
იტყოდა ქვეყნის ამბავს:

ქაბუკობაში თურმე
ქარს გაასწრებდა რაშით,
ძალა მოსდევდა მუხლში, ღონე მოსდევდა მკლავში.

უყვარდა რაში ცხენი,
უყვარდა ხარი ნიშა,
ყველასა სჯობდა დოღში, არ ააცდენდა ნიშანს.

ქარს გაასწრებდა, ახლა
თვითონ „გაუდგა ქარი“
და გაუჯავა წელი, და გაუჯავა მხარი.

ყველგან დავეძებთ წამალს,
უნდა ვუშველოთ პაპას,
თორემ უმისოდ ლამაზს ვინ მოგვიყვება ზღაპარს.

მონადირე

ეწყინა თორღვას: ირემი როგორ წა-
მივიდაო, — კარგი მონადირე იყო. თვი-
თონაც ფეხდაფეხ მიჰყვა დაჭრილს.
სისხლის ბაწარმა არყიანში შეიყვანა.

ფურთ-კალოზე ნისლი იწვა, მელთ-
კუდაზე ვერცხლი ეყარა, ხოლო სტო-
რის ხეობა ჯანლითა და ბურით იყო
გატენილი.

მიდიოდა თორღვა ჩიხაშემოგლეჯი-
ლი, ხელებდაბასრული და თავპირდა-
კაწრული, დაღლილი და ნაწამები.

მოულოდნელად გადაეყარა გუშინ
ნადირობისას შამილის კაცებს.

დიდხანს ესროდნენ ერთმანეთს.

თორღვას თვალი მიმინოსი ჰქონდა
და სისწრაფე ჯიქისა.

გასისხლიანდა მახალათის ხორხი.

ორი უკვე გაგზავნა ალაპისაგან აღთ-
ქმულ ჯენაეთში, ხოლო მესამემ ბარ-
კალში გაუყარა ტყვია და მიუყრდა.
თორღვას ეგონა, რომ უკანასკნელიც
წინებს გააყოლა, მაგრამ წყევლმა
ზევაქვეშე მოხით გამოიარა და ზურგი-
დან დააქუხა დამბაჩა. დროზე გაუგო
ვერაგობა თორღვამ, დამბაჩა აიცდინა,
მომხედური ხანჯლით გამოფატრა, ხო-
ლო მიუტრიადის ახალუხი ნატყვიარზე
დაიხვია.

ხორხის თავზე შემოდგა და ასახოს
ხეობას გადახედა.

გინაზოხისა და ქერეთლოს აული
ხორხისაკენ მოიწევდა.

თორღვამ სისხლისაგან დაცლას გაც-
ლა ამჯობინა და თავქვე დაეშვა.

მთელი დღე-ღამე, და მეორე დღე
მიდიოდა და ძლივს აუბნია მდევარს
გზა-კვალი. აქამდე მოაღწია და შიმში-
ლმა ამ თხემზე შემოაგდო. მესამეჯერ
მოჩხრიკა გულდა, მაგრამ შიგ კალტი და
ქუმელი ვერ იპოვნა. სასწრაფოში
სამად-სამი გასროლდა დარჩა და ოთ-

ხიოდე „მონათლული“ ტყვია. და, აჰა,
დღეს ერთი დახარჯა რქა-ჯანგიაწზე
და ისიც ცოცხალი წაუვიდა.

ეწყინა თორღვას, — კარგი მონადირე
იყო.

მინც მისდევდა კვალს. მისდევდა და
მიათრევდა მარცხენა ფეხს. თვალეში
ცეცხლი მინავლულიყო, მკლავები მო-
ღუნებულყვენ და შიმშილი ფოცხვე-
რით უტევდა.

მდევარი საშიში აღარ იყო, მაგრამ
ხელში მინც დამბაჩა ეჭირა: ვინ იცის,
სად ავარდეს ბოლი და ველური ტყე
გააყროს ჯაზაირისა და ხირიმის ქუ-
ხილმა, სად გაიეღოს სპარსულმა ხან-
ჯალმა, ოსმალურმა დანამ და გუნებში
ნაჭედმა რკინამ? — სიფრთხილეს თავი
არა სტკივდა, და თორღვაც მიდიოდა
ყურწავდებულო, თუმცა შიმშილის
გრძნობამა და დაღლილობამ გულის-
ყური დაუჩლუნგა.

დიდხანს იარა.

ირემი არ ჩანდა.

კიდევ იარა და ბინდისას იელის ბუჩ-
ქებთან ჩაიჩოქა...

დილით ძლივს აიწია თორღვამ. კრი-
ლობა შეშუპებულიყო და პირი მოეხს-
ნა. ისევ შეიხვია და მრავალძარღვას
დაუწყო ძებნა.

ისევ წააწყდა სისხლსა და ნაკვალევს.
მონადირის ალომ ხეობისაკენ გაიტ-
ყუა და კლდის წვერზე გაიყვანა.

მზე მთებს ასცილებოდა, თავთუხის
ფეხბივით ჩამოშლილი სხივები პიტა-
ლოსთვის დაერქო და ქანჩახები ოქრო-
თი დაიფერა. სტორის ხეობიდან ჯანლი
აკრეფილიყო, ფურთ-კალო იცინოდა,
მელთ-კუდა თვლემდა, მათ დამსკდარ
ძუძუდან მოხეთქილი წყაროები უცხო
რამ ხმას გამოსცემდნენ, ხოლო ტყეზე
გაუტეხელი დუმილი იწვა.

საჯიბე ბილიკს გაუყვა კლდეზე თორღვა, ფრთხილად მიდიოდა. მაღლა ცის ლურჯი მდინარე მოჩანდა, დაბლიდან კი თვალშეუღვამი სიბნელე შემოაკურებდა. ავად იღრინებოდა წყალი ვიწრო კალაპოტში.

მიდიოდა თორღვა და მიათრევდა მარცხენა ფეხს. გამოჩრილ ქვევს ევიღებოდა, პატარ-პატარა ენებში უხვევდა და თვალისაგან არ კარგავდა სისხლის ნაკვალევს.

ბილიკმა მცირე ყალთაღის ნაპირას გაიყვანა და გააშეშა: კლდის გულიდან გადმოხეთქილი წყარო იქვე დაგუბებულყო და ამ გუბეში ვეება ხარირეში იწვა.

ხარმა ხშირი რქები ზევით აყარა და ფეხზე წამოვარდა.

იჩქარა მონადირემ და დამბაჩა დაცალა.

ნადირმა რქები გუბეშივე წაპყო და შუბლიდან წითელი შადრევანი ამოუშვა.

თორღვა მიეახლა და მეწამულ ტბაში ჩაიხედა. ხელი დაავლო შიგ მოკეცილ წინა ფეხში და უმაღლე უკან წაიღო: — წყალი ცხელი იყო.

განცვიფრდა თორღვა: როგორ შეეძლო ირმის სისხლს მთის ცივი წყარო ასე გაეთბო? ხელი შეუშვირა ჩანჩქერს და უფრო გაოცდა: ცხელი წყალი გადმოქუხდა კლდის წიაღიდან.

კარგა ხანს იდგა შეცბუნებული მონადირე.

შიშშილმა ისევ ნადირი მოაგონა და ხარს სამწვადეები ააჭრა. მონახა ღეკის გამხმარი ღეროები და ცეცხლი დაანთო.

დანაყრებამ ისევ ძალა ჩაუღვარა სხეულში.

წამოდგა თორღვა და იქაურობა მოთვალერა: კლდის ნახეთქებში ქუჩი და ქარცხი ყელყელაობდა, უფრო ქვევით ვირისტერფა ირზეოდა, ზოლო სულ ძირს ჯორისძუა აყრილიყო.

გაუკვირდა თორღვას, — ვემა არსად იყო.

რამ მოიყვანა მამ აქ, დაჭრილი ირემი?

ხელახლა მივიდა ნადირთან და დინახა, რომ ხარს მხოლოდ მარცხენა გვერდი სდებოდა ცხელ წყალში.

რამ ჩააწვინა შიგ ირემი მხოლოდ ცალ გვერდზე და რატომ არ ეცადა, რომ მეორე გვერდიც გაეთბო წყლით?

რის ვაივაგლახით გადმოაბრუნა და მარცხენა მხარზე ნატყვიარს დააკვირდა, დააკვირდა და ბანჯგვლიანი წარბები ზევით აპყარა.

ჭრილობა გუშინდელს არ ჰგავდა.

კიდეც ეძება ნატყვიარი ნადირის ტანზე. იმ ერთის გარდა არსად არ აჩნდა.

შეცბუნდა თორღვა: სამას ნაბიჯზე ძაფით დაკიდებულ მასრას აგდებდა ძირს და როგორ დააცდენდა ხარლალს?

კიდეც მოსინჯა მხოლოდ მარცხენა მხარი აჩენდა ჭრილობას. თავის ნახელავად იგულვა, მაგრამ რად ჰგავდა იგი ხუთი-ექვსი ღლის წინ დანჩეულს?

კარგა ხანს უბურღავდა ტვინს უცნაური კითხვა. მაინც ვერაფერს მიხვდა.

ნადირი ასო-ასო აქნა და მახლობელ ცივ ნაკადულში ჩაპკიდა, რათა არ გაფუჭებულიყო.

კიდეც კარგა ხანს ძებნა მრავალძარღვა და რაკი ვერ მიაგნო, გაიხადა და ახლა თვითონ ჩაწვა ირმის ნაწოლ გუბეში.

ესიამოვნა თბილი წყალი, ხალისი მოკვარა მონადირეს და ვეება უღვაშებიდან დიკლოს მთის შუბლივით თეთრი კბილები გამოაჩენინა. შეიხსნა ჭრილობა და ბარკალზე მიმხმარ სისხლს მობანჯა დაუწყყო...

რაც დრო გადიოდა, შეშუპება თანდათან ცხრებოდა და თბილი წყალიც ესალბუნებოდა ნატყვიარს.

თორღვამ ქუჩი დაგლიჯა და ბალახითა და ქვევით გუბის სიდრმე და სიგრძე გაზარდა.

დილით კი გაკვირებისაგან საზე დაუგრძელდა. ირგვლივ მიმოიხედა და გუბის გარშემო სხვადასხვა ზომის ნატყვიარი რომ შეამჩნია, უმაღლე მიხვდა, ვონიერი პირუტყვი რად მოსულიყო აქ

და მთელ ღამეს რად წოლილიყო მარცხენა გვერდზე.

წყალი სამკურნალო იყო.

თორღვა სიამით დასცქეროდა მარცხენა ბარძაყს, რომელზედაც კრილობა უკვე შუშდებოდა.

ფურთ-კალოზე ოქრო ეყარა, მელთ-კულაზე ვერცხლი, ხოლო სტორის ხეობა ხვიოდა და მაცოცხლებელი სით ამოჰქონდა ქვევიდან.

წევს თორღვა გულადმა, თავქვეშ ხელბმეწყობილი თავის ნახელავ „აბანოში“. მებხუთე დღეა, რაც ამ წყლით იბანს კრილობას.

ნიადაგ დასვენებამა და ცვრიანმა მწვადმა ისეთ ჯანზე მოიყვანა, რომ კლდეს ვეება ლოდი მოჰგლიჯა და საფარი გააკეთა ყოველ შემთხვევისათვის. ხორცის შემოკლებისა არ ეშინოდა, რადგან გუშინ ერთხელ კიდევ დაცალა დამბახა და თავზე წამომდგარი ჯიხვი იქვე წააქცია. გატყავებისას ფერდზე გრძელი და ღრმა კრილობა იპოვნა. ქვაზე გაიბასრა საცოდავმა, ალბათ, კლდიდან კლდეზე გადაფრენისას და თბილ წყალს მიაშურა. ერთხელ კიდევ გაუკვირდა ესოდენი გონიერება პირუტყვისა და ძველს ახალი მწვადი დაურთო.

იწვა ახლა თორღვა და ფიქრობდა: განა აღამიანისათვის უფრო გამოსადეგი არ იქნება ეს წყალი? ვინ იცის, გარდა კრილობისა, სხვა რამ სენსაც კურნავს? ვინ იცის! მაგრამ აქამდე ხომ მოწვდენა უნდა? — თუშეთი შორია, ალვანი შორია, კახეთი შორია და გარემომ შამილის კაცები არიან. გერგებილი-ლა დარჩა შეუვალი, მაგრამ რუსები დღეს თუ ხვალ იმასაც მიღეწავენ და მაშინ თითქმის ჩაესვენება მზე „თეთრი იმამისა“.

იჩქითად ჩქამი რამ მოესმა და ფეხზე წამოაგდო. უფრო გაძლიერდა ხმაური. ქვიშამ მქისედ მოიღო ჩხრიალი და პირთაქვე დაიძრა ნაშალი.

ისკუბა შიშველმა და ლოდს ამოეფარა.

ყალთაღის ბოლოში ვილაც გამოვარდა და გუბის თავთან დაგდებულ ლოდ-

ზე რომ გადმოშვერილი თოფი და შეფაფრიანი ლომის თავი დაიწახა მკერდიდან განწირულის კივილი აღმოხდა და იქვე განერთხო მიწას.

მოისმა ყიყინა და ვილაც შავჩოხიანი გამოხტა ყალთაღზე თოფით.

თორღვას თვალი მიმინოსი ჰქონდა და უმაღლე მიხვდა, ვისთან ჰქონდა საქმე. ჩახმახი დაუშვა და შავჩოხიანი კლდეზე გადაჰკიდა.

ის იყო გამოსვლას აპირებდა, რომ მეორეც ჩამოიყოლა დაცურებულმა ნაშალმა. მან მოასწრო სროლა, მაგრამ ლოდს ვერა დააკლო-რა და თორღვას დამბახას წააწყდა. ქუხილმა ერთხელ კიდევ გააყრუა ხეობა და უზარმაზარმა სხეულმა ვირისტერფა გათელა.

შიშველი ხანგლით გამოვარდა მონადირე და მოკლულს წაადგა თავზე. ფაფახი შორს გადავარდნოდა, ხოლო გადაპარსული თავი ქვებზე ედო.

დაძაბული უშერდა თორღვა.

უეცრად წაქცეულმა სისხლით მოთხერილი თავი აიღო, როგორც იყო დააყრდნო ხელისგულები ქვიშას, აიწია, გამართა მკლავები და დასისხლიანებული თვალეები თავზე წამდგარს შეანათა.

თორღვამ ერთი ნაბიჯით უკან დაიწია და განცვიფრებულმა დაიძახა:

— ალი-მაითან, ეს შენა ხარ, ალი-მაითან?!

წაქცეულს მკლავები და თავი აუცახცახდა და ძლივს ჩაიხრიალა:

— მარცხენა ლოყით გიცანი, თუშო... სიკვდილამდე არ წაგვსლება ჩემი ნაკვალევი... ვახსოვდეს თორღვავ... ინშ ალაჰ!.. — აღარ დაცალდა სათქმელი, დაიხროტინა ერთიც, ცალი ფეხი მძლავრად გაუსვა მიწას, მოზვავდა და ცხვირი ისევ კლდის ცივ ნატეხებში ჩაჰყო. მცირე ხანს უცქირა თორღვამ.

— კარგი ვაჟაკი იყო წყეული, — საკვირველია, როგორ დამაცილა.

უკებ მან მოკლულის თოფს ხელი დასტაცა და კლდეს აკრულმა ნადირი-ვით მიმოიხვდა.

ამთო გამოდგა სიფრთხილე, — აღარსად ჩანდა მდევარი.

მაშინ შარვლის ტოტებში გაუყარა ფეხები და პირქვე გართხმულს წაადგა. თოფის ტუჩით თავი აუწია და რაკი უგრძობლად იგულა, ბალღივით აიყვანა და ცივ ნაკადულთან გულალმა დაასვენა.

წყალმა მოასულიერა უცნობი, ჩაცვნილი თვალები გაახელინა, მან მცირე ხანს იტყირა უსაგნოდ, მერე მიმჭრალი ცეცხლი გააღვივა, შეშფოთებით შეხედა თორღვას და წამოსახტომად აიწია.

არ დაუშალა თორღვამ. გაეცალა და მწვადი ააგო.

გასაქცევად წამოწეული უცნობი იქვე გაშეშდა: ორი შეჩოხიანი იწვა მის წინ, კლდის პირას. მაშინ მთელი სხეულის თრთოლვით შემობრუნდა, ბარბაცით მივიდა ცეცხლთან და დაეცა.

შემწვარ ზორცს ხელი მოუჭირა მონადირემ და თბილი წვეთები გასხნილ პირში ჩაუშვა. გონს მოეგო ცოცხალი ჩონჩხი, წამოიწია, თვალი შეავლო შემწვარს, ცხარედ ჩააფრინდა და ხარბად დაუწყო ძიძგნა.

იჯდა თორღვა ცეცხლს აქეთ, ვეება ტორები მუხლის თავებზე დაეწყო და უცქეროდა ლტოლვილს. ის კი ისეთი მონდომებით ხრავდა და სჯამდა, რომ იფიქრა მონადირემ: ახალი შამფურისთვის დამჭირდება წასვლაო.

მეორე მიაწოდა თორღვამ, როცა საბრალომ დაღრღნილი შამფური დააგდო და მუდარით შეხედა თავის მხნელს.

ისეთივე სიცხარით დააკვდა მეორეს, როგორც წელანდელს.

გამობრული შამფური პირველის გვერდზე დაეცა და თუშს ისევ წელანდელი მზერა მიეხვინა.

შუბლი შეიკრა თორღვამ და მესამე აღარ დაანება.

— ერთბაშად გაწყენს ბევრი, დღეს ეს გეყოფა ბინდამდე. ახლა კი მითხარ, ვინა ხარ და აქ საით მოხვდი?

სტუმარს ქერა სახე დაეძგინა და ლურჯი, სიცოცხლეჩამდგარი თვალები კითხვით მიაპყრო.

მონადირემ გულისტყვივით შეფელო თვალი შებანჯღღღულსა—ღმა ჩაცვენილ ყებებს.

— არ გესმის, ვინა ხარ-მეთქი და აქ რა გინდა? რაო? — დაიცა, ნელა ილაპარაკე... რეტლო? — რა გინდოდა რეტლოში?.. რა თავს იქნევ! არ გესმის? არც მე მესმის შენი. რაო? იამა? — ვის იამა? რა იამა?.. ჰა? აჰა! — ორმოში იჯექ. — ვაი შე საწყალო!.. დაიცა, რა პირს აღებ, — არ შეიძლება-მეთქი ერთბაშად ბევრის ქამა... ნუ იქნევ თავს, სულ ერთია, არ გაკმევ. რაო? — კიდევ თავს იქნევს... ჰოო! — კარგი, კარგი, — გავიგე: — არაფერს გაკმევდნენ! — ჰაი ამთი რჯული დაიქცა!.. დაიცა, ნელა ილაპარაკე, შენ თვითონ ვინა ხარ? არ გესმის? — შენ გგონია, მე მესმის რამე შენი? — ვინა ხარ-მეთქი, სადაური ხარ, რა გქვია? კიდევ არ ესმის... აბა ყური დამიგდე: ქართველი ხარ, თათარი ხარ, ლეკი ხარ, ჩაჩანი ხარ, ყაბარდო თუ ჩერქეზი... ეგრე გეთქვა, შე კაი კაცო, რუსი ყოფილხარ. რა გქვია?.. ვერ გაიგე? — რა გქვია-მეთქი! — კიდევ არ ესმის... აი, მე თორღვა მქვია, გესმის? მადლოდა ღმერთს, ძლივს არ ავაწყვეთ ლაპარაკი?! როგორ-ღა გამოექეცი იმ უღმერთოებს?.. რაო?.. არაფერიც არ მესმის... ვაი, შე საცოდო, როგორ შემოგფლეთია ყველაფერი. დაიცა, ახლავე მიურიღვივით მოგართავ!

და რაკი სტუმარ-მასპინძელმა საყმარისად აწამეს ერთმანეთი და ლაპარაკითაც გული მოიჯერეს, შეიბრალა დაქანცული ლტოლვილი თორღვამ და ფეხზე წამოდგა.

ნახევარ საათში ერთი ხელი ტანსაცმელი ცეცხლთან მიუყარა თეძოზე წამოწოლილს.

ზიზღით დახედა სტუმარმა ვერცხლის ყაწიმებიან ჩოხას და სახე გვერდზე მიიღო.

— ტყუილად წუნობ, რუსო, ჩაიცვი! ეგრე მაჯღაჯუნას გავხარ. რაო? — არ მესმის. ჩაიცვი, თორემ ამაღამ მაგ ჩონჩხს რა ეშმაკი გავითბობს. ჩაიცვი!

მე მკვდრებს გავიტან კლდეზე და ტყეში დაემარხავ. ძირს ვერ ჩავეყრი, — წყალი გაფუჭდება, მაღლა დაყრა კი არ შემერგება. კარგი ვაჟკაცი იყო ის ერთი.

თორღვამ დახოცილნი ტყეში გაიტანა, ხანჯლით მიწა გაჭრა და შიგ ჩაასვენა, ხოლო „აბანოსთან“ თოფისწამლით საესე ორი სასწრაფო და ბლომად ტყვია მოიტანა და დანარჩენ ნადავლ იარაღთან დააწყო.

— ჯანზე მოხვალ და დაგვირდება, რუსო.

ბინდისას ქუჩი დაგლიჯა, საფარში დააგო და ზედ ირმის ტყავი გადააფარა.

— ეგ ტანსაცმელი ჩაიცვი, ივანე, თორემ ამაღამ შეგცივდება. ჰო, ჰო, გამიგონე... ეგრე, ახლა დაწე და დიძინე.

და როდესაც სტუმარი მიხვდა, რომ მასპინძელი არ მოეშვებოდა, ერთი მწვადი კიდეც გაძიძგნა და საფარში მიეგდო.

თორღვამ ზევიდან ჯიხვის ტყავი წააფარა, გამობრუნდა, ექვსი თოფ-დამბაჩა გატენა, აბანოსთან დააწყო, გაიძრო შარვალი და თბილ წყალში ჩაწვა.

მთელი ღამე თვალი არ მოუხუტავს მონადირეს. მისდევდა ფიქრების საბელს. ჭოტივით ხედავდა ღამით და წარამარა იტყირებოდა სტუმრისავე: საბრალო, ვინ იცის რამდენ ხანს იჯდა ორმოში, რამდენ ხანს ეწამა, — ან საიდან მოხვდა შაითნის ხელში?... ალბათ რუსის ჯარს ჩამორჩა და სტაცეს ხელი. ჭირმა გასწყვიტოს — თითო ხის იქით, თითო მიურიდი ზის!.. ახლა დრო იხელთა და გაიქცა... საკვირველია, როგორ წაუვიდათ... ბედი შენი, რუსო, რომ თორღვას ორი გასაროლა კიდეც ჰქონდა და მდევარიც ორი იყო... ალი-შაითან, მოსწყინდა შამილსაცა და ალაპსაც შენი ძალღური საქმე და შენმა ფეხებმავე მოგიყვანა აქ... ახლა, რა უნდა ვუყო ამ საცოდავს? — ნადირს მოვზიდავ, მოვამჯობინებ და შემდეგ ალვანს ჩავეყვან, იქ რუსის ჯარი და ქართვე-

ლების რაზმი დგა... ჰაი, შე, ბედშაგო, ივანე!..

თორღვას ყურები მგლონა ესხა და გათენებამდე ისმენდა ტყისა და ქანახების ღამეულ ხმაურს: ბურღღუნებდნენ დათვები, ჩხაოდნენ ფოცხვერები, შლიგინებდნენ მელეები და ტურების კივილს დროდადრო ჯიქის გრგვინვაქუხილი აყრუებდა.

რუხმა განთიადმა იძალა და ხეობა არყისფერი გახადა.

• თანდათან მიწყდა მხეცთა მუქარა და იქაურობა ახლა ფრინველთა ხმანობამ აიკლო: წიოდა გულწითელა, წრაბინებდა ყიფლისჩიჩა, ჩხაოდა ჯაფარა, აყაშყაშდა სვავი და კოდალამ ფუტუროზე სამქედლო გამართა.

წამოღდა თორღვა და სტუმარს დაჰხედა. საბრალოს შესცივნოდა განთიადისას და კატასავით მოხვეულოყო. — ვინ იცის, რამდენი ამაზე ცივი ღამე გაათენა შიშველ-ტიტველმა და შშიერმა — ახლა კი არც ერთი ამათგანი არ აწუხებს და არც სცივა.

თორღვამ მცირე ხანს უცქირა, მერე გამობრუნდა, გუბესთან ქუჩი და ქვები მიზიდა და ერთი იმდენი სიგანე კიდეც მისცა „აბანოს“. როდესაც ამ საქმეს მორჩა, წყაროში ჩაიციბული ბარკალი დაჭრა და სუფთა ჰაერი მწვადის სუნით გაელინთა. მცირე ხნის შემდეგ ცვრიანით ასხმული შამფურები ბურახის ფოთლებზე დაყარა და მძინარი გააღვიძა.

სტუმარმა წამოიწია, ნამძინარევი თვალევი მოიფშენიდა, უცებ წამოვარდა და აცახცახებული კლდეს ფათალოსავით აეკრა ზურგით.

თორღვამ სუფრისავე ანიშნა.

ლტოლვილი მიხვდა, რომ ისევ გუშინდელი შავფაფრიანი ლომის თავი უშზერდა. ადგილიდან მოირღვა, ბარბაცით მივიდა, გრძელი ხელები უზარმაზარ მხრებზე მოჰხვია, თავი მის ვეება მკერდზე მიდო და ბალღივით ატირდა.

ასეთი რამ არასოდეს არ დამართნია თორღვას: უცნაური ერკოლა მოედო,

რაც ცხელი მიეჭრა, გულზე შემოენ-
თო და ძარღვებში გაიბნა.

თუშს ერთადერთი ცრემლი მოსწყდა
თვალიდან და ხმლისაგან ამოქმულ ლო-
ყაში ჩაიმალა.

ჭურღულაად შეიმშრალა მლაშე
წყლის ნაკვალევი სახეზე, გამხმარ ბე-
ჭებზე თვითონაც მოუთათუნა ტორი და
ცეცხლისკენ წაიყვანა.

ჭამდნენ თავჩაქინდრულნი.

ჭამდნენ ხარბად.

ჭამდნენ მდუმარედ.

და როდესაც ირმის ბეჭი გაათავა
სტუმარმა, მასპინძელმა თავის „აბანო-
ში“ მიიწვია.

ესიამოვნა ნაწამებს სითბო. ნეტარე-
ბით ჩაიჩოქა შიგ და როდესაც გარდი-
გარდმო გაწოლილები ყელამდე ჩაიმალ-
ნენ თბილ და სააჟურ წყალში, ტუჩების
კუთხეებთან მიყრილი ნოკები ყურე-
ბისკენ გაიკრიფნენ და იქიდან თეთრმა
კბილებმა გამოანათეს.

დასვენებამ, სუფთა ჰაერმა, და თა-
ვისუფლებამ ძლიერ მალე იმოქმედა
ნაწამებზე და ტყავმა და ძვალმა მა-
ლე დაიწყო სისხლითა და ხორცით გავ-
სება.

ძველი ნანადირევი რუსის საოცარმა
მადამ გააქრო და თორღვამ ხელახლა
გააყრუა დეკიანები თოფის ქუხილით.

გადიოდნენ დღეები.

გადიოდნენ ღამეები.

და ერთ დღეს თუშმა კიდევ ერთხელ
აპყარა ზევით წარბები, როდესაც თა-
ვის სტუმარს ხარის კისერი დაუნახა.

გაოცდა მონადირე და ისეთი ვადი-
ხარხარა, გეგონებოდით კლდე მოიმი-
ზღვლა და ლოდებიც თან გაიყოლაო.
მიუახლოვდა, ახლოს მიწურა, მოეხვია
და ძვლებს ლაწა-ლუწი აუყენა.

არც სტუმარი ჩამორჩა: საფეკავშე-
მოკლებულ წისქვილივით აროზროზდა,
საენიანი მკლავები გაფარჩხა და მასპინ-
ძლის განიერ ნეკნებს მარწუხივით შე-
მოაკვდო.

განზე თავებგადერილებმა მცირე ხანს
უცქირეს ერთმანეთს და მერე ძლიე-

რად, გოლიათურად ჩატლოშნეს ერთმა-
ნეთი.

გადიოდნენ დღეები.

გადიოდნენ ღამეები.

და მობეზრდა რუსს უქმად ყოფნა
და ბარტყივით სხვისი ნანადირევი
კვება.

არ იცოდა რაზე დაეხარჯა მოზღვა-
ვებულის ღონე:

„აბანოს“ დაუწყო გალამაზება და
მოსწყინდა.

კლდის თავზე გასავლელ ბილიც
დაუწყო გაკეთება და მოსწყინდა.

საფარს დაუწყო გაფართოება და
მოსწყინდა.

ყველაფერი მოსწყინდა; მოსწყინდა
და ერთხელ თუშს განუტყხადა: სანადი-
როდ ახლა მე უნდა წავიდეთ.

ბევრი უშლა მასპინძელმა — არ დაი-
შალა.

ბევრი ეხვეწა — არ გაიგონა.

არ გაიგონა და წავიდა, წავიდა და...

და აჰა მესამე დღეა, რაც აღარა
ჩანს...

ლოდზე ჩამოვდა თორღვა, იდაყვით
მუზლის თავზე დაყრდნობილი მარჯვე-
ნა ხელი ნიკასს შეუყენა და ჩაფიქრდა:

„ან გზა დაეკარგა და ამ ადგილს ვე-
ლარ მოაგნო, ან კიდევ... ან კიდევ მიუ-
რიდებს გადაეყარა... ბედშავო, ივანე,
რა ბედზე დაწერილხარ!.. ან მე რა
ღმერთი გამიწყრა და გვეუშვი ხაში და
აქეთ უვლია კაცი?... ჰაი, შე საბრალო
ივანე!..“

მოკლე ხანში ძმასავით შეიყვარა უც-
ხო კაცი, უცხო ქვეყნიდან ვადმოკარ-
გული: იჭერდნენ და ჭორის კლანჭები-
დან დააძრო, ჰშიოდა და გააძლო, სცი-
ოდა და გაათბო, მოიწყინა და გაართო
და ახლა, როდესაც ერთ კაცს შეშურ-
დებოდა მისი ბეჭები, ხოლო გული —
მოსიყვარულე დედას, — დაიკარგა...
დაიკარგა, როცა ბარში აპირებდნენ ჩა-
სვლას... ისევ წაართვეს... ვაი შე საბ-
რალო ივანე!.. ჰაი, შე ბედშავო!..“

თორღვამ წარბებით მთელი სახე და-
ფარა და ფეხზე წამოვარდა.

— დედას გიტყობთ, დედას! ცხრა-კარას მადლმა, არ შეგარჩენთ ჩემი ივანეს სისხლსა!

მონადირემ თოფი მხარზე გადიგლო, დამბახა ქამარში გაიჩარა და მგელივით შეუყვა პირალმა...

მეორე დღეა, დაღის თორღვა. მოიარა მელთკუდა, კეპანე, ფურთალო, და ქანჩახე-დეკიანები. ვერც მკვდარი იპოვა და ვერც ცოცხალს მიაგნო...

„თუ ადგილი ვერ ინიშნა, — ცოცხალია, ხოლო თუ ინიშნა და მაინც არ მოვიდა... და მაინც არ მოვიდა... — ან ცოცხალია და ან მკვდარი.“

წიფლიანს შეუყვა თორღვა.

დღე მზიანი იყო, მაგრამ ნისლი მაინც დაცურავდა ტყე-ტყე. ასიათასი სხივი სწორი, გრძელი ოქროს წყირებივით გაყრილიყო შიგ და ულამაზეს სანახაობას ქმნიდა. ვეება ხეებს წვეროები ღრუბლებისთვის მიებჯინათ და ფესვები უთვალავი კლანჭებივით ჩაეჭიდათ მთის წიაღისთვის.

მიუყვებოდა წიფლიანს თორღვა.

ფოთოლიც არ ირხეოდა.

ირგვლივ მყუდროება იყო.

უეცრად შედგა თორღვა და თვალეზი დაწკურა. — წიფლის უკან თოფის ლულა ლაპლაპებდა.

სხვა ხეებს იქიდანაც გამოცურდნენ სტამბოლურის ტუჩები და ჩრდილიანში გველის ზურგებივით აბზინდნენ.

თორღვას თვალი მიმინოსი ჰქონდა და უმალ მიხვდა, რომ ეს სიცოცხლის მქამლები უშავფაფახოდ არ მოვიდოდნენ. ავაზასავით შეიკუმშა ნახტომისათვის, მაგრამ მხრებზე და ზურგზე რამდენიმე ცოცხალი ლოდი დაეცა და იქვე წააჩოქა. შეიბერტყა მონადირე და წამოდგა. წამოდგა, მაგრამ ისევ წააქციეს, პირი ხავსით ამოუტენეს, ნაბადში გაახვიეს და გარშემო თოკი შემოაკრეს.

თორმეტოდე კაცი შემოეხვია ირგვლივ.

გამოეყო დანარჩენებს გულზვიადი ვინმე, ჩაკუცქდა იქვე და ღრქვით ჰკითხა შეკრულს.

— გაბაბი, თუშო?

მეორე საავდრო ღრუბელივით დაიბნე-ლა სახე და ყინულის ნატუხებზე გადმეყარა.

— გეყო, ვიარო! თორღვას სახელით ბალღებს აშინებენ ჩვენში. შამილის მზემ, თუ არ მეტყვი, რა უქენი ალი-შაითანს, ცოცხალს მოგზარაყავ ცეცხლზე.

შეკრულს პირიდან ხავსი ამოაცალეს, მონადირეს ხორხში ავაზის ქუხილი ჰქონდა ჩაბუღებული და ქვევიდან შეპლრინა:

— დედაკაცი ჰყოფილხარ, საღიბრეტლოელო! ქურდივით დამეცი და ჩვილივით გამხვიე ნაბადში, მაგრამ თუ წაგივედი, ყაჯირებს დავაწეწინებ შენს ქერა ბლანს.

— ძაღლის ენა გააჩუმებინეთ და შეავდეთ ცხენზე!

შეკრულს ისევ აუვისეს პირი ხავსით და ცხენზე გარდიგარდმო დადეს.

დაწალიკებულნი მიდიოდნენ ცხენები ნადირთა ბილიცზე.

ბინდისას შუაგულ ტყეში შედგნენ. წყაროს პირზე გაშალეს ნაბდები, ნამაზი შეასრულეს და ცეცხლის გარშემო დალაგდნენ. ტყვე მოშორებით მიაგდეს ბუჩქის ძირას და, როდესაც დაბორკილი ცხენები გაუშვეს, ივასშმეს და დასაძინებლად ნაბდებში გაეხვივნენ, დარაჯიც მიუჩინეს.

ლამემ შავი ფრთები გადაათარა დედამიწას და იქაურობა თავის ფერი გახადა. გაისმა შორეული ღრენა-ღმუილი. და ხმელი წოწყების ლაწი-ლუწი, აწრიპინდა მელასაგან შეპყრობილი თრთინა და შემდეგ ისევ მიწყნარდა ყველაფერი.

წვეს თორღვა ბუჩქის ძირას და ფიქრობს:

„ბებერო მგელო, დასრულდა შენი წანწალი და ნიადაგ ამათ კრიქაში დგომა. ვაი დედასა, როგორ უეცრად გაფუტქი!.. ტიალო სისხლო კაცისა, მანამდე არ დაისვენებ, სანამ იმავე მიწას არ შეადედდები, რომელმაც ძუძუ გაწოვა. დასრულდა, თორღვა, იმაზე ფიქრი, რომ იმ წყლის ამბავს ხალხს გაავებინებდი და კეთილად მოგიგონებდნენ.“

ან შენ სად დაიქარგე, რუსო? — ბედ-
შავო კაცო, ვინ იცის რომელ ორმომში
ჩავადდეს და ან რომელ ხევში წვეხარ
ფერდნატყვიარი. იქნება როგორ გპირ-
დები, იქნება როგორ მეძახი... ვინ იცის,
აფთარი გჯიჯგნის და გაჩეხილ წვერს
ჭარი გივარცხნის. ჰოი, შე საბრალო
ივანე!.. რაც უნდა კეთილი ჰქნა, ღმერ-
თი არ დაგიმადლის და ბედი გაგწი-
რავს. ეგრე ყოფილა ნიადაგ და ეგრე
იქნება. ცუდ დროს ჩავგიდდეს ძალღებმა,
თორღვეა... ჰოი შე ბედშაო ივანე!..

ახლოს ჩქამი მოესმა ტყვეს და გუშა-
გი ფეხზე წამოვარდა. ბნელში მოკლე
ელვამ გაიჩინა და ნაბღიანის ბუკებში
ჩაიშალა. გუშაგმა რალაც დაიხრიალა
და წაიქტა. წაქცეულს შავი ლანდი და-
აწვა და გახვედა.

მინავლულ ცეცხლთან ვილცამ წა-
მოიწია, რალაც წაიბუღბუტა და მიწვა.
არგვლივ ისევ მყუდროება დადგა.

განცვიფრდა თორღვა და კისერი მარ-
ჯვნივ მიღრიჯა.

უცებ გუშაგმა ისევ აიწია, მცირე
ხანს გარინდდა, ადგა, უჩუმრად მივიდა,
თოკით შეკრული მხარზე გაიღო და
ტყესა და ღამეს შეერია.

ვინ არის? საით მიჰყავს თორღვა? —
მოიპარეს? — ქურდის ქურდი ცხონ-
დაო. — ერთმანეთსაც არ ინდობენ
წყუელნი. პირმა გასწყვიტოს!.. თითო
ხის იქით თითო მიურდი ზის. ვაი, შე
საწყალო თორღვე, როგორ გუდურასა-
ვით შეგკრეს და აქეთ-იქით დაგარბე-
ნივბენ. არც კი გეკითხებიან გსიამოვ-
ნებს თუ არა. ვაი დედასა, რა დროსა
ხარ შეკრული!..

იწვეს თორღვა, უნდა თოკები და-
წყვიტოს, მაგრამ ისე დაუშარტავთ, რომ
მთელი სხეული უბეუსის და ყურებსაც
წივილი გაიქვს. უნდა დაიყვიროს, დაი-
ძახოს, მაგრამ პირი სველი და მყრალი
ხავსითა აქვს ამოვსებული. ცოტა ხანიც
და დაიღრჩობა ბოღმითა და უჰაერო-
ბით.

ქურდი კი მიდის, მირბის, თუკი შეიძ-
ლება იმ ღამეში და იმ ტყეში სირბი-
ლი დაეცემა, ადგება, წაიჩოქებს, —

მუხლს გამართავს, რალცას დაეჯახე-
ბა, — გვერდს აუხვევს, უდღისეოდ
მიგორავს, მიფორთხავს, მიცურავს და
მიდის, მიდის... უეცრად ფეხი დაუცდა,
ნაშალმა ჩხრიალი მოიღო, ნაქურდალი
ხელიდან გაუვარდა, თვითონ სადღაც
ქვევით დაეშვა, ხოლო შეკრულმა თავი
რალაც მაგარს დაჰკრა და გონება დაჰ-
კარგა...

თვალი გაახილა თორღვამ და მხრე-
ბი შეარხია... ხედავს, პატარა ეხში
წევს, აღარც შეკრულია და პირში
აღარც ხავსსა გრძნობს, ქვეშ ქუჩი და
ნაბადი უგია, მკერდი და სახე ცივი
წყლითა აქვს გაწუნწული, ხოლო მო-
შორებით ვილც თოფიანი ჩაცუქტულა,
პირი ყურებამდე გაუხსნია და იქიდან
მინანქარს აელვებს.

თორღვამ წამოიწია, ქერა სახეს და-
აკვირდა და თვალები აახამხამა. უცებ
გაიბადრა, დაბუყებული ტორები აქეთ-
იქით გადაყარა და წამოვარდა.

— ივანე, შენა ხარ, ივანე!..

— ტორგვა!.. ბრატ! ტი ეივ... — მე-
ტი ველარ თქვა რუსმა, გრძელი მკლა-
ვები მხრებზე მოხვია, მკერდზე მიიწ-
ვინა თუში და ასლუკუნდა.

ტიროდნენ ჩუმად, მამაკაცურად.
დროდადრო გაისმოდა:

— ივანე, ბიჭო! საიდან გაჩნდი?

— ოი, ტორგვა!.. ბრატ მოი!.. ტორ-
გვა!..

უეცრად რუსი მოსწყდა ძმობილს,
ეცა თოფს და კლდის უკან გაწვა. აღ-
ლომ არ უმტყუნა მონადირეს. თვითო-
ნაც აიღო იქვე მიყუდებული ჯაზაირი
და ლოდს ამოეფარა.

ჯახუნითა და ზღართანით ჩავიდა
კლდიდან ქვა ხეობაში და იქიდან ყრუ
დგაფუნი ამოაღლო ზევით.

დიდხანს იწვნენ განაბულები, დიდ-
ხანს აცეცებდნენ თვალებს, მაგრამ კენ-
ჭიკ კი აღარსაიდან დაძრულა, და რაკი
იგულევს, საშიშროებამ გაიარაო, ისევ
ეხში შებრუნდნენ.

თორღვამ ადგილი მოყნოსა და უმაღ-
ვე მიხვდა, რომ „აბანოს“ თავში იყვნენ.

რუსს ხელი ქვევით გაუქნია და ნაშალს გაუყვა.

მიდიოდა თორღვა და თან თავის ძმობილს სინჯავდა: ოთხიოდ დღეში გამხდარიყო, ზოლო ფერი თფქოს მომატებოდა.

რა იცოდა თუშმა, რამდენი იწვალა ივანემ იმ ოთხ დღეს, რამდენი იწაწალა, რამდენი ეძება „ტბილი ცხალი“, მაგრამ ადგილი ველარ ინიშნა და ამ ყოილაში მიურიდებს გადაეყარა. ისკუპა ივანემ მაშინ, ძახველის ბუჩქები ისაფრა და თორღვას შეთოკვის მოწმე გახდა. ჯერ გადაწყვიტა თოფ-დამბაჩის დაცლა და შემდეგ ხანჯლით გამოვარდნა, რათა თავი შეეკლა მათთვის, მაგრამ გადაიფიქრა და მგელივით აპყვა გვერდ-გვერდ. ლამით დრო იხელთა, გუშაგის ბეჭშუა ხანჯალი გაქედა, დაცემული უხმოდ წაახრჩო, ტყვე გამოიტაცა და მოედო ტყე-ღრეს, ბევრგან დაგორდა, ბევრგან დაცურდა, დაიკაწრა, დაიღალა, გადაყვედილ იდაყვებში და მუხლის თავებში ქვიშა გაერია და გათენებისას იმ ეხში მიიყვანა, ახლა რომ დატოვენს.

რუსმა რაკი საფრთხეს თავი დააღწია, მოეშვა, მოდუნდა და ისეთი დაღლილობა იგრძნო სხეულში, რომ თორღვამ წელზე ხელი მოჰხვია და მხარში შეუჯდა.

აჰა თორღვას „აბანოც!“ ისევ ისეა ხელუხლებელი, და თბილი წყლით პირამდე გავსებული.

ქანცმილეულებმა ტანთ გაიძრეს, ჩაწვინენ შიგ ძველებურად — გარდიგარდმო და თავები ქვის მუთაქებზე მიდეს.

— თი, ტორგვა, ტბილი ცხალი... ხარაშო! ხარაშო!.. ტორგვა, ბრატ მოი!..

— რაო, ივანე, კარგი წყალია? გაიმა? — ვეფხვი ჰყოფილხარ, რუსო, ღმერთმა გიკურთხოს ეგ მკლავები, ძმაო!

იწვინენ ერთმანეთის პირისპირ ჩაღისფერი და შავი ლომებივით, უცოდველი ბალღებივით იღიმებოდნენ და აელვებდნენ მსხვილ კბილებს. იცქირებოდნენ სიყვარულით და უენობით ვერაფერი ეთქვათ.

ან რად უნდოდათ? — მათ უენოდაც ესმოდათ ერთმანეთისა.

ნორა ლუბაძე

ტრამალების დედოფალი

მაშინ თქვენში იყო თეთრი ალუბლობა
და არყები იდგნენ გადაჭდობილები,
დნებრის პირას ყვავილები საუბრობდნენ,
ყვავილები, შენი ნაზი ღობილები.
დადიოდი ტრამალებში და ყვავილებს
შენი კაბის ლამაზ ფერებს უტოვებდი.
შორს ცისა და დედამიწის დასალიერს
მზის ამბორზე იწვებოდნენ ხუტორები.
უკრაინავე, საყვარელო უკრაინავე,
ახლა ალბათ ალუბლებით დაითოვლე,
შემაყვარე ტრამალების დედოფალი
და უზომო სიყვარული დამიტოვე.

ბ ა ლ შ ი

აისი ღამის დარაბებს აღებს,
სიცოცხლის ფერი მოჰყვება ივლისს.
სალამი ვარდით-მოქარგულ ბაღებს,
სალამი მტკვარს და სალამი თბილისს!
ხეზე ჩიტები კვირტებად სხედან
მივალ და ბაღის კარებს შევალებ,
აი, მოხუცი გადახრილ ხესთან...
— დილა მშვიდობის, ძია მეზაღე!
ჩამოგვიქროლებს გოგონა ანცი,
ყვავილს ფუნთუშა ხელებს შეახებს.
— დილა მშვიდობის, პატარა გვანცა!
— დილა მშვიდობის, ძია მეზაღე!
მერე მთელი დღე ვარდებში დადის,
მზეს ემალება ბაღში თაკარას,
— ძია მეზაღე, მოვწყვიტო ვარდი?..
— კარგი, მოწყვიტე, ჩემო პატარა.
დაისი ღამის დარაბებს კეტავს,
მზე უკანასკნელ სხივებს შეგვახებს
და ისმის ირგვლივ შრიალი ხეთა:
— ღამე მშვიდობის, ძია მეზაღე.

მისი სახე

1955 წლის ზამთარში საბჭოთა კავშირში ჩამოვიდა ცნობილი ინდოელი მწერალი კრიშან ჩანდრი. მან მოიარა საბჭოთა კავშირის ბევრი ქალაქი და რესპუბლიკა. იყო საქართველოშიც. როცა ინდოეთში დაბრუნდა, კრიშან ჩანდრმა დაწერა ნარკვევი ერთ-ერთი ქართული სოფლის შესახებ, რომელიც მან იწახელა საქართველოში ყოფნის დროს. მოთხრობა დაიბეჭდა გაზეთ „ჯან იტემი“, ინდოეთის კომპანიის ორგანოში (1956 წ. 24 ივნისი).

ჩვენ ვბრუნდებით ერთი უძველესი ქართული ძეგლის დათვალიერების შემდეგ, ეს ძეგლი მდებარეობს გორიდან 40 კილომეტრის დაშორებით. ჩვენი მანქანა მიქროდა მთის გზაზე, რომლის ორივე მხარეს ვეებერთელა კლდეები იყო აღმართული. ცივი ნიავი უბერავდა. ცისფრად ციალებდა მდინარის წყალი და ისეთი შთაბეჭდილება რჩებოდა, თითქოს ამ კლდეებს შუა წყალი კი არა, ცის ლაქვარდი მიედინებოდა.

თვალწინ სოფელი გადაგვეშალა. კლდეზე მიხუტებული პატარა სახლები ფუტკრის ფიქსას მოაგონებდა ადამიანს. ვერდობებზე ჩამწკრივებული განძარცული ხეები ფრთებჩამოყრილ ძერებს წააგავდნენ. ლიმონსაც გასცვენოდა წითელ-ყვითელი ფოთლები. მღუმარედ იდგნენ ალვის ხეები, წვრილი, ზიშტის მაგვარი ტოტები ცად აეწვდინათ. აქაიკ, მდინარის პირას ლერწმის ხშირი ბუჩქები მოჩანდა. ეს ბუჩქები ენაპარტალა ადამიანებივით ჩამომსხდარიყვნენ ფერდობზე, ერთმანეთს მიტმასნებოდნენ და მუსიაფობდნენ დაუსრულებლად. მდინარე-გადავიაართ და ვიწრო გზატკეცილზე გავედით. გზატკეცილმა სოფლის სკოლის ორსართულიან შენობასთან მიგვიყვანა. წინ შემოგვეგებნენ მოყრია-მულე ბავშვები.

რამდენჯერ მიოცნებია, ნეტავ საბჭოთა კავშირის რომელიმე პატარა სოფე-

ლი მანახა-მეთქი. დიდი ქალაქები, თაბრიკები და ქარხნები ბევრი მინახავს. მაგრამ ახლა სწორედ ეს პატარა სოფელი მიზიდავს მისი ბალ-ვენახებით, მისი უბრალო ადამიანებით, რომლებიც ამა ქვეყნის ამოვებასა და მეტისმეტად მშფოთვარე ცხოვრებას დაშორებული არიან. ამის ნახვაზე ვოცენებობდი, ამ ამწვანებულ მინდვრებსა, ხეობებსა და მდინარეებზე, სადაც დილით ფრინველთა ქიკიკში იღვიძებენ და მწუხრის ეამს მდინარის დუღუნში ლულავენ თვალს. და აი, ოცნება ამისრულდა.

მძლოლს მანქანა გაეაჩერებინე და თანამგზავრს ვთხოვე, ეს სოფელი დამათვალიერებინე-მეთქი.

— რა დაინახეთ აქ დასათვალიერებელი? — მოთხრა მან, ცოტა არ იყოს, გაკვირვებით. — ერთი პაწია სოფელია, ღირსშესანიშნავი არაფერია აქ.

გამელიძა.

— მეც სწორედ ამიტომ მინდა მისი ნახვა.

თანამგზავრი მასპინძელი იყო და უარს ხომ ვერ მეტყოდა. ჩამოვედით. ის-იყრ, ფეხი შევდგით სოფელში, რომ იხვებმა და ქათმებმა დაგვლანდეს თვალი, მორთეს ერთი კრიახი და კაკანი, თითქოს თავიანთ სახლის პატრონებს აფრთხილებდნენ: „არიქა, შემოგვესივნენ, თავს უშველეთო!“

სად იყო და სად არა, გაჩნდნენ ბავ-

შეები და გარს შემოგვესიენენ. ისინი გულდაგულ გვათვალეობდნენ, მანქანას სინჯავდნენ და თავიანთ ალტაცებას ვერ ფარავდნენ. ერთი თეთრო სახლიდან ბერიკაცი გამოვიდა. მის სახეს თაფლისფერი გადაჰკრავდა. მოხუცმა ხელი გადაისვა ულვაშებზე და ცნობისმოყვარეობით აგვხედ-დაგვხედა. ჩემმა თანამგზავრმა მოიხმო იგი და ქართულად დაელაპარაკა. მოხუცმა თავით ფეხებამდის ამათვალ-ჩამათვალეობდა და რაღაც წაიბუტბუტა. ისინი ჩემთვის გაუგებარ ქართულ ენაზე ლაპარაკობდნენ. ბოლოს მოხუცი რაღაცაზე დაეთანხმა ჩემს თანამგზავრს, ახლა მე მომაპყრო აღერსიანი სახე, ორივე ხელი გამომიწოდა და მითხრა:

— მაპატიე, შვილო, უწინ მოგზაურები არ დადიოდნენ ჩვენს სოფელში. თუ ვინმე ჩამოდის ამ მხარეში, ძველ ნანგრევებს ათვალეობებს, ჩვენს სოფელში კი არავინ შემოუხვევს ხოლმე, გზას აგვიქცევენ, თითქოს უკაცური იყოს აქაურობა, ჩვენი სოფელი კი....

— თქვენი სოფელი ძალიან ლამაზია, — გაფაწყვეტინე სიტყვა.

მოხუცის სახეზე სიხარული აღიბეჭდა, შემდეგ მკითხა:

— მართლა მოგეწონათ ჩვენი სოფელი?

— ძალიან, — ეუბასუბე, — ჩემს მშობლიურ მიდამოს მაგონებს, კაშპირს.

— წამობრძანდით, უფროს შვილს გაგაცნობთ ჩემსას, კოლმეურნეობის თავმჯდომარეა.

მალე კოლმეურნეობის გამგეობის ქვიტიკრის სახლს მივადექით, თავაზიანად მიგვიწვიეს, შემობრძანდითო. ოთახში რომელშიც ჩვენ შევედით, მაგიდა და რამდენიმე სკამი იდგა. მაგიდას, რომელზედაც ბლომად ეწყო ქალაღები, შავ კოსტუმში გამოწყობილი კაცი უჯდა. მას სანდომიანი შავი თვალები უბრწყინავდა, წვერი წამოზრდოდა, მაგრამ მაინც ჯეელი ჩანდა. იგი ღრმად ჩაფლულიყო ქალაღებში და რაღაცას ჩაჰკირკიტებდა, მუშაობდა. სწორედ ეს იყო ჩვენი მოხუცის უფროსი შვილი.

დიდი ხნის ნაცნობად მომეჩვენა, თითქოს კიდევაც მენახა, მაგრამ სადღეურა და ვერ მოვიგონე. გაგამოთქა ლაპარაკი. თავმჯდომარემ მისასალმებელი სიტყვით მოგვმართა, ვუსმენდი და თავში მიტრიალებდა აზრი, რა დინჯად და საინტერესოდ ლაპარაკობს-მეთქი, რა გამოკვეთილად წარმოთქვამს ყოველ სიტყვას...

— ჩვენი კოლმეურნეობა ვიწრო ხეობაშია მოქცეული. მიწა ძალიან ცოტა გვაქვს, მაგრამ განა მიწა კოლმეურნეობის სიამაყე!

მოხუცს გული მოუვიდა და მაგიდაზე მუშტი დაჰკრა.

— ამას რას ამბობ, კოლმეურნეობის სიამაყე მიწა არ არისო? იქნებ არც ჩვენი ვენახებია სიამაყე! ეეჰ!

ესა თქვა და კიდევ დაჰკრა მუშტი მაგიდას. ამან კი საერთო სიცილი გამოიწვია. შვილს თვალებში სიხარულის ნაპერწკალმა გაუელვა. მან გაიღიმა და მომმართა:

— იქნებ რაიმეს შემეკითხებოდით?

— რამდენი სულია სოფელში?

— 600 კაცი. ამათგან 400 კოლმეურნეობაში მუშაობს.

— რამდენ მოსავალს იღებთ წელიწადში?

— მხოლოდ ერთს, — მიპასუხა ახალგაზრდა თავმჯდომარემ.

ჩვენთან, საბჭოთა კავშირში, ყველგან ერთ მოსავალს იღებენ წელიწადში.

— მერე რა მოგყავთ ამ მიწაზე?

— მიწის ფართობის ორ მესამედზე მოგყავს ხორბალი, დანარჩენზე ვენახია გაშენებული...

— გლეხი რას იღებს წელიწადში?

— ეგ დამოკიდებულია ოჯახის წევრთა რაოდენობაზე, შათი შრომის ნაყოფიერებაზე.

— საშუალოდ მაინც?

თავმჯდომარე ჩაფიქრდა, მერე კი ისევე დინჯად გამცა პასუხი:

— ყველაზე მცირერიცხოვანი ოჯახი წელიწადში, სულ ცოტა, ხუთი ათას მანეთს ღებულობს, მაგრამ არის ისეთი

ოჯახებიც, რომელთა შემოსავალი თვეში ორნახევარ ათას მანეთს აღწევს.

ამასობაში კიდევ და კიდევ შემოგვემატნენ კოლმეურნეები. საუბარს გულდასმით უსმენდნენ. ერთმა ქერა ყმაწვილმა პაპიროსს ფერფლი გააყრევინა და მომიბრუნდა:

— ჩვენ გვაქვს საკუთარი ნაკვეთებიც, რომლებიც შემოსავალს იძლევა. ამ ნაკვეთებზე ბოსტნეული გვითესია, ვენახიც გვაქვს. მე, მაგალითად, ყურძენი გავყიდვ შარშან და კარგი ორი ათასი მანეთი შემოვიტანე ოჯახში.

— წერა-კითხვის მცოდნე ბევრია სოფელში?

— ყველა. ჩვენი პატარა კოლმეურნეობის ბიბლიოთეკაში სამი ათასი წიგნია. იქნებ ნახოთ ეს წიგნები?

ბიბლიოთეკაში მე ვნახე თავორის „გიტანჯალი“ და „გიტიმალია“.

— მე ძალიან მიყვარს თავორი, — თქვა ახალგაზრდა თავმჯდომარემ, რომელიც სათუთად ფურცლავდა წიგნს.

მე მინდოდა ჩემი თვალით მენახა, როგორ ცხოვრობენ ამ სოფელში. შეიძლი, ყველაზე ნაკლები, შესახებ დობის ქვიტკირის სახლი ამოვარჩიე. თითქმის ყოველი სახლის შესასვლელში სარეცხის თოკი იყო გაბმული. აქა-იქ ძაღლები თვლემდნენ. უცხოების დანახვაზე ყეფას იწყებდნენ. გარედან არც თუ მიმზიდველ სახლები შიგნით მიმზიდველად მომეჩვენა. ყოველი სახლი ორი თვალი საცხოვრებელი ოთახისა და სამზარეულოსაგან შედგებოდა. ოთახში იყო რადიო, რკინის ან ხის საწოლები. კედლებს სურათები ამშვენებდა. ფანჯრებზე და კარებზე თხელი, ლამაზი ფარდები ეკიდა. სამ სახლში მე ვნახე საკერავი მანქანები, წიგნები კი ყველგან იყო. ორგან ჰქონდათ სასოფლო-სამეურნეო ხასიათის წიგნები, დანარჩენებში კი მოთხრობები, უმთავრესად, რუსი და ქართველი მწერლების ნაწარმოებები. უცხოური ლიტერატურიდან მე შემ-

ხვდა ფუჩიკისა და დრაიზერის თხზულებები. ყოველი სახლის წინააღმდეგობა პირსაბანი საპნითა და სუფთა მიწისაბოციით.

— ჩვენთან ისადილეთ დღეს, — მომმართა ჭლარაშერთულმა მოხუცმა. ჩემი თანამგზავრები ცივ უარზე დადგნენ: — არა, არასგზით არ შეიძლება, თქვენ გორში უნდა ისადილოთ, ყველაფერი მომზადებულიაო.

მოხუცი თავისას არ იშლიდა.

— რა არ შეიძლება! პირველად გვეწვია ინდოელი სტუმარი და მშვიერი გავუშვათ? არა, შეილო, ეგ კი მართლა არ შეიძლება.

მოხუცის დაყაბულება გაძნელდა. ჩემი თანამგზავრები ძალაუვნებურად დათანხმდნენ დარჩენაზე.

სუფრას თერთმეტი მოვუსხედით. სამზარეულოდან გემრიელი საჭმელების სუნი გვეცემდა. რამდენიმე მაგიდა მიადგეს ერთმანეთს, ქალები გამაღებით შლიდნენ სუფრას. სულ მალე მაგიდას ამშვენებდა შემწვარი ქათამი, ნამცხვარი, კარაქი, ღვინო... მასპინძელსა და სტუმრებს შორის ტკბილი საუბარი გაიმართა. ჩვენ ყველა ერთი დიდი ოჯახის წევრებად ვგრძნობდით თავს.

თავმჯდომარემ, ჩემს გვერდით რომ იჯდა, მკითხა:

— რად მიკვირდებით ასე გულდაგულ?

ამ ბედნიერ წუთებში ყველაფერი დამავიწყდა, დამავიწყდა სადა ვარ, რა ქვეყანაში, რა აღმანიებში! ასე მეგონა, ისევ ჩემს მშობლიურ სოფელში ვარ, პატარა კაშირის სოფელში, სადაც ბავშვობა გამიტარებია. მომაგონდა ხეობა, ამ ხეობის ფერდობებზე ამოფეთქილი მწვანე მდელო, ველური ბროწეული და თუთა. მთის ორი ნიაღვრის ჩარჩოში ჩასმული... მე და ჩემი მეგობარი ბხადუ ხშირად გავივლიდით ხოლმე მდელოზე და, პირაღმა დაწოლილნი, შევეკებოდით მერცხლების ფრენას ლაყვარდ სივრცეში. სადა ხარ, დღეებო, ყოველი დილა რომ ახალ-ახალი შთაბეჭდილებების მომხდენი იყო, საღამო კი განუმეორე-

ბელი სილამაზისა? სად წარვიდნენ სიყმაწვილის დღენი, აღსაესენი სიმშვენიერითა და მომხიბლაობით?

— თქვენი სახე ბხადუს სახეს მაგონებს, — ვუპასუხე თავმჯდომარეს და მწარე კენესა აღმომხდა.

— ბხადუ ვინაა?

— ჩემი სიყრმის მეგობარი.

— სადაა ახლა?

— სადაა? მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა. ბხადუს მამა უბრალო გლეხი იყო. მიწა იჯარით ჰქონდა აღებული. ხშირფოთლება ხეთა ჩრდილქვეშ ედგა ქოხი. ბხადუ და მე ხშირად ვისხედით აქ და შევექცეოდით ხიდან ჩამორეკილ წითელ ნაყოფს. ფეხში თუ ეკალი შეგვესობოდა, ამ ნაყოფის სიტკბო ანელებდა ტკივილს. ვინ არ იცის იმ ნაყოფის გემო ჩვენს სოფელში, ერთხელ მოუწყვეტიათ თუ ორჯერ.

— რა დაემართა ბხადუს?

— შემეკითხა შესფოთებული თავმჯდომარე.

— ერთხელ... სკოლაში არ მოვიდა. თქვეს, დედა მოუკვდა ქლეკითო. სამ თვეს აღარ უვლია, მამას შველოდა მუშაობაში. მაგრამ ამას ჩვენი მეგობრობისათვის ხელი არ შეუშლია. მეცადინეობას რომ მოვრჩებოდით, ისევ ერთად მივრბოდით მდინარეზე. ნეტავი სად გაფრინდნენ პებლები ჩემი ბავშვობის დღეებისა?... ისინი ჩვენ გვესაუბრებოდნენ ხოლმე...

— მერე რა მოხდა?

— გაზაფხული მიილია. ზაფხული დადგა. მას მოჰყვა შემოდგომა და ისიც მიილია. ერთხელ, ზამთარში, როცა თოვა დაიწყო, ბხადუსთან მივირბინე. შინ არ დამხვდა. გაღებულ კარებს ცივი ქარი ეხეთქებოდა, ხან აღებდა და ხან ხურავდა. მე სახლში შევედი. კერა ჩამქრალიყო და გაციებულებოდა. იქ, სადაც საწოლი იდგა, სიცარიელეს დაესადგურებინა. ირგვლივ მიმოვიხედე, არავინ იყო.

— ბხადუ, ბხადუ! — დავიძახე.

ჩემი ხმის გამოძახილი გვერდითა სახლიდან მომესმა, ეს ხმა შორს გაიტაცა ცივმა ქარმა.

ბხადუ კი არ გამომეხმარა. სად უნდა წასულიყო? ირგვლივ სამარისებურა სიჩუმე სუფევდა.

— რა დაემართა ბხადუს?

— განა ვიცი? მერე გავიგე, რომ ჩვენს მოიჯარადრეს ბხადუ და მამამისი გაუძევებია სოფლიდან, მიწა წაერთმია.

ვინ იცის, სად დაეხეტებოდნენ ლუკმაპურის საშოვნელად. მერე მივხვდი, რატომ დამხვდა ღია ბხადუს სახლი, რატომ იყო კერა ჩამქრალი, რატომ იყო თოვლზე პატარა ნაფეხურები. ბხადუს სახე საოცრად მაგონებს თქვენს სახეს. ისეთივე შუბლი, ისეთივე თმა და თვალები... და სიცილიც ერთნაირი გაქვთ.

უეცრად მომეჩვენა, თითქოს ჩემი ბხადუ საბჭოთა კავშირში ჩამოსულა.

თავმჯდომარის თვალეზში მწუხარება ჩაწვა... აი, სახზე ათამაშდა მკრთალი ღიმილიც, ცრემლმორეულ თვალეზში სიხარულის ნაპერწკალი აუკიფდა. ამ დროს მომესმა მამამისის ხმადაბალი ლაპარაკი:

— ჩემი ბავშვობა ძალიან მაგონებს ბხადუს ბავშვობას. ახლა კი არავინ დაუშლის ბხადუს სკოლაში სიარულს, ახლა ვერავინ გააძევებს გლეხს თავისი მიწიდან. ყველაფერი, რასაც აქ ხედავთ, ჩვენია. ყველაფერი ჩვენი ხელით დავთესეთ, ჩვენი ხელით მოგვეყავს.

მან ჰქიჟა ასწია და თქვა:

— მე ვსვამ ინდოეთის ახალი ცხოვრების სადღეგრძელოს, ყველა ბხადუს ნაყოფიერი შრომის სადღეგრძელოს, ვინც კი ცოცხალი დარჩა, ვსვამ სადღეგრძელოს იმისას, რომ მათ მოეყვანათ ბარაქიანი მოსავალი და მათი კერა არასოდეს არ ჩამქრალიყოს!

ჩვენ დიდხანს ვუსხედით სუფრას, ვსვამდით ინდოეთისა და საბჭოთა კავშირის მეგობრობის სადღეგრძელოს.

დღე იწურებოდა, როცა მასპინძელი, მაღალი და თეთრწყვერა მოხუცი, ადგა, და სადღეგრძელო წარმოთქვა:

— ამ ბოლო ჰქიქით ვადღეგრძელებ მშვიდობას მთელ მსოფლიოში. — ყველა ელოდა სიტყვის გაგრძელებას. — რად გვინდა ჩვენ მშვიდობა? — განაგრ-

ძობდა ზგი, — ახლავე მოგახსენებთ. რევოლუციამდე მე არ მეზადა არც მეურნეობა, არც მიწა, არც სხვა ჭონება. ცხოვრება უხალისო იყო, რაც თქვენ ნახეთ აქა, რევოლუციის მონაპოვარია. ჩემმა ბავშვებმა არ იციან, რა არის შიმშილი. ჩემი შვილიშვილები სკოლაში სწავლობენ და მეც მშვილობა მინდა მათი ბედნიერებისათვის. იქნება სადმე იყოს კიდევაც ჩემზე ბედნიერი ადამიანი, ეს არ ვიცი. განა ბედნიერება განიზომება? ზელში დაიპერ თუ გაიგებ, რა ფერისაა! მე ვერ ავიხსნით, რა არის ბედნიერება, მე ბერიკაცი ვარ, რევოლუციის ძველი სალდათი, ბედნიერი კაცი. მე ყველაფერით კმაყოფილი ვარ, რაც მაქვს და ამიტომაც ველტვი მშვილობას. ჩვენ ვცხოვრობთ პატარა სოფელში, მართალია, ცოტა მიწა გვაქვს, მაგრამ რაცა გვაქვს, საკუთარია. ეს ქვეყანა ჩვენ თვითონ ავაშენეთ და მისი ნაყოფიც ჩვენვე უნდა ვიგემოთ. ჩვენ სხვის ბედნიერებას ხელს არ ვუშლით, მაგრამ თუ ვინმე დაგვემუქრება...

მოხუცი დადუმდა, მაგრამ მრისხანებით აღსავეს მისი თვალები უსიტყვოდ

მეტყველებდნენ. მე ასე მეგონა, ამ წუთში იგი მთელ ქვეყანას ზედავდა. მრისხანებამ მალე გაუფრა, მისი სახე კვლავ მშვიდი და სანდომიანი გახდა. მოხუცი ხმადაბლა განაგრძობდა სიტყვას:

— ორი შვილი დამელუპა სტალინ-გრადთან, მაგრა ვისაც ელირსა სიცოცხლე, კვლავაც მსხვერპლს გაიღებს, თუ საჭირო იქნება, ბედნიერებისა და კაცობრიობისათვის. მაშ, დავლიოთ, მეგობრებო!...

*
*
*

მე ვიდექი მოსკოვის სასტუმროში თანჯარასთან და ვფიქრობდი: რაშია საბჭოთა კავშირის ძალა? მე მომაგონდა ბევრი ნაცნობი სახე და ხმა... მაგრამ მათგან ერთი სახე იყო ყველაზე გამოკვეთილი. ეს იყო სახე რევოლუციის ძველი სალდათისა, რომელიც პატარა, მიუარდნილ სოფელში ცხოვრობს, გორიდან ორმოცი კილომეტრის მოშორებით.

თარგმანი შოთა ქიქიძისა

გიორგი ლონია

სამშობლო

მე დაპირილი ვარ ათას სურვილით
და ოცნებისთვის ზღვაც კი მცირეა, —
მწამს სიყვარული შმაგი წყურვილით
და გულიც მისთვის შემეწირია!

სამშობლო,

ისევ შენ ხარ, პირველი!
ტორტმანებ გულში, როგორც მეწვერი...
შენი, შენდამი ვარ შემწირველი,
მალაღებელი, ლექსით შეტყველი!

თბილისო!

შენზე ლამაზი ვინა თქვას,
ნაშობო ქართველისო,
მზე რომ ჩაგვიღოს ნარგიზად,
ვარდებით ამოგივლისო,
პეი, რა საყვარელი ხარ,
ჩვენო ჩახჩახა თბილისო!

ოქროს ფრინველი

მე ოქროს ქნარის სიმების ეღერა
პაერში მესმის გაურკვეველი,
მაგრამ ვერ მივწვდი, ვერა და ვერა!
ვერც გავხდი მისი მიმაკვლეველი.

თითქოს ფრინველმა, ოქროს
ფრთიანმა,
უეცრივ ყურთან გამიტყლაშუნა,
ვერ დავიპირე!
დახე, ტიაღმა
რა უფრო შორიმორს მიაშურა.

ჯამთრის დილა

ღროშის ბღღერიალა ფარჩითა
მზე ბრწყინავს ნარგიზნარევი,
ყინვამ თანჯრები დაჩითა
ფოთოლნარ-ყვავილნარებით.

მე კი სულ პატარა ვარდი
 ლექსში ვერ გამოვიყვანე,
 გულს მიღრღნის ეჭვი და დარდი: —
 მაშ რისთვის უნდა გიყვარდე?

წარწერა ქართულ მწერალთა სურათგზე

ილია — შუბლი საქართველოსი,
 ბარათაშვილი — აზრთა მპყრობელი,
 აკაკი — გედი და ორთეოსი,
 ვაჟა — ხმაჩანჩქერდაუშრობელი.

გაზაფხული კახეთში

გაზაფხულია თუ საყვარელი
 ქალი მოსულა ხელში იეზით?
 როგორ არ არის გასახარელი,
 როცა ყვავილად ბრწყინავს მთიები!

გამოზაფხულდა და სიქაბუკემ
 თავისი ნიჭი ჩამოარჩა,
 ვისმენთ ჭექის და ქუხილის ბუკებს
 და ნიაღვარი ყვირის: „ჭარიჭა“!

მე კაეშანი ველარ მერევა,
 როს გომბორიდან დავყურებ კახეთს!
 მე ზღვისოდენა ბედნიერი ვარ,
 თუ არა გჯერათ, მოდიოთ და მნახეთ!

ოთქოს სამოთხე ჩემ ხელად არი,
 და სხვა მადის არც კი მეხილვოს...
 ერთი მინთიხარ შენ კელაბტარი,
 მე მინდა შენს სულს გადავებვიო!

საქართველოს
ხელნაწილების

ცაზე უძრავად ჰკიდია მთვარე.
ირგვლივ დროშების ფრიალია.
ყოველი მხრიდან
მოისმის ლალი შეძახილი და სიმღერები
და როგორც ქალი მოცეკვავე —
წყლის ზედაპირზე
რიტმული რხევით იცლაცნება
სინათლის შუქი.

•
•

ჰოი, ქალაქო, ბოშათა კერავ!
შენს მაღალ კოშკებს დროშებით მორთულს
ქანდარმერია უახლოვდება!
ჩააქრე შუქი შინა და გარეთ,
შეწყვიტე მღერა, ცეკვა, სიცილი...
ჰოი, ქალაქო, ბოშათა კერავ,
შან ჩემო ხერეს დე ლა ფრონტერა!
ვინ არის იგი, ვინც ერთხელ გნახოს
და შენი ნახვა
აღარ ინატროს?!

•
•

წყვილად დაწყობილნი
ისინი უხმოდ
უახლოვდებიან მხიარულ ქალაქს
გველის სისინი თუ მოისმის,
ან იქნებ მათი
მოსასხამები შრიალებენ ასე საზარლად?
დამეუღ ცაზე ვარსკვლავები ბრწყინავენ ისე.
როგორც დეზები
ქანდარმების მძიმე ჩექმებზე.
მაგრამ ქალაქმა, შიში რაა, არ იცის ალბათ
და იგი აღებს ყველა კარს და
ყველა დარბაზს,
ასი ქანდარმი შედის ქალაქში,
რომ უმოწყალოდ გაძარცვოს იგი...

უცებ დუმილი მოიცავს სახლებს.
გაჩერდებიან საათები,
ბოთლებში ღვინო
მოიკატუნებს თავს, ვითომც და ლიმონათია...
ჭიხვინებს ცხენი. ციმციმებენ ელნათურები,
ელავენ ხმლები ისევ და ისევ.
ბოშა ქალები
მოსდებიან კივილით ღემეს
კაბის კალთებში მაღავენ ქისებს.

ქუჩებს აწყდება დაფეთებული ლანდერის
 წყება

ვილაცა ტირის.
 ვილაცა კვდება.

ბეთლემის კართან
 მოიყარეს ბოშებმა თავი
 და მათ წინაშე ასვენია
 გოგონას გვაში.
 წმინდა იესო,
 თავად დაქრილი,
 უკანასკნელი სამოსელით მოსავს გოგონას...
 აოხრებული ქალაქი ბოლავს
 და მთელი დამე გაისმის სროლა.
 აქვეა წმინდა მარიამი
 და სნეულ ბავშვებს
 ვარსკვლავთა ნერწყვით ტკივილს უამებს...
 აოხრებული ქალაქი ბოლავს...
 ჟანდარმერია მოსდებია როგორც კალია
 ცეცხლის ენებით დასერილ დამეს.
 იწვის ბოშების უცოდველი, შიშველი რწმენა,
 ბოშების რწმენა
 იბუგება საზარელ აღში
 არავინ კენესის.
 ირგვლივ მხოლოდ წყევლის ხმებია...
 და კვლავ გარბიან გოგონები,
 თითქოს მათ ქარში
 ლალად გაშლილი ნაწნავები ასდევნებიან..
 გადამწვარ სახლის შესასვლელთან ქალია:
 გვერდით

აგდია მისი ამოჭრილი მკერდი.
 ჩვილია იქვე:
 აგდია პირქვე.
 რარიგ ცივია ქალის სახე გრძნობაულები!
 მოკლეს აკვანთან დამენათევი...

ო, წყევლა, წყევლა!..
 აფეთქებული დენთის ქულები
 მღვრიე ჰაერში იშლებიან, როგორც
 ვარდები...

როცა მიწასთან გაასწორეს ქალაქი ისე —
 სახურავს კაცის ფეხის კვალი დააჩნდებოდა,
 ცისკრის ვარსკვლავი
 აღმობრწყინდა შებოლილ ცაზე

იგი თავს თითქოს ატანდა ძალას,
 აენტო გვიან, სინათლეძვირი,
 და რა შეხედა დარბეულ ქალაქს,
 შეძრწუნებულმა იბრუნა პირი.

•
•

ქანდარმერია მათათვა თავისი საქმე
 და შემზარავი მდუმარების შავი გვირაბით
 შავი მხედრები ტოვებენ ქალაქს...

ჰოი, ქალაქო, ბოშათა კერავ,
 შენ ჩემო ხერეს დე ლა ფრონტერა!
 ვინ არის იგი, ვინც ერთხელ გნახოს
 და შენი ნახვა აღარ ინატროს?!

ციკლიდან "სიმღერები" (1921-24 წ.)

სულელური სიმღერა

დედა,
 ვერცხლისგან მინდა ვიყო გაკეთებული.
 შვილო,
 შეგცივა ძალიან.
 დედა,
 წყლისაგან მინდა ვიყო გაკეთებული.
 შვილო,
 შეგცივა ძალიან.
 დედა,
 ამომქარგე იმ შენს ბალიშის პირზე.
 კი, გენაცვალე,
 ამ წუთში!

სალამო

სამი უზარმაზარი ვერხვი
 და ერთი ვარსკვლავი...
 სიჩუმე
 დაკბენილი ბაყაყების მიერ,
 (იგი ჰგავს გამჟვირვალე, ტილოს ნაჭერს
 მწვანე წინწკლებით დაფარულს...)
 შუაგულ მდინარეში
 ხმელი ხის ტანი
 აყვავილდა
 კონცენტრულ რკალებად გაშლილი წყლის
 ზედაპირზე.

და მე ვოცნებობ მდინარის პირას
შაგვერემან გოგონაზე,
გრენადაში, რომ ცხოვრობს.

მხედრის სიმღერა

კორდოვა.
მარტოხელა და შორეული.
შავი ქურანი. ვეება მთვარე
და ზეთისხილი
ჩემს ჩანთაში.
თუმც ცნობილია, ჩემთვის ყველა გზა,
კორდოვას მაინც მე ვერ მივალწევ
მიჭრის ტრამალზე და ქარს მკერდით კვეთს
ჩემი ქურანი. წითელი მთვარე,
როგორც სიკვდილი
კორდოვას კოშკთა ქონგურებიდან
პირისპირ მიცქერს გამჟოლავ მზერით...
ჰაუ, რამხელა საფალი გზა!
ჰაუ, რარიგად, დავქანცე ცხენი!
ო, ღმერთო, ვიცი მელის სიკვდილი,
ეიდრე მივალწევ მე კორდოვამდე...
კორდოვა.
მარტოხელა და შორეული.

კოეშიდან „კანტე ხონლო“

რიჰრაჰი

კორდოვას ზარებო,
გულგასახარებო
რიერაჰის მაცენო
გრენადის ზარებო!
თქვენს წმინდა სიმღერას
ჩუმი მღელვარებით
ანდალუზიელი
ისმენენ ჭალები,
ცელქი გოგონები
გაშლილი კაბებით,
მოშვილდულ წარბებით

და თლილი წვივითა,
იმ ზემო და ქვემო
ანდალუზიდან.
ანთებულ სანთლებით
რომ ეშურებიან
იჭ, სადაც მხურვალე
ლოცვათა ხმებია...
კორდოვას ზარებო,
გულგასახარებო,
რიერაჰის მაცენო
გრენადის ზარებო!

აკინიდან

ლოლა
საეტებს * მღერის
მას გარს ახვევიან
ტორეადორები
სადალაქოს კართან სამართებლით ხელში
ღვას დალაქი და იდიმება.

ლოლა
საეტებს მღერის.
ეს ის ლოლაა,
რომელიც ასე დაფინებია.
უცქეროდა
მდინარის სარკეში
თავის გამოსახულებას.

* საეტი — ანდალუზური ხალხური სიმღერა.

კოეტი ნიუ-იორკში

ნაწყევები

 ეროვნული
 მწერლების
 ასოციაცია

არის სიმაღლე აღმაფრენათა,
 ტელესკოპები სიბრძნეთა-სიბრძნის...
 ოღონდ ეს არი —
 მე აქ მოვედი არა იმისთვის,
 რომ შთაგონებით ვუცქირო ზეცას,
 ამღვრეულ სისხლის სანახავად მოვედი მე აქ,
 სისხლის, რომელიც მანქანებით ბუნებას
 იპყრობს

და გველის შხამით წამლავს გონებას.
 ნიუ-იორკში
 ოთხ მილიონ იხვს კლავენ ყოველდღე,
 ოთხ მილიონ ღორს,
 ორიათას მტრედს კლავენ, რათა
 იმათ, ვინც კვდება, მოუკლან ქინი.
 მილიონ ძროხას,
 მილიონ კრავს
 და ორ მილიონ
 მამალს, რომელთა განწირული ყივილის ზარი
 ბზარავს ცის თავანს!...

ო, ბევრად უფრო ადვილია ლესავდე ხანჯალს,
 გააგებული მყეფარებით დევნიდე ნადირს,
 ვიდრე ხედავდე ყოველდღილით, როგორ
 მიდიან

მატარებლები
 დატვირთული რძითა და სისხლით
 და ტყვე ვარდებით.
 ტყვედქმნილთ ხელები შეკრული აქვთ უხეში
 ბაწრით

პარფიუმერიის მსახურთა მიერ.

გამოთხოვნა

(ცეკლიდან „სიმღერები“)

როცა ვკვდებოდე,
 აივნის კარი დატოვეთ ღია...
 ბავშვი ფორთოხალს შეეპყვება —
 (მე ამას ვხედავ)...
 გლეხი ლილინით ყანასა მკის —

(მე ამას ვხედავ)...
 როცა ვკვდებოდე,
 აივნის კარი დატოვეთ ღია...
 თარგმანი ესპანურიდან მიხაილ ძვლინიჩისა.
 და ელენე ფაჩაზბიანისა

ნურჩული

მე არ ვფიქრობდი
 შენთვის ახლა რაიმე მეთქვა,
 მხოლოდ თვალბეჭდში ჩავიხედე
 და დავინახე —

გაბრუებული სინათლით და
 ბედნიერებით
 ორი ოქროს ხე ირბეოდა, ორი ოქროს ხე.
 მე არ ვფიქრობდი.
 შენთვის ახლა რაიმე მეთქვა...

ა მ კ ა რ ო

ამპარო!
რატომ დარჩენილობარ სახლში ნეტავი...
რატომ ჩაგიცვამს თეთრი კაბა — ასე
რომ გშევენის...

(ირევა უცხო ყვავილების
მკრთალი ფურცლები)...
გწვდება ხმაური შედრევენების,
რა გსურს ინატრო...
შენ მოწყენილი უსმენ ხმასუსტ
ყვითელ იაღონს...
შელამებისას დაღლილები,

განაბულები
ნელა არხევენ
კვიპაროსის რტოებს ჩიტები...
ამპარო!

რატომ დარჩენილობარ სახლში ნეტავი...
რატომ ჩაგიცვამს თეთრი კაბა — ასე
რომ გშევენის...

ამპარო,
ო, რა ძნელი არი
ვითხრა: მიყვარხარ...

ირენე გარსიას

(მოსამსახურე გოგონა)

ჭალაში
ცეკვავენ ალუები,
ერთს
ოთხი ფოთოლი ასხია
და ისიც ტრიალებს,
ტრიალებს...
ირენე!
იცეკვე ბალახში...
სულ მალე წვიმა და ფიქვები
დაფარავს ჭალას და მდინარეს...

ო, როგორ ბიბინებს მინდორი...
გამოდი, მეც შენთან ვიცეკვე...
ხმაურით მორბიან ტალღები...
გულს უნდა, გულს უნდა სიმღერა...
ჭალაში
ცეკვავენ ალუები,
ერთს
ოთხი ფოთოლი ასხია
და ისიც ტრიალებს
ტრიალებს...

ოთხი ყვითელი გალავა

(ფრაგმენტი)

აი იმ მთაზე, ღრუბლების ზევით,
არის მწვანე ხე, თუ დამიჯერებ...
მწყემსო, დაღლილო,
ბილიკს მიჰყვები...
და ზეთისხილის ხეები გზებზე
მთვარეულივით მოაბიჯებენ...
მწყემსო, დაღლილო,
ბილიკს მიჰყვები.

არც ფარა გყავს და არც ძალი შენი,
არც სიყვარულით გაქვს გული თბილი...
მწყემსო დაღლილო...
მხოლოდ გზებსა და მზის ჩასვლას
შეენი,
ყანებში ქრები, ვით ოქროს ჩრდილი...
ბილიკს მიჰყვები...

თარგმანი ესპანურიდან **თამაზ ზილაქისა**

ბენედიქტ ბენედიქტი

მოხუცი და ზღვა*

მოხუცი სრულიად მარტო თევზაობდა თავისი ნავით პოლფსტრიმში. ოთხმოცდაოთხი დღე ზედიზედ გადიოდა ზღვაზე და ერთი თავი თევზიც ვერ დაიჭირა. პირველ ორმოც დღეს თან ახლდა ბიჭი. მაგრამ დღეები დღეებს მისდევდა და თევზს ვერ იჭერდნენ. ამიტომ მშობლებმა უთხრეს ბიჭს, მოხუცი ახლა უმძველად salao-ა, ესე იგი «ყველაზე უიღბლო კაცია მთელ ქვეყანაზეო» და უბრძანეს ზღვაზე გაჰყოლოდა სხვა ნავს, რომლითაც პირველსავე კვირაში მართლაც მოიტანეს სამი კარგი თევზი. ბიჭს გული უკვდებოდა, როცა ხედავდა, რომ მოხუცი ყოველდღე ხელცარიელი ბრუნდებოდა. ბიჭი მიდიოდა ნაპირზე და ეხმარებოდა მოხუცს, რომ სახლში წაეღოთ სათევზაო ხელსაწყო, ჭვილით, ქანგი და ანძაზე დახვეული აფრა. აფრას ბევრგან ჰქონდა დაკერებული ფქვილის ტომრის ნაჭრები; დახვეული აფრა გაგონებდათ სასტიკად დამარცხებული ჯარის დროშას.

მოხუცი გამხდარი და ჩამომკნარი იყო, კეფა ღრმა ნაოქებით ჰქონდა დაღარული, ხოლო ლოყებზე კანის კიბოს ჟანგისფერი ლაქები ეყარა. კანის ეს კიბო, რომელსაც ტროპიკული ზღვის ზედაპირზე არეკლილი მზის სხივები იწვევს, სამიში არ არის. მოხუცს ლაქები ყელამდე მოსდებოდა, ხელებზე კი ღრმა იარები გასჩენოდა თოქისაგან იმ დროს, როდესაც დიდი თევზები ამო-

ჰყავდა ზღვიდან. ეს იარები ძველი იყო, როგორც დიდი ხნის უწყლო უდაბნოს დახეთქილი მიწა.

მოხუცს ყველაფერი ბებრული ჰქონდა, გარდა თვალებისა, მისი ზღვისფერი თვალები კი გაუტეხავი კაცის მზიარული თვალები იყო.

— სანტიაგო, — უთხრა ბიჭმა, როდესაც ამოდიოდნენ ნაპირიდან, სადაც ნავი იყო დაბმული, — ახლა შემიძლია შენთან ერთად ვიარო ზღვაზე. ჩვენ უკვე ვიშოვეთ ცოტა ფული.

მოხუცმა ასწავლა ბიჭს თევზაობა და ბიჭს უყვარდა მოხუცი.

— არა, — უპასუხა მოხუცმა, — შენ იღბლიან ნავზე მოხვდი. დარჩი მაგ ნავზე.

— გახსოვს, ერთხელ შენ ოთხმოცდაშვიდ დღეს დადიოდი ზღვაზე და ვერაფერი დაიჭირე. მერე კი ჩვენ სამი კვირის განმავლობაში ყოველდღე მოგვქონდა დიდრონი თევზები.

— მახსოვს, — უთხრა მოხუცმა, — ვიცი, შენ ჩემგან იმიტომ კი არ წასულხარ, რომ ჩემზე გული გაგიტყდა.

— მამამ მიიძულა. მე კი ჯერ პატარა ბიჭი ვარ და მამას უნდა გავუგონო.

— მესმის, — თქვა მოხუცმა. — აბა, სხვანაირად როგორ შეიძლება?

— მამას კი ნაკლებად სჯერა ჩვენი.

— ჰო, — თქვა მოხუცმა. — ჩვენ კი გვეჯერა. ხომ აგრეა?

* ცნობილი ამერიკელი მწერლის — ბენედიქტ ბენედიქტის ეს მოთხრობა გამოქვეყნდა 1952 წელს. მთარგმნელი პრემია. მოთხრობა რუსულად პირველად გამოქვეყნდა ჟურნალში „Иностранная литература“ — 1955 წლის სექტემბრის ნომერში. შემდეგ რუსულად რამდენჯერმე გამოიცა ცალკე წიგნად.

ბ. ბენედიქტის დაბადებულია 1898 წელს. მწერალი დიდახს ცხოვრობდა საფრანგეთსა, ესპანეთსა და აფრიკაში, მონაწილეობას იღებდა ესპანეთის ომში, როგორც ფაშიზმის მოწინააღმდეგე. მუიტი მხოფლო ომის დროს სამხედრო კორესპონდენტად მუშაობდა ჯერ ჩინეთში, მერე საფრანგეთში.

ამჟამად მწერალი ცხოვრობს ქალაქ სან-ფრანცისკო დე პაულაში, კუნძულ კუბაზე.

— აგრეა. გინდა, ლულზე დაგპატი-
ებ ტერასაზე? ხელსაწყოს კი მერე წა-
ვიღებთ სახლში.

— მაგრე იყოს, — თქვა მოხუცმა. —
მეთევზე უმასპინძლდება მეთევზეს.

ისინი დასხდნენ ტერასაზე. ბევრი მე-
თევზე დასცინოდა მოხუცს, მაგრამ მო-
ხუცი არ ემდუროდა მათ. ხანში შესულ
მეთევზეებს გული სტკიოდათ, როდესაც
მოხუცს უყურებდნენ, მაგრამ მას
არაფერს აგრძნობინებდნენ და თავა-
ზიანად საუბრობდნენ ზღვის დინებაზე,
იმაზე, თუ რა სიღრმეზე უშვებდნენ ან-
კესს, რა კარგი დარი იდგა და რა
ნახეს ზღვაზე. ისინი, ვისაც დღეს ბედმა
გაუღიმა, უკვე დაბრუნდნენ თევზაობი-
დან; მათ უკვე გამოფატრეს თავიანთი
მარლინები, დააწყეს გარდიგარდმო ორ
ფიცარზე, ფიცრებს იქეთ-აქეთ ორ-ორი
კაცი მოეჭიდა და გაჭირვებით გადაი-
ტანეს თევზის საწყობში, საიდანაც შემ-
დგ მაცივარი მანქანით უნდა წაეღოთ
ბაზარზე ჰავანაში. მეთევზეებმა, რომ-
ლებსაც ზვიგენები დაიჭირეს, თევზები
ჩააბარეს ზვიგენების გამოყვან ქარბა-
ნას ბოლახის მეორე მხარეზე; იქ თევ-
ზები ჩამოკიდეს ჩანგლებზე; გამოაცა-
ლეს ღვიძლი, ამოსკრეს ფარფლები,
გაატყავეს და თხელ-თხელ ფენებად
დასკრეს დასამარილებლად.

როდესაც ქარი აღმოსავლეთიდან
უბერავდა, ზვიგენების ქარხნიდან თევ-
ზის სუნი მოდიოდა, მაგრამ დღეს სუნი
სულ არ იგრძნობოდა, რადგან ჩრდი-
ლოეთის ქარი ქროდა. მერე ქარი სულ
ჩადგა და ტერასაზე მზე საამურად აც-
ხუნებდა.

— სანტიაგო... — თქვა ბიჭმა.

— ვი? — გამოეხმაურა მოხუცი. მას
ხელში ჰქონდა ეკირა და იგონებდა დიდი
ხნის წინათ განვილი დღეებს.

— შეიძლება, სახელითად სარდენები
დაგიჭირო?

— არ არის საჭირო. სჯობს ბეისბო-
ლი ითამაშო. ჯერ კიდევ შემიძლია

ნიჩბის მოსმა, როგელიც კი ბადეს გა-
დაისვრის.

— მე კი ძალიან მინდა წავიდეთ თუ
არ შემიძლია შენთან ერთად ვითევ-
ზაო, იმის ნება მაინც მომეცი, რომ რი-
თიმე დაგეხმარო.

— შენ ხომ ლულზე დამპატიე, —
უთხრა მოხუცმა, — უკვე ვაქვაცი ხარ.

— რამდენი წლისა ვიყავ, როცა
პირველად წამიყვანე ზღვაზე?

— ხუთისა. კინალამ დაიღუპე, როცა
ნავში ამოვთარიე ჯერ კიდევ ცოცხალი
თევზი... კინალამ დალეწა ყველაფერი.
გახსოვს?

— მახსოვს, როგორ ატლაშუნებდა
ბოლოს, მერხი გატეხა, შენ კი მაგრად
ურტყამდი კეტს. მახსოვს, ნავის ცხვი-
რისაკენ მიმაგდე, სადაც სველი ხელსა-
წყო ეყარა. ნავი სულ ირყეოდა, ტო-
კავდა, შენი კეტის ბაგა-ბუღე ისე ისე
მოდა, თითქოს ხეს კრიანო, ირგვლივ
კი სისხლის მოტეპო სუნი იდგა.

— ყოველივე ეს მართლა გახსოვს,
თუ მე მოგიყევი შემდეგ?

— ყველაფერი მახსოვს, პირველი
დღიდანვე, როდესაც ზღვაზე წამიყვანე.
მოხუცმა შეხედა ბიჭს მზისგან და-
წითლებული, ნდობით სავსე და მოსი-
ყვარულე თვალებით.

— ჩემი შვილი რომ იყო, გავბედავ-
დი შენს წაყვანას, მაგრამ დედ-მამა
გყავს და იღბლიან ნავზეც მოხვდი.

— მოდი, მაინც გამიშვი სარდენების
დასაქერად. ვიცი, სად უნდა ვიპოვო
ოთხი საანკესე თევზიც.

— დღევანდელიც ხელუხლებელი
მაქვს. მარტილიან ყუთში ჩავაწყე.

— მე ოთხ ახალს მოგიტან.

— ერთი მეყოფა, — უთხრა მოხუც-
მა. მოხუცს ისედაც არასდროს არ
დაუკარგავს მომავლის არც იმედი, არც
რწმენა, მაგრამ ახლა მის გულში იმე-
დი იზრდებოდა, თითქოს ზღვიდან საა-
მო ნიავმა დაბერაო.

— ორს მოგიტან, — უთხრა ბიჭმა.

— კარგი, ორი იყოს, — დაუთმო მო-
ხუცმა. — მაგრამ ხომ არსად მოგია-
რავს?

— მოვიპარავდი, რომ დამპირებოდა. მაგრამ ამჯერად ვიყიდე.

— გმადლობ, — უთხრა მოხუცმა. მოხუცი ერთობ გულმართალი იყო და არ დაფიქრებულა იმაზე, როდის გახდა მოკრძალებული. მაგრამ იცოდა, რომ მოკრძალებას მისთვის არც სირცხვილი უქმევია, არც ადამიანური ღირსება შეუღალავს.

— თუ ზღვის დინება არ შეიცვალა, ხელს კარგი დარი იქნება, — თქვა მოხუცმა.

— შენ სად ითევზავებ?

— შორს წავალ ზღვაში, უკან კი მშინ დავბრუნდები, როცა ქარი შეიცვლება. ზღვაზე კი გათენებამდე მინდა გავიდე.

— ჩემი უფროსიც უნდა დავითანხმო, რომ ისიც შორს წავიდეს. თუ შენ ძალიან დიდი თევზი შეგხვდება, ჩვენ მოგვხმარებით.

— შენს უფროსს არ უყვარს ნაბირიდან ძალიან შორს წასვლა.

— ჰო, — თქვა ბიჭმა, — მაგრამ მე ისეთ რამეს მოეკრავ თვალს, რასაც თვითონ ვერ დაინახავს, თუნდაც თევზზე მონადირე ფრინველს. მაშინ იგი შეიძლება დავიყოლიო, რომ შორს გავიდეს ზღვაში დელფინების დასაჭერად.

— ნუთუ ასე ცუდად უჭირს თვალი?

— თითქმის სულ დაბრმავდა.

— საოცრებაა, იგი ხომ არასდროს ექვს დასაჭერად არ დადიოდა. კუზე ნადირობა ყველაზე მეტად აბრამავეებს კაცს.

— შენ ხომ რამდენ წელიწადს იჭერდი ექვს მოსიკიტების ნაბირზე, თვალები კი საღი გაქვს.

— მე სულ სხვანაირი ბერიკაცი ვარ.

— ძალიან დიდი თევზი რომ შეგხვდეს, ღონე გეყოფა?

— ვფიქრობ, რომ მეყოფა. აქ მთავარია მოხერხება.

— მოდი, წავიღოთ შინ ხელსაწყო. — თქვა ბიჭმა, — მერე კი სასროლ ბადეს წავიღებ და სარდენების დასაჭერად წავალ.

მათ ნავიდან გადმოიტანეს ხელსაწყო.

მოხუცმა მხარზე გაიღო ნავის გნმა, ხოლო ბიჭმა ხის ყუთი, რომელშიც იწყო მჭიდროდ დაწნული ყვეფისფერი სახანკესე თოკის მორგებები, ქვილით და სახელურიანი ქანგი; ყუთი, რომელშიაც სატყუარები იყო, და კეტი, რომელსაც წყლიდან ამოთრეულ დიდ თევზს ურტყამდნენ, ნავში დატოვეს. ალბათ არავის მოუვიდოდა თავში მოხუცის გაქურდება, მაგრამ მაინც უმჯობესი იყო აფრისა და მძიმე ხელსაწყოს წაღება სახლში, რომ ისინი ცვრისაგან არ დაწესტიანებულეყენენ. თუმცა მოხუცი დარწმუნებული იყო, რომ ადგილობრივ მცხოვრებთაგან არავინ დახარბდებოდა მის ავლადიდებას, მაგრამ იგი მაინც ამჯობინებდა ქვილითსა და ქანგის წაღებას, რომ ვინმეს ხელი არ წასცდნოდა.

მათ აიარეს აღმართი, მიადგნენ მოხუცის ქოხს და შევიდნენ ღია კარში. მოხუცმა აფრაშემოხვეული ანძა კედელზე მიაყუდა, ხოლო ბიჭმა იქვე დასდო ყუთი და სხვა ხელსაწყო. ანძა თითქმის ქოხის სიგრძე იყო. ქოხი სამეფო პალმის მაგარი ფოთლებისაგან აეშენებიათ. აქ ამ პალმას guano-ს ეძახიან. ქოხში იდგა მაგიდა, სკამი და ერთი საწოლი; მიწური იატაკის ერთ ადგილას ამოღრმავებული იყო კერა, სადაც ალბათ მოხუცი საჭმელს ამზადებდა ნახშირის ცეცხლზე. დატყეპნილ ფოთლებისგან აგებული ყვეფისფერი კედლები მორთული იყო წმინდანების ფერადი სურათებით — მაცხოვრის გულითა და კობრენის ღვთისმშობლით. ყოველივე ეს მას განსვენებულ ცოლისაგან დარჩა, უწინ კედელზე მისი ცოლის ფერადი ფოტოგრაფიული სურათიც ეკიდა, მაგრამ შემდეგ მოხუცმა სურათი შეინახა, რადგან მისი ყურება სევდას ჰგვრიდა. ახლა ფოტოსურათი თაროზე იდო კუთხეში, სულთა პერანგის ქვეშ.

— ვახშმად რა გაქვს? — ჰკითხა ბიჭმა.

— ერთი ჯამი ყვითელი ბრინჯი და მოხარშული თევზი. გინდა?

— არა, შინ ვივარდებ. ცეცხლი დაგინთო?

— არა. მე თვითონ დავანთებ მოგვიანებით. ანდა იქნებ სულაც არ დავანთო, ბრინჯის ისე შევვამ, ცივად.

— შეიძლება წაგიღო სასროლი ბადე?

— რასაკვირველია!

ბადე დიდი ხანია აღარ იყო, — ბიქს ახსოვდა, როდის გაყიდეს იგი. მაგრამ ორივეს ყოველდღე ისე ეჭირა თავი, თითქოს მოხუცს ბადე ჰქონდა. არც ჯამი ჰქონდა ყვითელი ბრინჯითა და თევზით, — ბიქმა ესეც იცოდა.

— ოთხმოცდახუთი ბედნიერი რიცხვია, — თქვა მოხუცმა — ერთიც ვნახოთ ხვალ ათას გირვანქიანი თევზი დავიჭირო?

— მე სასროლ ბადეს ვეშოვი და სარდენების დასაქერად წავალ. შენ კი აქ დაჯექი მზის ყურზე, კარის წინ.

— კარგი. გუშინდელი გაზეთი მაქვს, ბეისბოლის ამბებს წავეკითხავ.

ბიქმა არ იცოდა, ჰქონდა მოხუცს გაზეთი, თუ ესეც მოგონილი იყო. მაგრამ მოხუცმა მართლაც გამოიღო გაზეთი საწოლიდან.

— ეს გაზეთი პერიკომ მომცა ღვინის სარდაფში, — აუხსნა მოხუცმა.

— მე როგორც კი დავიჭერ სარდენებს, დავბრუნდები. ჩემსასაც და შენსასაც ერთად დავაწყობ ყინულზე, დილით გავიყვით. როცა დავბრუნდები, შენ ბეისბოლის ამბებს მომიყვები.

— „იანკებმა“ არ შეიძლება წააგონ.

— ვაითუ კლივლენდელმა „ინდიელებმა“ დაამარცხონ ისინი.

— „იანკების“ იმედი გქონდეს, შეილო, მოიგონე სახელოვანი დიმაჯიო.

— მეშინია არა მარტო „ინდიელების“, არამედ დეტროიტელი „მეფეებისაც“.

— შენ, როგორც ვატყობ, მალე ცინცინატელი „წითელკანიანებისაც“ და ჩიკაგოელი „თეთრი წინდებისაც“ შეგეშინდება.

— წაიკითხე გაზეთი და მიამბე, როცა დავბრუნდები.

— რა იქნება, ლატარიის ოთხმოცდა-

ხუთრიცხვიანი ბილეთი რომ ვიყიდოთ? ხვალ ხომ მეოთხმოცდახუთე დღეა.

— რატომაც არ უნდა ვიყიდოთ? — უთხრა ბიქმა, — იქნებ სჯობდეს, ოთხმოცდაშვიდრიცხვიანი ვიყიდოთ? წინათ ხომ ოთხმოცდაშვიდი დღე იყო.

— ორჯერ არაფერი მეორდება. შენ შეგიძლია იშოვო ოთხმოცდახუთრიცხვიანი ბილეთი?

— შემიძლია დავუკვეთო.

— ერთმაგი: ორ დოლარად და ორმოცდაათ ცენტად. ვის ვესესხოთ?

— ადვილი საქმეა! მე ყოველთვის შემიძლია ვისესხო ორი დოლარი და ორმოცდაათი ცენტი.

— ალბათ, მეც შემიძლო, მაგრამ ვცდილობ ვალი არ ავიღო. პირველად ფულს ისესხებ, შემდეგ სამათხოვროდაც გაიშვერ ხელს.

— აბა, არ გაცივდვ, მოხუცო. გახსოვდეს, რომ სექტემბერია.

— სექტემბერში დიდრონი თევზები მოდის. მაისში ყველას შეუძლია თევზაობა.

— აბა, მე წავედი სარდენების დასაქერად, — თქვა ბიქმა.

ბიქი რომ დაბრუნდა, მზე უკვე ჩასული იყო, მოხუცი კი სკამზე იჯდა და ეძინა. ბიქმა საწოლიდან აიღო ჯარისკაცის ძველი საბანი და მიათარა სკამის საზურგეს და მოხუცის მხრებს. ეს იყო გასაოცარი მხრები — ღონიერი მხრები, მიუხედავად სიბერისა, კისერიც ძლიერი ჰქონდა; და ახლა როდესაც თავჩაქინდრულს ეძინა, ნოჰები არცთუ ისე ემჩნეოდა. მოხუცის პერანგი ისევე დაკრებულ-გადაკრებული იყო, როგორც აფრა, ხოლო ნაჭრებს სხვადასხვა ფერი გადაჰკარავდა, რადგან მზეზე ალაგ-ალაგ გახუნებულ იყო. მაგრამ მოხუცს სახე მაინც ძალიან ბებრული ჰქონდა; მით უმეტეს ახლა, როდესაც ეძინა და თვალდახუჭული იყო, ეს სახე სრულიად უსიცოცხლო ჩანდა. გაზეთი მას მუხლებზე ედო; იდაყვი დაეყრდნო ზედ, რომ სალამოს ნიავს არ გადაეფრიალებინა. მოხუცი ფეხშიშველა იყო.

ბიჭი წავიდა და როცა დაბრუნდა, მოხუცს ისევ ეძინა.

— გაიღვიძე, — დაუძახა ბიჭმა და ხელი მუხლზე დაადო.

მოხუცმა თვალები გაახილა და რამდენიმე წამს თითქოს სადღაც ძალიან შორიდან ბრუნდებოდა. მერე გაიღიმა.

— რა მოიტანე?

— ვახშამი. ახლა სუფრას გავშლით.

— მე არცთუ ისე მშიერი ვარ.

— მოდი, ვკამოთ! არ შეიძლება მშვიტად კუჭზე თევზის ჭერა.

— მე მშიერსაც მითევზავია, — თქვა მოხუცმა, წამოდგა და გაზეთი დაკეცა, მერე საბნის დაკეცვა დაიწყო.

— საბანს ნუ მოიხდი! — უთხრა ბიჭმა, — სანამ ცოცხალი ვარ, მშიერს სათევზაოდ არ გაგიშვებ.

— მაშინ თავს გაუფრთხილდი და ეცადე დიდხანს იცოცხლო. — უთხრა მოხუცმა. — რა გვაქვს საქმელი?

— შავი ცერცვი, ბრინჯი, შემწვარი ბანანები და ჩათუთქული ხორცი.

ბიჭმა საქმელი ლითონის ქვაბებით მოიტანა ტერასიდან. ჩანგლები, დანები და კოვზები ჯიბეში ჩაეწყო; თვითველი მათგანი გახვეული იყო ქალაქის ხელსახოცში ცალკე-ცალკე.

— ვინ მოგცა ყოველივე ეს?

— მარტინმა, რესტორანის პატრონმა.

— მადლობა უნდა ვუთხრათ.

— უკვე ვუთხარი მადლობა, — თქვა ბიჭმა, — შენ ნუ სწუხხარ.

— მას დიდი თევზის ყველაზე ხორციან ნაწილს მივცემ, — თქვა მოხუცმა. — ეს პირველად ხომ არ არის რომ გვეხმარება.

— დიახ, პირველად არ არის.

— მაშინ ერთი ხორციანი ნაწილი არ იქნება საკმარისი. მან ბევრი სიკეთე გვიყო.

— აი, დღეს ორი ბოთლი ლუდიც მოგვცა.

— მე კი ყველაზე მეტად მიყვარს დაკონსერვებული ლუდი.

— ვიცი. მაგრამ დღეს ბოთლებში

ჩამოსხმული ლუდი მოგვცა; ბოთლებს უკან დაგაბრუნებ.

— გმადლობ, გმადლობ, — ჩემსი კარგო, — უთხრა მოხუცმა ბიჭს, — აბა, ვკამოთ?

— დიდი ხანია გეუბნები, ვკამოთ მეტი, — ალერსიანად უთხრა ბიჭმა. — ქვაბებს თავს არ ვხდიდი, სანამ მზად არ იქნებოდო.

— უკვე მზად ვარ! მე ხომ ხელ-პირი უნდა დამებანა.

„სად უნდა დაგებანა?“ — გაიფიქრა ბიჭმა. წყლის ონკანი ორი კვარტალის იქით იყო. „წყალი, საბონი და კარგი პირსახეუცი უნდა მოვუშარაგო ამას. რატომ აქამდე ვერ მოვიფიქრე? ახალი ხალათი, საშამთრო ქურჭი, რამე ფეხსაცმელი და კიდევ ერთი საბანიც დასჭირდება“.

— გემრიელი ხორცია, — თქვა მოხუცმა.

— მომიყევი ბეისბოლის ამბავი, — სთხოვა მას ბიჭმა.

— ამერიკის ლიგაში იგებენ „იანკები“, როგორც მე ვამბობდი, — კმაყოფილი სახით თქვა მოხუცმა.

— ჰო, მაგრამ დღეს ისინი დაამარცხეს.

— ეს არაფერია! სამაგიეროდ, დიდი დიმაჯიო კვლავ ფორმაშია.

— მარტო დიმაჯიო ხომ არ არის გუნდში.

— მართალია, მაგრამ თამაშის ბედს მაინც ის წყვეტს. მეორე ლიგაში — ბრუკლინელები და ფილადელფიელები არიან. მოგების შანსი მხოლოდ ბრუკლინელებს აქვთ. სხვათაშორის, თუ გახსოვს, როგორ ურტყამდა დიკ საიზლერი? რა დარტყმები ჰქონდა, როდესაც იქ თამაშობდა, ძველ პარკში!

— უკეთესი ნუ გინდა. იგი ყველაზე შორს ურტყამს.

— გახსოვს, საიზლერი დადიოდა ტერასაზე? მინდოდა სათევზაოდ წამეყვანა, მაგრამ შემრცხვია. შენ ვთხოვე, მოგეწვია, მაგრამ შენც შეგრცხვია.

— მახსოვს. დიდი შეცდომა იყო, რომ

დაეიმორცხვე. ერთიც ვნახოთ და დაგეთანხმებოდა, სიკვდილამდე ვერ დავივიწყებდით.

— რა კარგი იქნებოდა, ჩვენთან ერთად ზღვაზე წაგვეყვანა დიდი დი მაჯიო, — თქვა მოხუცმა. — ამბობენ, მამა მეთევზე ჰყავდაო. ვინ იცის, შეიძლება ოდესმე თვითონაც ისე ღარიბი იყო, როგორც ჩვენ, და ყველაფერს მიგვიხვდებოდა.

— დიდი საიზღერის მამა არასოდეს ღარიბი არ ყოფილა, ჩემი ხნისა რომ იყო ნამდვილ გუნდებში თამაშობდა.

— როდესაც შენი ხნის ვიყავი, აფრიან ნავს დაევყებოდი აფრიკის ნაპირებზე. სალამობით ვხედავდი, როგორ გამოდიოდნენ ნაპირზე ლომები.

— ვიცი, შენ ეგ გაიბზნია ჩემთვის.

— რაზე ვილაპარაკოთ, აფრიკაზე თუ ბეისბოლზე?

— უკეთესია, ბეისბოლზე ვისაუბროთ. — თქვა ბიჭმა, — მთავრად რამე სახელოვან ჯონ მაკგროუზე.

— უწინდელ დროში ისიც შემოივლიდა ხოლმე ჩვენთან, ტერასაზე. მაგრამ რომ დათვრებოდა, დიდი აყალმაყალი იცოდა. თავში მარტო ბეისბოლი კი არ უტრიალებდა, არამედ ცხენებიც. ჯიბეში მუდამ დოლის პროგრამები ედო და ხშირად ტელეფონით იძახდა ცხენების სახელებს.

— დიდი მწრთენელი იყო, — თქვა ბიჭმა, — მამაჩემი ამბობს, მაკ-გროუ ყველა მწვრთნელს სჯობდა ქვეყანაზეო.

— ეს იმიტომ, რომ სხვებზე ხშირად იმას ხედავდა. — თქვა მოხუცმა. — დიუროშეს რომ ევლო ჩვენთან ყოველ წელიწადს, მამაშენი იმას ჩათვლიდა ყველაზე დიდ მწვრთნელად ქვეყანაზე.

— შენი აზრით, ვინ არის ყველაზე დიდი მწვრთნელი? ლუკი თუ ნიკი გონსალესი?

— ჩემის აზრით, ერთმანეთს არ ჩამოუვარდებიან.

— ყველაზე უკეთესი მეთევზე კი ქვეყანაზე შენა ხარ!

— არა, მე ვიცნობდი უკეთეს მეთევზეებსაც.

— *Qué va!*! — წამოიძახა მბიჭმა — ქვეყანაზე ცოტა როდია კარგი მეთევზე, არიან შესანიშნავებიც. მაგრამ შენ ერთადერთი ხარ.

— გმადლობ. მოხარული ვარ, რომ ასე ფიქრობ. იმედი მაქვს, ისე ძლიერ დიდი თევზი არ შემხვდება, რომ სირცხვილი გვაქამოს.

— ქვეყანაზე არ არის მაგნაირი თევზი, თუ შენ მართლა შეგრაჩა უწინდელი ძალა.

— იქნებ ძალა უფრო ნაკლები მაქვს, ვიდრე ვფიქრობ. — თქვა მოხუცმა. — მაგრამ მოხერხება და გამოცდილება მაქვს, გამბედაობაც მეყოფა.

— შენ ახლა დაწეკი და დაიძინე, რომ დილას ჯანზე იყო. მე კი ჰურჭელს დაეპარუნებ ტერასაზე.

— კარგი. ღამე მშვიდობისა. დილით გაგაღვიძებ.

— შენ პირდაპირ ჩემი მალვიძარა საათი ხარ, — უთხრა ბიჭმა.

— ჩემი მალვიძარა საათი კი სიბერეა. რატომ იღვიძებენ ბებრები ასე ადრე? ნუთუ იმისათვის, რომ თუნდაც ეს დღე გაიხანგრძლივონ?

— არ ვიცი. ვიცი მხოლოდ, რომ ახალგაზრდებს დიდხანს და მაგრად სძინავთ.

— მეც მახსოვს, — თქვა მოხუცმა, — მე გაგაღვიძებ დროზე!

— რატომღაც არ მიყვარს, როცა ის, მეორე მეთევზე, მალვიძებს, ვითომ იმაზე ნაკლები ვარ.

— გასაგებია.

— ღამე მშვიდობისა, მოხუცო.

ბიჭი წავიდა. მათ ისე იფანქმეს, რომ სინათლე არ აუნთიათ. ახლა კი მოხუცმა გაიხადა შარვალი და სიბნელეში დაწევა დასაძინებლად. შარვალი დაახვია, რომ თავქვეშ დაედო. ბალიშის ძაგივრად, შიგ გაზეთიც მოაყოლა. მოხუცი საბანში გაეხვია და გაწევა ძველ გაზეთებზე, რომლებიც გადაფარებული

1 რას ამბობ (ესანა).

პქონდა საწოლის შიშველ ზამბარებს.

მაღე ჩაეძინა. ესიზმრებოდა თავისი სიკაბუკის დროინდელი აფრიკა, მისი გრძელი ოქროსფერი ნაპირები და თეთრი მეჩენები — ისეთი თეთრი, რომ თვალებს სჭრიდა, — მაღალი ციციბო კლდეები და უზარმაზარი რუხი მთები. იგი ახლა ყოველ ღამე ადგებოდა ამ ნაპირებს, ძილში ესმოდა, როგორ ეხეთქებოდნენ ნაპირს ზვირთები, ხედავდა, როგორ მიაპობდნენ ტალღებს ადგილობრივ მცხოვრებთა ნაეები. ძილში მას კვლავ სცემდა ფისისა და ძენძის სუნი, გუმბანიდან რომ მოდიოდა, სცემდა აფრიკის სურნელება, დილის ნიავს რომ მიჰქონდა ნაპირიდან.

ჩვეულებრივ, როდესაც ამ სურნელებას იგრძნობდა, იღვიძებდა, ტანთ იცმევდა და ბიჭის გასაღვიძებლად შიდიოდა. მაგრამ დღეს ზღვისპირის სურნელება ძლიერ ადრე ეცა და ძილში მიხვდა, რომ ადრე იყო, ამიტომ განაგრძო ძილი, რათა დაენახა ზღვიდან ამოზიდულ კუნძულების თეთრი მწვერვალები. მერე მას დაესიზმრა კანარის კუნძულების უბეები და ბოლაზები.

ახლა მოხუცს მეტად აღარ ესიზმრებოდა არც ქარიშხალი, არც ქალები, არც დიდი ამბები, არც ვეებერთელა თევზები, არც ჩხუბი, არც შეჯიბრება ღონეში, არც ცოლი. მას ესიზმრებოდა მხოლოდ შორეული ქვეყნები და ლომები, ნაპირზე რომ გამოდიოდნენ. ლომები კნუტებივით დახტოდნენ ღამის ბინდბუნდში და მოხუცს უყვარდა ისინი ისე, როგორც უყვარდა ბიჭი. მაგრამ ბიჭი არასდროს არ ესიზმრებოდა.

მოხუცს უეცრად გაეღვიძა, ღია კარიდან გახედა მთეარეს, გაშალა შარვალი და ჩაიკვა. ქოზიდან რომ გამოვიდა, მოშარდა და აღმართს შეუყვავა ბიჭის გასაღვიძებლად. მოხუცს ერეკოლას ჰგვრიდა დილის სიგრილე. მაგრამ იცოდა, რომ ერეკოლა გაივლის, მაღე ნიჩბებსაც მოუსვამს და სულ გათბება.

იმ სახლის კარი, სადაც ბიჭი ცხოვრობდა, ღია იყო. ფეხშიშველა მოხუცი ჩუმად შევიდა შიგ. ბიჭს დასაკეც

საწოლზე ეძინა პირველ ოთახში და მოხუცს შეეძლო დაენახა მძინარე მცხრალი მთეარის შუქზე. მოხუცმა ახლად მოჰკიდა ხელი ფეხზე და მანამ არ გაუშვა, სანამ ბიჭს არ გაეღვიძა. ბიჭმა გვერდი იბრუნა და მოხუცს შეხედა. მოხუცმა თავი დაუქნია. ბიჭმა ხელი წამოავლო შარვალს, რომელიც სკამზე იყო გადაკიდებული საწოლის ახლოს, და მჯდომარე მდიწყო ჩაცმა.

მოხუცი გამოვიდა სახლიდან, ბიჭიც მაღე გამოჰყვა. ბიჭი ვერასჯნით ვერ ფხიზლდებოდა. მოხუცმა მხარზე მოხვია ხელი და უთხრა:

— მაპატიე, ჩემო კარგო.

— Que va, — უპასუხა ბიჭმა. — რას იზამ, ასეთია მამაკაცების ხვედრი.

ისინი დაეშვნენ დაბლა მოხუცის ქოხისაკენ.

მთელ გზაზე სიბნელეში ხვდებოდათ ფეხშიშველა ადამიანები, რომელთაც თავიანთი ნაეების ანქები მოჰქონდათ.

ქოხში რომ შევიდნენ, ბიჭმა აილოქვილით, ქანგი და ყუთი, რომელშიაც ანქისის თოკის მორგეები ეწყო, მოხუცმა კი მხარზე გაიღო აფრამომხვეული ანქა.

— ყავა გინდა? — ჰკითხა ბიჭმა.

— ჯერ ხელსაწყო ჩავაწყოთ ნაეში, ყავა მერე დავლიოთ.

ისინი შესქელებული რძის ქილებით სვამდნენ ყავას იმ სასაუზმეში, რომელიც მეთევზეებს ემსახურებოდა და ამიტომ ძლიერ ადრე იღებოდა.

— კარგად გეძინა, მოხუცო? — ჰკითხა ბიჭმა. ბიჭი თითქმის სულ გამოფხიზლდა, თუმცა ძილს თავი მაინც ვერ წაართვა.

— ძლიერ კარგად, ჩემო მანოლინ, დღეს მე მწამს გამარჯვება.

— მეც მწამს, — უთხრა ბიჭმა, — ახლა წავალ ჩვენი სარდნებისა და შენი საანქსე თევზების მოსატანად. ჩემი უფროსი თვითონ ეზიდება თავის ხელსაწყოს, არ უყვარს, როცა მის ნივთებს სხვები ეზიდებიან.

— ჩვენ კი ასე არ ვიქცეოდით. ხუთი

წლისა რომ გახდი, თითქმის იმ დროიდან გაზიდვინებდი ხელსაწყოს.

— ვიცი, — უთხრა ბიჭმა. — დაცადე, ახლავე დაგბრუნდები. კიდევ დალიე ყავა. აქ ჩვენ ნისიალ გვაძლევენ.

მარჯნის სიპზე შიშველი ფეხების ტყაპუნით გასწია ბიჭმა მაიცივარისაკენ, სადაც ინახებოდა საანკესე თევზები.

მოხუცი ნელა წრუპავდა ყავას. იცოდა, რომ ყავა ბლომად უნდა დაეღლია, რადგან დღეს მეტს ვერაფერს შეჰკამდა. დიდი ხანია მობურღა ჰქამის პროცესი და ზღვაზე არასდროს არ მიჰქონდა საუზმე. ნავის ცხვირზე ეღვა წყლით საესე ბოთლი. აი, სულ ეს იყო, რაც მას საღამომდე დასჭირდებოდა.

ბიჭი დაბრუნდა. თან მოიტანა სარდენები და გაზეთში გახვეული ორი საანკესე თევზი. მეთევზეები ბილიკით დაეშენენ ნავისაკენ. ისინი გრძნობდნენ, როგორ იშლებოდა წვრილი ხრეში ფეხქვეშ. მათ ნავი ცოტათი ასწიეს და წყალში შეაცურეს.

— გამარჯვებას გისურვებ, მოხუცო.

— შენც გისურვებ გამარჯვებას.

მოხუცმა ნიჩბებზე გამოძმული მარყუტეები ჩამოაცვა ნავზე დამაგრებულ პალოებს, მერე წინ გადაიხარა, ნიჩბები უკან მოუსვა და სიბნელეში დაიწყო ნავის გაყვანა ნავსადგურიდან. სხვა მეჩენებიდანაც ზღვაში გადიოდნენ სხვა ნავები. თუმცა მოხუცი მათ ვერ ხედავდა ახლა, როცა მთვარე გორაკებს მოეფარა, მაგრამ ესმოდა, როგორ ეშვებოდნენ ნიჩბები წყალში და როგორ აბობდნენ წყალს.

დროდადრო ხან ერთი, ხან მეორე ნავიდან მოისმოდა ლაპარაკი. მაგრამ ნავების დიდ უმეტესობაზე სიჩუმე სუფევდა, ისმოდა მხოლოდ ნიჩბების მოსმის ხმა. ბოლაზიდან რომ ვავიდნენ, ნავები სხვადასხვა მხარეს გაიფანტნენ. ყოველი მეთევზე მიემართებოდა იქეთკენ, სადაც თევზის დაჭერის იმედი ჰქონდა. მოხუცმა აღრვევ გადაწყვიტა, რომ ნაპირიდან შორს წავიდოდა; უკან მოიტოვა ზღვის ნაპირი, მას აღარ სწყდებოდა ზმელეთის სურნელება და

პირდაპირ მიცურავდა იქით, საიდანაც ოკეანის დილის სუნთქვა მოდიოდა. ოკეანის იმ ნაწილზე რომ გავიდა, რომელსაც მეთევზეებმა „დიდი ჰა“ შეარქვეს, დაინახა, როგორ ანათებდნენ ზღვაში წყალმცენარეები. ამ ადგილას ზღვის ფსკერი ერთბაშად მთელი შვიდასი საზღვაო საყენის სიღრმეზე იყო დაწეული; აქ თავს იყრიდა ათასგვარი თევზი, რადგან ზღვის დინება ოკეანის ფსკერის ციკაბო ფერდობებს ეხეთქებოდა და მორევი ჩნდებოდა. აქ გროვდებოდნენ გარნელებისა და წვრილი თევზების დიდი გუნდები, ხოლო უფრო დიდ სიღრმეზე ზოგჯერ რიალებდნენ უამრავი სიპინები; ღამით ისინი ზედაპირზე ამოდიოდნენ და მოხეტიალე თევზების ლუკმა ხდებოდნენ.

სიბნელეში მოხუცი გრძნობდა განთიადის შოახლოებას; ნიჩბებს უსვამდა და თანაც ყურს უჯდებდა მოცახცახე ხმას — ეს მფრინავი თევზი იყო, წყლიდან ამოდიოდა და მიჭროდა შორს, მისი მაგარი ფრთები წივილით მიაბობდა ჰაერს. მოხუცს უყვარდა მფრინავი თევზები: ისინი მისი საუკეთესო მეგობრები იყვნენ აქ, ოკეანეში. ფრინველები ებრალებოდა, განსაკუთრებით პატარა და სუსტი ზღვის მერცხლები, რომლებიც მუდამ საყვების ძებნაში არიან და თითქმის ვერასდროს ვერ პოულობენ. მოხუცი ფიქრობდა; ჩიტების ცხოვრება ჩვენს ცხოვრებაზე ბევრად ძნელია, თუ ორბებსა და დიდ, ძლიერ ფრინველებს არ ჩავვადებთ სათვალავში. რატომ გააჩინეს ფრინველები ასე სუსტნი და უმწიონი, როგორც ეს ზღვის მერცხლებია, თუ კი ოკეანე ზოგჯერ ასე მკაცრია? ოკეანე კეთილი და მშვენიერია, მაგრამ ზოგჯერ უეცრად გაავდება, ფრინველები კი, რომლებიც მის სივრცეზე დაფრენენ, საყვებისათვის წყალში ყვინთავენ და ერთმანეთს სუსტი, ნალვლიანი ხმით ეხმაურებიან, — ფკეანის წინაშე მეტად უსუსურნი არიან“.

გუნებაში მოხუცი ზღვას ყოველთვის la mar-ს ეძახდა, როგორც მას ეძახიან

ხოლმე ესპანურად ის ადამიანები, რომელთაც უყვართ ზღვა. ზოგჯერ ზღვით მოხიზლული ადამიანებიც ამბობენ ცუდ რამეს ზღვაზე, მაგრამ მას ყოველთვის იხსენიებენ როგორც ქალს. ზღვას el mar-ს ეძახიან, ესე იგი მამრობით სქესში იხსენიებენ უფრო ახალგაზრდები იმ მეთევზეთაგან, რომლებიც უბრალო ტივტივების მაგივრად ძვირფას ტივტივებს ხმარობენ და მოტორიანი ნავეებით დადიან. ეს ნავეები ნაყიდი აქვთ იმ დროს, როდესაც ზვიგენის ღვიძლი ძვირად ფასობდა. ისინი ზღვას იხსენიებენ, როგორც სივრცეს, როგორც მეტოქეს, ზოგჯერ როგორც მტერსაც. მოხუცი კი მუდამ ფიქრობდა ზღვაზე, როგორც ქალზე, რომელიც ან დიდად გწყალობს ან უარს გეუბნება, ხოლო თუ ზოგჯერ ბოროტად ან უკეთურად იქცევა, — რა ვუყოთ, ასეთია მისი ბუნება. „მთვარე ისე აღელვებს ზღვას, როგორც ქალს“, — ფიქრობდა მოხუცი.

ნელა, თანაბრად უსვამდა ნიჩბებს, ძალას არ ატანდა, რადგან ოკეანის ზედაპირი სარკესავით იყო, იმ ადგილების გამოკლებით, სადაც დინება მორეგს აჩენდა. მოხუცი ზღვის დინებას თავისი საქმის მესამედს აკეთებინებდა.

როცა ირიყრათა, მოხუცმა დაინახა, რომ ბევრად უფრო შორს იმყოფებოდა, ვიდრე იმედი ჰქონდა ყოფილიყო ამ დროს.

„მთელი კვირა ვთევზაობდი ღრმა ადგილებში და ვერაფერი დავიჭირე, — გაიფიქრა მოხუცმა. — დღეს ბედს ვცდი იქ, სადაც ბონიტოს და ალბაკორეს გუნდები დადიან. ერთიც ვნახოთ, იქ დიდი თევზიც ცურავს?“

ჯერ არ გათენებულოყო, მოხუცმა კი უკვე ჩაუშვა წყალში თავისი დიდი ანკესები და ნელა მიჰყვა წყლის დინებას. ერთი ანკესი ორმოცი საზღვაო საყენის სიღრმეზე ჩაეშვა, მეორე წავიდა დაბლა — სამოცდათხუთმეტი საყენის სიღრმეზე, ხოლო მესამე და მეოთხე ჩაიძირნენ ასი და ასოცდახუთი საყენის სიღრმეზე ლურჯ წყალში. ანკესებზე წამოგებული თევზები თავიქვე ეკიდნენ, თა-

ნაც ანკესის ღერძი მათ შუაში ჰქონდათ გაყრილი და ზედ მაგრად იყვნენ კიკვანძული. ანკესის რკალსა და წვეტზე კი აცმული იყო ახალი სარდენები. სარდენებს ანკესი ორივე თვალი ჰქონდათ გაყრილი, ასე რომ ანკესის ფოლადის ნახევარკალზე გირლიანდივით იყვნენ ასხმული. ანკესთან ახლოს მისული დიდი თევზი ადვილად იჭრებოდა, თუ რა კარგი გემო და საამო სუნია ჰქონდა ყოველ ნაქერს.

ბიჭმა მოხუცს თან გაატანა ორი ახალი მომცრო ტუნეცი, რომლებიც მოხუცმა ორ ყველაზე გრძელთოკიან ანკესს ჩამოჰკიდა საწაფივით, ხოლო ორ დანარჩენს დიდი ლურჯი მაკრელი და ყვირთელი ქარიყლაპია დაჰკიდა. მაკრელი და ქარიყლაპია წინაღლითაც ჰქონდა დაკიდებული ანკესზე, მაგრამ ახლაც კარგად იყო შენახული, შესანიშნავი სარდენები კი სურნელებასა და მიმზიდველობას ჰმატებდნენ მათ. ყოველი ანკესის თოკი დიდი ფანქრის სიმსხო იყო. თოკი ისე იყო ელასტიურ წნელებზე მოდებული, რომ თუ თევზი ოდნავადაც კი შეეხებოდა ანკესს, წნელები წყლის ზედაპირამდე დაილუნებოდა. თოკები გადაბმული იყო ორმოც-ორმოცი საყენი სიგრძის სამარქაფო მორგებებზე, რომელთა გადაბმა თავის მხრივ შეიძლებოდა სხვა სამარქაფო მორგებებზედაც. ასე რომ საჭიროების შემთხვევაში თევზი შეეძლო სამას საყენზე და კიდევ მეტზე გაეშვა.

ახლა მოხუცი თვალს ადევნებდა, ხომ არ ილუნებოდა ნავის კიბზე მწვანე წნელები. ნელა უსვამდა ნიჩბებს, ცდილობდა, თოკები პირდაპირ და საჭირო სიღრმეზე ჩაშვებულყვნენ წყალში. გათენდა, მაღე მზეც ამოვიდოდა.

როგორც კი ოდნავ შესამჩნევად ამოცურდა ზღვიდან მზე, მოხუცმა დაინახა სხვა ნავეები, რომლებიც წყალს გააკვროდნენ მთელი დინების გასწვრივ, ნაპირის ახლოს. შემდეგ მზის სინათლემ იმატა და წყალმა ლაპლაპი დაიწყო; როცა მზე პირიზონტს ასცდა, ზღვის სარკე პირდაპირ თვალეში ისროდა

არეკლილ სხივებს, რაც თვალების მწვე-
ვე ტკივილს იწვევდა. მოხუცი ნიჩბებს
უსვამდა და მოლაპლაპე წყალს თვალს
არიღებდა. მერე მან ჩაიხედა ზღვის მუქ
სიღრმეში, სადაც ანკესები იყო ჩამვე-
ბული. მოხუცის ანკესები წყალში ყო-
ველთვის უფრო პირდაპირ ჩადიოდნენ,
ვიდრე სხვა მეთევზეებისა, და ზღვის
წყვედიანში სხვადასხვა სიღრმეზე თევზს
საკბილო სწორედ იქ ელოდა, სადაც მო-
ხუცს ჰქონდა მინიშნებული. სხვა მე-
თევზეები თავიანთ ანკესებს წყლის დი-
ნებას მიანებებდნენ და ზოგჯერ ეს ან-
კესები მხოლოდ სამოცი საყენის სიღრ-
მეზე აღმოჩნდებოდნენ, როდესაც მე-
თევზეებს ეგონათ, ასი საყენის სიღრმე-
ზე ჩავეშვითო.

„მე ხომ ჩემს ანკესებს ყოველთვის
კარგად ვუშვებ წყალში. — გაიფიქრა
მოხუცმა, — მხოლოდ ბედი არ მწყა-
ლობს. თუმცა ვინ იცის? იქნებ დღეს
ბედმა გამიღიბოს. ყოველი დღე ერთმა-
ნეთს ხომ არ ჰგავს. ცხადია, კარგია, რო-
დესაც კაცს ბედი წყალობს. მაგრამ მე
მანც მირჩევნია, ჩემს საქმეს მარჯვედ
ვაკეთებდე, ხოლო როდესაც ბედი გამი-
ღიბებს და ბედნიერება მეწვევა, მზად
შეგებდები მას“.

მზის ამოსვლიდან ორი საათი გავიდა.
მზე სულ მაღლა იწვედა და აღმოსავ-
ლეთისკენ ცქერა არც ისე ძნელი იყო.
ახლა მხოლოდ სამი ნაეილა მოსჩანდა;
თითქოს წყალს გაჰკვრიან და ნაპირს
არც მოშორებიანო.

„მთელ ჩემს სიცოცხლეში თვალებს
შპირდა დილის სინათლე, — ფიქრობდა
მოხუცი, — მაგრამ თვალეები მანც კარ-
გად მიჭრის. საღამოს შემოდგომა პირდა-
პირ ვუტყვირო მზეს და შავი წინწყლები
არ გადამეფარება თვალეებზე. საღამოს
მზე ხომ გაცილებით უფრო ეღვარებს,
მაგრამ დილის მზე თვალებს მტკენს“.

სწორედ ამ დროს მან შეამჩნია ფრინ-
ველი-ფრეგატი, რომელსაც გრძელი,
შავი ფრთები გაეშალა და ცაში ტრია-
ლებდა. ფრინველმა ფრთები ასწურა და
მოწყვეტით დაეშვა წყლისაკენ, მერე
კვლავ ირავ გააკეთა.

— საკბილო იყნოსა, — ხმაძაღლა
თქვა მოხუცმა. — ტყუილ-უბრალოდ არ
ტრიალებს.

მოხუცი ნელა და თანაბრად მიაცუ-
რებდა ნავს იქითკენ, სადაც ფრინვე-
ლი წრეს აკეთებდა. მოხუცი არ ჩქა-
რობდა, ცდილობდა, რომ ანკესები პირ-
დაპირ ჩამვებულიყვნენ წყალში. მაგრამ
მოხუცი ოდნავ წინ უსწრებდა დინებას
და, თუმცა კვლავ ოსტატურად თევზა-
ობდა, მისი მოძრაობა ახლა მანც ცო-
ტათი უფრო აჩქარებული იყო, ვიდრე
წინათ, ფრინველის გამოჩენამდე.

ფრინველი მაღლა აიწია. უძრავად გა-
შალა ფრთები და რამდენიმე წრე შე-
მოხაზა. მერე უეცრად დააცხრა წყალს
და მოხუცმა დაინახა, როგორ ამოსხლტა
წყლიდან მფრინავი თევზი და თავგან-
წირვით გასრიალდა წყლის მოსარკულ
ზედაპირზე.

— აქ დელფინებია, — ხმაძაღლა თქვა
მოხუცმა, — დიდი დელფინები.

წყლიდან ნიჩბები ამოიღო და ნავ-
ში ანკესის თოკი მონახა. თოკის ბოლო-
ზე მათულოთ გამობმული იყო პატარა
ანკესი, რაზედაც მოხუცმა ერთ-ერთი
სარდენი წამოაგო. თოკი წყალში ჩაუ-
შვა და მისი მეორე ბოლო ნავის კიჩოზე
მიმაგრებულ რგოლს გამოაბა. მერე
მეორე ანკესსაც წამოაგო თევზის ნაქე-
რი და დახვეული შეინახა ჩრდილში,
ნარის ქვეშ. მერე ისევ ნიჩბები აიღო
ხელში და მიაჩერდა გრძელფრთებიან
შავ ფრინველს, რომელიც ახლა წყლის
ზედაპირის ახლოს ნადირობდა.

ფრინველმა ფრთები მაღლა აიკეცა
და წყალში ჩაყვინთა, მერე ფრთები
გამალეებით და უმწეოდ ააფართოხუნა და
მფრინავ თევზს გამოენთო. მოხუცი ხე-
დაედა, როგორ ნარავდნენ წყალს დელ-
ფინები, რომლებიც დაფეთებულ თევზს
მისდევდნენ. ისინი დიდი სისწრაფით
მიცურავდნენ, რათა სწორედ მფრინავი
თევზების ქვეშ აღმოჩენილიყვნენ იმ
წამს, როდესაც ისინი კვლავ წყალში
ჩაეშვებოდნენ. „ჩანს, იქ დელფინების
დიდი გუნდია, — გაიფიქრა მოხუცმა. —
ისინი ერთმანეთისაგან შორი-შორს მი-

ცურავენ და საეპეოა, რომ მფრინავი თევზები გადაურჩეს მათ. ფრინველს კი მათი დაქერის არავითარი იმედი არ უნდა ჰქონდეს. ფრეგატისათვის მფრინავი თევზი ერთობ დიდია და ძლიერ სწრაფადაც მოძრაობს“.

მოხუცი თვალს აღევნებდა, როგორ ამოსხლტებოდა წყლიდან დროდადრო მფრინავი თევზი და როგორ უნიათოდ ცდილობდა მის დაქერას ფრინველი. „გუნდი ხელიდან წამივიდა, — გაიფიქრა მოხუცმა, — ისინი ძლიერ სწრაფად და ძლიერ შორს მიცურავენ. მაგრამ, შესაძლოა, შემხედვს გუნდისგან ჩამორჩენილი თევზი ან, იქნებ, მათ ახლოს ცურავს ჩემი დიდი თევზიც? სადმე ხომ უნდა ცურავდეს იგი“.

ახლა ღრუბლები დიდი მთებივით იწვედნენ მალა, ხოლო ზღვის ნაპირი მწვანე ზოლს ჰკავდა; ზოლს იქით რუხ-მოცისფრო გორაკები მოჩანდა. ახლა წყალიც მუქ-ლურჯი, თითქმის იისფერი იყო. მოხუცი ჩასცქეროდა ოკეანეს და მუქ სიღრმეში ხედავდა პლანქტონის მოწითალო ფერების ლივლივს და მზის სხივების თვალწარმტაც ანარეკლს. მოხუცი თვალს აღევნებდა, პირდაპირ ჩადიოდნენ თუ არა წყალში მისი ანეკსები, და უხაროდა რომ ირგვლივ ამოდენა პლანქტონი იყო, რადგან ეს იმას ნიშნავდა, რომ აქ თევზი ტრიალებდა. ახლა, როდესაც მზე მალა აიწია, სხივების წარმტაცი ციმციმი წყალზე, ისე როგორც ზემოთ დაკიდულ ღრუბელთა ფორმა, კარგ ამინდს მოასწავებდა. მაგრამ ფრინველი უკვე შორს იყო, წყლის ზედაპირზე კი არ ჩანდა არაფერი, გარდა სარგასის გაყვითლებული, მზით გახუნებული წყალმცენარის კონებისა და მოლურჯო, მოვლვარე ლაბისებრი ბუშტისა — პორტუგალური ფიზალისა, რომელიც ნავის ახლოს მიცურავდა. ფიზალი გვერდზე გადაბრუნდა, მერე ისევ გასწორდა. იგი ლალად მისცურავდა, მზეზე ელვარებდა, როგორც საპნის ბუშტი, თან წყალში მთელი იარდის

სიგრძეზე მიათრევდა თავის გრძელ შხამიან მოლურჯო საცეცებს. **— Agua mala, —** თქვა მოხუცმა კუთვ, შე ბილწო!

მოხუცმა მსუბუქად მოუსვა ნიჩბები და ზღვის სიღრმეში ჩაიხედა. დაინახა პაწაწა თევზები, რომელთაც იგივე ფერი გადაჰკრავდა, რაც წყალში გაწეილი საცეცებს ჰქონდათ; პაწაწა თევზები დაცურავდნენ საცეცებს შორის და იმ ბუშტის ჩრდილში, წყალს რომ მიჰქონდა. ბუშტის შხამს არ შეეძლო მოეწამლა ეს თევზები. სულ სხვა იყო ამ შხამის მოქმედება ადამიანებზე. როდესაც ეს ლორწოვანი და მოლურჯო საცეცები მიეკროდნენ ანეკსის თოკს, სანამ მოხუცს თევზი ამოჰყავდა, ხელები იდაყვამდე სულ წყლულებით ეფარებოდა, თითქოს დამწვარიყო. **Agua mala**-საგან სწრაფად იწამლება ადამიანი; მისი შხამი ისეთსავე ტყვიელს იწვევს, როგორც მათრახის ცემა.

ცისარტყელას ფერებით მოვლვარე ბუშტები საოცრად ლამაზები არიან. მაგრამ ზღვის მკვიდრთა შორის ეს ბუშტები ყველაზე ვერაგებია. ამიტომ მოხუცს უყვარდა იმის დანახვა, თუ როგორ ჰამდნენ ამ ბუშტებს ზღვის ვეება კუები. ბუშტებს რომ მოჰკრავდნენ ფვალს, კუები მათ წინა მხრიდან უახლოვდებოდნენ, თვალებს ხუჭავდნენ, რომ შხამს ვერაფერი ეწერო, და ბუშტებს საცეცებიანად ჰამდნენ. მოხუცს მოსწონდა ამ სურათის ცქერა. მოსწონდა ისიც, დიდი ზღვის შემდეგ ნაპირზე ფეხს რომ აღგამდა მათ, თანაც ყურს უგდებდა, როგორ სკდებოდნენ ბუშტები, როცა დაკოჭრილი ფეხისგულით ჰყლტდა.

მოხუცს უყვარდა მწვანე კუ და „ჰოკ-ბილები“ მათი სიკონტავისა და სიმარდის გამო, აგრეთვე იმის გამო, რომ ისინი ასე ძვირად ფასობდნენ. სამაგიეროდ, ეზიზღებოდა ყვითელ ჯაეშნიანი, ზოზონა და სულელი „ლოგერ-ჰედები“, რომლებიც თვალდახუჭული სჰამდნენ პორტუგალურ ფიზალებს და სიყვარულის საქმეებშიაც ერთობ ჟინიანები იყვნენ.

მოხუცი არ იყო შეპყრობილი არავითარი მისტიკით კუს მიმართ, თუმცა მრავალი წლის განმავლობაში დაცურავდა კუზე სანადიროდ. მოხუცს ებრალებოდა კუები, ვეება ტყაპქერქეშა კუებიც კი, რომლებიც ნავის სიგრძისაინი არიან და თვითთული ტონას იწონის. ადამიანთა უმეტესობა უგულოდ ეპყრობა კუს, იმიტომ, რომ კუს გული დიდხანს ძვერს იმის შემდეგაც, როდესაც მოკლავენ და ნაჭრებად დავებავენ ხოლმე. „მაგრამ მეც ხომ ასეთი გული მაქვს, — ფიქრობდა მოხუცი, — ჩემი ხელები და ფეხები კი ძალიან ჰგავს მათ კიდურებს“. მოხუცი ჰამდა კუს თეთრ კვერცხებს, რათა ღონე მომატებოდა. ჰამდა ამ კვერცხებს მთელი მაისის განმავლობაში, რათა ძალა ჰქონოდა სექტემბერსა და ოქტომბერში, როდესაც ნამდვილად დიდი თევზი წამოვიდოდა.

მოხუცი აგრეთვე ყოველდღე სვამდა თითო კიკა ქონს, გამოწურულს ზვიგენის ღვიძლიდან; ეს ქონი ინახებოდა დიდ კასრში იქ, სადაც ბევრი მეთევზე ინახავდა თავის ხელსაწყოს. ქონით შევძლო ესარგებლა ყოველ მეთევზეს, ვინც კი მოისურვებდა. მეთევზეთა უმეტესობას ამ ქონის გემო გულს ურევდა, მაგრამ იმის სმა არც ისე საზიზღარი იყო, როგორც დილაბნელზე საწოლიდან აღდგომა.. გარდა ამისა, ეს ქონი გაცივებისაგან იცავდა ადამიანებს და თვალებისათვისაც სასარგებლო იყო.

მოხუცმა ცას ახედა და დაინახა, რომ ფრინველი ისევ დატრიალებდა ზღვას.

— თევზი იპოვა, — თქვა მან ხმაშალდა.

არც ერთი მფრინავი თევზი არ არხევდა წყლის სარკეს, არც წვრილი თევზი ჩანდა. მაგრამ მოხუცმა უეცრად დაინახა, როგორ ამოხტა წყლიდან მომცრო ტუნეცი, შეტრიალდა ჰაერში, დაეშვა თავქვე და ისევ ჩაიძალა ზღვაში. ტუნეცმა ვერცხლივით გაიღეჯა მზეზე, მერე სხვა ტუნეცებმაც იწყეს წყლიდან ამოვარდნა და იქეთ-აქეთ ხტომა; ისინი

წყალს აქაფებდნენ, გრძელი ნახტომებით მისდევდნენ წვრილ თევზებს და წინ მიერეკებოდნენ.

„თუ ძლიერ სწრაფად არ გაცურეს, მთელ გუნდს დავეწვი“ — გაიფიქრა მოხუცმა. იგი უყურებდა, როგორ აქაფებდნენ წყალს თევზები, როგორ ყვინთავდა ფრინველი და იჭერდა წვრილ თევზს, რომელიც ტუნეცების შიშით ზედაპირზე ამოსულიყო.

— ფრინველი მეთევზის ერთგული თანაშემწეა, — თქვა მოხუცმა.

ამ დროს ნავის კიჩოდან ჩაშვებული ანკისის მოკლე თოკი გაიჭიმა ფეხქვეშ; მოხუცს ფეხი თოკის ერთ ნაკეცზე ჰქონდა დაღმული; მან ხელი უშვა ნიზბეებს და თოკის ბოლოს მოეჭიდა. გრძნობდა მომცრო ტუნეციის სიმძიმეს; ტუნეცი გაშმაგებით ეწეოდა ანკისს. ანკისის თოკი სულ უფრო და უფრო ჭანაობდა. მოხუცმა თევზის ლურჯი ზურგი და ოქროსფერი გვერდები უფრო ადრე დაინახა, ვიდრე თევზს ნავთან მოაციურებდა და ნავში ჩამოაგდებდა. ჩამოსხმულ ტყვიასავით მკვრივი ტუნეცი ნავის კიჩოსთან ეგდო მზეზე. დიდრონი თვალები გადმოეკარკლა, ლამაზსა და მოძრავ ბოლოს ცახცახით ურტყამდა ნავის ძირს და სიცოცხლეს ეთხოვებოდა. სიბრალულის გამო მოხუცმა თავზე კეტის დარტყმით მოკლა იგი და ჯერ კიდევ მოცახცახე შეაგდო ფეხის კვრით მერხის ქვეშ.

— ალბაკორეა, — თქვა ხმაშალდა. — ამისგან შესანიშნავი საანკესე ნაჭრები გაკეთდება. ათი გირვანქა იქნება, არანაკლები.

მოხუცი უკვე ველარ იხსენებდა, როდის დაიწყო პირველად თავის თავთან ხმაშალდა საუბარი. წინათ, მარტო რომ დარჩებოდა, მღეროდა; მღეროდა ზოგჯერ ლამითაც, ვახტზე რომ იდგა, როდესაც დიდ აფრიან ნავებით დაცურავდა ან კუზე სანადირობდა. ალბათ ხმაშალდა საუბარი თავის თავთან იმის შემდეგ დაიწყო, რაც ბიჭი წავიდა და

სრულიად მარტო დარჩა. ახლა უკვე აღარ ახსოვდა. მაგრამ მაშინაც, როცა ბიქთან ერთად თევზაობდა, ისინი ერთმანეთს მხოლოდ მაშინ დაელაპარაკებოდნენ, როდესაც აუცილებელი იყო; საუბრობდნენ ლამით ან ავღარში, იძულებითი უსაქმობის დროს. განსაკუთრებული საჭიროების გარეშე ზღვაზე არ არის მიღებული საუბარი. თვითონ მოხუციც იმ აზრისა იყო, რომ ზღვაზე ტყუილ-უბრალო საუბარი ცუდია, და ჩვეულებას იცავდა. ახლა კი ბევრჯერ იმეორებდა თავის აზრებს ხმაშლით. მაგრამ ამით ხომ არავის აწუხებდა?

— ვინმემ ყური რომ დამიგდოს, როგორ ვესაუბრები საკუთარ თავს, იფიქრებს, ჰკუთხუე შერყეულაო, — თქვა მოხუცმა ხმაშლით, — მაგრამ რაკი არ შეერყეულვარ, ვის რა ესაქმება? მდიდრებს რა უჭირთ, რადიო აქვთ; რადიოს შეუძლია ესაუბროს მათ ნაეში და მოუთხროს ბეისბოლის ახალი ამბები.

„ახლა ბეისბოლზე ფიქრის დრო არ არის, — უთხრა თავის თავს მოხუცმა — ახლა მხოლოდ ერთ რამეზე ფიქრის დროა, სახელდობრ, იმაზე, რისთვისაც ვარ გაჩენილი. შესაძლოა, სადმე, თევზების ამ გუნდის გვერდით ცურავს ჩემი დიდი თევზიც. დავიჭირებ მხოლოდ ერთი ალბაკორე, ისიც ჩამორჩენილი. ეს თევზები კი შუაგულ ზღვაში ნადირობენ და ძლიერ სწრაფად დაცურავენ. ყველაფერი, რაც დღეს ზღვაზე მხედება, ჩრდილო-აღმოსავლეთისკენ მიილტვის და ძლიერ სწრაფად მოძრაობს. შესაძლოა, ასეა ყოველთვის დღის ამ საათებში! ან იქნება, ეს ამინდის შეცვლას მოასწავებს, მე კი ასეთი ნიშანი არ ვიცი“.

მოხუცი ვეღარ ხედავდა ნაპირის მწვანე ზოლს; შორს აღმართულიყვნენ მხოლოდ ცისფერი გორაკების თხემები, რომლებიც აქედან სულ თეთრები ჩანდნენ, თითქოს თოვლით დაფარულანო. მათ ზემოთ ღრუბლებიც დათოვლილ მთებს ჰგავდნენ. ზღვა ძლიერ ჩამუქდა, მზის სხივები ტყდებოდნენ წყალში.

პლანქტონის უამრავი ნაპერწკალი ცის ტატნობზე აცურებულ მზეს ჩაქრო და მუქ-ლურჯ წყალში მოხუცი ხედავდა მხოლოდ გადატეხილი სხივების ნაირფერ ანარეკლებს და ანეკისს თოყებს, პირდაპირ რომ ეშვებოდნენ სიღრმეში, რაც აქ უკვე ერთ მილს აღწევდა.

ტუნეცები კვლავ წვიოდნენ სიღრმეში (მეთევზეები ამ ჯიშის თევზებს ყველას ტუნეცს ეძახდნენ და მათ ნამდვილ სახელებს მხოლოდ მაშინ ასხვავებდნენ, როდესაც ბაზარზე გასაყიდად მიქონდათ ან საანკესე ნაჭრებად ასაღებდნენ). მზე ძლიერ აცხუნებდა და მოხუცი გრძნობდა, როგორ წვავდა კისერს; ზურგზე ოფლი ღვარად დასდიოდა, როდესაც ნიჩბებს უსვამდა.

„შემძლო გავყოლოდი ზღვის დინებას და ცოტა წამეძინა, — გაიფიქრა მოხუცმა. — შემძლია ფეხის ცერზე გამოვიბა ანეკისს თოკი, რომ დროზე გამაღვიძოს. მაგრამ დღეს ოთხმოცდამეხუთე დღეა და ფეხზღად უნდა ვიყო“.

სწორედ ამ დროს შეამჩნია, რომ ერთ-ერთი მწვანე ჯოხი მკვეთრად შეირბა და წყლისკენ დაიღუნა.

— აი, უკვე, — თქვა მან. — აი, ეს არის! — წყლიდან ისე ამოიღო ნიჩბები, რომ ნავი არ შეერხია. ანეკისს თოკს მისწვდა და ფრთხილად მოსდო მარჯვენა ხელის ცერი და საჩვენებელი თითი. თოკის არც გაქიმვას გრძნობდა, არც გაწვევას, ამიტომ მსუბუქად ეჭირა. მაგრამ თოკი კვლავ შეირბა. ამჯერად ანეკისს დაწვეა ფრთხილი და უძალო იყო. მოხუცმა კარგად იცოდა, თუ რას ნიშნავდა ეს. ასი საზღვაო საყენის სიღრმეზე მარლინი ჰამდა სარდენებს, რომლებიც ასბული იყო ანეკისს წვერსა და ნახევარ რკალზე იქ, სადაც ეს ხელით ნაკეთი ანეკისი თავში ჰქონდა გაყრილი მომცრო ტუნეცს.

მოხუცმა ცოტათი შეაჩერა თოკი და მარცხენა ხელით ფრთხილად მოხსნა ჯოხს. ახლა თოკს შეეძლო ესრილა თითებს შუა ისე, რომ თევზს ეს არ შეემჩნია.

„ნაპირიდან ასე შორს და წელიწადის

ასეთ დროს მხოლოდ ვეება თევზი შეიძლება იყოს. — გაიფიქრა მოხუცმა. — მიირთვი, თევზო, მიირთვი! აბა, ჰამე, გეთაყვა. სარდნები მეტად ქორფაა, შენ კი გცივა წყალში ექვსასი ფუტის სიღრმეზე. ხომ ცივა და ბნელა? ერთხელ კიდევ შემოტრიალდი სიბნელეში, დაბრუნდი უკან და ჰამე!“

მოხუცმა კვლავ იგრძნო ანკესის მსუბუქი, ფრთხილი დაწვევა, მერე კი უფრო ძლიერი; როგორც ჩანს, ანკესიდან ერთ-ერთი სარდნის თავის მოგლეჯა უფრო ძნელი შეიქნა. მერე ყველაფერი მიყუჩდა.

— აბა, — თქვა მოხუცმა ხმამალა, — ერთხელ კიდევ მოტრიალდი, დაყნოსე! — ნახე, რა მშვენიერი! კარგად ჰამე. ამით შემდეგ, ალბათ, ტუნეცის მადანზე მოხვალ! ეს თევზი მაგარი, ცივი და მეტად გემრიელია. ნუ გრცხვენი, თევზო, მიირთვი, ჰამე, გთხოვ!

მოხუცს ცერითა და საჩვენებელი თითით ეპირა თოკი და ელოდა, ამავე დროს სხვა ანკესებსაც ადევნებდა თვალს, რადგან თევზს შეეძლო ადგილიდან ადგილზე გადაცურებულობა. უეცრად კვლავ იგრძნო ანკესის თოკის ნელი, ოდნავ შესამჩნევი დაწვევა.

— პირს მოსდებს, — თქვა მოხუცმა ხმამალა. — პირს მოსდებს, ღმერთმა ხელი მოუმართოს!

მაგრამ თევზი არ მოედო ანკესს. იგი წავიდა და მოხუცი ველარაფერს გრძნობდა.

— ვერსად წავიდოდა, — თქვა მოხუცმა, — ხედავს გამჩენი, რომ ვერ წავიდოდა, იგი მხოლოდ ტრიალებს და ახალ წრეს უვლის. შესაძლოა, ერთხელ კიდევაც წამოვევო ანკესს და ახლაც ახსოვს.

ამ დროს მოხუცმა კვლავ იგრძნო თოკის მსუბუქი დაწვევა და გულზე მოეშვა.

— ხომ ვამბობდი, მხოლოდ წრეს უვლის-მეთქი, — თქვა მოხუცმა, — ახლა კი ნამდვილად მოსდებს პირს.

მოხუცი ბედნიერი იყო რომ გრძნობდა, როგორ ნელ-ნელა არხვედა თევზი ანკესის თოკს. უეცრად იგრძნო ვეება

თევზის საოცარი სიმძიმეც; ხელი უშვეთოკს, საშუალება მისცა, რომ ჩანჩიკ-ლებულიყო დაბლა, სულ დაბლა; თანდათან იხსნებოდა ერთ-ერთი სამარქაფო მორგვი. თოკი ადვილად მისრიალებდა თითებს შუა და ეშვებოდა დაბლა; თუმცა მოხუცი ოდნავ იპერდა მას, მაგრამ მაინც გრძნობდა უდიდეს სიმძიმეს, თოკს რომ ეკიდა.

— რანაირი თევზია, — თქვა მან ხმამალა. — მხოლოდ პირი მოსდო ანკესს და ახლა სურს შორს წავიდეს ანკესიანად.

„სულერთია, მობრუნდება და ანკესს გადაყლაპავს“. — გაიფიქრა მოხუცმა. მაგრამ თავისი აზრი ხმამალა არ თქვა, რომ არ დათარსულიყო. ეცოდა, რა ვეება იყო ეს თევზი, გონების თვალთ კიდევ ხედავდა, როგორ მიცურავდა იგი სიბნელეში სულ უფრო შორს და შორს, პირში გარდიგარდმო გაჩხერილი ტუნეციურთ. სწორედ ამ დროს ერთი წამით მოძრაობა შეწყდა, მაგრამ მოხუცი კვლავინდებურად გრძნობდა თევზის სიმძიმეს. მერე თოკი ისევ გაიჭიმა და მოხუცმა ხელი შეუშვა მას. წამით თითებით შეაჩერა თოკი, მაგრამ გაწევა უფრო გაძლიერდა, თოკი პირდაპირ დაბლა დაიჭიმა.

თოკს საშუალება მისცა ესრბალა თითებს შუა, ხოლო მარცხენა ხელით ორი სამარქაფო მორგვის თავისუფალი ბოლოები გადააბა მეორე ანკესის ორი სამარქაფო მორგვის ნასკვებს. ახლა ყველაფერი მზად იყო. თუ იმ თოკს არ ჩავეთვლით, რომლითაც თევზი ეპირა, მოხუცს მარაგად ჰქონდა სამი მორგვი, თვითეული ორმოც-ორმოცი საყენი სიგრძისა.

— ცოტა კიდევ ჰამე, — თქვა მან. — კარგად ჰამე.

„ჰამე ისე, რომ ანკესის წვერი გულში ჩაგესოს და სული გაგაცხებინოს. — გაიფიქრა — თვითონ შენ ამოცურდი და საშუალება მომეცი ჰეილთი ღაგკრა. აი, ეს კარგია. მზად ხარ? კარგად გაძიხი?“

— დროა! — თქვა მან ხმამალა.

ორივე ხელით მაგრად ამოჰკრა და დაახლოებით ერთ იარღზე ამოსწია ანკესის თოკი; მერე ისევ ამოჰკრა და ამოჰკრა, თანაც ხან ერთი, ხან მეორე ხელით ეწეოდა მას. თოკის ყოველი ამოკერის დროს მოხუცი მკლავებისა და სხეულის მთელ ძალას იკრებდა.

მაგრამ გარჯა ამო იყო. თევზი ნელა მიდიოდა სხვა მხარეს და მოხუცმა ერთი გოჯითაც ვერ შეძლო მისი მოცურება ახლოს. თოკი მოხუცს მაგარი ჰქონდა, დიდი თევზისთვის ნავარაუდევია. ახლა თოკი ბეჭებზე მოიხვია და ისე მაგრად მოსწია, რომ გაქიშულ თოკზე წყლის წვეთები ათამაშდნენ, თანაც წყალში თოკის სისინი გაისმა. მოხუცი დასაჯდომს დაეყრდნო და უკან გადაიხარა, რომ თოკი მაგრად დაეჭირა. ნავი ოდნავ შესამჩნევად მიექანებოდა ჩრდილო-დასავლეთისაკენ.

თევზი მიცურავდა და მიცურავდა; ნავი ნელა მოძრაობდა მოსარკულ წყალზე. სხვა ანკესებიც წყალში იყო ჩაშვებული, მაგრამ მოხუცს ვერაფერი მოეხერხებინა მათთვის.

— ეჰ! რა კარგი იქნებოდა, რომ ბიჭი ყოფილიყო ჩემთან! — თქვა მან. — თევზი ბუქსირით მიმათრევს, მე კი სუბუქსირე პალოს ვგავარ. შეიძლება თოკი ნავს გამოვაბა. მაგრამ მაშინ, ერთიც ვნახოთ, თევზმა მოგლიჯოს იგი? თოკი მაგრად უნდა შეჭიროს და მხოლოდ საჭიროების შემთხვევაში მივუშვა. მადლობა ღმერთს, რომ თევზი მიცურავს და ფსკერისაკენ არ ჩადის.

რა უნდა ექნა, თუ სიღრმეში წასვლას დააპირებს? რას ვიზამ, ქვასავით რომ დაეშვას ფსკერზე და იქ მოკვდეს? არ ვიცი. მაშინ გამოჩნდება. ვინ იცის, რამდენ რამეს გავაეთებ!

მოხუცი ზურგით აწევებოდა თოკს და უყურებდა, როგორ ირიბად მიდიოდა იგი წყალში და როგორ ნელა მიცურავდა ნავი ჩრდილო-დასავლეთისაკენ.

„თევზი მალე მოკვდება, — ფიქრობდა მოხუცი. — მუდამ ხომ არ შეუძლია იცუროს“. მაგრამ გავიდა ოთხი საათი და თევზი ისევ დაუღლეად მიდიოდა

ზღვაში, ხოლო მოხუცი ისევ ისე იჯდა ნავის ქიმზე მიყრდნობილი და ბეჭებზე თოკს ამოჰკერებდა.

— როცა დაეჭირე შენაღვე იყო, — თქვა მოხუცმა. — აქამდე კი თვალითაც არ მინახავს.

თევზის დაჭერის წინ მოხუცმა მაგრად ჩამოიფხატა შუბლზე ქილის ქული, რომელიც ახლა მეტად მტკივნეულად სჭრიდა კანს. მოხუცს ძლიერ წყუროდა. მან ფრთხილად ჩაიჩოქა, რომ თოკი არ შეერხნა; რაც შეიძლება ახლოს მიიხვდა ნავის ცხვირთან და ხელით მისწვდა ბოთლს, საცობი ამოაძრო და რამდენიმე ყლუბი წყალი შესვა. მერე ნავის ცხვირს მიეყრდნო და სული მოითქვა. იჯდა აფრაშემოხვეულ ანძაზე და ცდილობდა არაფერზე ეფიქრა, მხოლოდ ძალ-ღონე დაეზოგა.

მერე უკან მიიხვდა და შეამჩნია, რომ ხმელეთი უკვე აღარ ჩანდა. „დიდი უბედურება არაა — გაიფიქრა — ყოველთვის შემძლია უკან დაებრუნდე, ნავს ჰავანას ჩირაღდნების მიმართულებით წავიყვან. მზის ჩასვლამდე ორი საათია, შეიძლება ამ ხნის განმავლობაში თევზი ამოცურდეს ზემოთ. თუ არა და, მაშინ შეიძლება მთვარის ამოსვლას შემდეგ ამოცურდეს, ან კიდევ, ზეალ განთიადისას. ხელები არ მიშეშდება, ძალ-ღონითაც სავსე ვარ. ანკესი ხომ მან გადაყლაპა და არა მე. მაგრამ რანაირი თევზია ეს თევზი, ასე რომ ეწევა თოკს? როგორც ჩანს, მაგრად მოსდო პირი მავთულს. ერთი, თვალი მაინც შემავლებინა, მაშინ მეცოდინება, ვისთან მაქვს საქმე“.

რამდენადაც ვარსკვლავების მიხედვით შეეძლო ევარაუდა მოხუცს, თევზი მთელი ღამე მიცურავდა ერთი მიმართულებით. მზის ჩასვლის შემდეგ აცივდა. მოხუცს ზურგზე, მხრებზე და ბებერ ფეხებზე ოფლი შეაშრა და შესცივდა. დღისით გამოათრია ტომარი, რომელიც საანკესე ნაჭრებს ეფარა, და გასაშრობად გაფინა. მზე რომ ჩავიდა,

ტომარი კისერზე მოიხვია და ბექებზე მოიფარა; ფრთხილად მოაქცია იგი თოკის ქვეშ. ნავის ცხვირს მიუყრდნო და ისე მოიხარა, რომ ახლა თითქმის კარვად გრძნობდა თავს. სიმართლე რომ ითქვას, ამ მდგომარეობაში ოდნავ უკეთ იყო, მაგრამ თავისთავს არწმუნებდა, ახლა სრულიად ხალვათად ვარო.

„ჯერ ვერაფერს ვუხერხებ, მაგრამ თვეზიც ვერაფერს მიხერხებს, — გაიფიქრა მოხუცმა. — ყოველ შემთხვევაში, ჯერჯერობით ასე იქცევა“.

ერთხელ მოხუცი წამოდგა, რომ ნაეიდან გადაეშარდა. მერე ვარსკვლავებს ახედა, უნდოდა გაეგო, საით მიდიოდა ნავი. თოკი თითქოს წვრილი შუქი იყო, რომელიც მოხუცის მხრებიდან პირდაპირ წყალში ეშვებოდა. ახლა უფრო ნელა მიცურავდნენ და ჰავანას ჩირაღდნები გაფერმკრთალდა: როგორც ჩანდა, ზღვისა დინებას ნავი აღმოსავლეთისკენ მიჰყავდა. „რაკი ჰავანას ჩირაღდნები თვალს ეფარება, ეს იმას ნიშნავს, რომ სულ უფრო და უფრო აღმოსავლეთისაკენ მივცურავთ, — გაიფიქრა მოხუცმა. — თევზს რომ გეზი არ ეცვალა, ჰავანას სინათლეს კიდევ დიდხანს დავინახავდი. ნეტავ როგორ დამთავრდა დღეს ბეისბოლი? კარგი იქნებოდა, რომ რადიო მქონოდა ნავზე!“. მაგრამ მოხუცმა შეწყვიტა ეს ფიქრები: „სხვა რამეზე ნუ ფიქრობ! იფიქრე იმპზე, რასაც აკეთებ. იფიქრე, რომ რაიმე სისულელე არ ჩაიდინო“.

ხმამალა კი თქვა:

— სამწუხაროა, რომ ბიჭი არ არის ჩემთან. მეც მომეხმარებოდა და ყოველივე ამას თავის თვალთ ნახავდა.

„სიბერეში ადამიანი მარტო არ უნდა რჩებოდეს, — ფიქრობდა მოხუცი. — მაგრამ ამას ვერ გაექცევი. არ დამავიწყდეს ტუნეცის შეკვმა, სანამ არ გაფუჭებულია. ხომ არ შეიძლება, რომ ძალა დამაკლდეს, არ დამავიწყდეს თევზის შეკვმა დილით; რომ არც მშობდეს, მაინც უნდა ვჭამო. არ დამავიწყდეს, არ

დამავიწყდეს“. — იმეორებდა თავისთვის.

ლამით ნავთან მოცურდა ორი ზღვის ღორი. მოხუცი კარვად არჩევდა, როგორ ხმამალა ქმინავდა ტახი და ოდნავ გასაგონად, თითქოს ოხრავსო, ქმინავდა ნეზეი.

— ესენი კარგებია, — თქვა მოხუცმა. — თამაშობენ, ბულრაობენ და ერთმანეთი უყვართ. ესენი ჩვენი ძმებია, სწორედ ისე, როგორც მფრინავი თევზები.

მერე მოხუცს შეეცოდა დიდი თევზი, რომელიც ანკესით დაიჭირა. „განა სასწაული არ არის ეს თევზი? ღმერთმა უწყის, რამდენ წელიწადს იცოცხლა ქვეყანაზე. არასდროს არ შემხვედრია ასე ღონიერი თევზი. შეხედეთ, რა უცნაურად იქცევა. იქნებ იმიტომაც არ ბობოქრობს, რომ ძლიერ ჰკვიანია. ხომ დამლუბავდა, რომ წყლიდან ამომხტარიყო ან მთელი ძალით გაწეულიყო წინ? შესაძლოა, არაერთხელ წამოეგო ანკესს და ახლა იცის, რომ მისთვის უმჯობესია ასე იბრძოლოს სიცოცხლისათვის. საიდან ეცოდინება, რომ მის წინააღმდეგ მხოლოდ ერთი კაცია და ისიც ბებერი. მაგრამ რა დილია ეს თევზი და რამდენ ფულს შემოიტანს, თუ გემრიელი ხორცი აქვს! ანკესი ისე ჩაიგდო პირში, როგორც მამალმა თევზმა იცის, თოკსაც მამალი თევზივით ეწევა და შედგარდაც მებრძვის. ნეტავ, იცის, როგორ მიიტყეს, თუ წემსავით არის თავზე ხელაღებული?“.

მოხუცმა გაიხსენა, როგორ დაიჭირა ერთხელ დედალი მარლინი. მამალი ყოველთვის დედალს მიუშვებს პირველად საჭმელთან. ანკესს რომ წამოეგო, შეშინებულმა დედალმა დაიწყო გაშმაგებული, გააფთრებული ბრძოლა. ამან მალე მოქანცა იგი, მამალი კი ერთი გოჯითაც არ ჩამორჩენია; ცურავდა და ტრიალებდა მასთან ერთად ზღვის ზედაპირზე. ისე ახლო ცურავდა, რომ მოხუცს ეშინოდა, მამალ თევზს თოკი არ გადაეჭრა თავისი ნამგალა და ბასრი ბოლოთი. მოხუცმა

დედას ჰანგი მოსდო და კეტრ დაარტყა, მერე მისი დაშნასავით მჭრელი და ხორკლებიანი პირი დაიჭირა და მანამ ურტყა კეტი თავზე, სანამ თავს სარკის უკანა მხარის ფერი არ დაედო. მოხუცმა ბიჭის დახმარებით დაიწყო თევზის ამოთრევა ნავში. მთელი ამ ხნის განმავლობაში მამალი არ მოშორებია დედას. შემდეგ, როცა მოხუცი თოკის დახვევას და ქვილთის მომზადებას შეუდგა, მამალი ნავის ახლოს მალა ამოხტა, თითქოს სურდა გაეგო, რა დღეში იყო მისი სატრფო; მერე გაშალა მკერდის ფარფლების იასამნისფერი ფრთები და შეეურდა ღრმა წყალში. ნათლად მოჩანდა ასეთივე ფერის ფართო ზოლები მის ზურგზე. მოხუცს კარგად ახსოვდა, რა ლამაზი იყო ის მამალი თევზი. მან გასაჭირში არ მიატოვა მეგობარი.

„ამაზე უფრო სამწუხარო ერთხელაც არაფერი მინახავს ზღვაზე, — გაიფიქრა მოხუცმა. — ბიჭიც დანალღვიანდა; მაგრამ თევზს ბოლიში მოვუხადეთ და სასწრაფოდ ავექენით მისი სხეული“.

— ნეტავი ბიჭი ყოფილიყო აქ, — თქვა ხმამაღლა და უფრო მოხერხებულად მიეყრდნო ნავის ცხვირის მომრგვალებულ ფიცრებს; თოკის საშუალებით, რომელიც მას ბექებზე ჰქონდა შემოჭერილი, მუდამ გრძნობდა თევზის დიდ ძალას. თევზი კი განუხრელად მიილტვოდა სადღაც, თავისი მიზნისაკენ.

— დახეთ, რომ ჩემი ვერაგობის მეოხებით თევზის ბედის ჩარხი შეტრიალდა.

„მისი ხვედრი იყო ოკეანის ბნელ სიღრმეში დარჩენა, შორს ყოველგვარი მახეების, სატყუარებისა და ადამიანთა ვერაგობისაგან. ჩემი ხვედრი კი ის იყო, რომ მარტო წავსულიყავ მის დასაქურად და მეპოვა იქ, სადაც ჯერ არც ერთ ადამიანს ფეხი არ დაუდგამს, არც ერთ ადამიანს დედამიწის ზურგზე. ახლა შუადღის აქეთ გადაბმული ვართ

ერთმანეთზე და არაეინ არის არც ჩემი, არც მისი მშველელი“.

„შეიძლება, არ იყო საჭირო, რომ შეთევზე გამხდარიყავი, — ფიქრობდა მოხუცი. — მაგრამ მე ხომ მეთევზედ ვარ გაჩენილი!.. არ დამავიწყდეს ტუნეცის შექმა, როცა გათენდება“.

შუის ამოსვლის წინ მოხუცის ზურგს უკან ერთ-ერთ ანკესს მოედო თევზი. გაიგონა, როგორ გატყდა ჯოხი და როგორ გასრიალდა თოკი. სიბნელეში მოხუცმა ქარქაშიდან დანა ამოიღო, თევზის მთელი სიძიძე მარცხენა მხარეზე გადაიტანა, უკან გადაიხარა და თოკი გადასჭრა ნავის კიდეზე. მერე იმ ანკესის თოკიც გადასჭრა, რომელიც მის ახლოს იყო; სიბნელეში მაგრად გადააბა ერთმანეთს სამარქაფო მორგვების ბოლოები. მოხუცი ფეხით იქერდა მორგვებს და ცალი ხელით მარდად მუშაობდა, რომ მაგრად შეეკრა ნასკვი. ახლა ექვსი სამარქაფო მორგვი ჰქონდა: ორ-ორი იმ თოკებიდან, რომლებიც გადასჭრა, და ორიც იმ ანკესის თოკისა, რომელსაც თევზი მოედო; ყველა მორგვი ერთმანეთზე იყო გადაბმული.

„როცა გათენდება, — ფიქრობდა მოხუცი, — ვეცდები, ის თოკიც ამოვიღო, რომელიც ორმოც საყენზე ჩავუშვი; იმასაც გადავჭრი და სხვებს შეეუერთებ. მართალია, დავკარავ ორას საყენ კატალონის მაგარ თოკს, თუ არას ვიტყვი ანკესებსა და საწაფავებზე. ეგ არაფერია, ყოველივე ამას ისევ იშოვის კაცი, მაგრამ ვინ მიშოვის ახალ თევზს, თუ ანკესს რომელიმე სხვა თევზი მოედება და ამ თევზს გამიქცევს? არ ვიცი, რა მოედო ახლა იქ. შეიძლება, მარლინი ან კიდეც შიმშერა-თევზი ან ზეიგენი. დაკვირვებაც ვერ მოვასწარი. საჭირო იყო, ჩქარა მომეშორებინა თავიდან“.

ხმამაღლა მან თქვა:

— ეჰ, რა კარგი იქნებოდა, რომ ბიჭი ჩემთან ყოფილიყო!

„მაგრამ ბიჭი შენთან არ არის, — ფიქრობდა იგი. — შენ მხოლოდ საკუთარი თავის იმედი უნდა გქონდეს.

თუმცა ჯერ კიდევ ბნელა, მაგრამ უმჯობესია სცადო უკანასკნელი თოვის აღებაც, გადასჭრა იგი და გადააბა სხვა მორგებებს“.

ასეც მოიტყა. სიბნელეში ძნელი იყო მუშაობა, თანაც ერთხელ თევზმა ისე გაიწია, რომ მოხუცი პირქვე დაეცა და დაწვის თავი გაიხეთქა. სისხლი ლოყაზე ჩამოდინდა, მაგრამ ნიკაბამდე არ ჩასულა, ადრე შედედდა და გახმა. მოხუცი ისევ ნავის ცხვართან მიხობდა და მიეყრდნო, რომ სული მოეთქვა. მოხუცმა შეისწორა ტომარა, თოკი ფრთხილად გადაიკურა ზურგის დაუბეჩავ ადგილზე, მთელი სიმძიმე მხრებზე გადაიტანა და შეეცადა გაეგო, მაგრად ეწეოდა თუ არა თევზი. მერე ხელი ჩაყო წყალში, რომ ეგრძნო, რა სისწრაფით მიცურავდა ნავი.

„საკვირველია, რატომ გაიწია ასე ძლიერ? — გაიფიქრა მან. — ალბათ, მავთული გადმოუცურდა ზურგის დიდი კუხიდან. ცხადია, ზურგი მას ისე არ სტკივა, როგორც მე მტკივა. მაგრამ ხომ არ შეუძლია ათრიოს ნავი დაუსრულებლივ, რანაირი დიდიც არ უნდა იყოს! ახლა თავიდან მოვიცილე ყველაფერი, რასაც შეეძლო უსიამოვნება მოეყენებია ჩემთვის, თოკის დიდი მარაგიც მაქვს, — სხვა რაღა უნდა აღამაინს?“

— თევზო, — დაუძახა მან ხმადაბლა, — ცოცხალი თავით არ მოგეშვები! „ფიქრობ, არც თევზი მომეშვება“ — გაიფიქრა მოხუცმა და გათენების მოლოდინს მიეცა. ამ დილაბნელზე ციოდა და მოხუცი ფიცრებს მიეკრა, რომ ოდნავ მაინც გამთბარიყო. „თუ თევზი ითმენს, მეც მოვითმენ“.

დილის სინათლემ გაანათა ანკესის გაჭიმული თოკი, რომელიც ზღვის სიღრმეში იყო ჩაშვებული. ნავი განუწყვეტლივ მიდიოდა წინ და როცა მზე ამოიწვერა, ერთი სხივი მოხუცის მარჯვენა მხარს დაეცა.

— თევზი ჩრდილოეთისაკენ მიცურავს. — თქვა მოხუცმა. — „დინებამ კი, ალბათ, აღმოსავლეთისაკენ წაგვიღო. — გაიფიქრა მან. — ნეტავ, თევზი

დინებისაკენ იბრუნებდეს პირს. ეს იმის ნიშანი იქნებოდა, რომ დაიძალადებოდა“.

მაგრამ როცა მზე შუბის ტარზე აიწვია, მოხუცი მიხვდა, რომ თევზი დაღლილი არ იყო. მხოლოდ ერთი რამ იყო სანუგეშო: წყალში ირიბად გაჭიმული თოკი მოწმობდა, რომ ახალი თევზი უფრო ნაკლებ სიღრმეზე მიცურავდა. ეს, რასაკვირველია, იმას არ ნიშნავდა, რომ თევზი აუცილებლად ამოცურდებოდა ზედაპირზე. მაგრამ ამოცურება მაინც შეეძლო.

— ღმერთო, ამოაცურე! — თქვა მოხუცმა, — თოკი საკმაო მაქვს და თევზს გაუშვალავდები.

„თუ მოვახერხებ და თოკი ცოტათი უფრო მაგრად მოვწიე, შეიძლება კრილობა ეტკინოს და ზემოთ ამოვიდეს, — გაიფიქრა მოხუცმა. — მერე რა, ამოვიდეს! უკვე გათენებულია. ზემოთ რომ ამოვა, ხერხემლის გასწვრივ რომ ბუტები აქვს ჰაერით გავესება და ზღვის სიღრმეში ველარ წავა, რომ იქ მოკვდეს“.

მოხუცი შეეცადა უფრო მაგრად მოეწია. თოკი, მაგრამ თოკი თავიდანვე ისედაც ძლიერ იყო გაჭიმული. ამიტომ, როდესაც უკან გადაიხარა, რომ უფრო მაგრად გაეწია თოკი, ბეჭებზე მწვავე ტკივილი იგრძნო; მიხვდა, რომ ვერაფერს გააწყობდა. „ნჯღრევა არ შეიძლება, — გაიფიქრა მან. — ყოველი ამოკერა ანკესით მიყენებულ ჰრილობას გააფართოვებს და თუ თევზი უეცრად ამოცურდება, შეიძლება ანკესს სულ მოსწყდეს. ყოველ შემთხვევაში, ახლა, როცა მზე მათბობს, ბევრად უკეთესად ეგრძნობ თავს“.

თოკს ყვითელი წყალმცენარეები მოსდებოდა, მაგრამ მოხუცს ეს ახარებდა, რადგან ისინი ანელებდნენ ნავის მოძრაობას. სწორედ ეს მცენარეები ანათებდნენ ღამე.

— თევზო, — თქვა მან, — ძალიან მიყვარხარ და პატივს გცემ. მაგრამ საღამომდე მოკლავ.

„იმედი ვიქონიოთ, რომ ამას შევძლებ“ — გაიფიქრა მან.

ჩრდილოეთიდან ნავს პატარა ჩიტი მოუახლოვდა. ის მოფრინავდა დაბლა, წყლის ზედაპირის ახლოს, ეტყობოდა, ძლიერ დაღლილი იყო.

ჩიტი ნავის ქიმზე ჩამოვდა დასასვენებლად. მერე წრე შეამოავლო მოზუცის თავს და თოკზე დაჯდა; ეს მისთვის უფრო მოხერხებული ადგილი იყო.

— რამდენი წლისა ხარ, ჩიორა? — შეეკითხა მოზუცი. — ეს შენი პირველი მოგზაურობაა, არა?

მოზუცმა რომ დაილაპარაკა, ჩიტმა მოზუცს შეხედა. ჩიტი იმდენად იყო დაღლილი, რომ თოკის სიმტკიცის მოსინჯვის თავი არ ჰქონდა; სათუთი ბრწყინვალეები შემოექნო თოკზე და ქანაობდა.

— ნუ გეშინია, თოკი მაგრად არის გაქიმული, — უთხრა მოზუცმა, — ძალიან მაგრადაც. ასე არ უნდა დაღლილიყავ უქარო ღამეში. ეჰ, ახლა ფრინველებიც სხვანაირია.

„აი, ქორები გამოდიან თქვენს შესახვედრად ზღვაზე“. — გაიფიქრა მოზუცმა, მაგრამ ჩიტს არ უთხრა; ჩიტი ვერც მიუხედებოდა. არაფერია, მალე თვითონ გაივებს ქორების მთელ ამბავს.

— კარგად დაისვენე, ჩიორა, — თქვა მოზუცმა. — მერე გაფრინდი ნაპირისაკენ და იბრძოლე, როგორც იბრძვის ყოველი კაცი, ფრინველი თუ თევზი.

ჩიტთან საუბარმა გაახალისა მოზუცი, თორემ ღამის განმავლობაში ზურგი სულ გაუშეშდა და ახლა ძალიან ტკიოდა.

— თუ გინდა ჩემთან დარჩი, ჩიტო, — უთხრა მან, — სამწუხაროა, რომ არ შემიძლია აფრა გავშალო და ხმელეთზე მიგიყვანო, თუმცა ახლა ნელი ქარიც უბერავს. მაგრამ აქ მეგობარი მყავს, მისი მიტოვება არ შემიძლია.

უეცრად თევზმა მაგრად გასწია თოკი და მოზუცი ნავის ცხვირს მიეხეთქა; თევზი ნავიდან გადაითრეკდა, რომ ხელები ნავის კიდისათვის არ მიეგრჯინა და თოკი არ მიეშვა.

თოკი რომ შეიჩხა, ჩიტი აფრინდა და ისე გაქრა, მოზუცმა თვალის ვერ მოჰკრა. მერე მოზუცმა მარჯვენა ხელით

მოსინჯა თოკი და დაინახა, რომ ხელიდან სისხლი დიოდა.

— ცხადია, თევზს ძლიერ ტკივა ქრილობა, — თქვა ხმამალა და თოკი მოსწია: მოსინჯა, შესძლებდა თუ არა თევზის მიბრუნებას სხვა მხარეს. თოკი რომ გაქიმა, კვლავ წინანდელ მდგომარეობაში გაირინდა. — ცუდად ხარ, თევზო? — შეეკითხა მოზუცი. — ღმერთია მოწმე, რომ შენზე ნაკლებ არც მე მიჭირს.

თვალებით მოსძებნა ჩიტი, რადგან სურდა ვინმეს გამოლაპარაკებოდა. მაგრამ ჩიტი აღარსად იყო.

„რა ცოტა ხანს დარჩი ჩემთან, ჩიორა, — გაიფიქრა მოზუცმა, — მაგრამ იქ, სადაც გაფრინდი, ბევრად უფრო ძლიერი ქარი ქრის და სულ ხმელეთამდე იქროლებს... ეგ როგორ მომივიდა, რომ ერთი სწრაფი გაწევით თევზს ხელი გაეაქრევი? ნამდვილად სულ გამოვსულულდი. შესაძლოა, ჩიტთან საუბარმა გამიტაცა და მხოლოდ იმაზე ვფიქრობდი ახლა მხოლოდ საქმეზე ვიფიქრებ და ტუნეცს შევქამ, რომ ძალა მოვიკრიბო“.

— ნეტამც ბიჭი ყოფილიყო ჩემთან და ცოტა მარილიც მქონოდა. — თქვა ხმამალა.

თევზის სიმძიმე მარცხენა მხარეზე გადაიტანა, ფრთხილად ჩაიჩოქა და ოკეანეში ჩაიბანა ხელი. ერთი წუთით ხელი წყალში გააჩერა და დაუკვირდა, როგორ ღებავდა სისხლი წყალს, როგორ ეკვროდა ქავლი ხელს.

— ახლა თევზი ბევრად უფრო ნელა მიცურავს, — თქვა მან ხმამალა.

მოზუცს სურდა მეტხანს გაეჩერებინა ხელი მარილიან წყალში, მაგრამ ეშინოდა, თევზმა კვლავ არ გაიწიოსო; ამიტომ ფეხზე წამოდგა, თოკი ზურგით მოსწია და ხელი მხეზე გააჩერა. მხოლოდ ერთი წყლული ჰქონდა, რბილი ხორცი გაესერა თოკს, მაგრამ სწორედ ის ადგილი, რომელიც სამუშაოდ სჭიროდა. მოზუცმა იცოდა რომ დღეს არა ერთხელ დასჭირდებოდა ხელები და სწუხდა, რომ თავიდანვე დაიშავა.

— ახლა, — თქვა მან, როცა ხელი გაუშრა, — ტუნეცი უნდა ვკვამო. შემძლია ჭანგით მოვითრიო და არხეინად შევაქცე.

მოხუცმა ჩაიჩოქა, კიჩოს ქვეშ მოუსვა ჭანგი და ტუნეცი მონახა; ფრთხილად მიითრია თევზი, რომ თოკის მორგეობა არ შეურხეულიყო. თევზის მთელი სიძიმე კვლავ მარცხენა მხარეზე გადაინაცვლა, მარცხენა ხელი ნავს მიიბჯინა, ტუნეცი კაუჭს მოაშორა და ჭანგი ადგილზე დასდო. თევზი მუხლებშუა ჩაიდო და ზურგიდან ბოლომდე მუქწითელი ხორცის ამოკრას შეუდგა. ექვსი გრძელი ნაჭერი ამოსჭრა, ფიცარზე გააწყო, დანა შარვალზე გაიწმინდა და თევზის ჩონჩხი ზღვაში გადააგდო.

— მთელ ნაჭერს, ალბათ, ვერ შევქამ, — თქვა მან და ერთი ნაჭერი შუაზე გაჭრა. მოხუცი გრძნობდა, როგორ შეუსუსტებლად ეწეოდა დიდი თევზი თოკს; მას კი მარცხენა ხელი სულ დაეკრუნჩხა. ამ ხელს საცოდავად ეჭირა ძიმე თოკი. ამიტომ მოხუცმა ზიზღით შეხედა თავის ხელს.

— ნეტავ, რა ხელია ეს ხელი! — თქვა მან. — კარგი, დაეკრუნჩხე, რახან ასე გსურს. ჩიტის ფეხად გადაიქცი, ეს მაინც არ გიშველის.

„აბა, შეჭამე და ხელს ძალა მიეცემა, — გაიფიქრა მან, მერე ჩაბნელებული წყალში ჩაიხედა და შიგ ირიბად გაქიმული თოკი დაინახა. — ხელმა რა დააშავა, შენ უკვე რამდენი საათია განუწყვეტლივ გიჭირავს თევზი. მაგრამ თევზს სიკვდილამდე არ მოუშვება. აბა, ჯერ შეჭამე“. მოხუცმა აიღო თევზის ერთი ნაჭერი, პირში ჩაიდო და ნელა დაუწყო ღეჭვა. გემო არც თუ ისე გულისამრევი ჰქონდა. „კარგად დაღეჭე, — ფიქრობდა იგი, — რომ ერთი წვეთი წვენი არ დაკარგო. ურიგო არ იქნებოდა, რომ ლიმონის წვენი ჰქონდეს გადასხმული ან მარილმოყრილი იყოს“.

— აბა, როგორ გრძნობ თავს ხელო? — ჰკითხა მან დაკრუნჩხულ ხელს, რომელიც თითქმის მიცვალბულის გა-

შეშებულ ხელს ჰგავდა. — შენი გულისთვის კიდევ ერთ ნაჭერს შეჭამე მოხუცმა შეჭამა ნაჭერის მეორე ნახევარიც. გულმოდგინედ დაღეჭა და კანი გამოაფურთხა.

— აბა, ხელო, მომჯობინდი? თუ ჯერ კიდევ არაფერი გიგრძენია?

მოხუცმა აიღო კიდევ ერთი მთელი ნაჭერი და ისიც შეჭამა.

„ეს ჯანმრთელი, სისხლსაცხე თევზია, — გაიფიქრა მან. — კარგი, რომ ტუნეცი შემხვდა და არა დელფინი. დელფინი მეტად ტბილია. ამ თევზს კი თითქმის სულ არ გააჩნია სიტკბო, თანაც მთელი ნოყიერება შენარჩუნებული აქვს. სხვა რამეზე კი არა, საქმეზე უნდა ვიფიქრო, — გაიფიქრა — სამწუხაროა, რომ ერთი კვნიტი მარილიც არა მაქვს. არ ვიცი, დარჩენილი თევზი გამოშრება მზეზე თუ გაფუტდება. ამიტომ, უმჯობესია ისიც შევქამო, თუმცა მშიერი არა ვარ. დიდი თევზი წყნარად არის. ბარემ მოვათავებ ტუნეცს და ყველაფრამდე მზად ვიქნები“.

— მოითმინე, ხელო, — თქვა მან, — ხომ ხედავ, როგორ ვზრუნავ შენზე.

„ნეტავ იმ დიდ თევზსაც ვაჭმევდე რამეს, — გაიფიქრა მოხუცმა. — ხომ ჩემი ძმია. მაგრამ იგი უნდა მოვკლა, ამისათვის კი ძალა უნდა შევინარჩუნო“.

მოხუცმა ნელა და კეთილსინდისიერად შეჭამა ტუნეცის ყველა ნაჭერი, ხელები შარვალზე გაიწმინდა და წელში გაიმართა.

— ესეც ასე, — თქვა მან. — ხელო, ახლა შეგიძლია მოეშვა თოკს; მარტო მარჯვენა ხელითაც დაიჭერ, სანამ შენ პამპულობას არ დაანებებ თავს. — მოხუცმა მარცხენა ფეხი დააკირა იმ მსხვილ თოკს, რომელიც წინათ მის მარცხენა ხელს ეჭირა. მერე უკან გადაიხარა და თევზის სიძიმე ზურგზე გადაიტანა.

— ღმერთო მიშველე, რომ ხელი მიმირჩეს, — თქვა მან. — ვინ იცის, ამ თევზს კიდევ რა მოუვა თავში.

„ეტყობა, წყნარი თევზია, — გაიფიქ-

რა მან, — მოდიქრებულად იქცევა. მაგრამ რა აქვს განზრახული? ან მე რას ვაპირებ? ჩემი გეგმა აქვე უნდა შევეუთანხო მის გეგმას; იგი ხომ ასეთი ვეება რამ არის! თუ ამოცურდება, შევძლებ მის მოკვლას. მაგრამ თუ ისევ სიღრმეში დარჩება, მეც სამუდამოდ მასთან დავრჩები“.

მოხუცმა დაკრუნხული ხელი შარვალზე გაისვ-გამოისვა და თითების ამოძრავება სცადა. მაგრამ ხელი ვერ გაშალა. „შეიძლება, მზისაგან ამოძრავდეს, — გაიფიქრა მან. — ან შეიძლება, მაშინ ამოძრავდეს, როდესაც კუჭი უმთევს მოინელებს. თუ ძლიერ დამჭირდა, ავამოძრავებ, რაღაც უნდა დამიჯდეს. მაგრამ ახლა არ მინდა ძალა დავატანო. დე, თვითონ ამოძრავდეს და თავისი ნებით გაცოცხლდეს. კაცმა რომ თქვას, ღამით დიდი ჯაფა მივაყენე, როცა ყველა თოკის გადაჭრა და გადაბმა იყო საქირო“.

მოხუცმა შორს გაიხედა და მარტოობა იგრძნო. მაგრამ აქ ხედავდა წყლის ბნელ სიღრმეში გადატეხილ მზის ნაირფერ სხივებს, დაბლა ჩაშვებულ გაჭიმულ თოკს და ზღვის წყნარი ზედაპირის უცნაურ რწყევას. ღრუბლები ქარის მაუწყებლად იგრავნებოდნენ. მოხუცი წინ იტყვირებოდა. მან შეამჩნია გარეული იხების გუნდი, მკვეთრად გამოსახული ცაში; გუნდი ჯერ გაიშალა, მერე კვლავ გამოისახა უფრო მკაფიოდ; მოხუცი მიხვდა, რომ ზღვაზე ადამიანი არასდროს არ არის მარტო.

დადიქრა იმაზე, თუ როგორ ეშინია ზოგიერთ კაცს გაშლილ ზღვაზე დარჩენა პატარა ნაევში; გადაწყვიტა, რომ ეს შიში სამართლიანია იმ თვეებში, როდესაც უეცრად იწყება ავღარი. მაგრამ ახლა გრივალების დროა და გრივალი კი ჯერ არ ამოვარდნილა; წელიწადის ეს დრო საუკეთესოა.

ზღვაზე როცა ხარ, გრივალის მოახლოების ნიშანი ყოველთვის შეგიძლია დაინახო ცაზე რამდენიმე დღით ადრე. ხმელეთზე ამ ნიშნებს ვერ ხედავენ, — ფიქრობდა იგი. — რადგან ყო იციან,

რას უტყვირონ. გარდა ამისა, ხმელეთზე ღრუბლების ფორმაც სულ სხვაა. მაგრამ ახლა გრივალი მოსალოდნელი არ არის.

ცას შეხედა და თეთრი, გრუზა ღრუბლები დაინახა, რომლებიც მის საყვარელ ნაყინს ჰგვანდნენ. იმათ ზემოთ, ძლიერ მაღლა სექტემბრის ცაში ბუმბულივით ქათქათა ღრუბლების გამკვირვალე ფთილები მოჩანდა.

— ნელი ქარია, — თქვა მოხუცმა, — ის კი ჩემთვის უფრო ხელსაყრელია, ვიდრე შენთვის, თევზო!

მოხუცის მარცხენა ხელს ისევ უწვლიდა კრუნხვა, მაგრამ მისი ნელა ამოძრავება მაინც შეეძლო.

„მეჯავრება, როდესაც ხელი მეკრუნხება, — გაიფიქრა მან. — საკუთარი სხეულია და ასე ვერაგულად გლალატობს. დამამკირებელია, როდესაც ხალხში ხარ და მუცლის აშლილობა ან ღებინება გაწუხებს იმის გამო, რომ თევზით მოიწამლე. მაგრამ კიდევ უფრო დამამკირებელია; როდესაც მარტო ხარ და კრუნხვა გემართება!“ გუნებაში კრუნხვას calambre-ს ეძახდა.

„ბიჭი რომ ყოფილიყო ჩემთან, — გაიფიქრა მან, — მკლავს დამიზღვდა იდაყვიდან ილიამდე. მაგრამ არა უშავს, ხელი ისედაც მომიჩრება“.

უეცრად, ცოტა უფრო ადრე, ვიდრე წყალში ირიბად გაჭიმული თოკის მოშვებას შენიშნავდა, მოხუცის მარჯვენა ხელმა იგრძნო თოკის გაწვივის შემსუბუქება. მოხუცი უკან გადაიხარა, მთელი ძალით დაიბარტყუნა მარცხენა ხელი თემოზე და სწორედ ამ დროს დაინახა, რომ თოკი ნელ-ნელა ზედაპირისკენ წამოვიდა.

— ამოდის, — თქვა მან. — აბა, ხელო, გაცოცხლდი, გეთაყვა!

თოკი ნელ-ნელა იმართებოდა სიგრძეზე. მერე ნავის წინ ოკეანე ამოიბურცა და თევზის ზურგი გამოჩნდა. თევზი მაღლა ამოდიოდა და ამოდიოდა, თითქოს ბოლო არ უჩანდა; წყალი ნიაღვარივით ჩაღიოდა მის გვერდებს. თევზი მზეზე

ლაბლაბებდა; თავი და ზურგი მუქი იისფერი ჰქონდა, ხოლო გვერდის ზოლები სინათლეზე ძლიერ ფართო და ბაცი სუმბულისფერი მოუჩანდა. ცხვირის მაგივრად თევზს მახვილი ჰქონდა, გრძელი, როგორც ბეისბოლის ჩოვანი, და ბოლოწაწვეტებული, როგორც დამა. შიმშერა-თევზი მთელი ტანით ამოვიდა წყლიდან; მერე ისევ ჩაეშვა ჩუმად, როგორც მყვინთავი ჩაეშვება ხოლმე. მოხუცმა დაინახა, რომ თევზის ვეება ბოლო ჩაეშვა დაბლა და თოკიც დიდი სისწრაფით ჩასრიალდა წყალში.

— ორი ფუტით უფრო გრძელია ჩემს ნავზე, — თქვა მოხუცმა.

თოკი ზღვაში სწრაფად, მაგრამ თანაბრად ეშვებოდა; ამჟამად ჩანდა, რომ თევზი დამფრთხალი არ იყო. მოხუცი ორივე ხელით ეწოდა თოკს. მან იცოდა, თუ ვერ შეანელებდა გაწევას, თევზი თოკის მთელ მარაგს წაიღებდა და გაწყვეტდა.

„ვეება რამ არის ეს თევზი, ამიტომ უნდა ვუჩვენო ჩემი ძალა, — ფიქრობდა მოხუცი. — არ შეიძლება თევზმა გაიგოს, თუ რა დიდი ძალა აქვს მას და რა შეუძლია მოიმოქმედოს, თუ კი გაქცევას დააპირებს. მის ადგილას მე ახლავე თავს გადავდებდი და წინ გავსწევდი, ვიდრე რამე არ გაწყდებოდა. მაგრამ, მაღლობა ღმერთს, თევზები ისე ჰკვიანები არ არიან, როგორც ადამიანები, რომლებიც მათ კლავენ; თუმცა თევზებს ბევრად მეტი ძალა და კეთილშობილება აქვთ“.

მოხუცს თავის სიცოცხლეში ბევრი დიდი თევზი შეხვედრია. უნახავს ბევრი თევზი, ათას ვირვანქაზე მეტს რომ იწონიდა თვითელი; ერთ დროს კიდევ დაიჭირა ორი ასეთი თევზი, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში მარტო არასდროს არ ყოფილა. ახლა კი სრულიად მარტოა გამწლილ ზღვაში, მაგრამ გადაბმული ისეთ დიდ თევზთან, როგორიც არასდროს არ უნახავს, არც ვაგონია. მისი მარც-

ხენა ხელი კი ისევ ისეა დაკრუნჩხული, როგორც არწივის მოკუმულ კლანჭები.

„ხელის კრუნჩხვა გამბედავს, — გავაფიქრა მან. — უეჭველად გამივლის, თუნდაც იმიტომ, რომ ჩემს მარჯვენა ხელს მიეშველოს. იყო და არა იყო რა, იყო სამი ძმა: თევზი და ჩემი ორი ხელი. უეჭველად გამივლის. პირდაპირ სირცხვილია, რომ კრუნჩხვამ მოუარა“.

თევზმა სელას უკლო, ახლა უწინდელი სისწრაფით მიდიოდა.

„ნეტავი რატომ ამოვარდა უეცრად?, — ფიქრობდა მოხუცი, — შეიძლება, კაცმა იფიქროს, მხოლოდ იმიტომ ამოცურდა, რომ ჩემთვის ეჩვენებინა, რა ვეება რამე ვარო. მერე რა, ახლა ვიცი, რამოდენაც არის. ნეტავ შემიძლოს ვუჩვენო, რა კაციცა ვარ. მაგრამ მაშინ დაინახავდა ჩემს დაკრუნჩხულ ხელს, არა, სჯობს უფრო ვაფკაცი ვეგონო, ვიდრე სინამდვილეში ვარ. მაშინ ნამდვილდაც უკეთესი ვიქნები. ნეტავ, თევზი ვყოფილიყავ და ყველაფერი მქონოდა, რაც მას აქვს, და არა მარტო ნებისყოფა და გონება“.

მოხუცი ნავის შემოფიცრულ კედელს მიეყრდნო და წყნარად დაჯდა. იგი უღრტივნივლად იტანდა მტანჯველ ტკივილს, თევზი კი ისევ შეუბოვრად მისცურავდა წინ და ნავიც ნელა მიქინაობდა ჩაბნელებულ წყალზე. აღმოსავლეთიდან ქარმა დაჰბერა და მცირე ტალღები წამოშალა. შუადღისას მოხუცს მარცხენა ხელი სულ მოურჩა.

— ახლა ცუდად არის შენი საქმე, თევზო. — თქვა მან და თოკი მოინაცვლა ტომარმოსხმულ ბეჭებზე.

მოხუცი თავს კარგად გრძნობდა, თუმცა ტკივილი კვლავინდებურად სულს ართმევდა; თავისთავს მინც არ უტყდებოდა, თუ როგორ ტკიოდა სხეული.

— ღმერთი არა მწამს, — თქვა მან, — მაგრამ ათჯერ ვიტყვი „მამაო ჩვენოს“ და ამდენჯერვე ვიტყვი „ღვთისმშობელო ქალწულოს“, ოღონდაც ეს თევზი დაეკიპრო. აღთქმას დაეღებ, რომ

სალოცავად წავალ კობრენის ღვთისმშობელთან, თუ ამ თევზს მართლაც დავიჭერ. სიტყვას ვიძლევი.

მოხუცმა დაიწყო ლოცვის წარმოთქმა მექანიკურად. დროდადრო ისეთ დაღილობას გრძნობდა, რომ სიტყვები ავიწყლებოდა. მაშინ ცდილობდა, რაც შეიძლება ჩქარა ეთქვა ლოცვა, რომ სიტყვები თავისთავად მოსულიყვნენ. „ღვთისმშობელო ქალწულო“ გამეორება უფრო ადვილია, ვიდრე „მამაო ჩვენსოი“. — ფიქრობდა იგი.

— ღვთისმშობელო ქალწულო, გიბროდენ მიმადლებულო მარიამ, უფალო შენთანა, კურთხეულ ხარ შენ დედათა შორის, და კურთხეულ არს ნაყოფა მუცლისა შენისა, რამეთუ მაცხოვარი გვიშვე სულთა ჩვენთა. ამინ. — მერე დაუმატა: — ყოვლად წმიდაო ღვთისმშობელო, ილოცე, რათა თევზი მოკვდეს. თუმცა იგი მეტად შესანიშნავი თევზია.

ლოცვა რომ მოათავა, თავი უკეთ იგრძნო, თუმცა ტკივილი ოდნავადაც არ შენელებია, შესაძლოა, მოემატა კიდევ, მოხუცი ნავის კედელს მიეყრდნო და ანგარიშმოუტეველად მარცხენა ხელის თითები აათამაშა. თუმცა ნიავი თანდათან მატულობდა, მაგრამ მზე მაინც აჭერდა.

— ვგონებ, სჯობს სატყუარი წამოეგო პატარა ანეკსს, — თქვა მოხუცმა. — თუ თევზი კიდევ ერთი ღამეს არ ამოცურდება, რამე უნდა შევქაძო, თორემ არაქათი გამომელევა. ბოთლში წყალიც ძლიერ ცოტა დარჩა. იფიქრობ, დელდინის გარდა აქ ვერაფერს დავიჭერ. მაგრამ თუ დაჭერისთანავე შევქაძო. თელდინი არც თუ ისე საზიზღარი რამ არის. რა კარგი იქნება, რომ ღამით ნავში ჩამოვარდებოდეს მფრინავი თევზი. მაგრამ სანთელი არ მიჭეს, რომ შუქზე მოვიტყუო. უბი მფრინავი თევზი — შესანიშნავი საჭმელია, გამოწვლავაც არ უნდა. ჩემთვის კი საჭიროა ქალონის დაზოგვა. ღმერთო ჩემო, გინა ვიცოდი, რომ ასე დიდი იქნებოდა ეს თევზი. მაგრამ, სულ ერთია, — თქვა

მან, — მაინც მოვკლავ, მიუხედავად მისი სიდიდისა და სიდიადისა.

„თუმცა ეს უსამართლობაა, — დაუმატა მან გუნებაში, — მაგრამ მაინც ვაჩვენებ, რა შეუძლია და როგორი გაძლება აქვს ადამიანს“.

— ბიჭს ხომ ვუთხარი, სულ სხვანაირი ბერიკაცი ვარ-მეთქი, — თქვა მან. — ახლა დადგა დრო, რომ ეს დავამტკიცო.

მოხუცმა ეს ათასჯერ დაამტკიცა, მაგრამ ახლა ამას მნიშვნელობა არ ჰქონდა. ახლა ხელახლა ამტკიცებდა. ანგარიში ყოველთვის თავიდან იწყებოდა; ამიტომ, როდესაც რამეს აკეთებდა, მოხუცი არასდროს არ იგონებდა წარსულ ნამოქმედარს.

„ნეტავ, დაიძინებდეს, მაშინ მეც შევძლებდი დაძინებას და ლომების ნახვას სიზმარში, — გაიფიქრა მან. — რატომ არის, რომ ლომები — ყველაფერზე უკეთესია, რაც მე ცხოვრებაში შემრჩა?“

— ნუ ფიქრობ, მოხუცო, — უთხრა მან თავისთავს, — დაისვენე წყნარად, მიეყრდნი ფიცრებს და ნურაფერზე ფიქრობ. ახლა თევზი დიდ გარჯაშია! შენ კი ჯერ რაც შეიძლება ნაკლები იმუშავე!

მზე დასავლისაკენ გადაიხარა, ნავი კი მიცურავდა და მიცურავდა, ნელა და განუწყვეტილად. აღმოსავლეთის ნელმა ქარმა ნავი ააჩქარა. მოხუცი ნელ ტალღებზე წყნარად მიცურავდა და თოკის გაჭიმვას ანელებდა. ამის გამო ადვილად და მოთმინებით იტანდა ბექებზე მოჭერილი თოკით გამოწვულ ტკივილს. ნაშუადღევს ერთხელ როგორღაც თოკი ისევ ამოიწია ზევით. მაგრამ თევზი კვლავ განაგრძობდა თავის გზას ცოტათი ნაკლებ სიღრმეზე. ახლა მოხუცს მზე ზურგზე, მარცხენა მხარზე და ხელზე აჭერდა. ამით მიხვდა, რომ თევზი ჩრდილო-აღმოსავლეთისაკენ მიბრუნდა.

იმის შემდეგ, რაც ერთხელ უკვე შეხებდა თევზს, მოხუცს შეეძლო წარმოედგინა, როგორ მისცურავდა თევზი

წყალქვეშ, როგორ ფართოდ ჰქონდა გაშლილი მკერდის იისფერი ფარფლები და როგორ მიაბობდა წყალს თავისი ძლიერი ბოლოთი. „ნეტა, თუ რამეს ხედავს ასეთ სიღრმეში? — გაიფიქრა მოხუცმა. — ძალიან დიდი თვალები კი აქვს, ცხენი კი ბევრად უფრო პატარა თვალებით ხედავს სიბნელეში საგნებს. ოდესღაც მეც კარგად ვხედავდი სიბნელეში. ცხადია, სრულ წყვდიადში მეც ვერაფერს ვხედავდი, მაგრამ თვალი კატასავით მიჭრიდა“.

მზემ და თითების განუწყვეტელმა ვარჯიშმა სრულიად გაუქრო მარცხენა ხელის კრუნჩხვა და თევზის სიმძიმე თანდათანობით ამ ხელზე გადაიტანა. ზურგის კუნთებს ამოძრავებდა, რომ ცოტათი მაინც შეეწელებინა თოკისაგან გამოწვეული ტკივილი.

— თევზო, თუ ჯერ კიდევ არ დაიღალე, — თქვა მოხუცმა ხმამაღლა. — მართლაც საოცარი თევზი ყოფილხარ.

თვითონ მოხუცი ახლა უდიდეს დაღლილობას გრძნობდა. იცოდა, რომ მალე დაღამდებოდა. ამიტომ ცდილობდა რაღაც სხვა რამეზე ეფიქრა. ფიქრობდა ბეისბოლის გამოჩენილ ლიგებზე, რომლებიც მისთვის **Cran ligas** იყვნენ, და იმაზე, რომ დღეს ნიუ-იორკულ „იანკებს“ დეტროიტულ „ვეფხვებთან“ უნდა ეთამაშნათ.

„უკვე მეორე დღეა, რაც არაფერი ვიცი **juegos** შედეგებზე, — გაიფიქრა მან. — მაგრამ ახლა გული უნდა გავიმაგრო და ჩემი ძალა ვიწამო, რომ დიდი დიმაჯიოს წინაშე არ შევტყბვე. იგი ხომ ყველაფერს დიდებულად აკეთებს, მაშინაც კი, როდესაც ქუსლის ძელის კორძი აწუხებს. რა არის ძელის კორძი? **Un espuela de hueso**. მეთოქზეებს არ გვიჩნდება. ნუთუ ძელის კორძი ისევე მწარეა, როგორც მოჩხუბარი მამლის დეზის დარტყმა ქუსლზე? ვგონებ, ვერ ავიტანდი ვერც ასეთ დარტყმას, ვერც ერთი თვალის ან ორივე თვალის დაკარგვას და ვერ განვაგრძობდი ჩხუბს, როგორც მოჩხუბარი მამ-

ლები იქცევიან ხოლმე. ადამიანი, დმერ-თმა უწყის, რა არის ამ შესწავლად მხეცებისა და ფრინველებსა ზვეკრდნიშ მაგრამ ნეტავ ის მხეცი ვყოფილიყავ, რომელიც ახლა იქ, ზღვის სიღრმეში მიცურავს.

— ჰო, მხოლოდ თუ ზვიგენები არ დაგვესხმიან თავს, — თქვა მან ხმამაღლა: — მაგრამ თუ ზვიგენები დაგვესხმიან, მაშინ, შეგვიწყალე უფალო, ისიცა და მეც.

„ნუთუ შენ გჯერა, რომ დიდი დიმაჯიო ისევე დიდხანს არ მოეშვებოდა თევზს, როგორც შენ? — შეეკითხა თავისთავს. — ჰო, დარწმუნებული ვარ, რომ სწორედ ასე მოიქცეოდა, შესაძლოა, უკეთესადაც, რადგან იგი ახალგაზრდა და ღონიერია. თანაც მამამისი მეთევზე იყო... ნეტავ, ძალიან ტკივა ძელის კორძი?!“

— არ ვიცი, — თქვა მან ხმამაღლა. — არასდროს არ მქონია ძელის კორძი.

მზე რომ ჩავიდა, მოხუცმა თავის გასამხნეველად ძველი ამბავი გაიხსენა. ერთხელ კასაბლანკის ტავერნაში ღონეში შეეჯიბრა მეტად ძალოვან სენფუეგოსელ ზანგს, ყველაზე ღონიერ კაცს ნავსადგურში. მათ მიუღი და დამე გაატარეს ასეთ მღვთმარობაში: იჯდნენ ერთმანეთის პირისპირ, იდაყვები დაეხრინათ მაგიდაზე, ცარციით მოხაზულ წრეში, ხოლო ხელისგულები მაგრად ჩაქტოთ ერთმანეთისათვის წყრთების გაუნძრევლად. ერთიც და მეორეც ცდილობდა გადაეძალა და მაგიდაზე დაეწვინა მოწინააღმდეგის წყრთა. ირგვლივ ყველას სანაძლეო დაედო; ეს ხდებოდა წავთის ლამფით მკრთალად განათებულ ოთახში; ადამიანები შემოდდიოდნენ და გადიოდნენ, ის კი თვალს არ აშორებდა ზანგის ხელს, იდაყვსა და სახეს. პირველი რვა საათის შემდეგ, მსაჯები ყოველ ოთხ საათში იცვლებოდნენ, რომ ცოტა წაეძინათ. ორთავეს ფრჩხილებიდან სისხლი ეონავდა. მაგრამ ერთმანეთს განუწყვეტლივ შესცქეროდნენ თვალებში, უცქერდნენ ერთმანე-

თის ხელსა და იდაყვს. აღმაიანები, რომელთაც სანაძლეო ჰქონდათ დადებული, ისხდნენ კედლებთან ჩამწკრივებულ მალალ სკამებზე და ელოდნენ, რით გაათადებოდა ორთა ბრძოლა. მუქციისფრად შეღებულ კედლებს ლანდები ეცემოდა. ზანგის ლანდი უზარმაზარი იყო და კედელზე ირხეოდა, როდესაც ლამფას ქარი არწევდა.

მთელი ღამის განმავლობაში უპირატესობა ხან ერთის, ხან მეორეს მხარეზე გადადიოდა; ზანგს რომს ასშველდნენ და მის სიგარას ცეცხლს უქილებდნენ. რომს რომ დალევდა, ზანგი გაეშვებული ძალობდა და ერთხელ კედელზეც შესძლო თითქმის სამი დღით გადაეხარა მოხუცის ხელი. მოხუცი მაშინ მოხუცი არ იყო, მას სანტიაგო El Campeon ერქვა. მაგრამ მოხუცმა კვლავ გამართა წყრთა. ამის შემდეგ იქვე აღარ ებარებოდა, რომ დაამარცხებდა ზანგს, რომელიც კარგი ემაწვილი და ერთობ ღონიერი ათლეტი იყო. ღონიერისას, როდესაც მაყურებლებმა მოითხოვეს, მსაჯეს ფრე გამოეცხადებინა, ხოლო მსაჯე მხრებს იჩინდა, მოხუცმა უეცრად მთელი ძალა მოიკრიბა, ზანგის ხელი გადახარა და თანდათანობით მაგიდაზე დააწვინა. ორთა ბრძოლა კვირა დღით დაიწყო და ორშაბათ დღით დამთავრდა. მაყურებელთაგან ბევრი ფრედ ჩათვლას მოითხოვდა, რადგან საცა იყო სამუშაოზე უნდა გასულიყვნენ ნავსადგურში, სადაც ნახშირის ტვირთადენენ ჰავანას ქვანახშირის კომპანიისათვის ან შაქრით სავსე ტომრებს ეზიდებოდნენ. რომ ეს არა, ყველას სურდა შეჯიბრების გაგრძელება ბოლომდე. მაგრამ მოხუცმა დაამარცხა მოწინააღმდეგე და დაამარცხა მანამ, ვიდრე მტერთავეები სამუშაოზე გავიდოდნენ.

მერე მოხუცს დიდხანს ეძახდნენ ჩემპიონს, გაზაფხულზე კი მან საშუალება მისცა ზანგს ისევ შეჯიბრებოდა. მაგრამ სანაძლეოები ამჯერად არც თუ ასე დიდი იყო. მოხუცმა ადვილი დაამარცხა მეორეჯერაც, რადგან სენფუე-

გოსელ ზანგს თავისი ძალის რწმენა ჯერ კიდევ პირველ მატჩში შეჯიბრებზე მოხუცი მოწინააღმდეგე რამდენიმე შეჯიბრში, მაგრამ მალე ამ საქმეს თავი მიანება. მიხვდა, რომ თუ ძალიან მოინდომებდა ყოველ მოწინააღმდეგეს დაამარცხებდა; ამიტომ გადაწყვიტა, ასეთი შეჯიბრებები ზიანის შეტყვევრს მოუტანს ჩემს მარჯვენას, რომელიც თევზის საქერად მქირდება. რამდენჯერმე სცადა შეჯიბრება მარცხენა ხელით. მაგრამ მარცხენა ყოველთვის დაღატობდა, არ ემორჩილებოდა და თვითონაც აღარ ენდობოდა ხოლმე ამ ხელს.

„ახლა მზე კარგად გაათბობს მარცხენა მკლავს, — გაიფიქრა მოხუცმა. — კრუნხვა აღარ უნდა დაემართოს, თუ ღამე ძალიან სცივე არ დაიქირა. ნეტავ მაცოდინა, რას მიქადის ეს ღამე?“

მოხუცს თავზე გადაუარა თვითმფრინავმა, რომელიც მაიაშისკენ მიფრინავდა. მოხუცი ხედავდა, როგორ დააფრთხო და როგორ წამოშალა თვითმფრინავის ჩრდილმა მფრინავი თევზების მთელი გუნდი.

— რახან აქ ასე ბევრი მფრინავი თევზია, სადაც ახლოს დელოფინიც უნდა იყოს, — თქვა და უფრო მაგრად მიებჯინა ზურგით თოქს, უნდოდა მოესინჯა, ხომ არ შეიძლებოდა ცოტათი თევზის მოახლოვება. მაგრამ მოახლოვება ვერ შესძლო, რადგან თოქი კვლავ შეიბრა სიმივით, საცაა გაწყდებო; თოქზე წყლის წვეთებიც ათამაშდნენ. ნავი ნელა მიცურავდა. მოხუცმა თვალი გააყოლა თვითმფრინავს, ვიდრე ის არ მიიშალა.

„თვითმფრინავიდან, ალბათ, ყველაფერი ერთობ უცნაურად ჩანს, — გაიფიქრა მან. — ნეტა, როგორი სანახაობაა ასეთი სიმაღლიდან ზღვა? თვითმფრინავში მსხდომთ შესანიშნავად შეეძლოთ დაენახათ ჩემი თევზი, ასე მალა რომ არ მიფრინავდნენ. ნეტავ მეც მიფრინა ნელ-ნელა ორასი საექნის სიმაღლეზე, რომ ზევიდან დამენახა ჩემი თევზი. კუზე სანადიროდ რომ

დაეცურავდი, ზოგჯერ ანძის წვერზე ავდიოდდი და იქედანაც ბევრ რამეს ვხედავდი. მალლიდან დელფინი უფრო მწვანე მოჩანს და შეიძლება გააჩიო მისი იისფერი ზოლები და ლაქები, შეიძლება დაინახო, როგორ მიცურავს მთელი გუნდი. ყველა სწრაფმავალ თევზს, ბნელ სიღრმეში რომ დაცურავს, რატომ აქვს იისფერი ზურგა, ხშირად კი იისფერი ზოლებიცა და ლაქებიც? მხოლოდ დელფინი მოჩანს მწვანედ, რადგან ნამდვილად ოქროსფერია. მაგრამ როდესაც დელფინი ძალიან მშვიდია და საკმელს დაეძებს, გვერდებზე იისფერი ზოლები უჩნდება ხოლმე, ისე როგორც მარლინს აქვს. წუთუ ეს ბოლმისაგან ემართება? შესაძლოა, იმიტომაც, რომ ამ დროს იგი უფრო სწრაფად დაცურავს, ვიდრე ჩვეულებრივ!”

ნავი მისცურავდა სარაგასის წყლმცენარეთაგან წარმოშობილ დიდი კუნძულის ახლოს, სადაც ეს მცენარეები ნელ ტალღებზე ისე ქანაობდნენ და იბურცებოდნენ, თითქოს ოკეანე ვიღაცას ეხვევა ყვითელი საბნის ქვეშ. სწორედ ამ დროს, სიბნელის ჩამოწოლამდე რამდენიმე ხნით ადრე, პატარა ანკესს მოედო დელფინი, მოხუცმა დელფინი მხოლოდ მაშინ დაინახა, როდესაც იგი ჰაერში შეხტა და ჩამავალ მზის სხივებში ბაჯალო ოქროსავით გაიელვა. დელფინი შიშისაგან ირკალებოდა და გაშმაგებით აფაჩუნებდა ფარფლებს ჰაერში. ისე ხტოდა, როგორც ნაცადი ჯამბაზი; მოხუცმა კიჩოსკენ გადაინაცვლა, დაჯდა იქ, მარჯვენა ხელით და იდაყვით დიდი თოკი დაამგრა და მარცხენა ხელით დელფინი მოითრია, მარცხენა ფეხს კი ყოველთვის ადგამდა ამოზიდული თოკის ნაკეცებს. როდესაც დელფინი ზედ ნავთან იყო და იქეთ-აქეთ ეხეთქებოდა, მოხუცი კიჩოზე გადაიხარა და ნავში შემოათრია ოქროსავით ელვარე თევზი, რომელსაც გვერდზე იისფერი წინწყლები ეყარა. დელფინი თრთოდა და მაგრად უჭერდა პირს ანკესს, ხოლო

თავის ბრტყელ სხეულს, თავსა და ბოლოს იქამდე უტლამუნებდა, ნავის ძირს, სანამ მოხუცმა ოქროსფერად მოელვარე თავში ჯოხი არ ჩაარტყა; თევზი აფართხალდა და გაირინდა.

მოხუცმა თევზი მოხსნა ანკესს. მერე ისევ წამოაგო ანკესს სარდენი და წყალში გადაისროლა. შემდეგ ფრთხილად გადავიდა ნავის ცხვირისაკენ. მარცხენა ხელი დაიბანა, მარჯვალზე შეიწმინდა და მძიმე თოკი მარჯვენა მხრიდან მარცხენაზე გადაინაცვლა. თანაც თვალს ადევნებდა, როგორ ჩადიოდა მზე ოკეანეში და როგორი დახრილობით მიდიოდა წყალში დიდი თოკი.

— ყველაფერი ძველებურადაა, — თქვა მან. მაგრამ, როცა წყალში ჩაყო ხელი, იგრძნო, რომ ნავის მოძრაობა ძლიერ შენედა. — ერთმანეთს მივაკრავ ორივე ნიჩაბს და გარდიგარდმად მივამაგრებ კიჩოს, რომ ღამით ნავის მოძრაობა შევანელო, — თქვა მან. — ამ თევზს ძალა ეყოფა, რომ მთელი ღამე მატაროს. მერე რა, მეც მეყოფა ძალა.

»გონებ, უმჯობესი იქნება, თუ დელფინს უფრო გვიან გამოვწვლავ, — გაიფიქრა, — რომ მისი სისხლი არ დაიღვაროს. ამას ცოტა მოგვიანებით გავაკეთებ და მაშინ შეეკრავ ნიჩბებსაც, რომ ნავი დაეამუხრუჭო. ჯერჯერობით სჯობს არ შევაწუხო თევზი, განსაკუთრებით მზის ჩასვლისას. მზის ჩასვლა ცუდად მოქმედობს ყოველგვარ თევზზე“.

მოხუცმა ხელი ქარზე გაიშრო, მერე თოკს მოკიდა და ესე მიუშვა თევზი, რომ თვითონ ნავის ფიცრულ კედელს მიეკრა. ამრიგად, თუ აქამდე საყრდენი მისი ტანი იყო, ახლა ნავი იქცა საყრდენად.

»რადაც-რადაცები ვისწავლე, — გაიფიქრა მოხუცმა. — ჯერჯერობით ვიცი, როგორ მოვეპყრო ასეთ თევზს. თანაც არ შეიძლება დავიფიწყო, რომ თევზს არადერი უჭამია მას შემდეგ, რაც ანკესი გადაყლაპა; ამავე დროს იგი დიდია და ბევრი საკმელი უნდა.

მე კი მთელი ბონიტო შევქამე. ხვალ დელფინს შევქამ. — მოხუცი დელფინს dorado-ს ეძახდა. — ერთ ნაპერს მაშინ შევქამ, როცა გავასუფთაებ. დელფინის ჭამა უფრო ძნელია, ვიდრე ბონიტოს. მაგრამ ქვეყანაზე ადვილი არაფერია“

— როგორა ხარ, თევზო? — შეეკითხა ხმამაღლა. — მე მშვენივრად ვგრძნობ თავს. მარცხენა ხელი მომიჩჩა, საკმელოც მთელ ღამეს და კიდევ მთელ დღეს მეყოფა. კარგი, ათრიე, ნავი, თევზო.

მოხუცი თავს არც თუ ისე კარგად გრძნობდა, რადგან ზურგზე შემოჭერილი თოკით გამოწვეული ტკივილი თითქმის უკვე აღარ იყო ტკივილი, იგი სხეულის ყრუ მტრევეად გადაიქცა. „უარესიც გადამხდომია, — ფიქრობდა მოხუცი. — ხელი ძლიერ მსუბუქად მაქვს გაკრილი, მეორე ხელს კი უკვე აღარ მოსდის კრუნჩხვა. ფეხები წესიერად მაქვს. საკმელის მხრივაც მე ბევრად უკეთესად ვარ, ვიდრე თევზი“.

ბნელოდა; სექტემბერში ყოველთვის უეტრად, მზის ჩასვლისთანავე ბნელდება. დაკრილულ ფიტრებზე მიყრდნობილი მოხუცი იწვა და მთელი ძალით ცდილობდა დასვენებას. ცაზე გამოჩნდნენ პირველი ვარსკვლავები. მოხუცმა არ იცოდა რიგელის ვარსკვლავის სახელი, მაგრამ როცა ის დანახა მიხვდა, რომ დანარჩენი ვარსკვლავებიც მალე გამოჩნდებოდნენ და მაშინ ეს შორეული მეგობრები კვლავ მასთან იქნებოდნენ.

— თევზიც ჩემი მეგობარია, — თქვა მან. — არასდროს არ მინახავს ასეთი თევზი; არც გამიგონია, რომ ასეთი თევზები არსებობენ, მაგრამ უნდა მოეკლა კია. რა კარგია, რომ ვარსკვლავების მოკვლა არ გვჭირდება!

„აბა, წარმოიდგინე: კაცი ყოველდღე ცდილობდეს მთვარის მოკვლას! მთვარე კი გაურბოდეს მას. ანდა, რა იქნებოდა, რომ კაცი ყოველდღე მზეს დასდევდეს სასიკვდილოდ? არა, რაც გინდათ თქვით, ჩვენ — ადამიანებს

მაინც იღბალი გვაქვს“, — გაიფიქრა მან.

მერე მოხუცს შეებრა დღის ბოლო, რომელსაც საკმელი არაფერი ჰქონდა, მაგრამ ეს სიბრალული ოდნავადაც არ უშლიდა ხელს მის გადაწყვეტილებას — მოეკლა იგი. რამდენ ადამიანს გააძლებს ეს თევზი? მაგრამ განა ღირსნი არიან ადამიანები, რომ ამ თევზის ხორციით იკვებონ? რასაკვირველია, არა. ქვეყანაზე არავინ არის იმის ღირსი, რომ ეს თევზი ჭამოს: ერთი შეხედვით, რა დიდებული კეთილშობილებაა მის ქცევაში.

„მე ბევრი არაფერი მესმის, — გაიფიქრა მან, — მაგრამ, რა კარგია, რომ მზეს, მთვარეს და ვარსკვლავებს არ დავსდევთ მოსაკლავად! ისიც კმარა, რომ საკმელს ვტაცებთ ზღვას და ჩვენსავე ძმებს ვკლავთ.“

ახლა ნიჩბებისაგან მოწყობილ მუხრუტზე უნდა ვიფიქრო. ამ მუხრუტს ღირსებაც აქვს, მაგრამ საშიშიც არის. შემოძლია დაეკარგო იმდენი თოკი. რომ ამის გამო თევზიც დაეკარგო, თუ იგი გაქცევას მოისურვებს; ნიჩბების მუხრუტე კი ნავს სწრაფი მოძრაობის უნარს დაუკარგავს. ნავის სიმსუბუქე აგრძელებს ჩემს ტანჯვას და თევზის ტანჯვასაც. მაგრამ ამ სიმსუბუქეში ჩემი გადარჩენის საწინდარიცაა. ამ თევზს, თუ მოისურვებს, ხომ შეუძლია უფრო სწრაფად იტუროს. როგორადაც უნდა იყოს, საჭიროა დელფინის გამოწვევა. სანამ არ გაფუჭებულა, საჭიროა ცოტა კიდევ ვჭამო, რომ ძალა მოვიკრიბო.

ახლა ერთ საათს დავისვენებ, მერე კი, თუ შევატყობ, რომ თევზი ცუდს არაფერს ფიქრობს, გადავალ კიჩოზე, გავაკეთებ იქ, რაც საჭიროა, და ნიჩბების საქმესაც გადაწყვეტ. ამავე დროს იმასაც ვადევნებ თვალყურს, როგორ მოიქცევა თევზი და რას აპირებს. ნიჩბების შეკვრა — კარგი გამოგონებაა, მაგრამ ახლა უეჭველი მოქმედებაა საჭირო! თევზს შენახული აქვს მთელი თავისი ძალა. ისიც შევატყე, რომ ანკესი სწორედ პირის კუთხეში აქვს გა-

ჩხერილი. პირი კი მაგრად აქვს მოკუმული. ანკესით მიყენებული ტკივილით დიდად არ იტანჯება თევზი. ვაცილებით მეტად აწუხებს შიმშილი და იმ შიმშის შეგრძნება, რომელიც არ გაეგება. დაისვენე, ბებერო, დე, თევზმა იშრომოს, სანამ შენი ჯერი არ დამდვარა“.

მოხუცს ეგონა, რომ თითქმის ორ საათს ისვენებდა. ახლა მთვარე გვიან ამოდოდა და არ შეეძლო გაეგო, რა დრო იყო. მართალია, თითქოს ისვენებდა, მაგრამ ზურგით კვლავინდებურად გრძნობდა თევზის სიმძიმეს. მარცხენა ხელს აყრდნობოდა ნავის ცხვირის ფიცარს და ამით ცდილობდა სიმძიმე უფრო ნავზე გადაეტანა.

„ყველაფერი რა იოლი იქნებოდა, რომ შემეძლოს თოკის გამოშვება ნავზე, — გაიფიქრა მან, — მაგრამ საკმარისია ოდნავ გაქანდეს თევზი და თოკი გაწყდება. ამიტომ გამუდმებით უნდა ვანელო ტანით თოკის გაწვევა და მზად უნდა ვიყო, რომ ყოველ წუთში ორივე ხელი გაეშუვა თოკს“.

— მაგრამ, ბებერო, ჯერ ხომ ავალი არ მოგიხუპავს, — თქვა მან ხმაშალა. — გავიდა ნახევარი დღე და ერთი ღამე, შემდეგ კიდევ ერთი დღე, შენ კი არ გძინავს, არა და არა. მოიფიქრე, რომ როგორმე ცოტათი მაინც წაიძინო, ვიდრე თევზი მშვიდად არის და არ ონავრობს. თუ არ დაიძინებ, გონება დაგებინდება.

„ახლა გონება ნათელი მაქვს, — გაიფიქრა მან, — ძალიან ნათელიც. ისეთივე ნათელი, როგორიც ჩემი ძმები — ვარსკვლავებია. მაგრამ, სულერთია, უნდა წავიძინო. ვარსკვლავებსაც სძინავთ, მთვარესაც სძინავს, მზესაც სძინავს, თვით ოკეანეც იძინებს ზოგჯერ, იმ დღეებში, როდესაც დინება არ არის და სრული სიწყნარე სუფევს.“

— არ დაივიწყო წაძინება, — მოაგონა მან თავის თავს. — ეცადე, რომ დაიძინო; მოიგონე რამე უბრალო და მარჯვე ხერხი, როგორ დატოვო თოკი. ახლა გადადი კიჩოზე და გამოწეღე დელფინი. თუ

დაგეძინა, ნიჩბებისაგან შეკრული მუხრუკი ძლიერ საშიში რამეა.“

„მაგრამ უძილოდაც შემძებლობა გვეძლო, — უთხრა მან თავის თავს. — ჰო, შეგიძლია, მაგრამ ესეც ძლიერ საშიშია“.

მოხუცი ფორთხვით წავიდა კიჩოსკენ, ცდილობდა თევზი არ შეეწუხებინა. „შესაძლოა, თევზიც თვლემს, — გაიფიქრა მან. — მაგრამ არ მინდა, რომ ისვენებდეს. უნდა ათრიოს ნავი, სანამ სული არ ამოხდება“.

კიჩომღე რომ მიადწია, შებრუნდა და თევზის მთელი სიმძიმე მარცხენა ხელზე გადაიტანა, მარჯვენა ხელით კი ქარქაშიდან დანა ამოიღო. ვარსკვლავები ძლიერ ანათებდნენ და დელფინი კარგად ჩანდა. მოხუცმა დანა დასცა დელფინს თავში და კიჩოს ნარიდან გამოათრია. თევზს ფეხი დაადგა და სწრაფად გაუფატრა მუცელი ბოლოდან ქვედა ყბამდე. მერე დანა დადო და მარჯვენა ხელით გამოწეღა თევზი; ლაყურებიც ამოგლიჯა. თევზის კუჭი მძიმე და სლიბი იყო; გასჭრა და შიგორი მფრინავი თევზი იპოვა. ორთავე ახალი და მაგარი იყო; თევზები ნავის ძირზე დააწყო, შიგნეული კი წყალში გადაყარა ჩაძირვისას შიგნეულმა წყალზე მანათობელი კვალი დატოვა. ვარსკვლავების მკრთალ სინათლეზე დელფინი ქუქუყიანი თეთრი ფერისა მოსჩანდა. მოხუცმა თევზის თავს ფეხი დაადგა და თევზის ერთ გვერდს კანი ააგლიჯა. მერე შეაბრუნა და მეორე გვერდს ააგლიჯა კანი; ბოლოს თევზის ორივე გვერდს ააჭრა ხორცი თავიდან ბოლომდე.

დელფინის ჩონჩხი რომ გადაადგო, გადაიხედა, წრებები ხომ არ ჩნდება წყალზეო. მაგრამ მხოლოდ თევზის ჩონჩხის მანათობელი კვალი დინახა. ჩონჩხი ნელა იძირებოდა ზღვაში. მერე მოხუცი მობრუნდა, თევზის ნაჭრებს შორის დასდო ორი მფრინავი თევზი, დანა ქარქაშში ჩააგო და ისევ ნავის ცხვირისკენ წაფორთხდა. თოკის სიმძიმეს გაეზნეჭა მისი ზურგი; ახლა აუეზი მარჯვენა ხელით ეჭირა.

ნავის ცხვირზე რომ დაბრუნდა, თევზის ნაჭრები ფიცარზე გააწყო და მფრინავი თევზებიც იქვე დასდო. მერე თოკი ზურგის დაუბეჯავ ნაწილზე გადააცურა და სიმძიმე ისევ მარცხენა ხელზე. გადაიტანა. ეს ხელი ნავის ცხვირის ფიცარზე ჰქონდა დაბრჯენილი. მოხუცი ნავის ქიშხა გადაეყრდნო და მფრინავი თევზი ზღვაში ამოავლო. ამ დროს შეამჩნია, რომ წყალი სწრაფად მოძრაობდა ხელქვეშ. მოხუცის ხელი წყალში ანათებდა, რადგან ამ ხელით თევზს კანი გააცალა. ერთხანს უყურა როგორ ევლებოდა ჰაერები ხელს. ახლა წყალი უკვე ნელა მიედინებოდა. მოხუცმა ნავის კიდეს შეახოცა ხელი. ნელა მიცურავდნენ კიჩოსაკენ ფოსფორის ნაწილაკები.

— თევზი ან დაიღალა, ან ისევ ნებს, — თქვა მოხუცმა, — ჩქარა უნდა მოვთავთო ჰამა და ცოტა წაეიძინო.

ვარსკვლავების შუქზე მოხუცმა შეჰკამა დელფინის ერთი ნაჭრის ნახევარი და ერთი მფრინავი თევზი, რომელიც წინასწარ გამოწელა. ღამის სიცივე თანდათან მატულობდა.

— რა შეიძლება იყოს დელფინზე გემრიელი, თუ მოხარშულია, — თქვა მან, — მაგრამ რა საზიზღარია, როცა ნელადა ჰამთ! არასდროს აღარ გზნოვალ ზღვაზე უმარილოდ და უღიმინოდ.

„ჰკუა რომ მქონოდა, — ფიქრობდა აგი, — მთელი დღე წყალი უნდა მესხა ნავის ცხვირზე, აშრებოდა და სადამოს მარბილი მექნებოდა. პო, მაგრამ, დელფინი ზომ სწორედ მზის ჩასვლის წინ დაეიჭირე. მაინც ბევრი რამ ვერ გავითვალისწინე. თუმცა, აი, უკვე მთელი ნაჭერი დაღვამე და გული მაინც არ მერევა“.

აღმოსავლეთით ცა ღრუბლებმა ჩამოაბნელეს და ნაცნობი ვარსკვლავებმა ზედიზედ ქრებოდნენ. გეგონებოდათ, ნავი ღრუბლების ვეებერთელა ხეობაში შედისო. ქარი ჩადგა.

— სამი ან ოთხი დღის შემდეგ დაიწყება აედარი, — თქვა მან. — მაგრამ

ამლამ და ხვალ აედარი არ იქნება. წაიძინე, ბებერო, სანამ თევზმა დაიწყო აღარის.

მოხუცმა მარჯვენა ხელი ჩასკიდა თოკს და მთელი ტანით ნავის გვერდს მიაწვა. მერე თოკი ზურგზე ოდნავ ჩამოაცურა და მარცხენა ხელი მოჰკიდა.

„თოკზე შემოჭერილი მექნება მარჯვენა ხელი, ხოლო თუ ძილში ხელი გამეშლება, მაშინ მარცხენა ხელი იგრძნობს თოკის სრიალს და გამაღვიძებს. ცხადია, მარჯვენა ხელს დიდი ჯაფა დაადგება. მაგრამ ეს ხელი შეეჩვეა გაჭირვების ატანას. ოცი წუთი ან ნახევარი საათი რომ წავიძინო, ისიც კარგია“.

მოხუცი მიაწვა ნავის გვერდს და მთელი ტანით გამოსწია თოკი, მერე თევზის მთელი სიმძიმე მარჯვენა ხელზე გადაიტანა და დაიძინა.

ძილში აღარ უნახავს ლომები, სამაგიეროდ დაესიზმრა ზღვის ღორების უზარმაზარი ჯოგი, გაჭიმული რვა თუ ათ მილზე. ღორებს ტრფიალების დრო ჰქონდათ, ამიტომ მაღლა ხტებოდნენ ჰაერში და ისევ ყვინთავდნენ წყლის იმავე ორმოში, საიდანაც ამოდიოდნენ.

მერე დაესიზმრა, რომ სოფელში იყო და თავის საწოლზე იწვა; ქოხში ჩრდილოეთის ქარი უბერავდა, რის გამო ძლიერ ციოდა; მარჯვენა ხელი დაუბრუქდა, რადგან ბალიშის მაგივრად ელო თაქვემ.

მხოლოდ ამის შემდეგ დაესიზმრა მოხუცს ზღვის გრძელი, ყვითელი ნაპირი. სიზმარში ნახა, როგორ გამოვიდა ბინდბუნდში შამბარადან პირველი ლომი, მას სხვებიც მოჰყვნენ. მოხუცი ნიკაპით დაეყრდნო ღუზაზე დაბმული გემის ქიშხა; ხმელეთიდან სადამოს ნიავი უბერავდა; მოხუცი ელოდებოდა, გამოჩნდებოდნენ თუ არა კიდევ ლომები, და სრულიად ბედნიერი იყო.

მთვარე უკვე დიდხანია ამოვიდა, მაგრამ მოხუცს ისევ ეძინა. თევზი კი ნელა მიაცურებდა ნავს ღრუბლების ხეობაში.

მოხუცს ბიძგისაგან გაეღვიძა: მარჯვენა ხელის მუშტი მოხვდა სახეში. თოკი ხელისგულს სწვავდა და სწრაფად მისრიალებდა წყალში. მარცხენა ხელს აღარ გრძნობდა, ამიტომ თოკის შეჩერება მარჯვენა ხელით სცადა, მაგრამ თოკი ელვის სისწრაფით ეშვებოდა ზღვაში. ბოლოს მარცხენა ხელიც შეახო და ზურგითაც დააწვა თოკს. ახლა თოკი სწვავდა ზურგსა და მარცხენა ხელს, რომელსაც თევზის მთელი სიმძიმე გადაეცა. მოხუცმა შეხვდა თოკის სამარქაფო მორგევებს და დაინახა, რომ ისინი სწრაფად იშლებოდნენ. სწორედ ამ დროს ააფეთქა თევზმა ოკეანის სარკე, ამოვარდა ზემოთ და ისევ ჩაეშვა მძიმედ ზღვაში. მერე ისევ ამოხტა და ამოხტა, ნაეი კი მიქროდა წინ, თოკიც მისრიალებდა; მოხუცი მაგრად ეწეოდა მას; წუთით ხელს შეუშვებდა და მაშინვე მთელი ძალით გამოსწევდა; ასე თოკი შეიძლებოდა გაწყვეტილიყო. თევზის გაწევის ძალამ თვითონ მოხუცი მიაკრა მაგრად ნავის ცხვირს; მისი სახე დელფინის ხორცის ნაჭერს მიეტყვანა, მაგრამ მოხუცს განძრევა აღარ შეეძლო.

„აი, ამას ველოდებოდით, — გაიფიქრა მოხუცმა, — აბა, ახლა მაგრად დადექი!... თევზს ვაზღვევინებ თოკს! უპველად ვაზღვევინებ!“

მოხუცს არ შეეძლო დაენახა თევზის ამოვარდნა წყლიდან. მხოლოდ ესმოდა, რა ხმაურით იბობოდა ოკეანე და რა დგაფუნი გაჰქონდა თევზს, როდესაც ისევ წყალში ვარდებოდა. თოკი, რომელიც ზღვაში მისრიალებდა, მწვევედ სჭრიდა მოხუცს ხელებს, მაგრამ მოხუცმა ადრევე იცოდა, რომ ასე მოხდებოდა; ცდილობდა თოკი მხოლოდ ხელის კორძიან ნაწილს შეხებოდა, რომ თითები ან ხელისგული არ გაეჭრა.

„ბიჭი რომ ყოფილიყო ჩემთან, — გაიფიქრა მოხუცმა, — თოკს დამისველებდა. ოჰ, რა კარგი იქნებოდა, რომ ბიჭი აქ ყოფილიყო! ოღონდაც, ოღონდაც ბიჭი იყოს აქ!“

თოკი ისევ მისრიალებდა, მაგრამ

ახლა შედარებით ძნელად მიდიოდა და მოხუცი ცდილობდა, რომ ყოველი გოჯის გაწევა ძვირად დაჯდომოდა თევზს. მოხუცმა შესძლო თავის აწევა მაღლა; სახე მოაცილა თევზის ხორცს, რომელიც ლოყას ძლიერ დაეტყვანა. მოხუცმა ჯერ წამოიჩოქა, მერე ფეხზეც წამოადგა. თოკს ისევ უშვებდა ხელიდან, მაგრამ სულ უფრო ნელა და ნელა. მოხუცი მიუახლოვდა იმ ადგილს, სადაც სიბნელეში შესძლო თოკის მორგევების მოსინჯვა ფეხით. დარწმუნდა, რომ ჯერ კიდევ დიდი მარაგი ჰქონდა. წყალში კი იმდენი თოკი იყო, რომ თევზს გაუძნელდებოდა მისი ზილეა.

„ესეც ასე, — გაიფიქრა — უკვე ბევრჯერ ამოხტა წყლიდან და ბუშტები ჰაერით გაავსო; ახლა ვეღარ შესძლებს ისეთ სიღრმეში წასვლასა და სიკვდილს, საიდანაც მისი ამოღება შეუძლებელი იქნება. მალე ირგვლივ ტრიალსაც დაიწყებს და მაშინ მაგარი მუშაობა დამჭირდება. ნეტავ, რამ შეაშფოთა ასე უეცრად? ან შიმშილმა გადაარია, ან რაღაცამ შეაშინა სიბნელეში! შესაძლოა, უეცრად იგრძნო შიში, მაგრამ ხომ წყნარი და ღონიერი თევზია. მე ესოდენ უშიშარი და თავისთავის მოიმედე მეგონა. უცნაურია!“

— უმჯობესია, ბებერო, თვითონ შენ დაივიწყო შიში და გული გაიმაგრო იმედით, — თქვა მან. — თუმცა თევზს გიჭირავს, მაგრამ თოკის გამოწევა ერთი გოჯითაც არ შეგიძლია. არა უშავს, თევზი მალე დაიწყებს ირგვლივ ტრიალს.

ახლა თოკს მარცხენა ხელით და მხრებით აკავებდა; მოხუცი დაიხარა და მარჯვენა ხელის პეშვით წყალი ამოხაბა და სახეზე შეისხა, რომ დელფინის დაწყულეტილი ხორცი ჩამოერეცხა. ეშინოდა, გული არ ამერიოს და არ დაესუსტდებოდა. პირი რომ დიბანა, მარჯვენა ხელი ნავიდან გადასწია და მარლიიან წყალში გააჩერა; თანაც ცაბს ახვდა, თანდათან რომ ნათდებოდა. „ახლა თევზი თითქმის პირდაპირ აღ-

მოსაველეთისაკენ მისცურავს, — გაიფიქრა მან. — ეს იმას ნიშნავს, რომ დაიღალა და დინებას მიჰყვება. მალე იძულებული იქნება ტრიალი დაიწყოს. აი, სწორედ მაშინ დაიწყება ჩვენი ნამდვილი მუშაობა“.

მოხუცმა მარჯვენა ხელი რამდენიმე ხანს წყალში გააჩერა, მერე ამოიღო და დაათვალიერა.

— არც ისე საშინაია, — თქვა მან. — მამაკაცს ტკივილი ვერ დააძაბუნებს.

მოხუცმა ფრთხილად მოკიდა ხელი თოკს, ცდილობდა, არცერთ ახალ განაჰქერს არ გაეკრებოდა; სხეულის სიმძიმე ისე შეინაცვლა, რომ მარცხენა ხელიც ჩაეყო წყალში ნავის მეორე მხრიდან.

— ისეთი არარაობის პირობაზე, როგორც შენა ხარ, ცუდად როდი იქცეოდი, — უთხრა მან მარცხენა ხელს, — მაგრამ იყო წუთი, როდესაც ვერ გამოძაღვე.

„დაბადებიდანვე რატომ არ გამოძევა ორი კარგი ხელი? — ფიქრობდა მოხუცი. — შესაძლოა, დამნაშავე ვარ, რომ მარცხენა ხელს თავის დროზე არ ვასწავლე მუშაობა, როგორც საჭირო იყო. მაგრამ, ღმერთი მოწმეა, თვითონაც მშვენივრად შეეძლო ესწავლა! მართალი რომ ითქვას, ღამით ამ ხელს არც თუ ისე უღალატნია; კრუნჩხვა მხოლოდ ერთხელ მოუვიდა. მაგრამ თუ კრუნჩხვა განმეორდება, მაშინ სჯობს სულ წამაცალოს ეს ხელი თოკმა“.

ეს რომ გაიფიქრა, მოხუცი მაშინვე მიხვდა, რომ გონება დაებნინა. საჭირო იყო კიდევ შეექამა თევზის ერთი ნაჭერი. „არ შემიძლია, — უთხრა თავისთავს, — სჯობს თავბრულახვეული ვიყო, ვიდრე გულისრევამ დამასუსტოს, ვიცი, თევზის ხორცი გულზე არ დამამაგრდება, რადგან სახე მეღო ზედ. ყოველშემთხვევაში ხორცს შევინახავ, სანამ არ გაფუჭდება. სულერთია უკვე გვიანაა, ჰამა ევლარაფერს მიშველის სულელი ბებერი, — უთხრა მან თავისთავს, — ჰამე მეორე მფრინავი თევზი!“

აი, აქ არის გამოწეული და გასუფთავებული. მოხუცმა მარცხენა ხელით აიღო მფრინავი თევზი და გულდასუფთავდა დადებუა ძვლიანად. ისე შექამა, რომ ნამცეციც არ დარჩენია.

„ამ თევზს ყოველ სხვა თევზზე მეტა ნოყიერება აქვს, — გაიფიქრა მან. — ყოველშემთხვევაში, ამ თევზს გააჩნია ის, რაც მე მესაძირობდა. ყველაფერი გაეკეთე, რაც შემეძლო. ოღონდ ახლა დიდმა თევზმა წრის შემოვლა დაიწყოს. ბრძოლაც მაშინ დაგვეწყება“.

მზე უკვე მესამეჯერ ამოდიოდა მას შემდეგ, რაც მოხუცი ზღვაზე გამოვიდა, და მხოლოდ ახლა დაიწყო თევზმა ირგვლივ ტრიალი.

თოკი ისე იყო გაჭიმული წყალში, რომ ამის მიხედვით მოხუცს ჯერ კიდევ არ შეეძლო გაეგო, დაიწყო თუ არა თევზმა წრის შემოვლა. ჯერ კიდევ ადრე იყო. მხოლოდ ის იგონო, რომ თოკის გაწევა ოდნავ შესუსტდა. ამიტომ შეუდგა თოკის ნელ-ნელა ამოზიდვას მარჯვენა ხელით. თოკი ისევ მაგრად გაიჭიმა, მაგრამ სწორედ იმ წუთს, რადესაც გაწყვეტაზე იყო მისული, უეტრად თავისუფლად წამოვიდა. მაშინ მოხუცი დაიხარა, შემოჭერილი თოკისაგან მხრები გაითავისუფლა და თოკის ამოზიდვა განაგრძო აუჩქარებლად, ნება-ნება. ხან ერთი ხელით ეწეოდა, ხან მეორეთი. ბებერი ფეხები და მხრები შეველოდნენ თოკის ამოზიდვაში.

— თევზი ძლიერ დიდ წრეს უვლის, — თქვა მან, — მაგრამ მაინც უვლის.

უეტრად თოკის მოძრაობა შეფერხდა, მაგრამ მოხუცი მაინც ეწეოდა, სანამ თოკზე მზის სხივებით აციმციმებული წყლის წვეთები არ ათამამდნენ. მერე თოკი სხვა მხარეს გაიწია; მოხუცმა ჩაიჩოქა და უნებლიეთ თოკი ისევ მიუშვა ნელ-ნელა ბნელი წყლისაკენ.

— ახლა თევზი წრის ყველაზე შორეულ ნაწილს უვლის, — თქვა მან. — რაც შეიძლება მაგრად უნდა მეჭიროს თოკი. გაჭიმული თოკი ყოველ

შემოტრიალებდაზე წრეს დააპატარავებს. იქნებ, ერთ საათში დავინახო თევზი. პირველყოფლისა, ჩემს ძალაში უნდა დავაჯერო, მერე უქველად მოვკლავ.

მაგრამ ორი საათი გავიდა და თევზი ისევ ტრიალებდა ნავის ირგვლივ. მოხუცს ოფლი ღვარად ჩამოდიოდა. მეტისმეტად დაილალა. წრე, რომელსაც თევზი უვლიდა, დააპატარავდა. თანაც თოკს ეტყობოდა, რომ თევზი თანდათან ზევით ამოდიოდა.

აი, უკვე მთელი საათია, რაც მოხუცს შავი წინწყლები ებლანდება თვალზე; მარილიანი ოფლი ჩასდის და თვალებს სწვავს, თვალთან რომ კრილობა აქვს — იმასაც სწვავს, შუბლის კრილობასაც სწვავს. შავი წინწყლები არ ამინებდა მოხუცს. ეს წინწყლები გასაკვირვი არ იყო, თუ წარმოვიდგინოთ, რა ჰაანწყევტით ეწეოდა თოკს. მაგრამ ორჯერ მაინც იგრძნო სისუსტე და ამან ძლიერ შეაშფოთა მოხუცი.

„ნუთუ ისე წაებდები, რომ რაღაც თევზის გამო ამომხდებოდა სული? — თქვა მოხუცმა. — მითუმეტეს ახლა, როდესაც საქმე ასე მშვენიერად მიდის. ღმერთო, მიხსენი განსაცდელისგან. ასჯერ ვიტყვი „მამაო ჩვენოს“ და ასჯერვე — „ღვთისმშობელო ქალწულოს“. მაგრამ ახლა არ შემიძლია ვილოცო.“

„ჩათვალე, თითქოს უკვე მეთქვას ეს ლოცვები, — გაიფიქრა მან. — მერე ვილოცებ.“

ამ დროს იგრძნო უეცარი გაწევა და დარტყმა იმ თოკზე, რომელიც ორივე ხელით ეჭირა. გაწევა მკვეთრი და მეტად ძლიერი იყო.

„თევზი მახვილს ურტყამს იმ მავთულს, რომლითაც თოკზე ანკესია ვადაბმული, — გაიფიქრა მოხუცმა. — ბუნებრივია. ასეც უნდა მოქცეულიყო. მაგრამ ამან შეიძლება ზემოთ ამოახტუნოს. მე კი მიჩვენია, ჯერ კიდევ იტრიალოს. ამოხტომა საჭირო იყო, რომ ჰაერით გავსებოდა ბუშტები. ახლა კი ყოველი ამოხტომა იმ კრილო-

ბას გააფართოვებს, რომელშიაც ანკესია გაჩხერილი, და თევზი შეფუძლებს მოწყდეს ანკესს.“

— ნუ ხტუნავ, თევზო, — თქვა მან. — ნუ ხტუნავ, გეთაყვა.

თევზი თოკს ისევ ურტყამდა მახვილს. ყოველ დარტყმაზე მოხუცი თავს გაიქნევდა და ნელა მიუშვებდა თოკს.

„ზედმეტი ტყვილი არ უნდა მივაყენო, — ფიქრობდა იგი. — ჩემი ტყვილი არაფერია. მე გაუძლებ ტყვილს. მაგრამ თევზი შეიძლება გაგიყდეს ტყვილისაგან.“

რამდენიმე ხნის შემდეგ თევზმა თავი მიანება მავთულის ჯაჯგურს და ისევ ირგვლივ ტრიალი დაიწყო. მოხუცს თანაბრად ამოჰქონდა თოკი. მაგრამ მოხუცი ისევ ცუდად შეიქმნა. მარცხენა ხელის პეშვით ზღვის წყალი ამოიღო და თავზე დაისხა, მერე კიდევ გადაივლო თავზე ცოტა წყალი და კეფა დაიზილა.

— სამაგიეროდ, ხელი არ მეკრუნჩხება. — თქვა მან. — თევზი მალე ამოცურდება, გასაჭირს ძველებურად გავუძლებ. უნდა გაუძლო, ბებერო! კრინტიც არ დასძრა იმაზე, რომ ვერ გაუძლებ.

მოხუცმა ჩაიჩოქა და დროებით ისევ მოიხვია თოკი ბეჭებზე. „სანამ თევზი წრეს უვლის, დავისვენებ, მერე ავღვები და, როცა ახლოს მოვა, თოკს მოვზიდავ“. — გადაწყვიტა მან.

მოხუცს ძალიან უნდოდა მეტხანს დაესვენა ნავის ცხვირზე, თანაც თევზისთვის საშუალება მიეცა ზედმეტი წრე შემოეველო. მაგრამ, როცა თოკის მოძრაობის მიხედვით მიხვდა, რომ თევზი ნავისკენ შემოტრიალდა, ისევ ადგა და თოკი მოზიდა. ხელშენაცვლებით ამოჰქონდა ის, ტანსაც იქეთ-იქეთ აბრუნებდა, რათა რაც შეიძლება მეტი თოკი ამოეზიდა.

„ისე დავილაღე, როგორც არასდროს არ დავლილივარ, — გაიფიქრა მოხუცმა, — სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარიც ამოვარდა. თუმცა ქარი მისწრება იქ-

ნება, როცა შინისკენ წავიღებ თევზს. ძალიან გამომადგება ეს ქარი“.

— მაშინ დავისვენებ, როცა თევზი ახალი წრის შემოვლას დაიწყებს, — თქვა მან. — მით უმეტეს, ახლა ბევრად უკეთ ვგრძნობ თავს. კიდევ რაღაც ორი-სამი წრე და თევზი ჩემი იქნება.

ქილის ქუდი მოხუცს კეფაზე ჰქონდა გადაცურებული. თევზი რომ შებრუნდა და თოკი კვლავ გასწია, მოხუცი ნავის ცხვირზე მიეგდო.

„ახლა შენ გაისარჯე, თევზო, — გაიფიქრა მან. — მე კი მაშინ შევეუდგები საქმეს, როცა უკან მობრუნდები“.

ზღვაზე მოზრდილი ტალღა გაგორდა. მაგრამ წყალს აზვირთებდა კეთილი ქარი, კარგი დარის თანამგზავრი. ეს ქარი მოხუცს სქირდებოდა, რომ შინამდე მიეღწია.

— სამხრეთ-დასავლეთისაკენ წაიყვანა ნავს, — თქვა მან, — და ყველაფერა რიგზე იქნება. განა შეიძლება გზის აბნევა ზღვაზე? მით უმეტეს, როცა ჩვენი კუნძული ასე გრძელია.

მოხუცმა თევზი მხოლოდ მაშინ დაინახა, როცა იგი მესამე წრეს უვლიდა.

თავდაპირველად დაინახა მუქი ჩრდილი, რომელიც ისე დიდხანს ვადიოდა ნავის ქვეშ, რომ თვალებს ვერ დაუჯერა.

— არა, — თქვა მან. — შეუძლებელია, რომ თევზი ასე დიდი იყოს.

მაგრამ თევზი მართლაც ასე დიდი იყო. მესამე წრის შემოვლის შემდეგ თევზი ზედაპირზე ამოცურდა, ნავიდან სულ რაღაც ოცდაათიოდე იარდის დაშორებით. მოხუცმა დაინახა, როგორ ამოვიდა ზღვიდან თევზის ბოლო, რომელიც ყველა ნამგალზე დიდი და მუქ ლურჯ წყალზე ბაცი სუმბულისფერი იყო. თევზმა ისევ ჩაყვინთა, მაგრამ უკვე ღრმად აღარ ჩასულა წყალში; მოხუცმა დაათვალიერა მისი ვეება ტანი, იისფერი ზოლებით შემოსალტული. ზურგის ფარფლი დაშვებული

ჰქონდა, მკერდის ვეებერთელა ფარფლები კი ფართოდ გაეშალა.

სანამ თევზი წრეს უვლიდა, მისი თვალები და ორი ნაცრისფერი ტმასნია-თევზი დაინახა. დროდადრო ტმასნია-თევზები დიდ თევზს ეკვროდნენ, მერე მარდად სცილდებოდნენ და განზე ვარბოდნენ. ზოგჯერ ლაღად დაცურავდნენ დიდი თევზის ჩრდილში. თვითელი ტმასნია-თევზი სიგრძით სამ ფუტზე მეტი იყო. როცა სწრაფად დასცურავდნენ, გველთევზებივით იკლავებოდნენ.

მოხუცს სახეზე ოფლი ღვარად ჩამოდიოდა, მაგრამ ახლა ეს მარტო მზისაგან არ იყო. ყოველი ახალი წრის დროს, რასაც ასე მშვილად და, ერთი შეხედვით, ასე უშფოთველად უვლიდა თევზი, მოხუცს სულ უფრო მეტი თოკი ამოჰქონდა. ახლა მოხუცი დარწმუნებული იყო, რომ ორი წრის შემოვლის შემდეგ შესძლებდა ჰვილთის ჩარტყმას.

„მხოლოდ ახლოს უნდა მოვაცურო, ძლიერ ახლოს, — გაიფიქრა მან. — და თავში არ უნდა დავუმიზნო, გულში უნდა ჩავსცე“.

— იყავ დინჯი და ღონიერი, ბებერიო, — უთხრა თავისთვის.

შემდეგი გარსემოვლის დროს წყალში გამოჩნდა თევზის ზურგი, თუმცა თევზი ნავიდან ჯერ კიდევ შორს მიცურავდა. კიდევ ერთი წრე შემოავლო, მაგრამ ნავიდან ისევ შორს იყო, მისი ტანის მეტი ნაწილი კი უკვე წყალს ზევით ჩანდა; მოხუცმა იცოდა, თუ ცოტა მეტ თოკს ამოზიდავდა, თევზს ნავამდე მოაცურებდა.

უკვე დიდხანსაა მოამზადა ჰვილთი; ერთი შეკვრა წვრილი მავთულიც მრგვალ კალათში ედო; მავთულის ბოლო ნავის ცხვირზე დამაგრებულ პალოს გამოაბა.

თევზი წრეს უვლიდა და ახლოვდებოდა; მეტად მშვიდი და მეტად ლამაზი თევზი მხოლოდ თავის ვეება ბოლოს არხევდა. მოხუცი მთელი ძალით ეწეოდა თოკს, ცდილობდა ნავის ახლოს მოეთრია თევზი. ერთი წამით თევზი

ოდნავ გვერდზე გადაბრუნდა, მერე გასწორდა და ახალი წრის შემოვლა დაიწყო.

— დეძარი ადგილიდან, — თქვა მოხუცმა, — ხომ ვაძლულე, რომ გვერდზე გადაბრუნებულყო.

მოხუცს ისევ დაებინდა გონება, მაგრამ მაინც მთელი ძალით ეწეოდა თოკსა და დიდ თევზს. «გვერდზე ხომ გადავაბრუნე, — ფიქრობდა იგი. — იქნებ, ამჯერად გულალმა გადავაბრუნო. გამოსწიეთ! — უბრძანა ხელეზს. — შემომავრეთ, ფეხებო! კიდევ შემსახურე, თავო! შემსახურე! შენ ხომ არასდროს არ ავიღია ხელი ჩემზე. ამჯერად გულალმა გადავაბრუნებ თევზს».

ჯერ კიდევ დიდი ხნით ადრე, სანამ თევზი ნავს მოუახლოვდებოდა, მოხუცმა მთელი ძალღონე მოიკრიბა და თევზი მოზიდა. მაგრამ თევზი მხოლოდ ოდნავ გადაბრუნდა გვერდზე, მერე გასწორდა და განზე გატურდა.

— გამიგონე, თევზო! — უთხრა მოხუცმა, — სულერთია, შენ უნდა მოკვდე, რად გინდა, რომ მეც მომკლა?

«ასე ვერაფერს გავაწყობ, — გაიფიქრა მან. პირი გაუშრა და ლაპარაკი აღარ შეეძლო; ძალაც არ ყოფნიდა, რომ წყლიან ბოთლამდე მიეწვდინა ხელი. — ამჯერად თევზი ნავთან უნდა მოვატურო, — გაიფიქრა მოხუცმა. — ძალა დიდხანს აღარ მეყოფა».

— არა, გეყოფა, — შეეპასუხა თავისთავს. — ძალა შენ საუკუნოდ გეყოფა, ბებერო!

შემდეგი წრის შემოვლის დროს მოხუცი კინალამ მისწვდა თევზს, მაგრამ თევზი ისევ გასწორდა და ნელა გატურდა განზე.

«მღუპავ, თევზო, — ფიქრობდა მოხუცი. — რასაკვირველია, ეს შენი უფლებაა. ცხოვრებაში ერთხელაც არ მინახავს უფრო დიდი, მშვენიერი, დინჯი და კეთილშობილი არსება, ვიდრე შენა ხარ, ძმაო. რა გეწყობა მომკალი. ჩემთვის უკვე სულერთია, ვინ ვის მოკლავს».

«თავში ისევ გერევა აზრები, ბებე-

რო! თავი კი ნათელი უნდა გქონდეს. დალაგე აზრები და ეცადე. აიტანო ტანჯვა, როგორც აღმდინამა, ან როგორც თევზმა», — დაუმატა გუნებაში.

— აბა, თავო, გონს მოდი, — თქვა ისე ჩუმად, რომ ძლივს გაიგონა საკუთარი ხმა. — გონს მოდი, გეუბნებიან შენ!

კიდევ ორი წრის შემოვლა აღარ თავდებოდა.

«რა უნდა ვქნა? — ფიქრობდა მოხუცი. ყოველთვის, როცა თევზი განზე შიდიოდა, მოხუცს ეჩვენებოდა, რომ გონებას ჰკარგავდა, — რა უნდა ვქნა? ერთხელ კიდევ ვცდი».

კიდევ სცადა ერთხელ და იგრძნო, რომ მართლაც ჰკარგავდა გონებას, როცა თევზი გადააბრუნა გულალმა. მერე თევზი უკანვე გადმობრუნდა და ნელა გატურდა ზღვაში; თავის ვეებერთელა ბოლოს ჰაერში აქნევდა.

«ერთხელ კიდევ ვცდი», — შეპირდა თავისთავს მოხუცი, თუმცა ხელები დაუსუსტდა და დრო და დრო თვალეზიცი უზნელდებოდა.

ისევ სცადა და თევზი ისევ წავიდა. «მაშ, ასე, — გაიფიქრა და მაშინვე იგრძნო, რომ სხეულში სიცოცხლე ელეოდა, — ერთხელ კიდევ ვცდი».

მოხუცმა მოიკრიბა მთელი დარჩენილი ძალღონე, მთელი თავისი გამწარება, თითქოს დიდიხნის წინათ დაკარგული სიამაყეც დაიბრუნა და ყოველივე ეს შეაჩინა იმ ტანჯვას, რასაც თევზი განიცდიდა... მაშინ თევზი გადაბრუნდა გვერდზე, ნელა გატურდა გვერდ-გვერდად და თავისი მახვილი თითქმის დააჯახა ნავს. თევზი იყო გრძელი, ფართო, ვერცხლისფერი, შემოსალტული იისფერი ზოლებით და გვეგონებოდათ, დასასრული არ ექნებაო, როცა ნავის აბლოს დაეცურავდა.

მოხუცმა თოკს ხელი გაუშვა და ფეხი დაადგა; ჰვილით აღმართა ისე მალა, რამდენადაც შეეძლო, და მთელი ძალით, რაც მას ჰქონდა და რის შემოკრებაც შესძლო ამ წუთში, ჩასცა

თევზს გვერდში, სწორედ მკერდის ვეებერთელა ფარფლის ძირში. ეს ფარფლი კაცის მკერდის სიმალღებზე იყო ამოშვებული ზღვის ზემოთ. მოხუცმა იგრძნო, როგორ შედიოდა რკინა სირბილეში; ჭვილთს დააწვა და, სულ უფრო ღრმად შეიყვანა; აქ მოხუცმა თავისი სხეულის მთელი სიმძიმე გამოიყენა.

...მაშინ თევზი გამოცოცხლდა, თუმცა ტანში უკვე სიკვდილი ედგა; მაღლა ამოიზიდა, თითქოს თავს იწონებდნო ვეება სიგრძითა და სიფართოვით, სილამაზითა და სიძლიერით. ისე ჩანდა, თითქოს ჰაერში ეკიდა მოხუცისა და ნავის თავზე. მერე დგაფუნე მოადინა ზღვაში და წყლის მსხვილი შებენებით მთლად გაწუწა მოხუცი და ნავი.

მოხუცს სისუსტე მოერია, თავბრუ ეხვეოდა, თითქმის ველარაფარს ხედავდა. მაგრამ ჭვილთის თოკი მაინც დაუშვა დაბლა და დაწყულულებული ხელებით დაიწყო თოკის მოზიდვა. თვალებში სინათლე რომ დაუბრუნდა, დაინახა, თევზი გულდამა იწვა და ვერცხლისფერი მუცელი ცისკენ მიეშვირა. ჭვილთის სახელური ირიბად ამოსჩროდა ზურგის მხრიდან, ზღვა კი ირგვლივ თევზის გულის სისხლით იყო შეღებილი. პირველად ლაქა მუქი იყო, თითქოს ლურჯი წყალი მთელი მილის სიდრმეზე თევზებით არის სავსეო. მერე ლაქა გაიშალა და ღრუბელს დაემსგავსა. ვერცხლისფერი თევზი ნელა ირწეოდა ტალღებზე.

მოხუცი თვალს არ ამორებდა თევზს, სანამ თვალეებზე კვლავ ბინდი არ გადაეფარა. მაშინ ჭვილთის თოკი ორჯერ მოახვია პალოს და თავი ხელებს დააყრდნო.

„მიშველე, რომ გონება არ დავკარგო, — თქვა მან, როცა თავით ნავის კედელს მიეყრდნო. — ბებერი კაცი ვარ და ძლიერ დავიდალე. მაგრამ თევზი — ეს ჩემი ძმა მაინც მოკვალა. ახლა შავი სამუშაო-ლა დამჩა.“

ჯერ თოკი უნდა მოვამზადო და

მარყუტები გამოვსკენა, რომ თევზი ნავთან მოვაცურო. ორნეც რომ ვყოფილიყავით და ნავი წყლდა, კვლავ რომ თევზი შიგ ჩამოგვეგდო, მერე წყალიც ამოგვექცია, — სულერთია, ნავი მაინც ვერ გაუძლებდა ასეთ სიმძიმეს. ყველაფერი უნდა მოვამზადო, რაც საჭიროა, მერე თევზი ნავთან მოვაცურო, მაგრამ მივაბა ნავს, გავშალო აფრა და შინისაქენ გავსწიო“.

მოხუცმა თევზი ნავისაქენ მოაცურა, რომ თოკი გაეყარა ლაყუჩებსა და პირში, მერე თევზის თავი მაგრად დაემა ნავის ცხვირზე.

„მინდა კარგად შევხედო, — გაიფიქრა მოხუცმა, — ხელი მოვუსვა, გავიგო რა თევზია ეს თევზი? ეს ხომ ჩემი სიმდიდრეა. მაგრამ ამიტომ კი არ მინდა ხელი შევახო. მგონია, უკვე შევხეების გულს, როდესაც მეორეჯერ ჩავარტყი ჭვილით. კარგი, კარგი, მოაცურე უფრო ახლოს, გამოაბი ნავს, ჩამოაცვი მარყუტი მის ბოლოს, მეორე ტანზე მოსდევ, რომ უკეთესად მიუსადაგო ნავს“.

— აბა, ბებერო, შეუდექი მუშაობას, — უთხრა თავისთავს და ერთი ყლუბი წყალი შესვა. — ახლა, როცა ბრძოლა დამთავრებულია, უამრავი შავი სამუშაოა შესასრულებელი.

მოხუცმა ჯერ ცას ახედა და მერე თევზს გადახედა. შემდეგ გულდაგულ მიაჩერდა მზეს. „ახლა ნაშუადღევია, უკვე სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარი ამოვარდა. თოკების შეკეთება ახლა უსარგებლოა. თოკებს შინ გადავაწნავთ ერთმანეთს მე და ბიჭი“.

— მოდი აქ, თევზო! — მაგრამ თევზმა ყური არ ათხოვა. იგი უშფოთველად ქანაობდა ტალღებზე და მოხუცი იძულებული გახდა მიეცურებინა მასთან ნავი.

ძლიერ ახლოს რომ მივადა და თევზის თავი ნავის ცხვირს გაუსწორდა, მოხუცი კვლავ გაოცდა თევზის სიდიდით. მოხუცმა ჭვილთის თოკი მოხსნა პალოს, თევზს ლაყუჩებში შეუყარა და პირში ამოუძვრინა, მერე თევზის

გაწვილ მახვილს დაახვია და ისევ ლაყუჩებში გაუყარა, ისევ დაახვია მახვილზე, ორმაგად ჩასვენა და ნავის ცხვირზე პალოს მიიბა. თოკი გადასჭრა და კიჩოზე გადავიდა, რომ მარყუევით თევზის ბოლო დაემაგრებინა. იისფერვერცხლისფერი თევზი წმინდა ვერცხლისფერი გახდა, ზოლებს კი ისეთივე ბაცი იისფერი დაედო, როგორც ბოლოს ჰქონდა. ეს ზოლები სათითაოდ მამაკაცის მტკაველზე უფრო ფართო ჩანდა, თევზის თვალები კი ისე იყო გამოციებული, როგორც პერისკოპის სარკე ან როგორც წმინდანთა სახეებია ლიტანიის დროს.

— სხვაგვარად არ შემეძლო ამ თევზის მოკვლა, — თქვა მოხუცმა. წყალი მოსვა და ბევრად უკეთ იგრძნო თავი. ახლა მან იცოდა, რომ გრძნობას არ დაჰკარგავდა; გუნებაც გადაეწმინდა. „ეს თევზი, ალბათ, ათას ხუთას გირვანქაზე მეტს იწონის, — გაიფიქრა მან. — შესაძლოა, საგრძნობლად მეტსაც. რამდენს მივიღებ, თუ ხორცი ამ წონის ორი მესამედი მაინც გამოვა და თითო გირვანქა ოცდაათ ცენტად გაიყიდება?“

— უფანქროდ ვერ ვიანგარიშებ, — თქვა მოხუცმა, — ამისათვის საჭიროა ნათელი გონება. ვფიქრობ, სახელოვან დიმაჯიოს დღეს მოვეწონებოდი. მართალია, ძვლის კორძი არა მაქვს, მაგრამ ხელები და ზურგი მაგრად მტკივოდა. ნეტავ რა არის ძვლის კორძი? შეიძლება, ის ჩვენც გვაქვს, მაგრამ ვერ ვამჩნევთ. — გაიფიქრა მან.

მოხუცმა თევზი გამოაბა ნავის ცხვირს, კიჩოსა და მერხს. თევზი ისე დიდი იყო, რომ მოხუცს ეჩვენებოდა, თითქოს ნავი რომელიღაც დიდი გემის გვერდს მიაკრა. მერე თოკის ნაჭერი აიღო და თევზის ქვედა ყბა ააკრა მის ზედა მახვილს, რომ პირი არ გაღებოდა და ცურვა ადვილი ყოფილიყო. მერე ანძა დადგა, გაფელის მაგვირად ჯოხი გამოიყენა და ჭოკი მოწიდა. დაკერებული აფრა გაიბერა, ნავი დაიძრა და კიჩოზე ნახევრად წა-

მოწოლილმა მოხუცმა გეზი სამხრეთ-დასავლეთისაკენ აიღო.

იმის გასაგებად, თუ საით იყო სამხრეთ-დასავლეთი, მოხუცს კომპასი არ სჭირდებოდა. საკმაო იყო დაკვირვებოდა, საით ქროდა სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარი და როგორ იბერებოდა აფრა. „ვგონებ, კარგი იქნება, რომ პატარა ანკესი ჩავუშვა წყალში, იქნებ რამე თევზი დავიჭირო, თორემ საკმელსასამელი აღარაფერი მაქვს“. მაგრამ პატარა ანკესი ვერ იპოვა, სარდენებო კი უკვე გაფუჭებულიყო. მაშინ მან წყალში ჰანგი მოსდო ყვითელ წყალმცენარეთა კონას და დაბერტყა; იქედან ნავში პატარა გარნელები ჩამოცვიდა. ბარე თორმეტიოდ გარნელი ხტოდა და ფეხებს ჩაჩხავდა, თითქოს ქვიშის რწყილებიაო. მოხუცმა ორი თითით წააცალა მათ თავები და ყველა შეჭამა, გამოლეჭა ნაჭუჭებიც. გარნელები ძლიერ პატარები იყვნენ, მაგრამ მოხუცმა იცოდა, რომ გარნელი ძლიერ ნოყიერიცაა და გემოც საუცხოო აქვს.

ბოთლში კიდევ იყო დარჩენილი ორი ყლუბი წყალი გარნელები რომ შეჭამა, ნახევარი ყლუბი წყალი შესვა. მიუხედავად დაბრკოლებისა, ნავი კარგად მისცურავდა; მოხუცს რუმპელი იდაყვით ეჭირა და ნავს ისე მართავდა, თევზს თვალს არ ამორებდა; ამავე დროს საკმაო იყო დაეხედა ხელებზე ან ზურგით შეხებოდა ნავს, რომ ეგრძნო ყოველივე ეს ცხადლივ მოხდა და სიზმარი არ იყო. ერთხელ, როდესაც მოხუცი ცუდად გახდა, უეტრად მოეჩვენა, რომ ყოველივე ეს მხოლოდ სიზმარი იყო. ამის შემდეგაც, როცა თევზი წყლიდან ამოვიდა და წამით ჰაერში დაეკიდა უძრავად, მოხუცმა ეს რალაც საკვირველებად მიიჩნია და თვალებს ვერ დაუჯერა. მართალია, მაშინ იგი ძლიერ ცუდად ხედავდა, ახლა კი თვალები კარგად უჭრიდა.

ახლა მოხუცმა იცოდა, რომ თევზი ნამდვილად არსებობდა და ხელებისა და ზურგის ტკივილიც სიზმარი არ იყო. „ხელები მალე მომიჩრება — გაი-

ფიქრა მოხუცმა. — საკმაო სისხლი გამოეღე, რომ ჰრილობებში ქუქყი არ შესულიყო, მარილიანი წყალი კი ჰრილობებს მალე მოაშუშებს. ზღვის უბის მუქი წყალი საუკეთესო წამალია მთელს ქვეყანაზე. ოღონდაც თავში აზრები არ მერეოდეს. ხელებმა თავისი საქმე გააკეთეს, ნავიც კარგად მიდის. თევზს პირი შეკრული აქვს, ბოლოც პირდაპირ უჭირავს, გვერდი-გვერდ მიეცურავთ, როგორც ძმები“. მოხუცს ცოტათი კვლავ დაეზინდა გონება და გაიფიქრა: „მაგრამ ვინ ვის მიჰყავს შინ — მე მიმყავს, თუ მას მივყავარ? ბუქსირით რომ მივათრევდე, ყველაფერი ნათელი იქნებოდა. ან თევზს ყოველივე ღირსება რომ ჰქონდეს დაკარგული და ნავში ეგდოს, მაშინაც ყველაფერი ნათელი იქნებოდა. მაგრამ მივცურავთ გვერდი-გვერდ, ერთმანეთთან მაგრად დაკავშირებულნი. კარგი ბატონო, ვთქვათ მას მივყავარ, თუ ასე მოსწონს. მე ხომ მხოლოდ ეშმაკობით ვაჯობებ; ჩემს მიმართ თევზს არავითარი ბოროტი განზრახვა არ ჰქონია“.

ისინი კარგად მისცურავდნენ. მოხუცი მალიმალ ისველებდა ხელს ზღვის მარილიან წყალში და ცდილობდა, გონება გადაწმენდოდა. გრუსა ღრუბლები მაღლა იწევდნენ, იმათ ზემოთ ქათქათა ღრუბლები მისცურავდნენ. მოხუცმა იცოდა, რომ ნელი ქარი მთელი დამეიქროლებდა. დრო და დრო თევზს გადახედავდა ხოლმე, სინამდვილეა თუ არაო. მთელი საათი გავიდა, ვიდრე პირველი ზვიგენი დაესხმოდა თავს.

ზვიგენი შემთხვევით როდი დაეწია. ოკეანეს სიღრმიდან ამოცურდა მაშინ, როდესაც თევზის სისხლის მუქი ღრუბელი ჯერ შესქელდა და მერე მთელი მილის სიღრმეზე გაიშალა. ზვიგენი ამოცურდა სწრაფად, უშიშრად გააპო ზღვის ლურჯი საკე და მზეზე გამოვიდა. მერე ისევ ჩაეშვა წყალში, ისევ იყნოსა სისხლი და გამოუდგა კვალს, რასაც ნავი და თევზი ტოვებდა ზღვაზე.

ზოგჯერ კვალი ეკარგებოდა. მაგრამ ან ისევ პოულობდა ან კიდევ მცირეოდენ სუნსაც იკრავდა და განუწყვეტილად მისდევდა უკან. ეს მეტად დიდი ზვიგენი იყო „მაკოს“ ჯიშისა; განგებას თითქოს იმიტომ გაეჩინა, რომ ისე სწრაფად იცუროს, როგორც ყველაზე სწრაფი თევზი დაეცურავს ზღვაში. ამ ზვიგენს ყველაფერი ლამაზი ჰქონდა, გარდა ყბებისა. ზურგი ისეთივე ლურჯი ჰქონდა, როგორც შიმშერა-თევზს, მუცელი ვერცხლისფერი, გვერდები კი სლიბი და ლამაზი. საერთოდ შიმშერა-თევზსა ჰგავდა, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ვეება ყბებს, რომლებიც ახლა მაგრად ჰქონდა მიკრული ერთმანეთზე. სწრაფად მისცურავდა ზღვის ზედაპირის ახლოს, ადვილად მიაპობდა წყალს ზურგის მაღალი ფარფლით. მაგრად მოკლმული პირის ორმაგი ლაშების შიგნით რვა მწკრივი ირიბი კბილები ჰქონდა. ეს კბილები სხვა ზვიგენის პირამიდალურ კბილებს კი არ ჰგავდა, არამედ აღამიანის თითებს გვაგონებდა, მხეცის ბრქვალელებით დაკრანჩხულთ. სიგრძით კბილები მოხუცის თითებს არ ჩამოუვარდებოდნენ, გვერდები კი ბასრი ჰქონდათ სამართებლის პირივით. ეს ზვიგენი გაჩენილი იყო იმისათვის, რომ ზღვის ყოველგვარი თევზი ეჭამა, თვით ისე მოძრავნი, ღონიერნი და კარგად შეიარაღებულნიც კი, რომელთათვის არც ერთი სხვა მტერი საშიში არ იყო. ზვიგენი გრძნობდა, რომ ნადავლი ახლოს იყო, და ჩქარობდა, ზურგის ლურჯი ფარფლით ელვის სისწრაფით მიაპობდა წყალს.

დაინახა, თუ არა, მოხუცი მიხვდა, ამ ზვიგენს არც არაფრის ეშინია და ისე მოიქცევა, როგორც მოესურვებაო. მოხუცმა ქვილით მოამზადა, ქვილითს თოკი ნავს გამოაბა და დაუდარაჯდა, როდის მოვიდოდა უფრო ახლოს. თოკი მოკლე იყო, რადგან ერთი ნაწილი მაშინ მოაჭრა, როცა თევზს აკრავდა ნავს.

მოხუცს ახლა გონება სულ გაუნათდა; მხნეობითაც საესე იყო, თუმცა

იმედით გულს არ იმშვიდებდა. „საქმე მეტად კარგად მიდიოდა, ასე არ შეიძლებოდა გაგრძელებულიყო“ — ფიქრობდა მოხუცი. თვალს ადევნებდა ზვიგენის მოახლოებას, და ერთხელ დიდ თევზსაც გადაჰკრა თვალი. „უკეთესი იქნებოდა, რომ ყოველივე ეს მართლაც სიზმარი ყოფილიყო.— გაიფიქრა მან.— არაფრით არ შემძლია ხელი შევეშალო ზვიგენის თავდასხმას; მაგრამ, იქნებ, როგორმე ქვილთი დავარტყა? Dentuso, შავი ჭირი შენს გამჩენს!“

ზვიგენი ზედ ნათან მოცურდა და თევზს დაეძგერა. მოხუცმა დაინახა ზვიგენის გაღებულ ხახა და არაჩვეულებრივი თვალეზი, გაიგონა მისი ყბების ხრჭიალი, როცა თევზს კბილები ჩასო. ზვიგენმა ჯერ თავი ამოყო წყლიდან, მერე მისი ზურგიც გამოჩნდა. მოხუცს ესმოდა, როგორი ხმაურით გლეჯდა ზვიგენის ყბები დიდი თევზის კანსა და ხორცს. მოხუცმა ქვილთი ჩასცა ზვიგენს თავში იმ ადგილას, სადაც თვალეზის შემაერთებელი ხაზი ზურგისაკენ მიმავალ ხაზს ეჯვარედინებოდა. ნამდვილად ასეთი ხაზები არ ყოფილა. იყო მხოლოდ მძიმე, წაწვეტებული ლურჯი თავი, დიდრონი თვალეზი და მოხჭრიალე, წინგამოსვერილი ყბები. მაგრამ ამ ადგილას ზვიგენს ტივი აქვს და მოხუცმა სწორედ იქ დაუმისხა. მთელი ძალით ჩასცა ქვილთი, მაგრად რომ ეჭირა გასისხლიანებულ ხელეზში. ჩასცა ისე, რომ არაფრის იმედი არ ჰქონდა, მაგრამ ჩასცა მტკიცედ და გაბოროტებათ.

ზვიგენი გულაღმა გადაბრუნდა და მოხუცმა დაინახა მისი ჩამჭრალი თვალეზი. მერე ისევ გადმობრუნდა და თოკი ორჯერ დაეხვია მის ტანს. მოხუცი მიხვდა, რომ ზვიგენი მოკლულია, მაგრამ თვით ზვიგენს არ სურდა შერაგებოდა სიკვდილს. გულაღმა იყო, მაგრამ ბოლოს მაინც ატლასუნებდა, ყბებს ახრჭიალებდა და წყალს სწრაფ-მავალი ნაივიით აქაფებდა. იქ, სადაც ბოლოს იქნევიდა, ზღვა სულ თეთრი იყო; ზვიგენის ტანის სამი მეოთხედი

8. „მნათობი“, № 9.

წყალს ზემოთ ამოიწია, თოკი გაიჭიმა, აცახცახდა და ბოლოს სულ გაწყდა. ზვიგენი ერთხანს ზედაპირზე გაჩერდა. მოხუცი დაყინებით მიშტერებოდა მას. მერე ზვიგენი ნელ-ნელა ჩაიძირა წყალში.

— დაახლოებით ორმოცი გირვანქა თევზი წაიღო თან,— თქვა მოხუცმა ხმამალა. „ფსკერისკენ გაიტაცა ჩემი ქვილთი და მთელი დარჩენილი თოკი,— დაუმატა გუნებაში,— თევზს კი სისხლი ისევ სდის და ამ ზვიგენს სხვა ზვიგენებიც მოჰყვებიან“.

ახლა, როცა თევზი ასე დაასახიჩრდა, მოხუცს აღარ უნდოდა მისი დანახვა. ზვიგენი რომ თევზს ეძგერა, მოხუცს ისე მოეჩვენა, თითქოს თვითონ მას ეძგერა.

„მაგრამ ხომ მაინც მოკალი ზვიგენი, რომელიც ჩემი თევზის შთანთქმას ლამობდა,— გაიფიქრა მოხუცმა.— ეს ყველაზე დიდი dentuso იყო მათ შორის, რომლებიც ოდესმე მინახავს. მე კი, ღმერთმანი, ცხოვრებაში ბევრი დიდი ზვიგენი შემხვედრია.“

ჩემი საქმე ძლიერ კარგად მიდიოდა. ასე არ შეიძლებოდა გაგრძელებულიყო. ნეტავ, ყოველივე ეს სიზმარი იყოს და არავითარი თევზი არ დამეჭიროს, მეძინოს ჩემთვის გაზეთგადაფარებულ საწოლზე“.

— მაგრამ აღამიანი იმისთვის არ არის გაჩენილი, რომ დამარცხება განიცადოს,— თქვა მან,— აღამიანი შეიძლება მოსპოთ, მაგრამ მისი დამარცხება შეუძლებელია.

„სამწუხაროა მაინც, თევზი რომ მოეკალი,— გაიფიქრა მან.— ალბათ დიდი გაჭირვება დამადგება, ქვილთი კი დავკარგე. Dentuso — მარდი და მკაცრი, ჭკვიანი და ღონიერი მხეცია. მაგრამ მე უფრო ჭკვიანი გამოვლექი. იქნება, არც უფრო ჭკვიანი. მხოლოდ ის იყო, რომ უკეთესად ვიყავე შეიარაღებული“.

— არ არის საჭირო ფიქრი, ბებერო,— თქვა მან ხმამალა.— მიჰყევი ქარს და დახვდი უბედურებას, როცა კარზე მოგადგება.

„არა, უნდა ვიფიქრო, — შეეპასუხა გუნებაში თავისთავს, — ხომ ეს არის და ეს, რაც ხელში შემჩნა: ფიქრი და ბეისბოლი. ნეტა, მოეწონებოდა თუ არა დიდ დი მაჯიოს, მარჯვედ რომ ჩავარტყი ზვიგენს ტვინში? საერთოდ, განსაკუთრებული ამაში არაფერია. ყოველი კაცი გააკეთებდა ამას და არა ნაკლებ. მაგრამ როგორ ფიქრობ, ბებერი: მტკივანი ხელები განა ნაკლებ გიშლიდნენ ხელს, ვიდრე ძელის კორძი? რა ვიცი! ქუსლზე არასდროს არაფერი დამმართინია, მხოლოდ ერთხელ მიკბინა სკაროსმა, ბანაობის დროს ფეხი რომ დავადგი; მაშინ ფეხი მუხლამდე მომეწამლა და აუტანელად მტკიოდა“.

— უმჯობესია, სახალისო რამეზე იფიქრო, ბებერი, — თქვა მან ხმამაღლა. — შენ წუთის წუთს უახლოვდები სახლს. ცურვაც უფრო გაადვილდა შას შემდეგ, რაც ორმოცი გირვანქა თევზი დაჰკარგე.

მოხუცმა კარგად იცოდა, თუ რა მოელოდა, როცა შუა დინებაში შევიდოდა. მაგრამ ახლა აღარაფერი შეეძლო.

— არა ხარ მართალი, გამოსავალი გაქვს, — თქვა მან ხმამაღლა. — შეგიძლია დანა წააბა ერთ-ერთი ნიჩბის ტარს.

ასედაც მოიქცა: რუმპელი ილლიით გაჩერდა, აფრის კალთას ფეხი დაადგა და ნიჩბის ტარს დანა მიამაგრა.

— ესეც ასე, — თქვა მან. — თუმცა ბებერი ვარ, მაგრამ უიარალო აღარა ვარ.

ქროდა ზომიერი ქარი და ნავი სწრაფად მიდიოდა. მოხუცი თევზის მხოლოდ წინა ნაწილს უყურებდა და ცოტაოდენი იმედი მოეცა.

„სისულელეა იმედის დაკარგვა, — ფიქრობდა იგი. — თანაც, ვგონებ, იმედის დაკარგვა ცოდვაა. არ არის საჭირო იმაზე ფიქრი, რა არის ცოდვა და რა არის არაცოდვა. ქვეყანაზე უამისოდაც ბევრი რამ არის საფიქრებელი. სიმართლე რომ ითქვას, ცოდვებში არაფერი გამეგება. არ გამეგება და,

აღბათ, არც მწამს ცოდვები. იქნებ, ცოდვა იყო თევზის მოკვლა? გუნებას რომ ცოდვა იყო. თუმცა — მისსათვის მოგვალი თევზი, რომ შიმშილით არ მომკვდარიყავი და კიდევ აუარებელი ხალხიც გამძლო. ამ შემთხვევაში ყველაფერი, რასაც შენ აკეთებ, ცოდვაა. არ არის საჭირო ვიფიქრო ცოდვისა და უცოდველობაზე. ახლა ამაზე ფიქრი უკვე გვიანაა, თანაც ცოდვების საქმე დე მათ არკვიონ, ვისაც ამისათვის ფულს აძლევენ. დე, მათ იფიქრონ იმაზე, თუ რა არის ცოდვა. შენ კი მეთევზედ დაიბადე, როგორც თევზი დაიბადა თევზად. პეტრე მოციქულიც მეთევზე იყო, ისე როგორც დიდი დი მაჯიოს მამა“.

მაგრამ მოხუცს უყვარდა ფიქრი ყველაფერზე, რაც მის ირგვლივ იყო. რახან არც წასაკითხი რამ ჰქონდა და არც რადიო ედგა, ბევრ რამეზე ფიქრობდა, მათ შორის ცოდვებზედაც. „იმიტომ კი არ მოკალი თევზი, რომ გაგეყიდნა და თვითონ შენ გეარსება, — ფიქრობდა იგი, — მოკალი სიამაყისა და იმის გამო, რომ მეთევზე ხარ. შენ გიყვარდა ეს თევზი, ვიდრე ცოცხალი იყო; ახლაც გიყვარს. მაშასადამე, თუ ვინმე გიყვარს, მისი მოკვლა ცოდვად არ ჩაითვლება. იქნებ, პირიქითაც არის. ეს ბევრად უფრო დიდი ცოდვაა!“

— ძალიან ბევრს ფიქრობ, ბებერი, — თქვა მან ხმამაღლა.

„მაგრამ შენ სიამოვნებით მოკალი **dentuso**, — გაიფიქრა მოხუცმა. — მაგრამ შენსავით იგიც იმით ცხოვრობს, რომ თევზებს კლავს. უბრალო ლეშს კი არ ნიჭავს, გაუმადლარი სტომაქი კი არ აქვს, როგორც ბევრ სხვა ზვიგენს. იგი ლამაზი და კეთილშობილი ცხოველია. მან არ იცის, რა არის შიში“.

— მოკალი იმისათვის, რომ ჩემს სიცოცხლეს ვიცადი, — თქვა მოხუცმა ხმამაღლა. — ოსტატურადაც მოკალი.

„გარდა ამისა, — გაიფიქრა მან, — ყველა ასე თუ ისე კლავს ვინმეს ან რამეს. თევზისპირა სწორედ ისევე მკლავს მე, როგორც იმის საშუალებას

მაძღვეს, რომ არ მოვეცდე. ბიჭი — აი, ვინ არ ანებებს ჩემს თავს სიკვდილს. მაშ, ნუ აჰარბებ, ბებერო“.

მოხუცი გადაიხარა ნავიდან და თევზს ერთი ნაჭერი მოგლიჯა იმ ადგილას, სადაც ზვიგენმა ჩაასო კბილები. მოხუცმა დაღვეა თევზის ნაჭერი, შეამოწმა მისი ხარისხი და გემო. თევზის ხორცი ძროხის ხორცივით მაგარი და ცვრიანი იყო, თუმცა წითელი არ ყოფილა. მოხუცმა იცოდა, რომ ბაზარზე ეს უძარღვო ხორცი ყველაზე მაღალ ფასებში გაიყიდებოდა. მაგრამ თევზის სუნი მიჰქონდა ზღვას და მოხუცს არაფრით არ შეეძლო ამის შეჩერება. ხედებოდა, რომ დიდი გაჭირვება დაადგებოდა.

ჭარი არ კლებულობდა. მიმართულება შეიცვალა ოდნავ, ჩრდილო-აღმოსავლეთისაკენ უბერავდა და ეს იმას ნიშნავდა, რომ ადრე არ ჩადგებოდა. მოხუცი შორს იცქირებოდა, მაგრამ ვერც აფრებს და ვერც რომელიმე გემის კვამლს ან კორპუსს ვერ ხედავდა. მხოლოდ მფრინავი თევზები ამოდოდნენ ნავის ცხვირთან და სხვადასხვა მხარეს მიფრინავდნენ. იქა-აქ ყვითელი წყალმცენარეები მოჩანდა. ფრინველების ჭაჭანებაც არ იყო.

მოხუცი უკვე ორი საათი მიცურავდა. კიჩოზე იყო მიწოლილი და ხანდახან თევზის ნაჭერს ღეჰავდა, ცდილობდა დაესვენა და ძალა მოეკრიბა. სწორედ ამ დროს შენიშნა ორ ზვიგენთაგან პირველი ზვიგენი.

— ოპოი! — წარმოსთქვა მოხუცმა უაზრო სიტყვა, უკეთ ვთქვათ, ბებერა, რომელსაც უნებლიეთ წამოიძახებს ხოლმე კაცი, როდესაც იგრძნობს, რომ ლურსმანი ხელისგულში ჩაერქო.

— Galanos, — თქვა ხმაშალა. დაინახა, რომ ზღვაში ერთი თევზის ფარფლს მოჰყვებოდა მეორე თევზის ფარფლი: მიხაკისფერი სამკუთხოვანი ფარფლები და ბოლოების განიერი მოქნევა რომ შენიშნა, მოხუცმა გამოიყენო, ცხვირფართო ზვიგენები მოცურავენო. ზვიგენებმა თევზის სუნი იყნოსეს და კბილები აუკაწკაწდათ; შიმში-

ლისაგან გაგიყვებულებს მაცოტუნებელი სუნი ხან ეკარგებოდოდა, უნებლიევე პოულობდნენ. წუთის წყურახსი ტანდავადებოდნენ ნავს.

მოხუცმა აფრა კარგად დაამაგრა და საჭეს სოლი გაუკეთა. მერე ხელში ის ნიჩაბი აიღო, რომელზედაც დანა იყო მიმაგრებული. ნიჩაბი ძალიან ფრთხილად აიღო, რადგან ხელები საშინლად ტკიოდა. თითებს კუმშავდა და შლიდა, ცოტათი მაინც რომ გაე-ვარჯიშებინა. მერე უფრო მაგრად ჩასქიდა ხელები ნიჩაბს, რათა მთელი ტკივილი ერთბაშად ეგრძნო, რომ მერე ხელებს მუშაობაში არ ეღალატნათ. მოხუცი ხედავდა, როგორ მოცურავდნენ ზვიგენები, ხედავდა მათ ვაბრტყელებულ, ფართოცხვირიან თავებსა და დიდ, თეთრზოლშემოვლებულ მკერდის ფარფლებს. ესენი იყვნენ ზვიგენთა შორის ყველაზე სასიზღარო და ამყარებული მკვლელები, რომლებიც მძორსაც უამენ ხოლმე. როცა შიათ, ისინი მზად არიან ნიჩბებსაც და ნავის საჭესაც კი ჩაასონ კბილები. ასეთი ზვიგენები ზღვის ზედაპირზე მძინარე კუეებს ფეხებს მოაქამენ ხოლმე. თუ ძლიერ მშვივრები არიან, წყალში ადამიანებსაც ესხმიან თავს, თუნდაც ადამიანებს არც თევზის სისხლისა და არც თევზის ლორწოს სუნი ასლიოდეთ.

— ოპოი, galanos! — თქვა მოხუცმა — მოცურდი თ აქ, galanos!

კიდევაც მოცურდნენ. მაგრამ მოცურდნენ არა ისე, როგორც მაკო მოცურდა. ერთი მათგანი ეღვასავით გაერთა და ნავის ქვეშ მიიმალა. მოხუცმა იგრძნო ნავის აძიკაძიკება, როდესაც ერთი ზვიგენი ქვევიდან გლეჯდა თევზს. მეორე ზვიგენი ერთხანს მოხუცს შესცქეროდა თავისი ვიწრო, ყვითელი თვალებით; მერე ფართოდ გააღო მორკალული ხაზა და თევზს ეძებრა სწორედ იმ ადგილას, სადაც მას მაკოს ნაკბილარი აჩნდა. მოხუცი ნათლად ხედავდა იმ ხაზს, რომელიც ზვიგენის მიხაკისფერი თავიდან მიდიოდა ზურგისაკენ, სადაც ტვინი უერთ-

დება ხერხემალს; მოხუცმა ნიჩაბზე მიმაგრებული დანა ჩასცა ზვიგენს სწორედ ამ ადგილას, მერე დანა ამოაძრო და ისევ ჩასცა კატისებურ ყვითელი თვალბის არეში. მომაკვდავი ზვიგენი თევზს მოსწყდა და დაბლა წავიდა. მოგლეჯილი ლუკმა მაინც გადავლავა.

ნავი კვლავ ძიგძიგებდა, რადგან მერე ზვიგენი ისევ გლეჯდა თევზს. მოხუცმა აფრა აუშვა და ნავი გვერდზე შეაბრუნა, რომ ზვიგენი გამოეცუთებინა ნავის ქვეშედან. დანახა თუ არა ზვიგენი, მოხუცი ნავიდან გადაიხარა და დანა ჩაართყა. მაგრამ დანა სირბილეს მოხვდა და მაგარი ტყავის გამო ღრმად ვერ შევიდა ტანში. დარტყმისაგან მოხუცს ეტყინა ხელებიც და მხრებიც. ზვიგენმა პირი ამოყო წყლიდან და ისევ ეძგერა თევზს. მაშინ მოხუცმა დანა გაბრტყელებული თავის შიგ შუა ადგილას ჩასცა. მერე დანა ამოაძრო და მეორეჯერ ჩაართყა იმავე ადგილას. მაგრამ ზვიგენს ყბები მაგრად შეეკრა და ისევ ეკადა თევზზე. მოხუცმა ახლა მარცხენა თვალში ჩასცა დანა. ზვიგენი თევზს მაინც არ შორდებოდა.

— მაშ ასე? — თქვა მოხუცმა და ზვიგენს დანა ტვისნა და ხერხემალს შუა ჩაუყარა. ახლა ეს ძნელი აღარ იყო; მოხუცმა იგრძნო, რომ ხრტილი გაუჭრა. მერე ნიჩაბი შეაბრუნა და ნიჩბის ტარი ჩაუღო პირში, რომ ყბები გაეხსნა. ნიჩაბი პირში დაუტრიალა და როცა ზვიგენი თევზს მოსწყდა, მოხუცმა თქვა:

— ჩაღი დაბლა, galano, ჩაღი დაბლა ერთ მილზე. ნახე იქ შენი მეგობარი. ან იქნებ დედაშენი იყო?

დანის პირი გაშვინდა და ნიჩაბი ნავში ჩაღო. მერე ანძა ამართა და როცა აფრა ვაბერა ქარმა, ნავი უწინდელი მიმართულებით წაიყვანა.

— მათ, ალბათ, თან წაიღეს თევზის ერთი მეოთხედი, არა ნაკლები, თანაც საუკეთესო ნაწილი, — თქვა მოხუცმა ხმამაღლა. — ნეტავ, ყოველივე სიზ-

მარი იყოს და თევზი არც დამეტიროს. ვწუხვარ, თევზო, რომ ასე ცუდად წავიდა საქმე, — მოხუცი დადუმდა, ახლა აღარ სურდა თევზის დანახვა. სისხლიდან დაცლილი და წყლით გარეცხილი თევზი ფერით ამოლგამას ჰგავდა, რომლითაც სარკის უკანა მხარეს ფარავენ. მაგრამ ზოლები თევზს ჯერ კიდევ აჩნდა.

— ასე შორს არ უნდა გავსულიყავი ზღვაზე, — თქვა მან. — ძალიან ვწუხვარ, თევზო, რომ ასე ცუდად წავიდა ჩემი და შენი საქმე.

„აბა, გასინჯე, ხომ არ არის გადაჭრილი ის თოკი, რომლითაც დანაა დამაგრებული. — უთხრა მან თავისთავს. — მიხედვით შენს ხელს, მუშაობა არ არის გათავებული“.

— დასანანია, რომ თან არა მაქვს სალესი ქვა, — თქვა მოხუცმა, როცა ნიჩბის ტარზე თოკი გასინჯა. — სალესი ქვა უნდა წამომეღო.

„ბევრი რამ უნდა წამოგეღო, ბებერო, — გაიფიქრა მან, — მაგრამ არ წამოიღე. ახლა გვიანდაა იმაზე ფიქრი, რაც არა გაქვს. იფიქრე, რაც გაქვს, როგორ გამოიყენო“.

— ეჰ, გამიწყალე გული შენი რჩევით, — თქვა მან ხმამაღლა. რუმპელი ილღიაში ამორდო და ორივე ხელი წყალში ჩაყო. ნავი კარგად მიცურავდა.

— ღმერთმა უწყის, რამდენი შევპაბა უკანასკნელმა ზვიგენმა, — თქვა მან. — მაგრამ თევზი ბევრად უფრო მსუბუქი გახდა.

აღარ სურდა ეფიქრა თევზის გამოგლეჯილ მუცელზე. იცოდა, რომ ნავის ყოველ შენძირევაზე ზვიგენი დიდ ნაქერ ხორცს აგლეჯდა მის თევზს; იცოდა, რომ თევზი ახლა ზღვაზე ტოკებდა შარასავით ფართო კვალს. ამ კვალს ყველა ზვიგენი მიიგნებდა.

„ასეთი თევზი კაცს მთელ ზამთარს ეყოფოდა. ნუ ფიქრობ ამაზე, ბებერო! დაისვენე და ხელებს მიხედვით, უპატრონე იმას, რაც ჯერ კიდევ დაგრჩა. ჩემს ხელებს სისხლის სუნი ასდით, მაგრამ ეს არაფერია იმ სუნთან შედარებით,

რასაც ახლა წყალზე ტოვებს თევზი. ხელებიდან სისხლი თითქმის არც კი მდის. დიდი ჭრილობები არა მაქვს. ცოტა სისხლის გამოშვება კი ჩემს მარცხენა ხელს კიდევ მოუხდება, კრუნჩხვა არ მოუვა. რაზე ვიფიქრო ახლა? არაფერზე. უმჯობესია, არაფერზე არ ვიფიქრო და ახალი ზვიგენების გამოჩენას დაველოდო. ნეტავ, ყოველივე ეს სიზმარი იყოს. სხვათაშორის, ვინ იცის? შეიძლება, საქმე არც თუ ისე ცუდად დამთავრებულიყო“.

შემდეგი ზვიგენი მარტო გამოჩნდა და ისიც ფართოცხვირიანთა ჯიშისა იყო. მოვიდა ისე, როგორც ღორი მივა გეჯასთან, მხოლოდ ღორს ისე დიდი ხახა არა აქვს, რომ ერთბაშად მოსკამოს კაცს თავი! მოხუცმა ჯერ მიუშვა, რომ თევზისთვის პირი ჩაეველო, მერე კი ნიჩაბზე წამოგებული დანა ჩაარტყა ტუჩში. მაგრამ ზვიგენი უკან დაქანდა, გულაღმა გადაბრუნდა და დანა გადატყდა.

მოხუცი საქვს მიუჯდა. მან არც კი შეხედა, როგორ წელა იძირებოდა ზვიგენი, თანდათან პატარავდებოდა წყალში და შემდეგ სულ ერთი ბეწოლა მოჩანდა. ასეთი სანახაობა ყოველთვის აზიდავდა მოხუცს. მაგრამ ახლა არც კი შეუხედავს.

— მარტო ჭანგი-ლა დამრჩა, — თქვა მან. — მაგრამ რა გამოსადეგია? კიდევ მაქვს ორი ნიჩაბი, რუმპელი და მოკლე კეტი.

„აი, ახლა ზვიგენები უკვე მომერივნენ, — გაიფიქრა მან. — ძალიან ბებერი ვარ და ზვიგენების მოკვლას კეტით ვერ შეეძლებ. მაგრამ მაინც შეეებრძოლები, სანამ ნიჩაბები, მოკლე კეტი და რუმპელი მაქვს“.

მოხუცმა ისევ ჩაყო ხელები წყალში. საღამოვდებოდა. ირგვლივ მხოლოდ ცა და ზღვა იყო. ქარმა იმატა და მოხუცა იმედოვნებდა, რომ მალე დაინახავდა ხმელეთს.

— დაიღალე, ბებერო, — თქვა მან, — ვულიც დაგელადა.

ზვიგენები კვლავ დაესხნენ თავს სწორედ მზის ჩასვლის წინ.

მოხუცმა დაინახა, როგორ მოძრაობდნენ მიხაკისფერი ფარფლები იმ ფართო კვალზე, რასაც ახლა თევზი ტოვებდა. ზვიგენები არც კი დაძრწოდნენ, არამედ პირდაპირ დარაზმული მოცურავდნენ ნავისაკენ.

მოხუცმა რუმპელს სოლი გაუტყვია, აფრა აკეცა და კიჩოდან კეტი გამოიღო. ეს იყო გატეხილი ნიჩბის გადახერხილი ნაწილი, ორ ნახევარი ფუტის სიგრძისა. მხოლოდ ცალი ხელით შეიძლებოდა ამ კეტის დაჭერა, რადგან პატარა სახელური ჰქონდა. მოხუცმა მაგრად ჩასჭიდა მარჯვენა ხელი კეტს და ზვიგენების მოლოდინში მჯუჯა გაავარჯიშა. ორი ზვიგენი მოცურავდა, ორთავე galanos იყო.

„უნდა დაველოდო, სანამ პირველი პირს ჩაველებდეს თევზს, — გაიფიქრა მან, — მაშინ დაეარტყამ ცხვირის წვერზე ან პირდაპირ თავზე“.

ორივე ზვიგენი ერთად მოცურდა. უფრო ახლოს მოსულმა ხახა რომ გაალო და თევზის ვერცხლისფერ გვერდს კბილები ჩაასო, მოხუცმა კეტი შემართა და მძიმედ დაარტყა ბრტყელ თავზე. მოხუცის ხელმა იგრძნო, რომ ზვიგენის თავი ლბილი, მაგრამ მეტად მავარი იყო, იგრძნო ძელის შეუფალი სიმაგრეც. მოხუცმა კვლავ მთელი ძალით დაარტყა კეტი ცხვირის წვერზე. ზვიგენი წყალში გადაგორდა.

მეორე ზვიგენს უკვე საკმაოდ ბევრი ხორცი შეეჭამა და განზე გაეცურებულებოდა; ახლა ისევ მოცურდა ხახადაღებული. სანამ იგი კბილებს ჩაასობდა თევზს, მოხუცმა დაინახა მის ყბებზე მიკრული ხორცის თეთრი ნაფლეთები. ისევ მოიქნია კეტი, მაგრამ მხოლოდ თავზე დასცა. ზვიგენმა მოხუცს შეხედა და თევზს ხორცი მოგლიჯა. მერე თევზს მოშორდა, რომ მოგლეჯილი ხორცი გადაეყლაპა. მოხუცმა ისევ დაარტყა კეტი, მაგრამ ზვიგენს თავზე მოხვდა.

— აბა, ახლოს მოდი, galano, — უთხრა. — ერთხელ კიდევ მოდი!

ზეიგენი სწრაფად მივიარდა თევზს. მოხუცმა დაარტყა კეტი სწორედ იმ დროს, როდესაც ზეიგენმა ყბები დაკეტა. მოხუცმა ისევ ამართა კეტი და მთელი ძალით დასცა. ამჯერად კეტი ისევ დაარტყა იმავე ადგილას; ზეიგენმა დუნედ მოგლიჯა თევზს ხორცი და ზღვაში ჩაეშვა.

მოხუცი ელოდა ზეიგენის ახლად გამოჩენას, მაგრამ არც ერთი ზეიგენი არ გამოჩენილა. შემდეგ შენიშნა, რომ ერთი მათგანი ნაღის ახლოს ტრიალებდა. მეორე ზეიგენის ფარფლი სრულიად გაქრა.

„არც მიფიქრია, რომ შეეძლებოდა მათ მოკვლას, — გაიფიქრა მოხუცმა. — წინათ შეშეძლო. მაგრამ ორთავე ხომ მაგრად დავებევე; ვეშვობ, რომ კარგად გრძნობდნენ თავს. ორივე ხელით რომ შემძლებოდა კეტის დაჭერა, პირველს აუცილებლად მოგვეკლავდი ასეთი ბებერიც კი“.

მას აღარ სურდა თევზის დანახვა. იცოდა, რომ ნახევარი უკვე აღარ იყო. სანამ მოხუცი ზეიგენებს ებრძოდა, მზე სულ ჩავიდა.

— მალე დაბნელდება, — თქვა მან. — ალბათ მაშინ დავინახავ ჰავანას ჩირაღდნების დაფიონს. თუ ძალიან შორს ვარ წასული აღმოსავლეთისაკენ, მაშინ მხოლოდ ერთ-ერთი ახალი პლიაგის ჩირაღდნებს დავინახავ.

— „არ შეიძლება ძალიან შორს ვიყო ნაპირიდან, — გაიფიქრა მოხუცმა, — იმედი მაქვს, რომ იქ ჩემზე დიდად არავინ ჯავრობს. მხოლოდ ბიჭი სწუხს, რასაკვირველია. მაგრამ იმას ჩემი იმედი აქვს! უფრო ხნიერი მეთევზეებიც სწუხან, ალბათ სხვებიც... — ფიქრობდა მოხუცი. — მე ხომ კარგ ხალხში ვცხოვრობ“.

მოხუცს უკვე აღარ შეეძლო გაემართა საუბარი თევზთან; თევზი ძალიან დამახინჯებული იყო. მაგრამ მოხუცს უეტრად თავში ახალი აზრი მოუვიდა.

— ნახევართევზო! — დაუძახა თევზს. — ყოფილო თევზო! ძალიან ვწუხვარ რომ ასე შორს გავედი ზღვაზე! ჩემი

ბრაღია ორთავეს დაღუპვა, მაგრამ ჩვენ ბევრი ზეიგენი მოგვკალით და! უეტრად მეტი მაგრად დავებევეთ. შენს ნიჭს რაღა ში რამდენი ზეიგენი მოგიკლავს, ბებერო თევზო? ტყუილბრაღოდ ხომ არ გაქვს გამოწვდილი მახვილი.

მოხუცს მოსწონდა ფიქრი თევზზე და იმაზე, რომ ეს თევზი მუსრს გააულებდა ზეიგენებს, თავისუფლად რომ ეცურა ზღვაში. „თევზისთვის მახვილი უნდა ჩამომეჭრა, რომ იმით მეტბრძოლა ზეიგენებთან“ — ფიქრობდა მოხუცი. მაგრამ ნაჯახი არ ჰქონდა, ახლა აღარც დანა ჰქონდა.

„თევზის მახვილი რომ მქონოდა, შემეძლო ნიჩბის ტარზე დამემაგრებინა. შესანიშნავი იარაღი იქნებოდა! იი, მაშინ ნამდვილად ვებრძოლებდით ერთად, გვერდი-გვერდი ახლა რაღას გააკეთებ, ბებერო, თუ ზეიგენები ისევ მოვლენ ღამით? რა შეგიძლია გააკეთო?“.

— შემიძლია ვებრძოლო, — თქვა მან, — ვებრძოლო სიკვდილამდე!

მაგრამ სიბნელეში არ ჩანდა არც ჩირაღდნები, არც დაფიონი, მხოლოდ ქარი ქროდა და ქარისაგან გაბერილი აფრა ირზეოდა. მოხუცს უცებ მოეჩვენა, რომ უკვე მოკვდა. ხელები ერთმანეთს გადააქლო და ხელისგული იგრძნო. მაშასადამე, ხელები ცოცხალია. ხელების უბრალო შეკუმშვითა და გაშლით შეეძლო სასიცოცხლო ტყვილი გამოეწვია. კიჩოს მიეყრდნო და მიხვდა, რომ ცოცხალია. ეს მხრებმა აგრძნობინეს.

„უნდა წარმოვთქვა ის ლოცვები, რომელთა წარმოთქმა აღუთქვი, თუ თევზს დავიჭერდი, — გაიფიქრა მან. — მაგრამ ახლა ძლიერ დავიღალე. უმჯობესია, ტომარს ავიღებ და მხრებზე მოვიფარებ“.

მოხუცი კიჩოზე იწვა, ნაღს მართავდა და ელოდა, როდის გამოჩნდებოდა ცაზე დაფიონი. „თევზის ნახევარი-ლა დამრჩა — ფიქრობდა იგი. — შეიძლება, ბედმა გამილიძმოს და შინამდე მივიტანო თევზის თუნდაც წინა ნაწილი. ბოლოს და ბოლოს ოდესმე ხომ უნდა გამილი-

მოს ბედმა.. არა, — უთხრა მან თავის-
თავს. — შენ დიდი ძალა დაატანე სა-
კუთარ იღბალს, ასე შორს რომ გადი
ზღვაზე“.

— სოსუღლეებს ნუ რომავ, ბებე-
რო, — გააწყვეტინა თავისთავს. — ნუ
თვლემ და საქვს მიხედე. შეიძლება
კიდევ გეწვიოს ბედნიერება.

— ნეტამც მეყიდნა პატარა ბედნიერე-
ბა, თუ სადმე ჰყიდიან, — თქვა მოხუცმა.

— რით იყიდი? — ჰკითხა მან თავის-
თავს, — განა დაკარგული ჰქვილით,
გატეხილი დანით და დასახიჩრებული
ხელებით ბედნიერებას იყიდი?

— ვინ იცის! ავი გინდოდა გეყიდნა
ბედნიერება იმ ოთხმოცდაათხი დღით,
ზღვაზე რომ გაატარე. სხვათაშორის
კინალამ მოგყიდეს ბედნიერება...

„არ არის საჭირო ფიქრი ყოველგვარ
სოსუღლეზე. ბედნიერება ადამიანს
სხვადასხვა სახით ეწევა, ვინ გამოიცი-
ნობს მას? მე, მაგალითად, ერთ ციკქნა
ბედნიერებას მივიღებდი რა სახითაც
უნდა ყოფილიყო და ყველაფერს მივ-
ციმდი, რასაც მოითხოვდნენ. ნეტაც,
ჩირალდნების დაფიონს დავინახავდი, —
გაიფიქრა მან. — ძალიან ბევრი რამ
გსურს ერთბაშად, ბებერო. მაგრამ ახლა
მხოლოდ ჩირალდნების დანახვა მსურს
და სხვა არაფერი“.

მოხუცმა სცადა უკეთ მოთავსებულ-
ყო საჭესთან; ტკივილები მოემატა და
მიხვდა, რომ შრთლაც არ მოჰკვდარა.

დაახლოებით ღამის ათი საათი იყო,
როცა ქალაქის ჩირალდნების ანარეკლი
დაინახა. პირველად ეს ანარეკლი ჰგავდა
სინათლის მერთალ ციმციმს ცაზე, მთვა-
რას ამოსვლის წინ რომ იცის ხოლმე.
მერე სინათლე უფრო მკაფიოდ გამოჩნ-
და ოკეანის ზოლს იქით; გაძლიერებუ-
ლი ქარი მაღალ ტალღებს აგორებდა
ოკეანეზე. მოხუცს ნავი სინათლისაკენ
მიჰყავდა და ფიქრობდა, რომ მალე, ძა-
ლიან მალე შევიდოდა პოლფსტრამში.

„მორჩა და გათავდა, — ფიქრობდა
მოხუცი. — შეიძლება, ზვიგენები ისევე
დამესხან თავს. მაგრამ რას უზამ სიბნე-
ლეში, ისიც შიშველი ხელებით?“

მოხუცს მთელ ტანში ამტვრევდა და
აეროლებდა, ღამის სიგრილე ვე-
ლობებსა და დაქანცულ ხელ-ფეხს; ტკი-
ვილს ჰმატებდა. „იმედი მაქვს, რომ მე-
ტად აღარ მომიხდება ზვიგენებთან
ბრძოლა, — გაიფიქრა მან. — ნეტამც
აგრე მოხდეს“.

მაგრამ შუალამისას კვლავ ებრძოდა
ზვიგენებს და ამჯერად იცოდა, რომ
ბრძოლა უნაყოფო იყო. ზვიგენების
მთელი გუნდი დაესხა თავს; მოხუცი ხე-
დავდა მხოლოდ იმ ზოლებს წყალზე,
რომლებსაც ზვიგენების ფარფლები
აჩენდნენ, და მხოლოდ იმ სინათლეს,
რომელსაც ზვიგენები გამოაშუქებდნენ
ხოლმე, როდესაც თევზს მივარდებოდ-
ნენ დასაგლეჯად. მოხუცი კეტს ურ-
ტყამდა მათ თავში და ესმოდა, როგორ
ხრჭილებდნენ მათი ყბები და როგორ
ირყეოდა ნავი, როდესაც ზვიგენები
თევზს ქვემოდან გლეჯდნენ. მოხუცი
თავგამოდებით ურტყამდა, მაგრამ ვე-
რაფერს ხედავდა. უეცრად იგრძნო, რომ
კეტი აღარ ჰქონდა.

ბუღიდან რუმპელი ამოგლიჯა და
ორივე ხელი ჩასკიდა. ახლა რუმპელს
ურტყამდა გამალებით. მაგრამ ზვიგენე-
ბი უკვე ნავის ცხვირთან რიალებდნენ;
სათითოდ და ყველანი ერთად ეხვეოდ-
ნენ თევზს და გლეჯდნენ ზორცის ნაფ-
ლეთებს, რომლებიც წყალში ანათებდ-
ნენ. ზვიგენები წრეს უვლიდნენ და ისევე
ნადავლს უბრუნდებოდნენ.

ბოლოს ერთ-ერთი ზვიგენი თევზის
თავთან მიცურდა და მოხუცი მიხვდა,
რომ ყველაფერი გათავებული იყო. მო-
ხუცმა რუმპელი დაარტყა ზვიგენის
თავს სწორედ იქ, სადაც მტაცებლის
კბილები თევზის თავის მაგარ ძვალში
გაეჩხირა. დაარტყა ერთჯერ, მეორე-
ჯერ, მესამეჯერ. მოხუცმა გაიგონა,
რომ რუმპელი ჯერ გაიბზარა და მერე
შუაზე გაიპო. ახლა რუმპელის გახეთქი-
ლი სახელური ჩაარტყა და იგრძნო, რო-
გორ შეესო იგი ზვიგენს. მოხუცმა
იცოდა, რომ რუმპელის ნატეხი წვეტი-
ანი იყო. ისიც ჩაარტყა მტაცებელს,
ზვიგენმა თავი მიანება თევზს და განუ-

გაცურდა. ეს იყო უკანასკნელი ზვიგენი იმ გუნდიდან, რომელიც თავს დაესხა მოხუცს. მათ აქ აღარაფერი ჰქონდათ შესაქმელი.

მოხუცი სულს ძლივს ითქვამდა და პირში უცნაურ გემოს გრძნობდა. ეს იყო რაღაც მოტეპო, რასაც სპილენძის მკავეს გემო დაჰკრავდა. ერთი წუთით მოხუცს შეეშინდა. მაგრამ მალე ყველაფერმა გაიარა. მოხუცმა ოკეანეში ჩააფურთხა და თქვა:

— ჭამეთ, Galanos! დაიხრჩვიეთ! ძილში გეზმნათ, რომ თქვენ კაცი მოკალით! მოხუცმა იცოდა, რომ ახლა უკვე საბოლოოდ იყო დამარცხებული. კიჩოზე რომ დაბრუნდა, ნახა, რომ რუმპელის ნატეხი საქის ბუდეში ჩადიოდა და გაჭირვების დროს ამითაც შეიძლებოდა ნავის წაყვანა. ტომარი მხრებზე მოისხა და ნავი გზაზე დააყენა. ახლა ნავი მსუბუქად მისცურავდა და მოხუცი არაფერზე ფიქრობდა, არც არაფერს გრძნობდა. ახლა მისთვის ყველაფერი სულერთი იყო, ოღონდ ნავი ადრე და კარგად მიეყვანა მშობლიურ ნაპირზე. ღამით ზვიგენები შეეხივნენ თევზის გაყვლეფილ ჩონჩხს, როგორც ღორბუცელები შეესევინან ზოღმე ნასუფრალს. მოხუცმა ყურადღება არ მიჰქცია მათ. გარდა თავის ნავისა, აღარაფერს აქცევდა ყურადღებას. მხოლოდ იმას გრძნობდა, როგორ მსუბუქად და თავისუფლად მიცურავდა ნავი ახლა, როდესაც მას არ აბრკოლებდა ვეება თევზის სიმძიმე.

„ქარგი ნავია, — გაიფიქრა მან. — მთელია და დაუზიანებელი, თუ რუმპელს არ ჩავთვლით. ახალი რუმპელის დაყენება კი ძნელი არ არის.“

მოხუცმა იგრძნო, რომ თბილ დინებაში შევიდა. უკვე სანაპირო დაბების სინათლეს ხედავდა. იცოდა, სად იმყოფებოდა; აქედან შინ მისვლა სულ ადვილი იყო.

„ქარი — ნამდვილი მეგობარია ჩვენი, — გაიფიქრა მან. მერე დაუმბატა, — სხვათაშორის, ყოველთვის არა. თვალუწყდენელი ზღეაც საყსეა ჩვენი მეგობრებითა და ჩვენი მტრებით. ლოგი-

ნი... — ფიქრობდა იგი, — ლოგინი — ჩემი მეგობარია, სწორედ ჩვეულებრივი ლოგინი. ლონგინში ხაწულაგუნდები საქმეა. გულზეც როგორ მოგეშვება, როცა დამარცხებული ხარ! — გაიფიქრა მან. — არ ვიცოდი, რომ ეს ასე ადვილია. რამ დაგამარცხა შენ, ბებერო?“ — შეეკითხა თავისთავს.

— არაფერმა, — უპასუხა მან. — მხოლოდ ძლიერ შორს გავედი ზღვაზე.

პატარა ბოლავში რომ შედიოდა, ტერასაზე სინათლე ჩამქრალი იყო. მოხუცი მიხვდა, რომ ყველას ეძინა. ქარი განუწყვეტლივ მატულობდა და ახლა მეტად ძლიერ ქროდა. მაგრამ ნავსადგურში სიმშვიდე იყო. მოხუცი მიადგა კენკებით დაფარულ ზოლს კლდეების ქვემოთ. მისი დამხმარე არავინ იყო. ამიტომ, რაც შეიძლებოდა, ახლოს მიაციურა ნავი. მერე ნავიდან გადმოვიდა და ნავი კლდეზე მიიბა.

ანდა მოხსნა, ზედ აფრა დაახვია და შეკრა. მერე ანდა მხარზე გაიღო და აღმართს შეუდგა. მხოლოდ მაშინ იგრძნო, რაივ იყო დაღლილი. ერთი წუთით შეჩერდა, უკან მოიხედა და ქუჩის ფარნის სინათლეზე დაინახა, როგორ მალა იყო აშვერილი ნავის კიჩოსთან თევზის ვეება ბოლო; დაინახა თევზის ხერხემლის თეთრი, გაშვილებული ხაზი და თევზის თავის მუქი ღანდი წინგაშვერილი მახვილით.

მოხუცმა განაგრძო გზა ჩოჩვით. აღმართი რომ აათავა, დაეცა და ცოტა ხანს ასე იწვა; ანდა მხარზე ედო. მერე ფეხზე წამოდგომა სცადა, მაგრამ ადვილი არ იყო; ისევ ჯდომა არჩია. იგი გზას გააყურებდა. გზაზე თავის საქმეზე მიმავალმა კატამ გაიარბინა. მოხუცმა თვალი გაადგენა და მერე ერთხანს გზას გასცქეროდა.

ბოლოს ანდა ძირს დააგდო და ფეხზე წამოდგა. ანდა ისევ აიღო, მხარზე გაიღო და გზას აპყვა. ვიდრე თავის ქობთან მიადწევდა, ხუთჯერ დაისვენა.

ქობში რომ შევიდა, ანდა კედელზე მიაყუდა. სიბნელეში წყლიანი ბოთლი მოსძებნა და წყურვილი მოიკლა. მერე

საწოლზე დაწვა, საბანი მხრებზე წამოიწია, ზურგზე და ფეხებზე დიფარა, სახე გაზეთებში ჩარგო და დაიძინა. მოხუცს საბნიდან ისე გამოეყო გაკიმული ხელები, რომ მისი ხელისგულები კარგად ჩანდა. დილით ქოხში ბიჭმა რომ შეიხედა, მოხუცს ეძინა. ისე ძლიერი ქარი ქროდა, რომ ნავეები ზღვაზე ვერ გავიდნენ. ამიტომ ბიჭმა დიდხანს იძინა, შემდეგ მოხუცის ქოხში მოვიდა, როგორც ყოველ დილით მოდიოდა. ბიჭი დარწმუნდა, რომ მოხუცი სუნთქავდა. მაგრამ მოხუცის ხელები რომ დაინახა, ატირდა. ჩუმად გამოვიდა ქოხიდან, რომ ყავა მოეტანა; ბიჭი მთელ გზაზე ტიროდა.

ნავთან ბევრ მეთევზეს მოეყარა თავი. ყველა ათვალერებდა იმას, რაც ნავზე იყო მიკრული; ერთ-ერთ მეთევზეს შარვალი აეკარწახებინა, წყალში ჩამდგარიყო და თოკით ჩონჩხს ზომავდა. ბიჭი მათთან აღარ ჩავიდა. იგი აღრევე ყოფილიყო აქ; ერთი მეთევზე შეპირებოდა, ნავს მე მივხედავო.

— როგორ გრძნობს თავს? — ამოსძახა ბიქსს რომელიღაც მეთევზემ.

— ძინავს, — გადასძახა ბიქსმა. ბიქსს არ აღარდებდა ის, რომ სხვები მის ცრემლებს ზედადნენ, — არ არის საჭირო მისი შეწუხება!

— ცხვირიდან ბოლომდე თვრამეტი ფუტი ყოფილა, — დაუძახა ბიქსს იმ მეთევზემ, რომელიც თევზს ზომავდა.

— არა ნაკლები, — თქვა ბიქსმა.

ტერესაზე ავიდა და ერთი ქილა ყავა მოითხოვა.

— მომეცით ცხელი ყავა, რაც შეიძლება მეტი რძე და შაქარი.

— კიდევ წაილე რამე.

— არ არის საჭირო. მერე ვნახავ, რა შეიძლება ვაჭამოთ...

— აი, თევზი! — თქვა მეპატრონემ. — პირდაპირ საოცარი თევზია. მაგრამ გუშინ შენც ხომ დაიჭირე ორი კარგი თევზი?

— ჯანდაბას ჩემი თევზი, — თქვა ბიქსმა და კვლავ ატირდა.

— გინდა რამე დალიო? — ჰკითხა მეპატრონემ.

— არ მინდა, — უპასუხა ბიქსმა. — უთხარი მეთევზეებს, რომ ნუ შეაწუხებენ სანტიაგოს. მე კიდევ ვოვალ.

— გადაეცი, რომ ძლიერ ვწუხვარ.

— გმადლობ, — უთხრა ბიქსმა.

მან ქოხში ცხელი ყავით საესე ქილა მიიტანა. მერე მოხუცის ახლოს დაჯდა; ელოდა მის გაღვიძებას. ერთხელ ბიქსს მოეჩვენა, რომ მოხუცი იღვიძებდა. მაგრამ მოხუცი ისევ ღრმად ძილს მიეცა და ბიჭი გზის გადაღმა მოსახლე მეზობელთან წავიდა, რომ ცოტა შეშა ეთხოვა და ყავა გაეცხელებინა.

ბოლოს მოხუცმა გაიღვიძა.

— იწევი, არ აღგე, — უთხრა ბიქსმა, — აი, დალიე! — ყავა ქილაში ჩაუსხა.

მოხუცმა გამოართვა ქილა და ყავა დალია.

— მაჯობეს, მანოლინ, — უთხრა მოხუცმა. — დამამარცხეს.

— მაგრამ თევზმა ხომ ვერ გაჯობა! თევზმა ხომ ვერ დაგამარცხა!

— ვერა! რაც მართალია, მართალია. ეს უკვე შემდეგ მოხდა.

— პედრიუკი შემპირდა, ნავსა და ხელსაწყოს მე მივხედავო. თევზის თავს რა უნდა უქნა?

— უთხარი პედრიუკოს, დასკრას სატყუარებად.

— მახვილი?

— წაილე სამახსოვროდ, თუ გინდა.

— მინდა, — უთხრა ბიქსმა. — ახლა, მოდი, მოვილაპარაკოთ, რა გავაკეთოთ მომავალში.

— მე შეძებდნენ?

— რასაკვირველია, სანაპირო დაქვაც და თვითმფრინავებიც.

— ოკეანე დილია, ნავი კი პატარა, ვერც დაინახავ, — თქვა მოხუცმა. იგრძნო, რა სასიამოვნოა, როცა, გარდა საკლუთარი თავისა და ზღვისა, არის კიდევ ვინმე, ვისაც შეგძლია გაესაუბრო. — მე შენატრებოდი, — უთხრა ბიქსს. — რამე დაიჭირე?

— ერთი თევზი პირველ დღეს, ერთი

თევზე მეორე დღეს და ორი — მესამე დღეს.

— დიდებულთა!

— ამიერიდან ჩვენ ისევ ერთად ვითევზავებთ!

— არა. მე უიღბლო კაცი ვარ. ბედი არა მწყალობს.

— თავიც უტეხია მაგ უიღბლობას, — თქვა ბიჭმა, — მე მოგანიჭებ ბედნიერებას.

— შენი მშობლები რას იტყვიან?

— მაგას მნიშვნელობა არა აქვს. გუშინ ხომ დაეპიტიე ორი თევზი. ამიერიდან ჩვენ ერთად ვითევზავებთ, რადგან მე ჯერ კიდევ ბევრი რამ უნდა ვისწავლო.

— კარგი ბარჯი უნდა ვიმოვოთ და ყოველთვის თან წავიღოთ. ფხა შეიძლება გავაკეთოთ ძველი ფორდის რესორისგან; გუანბაკოაში გავალესვინებთ. ბასრი უნდა იყოს, მაგრამ უწრთობი, რომ არ გადატყდეს. ჩემი დანა ხომ გადამიტყდა!

— მე გიშოვი ახალ დანას და რესორსაც გავლესავ. კიდევ რამდენ დღეს იქროლებს ძლიერი *brisa*?

— შეიძლება, სამ დღეს, შეიძლება, მეტ ხანსაც.

— იმ დროისათვის ყველაფერი წესრიგში იქნება, — უთხრა ბიჭმა. — ჯერჯერობით კი ეგ ხელები მოიჩინე.

— ვიცი, რაც უნდა ვუყო მათ. ღამით რალაც უტენაური ნახველი ამოვიღე და მომეჩვენა, თითქოს მკერდში რალაც გამიწყდა.

— ეგეც მოიჩინე, — უთხრა ბიჭმა, — დაწეკი, მოხუცო, მე სუფთა პერანგს მოგიტან. რამე საჭმელსაც გიშოვი.

— მოიტანე იმ დღეების რომელიმე გაზეთი, როცა აქ არ ვიყავი, — თხოვა მოხუცმა.

— მალე უნდა მოკეთდე, რადგან მე

ჯერ კიდევ ბევრი რამ უნდა ვისწავლო შენგან; შენ კი შეგიძლია ყველაფერი მასწავლო. ძალიან დარტანჯე?

— ძალიან, — უთხრა მოხუცმა.

— მე მოგიტან საჭმელსა და გაზეთებს. დაისვენე, მოხუცო. შენი ხელის რიშიმე წამალსაც მოგიტან აფთიაქიდან.

— არ დაგვიწყდეს, უთხარი პედრიკოს, რომ თევზის თავი წაიღოს.

— არ დამაწყდება.

ქოხიდან რომ გავიდა და ძველი ქვიანი გზით დაბლა დაეშვა, ბიჭი კვლავ ატირდა.

იმ დღეს ტერასაზე ტურისტების ჯგუფი მოვიდა. როდესაც ისინი გაჰყურებდნენ, თუ როგორ აქოჩრებდა აღმოსავლეთის ქარი უზარმაზარ ზვირთებს ბოლანის შესავალში, ტურისტების ჯგუფისაგან ერთმა ქალმა ლუდის ცარიელ თუნუქებსა და მკვდარ მედუზებს შორის შენიშნა გრძელი, თეთრი ხერხემალი, რომელსაც ვეება ბოლო ჰქონდა. ხერხემალი ქანაობდა ზღვის ტალღებზე.

— ის რა არის? — ჰკითხა ქალმა ოფიციალს და ვეება თევზის გრძელი ხერხემალი დაანახა. ეს ხერხემალი ახლა უკვე უფარგისი რამ იყო და მას მალე წაიღებდა ზღვის მიქცევა.

— *Tiburón*, — უთხრა ოფიციალსმა, — ზვიგენები... — სურდა აეხსნა ყოველივე, რაც მოხდა.

— მე კი არ ვიცოდი, რომ ზვიგენებს ასე ლამაზი და ასე კოხტად მოხრილი ბოლოები ჰქონდათ.

— შეე არ ვიცოდი, — დაეთანხმა თანამგზავრი.

ზემოთ კი, თავის ქოხში, მოხუცს ისევ ეძინა. კვლავ პირქვე იწვა, ბიჭი კი მის გვერდით იჯდა და დარაჯობდა. მოხუცს ესიზმრებოდა ლომები.

პედოგოგია მათემატიკაში

ჩემო პედაგოგის დიდი პოეტის შემოქმედებითი გზა

საბჭოთა ეპოქის ყველაზე დიდი და გამოჩენილი პოეტის ვლადიმერ მაიაკოვსკის შემოქმედება მრავალი კრიტიკოსის, ლიტერატურის ისტორიკოსის, ეტრნალისტის თუ პუბლიცისტის ყურადღებას იპყრობს არა მარტო ჩვენს ქვეყანაში, მის ცალკეულ ნაწარმოებებზე, ლექსების ციკლსა და პოემებზე, მის პოეტიკაზე, ლიტერატურულ-კრიტიკულ და პუბლიცისტურ ნაწარმებზე, მის შესანიშნავ დრამატურგიაზე მრავალი მკვლევარი შეშაობს. ვ. მაიაკოვსკის პოემის — „ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინი“ ვარშეშო დანერგულია რამდენიმე გამოცემა, დისერტაციო, ცალკეული წერილი. რაც დრო გადის, მაიაკოვსკის პოეზია სულ ახალ და ახალ ელვადობას იძენს, იგი საჭირო და აუცილებელი ხდება ახალი თაობებისათვის. ამას წინათ ჩვენი ქვეყნის ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა თქვა, როგორ აღფრთოვანებდა ხალხს მაიაკოვსკი მეექვსე ხუთწლედის ამოცანათა გადაწყვეტისთვის. ვ. მაიაკოვსკი ჩვენი ახალგაზრდობის უსაყვარლესი პოეტია. ეს არ არის გასაკვირი. ვ. მაიაკოვსკიმ კაცობრიობის ისტორიაში მოხმდარი ყველაზე დიდი, ძირეული გადატრიალება შეიჯრძნო და მოუწაპა მას პოეტურ ადექვატური ფორმები. მის ლექსთწყობაში, რატომღაც, თითქოს უჩვეულო ლექსის ფორმაში ისმის ეპოქის მგზნებარე, აქტიურბული პულსი, ასეულ მილიონთა ნაბიჯების ხმა, ახალ სამყაროს აღმამათა აღდრთოვანება, სიძლევილი, სიყვარული, კმუნვა, სიმშვეტე თუ დინჯი გააზრება ურთულესი მოვლენებისა, რომლებიც წარმოშვა ამ ახალმა ეთათებამ.

კრიტიკულ ლიტერატურაში არა ერთჯერ იყო გამოიქმნელო აზრი: მაიაკოვსკი რევოლუციის პირველი ხანის, პირველი მონაკვეთის, უშუალო „Sturm und Drang“-ის გამოშბატველი მგოსანია. ეს დებულება სწორი არ არის, არათუ მაიაკოვსკის პოეზიის მიმართ, — ჩვენი რევოლუციის ასეთი პერიოდისაკია თავისთავად უმართებულო და მერდარია. სოციალისტური რევოლუცია ჩვენს ქვეყანაში, ჯერჯერობით ყოველ შემთხვევაში, არ იყოფა ასეთ ორ ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავებულ, ეპოქად. ჩვენს რევოლუციას რომანტიკული აღმადგრენა არ დაუკარგავს. კაპიტალიზმის კვდომისა

და მსოფლიო სოციალიზმის დამკვიდრების ეპოქა მრავალ წელს მოიცავს. ვინ იტყვის, რომ ასეთასობით ახალგაზრდის ლაშქრობა ჩვენი სამშობლოს ახალი, მამამამათაგან ხელუხლები, უბნების ასათვისებლად, ბრატსკის პაღროლეკტროსადგურის მშენებლობა, რიონის, ენკურის, ხრამის დევის ძალის ელექტროენერგიალ გადაქცევა, ახალი აღამანის ჩამოყალიბების პროცესი, მისი ფსიქიკური, მორალური სახის გამოკვეთა უფრო ნაკლებად რომანტიკულ ელფერს ატარებს, ვიდრე ოქტომბრის დღეები პეტროგრადში, სამოქალაქო ომის ესა თუ ის ეპიზოდი. ჩვენ არას ვამბობთ სამამულო ომზე, სტალინგრადზე, ბერლინის დაცემაზე. მტრისაგან დაბრეულ მრავალი მხარის მკედრებით აღდგომის პათოსზე. ჩვენი რევოლუციის ხასიათი განსაზღვრავს მის პერმანენტულობას ისტორიის დიდ მონაკვეთზე, და მაიაკოვსკი ყველა რჩება და დარჩება საბჭოთა პოეტის დიდი ოჯახის ყველაზე გამოჩენილ წევრად. ინტერესი და სიყვარული მაიაკოვსკისადმი არ შენეღდება, სამამ იცოცხლებს ჩვენი ახალი ქვეყანა, ახალი სამყარო.

შეონდება ერთი ეპიზოდი, რომელიც მოხდა ამ ოცდაათი წლის წინათ, მოსკოვში, მალაია ბრონაის ქუჩაზე, მემარცხენე ლიტერატურის ერთ-ერთი გამოჩენილი წარმომადგენელის — სერგეი მიხეილის-ძე ტრეტიაკოვის ხანაზე. ინტერესით ვესმენდი მასპინძლისა და მისი სტუმრის — გოლოია მაიაკოვსკის კამათს ეტრნალ „ნოვი ლეფის“ („ახალი ლეფი“) მეთაური წერილის გამო. მაიაკოვსკი დიდი ტაქტით ანეღება სერგეი ტრეტიაკოვის, ცოტა არ იყოს, ექსტრემისტულ ესოტეტიურ შეხედულებებს, მოუთხრობდა მას რუვაისა და ოსია ბრიკის შეცდომათა შესახებ, ძველ „ლეფში“ რომ იჩინეს თავი. არა მარტო ამ შემთხვევაში, არამედ ყოველთვის, — ჩემს მუხსიერებაში მაინც, — ვ. მაიაკოვსკი გაცილებით უფრო სწორ მარქსისტულ პოზიციებს იცავდა, ვიდრე მის ვარშეშო შემოყრბილი ლიტერატორები. ო. ზრიკს, ვ. შკოლცის და სხვებს უფრო მეტად ამძიმებდათ ფორმალისმისა და ესოტეტიზმის თეორიების ნაშთები, ვიდრე მსოფლიოში ყველაზე გამოჩენილ ყოფილ ბელადს რუსი ფუტურისტებისას — პოეტ ვლადიმერ მაიაკოვსკის.

ზარმა დარეკა, დიასახლისი, ტრეტიაკოვის მე-
 ვლდე, ჩვენი საერთო სათნო მეგობარი ოლღა
 ვიქტორენა პატარა სამზარეულოში ფუსფუსებ-
 და, ყვავს ამზადებდა. დიასახლისისა და მოკა-
 თებისთვის ხელი რომ არ შემეშალა, კარის გა-
 საღებად წავიღე. პატარა დერეფანში შემოვიდა
 მანძიანი კაცი, მანძია გიხილავ, ჯვარისკაცის
 ბლუნა-შარვლი ეცვა. მან ტრეტიაკოვი მოიკით-
 ხა. ეს ამხანაგი ამ ოჯახში არასოდეს არ მენახა.
 ტრეტიაკოვიან ზნობად შემოდიოდნენ კალია
 ასევე, სემიონ კირსანოვი, მხატვარი როდნეკო,
 ვსევოლოდ ვიშნევსკი, ვიქტორა შკოლესკი. სა-
 ქართველოდან აქ ზნობი სტუმრები იყვნენ ბესო
 ელენტი, ნიკოლოზ შენგელაია, ენგო დოლობე-
 რიძე, ლეო ესაკია. სტუმარი დერეფანში დავ-
 ტრევი და ტრეტიაკოვის ვეზბარი — ვილად ჯე-
 რისკაი ვესტუმრამეთქი. ეს „ჯვარისკაცი“ ვიქ-
 ტორ ვიქტორის-ძე პერცოვი გამოდგა, მაშინ სულ
 ახალგაზრდა კრიტიკოსი, „ნოვი ლეფის“ თანამ-
 შრომელი. ისე როგორც ყველა ჩვენგანი, იგი მა-
 იაკოვის პოეზიის დიდი თავფანასიცემელი და
 მისი ლიტერატურული გენიის კარგი შემქნელია
 და გამეგები ადამიანი იყო. მასისვის, ვიქტორ პერ-
 ცოვის თავი შორცხვად ეჭირა. მაიაკოვსკი ამხნე-
 ვებდა, ქართულად მიიზბა — „პატიოსანი რუ-
 სიაო“. ვ. პერცოვი 1952 წელს მეთხა, „რა
 გითხრა მაშინ მაიაკოვსკი ჩემ შესახებ ქარ-
 თულად, ხომ არ გადაწყვიტე იმეხებურადო“. ოც-
 დახუთი წლის მოგვიანებით დავარწმუნე ვიქტორ
 ვიქტორივიში, რომ ყველაფერი რაზე იყო.

აი, ამ ლიტერატურული პატიოსნებით და ვლა-
 დიმერ მაიაკოვსკისადმი დიდი პატიოსნებითა და
 სიყვარულით არის აღბეჭდილი ვ. პერცოვის კა-
 პიტალური გამოკვლევა „ვლადიმერ მაიაკოვსკი,
 ცხოვრება და შემოქმედება“, ტომი მეორე, რო-
 შელი ახლახან მოსკოვში გამოვიდა, და რომლის
 შესახებ ვგინდა მოვეთხროთ ქართველ მკი-
 თვესს. შესაძლებელია ჩვენი თხრობა დაწერი-
 ლებით გამოვიდეს. ეს იმიტომ, რომ, სამწუხა-
 როდ, ქართულ ენაზე ვ. მაიაკოვსკის შემოქმედე-
 ბის შესახებ, თუ არ ვცდებით, ორივე სტატიის
 გარდა, რომლებიც შერქილად საქართველოსთან
 მის დამოკიდებულებას და ქართულ პოეზიაზე
 მის გავლენას შეეხება (ამ სტატიებს შორის სიუ-
 ვეთოსა განსვენებულ ლეან ასათიანის გამოკე-
 ვევა), არაფერი გამოქვეყნებულა. რუსულიდანაც
 არა უთარგმნიათ რა.

ვ. პერცოვის განუზრახავს სამი დიდი ტომის,
 არსებულ სანი მონოგრაფიის, გამოქვეყნება
 ვ. მაიაკოვსკის შესახებ. ამ კაპიტალური გამოკე-
 ლევის პირველი ნაწილი ორჯერ გამოვიდა, 1950
 და 1954 წლებში. ის მოიცავს ვ. მაიაკოვსკის
 ცხოვრებისა და შემოქმედების ადრეულ, ოქ-
 ტომბრის რევოლუციამდე, ხანას. პირველი ტო-
 მის ღირსება-ნაკლებ ჩვენ უკვე ვილაპარაკეთ
 „მნათობის“ ფურცლებზე ამ გამოკვლევის გამო-
 სვლისთანავე (იხ. „მნათობი“ № 11, 1951 წ.). სა-
 რეცენზიო (მეორე) ტომი მოიცავს შემდგომ ხანას,

1917 წლიდან, ოქტომბრის რევოლუციიდან —
 1925 წლის დასაწყისამდე; მესამე დასაწყისის
 ტომში, ავტორს განზრახული ექნება დაწვრილს
 უკანასკნელი, პოეტის შემოქმედების ყველაზე
 უფრო ღირსშესანიშნავი, ხანა — 1925 წლიდან
 მისი ცხოვრების გზის დასასრულამდე. ამრიგად,
 ვ. პერცოვის გამოკვლევა ყველაზე უფრო სრუ-
 ლი იქნება იმ ნაშრომთა შორის, რომლებიც აქამ-
 დე გამოქვეყნდა ვ. მაიაკოვსკის შესახებ. ის, რაც
 ყველაზე ღირსშესანიშნავი იყო პირველ ტომში
 და რამაც რევოლუციის ყურადღება მიიპყრო, შე-
 ნარჩუნებულია მეორე ტომშიც, — ვ. მაიაკოვსკი
 განხილულია როგორც რუსული ლიტერატურის,
 პოეზიის ორგანული განვითარების მაგისტრალურ
 ხაზზე მდგომი გენიოსი მგოსანი.

მაიაკოვსკი რუსეთის ლიტერატურულ ცაზე
 ცალკე მოკაშაშე ვარსკვლავი არ არის, ის შედის
 ამ დიდი ქვეყნის პოეზიის ვალკატკაში, სადაც
 ანათებს პუშკინის, ლერმონტოვის, ნეკრასოვის,
 ტუბტჩევის, ბლოკის, ესენინის უქრობი პოეტური
 გენია.

პირველი ტომის წაითხვისას ჩვენ ამ დასკე-
 ნამდე მივიღოდით, რომ არ შეიძლებოდა ისეთ
 პოეზიას, როგორიც რუსეთის პოეზია იყო, მო-
 ყოვლებული პოეზიიდან — ამხაგი იუორის ლამქ-
 რიბისა — ბლოკით დამთავრებული, არ წარმო-
 ექმნა რევოლუციის მთელი ძლიერების ამხავე-
 ლი გგოსანი. კვლევის ეს მართებული და დასა-
 ბუთებული ხაზი გრძელდება ვ. პერცოვის ნაშ-
 რომის მეორე ტომშიც.

ავტორი გვიხატავს რევოლუციის პირველი
 დღეების სურათს. გამარჯვებული ხალხის მზა-
 რზე გადმოდიან რუსეთის ლიტერატურის ყვე-
 ლაზე წარჩინებული წარმომადგენლები. რევოლუ-
 ციის მორალურ ავტორიტეტს მხარს უმხარებენ
 ვორკის, ბრიუსოვის, ბლოკის სახელები. იმარ-
 თება ბრძოლა ხელოვნებაში. ყველა ვერ ჩასწვდა,
 ან ვერ გათო მომხდარი გადაცირალების სიდი-
 ადე. ბევრიც შეგნებულად წინაღუდა ახალ სამ-
 ყაროს და მას სამკედრო-სასიციცხო ბრძოლა
 გამოუტყადა. ზინაიდა გიმიუსი, შერეცოვსკი,
 დეკადენტების მთელი გუნდი, მდარე ნიჭისა და
 დიდი პრეტენზიების მქონე ვაიმგოსანები, ყოვე-
 ლი გულის სოლოგუბები მეორედ მოსვლაზე გა-
 კიოდნენ, აპოკალიპსზე ყხედობდნენ, ლანძღუდ-
 ნენ, ახავებდნენ ხალხს, რომელშიც გაბედა ძველი
 კრპების დამსხვრევა. ვალერი ბრიუსოვი,
 აღექსანდრე ბლოკი ტრევენ სიმბოლიზმის დე-
 კატურ ბნავს. გენიოსი ბლოკი პოეტური ინ-
 ტუიციით შეიგრძნობს ებოჭაში მომხდარ კოლ-
 სალურ ძვრას. ის ცდება ამგების გენეზისის ვარ-
 ვევაში. მას სციოთობი, შევაზობე სლავური სული
 ელანდება, ქვისტეს, მოციქულებს ეძებს იქ, სა-
 დაც სულ სხვა ფაქტორები მოქმედებენ. პოემა-
 ში „თორმეტი“ ბლოკი ასახავს რევოლუციის შე-
 მოქმედი მასების სტიქიურ, ბუნებარულ ძალასა
 და სულსიყვებებას. ვ. ი. ლენინს მრავალჯის
 აღუნიშნავს, რომ ოქტომბრის რევოლუცია

კლუბურ ქვეყანაში მოხდა და ეს გარემოება მის გარკვეულ დაღს ასევედა. გლეხის შეგნება ათასი მითითით, ლეგენდით, მათ შორის ქრისტიანული თქმულებებით, იყო აღსავსე. სოციალური ტანჯვა, რომელსაც ეს განიცდიდა, ისეთი ძალის იყო, რომ მას ვერც კი წარმოედგინა, რომ ამ ძალას ამქვეყნიური შეილება დაძლევენ. ვ. ი. ლენინმა ისიც აღნიშნა, რომ რევოლუციის შემოქმედელი მასების შეგნების დონე ერთნაირი არ იყო, და არც შეიძლება ყოფილიყო. სხვადასხვა ფენა სხვადასხვაგვარად აღიქვამდა მომხდარ სოციალურ კავბატაღიზმს. მათ ამომებდნათ ძველი მოგონება, ცრურწმენა, ილუზია, სიმპათია, ანტაპათია, სპეციფიკური შეგნების, აზროვნების წესის და მსოფლმხედველობის მთელი ზედნაშენი. რევოლუციის ეს მრავალფეროვანება, და გარკვეულად შეიძლება ითქვას, ამ მრავალფეროვანებაში აღბეჭდილი სიდიადე აისახა მაშინდელ რუსულ ლიტერატურაში. ალექსანდრე ბლოკმა ყველაზე უფრო სრულად და განმავიწყებელი პოეტური ხერხებით აღბეჭდა რევოლუციის მონაწილე სავსადღებრივი ფენების ეს სულსკვეთება და განწყობილება, რომელიც ამა თუ იმ მოჰენტში შესაძლებელია რელიგიურ, მისტიკურ ხასიათსაც ატარებდა. ბლოკის სუბიექტურმა პოეტურმა განცდამ მათხრად გამოხატა ეს ობიექტური ვითარება.

ჩვენ იმატომ შეეჩერდით ასე დიფერენციით ალექსანდრე ბლოკზე, რომ ის მთავოესკის უმთავო, პირდაპირი წინამორბედი. სამწუხაროდ, ვ. პერცივის ბლოკის პოეზიის, „თორმეტი“ ანალიზში ბევრი გაუბრალოება აქვს. ბლოკის პოეზიის სოციალური გენეზისი სარტყელის წიგნში მეტად მკრთალად არის წარმოდგენილი პოემის ორი უკანასკნელი ცნობილი სტროფი

„В белом венчике из роз —

Вперед Исуе Христу“,

ვ. პერცივის აზრით, სიმბოლიზმის დამახასიათებელი რელიგიურ-მისტიკური მოტივების უბრალო წარმოსახვაა. თვით პოემის დასაბელება — „თორმეტი“ ხმასვე მიუთითებს, ეს თორმეტი მითიქტლია. მაგრამ ეს ფაქტის დასახელება, მისი ფორმალური მხარის აღნიშვნა და არა ახსნა. ჩვენ კი ვგონია, რომ ბლოკმა აქ რუსეთის გლეხობის გარკვეული ნაწილის მსოფლმხედველება გამოხატა. ვანა ცოტა იყო გლეხი, რევოლუციისაგან ბოძებული მიწა ღეთის წყალბოლი ბოძებულად რომ მიიჩნდა? სპეცირებულად ელერს ვ. პერცივის ერთ საყვედურში რატომ არ გვიჩვენა ა. ბლოკმა პოემაში მუშათა კლასი და პარტია? ვ. პერცივმა იღბათ ჩვენზე უკეთ აცის, რომ არსებობს მოთხოვნის გარკვეული ფარგლები, რომლებიც შეიძლება ამა თუ იმ შემოქმედს წაუფეროს, ისიც რევოლუციის პირველ დღეებში, პოეტს, რომლის მთელი მსოფლმხედველობა, პოეტური კრედი სულ სხვა მიმართულებით ელერდა რევოლუციამდე, ვიდრე ეს მუშათა კლასსა და, მით უმეტეს, პარტიის მი-

აინდა საჭიროდ თუ სასურველად. სამწუხაროდ, ასეთი გაუბრალოებული მოთხოვნებზე წმენკვენება ჩვენს დროშიაც იციან კლერნი ქაბულ სულ სხვა ხაზით.

ნების მიყევით ჩვენს თავს მოვიყვანთ ერთი მგავალით. მწერლობას მრავალგანრობრიობა ახასიათებს. არის მწერალი-სატირიკოსი, არის საწინააღმდეგო ეანრის წარმომადგენელი და იხ სწორად გაიძახინ: რატომ არ ხატავს ეს სატირიკოსი, იუმორისტი-მწერალი დადებით გმირებს. რატომ დახატავს, როდესაც იგი თავისი შემოქმედებითი პრიზმის თავისებურების გამო ვერ ხედავს მათ? როგორ შეიძლება უსაყვედურო ვოვალს, რატომ არ ხატავ დადებით ტიპებს? ეს მწერლები უარყოფითის დახატებით ზომ დადებით საქმეს ემსახურებიან! ბლოკის წინაშე სკეიფობი, პუნენი, ქრისტიკ, მოციქულები ტრიალებდნენ, სხვა სახეებს ბლოკი ვერ ხედავდა. მას კი უსაყვედურებენ, მუშათა კლასი არ გვიჩვენებ!

ვ. პერცივი მართებულად იქცევა, როდესაც მთავოესკის იმდროინდელ რევოლუციურ პოეზიიდან არ გამოთოშავს, მაგრამ, ცოტა არ იყოს, უცნაურად ისმის მე-17 გვერდზე გამოთქმული დებულება: დემიან ბედნის აგრიციტრმა პოეტურმა მუშაობამ გუაადვილა ვ. მთავოესკის პირველი ნაბიჯები ამ სახის პოეზიაშიო. დ. ბედნი განმოჩენილი პოეტი იყო, მას თავისი, მისწინელოვანი ადგილი უჭირავს საბჭოთა პოეზიაში. მაგრამ გადაჭარბებული იქნებოდა გვეფიქრა, რომ მან რაღაც გადამწყვეტი გავლენა მოახდინა მთავოესკის პოეზიის, თუ ვნებათ, გარკვეული ეანრის წარმოშობასა და განვითარებაზე. თვითონ ვ. პერციუს მონოგრაფიის პირველსავე თავში და განსაკუთრებით, შემდეგ, როდესაც მთავოესკის „როსტამი“ (რუსეთის სატელეგრაფო სააგენტო) მუშაობას ეხება, მშვენიერად აქვს ნაჩვენები, რომ პოეტს პოეზია აგრიციტის, ამ სიტყვის მაღალი და დაალი გაგებით, ერთ-ერთ სახეობად მიიჩნდა. ასე რომ, დ. ბედნის გავლენაზე ლაპარაკი გადაჭარბებულია. ესეც რომ არ იყოს, ისევე როგორც არ შეიძლება ლაპარაკი, მგავლითად, ბატოქოესის გავლენის შესახებ პუშკინზე, ასევე არ შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ ვენიოსი მთავოესკის პოეზიაზე გავლენა მოახდინა თუნდღე ისეთმა გამოჩენილმა პოეტმა, როგორიც დემიან ბედნი იყო.

მონოგრაფიის პირველ თავში კარვად არის დასახელებული მთავოესკის მუშაობა კინოში, მისი პირველი ცდები კინოდრამატურიაში. პოეტის ღრმა ჩანაფიქრისა და განცდის მშვენიერი გაგება გამოიჩინა ვ. პერცივმა მთავოესკის იმ ხასის ორი ცნობილი ლექსის — „კარგი დამოკიდებულება ცხენებისადმი“ და „რევოლუციის ოლი“ ანალიზის დროს. შეუძლებელია, ჩასაკვირვებელი, პოეტის ერთ რომელიმე ლექსში, პოემისშიც კი, ვჭებოთ მგონის სრული მსოფლმხედველობა, მისი პოეტისი უღლებლავ ყველა პრინციპი, ერთი ლექსის მიხედვით ვუსაყვედუროთ მას, აქ

სრულყოფილად არა გაქვს წარმოდგენილი ცხოვრების სრული სურათით! ერთი ლექსი შესაძლოა პოეტის გრძნობათა საშეაროს, მისი ინტელექტის გამოსხივების ერთ სულ პატარა მომენტს მოიცავდეს, და რადგან ეს მომენტები ტიპობრივია მრავალი ადამიანისათვის, ის ზოგად ხასიათს იღებს. ხომ არ შეიძლება, ცოცხალი ადამიანი, და არა რაპველებსაგან მოგონილი მანერენი, ოცდაათი საათის მანძილზე, მით უმეტეს, მთელი ცხოვრების გასწორე სულ ობიექტურ კანწყობილებაზე იყოს. მას ხან წაღველი ვადაქრავს, ხან მძიმე ფიქრები გაიტაცებს, შეიძლება სასწრაფოკეთილების გრძნობაც მოკრიბოს წამიერად, ცოცხალი ადამიანი და პოეტიც ამ ცოცხალ განცდათა ამსახველია. სხვა საკითხია, რომ ის შეიძლება არ უგალობდეს კმუნებას და წაღველს, არამედ აღნიშნავდეს მას და უსახავდეს მკითხველს ამ მძიმე მდგომარეობიდან გამოსავალ გზებს, განუშტკიცებდეს მას რწმენას ცხოვრებისადმი.

ამ წლებში შექმნა მთავრესი რევოლუციის ამსახველი პირველი დრამატული ნაწარმოებები, პირველ რიგში „მისტერია-ბუფი“. ვ. მთავრესის ამ პიესის გარშემო დიდი ლიტერატურა არსებობს. ვ. პეტროვის განზოგადებული აქვს ყველა ეს ნაწარმოი და მრავალ საკუთარ დაკვირვებაზე მოგვიჩვენებს.

ვ. მთავრესი საბჭოთა დრამატურგიის დამწვებია. რევოლუციის პირველი წლის თავზე „მისტერია-ბუფი“ ერთადერთი პიესა იყო, რომელიც სცენარად დადგა და რევოლუციის ამბებზე მოგვითხრობდა. ვ. მთავრესის მისი შემოქმედების მთელ მანძილზე მუდამ ორი ფრონტიდან უტეხდნენ. — ეულგარული სოციოლოგები, პრალეტკულტელები, რაპველები, ავერბახის მეთაურობით, ერთი ფრონტიდან, შეორე მხრიდან კი — ყოველი გუროს ფრონსიკები, პელსეები, სისწავსკები. ორივე მხრიდან მთავრესის უსავედურ რებდნენ მარქსიზმის უტოლინარობას, მის ყოველ ფურტრიზმს რატომ არ ელრეს ყოველ შენს სტრიქონში „კომუნისტური პარტიის მანიფესტის“ დილსოფია? დიდმა დრამ განგლო მას შემდეგ, რაც ავერბახები მოღვაწეობდნენ ლიტერატურულ ასპარესზე, დრომ, რომელიც ყველაზე კარგი მსაჯულია, ნათელყო, ვინ იყო მართალი, მთავრესი თუ მისი ვაიკრიტიკოსები. არ ვიცი, ჰქონდა თუ არა დაკონსპექტებული ვ. მთავრესის მარქსის „კაპიტალი“ და ვ. ი. ლენინის ყველა ნაწარმოი, მაგრამ ერთი კი ნათელია: მარქსისა და ლენინის იდეები ისე არავეს აუელერებია პოეზიაში, როგორც ეს შეძლო მთავრესი. მაშინ, ამ ოცდაათი წლის წინათ, მრავალი ჩვენგანი უფრო ინტიუციით, ვიდრე ვრედაციით, მხარს ვუჭრდით რევოლუციის დიდ პოეტს, ის ჩვენი გრძნობების, ჩვენი განცდების შესაიდუმლე იყო. იმ წლებში მარქსისტული ესთეტიკის ბეერი პრინციპი არ იყო გარკვეული. მარქსის, ენგელსის, ლენინის მრავალი თხზულება იყო გამოქ-

ვევებულა. ვაორსსკიების და ავერბახების მარქსიზმი ორიოდ ბროშურებიც იყო გამოცემული. მათ წესიერად პლენარულად იქმნებოდა ი, ეს არსებობდა უწვეწერი პიეტებია გამოდიოდნენ გენიოსი-პოეტის მასწავლებლად. მათ მიონდომეს გაეტყველებინათ ის შობაველილება, რომელიც „მისტერია-ბუფის“ პირველმა წარმოდგენამ შექმნა. ასეთ დრამატურგიას მასები ვერ გაოგებნო, ვაიბახოდნენ სოსნოესკიები, თითქოს მათ რაიმე წარმოდგენა ჰქონდათ მასების გაგების უნარიანობაზე.

„მისტერია-ბუფი“ საბჭოთა მაცურებელმა აღფრთოვანებთ მიილო, განსაკუთრებით შემდგომ წლებში, როდესაც ის თავის თეატრში დადგა რუსეთის დიდმა რეისორმა ესეგოლოდ შეირსოლდმა. ვ. პეტროვი, ჩვენი აზრით, უმართებულად უსავედურებს ვ. შეირსოლდს, „მისტერია-ბუფის“ რეისორულ წაითხვისას მან მეტი ყურადღება მიაქცია პიესის ფორმას და არა შინაარსს. „მისტერია-ბუფი“ ისეთი პიესაა, რომ მისი წარმოდგენა ნოვატორული ფორმის გარეშე წარმოდგენაა. შემოთხვეთი არ იყო კოტე მთავრესისა და ირაკლი გამრეკელის სურვილი — „მისტერია ბუფი“ დაედგათ მთაწმინდაზე და დეკორაციად თბილისის რელიეფი გამოაყენებინათ.

ვ. მთავრესის პიესის დიდი მოსიყვარულე, მისი დამცველი და წმინდა რაინდი, საბჭოთა რუსეთის განათლების პირველი კომისარი ანატოლი ლენინარსკი იყო. ვ. ი. ლენინმა კარგად იცოდა, ვის ნიშნავდა კულტურის საქმის მეთაურად ახალ რუსეთში. მწელად მოიპოვებოდა — არა მარტო ჩვენს პარტიაში — ისეთი ენტელისიის, გემოვნების, ტაქტის ჰქონდა ადამიანი, როგორც ა. ვ. ლენინარსკი იყო. ვ. პეტროვის კარგად აქვს გარკვეული ის დიდი როლი, რომელიც შეასრულა ლენინარსკიმ მთავრესის პოეზიის პროპაგანდაში. ლენინარსკი, პირველი საბჭოთა ლიტერატურულ კრიტიკაში, მოგვლდა ვ. მთავრესის პოეზიის და აქტიურად დღეობა მას მხარი. რიგ შემთხვევაში ამ მხარაქერას ვადამწვეტო მნიშვნელობა ჰქონდა პოეტისათვის, თუ მხედველობაში მივიღებთ სხვადასხვა ლიტერატურულ დაჯგუფების მტრულ დამოკიდებულებას დიდი შგონისადმი. ზმირად ა. ვ. ლენინარსკის ესთეტიკური შეხედულებანი მკვეთრად ეწინააღმდეგებოდა მთავრესის პოეტურ კრელობ, მაგრამ ლენინარსკი თვითონ პოეტი და დიდი ესთეტი იყო, და ის, მიუხედავად დიდი ადმინისტრაციული თანამდებობისა, არასოდეს ახვევდა თავზე ვ. მთავრესის თავის შეხედულებებს. სწორედ ლენინარსკის წყალობით გახდა ცნობილი ლენინის მადლი შეფასება მთავრესის ერთ-ერთი ლექსისა.

ვ. პეტროვის მოპყავს ერთი ენობისა, რომელიც ახასიათებს გენიალური ლენინის უღრმეს დემოკრატიზმს. ვ. ი. ლენინი ერთხელ ესტუმრა სახვითი ხელოვნების უმაღლეს სკოლას, „მხეტრემასს“. ვ. ი. ლენინის შეკითხვაზე, თუ რაიმედი პოეტი უყვარხ ყველაზე უფრო ახალგაზრდებს

სტუდენტების ერთხმად უპასუხეს, მიაყოფსკიო-მუხტედავად ლენინის ორიოდე კრიტიკული შენიშვნისა, სტუდენტები უსაბუთებდნენ მას, თუ რატომ არიან ისინი მიაყოფსკის პოეზიის თავყვანისმცემლები. ნ. ვ. კრუპსკაია მოგვითხრობს: „ვუბნებოდა“ დათვალერების შემდეგ, სტუდენტებთან საუბრის შემდეგ ვ. ი. ლენინმა მწიგნობროვნად გამოაცხადა თავისი შეხედულება მიაყოფსკის პოეზიის შესახებ და დიდი დაკვირვებით კითხულობდა მის შესანიშნავ ლექსებსა. გენიალურმა ლენინმა თავზე არავის მოახვია თავისი კერპა ხასიათის შეხედულება პოეტის ზოგიერთი ლექსის მიმართ, პირიქით, ვაიზიარა კიდევაც ახალგაზრდების შეფასება. ლენინს, ყველაზე განსწავლულ ადამიანს, უდიდესი ესთეტიკური გემოვნების მქონე მოაზროვნეს, ყველაზე ნაკლებად სჭირდებოდა ეს თავმდაბლობა, მაგრამ სწორედ იმიტომ, რომ ის ლენინი იყო, ვერსაყურა მიაპყრო ახალგაზრდების აზრებს. „ვლადიმერ ილიას-ძე თავის ესთეტიკურ სიმპათიებს და ანტიპათიებს არასოდეს არ აქცევდა სახელმძღვანელო იღვებად“—წერდა ა. ვ. ლენინარსკი¹.

მიაყოფსკი ხშირად პირველ ლენინარსკის უკითხავდა თავის ახალ ქმნილებებს. პირადად ჩვენ დავესწარით ერთ ასეთ შემთხვევას. მიაყოფსკისა და ბრაიების ბინაზე მოსკოვში, ტაგანკაზე, პატარა სასადილო ოთახში, სადაც ზუთიოდე კათოლიკე ბეროდა, ლენინარსკი აღფრთოვანებით უსმენდა ბერებს, რომელიც მისთვის ჩვეული სწორზოგარი მანერით კითხულობდა თავის ნაწარმოებს. ეს იყო ახლად დამთავრებული პოემა „კარგია“. როცა ვლადიმერმა კითხვა დაამთავრა, ლენინარსკი წამოდგა, ორივე ზელი მიაყოფსკის ზელებს ჩასვიდა და რამდენიმე წამის სიჩუპის შემდეგ უთხრა: „Милый Маяковский, как хорошо у Вас получилось „Хорошо“. მიაყოფსკი შეეყოფნა, თითქოს დაინახა, მერე საამოდ გალიმა და თავისებური, ცოტა არ იყოს, ბრავიერული ტონით მიმართა საპატიო სტუმარს: „Милейший Луначарский, как хорошо, что Вы так хорошо поняли мое „Хорошо“. არა ერთხელ მოგვიონებია შემდეგ შერბოლა და სახელმწიფო მოღვაწის ასეთი ურთიერთობა.

ამავე წლებში (1917—1918) ვ. მიაყოფსკი წერს თავის განთქმულ ლექსს — „შემარცხენე მარში“. ვ. პერცოვი სწორედ აღნიშნავს, რომ რევოლუციის პათოსით აღსავსე ამ ლექსში პოეტმა ასახა ქვეყნის განვითარების ახალი ტემპები.

ამ ლექსთან დაკავშირებით არ შემძლია არ ვაიხსენო კიდევ ერთი ეპიზოდი. ჩვენ ზოდისს უილით მკითხველს წინაშე ამ პირადი ხასიათის წიაღსელებისათვის, მაგრამ ეს მოგონებანი, მგონია, არ უნდა იყვნენ მოკლებული ზოგად ლიტერატურულ ინტერესს. ემიშობთ, სხვა დროს აღარ

გვექნება საშუალება გავუზიაროთ ისინი მკითხველს. 1924 წელი იყო კომკავშირის შემდგომი კომიტეტში დილაადრიან შემჯავრებულ მიაყოფსკი და პირდაპირ ავტოკრიტიკისა და პიროვნების განყოფილებისაგან მოშორება. მისთვის ჩვეული გულბალილობით მოგვესალმა, გამოკითხვა თბილისის კომკავშირის აშბები, ხომ არაფერში გვირდებოდათ. კომკავშირის თბილისის კომიტეტის მდიენის ვ. მეტონიძის რჩევით (თეთონ ის-ის წამი იყო, გამოიძახა პარტიის თბილისის და ცენტრალური კომიტეტის მდიენმა მიხეილ ვაიხანმა და მასთან წავიდა), პოეტი შევიყვანე კომკავშირის ცენტრალური კომიტეტის მდიენთან ვასიკო დარახველიძესთან, ამხანაგმა ვასიკომ მიაყოფსკის სიხოვა, თუ არ შეწყუბებით, ეგებ უნივერსტეტში წაბრძანდეთ, წაუკითხეთ სტუდენტებს თქვენი შესანიშნავი ლექსები, ეს ჩვენთვის დიდი დახმარება იქნებოდა. მიაყოფსკი დაუყოვნებლივ დათანხმდა. სასტუმროში მოვიციდით, თქვა ვ. მიაყოფსკი (ის ცხოვრობდა სასტუმრო „კოინანტი“ში, ახლანდელ „ინტურისტში“). რამდენიმე საათის შემდეგ წავიდეთ უნივერსტეტში. ახლა რომ სააქტო დარბაზია, იქ დიდი აუდიტორია იყო. დარბაზი გაქვდილი იყო სტუდენტებით. მიაყოფსკი პირდაპირ კათედროსაკენ გავშურა... როგორც წესს, ის ყოველთვის თეთონთან თანმჯღობარობდა თავის ლიტერატურულ საღამოებს. პოლიტექნიკურ ინსტიტუტის დარბაზშიც, მოსკოვში, არასოდეს მიხანახავს, რომ სცენაზე მის გარდა ოდესმე ვინმე ყოფილიყოს. თქვა ორიოდ სიტყვა და დაიწყო ლექსების კითხვა. მაშინდელი თბილისელი სტუდენტობა არცთუ დიდი სიმპათიით იყო განწყობილი მიაყოფსკის პოეზიისადმი. მათში მეტი გასავალი მქონდა დეკლენტურ-სიმოვლისტურ და სხვაგვარ პოეზიას, რომელსაც ჩვენში ხანდახან ცრუპატრიოტიზმის ცელი სუნე აღიოტა. მიაყოფსკიმ იშწამსვე იგრძნო, რომ აუდიტორია, ცოტა არ იყოს, კრიტიკულად არის განწყობილი მის მიმართ. რომელიდაც ლექსს კითხულობდა, უეცრად შეწყვიტა, აღარ დაამთავრა მისი კითხვა და ასევე მოულოდნელად დაიწყო „შემარცხენე მარში“ კითხვა. ამ ლექსს მიაყოფსკი, საერთოდ ჩინებული დეკლამატორი, განსაკუთრებული ექსპრესიით კითხულობდა. ვასაც ერთხელ მაინც მოუსმენია მიაყოფსკი, ის მოელი ცხოვრების მანძილზე ვერასოდეს დიეფიყებს მის ხავერდთან, ბოხ, პირდაპირ ჯადოქრული ძალის მქონე ხმას. სტროფის რეჟერნი „Левой, левой, левой“ და სტრიქონი „Товарищ маузер“ მან ქართულად წარმოთქვა „მარცხენით, მარცხენით, მარცხენით“ და „ამხანაგო მავზერ“. ამას არავინ მოელოდა. რევოლუციის ეს კლასიკური ლექსი ისეთი ოსტატობითაა დაწერილი, რომ იქილად არც ერთი სტრიქონის არც შეცვლა და არც ამოღება არ შეიძლება. მაგრამ რიტმულად „Левой, левой, левой“ ისე კარგად შეეწყო ქართული „მარცხენით, მარცხენით, მარ-

¹ იხ. „კომუნისტი“ სკკპ ცკ თეორეტიული და პოლიტიკური ორგანო, 1956 წ., № 12, გვ. 87.

ცხენი" (შესაძლებელია ზოგანთა დახლოებით საერთო რაოდენობის გამო), რომ შესანიშნავი შთაბეჭდილება დატოვა. მაშინ ორიოდე კაცმა თუ ეყოლა, რომ მიაიკოცეს ბაღდადში დაბანდა, ქეთასში ცხოვრობდა, იქ სწავლობდა და ქართული იყო. შგოსანმა ლექსი ქართულად დამთავრა. ფარიალ ოვაკიამ, სტუდენტები ფეხზე წამოდგნენ და პეტეს „ვაშა“ შესასხეს. მიაიკოცეს დიდი კვაოფილებით იღიმებოდა, სტუდენტები აღარ ეშვებოდნენ. როგორც იქვე ზემოთით თქვა მიაიკოცეს — „ბაღდადელ შგოსანს“ მის კიდევ ბევრი ლექსი წარმოათქმევინეს. ამ პატარა ეპიზოდთან დასტურდება ვ. პეტროვის დებულება, რომ „მემარცხენე მარშს“ არავითარი აბსტრაქტულობა და სქემატიზმი არ ახასიათებს, როგორც ამას ზოგიერთი კრატისეო ამტკიცებს (მაგ., უსაიენი) ამ ლექსის ემოციური ზემოქმედება უძლიერესი იყო და არის. სქემები და აბსტრაქციები პოეზიაში, ლიტერატურაში, ხელოვნებაში, როგორც ცნობილია, არავითარ ემოციებს არ იწვევს. ყოველივე ამის, სხვის რომ თავი დავანებოთ, კარგად მოწმობს თანამედროვე მოდერნიზმის მითათულება მხატვრობაში. აბსტრაქტიზმი“. უკეთეს შემთხვევაში ასეთი ხელოვნება გაცივრების იწვევს და არა აღფრთოვანებას.

შგოსანის შესახებ თავში მრავალ სხვა საკითხთა შორის ღრმად და საინტერესოდ არის გაანალიზებული ვ. მიაიკოცეს ერთ-ერთი ეტაპური, მრავალმხრივ საინტერესო პოემა „150.000.000“ ამ პოემის განხილვისთან დაკავშირებით ვ. პეტროვი ეტება მეტად საინტერესო და უმნიშვნელოვანეს საკითხს. ესაა საკითხი პატრიოტული და ინტერნაციონალური მოტივებისა ვ. მიაიკოცეს პოეზიაში).

ზოგი რამ ვ. პეტროვის დებულებათაგან, ჟღერა არ იყოს, არტულ ბილიმდე სწორად მიგვიჩინა.

ვ. მიაიკოცეს პოეზია უაღრესად საბჭოეთ-პატრიოტულია. თუ რამდენად პატრიოტულია მისი პოეზია, ეს სამშულო ომის დღეებშიც დაგვაჩვენებს. მისი ლექსები ზვენი ხალხის უღრმეს პატრიოტულ გრძობებს გამოხატავენ. ყირიმის ფრონტზე გახეთი თითქმის ყოველდღე დებულობდა წერილებს, სადაც მებრძოლები — რუსები, ქართველები, სომხები, ჩეხები და სხვები — მოთხოვნიდნენ ვ. მიაიკოცეს ლექსების გამოქვეყნებას. პოეტის ლექსთა კრებულებში არა გვაქვს, გვიწოდ გავიხსენოთ მისი ლექსები, ზოგი ტაგი დაგვაფიქვდაო. ჩვენ გვეონია რომ ვ. მიაიკოცეს პატრიოტული ლირიკა ახალი საბჭოური ხარისხისაა და მისი დაყენება ვ. ბრიუსოვის, ელიაშინის და იმდროინდელი სხვა რუსი პოეტების პატრიოტული ლექსების რიგში მთლად სწორი არ იქნებოდა. ვ. ბრიუსოვი ჩინკისყენის, ბათუ-ყენის, მონოლოთა შემოსევების დროის სახეებით სარგებლობდა. იმ პოეტების ხედვაში ბევრი იყო სლავოფილური მესიანიზმიდან, ამ მესიანიზმიდან დიდმპყრობელურ ნაციონალიზმამდე ერთი ნაბიჯიც არ არის. სულ

სხვა სახეები, სხვა იდეები, სხვა პოეტური ხილვა აქვს ვ. მიაიკოცეს თავის პოეზიაში — „150.000.000“. მისთვის რუსეთის დამსხვრული ზოგადკაცობრივი ერთიანობისადაც, ინტერნაციონალური სოლიდარობისათვის სამსახურის ერთ-ერთი საფუძვლი იყო. ვერ-ერთი, მაშინ თვით ცნება რუსეთი ვ. მიაიკოცესისათვის იყო ის, რასაც ახლა ჩვენ საბჭოეთს ვუწოდებთ. პოემის პოეტური ფორმის განხილვის დროს ვ. პეტროვი ჰქვამდახილად და სწორად შენიშნავს, რომ ვ. მიაიკოცეს პოეტური მიმერბოლა ფოლკლორიდან მოდისო ამ საინტერესო დებულების დასამტკიცებლად მას ბევრი დამაჯერებელი მაგალითი მოუყავს. ვ. მიაიკოცეს მიმერბოლა ხშირად რიცხვის კატეგორიას გამოხატავდა, რუსეთის რევოლუციის დიდი მასშტაბების აღქმის პოეტური ზერხი იყო ეს მიმერბოლება ორგანული ხასიათისა და მოგვნიებითი ფანტასტიკურობის მიღმა მუდამ ჩანდა პოეტური სახის კონკრეტულობა და ტიპიურობა. თვით პოემის სახელწოდება — „150.000.000“ აღნიშნავდა რიცხვის ძალას, ხალხის ძალის იდეას.

ვ. მიაიკოცემ შესანიშნავად იყოდა თავისი პოეტური ხმის დამორჩილება პარტიის ინტერესებისადმი. პოეტისთვის პარტიის იდეები, ლოზუნგები, პროგრამა საკუთარი პოეტური მრწამსის, თავისი ადამიანური სინდისის, მსოფლგაგების, სამყაროს შეგრძნების გამოხატულება იყო ამით იხსენება, პირველ ყოვლისა, ვ. მიაიკოცეს პოეტური გენიის საძლიერე. ვ. მიაიკოცესი სულაღრი სამყარო დაყოფილავ აღიქვამდა პარტიის, ლენინის იდეებს და როგორც მძლავრი რეფლექტორი, ისე ასხივონებდა ამავე იდეებს პოეტურ სახეებში. პოეტისთვის თავის მოქალაქეობრივი მოვალეობის უზრალა შესრულება როდ იყო, ეს მის ბუნებრივ პოეტურ მოთხოვნილებას წარმოადგენდა. ამ გაჯერებულმა განაპირობა, კერძოდ, ვ. მიაიკოცეს პოეტური შემოაბა „როსტაში“, მისი საჩველო ლექსები. ვ. პეტროვის მრავალი მაგალითი მოუყავს იმისა, თუ როგორ ესმარებოდა პოეტი თავისი ლექსით ლენინის ამა თუ იმ გამოხვლას, სტაქისს, ლოზუნგს, როგორ შედიოდა მის პოეტურ ენაში არა მარტო ლენინის აზრი, არამედ ზმირად მისი ცალკეული სიტყვა, ფრაზა, სწორად შენიშნავს ვ. პეტროვი: „ითვისებდა რა ლენინის აზრს, მან იყოდა მისი დამოუკიდებელი გააზრება და გაგრძელება, ზმირად კი უშეზღავრავლავდა თავის ამოცანას ლენინის მრავალმხრივი და მრავალფეროვანი აზრის რომელიც ცალკეული მხარის პროპაგანდით“ (იხ. გვ. 165). ვ. პეტროვი ასახელებს ერთ მაგალითს, 1919 წლის 20 დეკემბერს ვ. ო. ლენინი ვაშოვდა მოხსენებთ აღმოსავლეთის ხალხების სრულიად რუსეთის ყრილობაზე, 27 დეკემბერს კი „როსტას“ ვიტრინში ინებდება მიაიკოცესი ლექსი, სადაც პოეტურ ფორმში მოცემულია ლენინის იდეების პროპაგანდა. ყველაზე ღირს-შესანიშნავი აქ ის იყო, რომ პოეტი ყოველ ასეთ

შემახვევებში კი არ აუბრალოდ აშოცინას, არამედ ეძებდა ლენინის იდეისათვის შესაფერ ახალ, რთულ პოეტურ ფორმას და ასე ამრთვად იზადებოდა გენიოსის ნიჭით აღბეჭდილი სახეები.

სამხედრო კომუნისზის ხანა ახალმა ეკონომიურმა პოლიტიკამ წეკვალა. ბევრი პოეტი და მწერალი, ამასთანავე პოლიტიკური მოღვაწეც, ვერ მასწავლა ლენინის გენიოლურ მანერას. ე. მიაკოვსკი, ისე როგორც ყოველთვის, მთელ თავის პოეტურ ძალას ანდამებს ახალი ვითარების პოეტურ პრობლემას, ამხეილებს სატირის იარაღს, ებრძვის ბიუროკრატისმს, კომპრომისობას, იბივტელობას, მეშინობას, მლიქვნელობას, ხალტუჩას. მისი ლექსები იბეჭდება მრავალ გახეტში, ჰრესბიუროს შეშწიობით ვრცელდება მთელ სამუთოთა რუსეთში; არ არის არც ერთი პროვინციული გახეტში, რომელიც არ ბეჭდავდეს ე. მიაკოვსკის ამ თუ იმ ლექსს. „იხვესტიამი“ იბეჭდება ე. მიაკოვსკის ცნობილი „Прозаическая жизнь“, რომელიც ე. ი. ლენინმა დიდად მოიწონა. ე. პეტროვის მოსკავს სინატრესო ცნობებში, თუ რაივ ადაფრთვანა ე. მიაკოვსკი ლენინის შექებში. არ უნდა დავივიწყოთ, რომ იმ დროს პოეტს დიდი ბრძოლებს გადატანა სტირდებოდა თავისი პოეტური კრდოს დამტკიცებისათვის. მას ყოველი მშრიდან თავს ესხმილენენ. ასეთ ვითარებაში ე. ი. ლენინის საჯარო შექებამ დიდად განამტკიცა მიაკოვსკის პოლიტიკა.

ე. მერკოვი მოვეთხრობს, როგორ დამაბულად მუშაობდა ე. მიაკოვსკი, საერთოდ, და იმ წლებში, განსაკუთრებით. ცნობილია ე. მიაკოვსკის ვანსაციფრებელი შრომისუნარიანობა. ე. მიაკოვსკი იყო პოეტი, რომელიც ირგანულად სიხადე ყოველგვარი ბოპემა. იგი უადრესად ირგანოებულ მშრომელ ადამიანს იყო. არ არის შემთხვევითი, რომ ე. მიაკოვსკი არასდროს არ ვტანებოდა მაგარ სასმელებს. აქაც, საჭარბოვლოში, ჩვენს ტრადიციულ სუფრაზელაც არავის უნახავს ე. მიაკოვსკი არათუ მებრალი, არამედ შეზარბონებელიც. მას ჰქონდა უჩვეულო მეხსიერება. პოეტურ ასპარეზობისას, რომელიც მიაკოვსკისა და პოლო იამვილის შორის მოეწყო (ამ ასპარეზობის დამსწრე ჩვენც ვახლდით), ყველა განცვიფრებულნი იყო, როგორ ასსკობდა მას ამდენი ლექსი, პუშკინიდან მოყოლებული, რუსი და ფრანგი სიმბოლისტებით, აკემისტებით, ქართული პოეტებით დამთავრებულნი.

ისიც არ არის უცნობი, რომ ე. მიაკოვსკიმ რუსთაველის არა ერთი და არც აფორიზმი თუ ცნობილი სტროფი ზეპირად იცოდა. ერთხელ პოლიტექნიკური მუზეუმის დარბაზში ის ლექსებს კითხულობდა. ვილაც ესთეტი დეკადენტი უშეწარად ლანძღავდა მას. ე. მიაკოვსკის ისეთი სიმშაგით დანსება მის თავს, რომ იქ დამსწრეთ, მათ შორის მე და ლეო ესაკიას, ვვევონა, რომ უზადრევი კრიტიკისისაგან აღარაფერი დარჩებოდა. ჩვენ ქართულად რეპლიკა მივეყით ე. მიაკოვსკის: „ყოფილ მაგ უბედურს, შიშისაგან გული გა-

უსილება“. ე. მიაკოვსკი მოევიბრუნდა. ვილიმა და დასქტვა: „შიში შეიქმს სიუვერტლსაო“ ლეო ესაკიას და ჩემ გარდა, ეს აფორიზმი ვეკანინ გინგო. ჩვენ ტაში დეუკართი. მთელი დარბაზი დეუგუნდა: ჩვენც გვინდა ვიცოდეთ, რა თქვა ელადიმერ ვლადიმიროვიჩმა! აღარ მგხსოვს, როგორ თარგმნა ე. მიაკოვსკი შოთას ეს აფორიზმი. მთელი დარბაზმა მხურვალე რეაქცია ვაღმართა მას.

ყველაზე საინტერესოა, ჩვენი აზრით, მონოგრაფიაში უქანასკნელი თავები, სიდაც. პირველ ყოვლისა, ლაპარაკია ორ დიო პოემებზე: „ამის შესახებ“ და „ვლადიმერ ილიისძე ლენინი“. ე. მიაკოვსკის პოემის — „ამის შესახებ“, ლექსის — „მეივარს“ მიმართ მრავალი აზრი არსებობს ზევრს მიანინა, რომ ამ ლექსებში ე. მიაკოვსკისილდება თავისი პოეზიის მაგისტრალურ, მოქალაქეობრივ ხაზს და თითქოს „წმინდა“ ლირიკას უბრუნდება. ასეთი აზრის ანარეკლი ე. პეტროვისა მოვბოვება, ყოველ შემთხვევაში, ვეტორი ეძებს და პოულობს ე. მიაკოვსკის ლირიკაში გარკვეულ ნაჯლს, განსაკუთრებით პოემაში — „ამის შესახებ“.

ჩვენ, საერთოდ, პრინციპულად საუბრის მივევანინა ასეთი დამარისპირება პოეზიაში. ეს დამარისპირება სრულიად უმართებულოა ე. მიაკოვსკის შემოქმედების მიმართაც. ასეთ შეცდომას ახლაც მრავალ უშეზებენ ამ თუ იმ პოეტის შემოქმედების განზილვის დროს. ვანა შეიძლება ამრთვად ვითათშოს მოქალაქეობრივი და პირიდული, ინდივიდუალური მითივები პოეზიაში? რაივ დიდი მოქალაქეობრივი შეგნებისა არ უნდა იფოს ადამიანი, ვანა შეიძლება მისი წარმოღვენა პირად ვანცდების, ლირიკული გრძნობების გარეშე? რომელი მოტევი ქარბობს, მავალითად, რუსთაველთან, გოეთესთან? ჩვენ ე ვმსჯელობთ ასეთი მასშტაბის პოეზიაზე. ადამიანი, რომელსაც არა აქვს უნარი უყვარდეს, სიხადეს, ექვიანობდეს, მეგობრობდეს, ასეთ ადამიანს არც მოქალაქეობრივი გრძნობა ექნება ვანეთარებული. ე. მარქსმა თქვა „არაფერი ადამიანური ჩემთვის უცხო არ არისო“. ჰეშმარიტი პოეზია კი ის არის, რომელიც ადამიანს სრულყოფილად წარმოგვიდგენს რომელიც კუთთამყოფელი იტევის, რომ საყვარელი შეიძლება იფოს სტანდარტული, ყოველი კმუნებისა და მწარე გრძნობების ვანცდათა გარეშე. სიყვარულის გრძნობაში ხომ კალიდოსკოპური სიჩქარით ერთმანეთს ცვლის იმელი, უიმედობა, სიხარული, გატაცება, ექვიანობა გრძნობათა და ვანცდათა ათასი ნივანის. ყოველივე ეს დიდი სიმღერით ვამოხატა ე. მიაკოვსკიმ პოემაში „ამის შესახებ“. ჩვენი საუკუნის ოციან თუ ოცდაათიან წლებში არ იყო გარკვეული კომუნიისტური ესთეტიკისა და ეთიკის მრავალი ნორმა, ბევრ ჩვენგანს ყოველი პირადული, ინდივიდუალური წარმოღვენილი ჰქონდა საზოგადოებრივის, სამოქალაქის ანტიპოდალ. იმდროინდელ კრიტიკის მართლაც ეჩვე-

ნებოდა, რომ „ამის შესახებ“ რაღაც ერესს, ცდომილებას შეიკავს. დღეს კი ვ. მაიაკოვსკის ამ პოემასაც ახალი წაქითხვა სჭირდება. არ შეიძლება შემთხვევითი იყოს ის გარემოება, რომ ვ. მაიაკოვსკი თითქმის ერთდროულად წერდა თითქმის სრულიად საწინააღმდეგო მოტივების შემცველ პოემას — „ამის შესახებ“, ლექსს — „მიყვარს“ და თავის უკვდავ პოემას — „ველადიმერ ილიას-ზე ლენინი“. ვ. მაიაკოვსკიმ ლენინი მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა, მისი სიკვდილი განიცადა პიროვნულად, პირველ ყოვლისა, განიცადა, როგორც ადამიანი. ლენინი მას სწამდა, უცვარდა, ლენინი იყო, მისი განცდა, სიყვარულის საგანი. ეს პოემა — „ამის შესახებ“ და „ველადიმერ ილიას-ზე ლენინი“ — ჩვენი ღრმა რწმენით, ერთმანეთს ავსებს, ერთმანეთისაგან გამომდინარეობს. ერთი ბიჭი სიყვარულის მიმართ, მეორე — პარტიის, ლენინის მიმართ. სიყვარულს და ლენინს ვ. მაიაკოვსკი ერთმანეთს ვერ ამორეზდა. ამიტომ არის მაიაკოვსკი უკვდავი პოეტი. მან კარგად იცოდა, რომ სიყვარულსა და „რწმენას აქვს ძალა სტიქიონისა, რომელსაც შეუძლია მოებტე შესძრას. რაით შეიძლება განიზოვოს ეს ძალა? სიყვარული — ეს „ამის შესახებ“ არის. სიყვარული და რწმენა — „ველადიმერ ილიას-ზე ლენინი“. „სიყვარული — ეს ცხოვრებაა, სიყვარული — ეს ყველაფრის სული და გული“.

წერდა დიდი მგოსანი. კარგად ამბობს ვ. პერცოვი: „ველადიმერ ილიას-ზე ლენინი“ — მართლმეტყველებელი რევოლუციის ებრა-მარქსისტული მთავრის უდიდესი პერსპექტივის პოეტი იყო. ის საუკუნეებს ზემოდან გადააყურებდა.

ვ. მაიაკოვსკიმ გასაოცარი ტაქტი გამოიჩინა ამ შესანიშნავი პოემის შექმნის დროს. ის არასოდეს ყოფილა პიროვნული და პანეგირიკოსი, ამ სიტყვის ცუდი გაგებით. ლენინი ვ. მაიაკოვსკისათვის ადამიანია, დიდი პიროვნება, შერწყმული მილიონობით მასობთან, მათი ნაწილია, ამავე დროს, მათი ზეულია, რომელიც არც წინ გარპის, არც უკან ჩნება, არც ეთიშება და არც უზრალოდ ითქვიფება მასებში. ვ. მაიაკოვსკის არ დასჭირდა არც დროის, არც სივრცის დისტანცია, რომ, ლენინის თანამედროვეს, დაეწერა ეპიკური პოემა მის თანამედროვე დიდ ადამიანზე. ვ. მაიაკოვსკის ჰქონდა გენიოსის დისტანცია, რომელიც ინტელექტში და განცდათა სამყაროში იყო რეალიზებული. მან ჩვენს ეპოქას, მის ყველაზე ღირსშესანიშნავ ადამიანს შეხედა მომდევნო საუკუნეების თვალთ.

„ველადიმერ ილიას-ზე ლენინის“ ანალიზით თავდება ვ. პერცოვის ეს უმკველად კარგი და ღრმა გამოკვლევა. მკითხველი მოელის დისასრულს, რევოლუციის დიდი პოეტის ცხოვრების გზის ბოლო წლების მატანეს.

აღმსარებე მეჭიროვის თარგმანები

როდესაც მხატვრული თარგმანის შესახებ ლაპარაკობენ, ჩვეულებრივად ანალიზს უკეთებენ, თუ რამდენად შეესაბამება თარგმანი ორიგინალს, ე. ი. არკვევენ შინაარსის სიზუსტეს. რას იზამ, ამას აქვს თავისი აზრად და გაპართლებაც: ბუკვალობა და თავისუფლება — ეს არის თარგმანის სივლა და ზარიბდა, რაც დღესაც რჩება ჩვენი თარგმნითი პრაქტიკის თავსატეხ საკითხად.

მაგრამ ამაზე უარესია სხვა რამეც არის. უარესია ის არის, რომ ასეთი ანალიზით იწყება ესა თუ ის წერილი და ასეთივე ანალიზით მთავრდება მისი დასკვნითი ნაწილი. დღესაც იბეჭდება ისეთი თარგმანები, მეტადრე ლექსები, რომლებიც თითქოს დღდანთანაც სწორია, არც თუ მინცულამინც მონურად ემორჩილება სიტყვა სიტყვას, მაგრამ არც ვულს ხვდება, არც გონებას, ისეთი ცივი და გამაღმინებელი გარიბთული სტრიქონები, რომლებშიც ყველაფერია, მაგრამ არ არის მთავარი — ნამდვილი პოეზიის სუნთქვა.

ხშირად ჩვენ გვაიწყებება, რომ თარგმანი მაღალი პოეზიის საქმეა და, რასაკვირველია, საკეთიარი ორიგინალური შემოქმედება მთარგმნელისათვის არავითარ შემთხვევაში დასაძრახისი არ უნდა იყოს. მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი დასკვნა ნათელი და საესებით მისაღებია, ამ დებულებას ჰუავს თავისი მამზრენიც და მოწინააღმდეგენიც, რომელნიც აყენებენ ისეთ „თეორიას“, რომლის მიხედვითაც მთარგმნელისათვის ორიგინალური შემოქმედება მომაცდინებელ ცოდვას წარმოადგენს. ამას ასაბუთებენ იმიო, თითქოს მთარგმნელ პოეტს მისი ინდივიდუალობა არ აძლევს შესაძლებლობას ღრმად და სრულად გაღაცეს სხვა ენაზე სათარგმნი ნაწარმოების ყველა თავისებურება. მაგრამ ბუნებრივი იქნება ასეთი საკითხის დასა: ვისმა თარგმანმა შეინარჩუნა ზანგრძლივი სიცოცხლე ქართული პოეზიიდან? რომელი ნაწარმოები ღარბა თარგმნის მაღალი პოეზიის ნიმუშად? საშუუზაროდ, ყველა ისინი შროლოდამზოლოდ სათემბილეო ერთობიულეში თითო ღდას სიცოცხლით სუნთქავდნენ. და ჩვენ უნდა დავასახელოთ ნიკოლოზ ტიხონო-

ვიც, ნიკოლოზ ზაბოლოციცი, პაეღუ ინტოკოლსკიცი, ბორის პასტერნაკიცი, სხვა რუსი პოეტებიც, რომელთა პოეტური შემოქმედებაც ძლიერია და ორიგინალური.

1

აღ. მევიროვი იმ პოეტების თაობას ეკუთვნის, რომელთა ტალანტიც იბადებოდა და ვითარდებოდა სამამულო ომის მიმე წლებში. ლექსები და ჯარისკაცური ყოველდღიური ცხოვრების მღელვარება ერთმანეთში ისე მჭიდროდ იყო გაღანასკვეულო, რომ ომი ბადებდა პოეზიის ცეცხლს, თვით ლექსები კი წარმოადგენდნენ მშობათვარე ახალგაზრდობის გულის ხმას. შეიძლება სწორედ ამიტომ, უყვე ათი წლის შემდეგ, როდესაც პოეტი ახალ წოგნს ამთავრებდა, წერდა:

Не хочу делиться частью,
Частью целого себя,
Утешаться полустрастью,
Не ревную, не любя.

И ютиться в хате с краю,
У событий на краю,
Полумерами карая
Половинчатость свою.

Выходить на полустанках,
Забывать в полусне.
Разве в танковых атаках
Не стоял я на броне?

(„Тревога“).

ეს დაუღალავი, მაგრამ მუღამ ღრმა განცდებით აღსავსე, შინაგანი სწრაფეა მთლიანობისაკენ, რაც პოეტს ისე ესმის, როგორც სისრულე, სიბაღ-გაზრდეღუ და გრწონობათა სიბაღე, სულ ახლად და ახლად მეორდება და ვაისმის მის პოეტურ ნაწარმოებებში.

ბუნებში ლირიკოსი პოეტი, მევიროვი, ხშირად მიმართავს აგრეთვე დიდი მონუმენტური საბუნების შექმნასაც, რისთვისაც ხშირად ფიქრშიც უბრუნდება ომის წლებს. ეს გასაგებიც არის. აგრეთო სახაზო გვირობის ამ დიად წლებში ჩამოყალიბდა აგრეთვე პოეტის სულიერი საშყაროც. მაშინ თანამებრძოლ მეგობართა შორის იბადებოდა ისეთი გრწონობები, რომლებიც შემდეგში ასეთ ლექსად გამოთქვა:

აღ. მევიროვი, „ღაბრუნება“, გამ. „საბკოთა მწერალი“, 1955 წ. მოსკოვი.

აღ. მევიროვი, „რბეული თარგმანები“ ქართული პოეზიიდან, გამ. „ზარია ვოსტოკა“, 1956 წ.

Пули, которые посланы мной,
не возвращаются из полета,
Очереди пулемета
режут под корень траву.
Я сплю,
положив голову
на Свияжские болота,
А ноги мои упираются
в Ладугу и Неву.

მევიროვის პოეზია, ალბათ, სწორედ იმიტომ წარმოადგენს პოეზიას, რომ მისი აზრი ნათელ სახეებშია გამოხატული, სახე კი მუდამ შეიცავს პოეტის ღრმა გულისფიქრს. პოეტის ლექსთა კრებული შეიცავს ფილოსოფიურ ლირიკასაც, პეტლიციტურსაც, პატარა ლირიკულ ნოველებსაც, მაგრამ ყველა ლექსში, და ეს მისი ძვირფასი მხარეა, ყოველთვის ისმის პოეტის ხმა, რომელიც თავისებურია და მუდამ მხოლოდ ასეთია — მერყეულს მაღალ გრანობებზე, თანამედროვის დიდი სიყვარულის შესახებ.

ქართული სინამდვილის გაგება, ქართული ლექსეუბის სტიქის შეცნობა ერთმანეთს არ შეიძლება მზღდეს. არც ა. მევიროვი დაუფლებია მას ასე იოლად. ეს შედეგია საქართველოში ხშირი მოგზაურობისა და იმ მუდმივი შემოქმედებითი სიახლოვისა, რამაც მისი თარგმანები გახადო არა ორი ლექსის მოქიშპეობად, (თარგმანისა და ორიგინალურის) რომლებიც სიტყვა-სიტყვით ერთმანეთთან ახლოს არიან, მაგრამ სულით კი შორს, არამედ გადააქცია იგი ორი ნაციონალური ლიტერატურის, რუსულისა და ქართულის, ნამდვილ მეგობრულ აქტად.

ეს ტრადიციები უცხად არ წარმოშობილან. მის სათავეებში დგანან პოეზიის ისეთი გოლიათები, როგორიც არიან გრიბოედოვი, პუშკინი, ლერ-მონტოვი, რომელთათვისაც საქართველო და კავკასია იყვნენ, ბელინსკის სიტყვით რომ ვთქვათ: „მუზეუმის შთამაგონებელნი და ღმერთები“. ჩვენს წლებში ეს ტრადიციები განავითარა თავის ლექსებში ელ. შააკოვსკიმ და ბევრმა საუკეთესო რუსმა პოეტმა. მაგალითად, ნიკოლოზ ტიხონოვი სრულის უფლებით ამბობს ქართველ პოეტებთან თავის ძვირ შემოქმედებთან თანამგობრობაზე:

Как в плески, полные прохлады,
Я погружаясь в речь твою,
Грузино-русских строк отряды
В примерном встретились бою.

ეს სტიქონები დიდებულად ამტკიცებენ ჩვენს ლიტერატურათა განვითარების იმ მაღალ პრინციპს, რომელსაც ჩვენ ვეწოდებთ თანამეგობრობას, რაც დაფუძნებულია ურთიერთ გავლენასა და ურთიერთ გამდიდრებაზე. გადაფურცლოთ ა. მევიროვის ორიგინალური ლექსები, მოკლედ გავეცნოთ მის თემატიკას, მის

გეოგრაფიულ და დროთა საზღვრებს, რაც დიდად დაგვეხმარება პოეტის მიღრევილებითა და გემოვნების გაცნობის საქმეში.

ა. მევიროვის კრებულს ეწოდება „ღამურუნება“. ჯარისკაცის შინ დაბრუნების თემა ფრონტიდან, სადაც იგი ომის დროს პატროსნად ასრულებდა შეიღის მოვალეობას დედა — სამშობლოს წინაშე, ბუნებრივია, წამყვან თემას წარმოადგენს. მაგრამ სამშობლო დიდია, იგი მისსოფივად არის, ვოლგა-დონზეც, იგი კავკასიონის მთებშიც იფენისხმება, სადაც პოეტი პირველად შეხვდა ახალ მეგობარს, გზის მკველს, მამაც და მხნე ადამიანი:

Мы звезды ловили,— я пальцы обжег
И на леднике остудил.
Я, может, от гибели был на вершок,
Мой конь выбивался из сил.

И каменный путь грохотал под копытом.
И билось вино в бурдюке позабытом.

Но в схватку вступая один на один,
С обочины бросившись вниз,
Дорожный обходчик, веселый грузин,
На поводе ловко повис.

Он много успел повидать на веку
Кремнистые тропы храня,
Коня моего осадил на скаку,
Он спас от напасти меня.

Он знает и любит дорогу свою.
Он верит в ее торжества.
У сотни крутых пропастей на краю
Повисла дорога его.

Мы звезды ловили,—
Я пальцы обжег.
И видел лавины
Звериный прыжок.

Рожок гуртовправа
Играл мне все лето,
И жмурились травы
От резкого света...

Лениво зевает бездонный пролом,
И ветер всюю завывает,
Орел задевает машину крылом
И к снему небу взмывает.

იმდენად მოლიანია ეს ლექსი და განუყოფელი მისი შინაგანი აღნაგობა, იმდენად ორგანიულად არის განვითარებული მასში ავტორის პოეტური აზროვნება, რომ მისი მოლიანად გადმოწყობა მომიხდა; მაგრამ კრებულში პირტო ეს ლექსი არ არის მიძღვნილი საქართველოსადმი. წიგნში და-

ბედილია ლეკების მთელი ციკლი: „ქართული ციკლი ხმლებით“, „საგერაოს სიმღერა“, „მთე-ზი“, „გზაში“, და ბოლოს მწვენიერი ლექსი „ცხენ-სიმაგრე“, რომელშიც მოიხანს არა მარტო დიდი პატივისცემა ძველ ქართულ კულტურისადმი, არამედ წარსულის ზედვის უნარი დღევანდელ დღეთა მწვერვალებიდან:

Когда над храмом с грохотом теснятся
И зажигает молнии гроза,
Я вижу не иконы, а бойницы
И амбразуры, а не образа.

Как здесь смирит монах свою гордыню,
Когда вокруг не тишина, а бой!
Не монастырь, а древнюю твердыню
Я вижу в час грозы перед собой.

კითხვობ მის ლექსებს და თანდათან ახლოს გრძნობ „უცნობ ქვეყანას“ მისი მაღალი მთებით და სწრაფადმჩქვედარე მდინარეებით, სულ უფრო და უფრო ახლოებენი ზღებიან ის ადამიანებით, რომელთა ცხოვრებასაც გვიხატავს პოეტი.

მაგრამ ა. მევიროვის ლექსების ქართულ ციკლში არის ერთი თავისებურებაც, რომელიც გასაკვირველი და გაუგებარია, თუკი სამიოთ ყურადღებით არ წავიკითხავთ მთელს კრებულს და ყარავად არ გვეცოდინება პოეტის მთელი შემოქმედებითი ბიოგრაფია.

ჩვენ ვგულისხმობთ მევიროვის ზოგიერთი ლექსის სახეთა წყობას, რომლებიც წარმოადგენენ რა მისი მშობლიური რუსული ლიტერატურის ქმნილებებს, ამავე დროს, რომელიც თვისებებით და რაღაც შტრიხებით უნებლიეთ გვაგრძობინებენ ქართული პოეზიის სტიქიასაც.

თი რამდენიმე მაგალითი ლექსიდან — „ვზის ჰეველი“.

ჩვენ ვარსკვლავებს ვიქვრდით,
თათები დავიწვიოთ,
და ვინვარზე
ციცხლი გაიწინელეთ...

აწლხ:

არწივმა ფრთა გაქვრა მანქანას
და ლურჯი ცისაკენ აფრინდა.

არა, ეს გასაკვირველი არ არის. ყოველი ნაწარმოები ხომ უპირველეს ყოვლისა წარმოადგენს ასახვას იმ სინამდვილისა, რომელსაც იცნობს, რომელიც უყვარს და რომელსაც უმღერის პოეტი. თუკი ამას დავუმატებთ ქართულ ლიტერატურასთან პოეტის სულ უფრო და უფრო მზარდ კავშირსა და ურთიერთობას, რომლის შესახებაც შეტყვევლებს მისი მრავალრიცხოვანი თარგმანები, მაშინ გვანგები და ადვილად ასახსნელი გახდება ეს მწვენიერი სტიქიონები.

ეს მიუყენა ორი ძვირე ლიტერატურის ურთიერთ გამომდინარეების შესანიშნავი პროცესისა და

შინაგანი, ორგანიული სიახლოვის საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენს.

ცხოვრების ცოდნა, ამ შემთხვევაში ქართულ სინამდვილის ცოდნა, ერთ-ერთ მთავარ პირობას წარმოადგენს პოეტი — მთარგმნელის წარმატებითი მუშაობისათვის. მართალია, გინა არის ისეთი კრიტერიუმი, რომლითაც შეიძლება დიდეს თარგმანის სიზუსტის სიმიდეთ შემოწმება? ასეთი კრიტერიუმი მხოლოდდამხოლოდ თვით ცხოვრებაა.

მომე ქართველი ხალხის მატერიალური და სულიერი ცხოვრების შეცნების ეს დაუღალავი სურვილი და მისწრაფება ნათლად გამოკრთის მევიროვის ქართული ციკლის ლექსებში. რაც კეთილსმყოფელ გავლენას ახდენს მის შემოაზნაზე თარგმანის დარგშიც.

მიუხედავად ამისა, მხატვრული თარგმანის შექმნის გზაზე პოეტს წინააღმდეგობებიც ზედუბოდა, რაც უნდა აღინიშნოს.

3

სსრ კავშირის საბჭოთა მწერლების მეორე ყრილობაზე საბჭოთა კავშირის ხალხთა ლიტერატურათა მხატვრული თარგმანის შესახებ პ. ანტოკოლსკიმ, მ. აუზოვმა და მ. რაღსკიმ მხატვრულ სახეებში დავიხატავს მთარგმნელის მუშაობა. მათ თქვეს: „მთარგმნელის ეტლში. ძველ-ბური წესით შებმულია სამი ცხენი, პირველყოფლისა, ძირაცხენი, რაც წარმოადგენს მთარგმნელის ნიჭის ჩაობას. ძირაცხენის ორივე მხარეს, როგორც წესია, აბამენ დამხმარე ცხენებს. მარცხნივ შებმულია მეტად მკვირცხლი, თავენება ცხენი, რომელიც, როგორც მას მოუპირიანება ისე იქცევა, შეაქნს თავისებურება, მიჭრის თავისუფალი თარგმანის ლალ ველზე, მარჯვნივ უდგას ხანხეკრად ბრმა, ბუკეალიზმის ჯაგლავა ცხენი, რომელიც მოაბორებს სიტყვიდან სიტყვამდე, ერთი ადგელიდან მეორემდე, იმისდა მიხედვით, თუ რამდენი თავა მისცეს საცოხნელიად, რასაც ძლავს ერევა“...

თუკი მევიროვის ეტლში შებმული მარჯვენა დამხმარე ცხენი ვერ ბედავს ზედმეტი ნაბიჯის გადადგმას, მარცხენა თავენება ცხენი ლალად მიჭრის გვერდზე, ცდილობს სწორი გზიდან გადაიყვანოს მთელი ეტლი. ჩვენ მხედველობაში არა გვაქვს თარგმანის ცალკე დეტალები, ცალკეული შეცდომები, თუმცა მათაც, როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, ნაკლები მნიშვნელობა არა აქვთ სწორად და სამავალითოდ თარგმანის საქმეში.

შეიძლება არ დავგეთანხმონ და საბუთად მოიყვანონ ბელარუსის მიერ გარჩეული პოლევოის მიერ თარგმნილი შექსპირის „ჰამლეტი“. შეუძლიათ მოიტარონ დიდი კრიტიკოსის სიტყვები იმის შესახებ, რომ „პოლევოის თარგმანში ჩანს თავისუფლება, ჩანს, რომ ვის ეწავდა გადაეცა სული და არა სიტყვა. ამის გამო, ხანდახან შორდებოდა რა დედანს, იგი ამით სწორად გადმოგვ-

ეცმა მას: თარგმანის საიდუმლოებაც სწორედ ეს არის“. მაგრამ, ჯერ-ერთი, ბელინსკის მთელი პაიასი მიმართულია ფორმალისტურ, სიტყვასიტყვითი თარგმანის წინააღმდეგ, რითაც იგი ამტკიცებს, რომ თარგმანი უნდა გავიგოთ, როგორც მხოლოდამხოლოდ მხატვრული შემოქმედების აქტი. მეორეც, ბელინსკი ნათლად ხელაყვება რა პოლონის თარგმანის ნაყლს, ახასიათებდა მას, როგორც პოეტურ თარგმანს და არა როგორც მხატვრულ თარგმანს, რამაც, მისი აზრით, „მაგიერობა უნდა გავწიოს მათ, ვისთვისაც იგი მიუწვდომელია ვინც არ ცოდნის გამო, რათა შესაძლებლობა შეეცეთ დატყბინენ და იმსჯელონ მასზე“. დაბოლოს, გავისხვინოთ გუბერის მიერ შესრულებული „ფაუსტის“ ნაწყვეტის თარგმანი. „გ. გუბერის მიერ შესრულებული „ფაუსტის“ ნაწყვეტის თარგმანში, — წერდა ბელინსკი, — ხვერი კარგი ლექსია, მაგრამ ჩვენ გვანგავიყვარა იმ ვარემობამ, თუ როგორ შეუსწორებია გუბერს გოეთე პაეისი დასასრულში. მგონია, გოეთე არ საუბრობს ვინმეს შესწორებებს. იგი ან ისე უნდა ითარგმნოს, როგორც არის, ან სულ არ უნდა ითარგმნოს“.

დავეუბრუნდეთ შევიტოვოს. გავეცნოთ, თუნდაც მოკლედ, გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების თარგმანებს.

თი ლექსი „მუხა“, რომელიც გალაკტიონ ტაბიძემ ჯერ კიდევ 1914 წლამდე დაწერა, იმ დროს როდესაც პოეტი იმყოფებოდა ანტირუსისტური ლიტერატურული მიმდინარეობების გველენის ქვეშ. ეს კანონზომიერად გამოიხატება ნაწარმოების იდეაშიც და მხატვრულ ზერებშიც. ლექსი, თავისი იდეური მისწრაფებებით, წინააღმდეგობრივია: პოეტი უმტრის ამაყსა და ძლარე პირსტყვებს, რომელიც პირველი ხელდება მუხს, მის დარტყმას, მაგრამ, ამავე დროს, დასკვნითს სტროფებში პოეტი წერს რამ:

წაიღებს ხსოვნას ვამი პირქვეში,
გასცდება დღეებს, განაძირდება,
მარტოდენ კოტი მუხის ძველ ღრუში
დაისადგურებს და ატირდება!..

ასწორებს რა ამ წინააღმდეგობას, მთარგმნელი მთელ ლექსს აძლევს მხე, მაყორულ ხმას:

Клубится небо низкое, сырое,
Могучий дуб спершил свой ратный труд.
И над могилой павшего героя
В горах обвал грохочет как салют.

პოეტის მიერ ყალბ ისტორიულ ასპექტში ჩაფიქრებული ლექსი პოეტურადაც არასწორად ელტრს. მასში გაჩნდა ამ ლექსისათვის მიუღებელი, არაბუნებრივი სახეები:

„Ветвистый дуб, как часовой в дозоре“,
„Будет умирать, как часовой“, „Как после
орудийного обстрела, на пепелище тишина

легла“, „И над могилой павшего героя в
горах обвал грохочет как салют“

ასევე დამაჯერებელი არ არის გალაკტიონ ტაბიძის მეორე ლექსის თარგმანიც: „სევანეთში დაბრუნება“. იგი შემოკლებულია, მთარგმნელი ზუსტად არ გადმოგვცემს პოეტის მიერ გამოთქმულ აზრებს, სახეთა წყობას, ინტონაციას, რაც გვაფიქრებინებს, რომ მთარგმნელს პოეტი ბოლომდე არა ჰყავს გავებულა.

თი, ამ ლექსის დასაწყისი:

ნახა ევროპის ქალაქები სხვანი და სხვანი,
როდესაც მტერი ძირს განერჩობა

ნილიაბდილი.

ახლა საყვარელ სამშობლოში ბრუნდება

სევანი,

ბრუნდება სევანი სამშობლოში ომგადახდილი.

თი რუსული თარგმანიც:

Весенние тропы
Пропитаны талой водой,
Домой из Европы
Шагает солдат молодой.

რომ არაფერი ვთქვათ იმის თობაზე, რომ ამ თარგმანში ძალიან მცირე რამ არის საერთო ქართულ დედანთან, იგი განსხვავდება, და ძალიან მკვეთრადაც განსხვავდება, მისგან თავისი ინტონაციური წყობითაც, რატომღაც ჩანახატითაც.

გ. ტაბიძის ლექსი დაწერილია ფართო, ეპიკური მანერით, თარგმანი კი ელტრს მსუბუქად, ხანდახან სასიმღერო შაირებსაც კი მოგვაგონებს.

შემთხვევით არ შეგვჩებულებურა გ. ტაბიძის ლექსების თარგმანებზე, რადგან ამბობენ, რომ გ. ტაბიძისა და ი. გრამაშვილის ლექსების თარგმანა შეუძლებელია. ასეთ დასკვნას იმითაც ასაბუთებენ, რომ ამ პოეტების შემოქმედება იმდენად თავისებური და იმდენად ნაციონალურია, რომ მისი სხვა ენაზე გადაცემა შეუძლებელია (ლაბარაკობენ არა მარტო ნაციონალური კოლორიტის დაკარგავზე, არამედ თარგმანის სრულ შეუძლებლობაზე).

ამის მსგავსი ავსოსტიციზში თარგმანში ახალი არ არის, ჩვენ ვიცით, თუ როგორ იბრძოდა რუსეთის რევოლუციურ-დემოკრატიული კრიტიკა იმ შეგუბლებუბათა შესახებ, თითქოს სხვა ენებზე ვერ ითარგმნებოდა პეშენის, გოგოლის, ლერმონტოვის და რუსული ლიტერატურის სხვა კლასიკოსთა შემოქმედება, თუმცა იგი წინააღმდეგნა და ნაციონალური ცხოვრების უაღრესად დიდ ენციკლოპედია. ბელინსკი წერდა, რომ „გოგოლი რუს პოეტთა შორის ყველაზე უფრო ნაციონალური იყო, და რომ მისი არ უნდა ეწინააღმდეგებოდა თარგმანს, თუმცა მის ნაწარმოებთა სწორედ ნაციონალურობის გამო, საუკეთესო თარგმანშიც კი, არ შეიძლება არ შესუსტდეს მისი კოლორიტი“.

ეს იყო ნათქვამი ასა წლის წინათ, როდესაც რუსი პოეტები ის-ის იყო გამოდიოდნენ თარგმნითი ოსტატობის დაუფლების ფართო გზაზე. ამ შირივ დღეს იმდენად დიდია მიღწევები, რომ შეგვიძლია მოვითხოვათ ნამდვილად სამაგალითო თარგმანები, რომლებსაც შეეძლება მკითხველს ორიენინლის მაგვრობა გაეწიონ. ამ მოთხოვნათა სიმართლეს ამტკიცებს აგრეთვე ალ. შევიროვის თარგმანების დიდი უმრავლესობა.

4.

ვიღაცამ თქვა, რომ თარგმანი ვეგაონებს ზალიანის შეიარე მხარეს. სურათი იგივეა, ოღონდ ფერები უფრო მკრთალად გამოიფერებიან. ერთი სიტყვით, ყველაფერი იგივეა, მაგრამ ზელოვნება არ არის. ეს მართალიც არის, ამ შემთხვევაში ხელოვნება გამკრალა. მაგრამ, შეიძლება სწორედ ეს არის საიდუმლოება, შეიძლება იმიტომ ვაჭრა ხელოვნება, რომ საღებავები გაფერმკრთალდა, აღარ ატყვია ის ნაპერწყალი, რომელსაც შეუძლია შთაბეროს მას სიცოცხლე და სხვისი შთაგონების ქმნილება გახადოს ახლობელი და გასაგებია?

როგორც ზანზ, ეს ასეა. ამას გვისაბუთებს შევიროვის მრავალრიცხოვანი თარგმანი, რომლებიც ფერადიდანებით, საღებავთა ძლიერებით, პოეტური ცეცხლით იშვიათად თუ ჩამოუვარდებიან დღედნებს. ეს თარგმანები მკითხველს საშუალებას აძლევენ არა მარტო ბოლომდე ჩასწვდნენ პოეტის მიერ გამოთქმულ აზრს, არა მარტო ამას, რომ მიზღვდნენ, რა თავისებურებები ახასიათებს თარგმნილ ნაწარმოებებს, არამედ კონკრეტულ, ცოცხალ ფორმაში გვაძლევენ მთელ მის სიმშვენიერეს და ესთეტიკურ სიმჭირფასეს.

Просыпайся, внемли и смотри —
Заскрипели ворота зари,
Скачут белые кони рассвета.
Через черную ночь на рысах
Белогривый несется косяк,
Слышен топот над звездами где-то.

Свег в окошке бессонном потух,
Проболтался об утре петух.
Горы ожили в утреннем гуле,
Все прозрачнее даль, все ясней,
Коня белые черных коней
Грудью в пропасть с обрыва столкнули.

ასეა თარგმნილი ალექო შენგელიას ლექსი „განათილი“. იგი ისეა შესრულებული, რომ მთარგმნელი ღრმად ჩასწვდომია სხვის ზანაფიქრს, რაც იმდენად ახლობელი გამხდარა მისთვის, რომ რუსული ლექსი ისეთივე მღელვარებით იკითხება, როგორც ქართული.

მაგრამ, შეიძლება ამ შემთხვევაში ჩვენ ვეზიბულავს ის რომანტიკული ნაკადი, რომელიც ასე ნათლად ჩქედს ლექსში, და სწორედ ამან მისცა მთარგმნელს შესაძლებლობა შეენარჩუნებინა ლექსის ემოციური მხარე რუსულად ნათარგმ-

ნისათვის?... არა, ეს ასე არ არის. მთელი ძალი მთარგმნელის პოეტურ ნიჭშია, რის შედეგადაც მთარგმნელმა შეძლო და გადმოეცა ქართული ლექსის სახეთა წყობის თავისებურებაც, მისი რატიმული სურათიც, ლექსის შინაგანი ინტონაციაც, მისი ბგეროვნობაც კი: „Через черную ночь на рысах“, ანდა: „Слышен топот над звезда где-то“, — მშვენიერად გვიხატავს ლამის სიზნულსაც და ცხენის ტოტების ცემის თავისებურ ბგერასაც.

ალექო შენგელიას ლექსი ა. შევიროვის წიგნში ახალი თარგმანია, იმიტომ პირველ რიგში ვასახელებ მას. მაგრამ ამ კრებულში მხოლოდ ეს ლექსი არ არის ასე მშვენიერად გადათარგმნილი. ლექსების დიდი ნაწილი მხატვრული ოსტატობის სწორედ ასეთი სიმდიდრით არის შესრულებული. ეს ლექსები, — ამას ზაზი უნდა გავსვას, — შევიროვის თარგმანების გარკვეული ტენდენციების სახეს ქმნიან.

ამ ტენდენციებს ჩვენ ვხედავთ არა მარტო თარგმანის პოეტურ გამოთქმებში, არამედ ამ მისწრაფებაში, რომ ლექსი იყოს უაღრესად სწორი, ზუსტი, ამ სურვილში, რათა ყველაფერი არსებითი შეუნარჩუნოს ორიენინალს.

შევიროვის პრაქტიკაში ამ ტენდენციის ზრდა და განვითარება მოხანს როგორც ლირიკული ხასიათის ლექსების თარგმანში, ისევე სამოქალაქო ლირიკის ხასიათის ნაწარმოებთა თარგმანშიც, რომლებშიც გარკვევით ვლერს პოეტის პუბლიცისტური ხმა.

შემართული სიმონ ჩიქოვანის ლექსების თარგმანს, ლექსებისა, რომლებიც სამართლიანად შეუყვარდათ მკითხველს, რადგან ეს ლექსები აღსავსეა პოეტური მღელვარებით და მათ გაახინათ არა მარტო შემეცნებითი ღირებულება, არამედ დამოუკიდებელი ესთეტიკური ღირებულებაც როგორც მთარგმნელის შემოქმედების ნიმუშს.

ისეთი ლექსები, როგორცია „წერილი ტატრიდან“, „ფორე წერილი“, „შოპენის სოფლისაყენ“ და ბევრი სხვა, იმდენად ბუნებრივად და მშვენიერად ეტურენ, ფიქსეებ რომ თარგმანს. კითხულობ.

ჩიქოვანის ლექსების თარგმანები გვიჩვენებენ პოეტის მისწრაფებას შექმნას ნამდვილად ისეთი მხატვრული თარგმანი რომ იგი იყოს პოეტური და დედანთან მართალიც, ოღონდ არა ისეთი გავებით, თითქოს მთარგმნელი სიტყვასიტყვითს თარგმანს ესწარფოდეს.

ვიკმართო მხოლოდ ერთი მაგალითი. ს. ჩიქოვანის ლექსში — „წერილი ტატრიდან“ არის ასეთი სტრიქონები:

ჩემი ტრფალია არ გაორდება,
სხვას არ გაყვება ჩემი ფიქრები.
აი, ამ სტრიქონების რუსული თარგმანიც:

„Моя любовь в разлуке не двонется,
Я жалких клятв любимой не даю“.

მეორე სტრიქონის წაკითხვისას ბუკვალისტები მამინვე შეშფოთდებიან, განაცხადებენ, რომ მას ორიგინალთან არაფერი საერთო არა აქვსო, რადგან მასში ნათქვამია: „სხვას არ გაპყვება ჩემი ფიქრები“. ასეთი მტკიცება კრიტიკის ვერ უძლებს, იგი წარმოადგენს მანკიერი მოთხოვნის შედეგს: ითარგმნოს სიტყვები და არა აზრი, საბჭო.

რა სურდა ეთქვა მეორე სტრიქონში პოეტს, რა აზრს გამოთქვამს იგი? პოეტი ამბობს, რომ ის არასოდეს არ უმტყუნებს თავის სატრფოს, სამუდამოდ შეინახავს გულში სიყვარულს. ასეთია ამ ქართული ლექსის აზრი, რომელიც გადმოცემული უნდა იქნეს რუსულ ენაზე, რასაკვირველია, ისეთივე პოეტური ფორმით. მისი გადამწყვეტა შეიძლება იყოს სხვადასხვანაირი, მაგრამ, ჩემი აზრით, ამ შემთხვევაში შეეიროვნა შეძლო სწორი პოეტური არჩევანის მიღება. დაეუმატოთ

ისიც, რომ სტრიქონი —

Я жалких клятв любимых
не забываю

გამოწვეულია სიტყვით — „ტრფიალი“. წინა სტრიქონიდან „ტრფიალი“ რუსულად ნიშნავს სიყვარულს, მაგრამ ძლიერს, დიდს. პოეტის ჩანაფიქრის ეს ნიუანსი კომპენსირებულია მეორე სტრიქონით.

სიმონ ჩიქოვანის ლექსების თარგმანები, ისე როგორც სხვა თარგმანები, მეციროვის მიერ შესრულებულია სწორი ესთეტიკური პოზიციებიდან. ისინი შეტყველებენ პოეტის მტკიცე წინსვლაზე ნამდვილი მხატვრული თარგმანის შექმნისათვის.

მეციროვის თარგმანები დიდ როლს ასრულებენ ქართული პოეზიის პოპულარიზაციის საქმეში საბჭოთა კავშირის მრავალმილიონიან მკითხველთა შორის.

ქართული საბავშვო ლიტერატურა

საბავშვო პროზის ისტორიიდან

საბჭოთა საბავშვო ლიტერატურა მნიშვნელოვანი და განუყოფელი ნაწილია ყველაზე უფრო იდეური, ყველაზე უფრო მოწინავე და ყველაზე უფრო რევოლუციური საბჭოთა ლიტერატურისა. საბჭოთა საბავშვო წიგნმა ემოციური და მდიდარი მხატვრული ფორმა უნდა მისცეს იმ იდეებს, რომლებიც გამომდინარეობენ კომუნისტური აღზრდის მთელი სისტემიდან.

საბავშვო ლიტერატურას და პედაგოგიურ აზროვნებას აერთიანებს ერთი მიზანი: ბავშვის აღდგენა, მორალური და ესთეტიკური აღზრდა ამიტომ ვასაგებია, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ჩვენს ქვეყანაში საბავშვო ლიტერატურას. მაგრამ, სამწუხაროდ, იგი ყოველთვის როდის ღვას თავისი მოწოდების სიმაღლეზე.

კომუნისტური პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა ჯერ კიდევ 1941 წელს აღნიშნა, რომ საბავშვო ლიტერატურა მოწვევითაა სჭარას და ბავშვის კომუნისტურად აღზრდის ძირითად ამოცანებს; რომ საბავშვო მწერლების წიგნებში გმირი ზშირად მოქმედებს და აზროვნებს არაბუნებრივად, არა თავისი ასაკის შესაფერისად; რომ მას წარმოეული აქვს ბავშვური სიხალისე, ბუნებრივი გართობა და ჯანსაღი სიცილი.

საბავშვო მწერლობის ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა დადებითი გმირის დაბატვის პრობლემაა. საბავშვო წიგნის დადებითი გმირები ზრდიან ნორჩ თაობას. უამისოდ საბავშვო წიგნს ღირებულებაც არ ექნება ბავშვს ისეთი ძლიერი მდგრადილება აქვს მიმბაძველობისაყენ, რომ უარყოფითი მხარეც ადვილად გაიტაცებს ხოლმე. პ. პავლენკო ერთ თავის საინტერესო წერილში აღწერს ასეთ საგელისხმო ეპიზოდს: მთვრალ მამაკაცს, რომელიც ქუჩაში იგონებოდა და ზუღვიწივდა, ბავშვთა გუნდი აედევნა. „მათ ძლიერ მოსწონდათ მისი გამბედაობა, — წერს პავლენკო. — ბავშვები ხარხარებდნენ მთვრალის უშვერ ლანძღვაზე. ნახევარი, საათიც არ გასულა, რომ ბავშვები მთვრალობანას თამაშობდნენ და სიამოვნებით იმეორებდნენ მის გაფთრებულ გინებას“.

მაგრამ ეს იმას როდღ ნიშნავს, რომ საბავშვო მწერალმა არ უნდა დაბატოს თავის ნაწარმოებში უარყოფითი გამოვლენები — ბავშვთა სიცურე, სიზარმაცე, სიჯიუტე, ბავშობა, დიდგულუბა, შურთანობა, უზრდელობა, თავზედობა და მრავალი სხვა მანიერება. სრულიად არა. მაგრამ ეს მანიერებანი უნდა იქნენ მხილებუ-

ლი ნაწარმოებში, ისე უნდა იყვნენ დაბატული, რომ პატარა მკითხველებში პროტესტი გამოიწვიონ. ეს კი დიდად დამოკიდებულია თვეთ მწერლის პოზიციანზე, მის თვალსაზრისზე, რომელიც უნდა გამოსკვივიოდეს ნაწარმოების მთელი მხატვრული სისტემიდან, უარყოფითთან დადებითის დაპირისპირებიდან, დადებითის ძლიევათსილებიდან და მისი გამარჯვებიდან.

ქართულ საბჭოთა საბავშვო ლიტერატურას უამქველად აქვს გარყვეული წარმატებები. ქართულმა საბავშვო წიგნმა მკაფიოდ უჩვენა მოზარდ თაობას სოციალისტური მშენებლობის გრანდიოზულობა, სოფლის მეურნეობის გარდაქმნა; ჩუნერგა აბალგაზრდობის მშვიდობისათვის ბრძოლის იდეები, მოძმე ხალხს სიყვარული, სოციალისტური შრომისადმი მისწრაფება, ცოდნის წყურვილი. რაც მთავარია, ქართულმა საბჭოთა საბავშვო ლიტერატურამ ქართველ ბავშვს მისცა ფართო გასაქანა მრავალფეროვან საზოგადოებრივ ასპარეზზე.

ამავე დროს დიდი და რთული საზოგადოებრივი მოვლენების წარმოსახვა ქართულ საბჭოთა საბავშვო პროზაში, შესაძლოა, ჯერ კიდევ ვერ ღვას სათანადო სიმაღლეზე, ქართულმა საბჭოთა საბავშვო მწერლებმა იქნენ ჯერ კიდევ ვერ გამოკვეთეს ახალი ფორმაციის საბჭოთა ბავშვის. სახე ისეთი მხატვრული ძლიერებით, როგორც იგი ქართულ კლასიკურ ლიტერატურაში იყო გამოკვეთილი (მაგალითად, ე.ე. გაბაშვილისა და ნ. ლომთაძის მოთხრობებში); მაგრამ შეტლობა იქნებოდა არ დაგვენახა ის ახალი, რაც ქართულმა საბავშვო პროზამ უთუოდ მოიპოვა თავის არსებობის მთელ მანძილზე.

ქართულ საბჭოთა საბავშვო ლიტერატურას იცდაცამეტა წლის ისტორია აქვს. მან შესანიშნავი ტრადიციის მიიღო ჩვენი მდიდარი კლასიკური მემკვიდრეობისაგან.

გავისწინათ ქართული საბჭოთა საბავშვო ლიტერატურის განვითარების მთავარი ხაზი.

როდესაც ქართული საბავშვო ლიტერატურის ასპარეზზე (სხვადასხვა ეანრის ნაწარმოებებით) პირველად გამოვიდნენ მწერლები ალით მირცხულავა (მაშაშვილი), კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, კარლო კალაძე, ელიზბარ ზედგინძე (პოლმოლოდინოვი) და სხვები, მათ მოუხდათ ახალი, საბჭოთა იდეოლოგიის შემოტანა ქართულ საბავშვო ლიტერატურაში.

ამ დროისათვის, ე. ი. 1924 წლამდე, ქართული საბავშვო ლიტერატურის თემატიკაში თითქმის არავითარი ცვლილება არ მომხდარა. მაშინ საბავშვო ლიტერატურაში ისევ „ფარვანას ტბაზე“ დაკურადღენ „მუშაბული ზღაპრების ასელები“ და რაღაც მისტიკურ „უკვდავებისასკენ“ ისწრაფოდნენ ბავშვებიც კი. ასეთი ხასიათის მოთხრობები უზნად იბეჭდებოდა 1921—24 წლებში საბავშვო ჟურნალებში — „ჯგერულში“ (ამ სახელწოდებით გამოდიოდა 1924 წლამდე) და „ნაყადულში“ (ამ სახელწოდებით გამოდიოდა 1927 წლამდე).

საბავშვო ლიტერატურაში მომავლედ ძველი თაობის ცნობილ საბავშვო მწერლებს ჯერ ვერ აეღოთ ადგილი ახალი ცხოვრებისათვის, ვერ შეეცნათ ბავშვის კომუნისტურად აღზრდის პრინციპები, ვერ გამოეძინათ ზვეწის ცხოვრებაში მომხდარი ცვლილებების მხატვრულად ასახვის ახალი ზერხები.

ახალი იდეოლოგია, ახალი თემატიკა ქართულ საბჭოთა საბავშვო ლიტერატურაში შემოიტანეს ილია მირცხულავამ (მამაშვილი) და კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ.

აღიო მირცხულავა ქართულ საბჭოთა საბავშვო ლიტერატურაში მოთხრობით მოვიდა. მან თავის პირველ მოთხრობას „ორი ბავშვი“ დაარქვა (დაიბეჭდა 1924 წელს ჟურნალში „წითელი სხავი“). მოთხრობის სათაური შემთხვევითი არ არის. ორი ბავშვი ძველისა და ახალი ცხოვრების მიჯნაზე დგას.

მოთხრობაში ჩვენი სოფელი აღწერილია ისევ საბუნლის გარემოცვაში, მასში არა ჩანს ოქტომბრის რევოლუციის ცეცხლი და მღვდლურ ნერვი. ჯერ კიდევ წერილი კერძო შესაკეთარების იდეოლოგიას თავისი არსებობა არ დაენიშნა ახლისათვის. ამ ძველი და ახალი ცხოვრების მიჯნაზე მღვარი ორი ბავშვი არა მარტო დაბნეულნი არიან, არამედ ძველი იდეოლოგიის მსხვერპლნიც ვახდენენ.

ამ ბავშვების მშობლები ფიქრობენ, რომ ყველაფერი მათ „წინააღმდეგ მიდის! ჩვენითვის, მხოლოდ ჩვენითვისაა ცხოვრება სხვანაირი, ახალი ცხოვრება იგივე სიკვდილია, ორივეს მონები ვართ! დღეს ზენ ცხოვრება გვებრძვის, ჩვენც ვებრძვივით მას, როგორც მომავლადი სიკვდილს“. მათ, მართალია, შეგნებულ იქნათ, რომ მომავლადივეთ „ებრძვიან“ ახალ ცხოვრებას, იციან, რომ განწირულნიც არიან, მაგრამ ახალ ცხოვრებასთან შეგუება არ უნდათ, ახალი ცხოვრების უკეთესობის რწმენა არა აქვთ და ამიტომ თავიანთ შხამსა და შურში იხრჩობიან.

ასეთი მშობლების შვილები, რომელნიც ისევ ლატის თამაშითა და შოლტის ქნევით არიან გართულნი, ერთმანეთსაც კი ვერ იტანენ; ბავშვებს დიდგულობით მშობლები ერთმანეთს გადაუმტრუნენ და ეს ორი ბავშვი ძველმა, შურმა და ღვარძლმა იმსხვერპლა (ერთი თოფით მოკლეს, მეორე წისქვილის ღარში დააბრ-

ჩეს). თუმცა მწერალი მათზე დანაწილად ასობის: „...ქვეყანას, ვინ იცის რას ეტყობა, ვინ იცის, რა ვალს დააკისრებდა მან ცხოვრებაში“.

აღიო მირცხულავამ პირველში „ფარვანას“ საბავშვო პროზაში სასიკვდილოდ განწირული კერძო შესაკეთარე გულზეები, რომლებსაც ახალ სამბძილო სოფელში ცხოვრება აკრთობდა და აწინებდა.

მწერალთა ახალი თაობის ნაწარმოებებში ჩვენ გვხვავთ ნამდვილ ნოვატორობას საბავშვო ლიტერატურის შინაარსისა და ფორმის მხრივაც. უპირველეს ყოვლისა, ახალი სინამდვილის შეგავლენით იცვლება თვით პრობლემატიკა საბავშვო ნაწარმოებებისა. მაგალითისათვის საქმარისა შევადგათო სოფლისა და ქალაქის ურთიერთობის თემის გადაჭრა ძველსა და ახალ ლიტერატურაში.

ჩვენ არავითი კლასიკური ლიტერატურული ნაწარმოებებიც ვიცი (ე. გ. გაბაშვილის, ი. ე. ევლოშვილის, თ. თუმანიანის და სხვ. ნაწარმოებები), რომ ძველად ბავშვების უმეტესობა ღარბ მშობლებს ქალაქში ჩაყავდათ არა სასწავლებლად, არამედ იმისათვის, რომ რაიმე ხელობას ან ვაჭრობას დაეფლებოდა. მაგრამ ქალაქში ბავშვების ბედი ტრაგიკულად თავდებოდა: მატყუარა ვაჭარი ბავშვის უხემ ეწასლატაციას ეწეოდა და მისი სიკაცხლეც უღრთოდ ჭენებოდა.

სულ სხვა სურათს გვხვავთ საბჭოთა მწერლის ნაწარმოებში. ასე მაგალითად, კონსტანტინე ლორთქიფანიძის მოთხრობაში — „პირნიერი თანდო“, — თანდოს მამამ ახალ ცხოვრებას სწრაფად აუღო იღლო და შვილა წიფვანა ქალაქში სასწავლებლად. მისი თქმით, „ქვეყანა გადაჭრაილდა, გამოიკვალა უსწავლელი კაცი ახალდელ დროში არ ვარგავ!“

როგორც გვხვავთ, საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში ქალაქში სოფლიდან ჩაპოსულ ბავშვებს სხვა გარემო დახვდათ. ისინი საზოგადოების ყურადღების ცენტრში მოექნენ. მათში ახალი ცხოვრება დამკვიდრდა, სწავლა და საზოგადოებრივი მუშაობა მათთვის სანდუარ იდეალად გადაიქცა.

ბავშვთა ეს ახალი ჩვევები, იქნა ასახული ლორთქიფანიძის „პირნიერი თანდოში“. თანდოა ერთ-ერთი პირველი ახალი ფორმაციის ბავშვი, უმოსულე ქართულ საბჭოთა საბავშვო პროზაში.

სოფლის ბიჭი თანდო სულ ადვილად შეეწვია ქალაქს. „ცოტა ხნის შემდეგ მისი ცხოვრება თითქოს შეიცვალა, ჩვეულებისამებრ ადრედებოდა, სკოლიდან მოსვლის შემდეგ სადღაც მიდიოდა, მზარად შინ გაზეთები მოქონდა. კითხულობდა, რეველში რაღაცას იწერდა“.

სულერ ცვლილებასთან ერთად თანდო, სახის გამომეტყულებაც გამოეცვალა. ის წმითი ილარ შესცქეროდა ყველას.

სულ მალე თანდომ მოკლე ლურჯი შარვილი და თეთრი ზალათი ჩაიცვა, კისერზე წითელი

ყელსაბვევი მოხვია და სახეგაღიშებულმა გვიკვირებულ ბიძას ამაყად შესძახა: „მე პირვერი ვარო!“

თანდო პირველი შემოვიდა ჩვენს საბავშვო პროზაში პიონერის ყელსაბვევით. თანდო პირველი პიონერიც, რომელმაც სახაფხულო არღელვებულ სოფელში სამუშაო დავალბებები მიიღო პიონერორგანიზაციისაგან და სოფლის ბავშვებიც ორგანიზაციაში ჩაება. იგი ეუბნება სიხარულისაგან გაოგნებულ მამას: „ძალიან ბევრი საქმე მაქვს დავალბებული. ბანაკიდან ამხანაგების ჩამოსვლამდე უნდა გვივცოთ გლეხების მდგომარეობას და ამხანაგები რომ ჩამოვლენ, მათ უნდა დავემპაროთ მუშაობაში. უნდა დავუხლოვდეთ გლეხებს, — ასე გვიანდერძა ძია ლენინმა“.

პიონერ თანდოს ჩვენს ლიტერატურაში მალე გაურჩნდნენ თანატოლები. მათ მტკიცედ მოიკიდეს ფეხი საბავშვო პროზაში.

კამბიტალისტური ელემენტებისა და აღმართა შეგნებში კამბიტალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა სათანადოდ იქნა ასახული ჩვენს საბავშვო პროზაში. სოფლად შემორჩენილი ვაფთრებელი ეკლავები საფრთხეს უქმნიდნენ ახალ ცხოვრებაში შესულ ბავშვების სიცოცხლესაც, ისინი არ ინდობდნენ არც დიდებს და არც პატარებს.

ბავშვების ეს ტრაგიკული თავდასაყალი ასახულია გ. ნახუტკინის მოთხრობაში — „მამამ გამომგზავნა“ და ს. მთვარაძის მოთხრობაში — „ამაგი ივრის ხეობაში“.

რით არის საყურადღებო დასაბუღებული მოთხრობები? ახალი ქართული ბავშვების კომუნისტური ფორმირების პროცესების ასახვით.

შევიჩრებთ პირველ მაოგანზე. ქალაქიდან სახაფხულოდ ჩასულ სამაგალითო და შეგნებულ პიონერს — ლეოს სოფელი გამაჟერებული კლასობრივი ბრძოლის ვითარებაში დავხვდით. სოფლად შემორჩენილი კლასობრივი შტრები ვაფთრებით იბრძოდნენ და ყოველმხრივ ცდილობდნენ სოციალისტური შრომის შეფერხებას. ლეო სწრაფად მიხვდა, რომ მის სამ ამხანაგს კოტე — ყოფილი კულაკის შვილი — განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვდა და რომ საჭირო იყო მისი კოლექტიურ მუშაობაში ჩაბმა. ლეომ, პირველ ყოვლისა, სოფლის საბჭოს მოსთხოვა საერთო ობიექტში მონაწილეობის მიღების ნებართვა, ან მიწის პატარა ნაკვეთის გამოყოფა, რათა პიონერები კვლავ გაეფრთხილებინათ კოტრის დასათესად. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ღონისძიების იქნის თვალთ ვუურებდნენ კოლექტივის თავმჯდომარე სიმონი და მისი თანაშემწე თომა, ლეოს, ვანუას და კუპის დაეინებთან თხოვნის შემდეგ შარლად გამოუყვეს თელი საკუთრებაშვილის (კოტეს მამის) ჩამორთმეული ვენახის პატარა დაუმუშავებელი ნაკვეთი.

სიმონსა და თომას ეგონათ, ბიჭებს მიწის ჩიქნა მალე მოსწყინდებოდათ და თავს მია-

ნებებდნენ, მაგრამ უფროსები მოტყუებდნენ. ბიჭები დიდი ხალხით მომარტყნენ. მიწის ნაკვეთზე, ლეო ამითაც არ დაქნაყოფილდა: „ის თვალს აღევნებდა კოლმურნების თავდადებულ შრომას და ბაძვდა მათ, აკერებდობა მათ საუბარს, განსაკუთრებით ყურადღებას აქცევდა გლეხებისა და კომკავშირელი თომას მოპყრობასა და საუბარს კოტრისა: „მამაშერი კოლექტივის მტრია და დანგრევას გვემუქრება, შენ ნუ გაყვები მამაშენის გზას... შენ პატარა ხარ, სიცოცხლე წინ გიღვეს და საწვეოსკენ უნდა გქონდეს პირი, მამაშენისა ნუ გეშინიან, პასუხს ჩვენ ვაგვიმოთ“. ცხადია, ასეთ ვარჯიშში კოტე მამის გზას არც გაყვებოდა, მაგრამ ბორკტმა მამამ ძალით გაყოლია შვილი: ჯერ დააბორო, მერე ვაგზავნა კოლექტივის ფიკრული საყუობის გადასაწყვად, ხოლო თავის მოკავშირე პეტრეს (ესეც ჯერ დაათო, ათ ჩიფ ლენინსაც დამობრდა) კომკავშირელი თომას მოკვლა დაავალა. თომა შემთხვევით გადაარხა, ხოლო მის მაგიერ პეტრემ შეცდომით კოტე გამაასალმა სიცოცხლეს.

ამ ტრაგიდიიდან ლეოს სათანადო დასვენა გამოაქვს. ის თავის თავსაც აღნაშაულებს და ამხანაგებსაც: მათ ვერ გაუწიეს ინგარიში კოტეს ოჯახში შექმნილ მდგომარეობას და ვერ მოაქციეს ამხანაგი თავიანთი ვავლენის ქვეშ.

შართალია, ლეომ ვერ მოახდინა ზეგავლენა კულაკის შვილზე, მაგრამ, სამაგიეროდ, სხვაზე იმოქმედა და თავისი გზით გაყოლია. იმხანად სოფლად მკორე რიდი იყო პიონერორგანიზაციის ვარჯიშე მდგომი ბავშვების რიცხვი. ასეთი იყო უსაქმური და ცუდლტობას მიჩვეული ბიჭების მთელი ჯგუფი, კიდაობაში განთქმული ილას მეთაურობით.

როგორც ცნობილია, ბიჭებს ბანაობა უყვართ. მდინარის დიდი საბანაო ილას დავსაკუთრებინა. როცა ლეომ მოისურვა იქ ბანაობა, მას ეს ძვირად დაუჯდა. ილა მხოლოდ იმას ძალედა ბანაობის ნებას, ვინც წააქცევდა მას. ლეომ გასაკიარი გამბედაობა და, ამავე დროს, თავდაქერა გამოიჩინა. ის არც ილას მუქარას შეუშინდა და არც კიდაობის უცოდინრობას. ილამ რამდენჯერმე წააქცია ლეო. ლეოს ამომარაგებდა სანაძლეო მოგების სურვილი. საქმე ისაა, რომ ლეო და ილა შეთანხმდნენ: თუ ილა წააქცევდა, ლეო არ იბანებდა დიდ საბანაოში, და თუ პირიქით მოხდებოდა, ლეო თავისი ჯგუფით იბანებდა, ხოლო ილა პიონერორგანიზაციაში შევიდოდა. აი რისთვის იბრძოდა ლეო. თუმცა იგი აშკერად დამარცხდა, მაგრამ მის არ შეუშინდა. მან თავისი გამბედაობით, სულგრძობლით, თავდაქერი, სულერი სიმაღლით და შინაგანი სიძლიერით პატრისციემა დაიმსახურა. არა მარტო თავისი მეგობრებისა, არამედ მოწინააღმდეგე ჯგუფისაც კი. აი ამიტომ ლეოს ფიზიკური დამარცხება არაჟერად ჩანს მის შორალურად გამარჯვებასთან.

ლომ მტკიცე ნებისყოფის პიონერია, მის შეუძლია დისახული მიზნის მიღწევისათვის თავდადებული ბრძოლა. მან დიდი მონღოებით ისწავლა ვანუასაგან ჭიდაობის ყველა ზერხი. ბოლოს დადგა ლეოსათვის სანატრელი კვირა, როდესაც ჭიდაობა დაინიშნა, ჭიდაობა იმ სოფლის მთელი ბიჭუნებისათვის ზეიმად გადაიქცა, რაც ატარის შესანიშნავად აქვს აღწერილი.

ლომ უკვე ორჯერ წააქცია ილა. ლეოს თავისი სანამღუო არასოდეს დაეფიქრებია, მაგრამ ის იმასაც გრძნობდა, რომ ჭიდაობაში გამარჯვების ზერხითი პიონერორგანიზაციაში შეყვანა პოლიტიკურად არ იყო გამართლებული, ამიტომაც მან თავზე არ მოახვია ილს თავისი ნებნისურვილი, არც კი მოაფონა მის სანამღუოს პირობა, გადაწყვიტა მოეცადა იმ დრომდე, როდესაც ილა თავისი ინციატივით მოვიდოდა პიონერებთან. ლეოს ჩანაფიქრი სწორი გამოდგა. უფრო მეტიც — ილსთან ერთად ორგანიზაციაში ჩაეწერა ილას ამხანაგების მთელი ჯგუფი.

ლეოს სახე ახალი, საბჭოთა ქართველი ბავშვის სახეა, ლომ თავისი თვისებებით, ხასიათით მოქმედებაში გამოაღვინა, პიონერული შეგნება გამოიჩინა, პირადი მაგალითით დარაზმა თანატოლები და ყველაზე ჩამორჩენილ ბავშვებსაც კი გაუღვია სურვილი გამხდარიყვნენ მოწინავე პიონერები.

გ. ნახუცრიშვილის მოთხრობას — „მამამ გამოგზავნა“ დღესაც არ დაუკარგავს თავისი ადურ-მხატვრული ღირებულება და აღმზრდელობითი მნიშვნელობა. პიონერ ლეოს სახე დღესაც ახდენს კეთილმოყვად გაგულნას სორჩ თაობაზე.

ჩვენი ახალ სოფელს სულ მალე აღარ დასჭირდა ქალაქიდან საზაფხულოდ ჩასული ლეოსთან ერთადელი პიონერების დახმარება. თვით სოფლის პიონერთა კოლექტივიმ გამოიწვრონენ მოწინავე პიონერები.

ს. შთვარაძის მოთხრობაში „ამბავი ივრის ხეობაში“ სწორედ ასეთი მოწინავე პიონერები მოქმედებენ. მათ მეთაურობენ ლაშქარა და ზეინაბი.

არც ამ დროს იყო ჩვენი სოფელი დაშვილებული. კლასობრივი მტრები, ყოფილი „ოჯახი-შვილები“ და ყოფილი მეპატრონეები, ყოველნაირად ზელს უშლიდნენ კოლმეურნეობებს, აწყობდნენ დივიციებს, ეწეოდნენ ძარცვა-გლეჯას. მოთხრობაში აღწერილია ბრძოლა სოფლის წისქვილის გარშემო სოფლის მოწინავე ახალგაზრდობასა და ყოფილ მეპატრონეებს შორის.

უპატრონოდ დარჩენილ წისქვილს (მეწიქვილი) ზეოს მოხსნეს მავნებლების ზელის შეწყობისათვის), ლაშქარის ინიციატივით, პიონერები გაუხდნენ შეფად და საზაფხულო არდადეგებზე მათ ის სანიმუშოდ მოაწყვეს და აამუშავეს. ამით მათ შესაძლებლად გახდა ილა სოციალური და ზალის შეიტანეს. მაგრამ პიონერებმა

იოლად როდი მიაღწიეს გამარჯვებას. მათ დიდი ჯიჟა დაადგათ, დიდი ფრთხილად წარიმა დასკრიდათ და დიდი ბრძოლა — გადამტანეს ყოფილ კელაკებთან, წისქვილების ყოფილ მეპატრონეებთან: ზესოსთან, ზენოსთან, ყოფილ „ოჯახი-შვილებთან“ — ბოხვერასთან და საზონასთან. კლასობრივი მტრების წინააღმდეგ ბრძოლაში მათ მსხვერპლები კი გაიღეს.

პიონერებიც მიერ სანიმუშოდ მოწყობილ წისქვილს ყორნებით თვის დასტრიალებენ ბოხვერა და საზონა. მათ ბოლა აბრბობთ, რომ შავი საქმეების თვმესაფირი — წისქვილი — გამოიკლავს „ლაშქარელები“, რაგორც ისინი უწოდებენ ლაშქარს ჯგუფს.

რაგორია თვით ლაშქარა? რითი დაიმსახურა მან თანატოლების პატივისცემა, რითი მოიბოვა მტკიცე იტორიტეტი? ლაშქარა ნამდვილი თანამედროვე ბავშვია, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, საზრიანი, მოზადებული, ენერგიული და ინიციატივანი. მას კარგად აქვს შეგნებული თავისი მოწოდება: მუდამ იყოს საზოგადოებრივი ინტერესების სადარაჯოზე. ამავე დროს, ის მეორეხედიც არის, ბრძოლისა და შენების რომანტიკით გატაცებული. ლაშქარა წისქვილში ღამეებს ათევს. ხშირად მას თვალწინ ეხატება მომავლის სურათები, წარმოუდგება ფართოდ გაშლილი წარმოება, ოცნებობს წისქვილს გაუმჯობესებაზე, გარემო მიდამოების გამოშვენიერებაზე. აი ასეთ პერისპექტივას გადამშლის ის თავის ამხანაგებს: „აბა, გახედეთ ამ შიდაშობს! არხვადმა ფართო საბაისტენ ადგილები, არხვამოლა კი უზარმაზარი კაქოს ხეები და მის გარეთ საკმაოდ მზრადილი მინდვრები! კოლექტივი, იმავე საბჭოსა და კომკავშირის ნებართვით, მალე დაიწყებს ადგილების ბარჯას, მინდვრებს მოგვიხნავს. გაავაშენებთ თუთის ქალას აბრეშუმის ქიისათვის. მე იმედი მაქვს კოლმეურნეობები აქ გააშენებენ ვენახებს, ააყვავებენ ბოსტნებს, ხეხილებს და ეს ნახევრად მკვდარი და მოკლენილი მზარე დაურეტელი დოვლათის წყაროდ იქცევა! მე ყველაფერი ეს თვალწინ მიდგას და შევხარი ივრის ხეობას, სადაც კერო მურენეთა ზანტი და მოათენილი სოციალისტური მავიერ ფრთებს ვაშლის სოციალისტური კულტურა!“

ლაშქარა ისე გატაცებით ღამარავობდა, თითქოს ნამდვილად ხედავდა ივრის ხეობაში უკვე ძულეაბოსილად დამკვიდრებულ სოციალისტურ კულტურას. მსმენელების ფიქრი, დაიძონა ამ მეოცნებე პიონერმა. მაგრამ მის ღამაზ ოცნებას დროებით ფრთები შეუწყვეს სხვადასხვა გარემოებამ, პირველ ყოვლისა, კლასობრივმა მტერმა. ბოხვერამ და საზონამ წისქვილის არბი გააფუქეს და ამით მუშობა შეაჩერეს წისქვილში. ამ მარცხმა გლეხების ნაწილის უმეყოფილება გამოიწვია, ეკვა დაუბადა მათ ახალგაზრდების საქმიანობის მიზანწინააღმდეგობაში. მამები შეიღებს აუშვებდა. დროებითი სიმძვლე-

ბით გამოწვეული უკმაყოფილება, პირველ რიგში, ლაშქარის მიმართ გამოძლანდა. მას მძიმე მდგომარეობა შეექმნა და მთელი სიძიმით დააწვა პასუხისგება. წისქვილის მარცხი, სოფელში მითქმამოთქმა, საბჭოსა და კომკავშირის უკმაყოფილება ყველაზე მეტად ლაშქარის გულს ზეღებოდა. ლაშქარის დრამამ კულინაციის მიხედვით პიონერ-ორგანიზაციის კრებებზე, როდესაც მას მარცხით გულგატეხილი, დროებით შეუყოვნებელმა ამხანაგებმა შეაკვირეს ზურგი.

ამ ჭეშმარიტად დრამატულ სიტუაციაში მკვეთრად გამოძლანდა მოთხრობის მეორე მთავარი გმირის, ზეინაბის ხასიათი და ბუნება. ზეინაბი ხალასი ბუნების ახალგაზრდაა, ჩემი და ბევრით მამულაყვა. მაგრამ მას გააჩნია მტკაც ხასიათი; წამოწყებული საქმისადმი ერთგულება და შრომის სიუვარული ამორავებს. ის სწორედ ამ ზეინაბმა გაილაშქრა უკმაყოფილო პიონერების წინააღმდეგ და საყუდურით მიმართა მათ: „ჩვენ, კომისიის წევრებს, სამი თვეა მშვიდად არ გვიძინებია. აქ ამბობენ თითქოს წისქვილის საქმე უჯრუჯერობით ვერ წავიციეთ წინ. დაბ, ეს იმეტომ, რომ ჩვენ ის სრულად მოუწყობელი ჩავისარეთ და საბჭოს ახლა ვაწყობინებთ. ვანა ღირს, რომ არხის გაფუჭებას გამო ყველაფერი ჩავშალოთ?“ და მან დამაჯერებლად აუხსნა ამხანაგებს წისქვილის მდგომარეობა. ზეინაბის სიტყვა ვადამწყვეტი აღმოჩნდა. მისმა მგზნებარე გამოლაშქრებამ ყველანი დაარწმუნა. წისქვილი ისევ პიონერებს მიანდევს; გადამწედა, აგრეთვე, არხის კედლის აშენება.

თვალს წართმევდა მაყურებელს ლაშქარის ილტიკებელი და თავდაიწყებული ტრადიციული კედლის ამომყვან მუშებში. მისი შრომა ზეინაბი უფრო ჰგავდა. რაოდენი სიხარული იყო ამ ბავშვში, როდესაც წყალი კვლავ წამოვიდა წისქვილის ღარში ლაშქარის სრულად თავდაიწყდა განცილება, დღეს უკვე განვილია, ტაყვანა და მწუხარება. წისქვილი მუშაობდა, სოფელი დამშვიდდა. წისქვილს კარგი მენისქვილუ ჰყავდა. პიონერებმა სიკოცხლე და სიმხიარულ შეიტანეს მესაღმკვეთთა რიგებში, უკითხავდნენ მათ გაზეთებსაც და რადიოთიყ ამშინინებდნენ სხვადასხვა აბავს. მაგრამ ყოველივე ამან კიდევ უფრო გაავრცელდა და ვაახელა კლასობრივი მტერი. წისქვილთან კვლავ გამოჩნდნენ ბიჭერისა და საზონის ლანდები, მათ სოფლიდან გაძევება ვერ აეტანათ და გადაეწყობათ: „კაცი ლაღსა და ტუქუს წყლი ჩამობრტყს. შევოწროება და ჩავერა კი სისხლით უნდა განიბანო“. სწორედ ამ ლაშქს, როდესაც პიონერები წისქვილში ლხინობდნენ, მტრებმა ღარში წყლის ჩასაკეტად ბობები მოშალეს. წყალია გზა იცვალა პირველმა ზეინაბმა გაიკო წისქვილის თვლებს განერება და ვაჯარდა სიბუნელში. მო-

ზღვაებელმა ტალღამ საყვრ დასა და ბოიბთან ერთად ვოგონავ ვაიტაცა. ყველაფერი ისე სწრაფად მოხდა, რომ ვერცხვენი ვაგო. ყველა გრძნობდა, რომ ზეინაბი დაიღუპა ანა შეშთხვევით, არამედ მტრის ხელით. ამას კი მიგნება უნდოდა. ლაშქარზე ყველა ამ მოვლენამ ძალიან იმოქმედა. თავდადებული ძენმა ზეინაბის გვაშისა, მისი დიდი წუხილი მეგობრის დაკარგვის გამო, სეგდა — ყველავე ეს ამქლანებს ლაშქარის მეგობრობის უნარს, თავდადებასა და ერთგულებას. ახლ ლაშქარის ერთადერთი სურვილი ამორავებს: აღმოჩინოს ზეინაბის ქველდები, გამოაშქარავოს ხალხის მტრები. აქ ჩანს ლაშქარის კომუნისტური შეგნება, კომუნისტური მორალი, ლაშქარამ კვლავ ძალა მოიკრიბა. მის შეუბოვრობა, სიხიზლე კვლავ დაუბრუნდა და წისქვილს მიაშერა. ის დაბრუნე მივიდა. მტრებმა ბელდიდან პერი გაიტაცეს. მაგრამ ლაშქარამ მიუსწრო, ის თავისი უგუფით მამაყად გადებლბა ავაბავებს, საფრთხეს არ შეეშინდა და კიდევ ერთხელ დაამტკიცა თავისი ერთგულება ხალხის საქმისადმი. ხალხს მტრები, ზეინაბის მეკლენი გამოაშქარავდნენ. ზეინაბის გადიდებული სურათი კი სკოლის დარბაზში ჩამოყიდებული, თითქოს მოუწოდებდა ლაშქარისა და მის ამხანაგებს მომავალი შრომა-ბრძოლისაკენ.

ასეთია ს. მოვარაძის მოთხრობის სიუვეტური ქარვა და იმედური პრობლემატიკა, მის მიერ დახატული მოწინავე ახალგაზრდების სახეები. მიუხედავად ზოგერთი, ზმირად მნიშვნელოვანი შხატერული ნაყოვანებისა, ს. მოვარაძის მოხრობამ, ისე როგორც ნახუციშვილის ნაწარმოებმა, თავის დროზე გარყვეული როლი შეასრულა, ხელი შეუწყო ჩვენი ახალგაზრდობის კომუნისტურად აღზადის საქმეს.

ასეთია ქართული საბჭოთა საბავშვო პროზის ისტორიის ზოგერთი ფურცელი, რომელიც თვალნათლივ მოწმობს მას, რომ ქართული საბჭოთა საბავშვო პროზა სათავეებიდანვე არც ისე ღარიბია, რომ მასში წარმოდგენილია ახალი ფორმაციის ბავშვების საინტერესო სახეები. თანდას, ღერს, ლაშქარის, ზეინაბის და მათი მსგავსი ბავშვების მორალური თვისებები ტიპიურია საერთოდ საბჭოთა ბავშვებისათვის. ამიტომ ამ სახეებმა დღესაც არ დაკარგეს მნიშვნელობა. ვანა ჩვენი მიერ დახასიათებული ბავშვები თანამედროვენი არ არიან? მათი სახეები, მათი ხასიათი წარმოდგენილია მრავალგვარი სიტუაციებში და გარემოებაში, ნაჩვენებია განვითარებაში, მოძრაობაში, მოქმედებაში, საქმიანობაში.

თანდას, ღერსა და ლაშქარის ტიპის ახალგაზრდობამ ისახელა თავი დიდ სამშულო ომში. ამ ახალი ნორჩი თაობის ცხოვრებაც აისახა ქართულ საბჭოთა საბავშვო პროზაში.

ქართული მწერლები უცხოურ ენებზე

ქართველ მწერალთა ნაწარმოებების უცხოურ ენებზე თარგმნას არცთუ ისე ხანგრძლივი ისტორია აქვს. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ძველ ქართულ მწერლობის თითოერთი ძეგლის ბერძნულ ენაზე თარგმნის შემთხვევებს, შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენი ლიტერატურის ნიმუშების სისტემატური თარგმნა უცხოურ ენებზე მხოლოდ გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან იწყება. ცხადია, მანამდეც იყო ცდები ზოგიერთ ქართულ მხატვრული ნაწარმოების თარგმნისა, მაგრამ ამას შემთხვევითი ხასიათი ჰქონდა და არც თარგმნათა ხარისხი იყო დამკვიდრებული. ასე, მაგალითად, ცნობილმა ქართველმთარგმნელმა მარი ბროსემ, რამდენიმე ქართული სამეცნიერო შრომის ფრანგულ ენაზე თარგმნის გარდა, სცადა, ფრანგულ ენაზე ეთარგმნა ნაწევრები რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნიდან“ და ბესიკის ცნობილი ლექსი „სევდის ბაღს შეველ“.

ბოლოწლებში კამიბირ ლაზინსკიმ, რომელიც საქართველოში ყოფნის დროს დანიტერესდა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნით“, მილიანად თარგმნა იგი პროზად და გამოსცა ვარშავაში. „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანში ლაზინსკის დახმარებას უწევდა ცნობილი ქართველი დრამატურგი გ. ერისთავი. ეს იყო პირველი ცდა შოთა რუსთაველის გენიალური პოემის უცხოურ ენაზე თარგმნისა.

უცხოელი მწერლები, რომელთაც პირველად მოკიდეს ზელი ქართული ლიტერატურის სისტემატურ თარგმნას, იყვნენ გერმანელი არტურ ლაისტრი, ინგლისელები მარჯორი და ოლივერ უორდროპები და ფრანგი ფილოლოგი ჟოზე მურიე. ისინი წლების განმავლობაში ცხოვრობდნენ საქართველოში და სწავლობდნენ ქართულ ზალხის ისტორიასა და კულტურას.

არტურ ლაისტრი საქართველოში ჩამოვიდა გერმანელი პოეტი-მოგზაურის ფრ. ბოდენშტედტის შეგონებით. ბოდენშტედტმა მოგზაურა რა საქართველოში, ისეთი წარმატებული ფერებით აუწყა ლაისტრი, კულტურა და ზალხის ზნე-ჩვეულებანი, რომ ეს უკანასკნელი დაუყოვნებლივ გამოჰყვა ბოდენშტედტის გზას, ჩამოვიდა საქართველოში, შეისწავლა ქართული ენა და მცირე შეადგებდა ორმოციოდ წელი იცხოვრა ჩვენში. ლაისტრს განზრახვას — შეესწავლა საქართველოს ცხოვრება და გერმანულ ენაზე ეთარგმნა ქართული ლიტერატურის კლასიკური ნიმუშები, დიდი ინტერესით შეხვდა ქართველი საზოგადოება, განსაკუთრებით ილია ჭავჭავაძე, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში გერმანელი

სტუმრის მფარველი, მეგობარი და მრჩეველი იყო.

ლაისტრმა უცხოეთის ბრესლაში რამდენიმე სტატია გამოაქვეყნა ქართული ლიტერატურის შესახებ. ა. ჭავჭავაძის, ა. მანაბლის, რ. ერისთავისა და სხვათა დახმარებით იგი შეუდგა ქართული პოეზიის ანთოლოგიის შედგენას გერმანულ ენაზე. ეს ანთოლოგია, რომელშიც მოთავსებულია XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის საუკეთესო წარმომადგენლების პოეტური ნაწარმოებები, გამოიცა 1887 წელს ქ. ლაიპციგში. ეს იყო ქართული პოეზიის პირველი ანთოლოგია უცხოურ ენაზე. აღსანიშნავია არტურ ლაისტრის შემოაბა „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანზე. ლაისტრი იმდენად გაიტაცა რუსთაველის გენიალურმა პოემამ, რომ ქართველი საზოგადოებელთა დახმარებით მოკლე ხანში დაამთავრა მისი გერმანულად თარგმნა და 1890 წელს გამოსცა ღრუბდენში. ეს თარგმანი არცთუ ისე მალაზმანისმოყვანი, მაგრამ მას თავის დროზე მიიწვი დიდი საზოგადოებრივი რეზონანსი ჰქონდა უცხოეთში. ლაისტრს შედარებით კარგად აქვს თარგმნილი ილია ჭავჭავაძის პოეტური ნაწარმოებები და დეკანოზიშვილის „ფსიქოლოგიური ტექსტები“.

სხვა მწერალთა შორის, რომელნიც ქართველი მწერლების ნაწარმოებებს თარგმნიდნენ და ქართული ლიტერატურის საკითხებს აწუქებდნენ უცხოეთის ბრესლაში, აღსანიშნავია ინგლისელი მწერალი ქალი მარჯორი უორდროპი.

მარჯორი უორდროპი საქართველოს პირველად მისი ძმის წიგნის („The Kingdom of Georgia“), შემეწებით გაეცნო. ეს წიგნი 1888 წელს გამოქვეყნდა ლონდონში. ავტორმა იმოგზაურა საქართველოში და გაეცნა ქართული ზალხის ცხოვრებას, მის ისტორიასა და კულტურას.

მარჯორი უორდროპი შეუდგა ქართული ენის შესწავლას, მიმოიწერა გაბაბა ქართველ საზოგადო მოღვაწეთან, კერძოდ, ილია ჭავჭავაძესთან, ხოლო 1894 წელს თეთონიაც ჩამოვიდა საქართველოში. ქართველ საზოგადო მოღვაწეებთან უშუალო ურთიერთობამ კიდევ უფრო გააღრმავა მარჯორი უორდროპის ინტერესი ქართული კულტურისადმი. მან შესანიშნავად თარგმნა ქართული ზღაპრები და ანდაზები და 1894 წელს გამოსცა ლონდონში.

ამ გამოცემის შესახებ „ივერიის“ 1894 წ. № 138-ში მოთავსებულია შემდეგი ცნობა:

„ჩვენ მოგვივიდა ინგლისურ ენაზე დამუშავებული ქართული ზღაპრები. ამ კრებულში დაბეჭდი-

1 „საქართველოს სამეფო“.

ლია 15 ქართლ-კახური ზღაპარი, რვა — მეგრულა — გურულა 14 და 28-ც ანდაზა, წიგნი შეიცავს 175 გვ. და სათურად იწერია: „Georgian Folk Tales“ — translated by Marjory Wardrop¹. წინასიტყვაობაში მარჯორი უორდრობი შენიშნავს, „ამ ჰაიფა წიგნმა შეიძლება მიიქცეოს ინგლისის საზოგადოების ყურადღება, რადგანაც იგი ერთადერთია ვადმოთარგმნილი ქართული საერო ლიტერატურითგან, ინგლისურ ენაზე. ქუთათელის ეპისკოპოსის გამბრიელის ქადაგებამთა გარდა, რომელიც დაჰბეჭდა „Rev. S. C. Malan“-მა 1867 წ., მე სხვა ნაწარმოები ქართული მწერლობისა ინგლისურ ენაზედ არა შევუღლება-რა“².

იმის შესახებ, თუ რა წყაროებით ისარგებლა მ. უორდრობმა ამ კრებულის შედგენის დროს, ის წერს:

„წყაროები, საიდანაც მე ამოვიღე ეს ზღაპრები, შემდეგია: ნაწ. 1 ზღაპართა კრება ბ-ის იღნიამელიისა გამოცემული ქართველთა გამომცემელ ამხანაგობისაგან, 1891 წ. ამ სათურით „ხალხური ზღაპარი“. მეორე ნაწ. შეიცავს მეგრულ ზღაპრებს, 1875—1879 წ. შეკრებილს პროფესორის ალ. ცაგარელისაგან მომეტებული საჩინოსა და ქალიპარტიანოში, რომელიც შეიგულს სამეგრელოში მღვდარეობს. მესამე ნაწილი ამოღებულია ზღაპართა კრებულისგან, რომელიც გამოცემულია ბან ბებურიისგან პეტერბურგს 1834 წ. შეიძლება იფიქროს გაემა, რომ ეს სამეგარი ზღაპრები, გარდა გეოგრაფიელის მგვაგესებისა სულ ერთისანი არიან. მეორე ნაწილი უფრო სადაა და მდაბიო, ვიდრე პირველი, მესამე ნაწილი კი უფრო სასაცილოა და დიდაქტური“³.

როგორც ჩანს, ამ კრებულის შედგენისას მ. უორდრობს დახმარებას უწევდა ი. შანიბელი. კრებულის წინასიტყვაობაში მთარგმნელი წერს: „დასასრულს მადლობას ვუხდელი თვად იანე შანიბელს, თბილისელი მთარგმნელს შექსირისა, რომელმაც ეს ჩემი შრომა დასტამბამდე გადაიკითხა და ჩემს მძის, რომელმაც ვადამითარგმნა ის ნაწილი ამა წიგნისა, რომელიც რუსულიდან არის ამოღებული“⁴.

როგორც იმდროინდელი ინგლისური პრესა იტყობინებოდა, ქართული ზღაპრებისა და ანდაზების გამოცემას დიდი ინტერესი გამოუწვევია ინგლისში. ასე, მაგალითად, ჟურნალი „Saturday Review“ აღნიშნავდა, რომ ამ იჯავარაკებმა შეთხვევლათა დიდი რაოდენობა მიიზღადა:

„ჯერ არც ერთხელ არ გამოცემულა წიგნი ასეთის შთაბრუნებით, როგორიც არის Miss მარჯორა უორდრობის „Georgian Folk Tales“,—

„ქართული არაკები“ — გამოცემულა — კუთრედ ნეტის მიერ, რომლის გამოცემულ წიგნებსაც სწორედ რომ ღამისად იწოდება „Grimm Library“ ეს არაერთი მონათრავლია საერო სიტყვიერებისა, სრულად ახალი მასალა, არაკების სახით დაწერილი, კრიტიკულ გამოკვლევასათვის და დიდად სასამოგნო და სახალისო საშროში საქმეა. ამ წიგნს უფრო ისა ჰქვამს ძვირფასად, რომ ბევრის შეცნობერებისათვის უცნაბ ენითგან არის ვადმოთარგმნილი, რის გამოც ეს წიგნი დიდად იზიდავს „Grimm Library“-ის ინგლისელ მკითხველების ყურადღებას.

Miss მ. უორდრობს ქართულს საერო სიტყვიერებაში ძვირფასია საუნელ უპოვია და თავის წიგნში მოექცევია, რაც ერთადერთი ახალი ამბავია ინგლისელ მკითხველებისათვის. ამ მიზიდველ და მომზიბველ არაკების კრებულის სამი ნაწილია ქართლ-კახურ, მეგრულ-გურულ არაკებისა, — ერთმანეთისაგან განსხვავდება ზასიათითაც და წერის კილოთაც. არსებობთ განსხვავება თვით არაკებში, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს თვით მთარგმნელი არადრია, რის მიზნზეც გეოგრაფიული მღვდარეობა უნდა იყოს ამ ადგილებისა, სადაც არაკები გავიწილი. არაკები ძალიან საინტერესოა და მოწიბობს, რომ ბევრით მსგავსებია ერთმანეთს დასავლეთისა და აღმოსავლეთის საერო სიტყვიერება“⁵.

ჟურნალი „Hotes and Queries“ 1894 წ. № 11 წერდა: „მოთ უფრო დიდი საამოგნებოთ მიეცებებოთ ამ კრებულს, რომ იგი პირველი მაგალითია ქართულითგან ვადმოთარგმნისა“⁶.

ჟურნალი „The Academy“, 1894 წ. 61 ნომერში წერდა:

„ძალიან ბედნიერი აზრი დაჰბადებია Miss Wardrop-ის მოუწადინებია რა ჩვენი ამ ნაკლებად ცნობილი ქვეყნის ფოლკლორთან, ზღაპრებთან და საერო ლიტერატურასთან გაეცნობა, მამაიდ შეუსრულებია თვისიდა ნაქისრი საქმე. მამაიადიო, ვამბობთ, რადგან ქართული ენა საესეა ათასი სიმწელით.

იმედი გვაქვს და დიდი იმედიც, რომ Miss Wardrop-ე აღსარულეს დაიბრებას, ამ ზღაპრების კრებულის წინასიტყვაობაში გამოთქმულს. რა დაჰბეჭდავს „ვ. ტ.“-ის თარგმანს, ამ მე-XII საუკ. პოემისას, რომელსაც ეხლაც აღტაცებით კითხულობენ ქართველები. ამ პოემისა ევროპაში სულ არა იციან-რა (თუ ანგარიშში არ ჩავავლეთ გერმანულად შემოკლებული თარგმანი ლიტისისა“⁷).

1894 წელს „ივერია“⁸ მოათავსა რომელიღაც ინგლისური ვაზეთიდან ვადმომეტედილი რეცენზია ქართული ზღაპრებისა და ანდაზების ინგ-

¹ „ქართული ხალხური ზღაპრები“. თარგმნილი მარჯორა უორდრობის მიერ.
² „ივერია“, 1894 წ. № 136.
³ იქვე.
⁴ იქვე.

⁵ „ივერია“, 1894 წ. № 234.
⁶ „ივერია“, 1894 წ. № 138.
⁷ „ივერია“, 1894 წ. № 138.
⁸ „ივერია“, 1894 წ. № 247.

ლისურ გამოცემაზე. ავტორი მაღალ შეფასებებს აძლევს შთარგმნელის მუშაობას:

„Miss მ. უორდროპს მშვენიერი ენა აქვს, — წერს რეცენზენტი, — მისი ენა სწორედ ზღაპრებისთვის არის მოწყობილი... უმეტესი ნაწილი ამ ზღაპრებისა ჩვენთვის მთლად ახალია, ხოლო რამდენიმე კი იგივე ჩვენი სიყვარულის მეგობარია. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ Miss უორდროპი ამას არ იკმარებს და გაგვაცნობს უფრო ღირსშესანიშნავს ქართველი მწერლობითგან. ჩვენის აზრით, საუკეთესო ზღაპრებია: „მეფის ძე და ვაშლი“, „სიერ ძმა“, „ასფურცელი“. „ქრიჭინა და ქიანველა“, ეს უკანასკნელი ჰგავს ჩვენ ზღაპარს „The House That Jack Built“ („სახლი, რომელიც ჯეკმა ააშენა“), თუმცა ქართული ზღაპარი სჯობია... საქართველო საოცნებო ქვეყანას გავს და მის ყოველდღიურ ცხოვრების წერილმანს ჩვენთვის რომანული ხასიათი აქვს. თარგმანის ენა ჰქვას სასიამოვნოდ ზღაპრებს ყველასათვის, რომელსაც კი უყვარს ლიტერატურა მავშეებისა“.

ინგლისური ჟურნალი „Athenum“ 1894 წ. 3515 ნომერში წერდა, რომ ამ ზღაპრებში დიდი ინტერესი გამოიწვია მკითხველებში და რომ მათში იგრძნობა ქართველი ხალხის დიდი და მდიდარი ფანტაზია.

„ბერმა ჩვენმა თანამემამულემ ნახა მთები ამ მშვენიერი ქვეყნისა, — წერს ჟურნალი, — მარჯობი უორდროპი პირველია, რომელმაც დაჰაბა აზრი, რომ სახალხო ზღაპრები დღიად სანტერესოა და იმის წიგნს ვინც წაიკითხავს, პართლიც გულში მაღლობა აღძრება მისადმი... ვურჩევთ ჩვენს მკითხველებს წაიკითხონ ის ზღაპრები და დასტკენენ, რადგან შიგ ნახავენ მდიდარს ფანტაზიას და ბევრს გადაკრულს სიტყვას ძველ ცრუ-მორწმუნოების შესახებ, რომელიც ქრისტიანობამ, წმინდა ნინოიდან — მეოთხე საუკუნიდან დაწყებული, ვერ აღმოფხვრა აღამიანთა გულდიან“¹.

აღსანიშნავია, რომ ქართული ხალხური ზღაპრების ინგლისურ ენაზე გამოცემის გამოცხადება აშერაიის პრესაც. ნიუ-იორკის გაზეთ „Nation“-ში სპეციალური რეცენზიაც იქნა მოთავსებული ამ წიგნზე.

ქართველი კლასიკოსების ნაწარმოებებიდან მ. უორდროპმა პირველად თარგმნა ილია ჭავჭავაძის „განდეგილი“. ამ ნაწარმოებს უორდროპი გაეცნო ჯერ კიდევ საქართველოში ჩამოსვლამდე. მან წერილი მოსწერა ილია ჭავჭავაძეს და სთხოვა ნებართვა „განდეგილის“ თარგმნისა.

ილიას „განდეგილის“ ინგლისურ გამოცემას მ. უორდროპმა დაურთო წინასიტყვაობა, რომელშიც ზღაპრის ისხამს ქართული ლიტერატურის

ის საუკეთესო წარმომადგენლებს — რუსთაველს, ნ. ბარათაშვილს, ა. ჭავჭავაძეს — სხვ კერძოდ, „განდეგილის“ გარჩენისას წინასიტყვაობის ავტორი ხაზს უსვამს მის მაღალმხატვრობას, პარმონიულობას, თხრობის სისადავეს, რომელიც გამოირჩევა ყოველგვარ ხელოვნობას, მღაღღარდობას და ყალბ პათოსს“.

1896 წ. ინგლისური ჟურნალი „The Academy“ ბეჭდავს რეცენზიას „განდეგილის“ ინგლისური გამოცემის შესახებ, სადაც აღნიშნავს, რომ მ. უორდროპმა საშუალება მისცა ინგლისურ მკითხველებს გასცნობოდნენ და შეეფასებინათ ისეთი დიდი ქართველი პოეტის, ნიქი, როგორცაა ილია“.

შოთა რუსთაველის გენიალური პოემითაც უორდროპი ჯერ კიდევ საქართველოში ჩამოსვლამდე დაინტერესდა. ეს ინტერესი, როგორც ჩანს მასში აღძრა მისი ძმის ილივერის შემოთაღნიშნულმა წიგნმა „The Kingdom of Georgia“. უორდროპი ქართული ზღაპრებისა და ანდაზების ინგლისური გამოცემის წინასიტყვაობაში წერდა ამის შესახებ:

„რამდენიმე წლის წინად პირველად მიზიდა ჩემი ცნობისმოყვარეობა და აღმიძრა გულში ინტერესი საქართველოსი და იმისის მხენ მშვენიერის ერისა ჩემი ძმის მიერ დაწერილმა წიგნმა „The Kingdom of Georgia“ წარსული ორი წლის განმავლობაში მრავალი დრო მოვანდომე ქართულ კლასიკურ ლიტერატურას და განსაკუთრებით მე-12 საუკუნის ეპიკურ პოეტის შოთა რუსთაველის შესწავლას და იმედი მაქვს მალე გავუზიარო ჩემს თანამემამულეთს ის სიამოვნება, რომელიც მე ამ წიგნმა მაგრძნობინა“¹.

მარჯობი უორდროპმა შეისწავლა რუსთაველის პოემა, რომელიც, მისი აზრით, „ქართული ენისა და ლიტერატურის უდიდეს შედეგს წარმოადგენს“ და შეუღდა მის თარგმანს. 1898 წელს მ. უორდროპმა დაასრულა „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანი. თარგმანი დაიბეჭდა მარჯობი უორდროპის გარდაცვალების შემდეგ, 1912 წელს. პირველი გამოცემის ვრცელ წინასიტყვაობაში უორდროპი მოკლედ მიმოიხილავს საქართველოს ისტორიას და გადმოსცემს ზოგჯერ ბიოგრაფიულ ცნობას რუსთაველის შესახებ.

„ეს პოემა — სარკვა განათლებული ერისა, — წერს მ. უორდროპი თავის წინასიტყვაობაში, — რუსთაველი პოეტი იყო ერისა, ხოლო მისი პოემა საკუთრებაა ყველა კლასისა. პოემა აღსავსაა სიკოცხლითა და ოპტიმიზმით. შეგობრობა, სიერობა, ხოლო, განსაკუთრებით, ქალსა და კაცს შორის მოწმობს ერის მაღალ კულტურასა და ცივილიზაციას. რუსთაველისათვის დამახასიათებელია თავისუფალი აზროვნება, მის ცხოვრების საკუთარი ფილოსოფია აქვს, მთელი

¹ „ნათობი“, 1945 წ. № 10; ვ. ურუშიძე, „ი. ჭავჭავაძის „განდეგილი“ და მ. უორდროპი“.

¹ „ივერია“, 1894 წ. № 138.

პოემა გამსჭვალულია თანასწორობის, კეთილ-შობილების და სიყვარულის იდეით¹.

შემდეგ უორდრობი არჩევს პოემის აღნიშვნას, ენას, მის მხატვრულ მხარეებს. მართალია, მ. უორდრობის თარგმანი პროზითაა შესრულებული, რითაც მთლიანად აკარგება რუსთაველის, როგორც ლექსის, უდიდესი ოსტატის მთელი ძლიერება, მაგრამ მასში კარგად არის ვაღმოცემული ტექსტი, აფორიზმები, პოეტური სახეები და შედარებები.

„ვეფხისტყაოსნის“ ინგლისურ თარგმანს ვრცელი სტატია უძღვნა მწერალმა თედო სახოკიამ, რომელიც წერდა: „თარგმანი პროზადაა, მაგრამ ისეთი დახვეწილის პროზითაა, რომელიც კარგად ლექსს არ ჩამოეყარდება. ყოველი სიტყვა ზედმეჭურვის სისწრაფითაა ინგლისურად გადმოღებული, ხოლო მეტად გავგებარ და საძვეთ სიტყვებს, რომლის ნაშვლილი მნიშვნელობა სადავოდ არის აღიარებული თვით ქართულ მკვლევართა მიერვე, სხოლიოებში დაერთული აქვს განმარტება ყველა ავტორისა, ვისაც კი რამე უთქვამს მსგენებელ სადავო სიტყვის გინა ადგილის შესახებ“¹.

ა. ლაიტისა და მ. უორდრობისველმა თარგმანებმა ევროპული მეთოდების ფართო გამოხმურება პოვა. თვითვე მ. უორდრობი თარგმანის წინასიტყვაობაში წერს:

„ეს წიგნი... ერთ ბრწყინვალე წარსულის მქონე განათლებულ ერის სარკედ ითვლება... ვეფხისტყაოსნის გმირის ამბავი წარმოადგენს ქართული ცხოვრების სურათს და მოწოდებს იმ აზრის ჰუმანიტეტს, რომ მისი ღირსება, ცხადქნისილი 700 წლის ცხოვრებითა, რომელიც უმეტესწილად ტანჯვითა და წვალებით იყო სასი, ცხადივე უნდა იყოს სხვა ერთათვისაც; რომ ასეთი წიგნი ვაჩნდ უნდა ჩაითვალოს მთელის კაცობრიობისათვის, განსაკუთრებით კი ისეთ ერებისათვის, ვინც მზგავსად ქართველთა, ბერძნების და ქრისტიანობის იდეალების გავლენი განიცადეს. ...მთელი პოემა თავიდან ბოლომდე საყვარელი მეგობრობის ქებათა-ქებითა და მიმთხველის თვალწინ იშლება ამბავი იმისა, თუ მნათობთა დარნი სამნი მეგობარნი, როგორ ევლებიან ერთი-მეორეს... რომ ქალებიც იზიარებდნენ ასეთი მოყვარეობას, ტარიელისა და ამმათის დამამბობელთაგანა სინის და ერის უმაღლესის კულტურის დამამტკიცებელია ისა, რომ ასეთი კავშირი დღესაც არსებობს.“

...ასეთ ზვეულებითა გავლენას უნდა მივყუროთ ერის სმრევ ერის უმაღლესი ცივილიზაცია; ერთივე ჰუმანიტეტბადაა აღიარებული, რომ ქალისადმი პატივისცემა ძველის-ძველ კულტურის ნიშანია. რუსთაველი მგოსანა მთელის ერისა და ვაშინდავებულს ზნე-ჩვეულებას ერის

მხოლოდ ერთი რომელიმე წრე კი არა ჰქმნის, ეს ზნე-ჩვეულება რომელისამე წრის ბრძვილევისა კი არ შეადგენს, არამედ უმეორეხელდა მთელის ერისა.

...მიჯნურობა პოემის გმირებისა, როგორც კაცისა, ისე ქალისა, აღწერილია უზბრწყინვალეს ზეციურ ნათლითა, ამიტომ რომ მშვენიერ არსების მშვენიერი კდემამოსილება და ბრწყინვალეობა სულსა ბნელ მოქმედებასთან შეჯახების დროს უმეტესად შექმენია ხოლმე, ვიდრე ცის მნათობნი, რომელნიც ძველად ვაღმერთებისა და თაყვანისცემის საგნადა ჰქონდა დსახელი ადმინანს“.

ინგლისელი ისტორიკოსი ალენი რუსთაველის და მისი პოემის შესახებ წერს, რომ რუსთაველის პოემა აღწერილია სიმდიდრითა და სიტყვით, აგრეთვე ხასიათთა ფსიქოლოგიის ცოდნით „ძვირფისთა როგორც შუა საუკუნეების აზროვნების ძველი. ეს არის იმ პერიოდის ქართველის სულის სარკე“¹.

ალენი რუსთაველს ტასოსა და არიოსტოს აღიარებს და წერს, რომ ის იყო შემქმნელი ქართული ენისა და თავისი ხალხის სულისკვეთების გამომხატველი“.

„დროების“ 1884 № 256-ში დაიბეჭდა ერთი მერიეს წერილი „ვეფხისტყაოსნის“ უცხო ენებზე თარგმანის შესახებ. სტატიაში ვეფხისტყაოსანი“ ფრანგულ ენაზე“ მერიე წერს:

„ეს რამდენიმე საუკუნეა, რაც რუსთაველი ყველასაგან ცნობილი შეიქმნა. იმის პოეზიდან გადაიღეს საუკეთესო ადგილები რუსულ ენაზედ, პოლშურზედ, ნემეცურზედ და თვით ფრანკურზედ“.

...ამ ქმნილებას უცდავად გავუვლია საუკუნეები და კიდევაც ვაივლის...“

იმადე გაზთვის № 258 მოთავსებულია ბარონ სუტნერის წერილი, რომელშიაც აღნიშნულია:

... მიუღლოლობა გვაიძულებს გენიოსი გუწოდოთ რუსთაველს, რადგან მან შეადგინა რომანი იმ დროს, როცა ეს ენარი ენიკურის პოეზიისა ჯერ არ არსებობდა ევროპაში... უნდა გვიხაროდეს, რომ ჩვენ თვალთა წინ პოეზიის ერთი გმირი აღსდგება კიდევ, რომლის არსებობაც კი არ ვიცოდით და რომელიც ღირსია დაიკაროს ადგილი მსოფლიო დიდების პანთეონში.

...რუსთაველი თავის ნაწერში იჩენს დიდს სიმდიდრეს კელომობოდ გრძნობათა, აზრთა და პრინციპთა — განავრძობს ავტორი — მთელი ამბავი გასულდგმულებულია დაუბოლოვებელის მისის სიკეთით. ავტორი სიყვარულით შესდგება ხოლმე იმ ალაგს, სადაც მას შეუძლიან გამოსატყვას ან ობიექტურად გმირების პირით, ან სუბიექტურად საკუთარი თავისი მსჯელობანი.

...ის ხერბი, რა ხერბითაც რუსთაველი აღწერს თავის ახალგაზრდა გმირს, ბევრად მოგვაგო-

¹ თედო სახოკია „ვეფხისტყაოსანი ინგლისურად და მარჯორი უორდრობის ასული“ (სახალხო გაზეთი“, №№ 633, 634, 635).

10. „მნათობი“, № 9.

¹ Allen „A History of the Georgian People“, 1932 წ., ლონდონი, გვ. 319.

ნებს იმ ზერხს, რომელიც 400 წლის შემდეგ იხმარა თავის გმირის დასახატავად ტრაკეატო ტასსიმ.

„ვეფხისტყაოსანმა აწარმოვა ჩემზე შთაბეჭდილება შიდალხელოვნების ქმნილებისა, რომელიც ერთადერთია თავისგვარ თხზულებათა შორის და მარგალიტოვით იშლია, რადგან მე ერთს აღვიკვლიე ვერ შევხვდი ამ პოემამო ისეთსა, რომელიც ამტკიცებდეს ქართველის პოეტის მიზანძვას წინანდელი პოეტებისადმი. თუ ალაგაღვ იმას აქვს ამოყრდელი ზოგირითი აზრები ძველის ფილოსოფოსებისა, ეს ვერაშეილება სრულიად იმას არ ამტკიცებს, რომ პოეტს ზნაძეაღა ლათინთა და ბერძენთა შერტლებს; ეს ჰმოწმობს მხოლოდ იმის გონების შემუშავებასა და კულტურასა.

რატოა შევხვდა ზერხს შემოქმედებისას, გრძნობათა კეთილშობილებას, აღდრთოვანებას აზრისას, — ქართველთ შეუძლიან სიამაყით წარმოსთქვან, რომ მათი ერთიანი პოემა არ არის მიზანძვა არც ჰომეროსისა, არც ვირგილიუსისა: იგი პირველადან უკანასკნელ კაბადონამდე წმინდა რუსთაველისებურია და მხოლოდ რუსთაველისებური“.

„ვეფხისტყაოსნის“ უორდრობისეული თარგმნის შემდეგ მრავალ ქვეყანაში სცადეს ამ უკვდავ ნაწარმოების თარგმნა. ერთ-ერთი ასეთი თარგმანი გუგუთინის უნგრული აკადემიკოს ბელა ვიკარს, რომელმაც პოემა თარგმნა მისი ქართული ნაწინობის რევოლუციონერის და პოეტის გიორგი წყალაურის დახმარებითა და მონაწილეობით. „ვეფხისტყაოსანი“ უნგრულ ენაზე გამოვიდა 1917 წელს. თარგმანის წინასიტყვაობაში ვიკარს წერს:

„ჩემი პირველი მოგზაურობის დროს ფიანლანდიაში 1889 წ. მე ვინახულე ჩვენი ცნობილი მხატვარი მიხეილ ზინი. ის ცხოვრობდა ერთ პატარა სოფელში, ლხატაში, სადაც მან მიმიღო, როგორც თავის თანამემამულე, სიყვარულითა და ნამდვილი უნგრული სტუმართმოყვარეობით. აქ ზინიმ მაჩვენა იმ დროის ახალი ძეგარფისი გამოცემები. მათ შორის იყო ჩემთვის სულ უცნობი ქართული ენაზე XII საუკუნის უდიდესი პოეტის შოთა რუსთაველის რომანტიკული ეპოსი, რომელიც ზინის მიერ იყო დასურათებული. ზინიმ გამაცნო პოემის შინაარსი და თან მიამზობდა, თუ როგორ მოეხდა მას ილუსტრაციების ამოცანის გადაჭრა ამ კლასიკურ თხზულებისათვის, რომელიც მინამდევ არ იყო დასურათებული.

ვადათარგმნე — მიხეილა ზინიმ.

...მე დავეწიე ქართული ენის შესწავლა, მაგრამ, სამწუხაროდ, მალე დაგერწმუნდი, რომ ვერ შევიწყნავილდი დედაქოშიზე ამ უძნელეს ენას იმ ზომამდე, რომ ამ ენის ყველაზე დიდი ხელოვანის გადმოცემა შეძლებოდა. მე გადავეწყვიტე ამ სიმნელს ვადასაღაბავად გამოემეცხნა მშველელი თვით რუსთაველის სამშობლოდან და

მყოლოდა იგი გვერდით. და მე ამას მივალწიე. ეს იყო გიორგი წყალაური (Ciklari György), ახალგაზრდა პოეტი, რომელმაც გამეცხნა მეცხო ზო ენა იყოდა და შეეძლო იმ ამოცანის შესრულება, რომელიც მე მას დაეავისთ. თავდაპირველად ჩვენ ერთად ვთარგმნეთ ქართული ახალი ითქმა (Bjtestamentum), შემდეგ ხალხული ლეგენდები (Haguományok) და ბოლოს რუსთაველის პოემა. ასე დავეძლო მე ენის სიმნელნი და დაეამთავრე მთელი პოემა, რომლის 47 დიდი და პატარა სიმღერა (énekre) სიტყვისიტყვით მაქვს ვადათარგმნილი. ვთარგმნიდი რა ლექსით, მე ვედილობდი ზემდომიწენით ზუსტად გადმომეცა შინაარსი. თარგმნის დროს დაეარწმუნდა, რომ ზინი მართალი იყო. „ვეფხისტყაოსანი“, მართლაც თავისად უნდა გრძნობდეს ყოველი ლიტერატურა ვერაზნაში“¹.

„ვეფხისტყაოსნის“ ახალი უნგრული თარგმანი ეკუთვნის გიორგმ შანდორს და შესრულებულია 1954 წ. ამ თარგმანის ბოლოსიტყვაობაში, რომელიც დაწერილია ჩატლომ იანოშის მიერ, მოცემულია საქართველოს ისტორიის მოკლე მიმოხილვა და პოემის ვარჩენა. ავტორი ამბობს, რომ „პოემა თავისი მხატვრული ღირსებებით იმდენად კარგია, რომ პოეტს მხოლოდ სატრფიალო თავდასადავლი რომ გადმოეცა მასში, მაშინაც კი უკვდავი გახდებოდა, მაგრამ იგი უფრო შორს მიდის. მის სტრიქონებში ბრწყინავს რენესანსის იდეები, რომლებსაც საერთო არაფერი აქვთ შესასაუკუნებთან, მის სტრიქონებში ვლერს რეალური ცხოვრების სილამაზით აღტკინებული ადამიანის ხმა“².

რუსთაველს ავტორი ახასიათებს როგორც ხასიათების ვაგონასავის უბაღლო ოსტატს.

1943 წელს პირველად იქნა თარგმნილი „ვეფხისტყაოსანი“ ჩინურ ენაზე ლი-დი-ვის მიერ. გომინდანურმა მთარგობამ ნება არ დართო ამ ნაწარმოების გამოცემის, ამიტომ იგი იბეჭდებოდა საიდუმლოდ და გამოვიდა მხოლოდ 2000 ტირიკით. 1954 წელს პოემა ხელმოკრულ დაიბეჭდა სახალხო დემოკრატიულ ჩინეთში დიდი ტირიკით. ამ გამოცემის წინასიტყვაობის ავტორი წერს, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ საგანძურია ქართული ლიტერატურისა და რომ მის თარგმანს ჩინურ ენაზე დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩინეთისათვის.

პოემის პირველი პროზაული თარგმანი რუმინულ ენაზე, შესრულებული ვერა რომანის მიერ, გამოვიდა 1947 წ. ამ თარგმანის წინასიტყვაობაში რუსთაველს ადარებენ ვერობის ისეთ გამოჩენილ შოაზრდენებს, როგორც არიან: პომეროსი, დანტე, სერვანტესი, შექსპირი და რუსეთ-

¹ „ლიტერატურული ვახუთი“, 1934 წ. № 29. „Tariel“ (ვეფხისტყაოსნის უნგრული თარგმანის ისტორიისათვის), ბ. ბაქრაძე.

² Rustaveli A Tigr ISBÖRÖS lovag. Budapest. 1954.

მა — პუშკინი. წინასიტყვაობის ავტორი წერს, რომ რუსთაველი ძვირფასია ყოველი მკითხველისათვის.

1955 წელს ქ. ტკოის გამოცემლობამ „კოდან-სია“-ში იაპონურ ენაზე გამოსცა „ვეფხისტყაოსანი“ თარგმნილი ფუკუჩი იპეის მიერ. ამ გამოცემასაც დართული აქვს ერთელი წინასიტყვაობა და მხატვარ ხასისის ტადაიჩის მიერ შესრულებული ილუსტრაციები.

გარდა ზემოაღნიშნული თარგმანებისა, მზადდება გამოსაცემად „ვეფხისტყაოსანის“ თარგმანი რუმინულ ენაზე, შესრულებული რუმინელი პოეტის ვიქტორ კერანაშის მიერ. ვ. კერანაშის ზრით, „შოთას თარგმნი ხშირად უბრალო კავთ ყამირის გატეხვას ნიშნავს“¹.

პოეტო წერს, რომ „შეუდგა თუ არა პოემის თარგმნას, მან მაშინვე იგრძნო უძლურება და მიატოვა წამოწყებული საქმე. ქართული ოთხსტრიქონიან და ერთრიქონიან ტაქებს ტრამინულ პროსოდიაში არ გააჩნია თავისი შესატყვისი, ამბობს იგი, მე კი არაფრის გულისათვის არ მინდოდა რუსთაველის მიერ არჩეული ფორმის შეცვლა. ასევე ბევრა სხვა ლექსი, განსაკუთრებით ერთსტრიქონიანი ანდაშეგები, გვირგვინის სახეები და მთელი პოემის არსი ხშირად წარმოიდგებოდა გადაულახავ ჯგებირად.

... ამა თუ იმ ხალხის ლიტერატურული შედეგის თარგმნი არა მხოლოდ მხატვრულ შემოქმედებით მუშაობას ნიშნავს, არამედ სერიოზულ მეცნიერულ კვლევა-ძიებასაც. ნაციონალური სპეციფიკის ანალიზის, მწერლის ცხოვრების და მოღვაწეობის, ნაწარმოების შექმნის გამომწვევ მოვლენების და სხვა მრავალი საკითხის შესწავლის მიზნით“.

კერნაში ამბობს, რომ რუსთაველი ძველი მწერალია და მისი თარგმნი მოდერნიზებულ ენაზე ნიშნავს ორიგინალისგან დაშორებას. ეს გაჩემობაც წარმოადგენს თარგმნის ერთ-ერთ საჩივლეს. რასაკვირველია, საქართველოს ისტორიისა და კულტურის დამწვრლებებითი შესწავლა შეეღოს მთარგმნელს ამ საჩივრების გადალახვაში. ავტორი აღფრთოვანებულია რუსთაველის შირიით და არამეუღლებრივი მატრნიობიარობით პოეტისა, „რომელმაც უღერა პატრიონებისა და სიმამაცეს და რომელმაც თავის ნაწარმოებში სხვადასხვა ერთელების სამი რაინდი შეიდი საუკუნის წინ დაამეგობრა“.

ვ. კერნაშიმა უყვ დაამთავრა პოემის თარგმნი და იგი ამ მოკლე ხანში გამოცე ს. ჭიბულაძის ილუსტრაციებით.

1947 წელს „ვეფხისტყაოსანი“ ხელმოთრედ ითარგმნი პოლონურ ენაზე, ამაჯობად ლექსად, ცნობილი პოლონელი პოეტის იულიან ტკვიმის მიერ. სამწუხაროდ, პოეტის ნაადრევ სიცვლილის გამო თარგმანი დაუმთავრებულ დარჩა. ავსტრიელმა პოეტმა ჰუგო ჰუბერტმა დაამთავ-

რა „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნი გერმანულ ენაზე. წიგნი დაიბეჭდა ბერლინში. მთარგმნელმა საქმოდ დიდი და საპასუხისმგებლად სამუშაო მხატვარი პოემის მეცნიერული შესწავლისათვის და მისი პოეტური გაგებისათვის. ამისათვის საქობი იყო რუსთაველის პერიოდის მატერიალური და სულიერი კულტურის შესწავლა. პოეტმა იმოგზაურა საქართველოში, გაეცნო ქართულ ფოლკლორს, შეისწავლა საქართველოს უძველესი ძეგლები. მთარგმნელისათვის მეორე სინთლეს წარმოადგენდა ენის საკითხი. იგი ცდილობდა ეთარგმნი ყოველი გერმანული მკითხველისათვის მისაწვლად გასაგებ ენით, ამავე დროს, გაეროოდა ენის მოდერნიზაციის. არ იყო აღვლი ლექსის ფორმის — რიტმისა და რითმის საკითხის გადაწყვეტაც. პოემის ორიგინალური ელერის შენარჩუნებისათვის მთარგმნელმა სცადა შეექმნა გერმანული შირი, მოლიანად შეენარჩუნებდა რუსთაველის ფორმები, კატრენები, ცეზურა, მაჯამა.

არსებობს აგრეთვე „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნები იტალიურ, სპარსულ და ებრაულ ენებზე. მზადდება თარგმანი ჩეხურ ენაზე. პოემის თარგმნის ქართული ენის კარგი მცოდნე პროფ. ი. ელლიცა.

რუსთაველის გარდა, უცხო ენებზე ითარგმნი ქართული ლიტერატურის სხვა კლასიკოსებიც: სულხან-საბა ორბელიანი, ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი, ნ. ბარათაშვილი, დ. კონჭაძე და სხვები. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საბა ორბელიანის „სიბრძნე-სიკრუისა“ ინგლისურ ენაზე თარგმნი ოლივერ უორდროშიმა („The Book of wisdom and Lies“), ზოლო ფრანგულზე — ეოაკ მურჩიმი.

დიდი ინტერესი გამოიწვია ინგლისელ მკითხველებში ი. უორდროშის მიერ თარგმნილია საბას იგავ-არაკებმა ინგლისურ ტურნალ „Athenum“-ის 1905 წ. 16 თებერვლის ნომერში გამოქვეყნებულა იმენინის რეცენზია ამ თარგმნის შესახებ. რეცენზენტის აზრით, „ამ საყველესი წიგნის“ გამოსვლა ინგლისურ ენაზე შეტად ძვირფასია ფოლკლორისტიკისათვის, რადგან ის საუკეთესო ამ სახის ნაწარმოებთა შორის“, ვინაიდან „ამ საუბორო წიგნის ავტორს სულხან-საბა ორბელიანს ძალიან ცოტას იცნობენ აღმოსავლეთს ეერობაში“. იმენს მოაქვს მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები მწერლის ცხოვრებიდან. მისი აზრით, „სათაურა ორბელიანის „სიბრძნე-სიკრუისა“ შეიცავს სასიამოვნო აღმოსავლეთურს ოხუნჯობასა და ავტორი ცრუ იგავებითა და არაკებით ბრძნულს აზრებს გვიწერავს, ჰეშმარტების გზაზე წარმართავს მკითხველს“. იმენი აქვებს უორდროშის „ბეჯითი, სინდისიერ და მეცნიერულ დამოკიდებულებას თავისი მოვალეობისადმი“. „დესასრულ — წერს იმენი, — იმედო გვაქვს, რომ ეს წიგნი მიიზიდავს საერთო ყურადღებას და ღირსიე არის ყურადღებისა“.

¹ კერნაშის წერაილიდან.

ჟურნალ „Times“-იდან რეცენზია სიბას იგავ-არაკების შესახებ. აქ ნათქვამია, რომ ეს წიგნი საზავალითაა ქმნილებათა ხელმოწერისა“.

რეცენზენტის აზრით, ამ წიგნის გამოსვლა იმითიკაა საგულისხმო, რომ ის გამოცემულია ენობილი ინგლისელი მწერლის ულიამ მორისის მიერ. როგორც ამ რეცენზიიდან ჩანს, უ. მორისის საკუთარი ხელით შეუდგენია წიგნის გამოცემის გეგმა და მისივე მითითებით მომხდარა წიგნის გაფორმება.

სიბას იგავ-არაკების ინგლისურ გამოცემის გამოგზავნა ინგლისელი ისტორიკოსი ალენი წიგნში „A. History of the Georgian People“, სადაც ის წერს, რომ წიგნში „სიბარძნე სიერტი-სა“ მან (სულხან ორბელიანი, მ. ა.) გვიჩვენა, რომ ძველი საქართველოს ეპიკური პოეზიის ნათელი და გამჭვირავი სიბარძნე კიდევ ცოცხლობს“¹.

არსებობს აგრეთვე ამ ნაწარმოების გერმანული და ბოლნური თარგმანები.

დიდი ქართული პოეტის ბესიკის ლექსები თარგმნილია ინგლისურ ენაზე ვენერა ურუშაძის მიერ.

ნ. ბარათაშვილის ლექსები თარგმნილია ჩებურ ენაზე და დაბეჭდილია ჩებურ ჟურნალში „საბჭოების სინათლე“ 1950 წ. № 51-ში. (თარგმანი ედლიჩასის). ლექსი „შერანი“ ფრანგულ ენაზე თარგმნა შერიემ, ზოლო გერმანულზე — მლიხმშტაინერმა. მანვე მოათავსა ავსტრიულ ჟურნალ „ხილში“ სტატია ბარათაშვილის შემოქმედების შესახებ. ბარათაშვილის ნაწარმოებები გადათარგმნილია აგრეთვე ინგლისურ ენაზე ვენერა ურუშაძის მიერ და მოთავსებულია მის მიერ შედგენილ ქართული პოეზიის ანთოლოგიაში.

ო. ჭავჭავაძის ნაწარმოებებს ვეროპა პირველად ეცნობა მარჯორი უორდროპის და არტურ ლასტის მეშვეობით, რომლებმაც გერმანულ ენაზე თარგმნეს ილიას ბევრი ნაწარმოები.

ჭავჭავაძის „განდგელი“ თარგმნილია რამდენიმე ენაზე: ინგლისურზე — მ. უორდროპის, გერმანულზე — არტ. ლასტის, ფრანგულზე — მურის მიერ; ფრანგულ ენაზე ვალთარგმნილია აგრეთვე ჭავჭავაძის სუბლიციანტური სტატია „ქათა ღაღაი“ და სტატია თამარ მეფის შესახებ.

ო. ჭავჭავაძის ლექსები თარგმნა ჩებურ ენაზეც. (ლექსი „პოეტი“ — თარგმანი ედლიჩასის). ჩეხოსლოვაკიაში გამოვიდა წიგნი „ქართული ლიტერატურის კლასიკის და მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ნაციონალურ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის გამოჩენილი მოღვაწის ჭავჭავაძის რჩეული ნაწარმოებები“.

გერმანულ ენაზე ჭავჭავაძის ლექსები თარგმნა ვენის უნივერსიტეტის პროფესორმა, დოქტორმა

რობერტ ბლახშტაინერმა — ქართული ენის სპეციალისტმა. ჟურნალში „ხილი“ 1950 წ. № 5-ში ბლახშტაინერმა დაბეჭდა „ავრთველ“ ლექსები „ბაზალეთის ტბა“ და „ყაზბეგი“. გერმანულმა ჟურნალმა „ფრიდენს პოსტ“-მა 1950 წ. № 12-ში მოათავსა სტატია „ყაზბეგის საიდუმლოება“, სადაც ნახსენებია ჭავჭავაძის პოემა „განდგელი“. ამ სტატიაში ლაზარია იმის შესახებ, რომ ჭავჭავაძემ შექმნა თავისი პოემა ერთ-ერთი ლეგენდის მიხედვით, რომელიც „მოღუშულ მოხუცს ყაზბეგს ეხვევა ვარს და თავის საწყისს პოელებს კაცობრიობის უძველეს დროში“ და რომ მწერლის ფინტაზია დაკიდული ჯიქვის შესახებ უბრალო ფანტაზია კი არ არის, არამედ ფაქტია, დადასტურებული XVIII საუკუნის გეოგრაფის ვახუშტის მიერ.

ინგლისელი ისტორიკოსი ვ. მორფილი წერდა ო. ჭავჭავაძის შესახებ:

„უველაზე უშესანიშნავესი, მგონია, აწინდელი დროის პოეტთაგანი თავადი ილია ჭავჭავაძეა, რომელმაც განათლება მიიღო პეტერბურგში.“

იგი ერთი სახელგანთქმულთაგანი მოქალაქეა თბილისისა, ფრიად სტუმართმოყვარე კაცი. იგი ბეჭდავს ჟურნალ „გერაიას“, რომლის ფურცლებზეც ხშირად წაიკითხავთ ვრცელ ცნობებს ქართველი ტომის ზნე-ჩვეულებების შესახებ“¹.

ლაისტის მიერ XIX საუკუნის ქართული პოეტების ანთოლოგიის გერმანულ ენაზე გამოცემის შესახებ მორფილი წერს:

„ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ დასავლეთელი მკითხველი დიდად ისიამოვნებს ლასტის გამოცემის კითხვით Terra incognita-ს კარები გაელევა. ცოცხალი სურათები ჭვეყნისა და ასეთისავე შენეარის საქართველოსი ცოცხალს ერისა თვალწინ წარმოგიდგება, რა წამს ვადავ-შლით ლასტის წიგნს, მგრამ ოდესაც განვიხილავთ თვით საამო ნახატებს, ჩართულს თვით ტექსტში, მაშინ ჩვენს აღტაცებას ამ წიგნისაგან სისულარი აღარ ეძლევა“.

„შეიძლება დადგეს დრო, როდესაც ინგლისში უფრო მეტს ყურადღებას მიაპყრობენ ამ შესანიშნავს ერს, ბედნიერს, თავისუფლების მოყვარეს, ერს, რომელიც მრავალ საუკუნეს იბრძოდა თავისთა მთავრობათა შორის და ამჟამის თავისის ნაადრევ ქრისტიანობით, რომელიც მიიღო მე-19 საუკუნეში ჭრ. შემდეგ“.

დიდი სიყვარულით და სითბოთი ლაზარიაკოს ჭავჭავაძეზე ინგლისელი მწერალი ჯეკ ლინდლი,

¹ „ნაშრომი“ (ნრომა 1907 წ.). საქართველოს მწერლობის და ო. ჭავჭავაძის მოღვაწეობის მოკლე განხილვა.

(წერილი ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფ. ვ. მორფილისა) Journ royale asiatique society, გვ. 562 — 566 (გამოც. 1906 წ. — მორფილის წერილის სათაური: „Georgische“ „Dichter“ არტურ-ლასტისა და „Царница Тамара“ მ. ჯანაშვილისა).

¹ ალენი. „ქართული ერის ისტორია“, ლონდონი. 1932 წ. გვ. 318.

რომელშიც ინახულა საქართველო 1954 წელს. წარმოდგენილია დატოვა ჩემზე საფრთხის ღამებში ბუნებაში, რომელსაც ილია ქვეყნების სახლის აივანიდან გადაყურებდა... საფრთხი ერთ-ერთი ღირსშესანიშნავი ადგილ-თავანია, რომელსაც თავისი წყლილი შავი ქარ-თული ელტურის სიღამებში, შესანიშნავი აუო დღი ადამიანის და პოეტის ილია ქვეყ-ნების სახლ-მუზეუმის ნახვა, მუზეუმისა, რო-მელშიაც ნათლად მოჩანს ამ ადამიანის ხასიათი. იქ ყველაფერი იმაზე მეტყველებს, რომ ილია ქვეყნებზე დღესაც ცოცხლობს და უმღერის თა-ვის საყვარელ სამშობლოს და მის ახალ სოცია-ლისტურ მიღწევებს".

ა. წერეთლის ნაწარმოებების თარგმანები დი-ბეჭდა ჩებურ ეურნალეზში. ჩებურად თარგმნი-ლია აგრეთვე მისი ისტორიული მოთხრობა „ბა-ზა-აჩუკი“. ზოგიერთი ლექსი შეტანილია აგრე-თვე ვერნა ურუმბაის მიერ შედგენილ ქარ-თული პოეზიის ანთოლოგიაში (ინგლისურ ენაზე).

XX საუკუნის დასაწყისში ფრანგულ ეურნალ-ში „ილუსტრირებული კავკასი“ მისმა რედაქ-ტორმა ყოველ მერქმე მოათავსა სტატია სა-ქართველოს პოეტების შესახებ, კერძოდ, ა. წე-რეთლის შესახებ. სტატიაში მოცემულია წერეთ-ლის ბიოგრაფია და მისი შემოქმედების მოკლე მიმოხილვა.

გერმანულ ენაზე თარგმნილია დ. ქონჭაძის „სურამის ციხე“ (თარგ. ზლახშტაინერისა). თარგმანის ბოლოსიტყვაობაში მთარგმნელი იც-ნობს მკითხველს ავტორის ბიოგრაფიას, ლაბა-რაკობს ნაწარმოების მნიშვნელობაზე ქართული ლიტერატურის განვითარებაში.

ზლახშტაინერი წერს: „ამ წიგნის სოციალურ-ი და ლიტერატურული მნიშვნელობა იმაშია, რომ აქ ავტორი იძლევა ბატონყმური გლეხობის ცხოვრების რეალურ სურათს და ყოველგვარი გალაპარაკების გარეშე გვიჩვენებს მის მიმამე ზვედრს“.

ფრანგულ ენაზე გადათარგმნილია აგრეთვე ყაზბეგის ნაწარმოები „ელგუჯა“.

განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს საზღვარგარეთ საბჭოთა მწერლებისა და პოეტე-ბის ნაწარმოებები. დიდი სიყვარულით სარგებ-ლობს გ. ლუონისის, ლ. ქიანელის, ს. ჩიქოვანის, ვ. გულიას, ირ. აბაშიძის, გრ. აბაშიძის, ა. კეი-შვილის, ი. გრიშაშვილის, გ. ტაბიძის და სხვათა ნაწარმოებები.

საზღვარგარეთელი ეურნალეზი და გაზეთები ათავსებენ მრავალრიცხოვან, წერტილებს ქართუ-ლ საბჭოთა ლიტერატურის შესახებ. ქართული საბჭოთა მწერლებისა და პოეტების ნაწარმოებე-ბი გამოდის ცალკე წიგნებად. თავსდება კრებუ-ლებში, იბეჭდება ეურნალეზსა და გაზეთებში.

ლ. ქიანელის ნაწარმოებები გადათარგმნილია ინგლისურ, გერმანულ, ჩებურ, ესპანურ, რუმ-

ნულ, ინდურ, ჩინურ, უნგრულ, პოლონურ ენებზე.

განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს ქიანელის „გვადი ბიგვა“. ამ წიგნის ესპანურ თარგმანის წინასიტყვაობაში ნათქვამია, რომ „მისი წყითთვის შემდეგ რჩება სიფაქიზის და სიმპათიის ისეთი შთაბეჭდილება, როგორც შეიძლება გამოიწვიოს მხოლოდ ღრმად გან-ძედილი და ნიჭიერად დაწერილი ნაწარმოებში“. ამავე წინასიტყვაობაში ნათქვამია, რომ ქიანელი გვადი ბიგვას ხასიათს ხსნის „მთფლოს საუ-კეთესო იუმორისტების მრავალფეროვნებით, ნამდვილ გონებაშეხილურ სიტყაიცებში“.

ინგლისური თარგმანის წინასიტყვაობაში ნათ-ქვამია, რომ ქიანელს აქვს თავისი საკუთა-რი ორიგინალური სტილი ჩინებული გონება-მხვეილური იუმორით. მისი წიგნი მდიდარია მა-ლალმხატვრული ხასიათებით.

ჩებურ ენაზე „გვადი ბიგვა“ თარგმნა იარაღირ ედლიჩამ. წინასიტყვაობაში იგი აღნიშნავს, რომ ქიანელი კარგად იცნობს უბრალო ქართულ ადამიანს, გაცნობილია პრობლემებს, რომლებიც ზვედება სოციალისტურ სოფელს მისი განვითარე-ბის გზაზე.

რუმინული პრესა, აღნიშნავს რა რომანის ღირ-სებას, ლაბარაკობს მის დიდ ოპტიმიზმზე და ცხოველყოფლობაზე. ნაწარმოების ენა უბრა-ლო და გონებაშეხილურია. ხასიათების ცოცხა-ლი და წმინდა მხატვრული იღწერა იძლევა ნა-თელ წარმოღვენას, საყოლმეურნეო სოფლის ადამიანებზე.

ქიანელი მრავალი შესანიშნავი საბავშვო წიგ-ნის ავტორია, „გვადი ბიგვაშიც“ მან შექმნა გვადის ბავშვების შესანიშნავი სახეები.

ჩებურ ენაზე გადათარგმნილია აგრეთვე ქიანე-ლის „მთის კაცი“ (თარგმანი თამილა ზნაჩკოვ-სკაიასი), რომლის შესახებაც ეურნალი „საბჭოე-ბის სინათლე“ 1950 წ. № 30 წერს, რომ ეს წიგნი აღიქმებს მკითხველში ძლიერ გრძობებს. ნაწარმოები „მამა და შვილი“ თარგმნილია რუ-მინულ ენაზე.

1951 წელს რუმინეთში (გამომცემლობა „რუ-სული წიგნი“) გამოვიდა შ. დადიანის „ნაბერ-წყლიდან“ (ფულგისა და სტილიზირების თარ-გმანი). გამოცემის წინასიტყვაობაში დახასიათე-ბულია შ. დადიანის შემოქმედებითი განვითარე-ბის გზა. ამ პიესის შესახებ ნათქვამია, რომ იგი ისეთ „როსასკურ ნაწარმოებთა რიცხვს ეკუთვ-ნის, რომლებიც მრავალფერულ იტოვლებენ. ეს პიესა ერთ-ერთი საუკეთესოა საბჭოთა დრამა-ტურგიაში. ამ პიესაში ავტორმა ცოცხალ ფერებ-ში ისახა საქართველოს მუშათა კლასის გმირუ-ლი ცხოვრება. იგრძნობა ძლიერი რეოლუციო-ნური სული, რომელიც იბრძება ქართული მშრომელების შეგნებასთან ერთად“.

გერმანულ ენაზე გადათარგმნილია დადიანის „არუსთავის ნათურები“, შ. ზარათაშვილის პიესა „მარინე“ თარგმნილია ფინურ, რუმინულ, გერ-

მანუღ და ბუღარულ ენებზე. ეს პიესა დიდი წარმატებით იღვრება სახალხო დემოკრატიის ქვეყნებში.

ჭეიშვილის ნაწარმოები „ლელო“ ფართოდ არის ცნობილი საზღვარგარეთ. იგი თარგმნილია პოლონურ, უნგრულ, სლოვაკურ, ჩეხურ და რუმინულ ენებზე. „ლელოს“ რუმინული გამოცემის წინასიტყვაობის ავტორი წერს, რომ ამ რომანის ღირსება და სილამაზე შედგება ავტორის ოსტატობისა, რითაც აღწერილია კოლექტიური შრომა.

ჩეხური გამოცემის წინასიტყვაობაში სწერია, რომ „ჭეიშვილის რომანი საყურადღებოა უმთავრესად ჩვენი სოფლის ახალგაზრდობისათვის. ის გვიჩვენებს, თუ საბჭოთა კომკავშირლები როგორ ზღვებიან სოციალისტურ შეჯიბრების ანტიკატორები და ეხმარებიან პარტიის შემოქმედებით ამოცანების შესრულებაში“.

ჩეხურად თარგმნილია აგრეთვე თ. დონეაშვილის რომანი „დიდება“. ის რა სწერია ამ რომანის შესახებ ჩეხური გამოცემის წინასიტყვაობაში (თარგ. ირტი ფიშერისა. გამოცემ. „სვეტ სოფელი“, პრაღა, 1954 წ.): „თავის რომანით დონეაშვილს შეუვაართ ბუნების სილამაზის ქვეყანაში, მამაკ და წრფელი გულის მქონე ხალხთა წრეში. რომანის ცენტრში დგას საბჭოთა ხალხების მეგობრობის საკითხი. დამაჯერებლად და ლამაზად აღწერილია საბჭოთა მოქალაქეების დამოკიდებულება ერთმანეთისადმი და ამაშია რომანის ძალა“.

თარგმნილია აგრეთვე ი. ლისაშვილის „ქუცხიველი“ პოლონურად და უნგრულად.

გერმანულად თარგმნილია კ. ლორთქიფანიძის „შედრეკონი“, ჩეხურად — ალ. ქუთათელის „პირისპირ“, რომლის შესახებაც წინასიტყვაობაში ნათქვამია, რომ „ამ რომანით ჩეხურ ლიტერატურაში შედის მიწიღველი და მდიდარი, დიდი აღზრდვლობით მნიშვნელობის შეხედულებანი დღემდე ჩვენთვის უცნობი, მაგრამ მშობლიური ქვეყნის შესახებ“.

ბულგარულად თარგმნილია დ. ბაქრაძის „გმირთა სისხლით“, ჩეხურად — ა. ბელიაშვილის მოთხრობა „დილის ცისკარი“. მისივე რთველა „ცოლა“ თარგმნილია ინდურად. ჩინურ ენაზე ითარგმნა აგრეთვე თ. ვაგოლაძის „გართყელას გახაფხული“. ფრანგულ ეურნალ „ლეტრ ფრანსუზ“-ში დაიბეჭდა კ. ლორთქიფანიძის რომანი „კოლექტივის ცისკარი“.

ცნობილია ქართულში პოეტმა გ. ლონიძემ დაწმარა ნამდვილი სიყვარული არა მარტო საბჭოთა მკითხველებისა, არამედ ჩვენი ქვეყნის გარეთაც. მის მიერ შექმნილ ნაწარმოებებს იცნობენ და აღასებენ საზღვარგარეთაც, მათ კითხვობიან დღემდე უნგრულად, რუმინულად, გერმანულად, ჩეხურად და სხვა ენებზე.

იარაღი ველისკა თავის სტატიაში — „ქართ-

ველი პოეტების თამადა“ (ჩეხურა ეურნალი „სვეტ სოფელი“ 1950 წ. № 49) წერს გ. ლონიძის დიდალაღი ლიტერატურული და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის, მისი ამაღლებული და დრამატულად დაძაბული პოეზიის შესახებ.

ჩეხურში ეურნალმა „კრიტიკა ნოვინკი“ 1955 წ. № 17-ში მოათავსა სტატია გ. ლონიძის შესახებ სათაურით „ქართული პოეტი — საბჭოთა პოეზიის გამოჩენილი შემოქმედი“, რომელშიაც ნათქვამია, რომ „თავის ლექსთა კრებულში... გ. ლონიძე წარმოგვიდგება, როგორც სიტყვის დიდი ოსტატი. იგი თავისუფლად ქმნის ახალ გამოთქმებს, მისი ლექსი პლასტიკური და ბრწყინვალეა, გვაყვარებს მეტაფორებისა და ხასიათების სიმრავლით ... ექვს გარეშეა, რომ თავისი ნაწი, აღმოსავლური სტილისა და დახვეწილი მოტივის მეშვეობით იგი დაიშაბურებს დაიდ წარმატებას ჩვენი მკითხველებში“. ახლახან გამოვიდა ჩეხურ ენაზე გ. ლონიძის ლირიკული ლექსების კრებული.

თარგმნილია აგრეთვე საქართველოს სხვა გამოჩენილი პოეტების ლექსები. გერმანულ, უნგრულ, პოლონურ, ჩეხურ, რუმინულ, ჩინურ და სხვა ენებზე თარგმნილია სიმონ ჩიქავანის ლექსები.

გრ. აბაშიძის ლექსები თარგმნილია ჩინურ, კორეულ და უნგრულ ენებზე. ბულგარულად და რუმინულად თარგმნილია ი. ნონეშვილის ლექსები, რუმინულად — ი. გიორგაშვილისა და ანა კალანდაძის ლექსები. გერმანულად თარგმნილია ს. შანშიაშვილი, ალ. აბაშელი, გ. ტაბიძე, ვ. ვაფრინდაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე, ს. იული ვ. გორგაძე, ი. ვაგელი. მათი ლექსები შეტანილია ბლიზსტაინერის წიგნში „თანამედროვე ქართული პოეტები“ (მუნდისის გამოცემა, ვენა, 1946 წ.). ამ წიგნში ბლიზსტაინერი მკითხველს აცნობს გამოჩენილ ქართველ ავტორებს. ბლიზსტაინერის თარგმანი „არა მარტო ტექსტობრივ თარგმანად ის უახლოვდება ორიგინალს და დიდ შთაბეჭდილებას ტოვებს მკითხველზე. იგი მტკიცელებს ქართული ხალხის სულსა და გრძობებზე“, წერს ავსტრიული ეურნალი „სილი“ 1950 წ. მე-5 ნომერში.

ქართულ პოეტთა ნაწარმოებები შედის აგრეთვე ქართული პოეზიის ანთოლოგიაში, რომელიც გამოიცა სლოვაკურ ენაზე.

ქართველი საბჭოთა მწერლების ნაწარმოებების თარგმანს უცხო ენებზე საშუალება მისცა საზღვარგარეთულ მკითხველებს გასცნობოდნენ ჩვენი მწერლობის საუკეთესო ნიმუშებს. უცხოეთის პრესაში ხშირად ქვეყნდება სტატიები ქართული ლიტერატურის შესახებ. საჭიროა ქართველი მწერლების ნაწარმოებების თარგმნის უფრო სისტემატურის ხასიათი მივიცეს. ეს ხელს შეუწყობს ჩვენი კულტურის საუკეთესო ნიმუშების პოპულარიზაციის უცხოეთში და ხალხთა შორის მეგობრობის განმტკიცებას.

სოციალ-დემოკრატიული
პარტია

გერჰარტ ჰაუპტმანი

(1862 — 1946)

(გარდაცვალების 10 წლისთავის გამო)

ჰაუპტმანი გერმანიის ერთ-ერთი ყველაზე ნაყოფიერი მწერალია. მან დაწერა ორმოცდაათამდე პიესა, ოცამდე ნოველა და მოთხრობა, თხუთმეტამდე ლექსების კრებული და პოემა, ათი რომანი და სამი ავტობიოგრაფიული ხასიათის ნაწარმოები. იგი მუშაობდა მხატვრული ლიტერატურის ყველა ეანრში, მაგრამ თავი ისახელა უპირატესად როგორც დრამატურგმა.

გასული საუკუნის მიწურულში გერმანიაში აღმოცენებულ ახალ ლიტერატურულ მიმდინარეობას — ნატურალიზმს — თავიდან სათავეში არის პოლცი (1863 — 1929) და იოჰანეს შლაფი (1862 — 1941) მიეკენენ. არის პოლცი უმთავრესად ლიაიკისი იყო, თუმცა მან პროზისა და დრამის სფეროშიც მოსიწვია გზა. იოჰანეს შლაფი მეტწილად თავისი პროზითაა ცნობილი. ამ მწერლებმა ჩაუყარეს საფუძველი ე. წ. „თანმიმდევრულ ნატურალიზმს“, რომელიც ზოლას თეორიის უძველესი გველითაა აღბეჭდილია. თავისი სამწერლო მოღვაწეობის დასაწყისში გერჰარტ ჰაუპტმანი თავი „თანმიმდევრული ნატურალიზმის“ მიმდევრად აღიარა და თავისი პირველი დრამა არის პოლცისა და იოჰანეს შლაფის მიუძღვნა. ჰაუპტმანს მის ადრეულ დრამებში ეტყობა ამ „თანმიმდევრული ნატურალიზმის“ როგორც თეორიის, ასევე პრაქტიკის ზეგავლენა. პოლცმა შეიმუშავა დებულება, რომელიც, მისი აზრით, ზელოვნების უმთავრესი პრინციპი უნდა გამხდარიყო: ზელოვნებას აქვს ტენდენცია იქცეს ისევ ბუნებად — ეს ნიშნავს: ზელოვნებამ სინამდვილე უნდა ასახოს. მაგრამ განსხვავებით რელიგიოზისაგან, „თანმიმდევრული ნატურალიზმი“ თხოვლობდა: სინამდვილე, ცხოვრება ისე უნდა აისახოს, როგორც ისაა, ვოდელოვანი გიღამუშევებისა და გადაუჭარბებულობის გაგრძელება. ზელოვნებისათვის არ უნდა არსებობდეს არსებითი და არაარსებითი, პირველხარისხოვანი და მეორეხარისხოვანი, მნიშვნელოვანი და უმნიშვნელო, ყველაფერი ბუნებაში თანაბარნიშვნელოვანია. ამიტომ არ შეიძლება სინამდვილის ზოგიერთი მხარის წინწაზიწევა, მისი გამკვეთრება-გამახვილება, ხოლო სხვა მხარეების მიჩქმალვა, უკანა პლანზე გადაწევა და დამატარება.

ზელოვნებამ უნდა ასახოს უმცირესი წერილობითი და ერთი შეხედვით ყურადღებასამეტიყველი მდგომარეობანი და ვითარებანი. არის

პოლცს მეგობრებისა და ნაცნობებისათვის ასე დაუბასიათებია „თანმიმდევრული ნატურალიზმი“: ძველი ზელოვნება ხიდან ჩამოყარდნილი ფილოსოფიის შესახებ სხვას ვერაფერს იტყოდა, გარდა იმისა, რომ ფილოსოფიის პერში ფარფატით დაეშვა მიწაზე. ახალი ზელოვნება კი ამ პროტესტს წამიდან წამამდე ასახავს; ის უკუფენს, თუ როგორ ჩნდება ფილოსოფიი, ამ წამში ამ მხრიდან სინათლით განათებული, წითლად აკიაფებული, მეორე მხრიდან მეჭრადილოვანი, მეორე წამში მდგომარეობა პირიქით იცვლება; ახალი ზელოვნება ასახავს, თუ როგორ ეცემა ფილოსოფიი ირინად, ოდნევე გასწორებული, ზოლას ცვლავ ირინად და ა. შ. (მაინრიხ ჰარტის მოგონებებიდან, ციტირებულია ზორგელის წიგნიდან: *Dichtung und Dichter der Zeit*, 1911, S. 178).

„თანმიმდევრული ნატურალიზმი“ შოთხოვდა, აგრეთვე, ნაწარმოებთა პერსონაჟების ალაპარაკებას ბუნებრივი, არალიტერატურული, სალაპარაკო ენით. აქედან გამომდინარეობს გერმანული ნატურალიზმის მიერ დიალექტებისა და ყარათონის ქარბი გამოყენება (ამ მხრივ დამახასიათებელია თვით ჰაუპტმანის დრამის „ფიქტურები“ I გამოცემა სათაურით — „De Waber“, რომელიც მთლიანად სილუზიურ დიალექტზეა დაწერილი).

გერჰარტ ჰაუპტმანი თავის დრამებში ჩვეულებრივ ეწირა ოჯახურ ტრაგედიებს ხატავს ხოლმე და ამ ცალკეული ოჯახების მავალითზე ცდილობს გვიჩვენოს საზოგადოებაში არსებული სოციალური წინააღმდეგობანი და კონფლიქტები.

მაგრამ ხშირად ჰაუპტმანის მიერ ასახულ ოჯახურ ტრაგედიას განზოგადების ძალა აქვია და იგი ბიოლოგიურ ფაქტორსა, მეშველდრობითობასა და ვარყვეულ კლინიკურ შემთხვევამდე დაიყვანება, რაც მას, ჩასაკვირველია, უკარგავს სოციალურ ელვრადობას. ერთი რამ საერთო აქვთ ჰაუპტმანის სოციალურ დრამებს: მისი გმირები, მართალია, გამოთქვამენ ხოლმე სოციალურ აღშფოთების არსებული ვითარების, პოპულარული, დრომოკმული ტრადიციებისა და შეხედულებების გამო, მაგრამ, არაიშვიათად ეს პროტესტი „ქვილა წყალში ქარიშხლის“ შთაბეჭდილებას ტოვებს.

ასევე დამახასიათებელია ჰაუპტმანის შემოქმე-

დებისათვის ნაწარმოებთა მთავარ გმირებად არსებულ ვითარებთა უკმაყოფილო, გამარამ უნიათო, სიტუაცი ინდივიდუალისტების, მიმოყვანა, ინდივიდუალისტებისა, რომელნიც გამოსავალს შეტწილად თვითმკვლელობაში ხელავენ.

ეს განხორბებულთა ვერპარტ პაუტმანის — როგორც წჭრილბურეუაზიული იდეოლოგის — შეზღუდულობით.

რამდენადღე პაუტმანის პიესები იხსენის ღრამებს მოგვიგონებენ. პაუტმანიც არაიშვიათად გვიჩვენებს კონფლიქტს მოწინავე პიროვნებასა და ფილისტერულ, რუტინულ საზოგადოებას, შორის, რომელიც ჩვეულებრივ პიროვნების დამარცხებით ან დაღუპვით მთავრდება.

პაუტმანის ღრამებში ძალიან ცოტა მოქმედებაა. ისინი უფრო ე. წ. „საკითხავ ღრამებს“ (Lesedrama) წირმოადგენენ, ნაკლებად სცენური არიან და რემარკების არაჩვეულებრივი სიჭარბითა და სიღიღით გამოირჩევიან. პაუტმანის ღრამებს ეპიკური ხასიათი აქვთ: თხრობითი მოჭერტი დომინანტობს ჩვენების, წირმოადგინების მომენტზე.

ფილოსოფოსმა და ესთეტიკოსმა მაქს დესუარმა ერთ-ერთ საუბარში ჰკითხა პაუტმანს: „განა აქვენ დეტალების აღწერაში ზოგჯერ შერტის მეტიდ შორს არ მიდიხართ? განა თქვენ ძირითად ხაზს არ კარგავთ კერძობითი შემოხვევების დახვევებისას? რა აზრი შეიძლება ჰქონდეს იმას, რომ თქვენ „ფეიქტების“ რემარკაში ერთგან კომივოაფერის შესახებ შენიშნავთ, რომ ის გერმანულ ბიფშტეტს ჰქამს? ამას ზომ ვერც ერთი მაყურებელი ვერ შეამჩნევს!“ (იხ. „Deutsche Revue“, 1895, März).

პაუტმანის ღრამებში ამბები, სიტუაციები, ხასიათები არ ვითარდება. ის, როგორც არა ერთხელ აღნიშნულა, სტატიკურ ვითარებთა შერაღია (Zustandsdichter). მის თითქმის ყველა პიესისათვისაა ნიშანდობლივი ის, რაც პაუტმანის მკვლევარმა და ბიოგრაფმა იდალბურტ ფონ პანშტაინმა ერთ-ერთ აღბრულ ღრამაზე — „ტიბერისის მეგვიდრობა“ აღნიშნა: „მოჭმენდი პირნი ყველანი ილაყულ სიტუაციებში უსაზღვროდ ბასრად იყვენ დაბნულნი, მაგრამ მხოლოდ სიტუაციებში... მათ განვითარება აკლდათ. ისინი იყვენ პლასტიკური მშვიდი ფიგურები“ (ცტირებულია Soergel-ის წიგნის მიხედვით, S. 190).

სანამ გერმანიაში და მის გარეთაც სახელგანთქმული შერაღი გახდებოდა, პაუტმანმა შრავალი გაჭირება განიცადა.

ბოლოს ვერპარტ პაუტმანის ცხოვრება მკვეთრად შეიცვალა: ის გერმანიაში თანდროულობის უფლება დიდ შერაღად იქნა აღიარებული, 1912 წელს მის ნაშრომს პრემია მიენიჭა, კოლუმბიის უნივერსიტეტმა შერაღს საპატიო დოქტორობა უბოძა, 1924 წელს ვერპარტ ვენის პლასტიკურ ზელოვნებათა აკადემიამ თავის სა-

პატიო წევრად იირჩია, ზოლო 1932 წელს ის ვოთეს მედალით დააჯილდოვეს. ვერპარტ პაუტმანი უბედნიერესი შერაღად იქნა მიჩნეული და მისი სახელი გოეთესეული სვებედნიერობის შირავანდელით შეიძოსა.

პაუტმანი დაიბადა 1862 წელს 15 ნოემბერს ქვემო სილვანის უფროსტზე — ნახარხალცბრუნში. მამამისი იყო შერაღული სასტუმროს მებატრონე. ბაბუა — ფეიქარი. ვერპარტის წინაპრები ხარატები, მეეტრეები, ეკლესიის მუსიკოსები და ფეიქრები ყოფილან. სოფლის სკოლაში პატარა ვერპარტი უნიჭი და ზარმაც მოწაფედ ითვლებოდა (თავისი ბავშვობა მან აღწერა ავტობიოგრაფიულ წიგნში — „ჩემი ახალგაზრდობის თავგადასავალი“, 1937). 12 წლის პაუტმანი ბავსლაუს პანსიონში მიიბარეს, იგი რეალური სასწავლებლის მოწაფე გახდა. იქვე ვერპარტი ცუდად სწავლობდა. მალე სკოლიდან დათხოვეს, რადგან ერთი და იმავე კლასში რამდენჯერმე დარჩა. ამ ხანებში მისი მშობლების მტერიალური მდგომარეობა გაუარესდა, მათი სასტუმრო საჯარო ვაჭრობით გაიყიდა. ვერპარტი ზედს ცდის ბრესლაუს სამხატრო სასწავლებელში, ქანდაკების კლასში. მაგრამ იგი აქედანაც ვარიცხეს. ამის შემდეგ ვერპარტი კერძოდ ემზადება ერთ პროფესორთან მოქანდაკეობაში. 1882 წელს პაუტმანი იენის უნივერსიტეტში შედის. იქ ვერპარტი ტრიალებდა რეკლამაციური სტუდენტობის წრეში. სტუდენტობა ამ დროს გატაცებული იყო უტოპიური სოციალიზმით.

იქვე ვიცნო პაუტმანმა მაქსის მოძღვრება. ამ დროს მიეუთვნება ვერპარტის დაინტერესება ღარვინიათა და ჰეკელით.

ვერპარტი წავადა რომში მტკიცე ვაღაწევებით — სკულპტორი გამხდარიყო. მას იმედი კიდევ ერთხელ ვაუტრუვდა. პაუტმანი ვვლავ გერმანიაში ბრუნდება, 1884 წ. ბერლინის უნივერსიტეტში ეწეოდა. 1885 წელს ვერპარტი ქორწინდება გარდაცვლილი მდილარი ვერპარტი — ტინემანის ქალიშვილზე, — მირიაზე. იმავე წელს პაუტმანი ცოლთან ერთად ერკენრში, ბერლინის მახლობლად, დასახლდა.

1887 წელს პაუტმანმა დაწერა ერთ-ერთი პირველი ნაწარმოები, ნოველა „რკინიგზის დარაჯი ტალი“, რომლითაც, როგორც თვითონ ავტორი აღნიშნავს, იგი პირველად გამოჩნდა როგორც შერაღი. ნოველაში მოთხრობილია გულწაახრობილი, ცხოვრებისაგან დაბნეიებული, სიტყვიანწი, ცოლის მიერ დაჭარბული და დამორჩილებული რკინიგზის დარაჯის — ტილის მკმუნჯარე ისტორია. ტილს პირველი ცოლი, კეთილი, სათნო, ავადმყოფური, გატრეული და გამხდარი მინა, კომპიარობის დროს ვარდიეცვლია. მისგან რკინიგზის დარაჯს დარჩა ვაფიშვილი. — ტობიასი, რომელიც ტილს ვამსაკუთრებით უყვარდა. მეორე ცოლი, მსტქანი და დონიერი ლენე, აზარი და უზიავი დედაყვია, რომელიც აწავლებს, ცუდად ემევა გერს. ტილ

უზომოდ იტანჯება, მის გზარეობა თავისი ბიუ-
ნა გულქვა დედინაცლის ხელში, მაგრამ ხმას
ვერ იღებს, ცოლს სიტყვის შებრუნებას ვერ
უხედავს. ერთ მშვენიერ დღეს დედინაცლის
გაუფრთხილებლობისა და უყურადღებობის გა-
მო პატარა ტობისი მატარებლის ქვეშ ვარდება
და იღუპება. ღამით მწუხარებისაგან და ბნაზი-
საგან შეშლილი ტლი კლავს თავის ცოლსა და
შეორე შვილს, რომელიც სწორედ ამ აბტაჯინა
ქალთან შექმნა. მას ბერლინის საგიეტეში ათავ-
სებენ.

ნაწარმოებში წინა პლანზე წამოწეულია ტი-
ლის ტრაგედიის ბიოლოგიურ-ფსიქოლოგიური
მიზეზები. სოციალურ მომენტს თითქმის სრუ-
ლებით არ ესწვება ხაზი. ტლის მორიღება ცო-
ლისადმი სექსუალური ფაქტორითაა ახსნილი,
მისი ვარყვეული მანოხისტური მიდრეკილებე-
ბით.

1889 წელს გამოქვეყნდა გერმანთ პაუპტმანის
საკმაოდ ვახშირებული დრამა — „მზის ამოსე-
ლის წინ“. თავდაპირველად მას „მთესავი“
ერსენ. არნო პოლიუს რჩევით ავტორმა პიესის
სახელწოდება შეუცვალა. 1889 წლის 20 ოქტომ-
ბერს „მზის ამოსვლის წინ“ დაიდგა ლესინგ-
თეატრის ე. წ. „თავისუფალ სცენაზე“ („Freie
Bühne“). სექტატკმა დიდი მოთქმა-მოთქმა,
შეხლა-შეშობლა და სკანდალი გამოიწვია. დარ-
ბაში ორად იყო გაყოფილი: ნატურალიზმის,
ახალი ხელოვნების, მამასადამე, პაუპტმანის
მომხრებელ და მოწინააღმდეგეებად.

პიესის მსვლელობის დროს დარბაზში ატედა
დავა, ჩხუბი, წაწვე-წამოწვევა; წამდარწამდ
ის-
როდენ რეპლიკებს... დრამის მეტისმეტად ნა-
ტურალისტური ადგილები ექცობებოდა ძველი
თეატრის ტრადიციებს შეჩვეულ მაყურებელს.
პიესაში იყო (რეპეტიციების დროს შერბილიდა,
ზოგი მთლიანად ამოღებულ იქნა) შემდეგი ად-
გილები: მეორე მოქმედებაში გაღმეილი მამა
საალერსოდ მიიწევს საკუთარ ქალიშვილზე
ველგარული ექსტეზით. ამ ქალიშვილის საქმრო
ნახევრად შიშველი მოიპარება საღამო ეამს თი-
ვისი მომავალი სიღვრისი სიძინებელი ოთახი-
დან. მესამე მოქმედებაში ერთი მშობიარე ქა-
ლის ქმარი ცდილობს შეადინოს თავისი ახალ-
გზარდა რძალი. მეხუთე მოქმედებაში მუხომელი
ოთახიდან ისმის მშობიარე ქალის კვნესა და
სტეა...

როცა მთვარემა გამდიდრებულმა გლეხმა
კრახუმ საკუთარ ქალიშვილზე წაიწია ვასაუ-
პატიურებლად, მაშინ პაუპტმანისა და ნატურა-
ლიზმის მოწინააღმდეგეთა ლიდერმა, ექიმმა და
ქურნალისტმა, კასტანმა ხმაშიადა იყვირა: „ჩვენ
სარაკიბოში ვართ თუ თეატრში?“

„მზის ამოსვლის წინ“ სოციალური დრამაა.
მასში საგრძნობია სოციალ-კრიტიკული ტენდენ-
ცია და ანტიკაპიტალისტური მიმართულება. პიე-
საში გამოხატული იყო წერილობრივად უაზო
ინტელიგენციის პროტესტი ახალი, მსხვილი, ფი-

ნანსური ბურჟუაზიისა და იმპერალისტური სი-
ნამდვილის წინააღმდეგ. დრამის უპოქტურაში
შენიღობა ცალდება ავტორის სტრუქტურული წინა-
დებრის ჩარჩოებს. პიესა საერთოდ კაპიტალის-
ტური სინამდვილის, ბურჟუაზიული ყოფის
უარყოფაა.

დრამაში ნახევრებით გამდიდრებული გლეხის
ოჯახის ვადავგარებისა და დამოს სურათი.
გლეხი კრახუმ, რომელიც თავის მიწის ნაკვეთის
ფარგლებში მდებარე ჭვანახშირის საბადოებს
გაყიდის, მილიონები ხდება. კრახუმ არავითარ
შოიბას არ ეწყება, ოფისსულტრულად მოპოვებუ-
ლი ფული მის საშვალეებს აქვდა მუქთახორუ-
ლად პარაზიტულად იცხოვროს. მთელი მისი
ოჯახი ალკოპოლიზმითაა დაავადებული და შთა-
მოშავლობაც მეგვიდრებობად ღებულბს ამ სენს.
კრახუმს მეორე ცოლი, ეულგარული, ტლანტი
დღედაცი მრუშობს მისწულთან, თით კრახუმ
სქესობრივ ნდომის ამკლავებს საკუთარი ქალი-
შვილისადმი. მთელი ოჯახი ვახრწნილების, პა-
თოლოგურობის, მორალური პეტერსიის კაობ-
შაა წაფლელი. ოჯახის სიძე, ინჟინერი პოფმანი,
სექუ ლობი და ფიზიკურ — მორალურად გა-
დავგარების გზაზე დამდგარი, ახალგაზრდაობაში
სოციალიზმის იდეით ყოფილა გატაცებული,
შემდეგ ახალგაზრდული გატაცება სისულელედ
მიუჩნევია და კაპიტალის დავრთვება დაუსახავს
მიზნად. ერთადერთი ნორმალური და ჯანმრთე-
ლი ადამიანი ამ ოჯახში კრახუმს ერთ-ერთი
ქალიშვილი ელენია. დეგენერაციისა და ვახრ-
წნილების ამ სამყაროში გამოჩნდება სოციალ-
რეფორმისტი, ყოფილი პოლიტიკური პატიმარი,
ალფრედ ლოტი. ის მუშეში პარტიული მუშაო-
ბის ვასაზადებლად ჩამოსულა, შემთხვევით
ხედება სიერმის მეგობარს პოფმანს და მისი მე-
შვეობით უახლოვდება კრახუმს ოჯახს.

ლოტსა და ელენეს ერთმანეთი შეუყვარდე-
ბათ, მათ დამორწინებას თითქოს არავითარ უდ-
გას წინ, მაგრამ ლოტი თავისი ძველი ნაცნობი-
საგან, ექიმ შიმულტენინგისაგან შეიტყობს, რომ
კრახუმს მთელი ოჯახი ალკოპოლიზმის ქრინი-
კული, განუკურნებელი სენითაა შეპარობილი.
არასრულდასავანი, ხეობარი შთამომავლობის
მიღებით შეშინებულ ალფრედ ლოტი ზერგს
შეატყებს ელენეს და მოიპარება კრახუმის
ოჯახიდან. სასოწარკვეთილ ელენე, რომელსაც
გულწრფელად უყვარდა ალფრედი და რომელ-
საც სურდა ამოსულიყო ვახრწნილებისა და
დაცემულობის წუშვედან, თავს იკლავს.

ალფრედ ლოტი არაა სოციალ-დემოკრატის
რეალისტური სახე. სურდა თუ არა ავტორს,
მაინც მას ლოტი სოციალ-დემოკრატებზე ერთ-
გვარი შარტი, ერთგვარი კარიკატურა გამოე-
ვიდა.

მიუხედავად მაღალფარდოვანი ფრაზებისა
ადამიანთა თანასწორობისა და საყოველთაო
ბედნიერების შესახებ, ლოტი თავისი არსებით

ანდიდელალისტი და ეგოისტი. ამისთანავე, ის რევონერი და პოზიორია.

1891 წელს დაიბეჭდა პაუბტმანის ღრმა „მარტოხელა აღმიაწები“. ამ პიესის თემა მოწინავე პიროვნებასა და ფილოსტერულ, რტიონულ გარემოს შორის კონფლიქტი. იოჰანეს ფოკერატს, ახალი ეპოქის აღმამის, ბუნებისმეტყველ-მეცნიერს, ძველი ტრადიციებისა და ცრურწმენების უარყოფელს, ვერ უგებს საკუთარი ოჯახი.

მისი მშობლები, ძველი თაობის აღმამიწები, ლეთსიმორწმუნენი და დაწესებული შორალური კოდექსის შკაცი დამცველნი, არ არიან დანტრესტულენი იოჰანესის მეცნიერული მუშაობით, მისი ნაშრომებითა და იდეებით.

ისინი აღმამიწის ღირსებას მისი მაღალი თანამდებობით, დაწინაურებითა და საზოგადოებრივი მდგომარეობით ზომავენ. ასევე არ ესმის იოჰანეს ფოკერატის მის მუდლეს — კეთილ, სათნო, მაგრამ შეზღუდულ კეტეს. და, იგი, ფოკერატის ოჯახში სტუმრად მოდის ციურბიის ენივერსიტეტის სტუდენტი — ქალი, ბალტიისპირელი გერმანელი ანა მარია. ანა ღრმა სულიერა ინტერესების შქონე, განათლებული და ფართო გონებრივი პორიზონტის ქალია. ის დანტრესტულდება იოჰანესის მუშაობით, გაუგებს მას და მასთან სულიერ-ინტელექტუალურ კონტაქტს დაამყარებს. მათ ერთმანეთი შეუფერდებოთ. ფოკერატის მშობლები აღწოთებულნი არიან თავიანთი ვაჟის ასეთი ინტექტისტიანული მოქმედებით. ისინი აიძულდებენ ანა მარის დატოვოს მათი ოჯახი. სასოწარკვეთილი იოჰანეს ფოკერატი თავს იკლავს.

„მარტოხელა აღმამიწები“ იხსენისებური ღრამა: აქაც ერთმანეთთან დაბირისპირებულია პიროვნება და ოჯახი, მაგრამ განსხვავებით იხსენის გმირებისაგან, იოჰანეს ფოკერატი უნებისყოფით, სუსტი ხასიათის რევონერია, რომელსაც წუწუნე და გოდება უფრო ემარჯვება, ვიდრე მოქმედება.

აღსანიშნავია, რომ „მარტოხელა აღმამიწები“ ერთ ღრმს დადგა მოსკოვის სამხატვრო თეატრმა. იოჰანეს ფოკერატის როლს სტანისლავსკი ასრულებდა, პიესის წარმატება ხედა წილად.

1892 წელს პაუბტმანმა გამოაქვეყნა თავისი ყველაზე პოპულარული და მნიშვნელოვანი სოციალური ღრამა — „ფეიქრები“. არსებობს ამ პიესის ორი სხვადასხვა გამოცემა. პირველი ვარიანტი „ფეიქრებისა“ დაწერილია მილიანად სილუბერ დილიტზე („De Waber“, 1892), ხოლო „ფეიქრების“ II გამოცემა წარმოადგენს ამ პირველი ვარიანტის თარგმანს ლიტერატურულ გერმანულზე, თუმცა სილუბიელი ფეიქრები აქაც თავიანთ კუბურ კალოზე უქცევენ (ლიტერატურულ გერმანულზე ლაბარაკობენ ფაბრიკანტი ღრამისიგერი, პასტრონი, კანდიდატი და სხვა პერსონაჟები, „Die Weber“, 1833).

ღრამის თემად აღებულია სილუბიელი ფეიქ-

რების აჯანყება 1844 წელს. პიესაში ნაჩვენებია ფეიქრების არაორგანიზებული, სტიქიური ამბოხება, რაც აუტანელმა გაპირებებმა გამოიწვია. მიუხედავად იმისა, რომ სუნიქტურად ღრამის ავტორი არ იყო მომხრე რევოლუციისა, შეიარაღებული აჯანყებისა, მიანი თავის ღრამზე მისმა ამ ნაწარმოებმა რბილტვრად გარკვეული რევოლუციური როლი შეასრულა. სოციალური კონფლიქტი „ფეიქრებში“ დიდ ზემოქმედებობას ძალის აღწევს.

ღრამაში, როგორც ეს არა ერთხელ აღუნიშნავთ, ახაა არც ერთი მთავარი გმირი. გერმანელმა კრიტიკულმა რეალისტმა, ფრიდრიხ შნილდჰეიმმა, რომელსაც განსაკუთრებით მოსწონდა „ფეიქრები“, ასე უპასუხა პაუბტმანის კრიტიკოსებს: „პიესაში თქვენ გმირს ვერ ხედავთ ყოველ მოქმედებაში, თანდათანობით იღებს რაფართო მასშტაბებს, დააბიჯებს. გაპირება, ბოკორც მთავარი გმირი“.

სინამდვილეში პიესის მთავარი გმირი მასაა, მთელი ხალხი, ფეიქრების ერთობლიობა. „ფეიქრებში“ სიმამის ცენტრი მთლიანად სოციალური და კლასობრივ კონფლიქტებზეა გადატანილი. მასში სრულებით ახაა არც ფსიქოლოგიური და არც ეროტიკულ-კულმპრული როგის კლდაზიები.

ღრამაში მოულოდნელი პერიპეტეებისა და რთული ინტრიგების გარეშე ნაჩვენებია გაღატაკებულ და ნაშაშვილევ ფეიქარტა. აჯანეს თანდათანობითი მოშაღდება-მოწიფება პირველ მოქმედებაში ავტორი ჩვენ თვალწინ ჩაატარებს გაქვალტყავებული ფეიქრების მრავალფეროვან და ნაირსახოვან ფეგურებს. აქაა მორჩილი და დაბორუნვილი შაბერი, საკუთარი ღირსების გრწობითი აღტურვილი, თამამი და შემტკვი „შწითარი“ ბეკერი, შიშნაღლისაგან მისუსტებული პატარა ბიჭი, რომელსაც გული წაუვა, გესლითა და ბოდმით ავსებული მობუცი ბაუმერტი, მოწუნუნე რამიანი და სხვები. ყველა ესენი მოსულან მზა ქსოვილებს ჩასაბარებლად და ფულის მისაღებად ფაბრიკანტ ღრამისიგერის კონტორაში. ფეიქრებს უპირისპირდებიან მოლარე ნოიშანი, მიძღები შუაიფერი, შეგარდი და თვით ფაბრიკანტი ღრამისიგერი. ნოიშანი, შუაიფერი და შეგარდი აბურთ ივღებენ მუშებს, მათ ფლეს აკლებენ, დასციინან და უღვირად ექცევიან. შუაიფერზე რემარკაში შენიშნულია, რომ ის ყოფილი ფეიქარია, მაგრამ ახლა მას ყარვად აცვია, ჩასტეხულია და გათავზედებულია. ღრამისიგერი თავის ზელკვეთილზე უფრო ნაკლებად უხეშია, ის ცდლობს თავი თავიანთად და სოლდურად ეჭროს. როცა პატარა ბიჭს გული წაუვა, ღრამისიგერი თვალთმაქცურად და ყასილად აცხადებს: „რა უფურებაა ასეთი სუსტი პავშის ვაგზავნა ასეთ შორ გზაზე...“; „...ეს კი უსიღრმისაა. ბაუშეი ღრმისავეთ წარილია. პირდაპირ გაუგებარია, რა უფურები არიან აღმამიწები... მშობლები...“

მეორე მოქმედებაში ჰელბერტის გეგმებს კამბახში ვილჰელმ ანორგესს, უმიწაყლო და ზოგანი გლუხის ქობს. ამ ქობში ცხოვრობს ფეიქრების ოჯახი: მოხუცი ბიუმერტი, მისი მეუღლე, მათი ვაჟიშვილი — აგუსტი, მათი ქალიშვილები ემა და ბერტა. ზელმესახებდადა დახატული მათი უკიდურესი მატერიალური ვაჭირვება, მათი სიმშველედ შინაშალი. მათთან მოდის სამხედრო სამსახურისაგან განთავისუფლებული ჯარისკაცი — შორიკ იგერი, რომელიც შემდეგში „მწითლურ“ ბეკერთან ერთად ჩაუღვება სათავეში ფეიქრების აჯანყებას. იგერი ფეიქრებს პრაქტიკისა და უწყალოების გრძნობას უღვივებს.

მესამე მოქმედებაში ფეიქრთა უწყალოებდა ზეგავით იზრდება. იგერისა და ბეკერის ავითრება შედეგს გამოიღებს: ფეიქრები განწყობიან მტარვლი ფაბრიკანტების წინააღმდეგ საბრძოლველად. ისინი თავს იყრიან სოფლის ტავერანში, სვამენ და თან თავიანთ პრაქტიკს გქმნადატორთა მიმართ ხმამალა აცხადებენ. თანდარში კუნე ედილობს წესრიგის დამყარებას, მაგრამ მის შეჭვიფიანებული ფეიქრები სამიკტორიდან აძევებენ.

მეოთხე მოქმედებაში აჯანყებული ფეიქრები ალყას არტყამენ ფაბრიკანტ დრისიგერის სახლს. აქ ამ დროს პატარა წვეულებაა, თავი მოუყრიათ პასტიორ კიტელჰაუსს, მის ცოლს, თოლოგიის კანდიდატ ვიანოლდს და სხვებს. ამბობებული ფეიქრების გოთგოთი მათ სმაქმის მხალს უკარგავს, ისინი შეშინებულნი და სასოწარკვეთილნი უჯან კარიდან გარბიან. გარბის თავგზაბებული დრისიგერი თავისი ბავშვებითა და ცოლით. ფეიქრები შეიჭრებთან ფაბრიკანტის სახლში, ისინი ანადგურებენ დრისიგერის ავეჯეულობას, იტაცებენ მის სამიდირეს, ანგრევენ მის სახლს.

მეხუთე მოქმედებაში ნაჩვენებია მოხუცი ფეიქრის ჰილზეს ქობი. ჰილზე სხვა სოფელში ცხოვრობს, ლანგენბილაუში. ის წინააღმდეგაა აჯანყების, ყოველგვარი ძალდატანების — ერთადერთი სწორ გზად მის მოთმინება, მორჩილება და ლოცვა-ვედრება მიანიჭა. როდესაც მის სოფელში გამოჩნდებიან აჯანყებული ფეიქრები, რათა აჭური ფაბრიკანტის სახლი განაადგურონ, ჰილზე მათთან არ უშვებს თავის ვაჟს, გოტლიბს. გოტლიბი მამის დამჯერი, გაჭირებული ცხოვრებისაგან დათრგუნვილი და დავლანაკებული ფეიქარია. აღშფოთებული ლეიზა, ცოლი გოტლიბისა, გესლიანად დასცინის ქმარს და ზოგითონ ამბობებულ ფეიქრებს უჩივრდება ბოლოსდაბოლოს ველარ მოთიმენს ვერც გოტლიბი, ის ნაჯახს აღესავს და თანამომშენებს ამოუღდება მხარში. აჯანყებული ფეიქრებს დასამოშინებლად ჯარისკაცები გამოუგზავნიანთ. კერბითა და ცულებით შეიარაღებულ ფეიქრებს ჯარისკაცები ტყვეებს უშენენ. ერთი ტყვია შემთხვევით ხვდება ლია ფანჯარასთან

მკლამ მოხუც ჰილზეს. ჰილზე კვდება ფეიქრები სოფლიდან ერეგებიან ჯარისკაცებს. დრამა აქ მთავრდება.

საინტერესოა ჰილზეს სიკვდილის დეტალი. როგორც ეს აღინიშნა დემოკრატიული გერმანიის ლიტერატურულ კრიტიკაში, ამოიხატა ჰილზეს ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ კლასობრივ ბრძოლას ვერაფერ ვერ აძლევდა პირველი ტყვია ხვდება სწორედ სოციალური და კლასობრივი ზავის მომხრეს.

1893 წელს ჰელბერტის ბეკერის კომედიას — „წაფის ქურჭი“. ეს კომედია არა ერთხელ მ. კლინტის „გატეხილი კათისათვის“ შეუდარებიათ. მართლაც, „წაფის ქურჭი“ თავისი კომიკური სიტუაციებითა და ზოგიერთი სიტუატურ-კომიკური ელემენტით იწვევს „გატეხილი კათის“ ასოციაციას.

ამ კომედიაში სატირის ობიექტად ქცეულია ბრუსული სახელმწიფოებრივი მართვის აპარატი. „წაფის ქურჭი“ რელიეფურადა ნაჩვენებია გერმანიის სახელმწიფო მოხელეთა, მმართველობის აპარატის მუშაკთა სისულელე, კარიერაში და ეგოიზმი.

კომედიაში გამოყენილია ყვეფი და ამპარტავანი სახელმწიფო მოხელე — ვერჰანი, რომელიც გროტესკურადაა მოხაზული. ვერჰანი ყველგან სახელმწიფოს მოღალატეებსა და შეთქმულებს ამხნევს, მას ყველგან „სამშობლოს“ ძირის გამომთხრელები ელანდება იგი უსაფუძვლოდ აიღებს ექვს წყყინარ კაბინეტურ სწავლულზე — დოქტორ ფლაიშერზე, რომელიც მის პოლიტიკურად არასაიმედო და სახელმწიფოსათვის საშიფათო ელემენტი ჰგონია. ვერჰანი იწვევს მის დეენას, მიუჩენს მის ჯაშუშებს და გაყყოლია, რომ ასეთ სიტუატიონლსა და პოლიტიკურ სიტუატიონლს იჩენს. კომიკურ სიტუაციებს ქმნის ის გარემოება, რომ ქურდობაცაი მრეცხავი ქალი — ვოლფენი ვერჰანს უბატონენსი და უსბეტაციის ადამიანი ჰგონია. ვოლფენი იპარავს ყველაფერს, რაზეც კი ზლი მიუწყდება, ბოლოს აწანის წაფის ქურჭაი კი, ვერჰანი კი მის მფარველობს, ზოგჯერ რჩევასაც ეკითხება: ვინ შეიძლება იყოს ამ ქურჭის მომპარავი და სხვა. ვოლფენი იბრინიულად შეინიშნავს სახელმწიფო მოხელის შესახებ, რომ ის იმდენად სულელი და უნიათოა, შეიძლება სკამი გამოათალი და ვერ შეგიტყოსო.

„წაფის ქურჭი“ ჰელბერტის საუკეთესო კომედიაა. ის შეუნელებული ინტერესით იკითხება. სიტუაციური კომიზმი მასში საკმაოდ ბასია.

1894 წ. გამოქვეყნდა გ. ჰაუარმანის აბალი დრამა — „ჰანელეს ახალედა“. ეს ჰიესა წარმოადგენს მოსაბრუნებელ წერტილს ნატურალიზმიდან ნეორომანტიზმისა და სიმბოლიზმისაკენ. პატარა გოგონას — ჰანელეს დედის სიკვდილის შემდეგ მამინაცლის ხელში ყოფნას სიკვდილს უჩვენებია და თავის დასაბრუნებლად ხტება სოფლის ტბორში. ჰანელეს ცოცხალ-მკვდარს გამო-

იყვანენ წყლიდან და ლატკათა თავშესაფარში მიიყვანენ. აქ ის წყებს და სკოლაში შექმნილი საეკლესიო წარმოდგენების გავლენით იწყებს ფანტაზირებას.

გავიანტრებულად და მომაბეზრებულად მთელი პიესის სივრცეზე გადმოკეცილია პატარა ჰანელეს სიხარულზე ხილვები და ჩვეყებანი. ბოლოს ის კვდება.

პიესაში თავს იჩენს მისტრიკური ელემენტი, რაც აქამდე უცხო იყო ჰაუპტმანისათვის. დიდ როლს თამაშობს დრამაში აგრეთვე არარეალისტური სიმბოლიკა.

1896 წელს იბეჭდება ჰაუპტმანის ისტორიული დრამა „ფლორიან გაიერი“. ნაწარმოების თემა აღებულია გერმანიის გლეხთა ომის ეპოქიდან (XVI საუკუნე, 1525 წ.) ავტორმა განიზრახა ეჩვენებინა დიდი სახალხო მოძრაობა, გლეხთა ომი, რეფორმაციის ხანა. დრამაში გამოყვანილია თითქმის ყველა სოციალური კლასი და ფენა: თავადები, აზნაურები, გლეხები, რაინდები, ბერები, თითქმის ჩაწვევნილია მათ შორის არსებული წინააღმდეგობანი და კონფლიქტებიც. მაგრამ მაინც პიესამ მარტვი განიცადა, ის იღვეურა და მხატვრულადაც სუსტი გამოდგა.

ნაწარმოებში არა ჩანს მასების მოძრაობა, ისტორიის განვითარების წარმომართველი ძალები. დრამაში წინა პლანზე ფლორიან გაიერის, წარმოშობით აზნაურის, აჯანყებელი გლეხების მეთაურის, ინდივიდუალურ — სუბიექტური ტრავმითაა წამოწვეული.

1896 წელს ჰაუპტმანი აქვეყნებს თავის ნეორომანტიკულ-სიმბოლისტურ დრამას — „ჩაიბრული ზარი“. გერმარტ ჰაუპტმანი ბურჟუაზიულ მკათხველ საზოგადოებრიობაში სწორედ ამ დრამითაა ყველაზე მეტად სახელმძიმევილი.

პიესაში მძლავრადაა წარმოდგენილი ირრაციონალური და მისტრიკური ელემენტი. „ჩაიბრულ ზარში“ დომინანტობს სასოწარკვეთილებისა და პესიმიზმის ვაწყობილება.

ასტატმა ჰაინრიხმა ჩაოხასხა ზარი, რომელიც დაკიდებულ უნდა იქნეს შალად მთაზე შდგარ ეკლესიაში. მთაზე ატანისას ზარი ჩავარდა ტბაში. მაშ ეს ზარი, რომლის ჩამოსხმას ასტატმა მთელი თავისი უნარი და მონღომება შეაღია, მხოლოდ დაბლობისათვის უოფილა განკეთენილი. მთაში, დიდ სიმაღლეზე ის გამოუსადეგარი აღმოჩნდა. ასტატი ჰაინრიხი სასოწარკვეთილია, ის მთებში გაიჭრება შეშლილივით...

მას საკაცით მიიყვანენ სახლში. ჰაინრიხი სიკვდილის პირასაა, აებედით სწულუმას შეუბყრია. „ჩემი ქმნილება ცუდი აღმოჩნდა, ეუბნება ის ცოლს, ზარი, მაგდა, რომელიც ტბაში ჩავარდა, სიმაღლეებისათვის არ უოფილა განკეთენილი... დაბლობში ის რეკავდა, მთებში ის ჩაიწყდა...“

გამომჯობინებული ჰაინრიხი ტრავებს მშობლიურ სოფელს, საკეთარ ოჯახს და მიდის მთებში, სიმარტოვესა და უკაცურებაში. აქ ის ესაზ-

ლება იდამიანებისაგან შორს; მისი ღრმა რწმენით, საზოგადოებას, აღამიანებურ, კარტულ, ყოველდღიურობას მოწყვეტილია. შექმნილია გლეხების კუმირიტი ნაწარმოებს. ჰაინრიხი იწყებს ისეთი ტაძრის შენებას, რომლის თავანი ცას უნდა მიებჯინოს. ასტატი აღაფრთოვანებს პირმწვენიერი ფერია რატენტდლიანი. ჰაუპტმანს აქ შემოაყვას მრავალი ზღაპრული პერსონაჟი: ფერები, ჯუჯა-კაცები, წყლის სული და სხვა... ნაერისფერი ყოველდღიურობა, ფილისტრული საზოგადოება ცდილობს დაიბარუნოს თავისი „უბეჭედი შვილი“. მთაში აღინა და ჰაინრიხის ბარში ჩაყვანას ცდილობენ პასტორი, მასწავლებელი და დალაქი. მას მიაკითხავენ, აგრეთვე, ჯერ ცოლი, რომელსაც ასტატი საყვარელ ტლანქად მოიშორებს, შემდეგ შვილები, რომელთაც დედის ცრემლებით სავსე ღრჭი ააქვთ შამასთან. ჩაიბრული ზარი რეკას იწყებს. ჰაინრიხი სინიდისის ქენჯნას აგრძნობს, მას განუზომელი ტანჯვა მოიკავს, ასტატი მოიშორებს მაცდურ რატენტდელიანს და განაშაშბი ბარს მიაშურებს, თავის შრომლიერ სიფელს, მიტოვებულ და დაქცეულ ოჯახს. მაგრამ აქ, ბარში, ჰაინრიხი დარღისაგან კვდება.

ნაწარმოების ძირითადი იდეა ასეთია: ხელოვანი უნდა ქმნიდეს სინამდვილესა და საზოგადოებას მოწყვეტილი; ცხოვრება, ყოველდღიურობა შემოქმედების უნარს ათმეფს და აუძლურებს ხელოვანს. ხელოვანისათვის საჭიროა სიმარტოვე, უკაცურება და განდგომილება.

პირველი მსოფლიო ომის დასაწყისში გერმარტ ჰაუპტმანმა ნაეორომანტიკური პოზიციი დაიკავა. მან ამ დროს გამოაქვეყნა შოეინისტური ლექსები. რომენ როლანმა ღია წერაილი მისწერა ჰაუპტმანს, სთხოვა მას, აემღლებინა ხმა ომის წინააღმდეგ. პროტესტი გამოეთქვა გერმანელებს მიერ ზელგაიშის ხელოვნების ძეგლების დიბოშიების წინააღმდეგ. ჰაუპტმანმა უარი შეუთვალა ფრანგ მწერალს.

1918 წელს ჰაუპტმანმა გამოაქვეყნა მითხრობა — „სონალი ერეტკოსი“. ფაბულა ამ მოთხრობისა ტრადიციული და პეტისმეტად გავრცელებულია. თითქმის ყველა ერის ლიტერატურაში გვხვდება ანალოგიური სიუჟეტი. ჰაუპტმანის შემოქმედებაში ეს მითხრობა უაღრესად საინტერესო და საგულსისხმაია.

მასში ხაზგასმულია ცხოვრების, ამქვეყნიურობის, ცხოვრებისეული სილამაზის პრიმატი.

მოქმედება მიმდინარეობს იტალიაში, ლეგანოს ტბის მახლობლად, სიანაში. ახალგაზრდა მღვდელი ფრანჩესკო ველა თავისი ასკეტური ცხოვრებით მრევლში პატივისცემასა და მოწიწებას იმსახურებს. ფრანჩესკო შეიკვობს, რომ მთაში გაიხზნულია ერთი ოჯახი, რომელიც ქრისტიანული რწმენის გარეშე ცხოვრობს. მღვდელი გადაწყვეტს, ურჯულა ოჯახი დაუბარუნოს ღვთის წიადს. ის აღის მთაში და იწყებს კვადებებს, შეჩვენებასა და წვევას უგზავნის

ყოფილ ადამიანთ, მაგრამ ახალგაზრდა, პირ-
მშენებელი და ტანადი ავტოს დანახვან (ავტო-
ქალიშვილია ურჯულთ ცოლ-ქმარისა) ფრანგ-
კოს თავგზა ებნევა, ენა ებორკება. მღვდელი
ებრძვის თავს, მაგრამ ამაოდ... ფრანგისა ველა
შევეს ცოგონასთან ერთად განმარტობით იწ-
ყვის ცხოვრებას. ველისა მას შეაჩვენებს, მაგ-
რამ ეს ყოფილი მღვდლის ბედნიერებას სრული-
ადაც არ ამღვრავს. მან „სასუფეველი“ მიწაზე,
ამქვეყნად პოვა.

...ვაიმარის რესპუბლიკის დამყარებას გერ-
მანტ პაუტმანი სიხარულით შეხვდა. ამ დროს
ის აღიარებულ იქნა გერმანიის ნაციონალურ
მწერლად, გერმანიის ბურჟუაზიული რესპუბლი-
კის რეპრეზენტანტად. ამ პერიოდში ის წერს
ნაწარმოებებს, რომლებშიაც ნატურალისტური
და ნორმალისტური-სიმბოლისტური ელემენტე-
ბი თანაარსებობენ.

1932 წელს გერმანტ პაუტმანი იქვეყნებს
დრამას — „შის ჩახელის წინ“. ამ ნაწარმოებში
მწერალი კვლავ უბრუნდება თავისი აღზნდელი
პიესების თემატიკას; დრამაში საბუნელი ოჯახუ-
რი კონფლიქტი. მათიას კლავუნენ, მოხუცი
საიდუმლო საფაქრო მრჩეველი, ცოლის გარდა-
ცელების შემდეგ საშინელ სიმარტოვებს
გრძობს. მის შვილებს საკუთარი ცხოვრება
აქვთ, ისინი მთინდამაინც არ იწუხებენ თავს
შამაზე ზრუნვით.

მათიასს ეუცხოება ახალი ებოქის ცხოვრების
წესი, ახალი შეხედულებანი და ჩვევები. სიმარ-
ტოვისა და მოწუნილობისაგან თავის დახსნის
მიზნით მოხუცი შევიცარიამი მიდის, აქ ოვი
ახალგაზრდა ქალიან, ინკენ „პეტერსთან, ერთად
აწყებს ცხოვრებას. ქონების დაკარგვით შემი-
ნებული შვილები შამის დატყვევებენ და ცდი-
ლობენ საესებით ჯანსაღი მათიას კლავუნენი სა-
ვიეთში მოათავსონ. ეს მათიასზე შემპარწუნებ-
ლად მოქმედებს და თავს იწამლავს.

დრამაში ერთგვარი თომას მანისეული მოტი-
ვი იქრები: აქ ერთმანეთისაღმი დაპირისპირე-
ბულია ძველი, პატრიარქალური, „პატიოსანი“,
„ბუნდნაროელი“ ბიურგერობა, რომლის წარ-
მომადგენელია მათიას კლავუნენი და ახალი, მო-
ნობოლისტური, უელტური და ანტიპუმანიური
ბურჟუაზია, რომელსაც დრამაში დირექტორი
კლამროტი განასახიერებს.

აღსანიშნავია, რომ, როცა ლენინგრადს გერ-
მანელი ფაშისტების მიერ აღვა ჰქონდა შემო-
ტყეული, დრამატულ თეატრში უჩვენებდნენ
გერმანტ პაუტმანის პიესას „შის ჩახელის
წინ“. 1954 წელს მოსკოვის „გახტანგოვის საბე-
ლობის თეატრმა განაახლა ამავ პიესის დადგმა.

1933 წელს ხელისუფლების სათავეში ფაშის-
ტების ჩადგომის შემდეგ 71 წლის გერმანტ
პაუტმანი სხვა ყველა ცნობილი გერმანელი
მწერალივით ანტიფაშისტურ ემიგრაციაში არ
წასულა. ის გერმანიაში დარჩა. მაგრამ ფაშის-
ტური რეჟიმის წლებში პაუტმანი სრულ სიმარ-
ტოვესა და უცხოობას გრძნობდა; ის ცხოვრობდა
მივარდლი სოფელში, აგენტენდორფში, საიდა-
ნაც თითქმის არსად არ მიდიოდა, ურთიერთობა
ჰქონდა მხოლოდ მეგობრების ვიწრო წრესთან.

1942 წ. ფაშისტმა მინისტრმა როზენბერგმა
საგანგებოდ აღნიშნა, რომ პაუტმანი არ არის
გერმანიის ნაციონალური მწერალი (იხ. „Ger-
hart Hauptmann — Jahrbuch“, 1948, Bg. 1,
Hrsg. Felix A. Voigt, S. 250).

მართალია, პაუტმანი აქტიური ანტიფაშისტი
არა ყოფილა, მაგრამ მაინც ფაშისტური რეჟიმის
დროს დაგუბებულმა პროტესტის გრძნობამ
გადმოხვეთია მის დრამატულ ტეტრალოგიაში
ატრიდების შესახებ („იფიგენია დელფოში“ —
1941, „იფიგენია აელისში“ — 1944; „აგამემნო-
ნის სიკვდილი“ — დაიწერა 1944 წელს, დაბეჭ-
და 1948 წ.; „ელეტრა“ — დაიწერა 1945 წელს,
ხოლო დაბეჭდა 1948 წელს).

ამ დრამებში ავტორი ილაშქრებს ომებისა და
სისხლისღვრის წინააღმდეგ, სატირიკულად
სახელი კალპისი, შფოთისა და ომის მომხრე
ანგარებიათი ქურუმში. 1941 წ. დაწერილ დრამა-
ში — „იფიგენია დელფოში“ ნაჩვენებია, თუ რო-
გორ შერტცენილი და დასახაკებული ბრუნდება
ლაშქრობიდან აგრესორი აგამემნონი. „იფიგენია
ელისში“ პაუტმანი ხალხს ასეთ სიტყვებს ითქ-
მევინებს: „მოთარები მოლატენი არიან ყველა-
ნი, დიხ, ისინი ჩვენ გაატყუებენ! მათი საქმეა
ძალმომრებობა, ყანალობა და ზოცვა-ელტობა...
ჩვენ არ გვსურს ომი, ჩვენ პუ-
რი გვინდა!“ ხაზი ჩემია. ნ. კ.).

ეს ტეტრალოგია მთლიანად მხოლოდ ფაშის-
ტური რეჟიმის დამხობის შემდეგ გამოქვეყნდა.
... 1946 წლის 6 ივნისს გერმანტ პაუტმანი
გარდაიცვალა აგენტენდორფში. მწერლის ან-
დერძის მიხედვით, ის დასაფლავებულ იქნა პი-
დენზეეს (პატარა კუნძულია ბალტიის ზღვაში)
სასაფლაოზე, შის ამოსელის წინ.

კონსტანტინე გამსახურია

ღვთობა კაპაბაძე

ჩვენს დროში ბევრს ლაპარაკობენ თანამედროვეობის მიმართ სიყვარულის საკითხების გამო და ეს სავეებით მართებულია. ამ ამბის უპირატესი გამოვლენა უნდა გულისხმობდეს შენი თანამედროვე ადამიანისადმი გულისხმიერების გამოჩენას ეს გრძნობა ყოველ დროს აქვდა. განსაკუთრებით ხელოვნებაში, სადაც საოცრად გამოიხატებოდა მეტოქეობის ინსტიქტი და მისგან გამოდინარე ადამიანური კინი — შური.

მხოლოდ დიდხელოვნად ადამიანებს მოეხერხებათ ხოლმე თავიანთი კოლეგის მიღწევებისათვის თვალის გასწორება. ამ სულგრძელობის გარეშე წარმოადგენელი პროგრესი ვულტურისა. ამოვების ამ ბაზარზე, სადაც სახელისათვის კიდელი საქმად ბნელ ინსტიქტებს აწიშვლებს, ხელოვნათა შორის მოქანდაცე და მხატვართა ყველაზე უფრო უწყობა. მხატვანს უმეტესს შემთხვევაში ახასიათებს პასიური ტემპერამენტი. თითქმის ყოველი დროის დიდი მწერალი, დიდი მებრძოლი, დიდი პოლემისტი ყოფილა მუდამ.

ნუგარს ვიტყვით დანტეს ფლოპერის, ი. ჭავჭავაძის ტოლტონის და ბალზაკის გამო, თეთი აუმიღვრეელი ოლიმპიელი გოგონე წინასწარობას კარგავდა ხანდახან და რაგინად დაგესლავდა ხოლმე თავის მოპირდაპირებს.

მწერლის ხელში სასტიკი საკაცხმის მშვილდ — ისარი, უპიკრამელი და პარაპოლური მეტყველების გესლიანი შაშაი და ამგვარად იფრთხილს თავის მტრებს.

ზოგიერთ დიდ მხატვარსაც მოეპოვება ამგვარი იარაღი. მე მუდამ მოიკვნიდა ფრანცისკო ლე გოიას კარიკატურების სიმძაფრე. მისი „კაპრიხოსების“ სერიის, რომელშიაც უსასტიკესად დაგესლილია გოიას თანამედროვე გრანდებმა, შავი სამღვდლეობა და გულბრძანული არისტოკრატია.

ლუონარდო და-ვინჩისაც არ აქვდა ასეთივე მებრძოლი სული. ამ მხრით დიდად საინტერესოა მისი კარიკატურები ეინარზორის სასახლის კოლექციებიდან. და-ვინჩის გენია ხელოვნების არც ერთი განრის სადენში არ ეტეოდა. იგი ხანდახან ხელს წაავლებდა მწერლის კალამს, საკასტელი იგავებითაც უმასპინძლებოდა ფილისტერებს.

სხვაგვარი ბუნების დიდი მხატვრებიც ენობილია, ამგვარ ხელოვნათა ბუნებაში ჭარბობს პასიური მიღება ამქვეყნიური ტყვიულებისა, ასე

თნი თავს არიდებენ ბრძოლას და ხშირად ასპარეზს უთმობენ უგემურობისა და ეპითასიების მიმპლაურებას.

თავით ადამიანის ბარონებაში იმანენტურად მოცემულია მისივე ცხოვრების ტრაგედიის საწყისები. ისიც ხდება ხოლმე ტლანქი თუჯი და ელასტიური თუნუქი უფრო გამძლენი აღმონდებთან, ვიდრე უშალესი ხარისხის ფოლადი, რომელსაც სწორედ ხარისხიანობა ართმევს ხოლმე გამძლეობის უნარს.

ასეთი ფოლადისმიერი საფიციხის შედეგად დაიღუბა ჩვენს თვალწინ შესანიშნავი მხატვარი დავით კაკაბაძე. ამ ამბისაგან მოგვრილმა სიმძიმელმა ამაღებინა ამჯერად კალამი ხელში.

I

ჩვენ პირველად 1918 წელს შევხვდით ერთმანეთს რუსთაველის პრასექტზე. მე იტალიას ვაპირებდი გამგზავრებას, იგი მხოლოდ ოცნებობდა თავით ენახე მიქელანჯელოს, ლუონარდო და-ვინჩის და რაფაელის უკვდავი ქმნილებები.

თავიანთი ღიმილით გამომელაპარაკა, თუმცა ერთმანეთს არ ვიცნობდით. ტანპარჩილი, მკერდი აღნაგობის ჭაბუკი იყო, მოშვეო ელვაჯება გადაკარავდა ვაზზე ვადავარცხნილ ხშირ თმისა და ინგლისურად შეყრვილ უღუამებს, საამური სიწითლე — დაწყებს.

მექლურჯი დიაგონალის სტუდენტური ჯეზა ეცვა, მოციხფრო შარვალი, სწორედ ასეთ სამოსელში გამოსახული იგი თავის აეტომორტრეტში, ბროწეულის ყვავილისფერ ფონში.

ბროწეულის ყვავილისფერ ტუჩებს ვადაღმა ელავდნენ მისი კრიალა თეთრი კბილები, მოკლე მოკლე ფრაზებს ხმარობდა საუბარში, მეჯითათლ გამოთქვამდა ხოლმე ბევრას.

თანამშრომლობა მოშოვა ილმანხ „მეიდ მითეში“, სადაც მას მოუთავსებინა თავისი წერია ლუონარდო და-ვინჩის შესახებ. ამ გასაუბრებების დროს მან გაიგო, რომ მე, როგორც საქმიოდ პასიურად მოყვარული მხატვრობისა, სხვადასხვა დროს გაეცნობივარ ევროპის დიდი მხატვრების ქმნილებებს, გეოცდა.

ბოლოს მისთვის ჩვეული თავიანთობით მოშოვა დაეინტერესებულყოყვი მხატვრობის საკითხებით, საერთოდ.

საქართველო

III

აგრეთვე: „ეს ძლიერ კარგი იქნება, ჩვენ, მხატვრებს, მწერლებსავეთ რომი გვემარჯვება წერა“.

„აჲ, წერა საერთოდ ძნელი საქმეა, მე არც კი ვიცი, თუ ოდესმე მწერალი გავხდები. დიდი მწერლების ცხოვრების აღსასრულს რომ და- ეუფიკრადო, აშკარა ხდება კარგად უნდა და- ფიქრდეს ახალგაზრდა კაცი, ვიდრე კალამს ხელს მოკიდებდეს, ნურაინ დაიხეშებს წინს- წარი: მწერალი გავხდებიო. უწინარეს ყოვლისა, უნდა გეწერებოდეს და წერად მხოლოდ მაშინ უნდა დაჯდე, როცა ტანჯვითა და შთაბეჭდი- ლებებით აღივსება“.

„მხატვარსაც ვგ მართებს, თუ არა ვცდები“, თქვა მან.

მაშე შეწყდა ჩვენი დიალოგი იმკერად.

II

გამოხდა ხანი. მე მივეყვი ჩემი საქმიოდ ბო- ბოქარი ცხოვრების სრბოლას. ჩემი სიძებუცის პირველ პერიოდში დაბეჭდვითებით არც კი ვი- ცოდი, რა გავშხდარიყავ, რა პროფესიისათვის მოემზადებულიყავ.

ჩემი ქვეყნის საქმიოდ ბუნდოვანი მომავლის კონტურები დიდად სანუგეშო პერსპექტივებს არ მისახავდა. დაუცხრომლად მტანჯავდა შესაძ- ლებლად ბევრის შეცნობის წყურველი, რომე- ლიც ეგზომ დავავს ზოლმე გლობუსის ვარშემო მოყილე ახალგაზრდებს. ასე დაეხეებოდოდი სხვის ქვეყნებში სიყვებით უანგარო ინტერესს აყოლილი, ესწავლობდი და ემოგზაურობდი ბებ- ლოთიკეების, მუზეუმების, მხატვართა გამოყე- ნების მუზეუი სტუმარი. ხანაც უხანავ სევეა წამომხალბობდა და ჩემად ვიცნებობდი, ინდო- ეტს გადავკარგულიყავო.

ჩემი ინტერესი ფილოსოფიის ისტორიისა და მწერლობის მიმართ ხანდახან მისახავდა ბუნ- დოვან იმედებს მაინც, რომ ეს ყოველივე ასე თუ ისე გამომადგებოდა ოდესმე, მაგრამ ვერო- ბის დიდ მხატვართა და თანამედროვეთა ქმნილე- ზების კერტეა და გაცნობა იყო ჩემთვის სისეს- ბით უსაზნო და უანგარო ინტერესის სფერო: რომელიმე უცხო ქალაქში ჩასული უპირატესს ყოვლისა მუზეუმს, ან გამოიფენას ვინახულვდი.

ჩემი ცხოვრების ბოქმურ პერიოდში ხშირად დამეგობრებოდა მიუნხენელ, დრეზდენელ და ბარზელ მხატვრებს, სიამოვნებას მგვრიდა ამ „გამსაკუთრებულ ჯილაგის“ ადამიანებთან ურ- თიერთობა. მე მათ ვაძლევდი უპირატესობას მწერლებისა და ჟურნალისტების წინაშე. მხატვ- რებში იშვიათად შემინიშნავს ის გაუფიდი ეგოცენტრიზმი და თავყერძობა, რომელიც ხში- რად ახასიათებს ყოველი ქვეყნის პროფესიონა- ლისტებს მწერალთა შორის.

1923 წელს ხელახლა შევხედე დღევანდელ საქმე- ძეს პარიზში. მე უკვე ნანახი მქონდა მისი რამ- დენიშე ნაშუშეგარი. აჲ მანვენა მან ზოგიერთი ახალი სურათი, როგორც ამ სურათებში, ისე ამ- ჯერად მასთან საუბარში, წარუხიციელი შთა- ბეჭდილება დატოვეს ჩემში.

ეს კაცი დღვდა და იწყოდა ათასი პრობლე- მის, ათასი გეგმისა და მიზნის გადაქციდე. რე- ლიფერტი კინოს პრობლემა მქონდა აწეუმბული, ესპანეთისა და იტალიის გამგზავრებისთვის ოც- ნებობდა, პოლანდიელი, იტალიელი, ფრანგი და ესპანელი დიდი მხატვრების სახელები გერაა პირზე, მხატვრობის კლასიკოსებს აყრიტყებდა ზოგჯერ, ახალი უცნაური ფერებისა და უჩვე- ული ფორმების შექმნის წყურველისაგან გულ- ანთებული.

პარიზშივე ვანვახლუ მეგობრობა იმ წელს მეორე ზვეს დიდ მხატვართან ლიო გული- შვილიან, მას ამ აბოზოქრებულ პარიზშიც მერ- ჩენდა თავისი დარბაისლური თავმდაბლობა — პარიზში, სადაც სანელის მაძიებელი მხატვრები და უნიკო მწერლები ბიფიტქსეიბივით უკეთთა- ვენ კრიტიკოსებს საქებარ წერილებს. ბაღლივით სმეტატი და ქალწულივით მოყრძაღბული ლადო გულიანვილი, თავისი სიღარიბის მიუხედავად, თვალსაჩინო ფიგურად იქცა პარიზელ მხატვარ- თა წრეებშიაც.

სამივენი ლათინურ კვარტალში ეცხოვრობ- დით, ყოველ შაბათს კაფე როტონდში ესხე- ბოდით ერთმანეთს. ჩვენი საუბრის შეუცვლე- ლი თემა იყო ქართული ხელოვნება და მსოფ- ლიო მხატვრობის საკითხები.

დავით კაკაბაძე თავისი დაოცებული, მაგრამ დიდი ტემპერამენტით, თავისი დაუცხრომელი ძიების წყურველით უფრო მწერალს წააგავდა, ვიდრე მხატვარს.

ოღონდ ეს იყო, მას არ სჩეოდა მისაუბრის შეწყუბება საკუთარი მიღწევებისა და გეგმების გამო თბრობით. არცთუ აპოლოგია საკუთარი ქმნილებებისა.

გამაოცა მისმა დიდმა ერუდიციამ არა მარტო მხატვრობის, არამედ მწერლობის სფეროშიაც. თითქმის მთელი წლის მანძილზე ყოველ კვირა დღს დავდიოდით ლუერსა და ვერსალში.

ლუერის დათვალეიტება დავიწყეთ ჩვენ ჩი- ნურად და მინდური ექსპონატებიდან, ევგებტის ბაბილონის, ძველი საბერძნეთის, რომის, იტა- ლიურა ტენესანსის ქანდაკება და მხატვრობა, პოლანდელები და გერმანელები, ფრანგები და იტალიელი კლასიკოსები, ძველი, სიწილი და უახლესი პერიოდებისა და ამა, მისი საყვარელი მეოცე საუკუნის „ახალი ფორმების“ მაძიებელი მხატვრები, კუბისტები, ფუტურისტები, და- დაისტები, ათასგვარი „ისტები“ რომელთა ქმნილებანი ჩემს გულს არც მაშინ ვუბნებოდენ არაფერს.

ამ პერიოდში მას გულბრუნვადი სჯეროდა, რომ ძველი მხატვრობის ფორმები, რომელიც განვლილი ეპოქების გიგანტებმა უკვე დააყარეს და დააყარეს, უკიდურესად შეიცვალა ახალი ფორმებით.

ჩვენი გულბრუნვითი მიზეზად, მე მინდა ვაყენებდი მას, რომ რომანს, ნოველას, სონეტს, კანტონს, არსებითი ცვლილებები არ განუცდიათ საუკუნეთა მანძილზე.

განა მართო მხატვრებსა და მწერლებს, ზოგჯერ დიდ კავშირებასა და ხელოვნებათა მისტიკობის არსებობის შესახებ:

არ შეიძლება ზოგადი ტექნიკის პროგრესის გათვალისწინებით ტექნიკის პროგრესის თანხა.

პირთაღი, ბერძნული „ტექნიკა“ — „ტექნიკა“ — ხელოვნების მიერ დახლოებული ნიშნავს, მაგრამ მეორე მისი მნიშვნელობაა ტექნოლოგიური პროცესებში დახლოება, რომელიც საფუძვლად დაედო კაცობრიული ცივილიზაციის ტექნიკური პროგრესის, გემთმშენებლობის ციხეთა აგებას, საომარ ხელსაწყოთა, გზათა და ქარხანათა მშენებლობას.

ამ უკანასკნელ დარგს „ტექნიკისა“ — უმაღლესი მათემატიკა და ნაირნაირი მეცნიერებანი დაედო საფუძვლად და რაჟი ამ „ტექნიკის“ მეორე მომენტა უნდა მეცნიერების ობიექტად იქცა, იგი ისევე განიცდის პერმანენტურ სვლას ვეზს ახალ მიზანთა მიძიების ხელში, ხელოვნების ტექნიკისა და ასე ვთქვათ ცივილიზაციური ტექნიკის შორის ისეთივე სხვაობაა, როგორც მეცნიერებებსა და ხელოვნებას შორის.

ხელოვნება თავის უპირატეს შედეგებში, მაღალ ფორმებში ჩამოქონილ ქმნილებებში მუდამ რჩება საბოლოოდ მიღწეულ მწვერვალზე, ცივილიზაციური ტექნიკა კი განიცდის პერმანენტურ ცვლას მიზნებისა და საშუალებებისა.

ავიღოთ თუნდაც გემთმშენებლობის საქმე. მომერისასეული გემთმშენებლობა თავისი ეპოქის მიღწევა იყო, ხოლო ჩვენს დროში იგი ხალხების მიერ გუბებში ჩაშვებული ნაგებობის ტექნიკის უფრო მაგავსა. ან არა და წყალქვეშა ნაგებობის ტექნიკა, ან ავიაციური.

ლენინარდო და-ვინჩი სიკვდილად აღშვა ერთი თვითმფრინავი, რომელიც ფიოზოლის მთაზე დიმიტრია, მისივე ნახაზები წყალქვეშა ნავისა და ოცდაათი წლის წინათ გამოაქვეყნეს ევროპაში, მაგრამ ეს ყოველივე ლიბლს იწვევს ალბათ თანამედროვე ევროპის დიდი ვერტების გემთმშენებელ ინჟინერთა ბაგეზე.

სამედიკოლო, იმავ დავინჩის ტექნიკური მიღწევები რადირების, აქვარელის, ზეთით ზატვისა და ქანდაკების დარგში დაუძლეველი, აღუმატებელი დარჩა სამარადისოდ.

ასევე აღუმატებელი დარჩა დისაბამიდან მომეროსის მომენტები, ესკილეს ტრაგედიები, შექსპირის დრამები და პეტრარკის სონეტები, ბალზის რომანები და მერიმის ნოველები.

დავით კაკაბაძე 1924 წელს პარიზში გამოცემულ დეკლარაციული ხასიათის წერილებში ზოტას ასახას ფრანგულ ენაზე, იტალიური ფურტიზმს და რუსულ კონსტრუქტივიზმს, დასასრულ დასკვნის: „საზოგადოდ დღევანდელ ძიებათა მიზანია ახალი ფორმების შექმნა და მათი საბოლოო განმტკიცება ხელოვნებაში“. ეს ყოველივე იყო ზარკი ახალგაზრდული გატაცებებისადმი მიძღვნილი.

ჩვენ დაახლოებით თანამოძრა ვიყავით. ზოგ ჩვენთანვე იყავი ჩაუდგამს ამგვარ ცოდვაში და განუძღვია ხელოვნების „ახალ ფორმათა“ ძიებაში ენერჯის უსაზნო ხარჯვა.

საგანთა ბუნების წესი: აღამაჩი დიხანს დაზოგილობის ცთომილების გზებზე, ვიდრე კემ-მართებისაჟე ვეზს იღებდეს.

ამ ძიებათაჟე გამოვლიდა ნაყოფი თავის დროზე. პოლური მიმართულებანი ჩვენი დროს ყოველ ოსტატს აწვებდა, მაგრამ ეს ის ფონია, რომელიც მხოლოდ ფეხისხმას აყოლილ უნიკობებს ახრბობს, ხოლო ოსტატი თავის ნამწვლილ მისისას ამქვეყნიურს, საბოლოოდ მაინც მიაყვებს.

ეს კუბისტური, დადაისტური, ექსპრესიონისტური გატაცებანი სოციალისტების შემარცხნურ სენი იყო. ჩვენი ეპოქის არა ერთი შემოქმედათვის და ყველა ჩვენთანვე სანუგეშებლად დაგვრჩა დიდი გოეთის ბრძნული შეგონება:

„ნაიციფერია ყველა თეორია. მწვანედ ბზინებს ცხოვრების ზე ოქროცურვილი“.

IV

მეოცე საუკუნეში თითქმის ყოველი კულტურული ერის ხელოვნებათა წინაშე დადგა პრობლემა უნივერსალობისა. ყოველი ხელოვნება, სულ ერთია მხატვრობა იქნება იგი თუ მწერლობა, ვიწრო ნაციონალურ ჩარჩოებიდან უნდა გამოვიდეს და უნივერსალური გახდეს, სხვა შემთხვევაში იგი დარჩება მხოლოდ და მხოლოდ ლოკალური მნიშვნელობის ფაქტორი, ერთგვარი „ორლობის ხელოვნება“.

ქართულ მხატვრობას დიდხე დიდი ტრადიციები ჰქონდა შორეულ წარსულში. ქართული მხატვრობა, ისე როგორც ბიზანტიური, იტალიური, ფრანგული, გერმანული, და ბოლანდური, ოდესღაც „კულტურის მსახური“ იყო.

ნამუსრეთა ნამუსრეველი დარჩა ჩვენი რელიგიური მხატვრობისაგან.

ნურავის შეაერთებს ეს ტერმინი. მიქელანჯელო და ლეონარდო და-ვინჩი, გირლანდიაო და ლუკას კრანახი რელიგიურ მოტივებზე ქმნიდნენ უბირატესად თავიანთ შედეგებს.

რომის პაპები, იტალიის ცალკეული პროვინციების ტირანები, საფრანგეთის, გერმანიის და ინგლისის მეფეები და ეპისკოპოსები მეცენატობას უწევდნენ მხატვრებს, ტარებისა და სახალხების მომხატველთ, უფრო გვიან ქალაქ-

ბის მუნიციპალიტეტი და ბურჯეთშია კისრულაზღვრის მეცენატობას.

ევროპის უდიდესი მხატვრები ამ ტრადიციის მერჩინე მეთვრამეტე საუკუნის მიწურულამდის.

საქართველო იტალიის დარად დაქუცმაცდა მეთათმხმეტე საუკუნიდან, ქართველი ფეოდალები მეცენატები ხდებიან, მათ სასახლეებში შეხიზნული იყენენ ალბათ ის უცნობი ოსტატები, რომელითაც მოუხატავეთ ქართლ-კახეთისა, სამცხე-საათაბაგოსა და ლიხთ-იმერული სამთავროების რელიგიური ძეგლები.

საქართველოს სამეფოსა და ფეოდალური ინსტიტუტების მოსაზობასთან ერთად უკვე აღარავინ კისრულობდა მხატვრების მფარველობას. ასე რომ მეცხრამეტე საუკუნის პირველი ნახევრიდან თითქმის გადავიწინ როგორც ქართველი ხე-როთმოძღვრება, ისე ფრესკის მხატვრები.

ჩვენი ძველი მხატვრობის ისტორიაა ჯერაც „უცნობი ხმელეთა“, სავსებით შეუსწავლელი და რაც შეეძინერულად ასე თუ ისე შესასწავლია, იგივე ესთეტიური შეფასების გარეშე დარჩა.

რაც ისტორიის ჩარხის უკულმა ტრიალს გადაურჩა, ეგვი ილურიცხველია ჯერაც.

მთელი კულტურული კაცობრიობა შემორულია მწუხარებისაგან იმის გამო, რომ დღემდარდი და ვინისის „სერობა“ სანდა მარია დღელე გრაციუს“ ეკლესიის კედლებზე მიღანში, უკვე დამლისა და წარხოცის პროცესს განიცდის.

საქართველოს უძველესი ტაძრების კედლებზე თქმისა და მოთვლელობისაგან ამ უკანასკნელი საუკუნის მანძილზე განადგურდა არა ერთი უძეირფასესი ფრესკა და არავის აინუშნობდა არ ჩაუვლია ეს ამბავი.

საქმარისთა თვალმოკერით ნახოს მცნობმა ჩვენი ტაძრების თვალშედაობრილი მადონები, ფრთხილდებრწეული ანგელოზები და ვახუენებული საიდუმლო სერობანი, რომ მიხედეს, თუ როგორი უნიკალური შედევრები დაუღუბავს ემთა სიაცეს, ხანაც შავრაზმელ ეპისკოპოსთა და გუბერნატორთა გულშეცობას და ბარბაროსობას.

რამდენადაც ბიზანტიის და იტალიის რელიგიური მხატვრობის დარად ძველ ქართულ მხატვრობას მთელს მსოფლიოშიც ცნობილი ბიზანტიური მოტივები ასაზრდოოებდა, ქართული სიველესით მხატვრობა თავისთავად ინარჩუნებდა უნივერსალურ იერს და იგი ყოველი ეროვნებისა და სარწმუნოების აღამინათაის მისაწვდომი ხდებოდა. ქართულ მხატვრობას არ განინდა ისეთი დიდი გამგრტლებლენი ნაციონალური ტრადიციებისა, როგორც ქართულ მწერლობას.

ამ რამდენიმე წლის წინათ ერთმა ჯგუფმა ჩვენი მწერლობისამ დიდი აურხაური ასტეზა, ფირისმანის რაღაც „გენიოსურ მიგნებთა“ და „ახალი სტილის“ გამო, მაგრამ აქ საქმარისთა ითქვას, ისეთი დიდი მხატვრული ტრადიციის მქონე ერისათვის, როგორცია ქართველი ხალ-

ხი, პრიმიტივისტების ნაციონალური კულტურის ბურჯად დასახვა სხვა არ იყოს რა უზრუნულია. მე არ ვუარყოფ, რომ ნიკო ფირისმანიშვილი ნიჭით დაჯილდოებული მხატვარია, რომლის ფრულს ახასიათებს ხასიათების გამაძერწვის სავსებით იშვიათი ტალანტი, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მისი როლის ვაზვიადება უახლოესი დროის ჩვენი მხატვრული კულტურის ისტორიაში გადაუპარებელად მიმანინია.

უახლოესი ეპოქის ქართულ მხატვრობას მეოცე საუკუნეში საფუძველი ჩაუყარეს ლალო გუდიანიშვილმა და დავით კაკაბაძემ, რომელთაც თავიანთი დიდი ტალანტის მოხებით შეახსენეს ქართველ ხალხს თავისი შორეული წარსულის ფრესკის აღდგომატაქები, ჩვენი უსახლოვად გადასული დიდი მხატვრები უმეკვიდროდ რომ არ გადაგებულან.

ქართული პორტრეტული მხატვრობის ტრადიციების განახლების საქმეში დიდი წვლილი შეიტანა ორმა დიდად ნიჭიერმა მანდილოსანმა — ქეთევან მაღალაშვილმა და ელენე ახვლედიანმა.

ეს ოთხი მაღალნიჭიერი მხატვარი თამამად დაამშვენეს ყოველ დროში, რომელიც გნებავთ, ამ დიდი ერის ფერწერულ კულტურას.

ეს უნდა ითქვას ყოველივე მიეკრძობების გარეშე.

v

მასალის ნაირსახეობა დიდი გამოყენდელია მხატვრისა... დიდი მხატვარი, ისე როგორც დიდი მწერალი, უცხო კოლორიტს და უცხო ტიპებს ისევე ეუფლება, როგორც საკუთარს, ნაციონალურს... ამ საქმეში ზდება მხატვრის პოეტისთვის ნამდვილი შემოქმედება...

ქართულ პორტრეტულ ფერწერას გაიკლავით უფრო დიდ ტრადიციები მქონდა, ვიდრე პეიზაჟერს. ჩვენს დიდ პორტრეტისტებს საუკუნეთა მანძილზე ისეთივე ბრწყინვალე მოდლები ჰყავდათ, როგორც ბიზანტიის, იტალიის და ესპანეთის მხატვრებს.

ქართული ხალხის უძველესი ფიზიკური სიამაზის გამო ისიც საქმარისთა მოვიგონოთ, რასაც თავის დროზე წერდნენ არა ქართველი მოგზაურები და ესთეტიკოსები, თუნდაც არქანჯელო ლამბერტი და ემანუელ კანტი.

ესაღია, ჩვენი ტაძრების კედლებზე გამოსახული ფრესკების ოსტატებს მითივე თანამედროვე აღამინებმა ჰყავდათ პროტოტიპებად. ეს მომენტი არც ისე უმნიშვნელია. ამ მხრით ქართველი ხალხი უბესა და ძვირფას მასალას აწვდიდა მხატვარს პორტრეტისტს.

მხატვრობა, ისევე როგორც კულტურა და არქიტექტურა, განსაკუთრებით დავალებულია მასალის, ფაქტურის მიმართ, საბერძნეთისა და იტალიის მარმარილოს ხარისხს უდიდესი მნიშვნე-

ნელობა ჰქონდა ფილიასის და მიქელანჯელოს ქსილოგების წარმატებაში.

ნეოლოგიური ფაქტორი სახვითი ხელოვნების საქმეში უაღრესად მნიშვნელოვანი ფაქტორია. ვარდნიან მოტანილო მასალით არსად ეს ხელოვნება არ განვითარებულა.

იგივე ითქმის პეინაჟური ფერწერის გამო. საბერძნეთის, იტალიის, ესპანეთისა, საფრანგეთისა და საქართველოს ბუნების სიმშვენიერებზე, ვინ იტყოს, რამდენი ოსტატი ფერწერისა აღადგინოვანა.

ხელოვნების ყოველ ენარში თანაბარი სიძნეღნი წინ ეღობება ნაშედეგ ოსტატს, მაგრამ აღამიანური ფაქტორია ასე თუ ისე უფრო მახლოვანია შემოქმედისათვის, ვიდრე ბუნების-მეორე. როცა ლეონარდო მონა ღიზს ხატავდა, მისი სუნთქვა ესმოდა და მისი ბავის ოდნავ შეტოკებასაც თავით ჰკერტდა.

ბუნება ვაცილებით უფრო დიდი ინკონიტოა აღამიანითვის, ვიდრე მისივე თვისტომი, შეუღოლი, მწელად შესაცნობი და მწელად ჩასაწყდომი.

ბუნების ენა ჭარბი და ზეფუზის გრიალი, ზღვათა ამოხემა და ჭარბშალთა ჯიბითი, ტყეების ჭქამი, კლდეების გარინდება და მყინვარების გიფობი დღეშილი.

ეს ყოველივე იდეალურ წესრიგში უნდა მოთყვიანოს მხატვარმა იმ ღარიბი საშუალებებით, რომელიც მას გააჩნია. უცნობი ნაცნობად უნდა აქციოს მან, შორიელი — მახლობლად.

ვთქვათ, რომელიმე მარტოხელა მუხა ღვას მოშიშვლებულ ტრამაზე, თუ პეინაჟისტმა ეს მარტოხე დიდის ძალით დახატა, ეს იქნება მთელი ნოველა.

მგზავის სედა შეიპყრობს, რა გიჯღებს გულში: რომ ასეთი მშვენიერია მუხების მთელი ღამე-ჭარი მღვარა ოდესღაც ამ ეულზე, მოსულან ამ ქვეენის მტრები, მუხნარი გარეჩაბათ და ახლა შემორჩენილა ეს დაზადრული მარტოსული ამ დაბინდულ ეულზე, როგორც მგლოვიარე და მოტარალი თავის გადგებულ თვისტომითა, გაპარტახებული სამშობლოს დიდი მოზარე.

გვრე ხდება ყოველთვის, დიდი მხატვარი ბოლომდის არ გუზუნება სთაქველს და მის ნიშნებაში მკერეტილი სდებს ნებისმიერ რეპინის-ენცებს და ათასგვარ ემოციებს აღძრავს იგი მკერეტილა გულში.

მხატვრობა, ისევე როგორც პოეზია, განსულეზაა უსულისი, უსაზღვრეობისათვის მსდვარის დადება, მათსური ფერებისაგან ფერთა სიმფრინის შექმნა, წარმადელის, ეფემერულის გაუქვადება.

მას შემდეგ, რაც აღამიანი დგენსა ბუნების სტიქიურ გეშირებს, დედა-ბუნება მისთვის ვიღაც უცნობად იქცა, მაგრამ მოვა ხელოვანი და ფერების ჯადოსნური შესამებით ისევ გაამრთვლებს, ჩაეტბილ ხილს, იღუშალებს უფსკრულზე გადებულს.

რაც აღამიანი უნას ხნავს, მიწის ზღვდობის ვაუხსნის, მიწის წილიდნ უტბო ვერცხულ და ნახშირი გამოაქვს, მდინარეებს ბეტონის კალაპოტებითა და კაშხალებით ბორკავს, ღომებსა და ვეფხვებს ბდეებში იჭერს და ზომპარკებში ამწყვდევს, მას ჰგონია, ბუნება ყმად მყავს კქველს, მაგრამ ეს დიდი ინკონიტო მაინც სავსებით ნაცნობი არაა მისთვის და ამ უცნობის საბოლოო გათვისტომება მხოლოდ ხელოვანს ძაღუდა.

სიტყვა იმანეტორად ჰქონდა მოცემული ჯერ კიდევ ვეირაბში ბინდარ აღამიანებს, პირველი ლექსი აღბათ მაშინ თქვეს და იმღერეს, როცა აღამიანები ჯერაც ნადარის ტყავებში იყენენ გაბვეულნი, ხოლო ფერალებს შეწყველებით სახის და სულს გამოხატვა უფრო მაღალი კელტურის შედეგი უნდა იყოს. ამიტომაც ნამდვილი მხატვრობის მცნობი და მომხარებელი ვაცილებით ნაკლებია ყოველ დროში, ვიდრე ლექსის ან რომანის მკითხველი.

სწორედ ამის გამო არცერთ დარგში იმდენს არ აქებენ ზოგიერთ სემზურულ სურათს, ან ფოტოგრაფიულ მიმსგავსებაზე დამყარებულ ჩხბავს, როგორც მხატვრობისადმი მიძღვნილი კრიტიკაში.

პირველთქმულს რომ მივებრუნდეთ, დიდი პეინაჟისტის ხელში ღანდშეფტი მუდამ აღამიანური სულობის კომენტარია.

პეინაჟი უძნელესა საქმეა არა მარტო მხატვრობაში, მწერლობაშიც.

მზე ამოდიოდა, კობტა გორაზე კობტა ყმაწვილი იდგა, მატარებელი მოდიოდა და ორთქლის რგოლებს ცისაქენ ისროდა.

ამის ყოველი აღამიანი შენაშნავს და დამწერს. ამიტომაც ზდება ისიც, რომ უჯგოფონი რომანებსაში ეს პეინაჟები ისე ნაკვეტბებულია, მყარალა ბალახითი რომ ამოძირთ ისინი, მწერლის ბოსტანი ამის გამო არ დაღარბდება.

ზოგიერთ კრიტიკოსს ავრე ჰგონია, თუ დახატულა ან აღწერილი მთა რომელიმე მთას მოგვიგონებს, ან რომელიმე გმირი რომანისა, ან სურათის ფიგურა ვიღაც სალახანის ზედმიწევნით მიაგავს, ეს პირმყარდნილი რეალიზმია.

ბავშვები და გელფურიც აბითმევენ თავს სახლებს და გემების, მიომუნების და ნესეების, დოაფენისა და ხეების ხატვას, საბოლოოდ ესენიც აღწვენი განსაზღვრულ მსგავსებას, მაგრამ ეს არც არავეთობი მხატვრობა და არც რეალიზმი.

რაც მომხდარა იმის აღწერას დაიკვეთს, მემატრანებსა და რეპორტიორებსაც მოუხატებსებითა და არსებელი ცოცხალი აღამიანის, მის, ან დათვის აღნავლობის ტალახე, ქალაღზე ან ფირზე გდღატანის საუცეთოსოდ ახერხებენ ფოტოგრაფება და ზოგიერთი უნიკო კინოტრევისტო, მაგრამ ეს ყოველივე შინაა ღვას ხელოვნებისაგან.

VI

ჩემს წინაშეა აქვარელები დავით კაპაბაძისა ბრეტანისადმი მიძღვნილი. აქვარელები ფერწერას უძველესი ტრადიციები აქვს მთელს მსოფლიოში და იგი არსებობდა განსხვავდება ე. წ. გუამ-ფერწერისაგან. გერ კიდევ ძველი ეგვიპტელები და ეტრუსკები სპარობდნენ აქვარელს. ძველს რომაელებსაც უყვარდათ იგი.

აქვარელი ბინანტიელ მინიატურისტებსაც ემარჯვებოდათ.

ახალ სუვერენებში აქვარელს მხატვრობას საფუძველი ინგლისელებმა ჩაუყარეს. მათ ინსტიტუტები დააარსეს აქვარელები ხელოვნებისათვის.

ძლიდი ხელოვნებით შესრულებულია დავით კაპაბაძის აქვარელები, რომელთაც, სამწუხაროდ, არავითარი წარწერა არ ახლავთ და არც დანომრდნი არიან.

1. გემის ქვინტიელი გამოშვებულ ნაპირზე მიჯრით მიწყოლობან ღარბი მეთვეზების ქობები, თრი იფრანი ნავი წინა პლანზე. აფრებზე რიალეს ალისფერა სხივები შვისა.

2. ოკეანის ტალღების იასის ფონი, გვირბის-ფერ სახლებს დაუფლებული მოწყენა. «გემის მთლოდინს» დავარქმევდი მე ამ სურათს.

3. გეფხისფერი კლდეები, ოკეანის სიღურჯე, უსაზღვროების ზაპაში მიტოვებული სამყოფლო იდამიანებისა, არც ხე არც ფრინველი არც კაცი ჰქაუნებს სადმე.

4. ბუნებისაგან გამოთიშულ, გვირბისფერ კლდეებისაგან მოგვირია ვარაში.

5. უცარიელი სამლოცველო და ერთადერთი ჩამქალი შანდალი.

6. მიტოვებული სასახლე მთლად პრიმიტიული ნაგებობისა, მის გვერდით ოკეანის გრიგაღმბისაგან დაბრთვებული ხე, ამ ხეზე ერთადერთი ფოთოლი მინიკრების ძალით გვაგონებს ცისფერ ჩიტს, რომელიც სადაცაა შეფრთხილდება და შეერთვის სიბრტყეულ მარადისობას, გარს მომდგარს.

7. გეფხისფერი სასახლე სდგას კლდიან ნაპირზე, ორ იფრანი ნავი მომდგარა ზედ, ამ ნავების ქვეშ სულ რამდენიმე ლაქა ლაპისლი-ზულის ფერისა და იგი თვალწინ დავიყენებს ოკეანის უფსკრულების მრუმე სიღურჯეს, ერთ ერთი ნავის იფრასაც ვადაჭკრავს ლაპისს ფერი და ამ ხასხასა ფერს დიდი ხალისი შეიჭვს მოწყენილ ფერების გაშიში.

ეს აქვარელები შესრულებულია უდიდესის ლაინდარობით, მხატვრის ფუნჯის მსუბუქი მოცაუნებით.

ყოველი დროის დიდ ხელოვან მტკიცედ ჰქონდათ მინიშნებული ძველებრატენი ოსტატების ბრძნული შეგონება:

არც ზედმეტად ბევრი, არც ზედმეტად ნაკლები.

დიდად საინტერესოა დ. კაპაბაძის პარიზული ჩანახატები. საერთოდ, როგორც აქწინლითაფის, ისე მხატვრისათვის უცხო მსაღვ. მუდამ უწყევს ზედმეტ ბარიერს. საგანს, იდამიანს, ბუნებას ხანგრძლივი პერეტა ესაქპიროება, ვიდრე მის თავის შემოქმედების სახშილში ვადად-ნობდეს ოსტატი.

როგორც ძაბუნი მცურავეები, რომელთაც საკუთარი მკლავების იმედი არა აქვთ, ნაპირნაპირ ცურავენ, პოსილოდინის განრისხების შიშით, ზოლო ცურვის ოსტატები სიშორეს და სიღრმეს წყლისის არ ფრიდებან, ასევე შეთიანა ნივის პატრონები საკუთარი კიდე-შიდამოს ახლოს ჩა-ლინობენ დიდი ხელოვანი დიდ რეიდებს აკეთებს თავისი მკლავის ძალის გამოსაწრობად.

VII

დავით კაპაბაძე თითქმის ერთადერთი ქართველი მხატვარია, რომელმაც მთელი რიგი მომენტები ევროპული მხატვრული კულტურის ახალ ისტორიის შეიცონ და არამცხო შეიცონ, განიცადა კიდევაც.

ზეგავუნანი?

ზეგავუნანი მან დიამაც განიცადა თავისი შემოქმედების გარკვეულ პერიოდში. ზოგს სასი-ქადულოდ მიანია, როცა ამა თუ იმ ეროვნული კულტურის წაილიდან გამოსული მწერალი ან მხატვარი, უცხო კულტურის ზეგავლენას სიკე-დილამდის თანმიმდევრულად ატარებს, ასეთი მოაზროვნანი არც კი უწევს ანგარიშს, რომ თუ ხელოვანი სამუდამოდ მოექცა უცხო ზეგავლენის ქვეშ, იგი ევაგონია და სხვა არაფერი, ზოლო ევაგონიობა არამც და არამც სასიქადულო არა უთვლია არასდროს.

დავით კაპაბაძის სასახლეოდ უნდა ითქვას, იგი პარიზიდან შინმოზრუნებამდის უკვე საესებით დამოუკიდებელი ოსტატია, მართლია, ბრეტე-ნულ აქვარელებში მის კიდევ ემწნევა პიკასოს და ანრი მატისის ზეგავლენა, მე ვიტყვოდი შე-სამწნევიან თვით გოგენისა და ქართული პრიმი-ტივისტის ნავო ფორსმანიშვილისაც.

კუმბიტებსა და პრიმიტივისტებს აერთებს ხელოვნური ტექნიკის საესებით ელემენტარულ ფორმებამდის დაყენა, მაგრამ პარიზულ ჩანახა-ტებში ჩვენი მხატვარი საესებით დამოუკიდებ-ბელი ოსტატია.

ამ ჩვენს უბრეტენზიო შენიშვნებს შლოოდ ნიშნებს ხასიათი აქვს და არც დრო და არც ადგილი ნებას არ მამდევს უფრო დეტალურად განვიხილო დავით კაპაბაძის საქმოდ მდიდარი შემკვიდრობა.

ამიტომაც ვაკვრით შევეხები «პარიზულ ჩა-ნახატებს», ჩემ მიერ ნებისმიერად დანომრდლი.

1. დიდი ქალაქის ქუჩებიან ხეების ფონზე ორი აფხორილი კოკოტა ზის. დარღისაგან გულგესე-

ნელი უმეფევი, თუ მთვრალი ვეაბუნდი გულზედაქობილი დამჯდარა იქვე და მელანქოლიას მისკეშია გოგონებული.

2. განსაკუთრებით გამოსახულია მასობრივი სკენები პარიზის დაუცხრომელი ცხოვრებისა. მოხეტიალე ცირკის რეკლამები წინა პლანზე, ქრელქრული პლაკატები, ყალბზე შემდგარი ცხენების სილუეტები და მოზიზიმი ბრბო მისიერიოა, ბუდედაფუეულ კელასაეთი აშლილი და აღერლიო.

ცნობილია, მოძრაობა უფრო ძნელად გამოსახატავია, ვიდრე სტატიურობა.

აქ უჩვეულო ექსპრესიით წარმოგვიდგენს მხატვარი ათასთვლიან, ათასთვლიან მასას ადამიანებისას, რომელსაც სული და სახე დაუკარავს დაუსრულებელი რეკლამების უწყლო ომში.

3. მელანქოლიის მომგერელია ძველპარიზული ქუჩაბანდი, ცოცხალი რემინისცენცია იმ ეპოქისა, როცა თვით პარიზსაც არ ვაანდა ბუღეარები და პროსპექტები და გრანდიოზული არქიტექტურის ძეგლები.

4. სიძლიერით, ტექნიკის ძალმოსილებით დატვირთულია სენის სანაბარო ხიდეები და უკანა პლანზე სასტიკი არქიტექტურული პარიზონით შესრულებული სასახლეები.

5. მოსვენვარი პირტი მდინარე სენისა.

6. ძველი პარიზის ტიპური ხედი, მყვირალა რეკლამები, უგემოვნების, წრიალის, სილატის კივილი.

7. სათვალრო შესახვევი. მსუბუქი შტრიხებით მოხატული ზირგები, საწყალობელა ხეები, რომელნიც ადამყოფ ტყეებს დამსგავსებთან ამქვითა დაღაღის გულცივ და მრისხანე ფონზე, სიდაც შერდობა და შებრალება არა აქვთ არა მარტო ხეებს, მათ დატრეცილ ჩერობში შეხიზნულ ადამიანებსაც.

8. ფრანცისკო გოიას მუხლებწყაქარწყახებული უწყსო დიაცები მომაგონა იმ ორმა აფხორილიმა კოკოტამ, რომელნიც ამყად დამსხდარან სკეერის შწვანე სკამზე, ფეხი ფეხზე აქვთ გადადებული, თავისერს ასავსავებენ თითქოს; „მოყოლოდენი შეგობრის“ მოლოდინში, ამ აფხორილ დიაცებს ზედდტყობათ ერთმეორე სპულთ, ზოლო არიყეს ერთად ის დაქანცილი პოლიციელი, რომელიც მწვანე სკამის კიდზე არხეინად დასკებულა და ვერც კი გრძობს, თუ როგორ სწავთ იგი სკამისმიერ მეზობლებს.

9. ისევ სკეერები, პარკის ყურეებში ქვიშის პირამიდები, მალღებისათვის განკუთვნილი ორბორბალები, ჩაქვირითებული ბინები, რომელთაც კაგარები იქვე დარჯობენ, მოწყენილი სახეები და ღანღმდებები, უნაყოფო ხეები, ფანტზია დამერტილი „მეოცენები“ და პარკის ხეებსავეთ უპერსპექტივაო, უნაყოფო ადამიანები, რომელნიც ჰანციმილელი დალასლასებენ დიდი ჭალაქის გრანიტის ლუსკუმებს შორის. შივადამივ კოკოტები და შინაბერები, რო-

ძელნიც ისევე უნაყოფონი არიან, როგორც დიდი პროსპექტებისა და ბულვარების კიდებში დარგული დეკორაციული ამერიკული ხეები.

ეს ჩანახატები, რომელთა თანამიმდევრულ შეფასებას დიდი დრო და დიდი ადგილი დასჭირდებოდა, წარმოადგენენ უსასტიკესს კრიტიკას იმ სულოთ დარბიმი ცივილიზაციისა, რომლის განქიქება უკვე მოკეშულია ფრანგული რომანის დილოსტატების მიერ. ამორალიზმის, სულიერი და ქონებრივი გაკოტრების უფსკრულებთან მომდგარი ადამიანების გროტესკული ტიპები: რიალებენ დავით კაკაბაძის პარიზულ ჩანახატებში.

VIII

ყოველი დიდი ხელოვანი ეწევა სპირალურ მოგზაურობას თავისი მეომის, ოჯახის და სამშობლოს გარშემო. ეს საბი ფაქტორი ის ვაიდა, რომელიც უშხადებს ტრამპლის ადამიანს, ყოველ ხელოვანსა და ყოველ მოჭალაქეს, ახალი და ახალი მიღწევებისათვის.

ზემს წინაშეა დავით კაკაბაძის ნატურმოტი—თეთრი ნაქურჩელათი პირდაცული იმერული დოქი, ორი ორშიმა და ერთი პაწია ღვინის სარწყავი და ერთი სარცხი.

ეს პატარა ძვირფასი დეტალებია ღვინის მომყვანი და ღვინის მოყვარული ქვეყნისა.

ეს უშნიშენელი საგნები ისეთი სიუფარულითაა გაკეთებული, უმკველად გაგივლის ასეთი აზრი: საშობლოსაღმი სიყვარული იწყება ხანდახან არა ნაციონალური კულტურის დიდი ძეგლებიდან, არამედ უმციერესი წერტილებიდან და იმის შემდეგ ეს ატავიზმისგან შემორჩენილი რემინისცენცია იძლევა ახალსა და ახალ ხარისხებზე აღწევების სტიმულს.

იასისფერი სევანური ცა ჯერ არ გაუბოლავს ლოკომოტივებისა და ქარხნების კვამლს და მხოლოდ საბჭოური ხელისუფლების დამყარების შემდეგ შევიდა აქ პირველი მანქანა.

სევანით ჯერაც უხე და ხელმეუფეები სიპურქლეა, ძველოაქველი ლეგენდებითა და მითებით აღვსილი. მისი მყინვარები, ბეჭობები და ზეგნები, სევანური ფლორა და ფაუნა უმდიდრესი მასალაა პეიზაჟისტიისათვის.

ამ საოცნებო მხარეს უძღვნა მთელი სერიი აქვარელებისა დავით კაკაბაძემ.

1. თებთლდის მყინვარი მოჩანს უკანა პლანზე, აფხორილი ღრუბლები მკორად მოხაზულნი, თებთლდს ელამუნება ნავიანიევი სხივი. ყონივარდასფერი ტალები მოჩანან აქა-იქ, ხეობის ყულთან პირამიდისებრ ბეჭობია, იასისფერის ტალღები ცივ სითეთრისთან შეწყვილებული, ამ პირამიდის ფერადობზე კონკრეტის ანსამბლი. და კაკაბაძე განსაკუთრებულ ოსტატობას იჩენს არქიტექტურული ძეგლების პრეციზულად გამოსახვაში.

2. ისევ თეთრული და ოთხი კოშკი ზევის და-
რავალ დამდგანნი. ამ კოშკებს ჯერაც არ დაუ-
კარგავს მრისხანება და სიმაკრე, თუმცა ეს
ლოდები გადაიკარგენ ხავსიანი სიძველის იერს.

3. ისევ ზევიანის ლანდშაფტი, სულბალბური
ზედები მათ ვარშემო, აქ საოცნებოდ შეხამებუ-
ლია ფერები, ქარვა და ტერაკოტის ფერები,
იქვე დაჩაივებული სანადაგო სთავსოები
მდგმულა ამ გარბო ციხეებზე, მხატვარი გვა-
ნიშნებს, რომ ამ კუთხის ბინადარი თავიანთ
ენერჯიასა და ქონებას ქვეყნის დაცვის საშუა-
ლებებს ანდომებდნენ.

4. ტერაკოტისა და ფერების ფერებით შეს-
რულებული მარტოხელა გრანდიოზული კოშკი,
მარტოა და მელანქოლია ეძლევა ამ აქვარე-
ლის მკერტებს, ამ გრანობას აღიერებს ცი-
ხის ვარშემო შემოვლული ზღუდის ნანგრევე-
ბი, მალახისტიფერით შესრულებულია კოშკის
ზღუდის ვარშემო მოწაწკარე წყალი ბლისკი-
ნისა და საერთო ზედის მინორული ფერების
სიმფონიას, იმედსა და ზალისს მპატებს ეს ბლის-
კანა.

უკანასკნელი სენური აკვარელი მიძღვნილია
თემისადმი: ინდუსტრიის შვეკრა ამ იდილიურ
სამყაროში. მაღალი, მრისხანე და გორბო მთის
ძირში მიუყუდლა წითელი კრამიტით გადახუ-
რული ახალი სახლების ანსამბლი. საქარბნო მი-
ლი ობლად ატრულა ამ კლდეებით და-
ჯავშნულ, მითიურ, რომანტიკულ არემარეში.

IX

ოღესმე დაიწერება უახლესი დროის ქართლ-
ლი ფერწერის ისტორია, დავით კაკაბაძე ფრად
საბატიო აღვიღს დაიკურს ამ საქმეში აღბათ.
როგორც საქართველოს ბუნება, მისი ფუნა და
ფლორა, ისე ამ ქვეყნის მკვიდრნი მოაგონებით
აღავსებდნენ ზოლმე ჩვენში სტუმრად მოსულ
ძველებერტენ, ევროპულ მოგზაურებს და შერ-
ლებს. ოდისევის შეათე ქებაში უბრწყინავლესად
აღწერილი აქვს პომპროსს ოდისევის ჩამოსვლა
იბიას ქვეყანაში — კოლხიდაში, კოლხური ბუ-
ნება, კოლხთა მეფის დიოკირკე, მისი ჯადოს-
ნობის ამბები.

კოლხთა მეფის აეტეხის და მისი ქალის შე-
დვის მითებში დიდი შთაგონებით აღავსეს ძველ-
ბერძენი ტრაგიკოსები.

მსოფლიო მოგზაურებში: გიულდენშტედტმა,
შარდენმა, ბარონ დე ბიმ, არქანჯელო ლამბერ-
ტემ მსოფლიო სახელი გაუთქვეს ჩვენს ქვეყა-
ნას.

ქართული ლანდშაფტის სიტურფეს და ქართლ-
ველ ხალხის სიმამაცეს უმღერეს ჩვენი მოძვე
ხალხების ძველმა თი ახალმა პოეტებმა — ვი-
გიფმა და აეტეკი ისაკიანმა, ნიკოლოზ ტხო-
ნოვმა და ბუკანმა, ზამლოცვიმ და ტინინამ,
პასტერნაკმა და დერკაენამ.

სენათის მთებსა და ბექობებს ახლაც ამშვე-
ნებს მეშვიდე, მერვე და მეცხრე საუკუნის
ტიპრები და გეოგონული წყობილებებიდან შე-
მორჩინილი ციხე-კოშკები, რომელთაც აღვი-
ლობრივ მკვიდარი იყენებდნენ უპირატესად სა-
ქართველოს მტრებთან საბრძოლველად.

ეს ჯერაც შეუსწაველი ძეგლები ჩვენი სუ-
ლიერი და მატერიალური კულტურისა დიდებუ-
ლებას მპატებენ ვლტერებთანა და ჩანჭერე-
ბით დამშვენებულ, საესებით განსაცვაფრებელ
მხარეს.

ინდუსტრიულ თემის მიუძღნა დ. კაკაბაძემ
კიდევ ერთი სურათი: რიონისსი. საერთოდ
მხატვრის, ან შწერლის პრაქტიკაში მარტოოდენ
თემა რადი იძლევა გამარჯვების საბაზს, არა-
მედ მისი შესრულება: ანალოგიური ტემპზე რამ-
დენი სურათი დაუხატავს მდარე ტალანტის პატ-
რონებს, მაგრამ მთელი ამ მხატვრობიდან მხო-
ლოდ სახელწოდება თუ დავცხისთმობია.

X

დ. კაკაბაძეს პეიზაჟების მთელი სერია მი-
ძღვნილი აქვს ძველი ტფილისის, კოჯორის და
კიკეთის სანახებისათვის.

სავსებით ბრწყინვალეა ის რამდენიმე აქვა-
რელი, რომელიც მიუძღნია მხატვარს წილვე-
რულ პეიზაჟებისათვის. რამდენიმე მთავარი პა-
რიზშია უცხო პირების ხელში. ორიოდ ტფი-
ლისშია დარჩენილი.

ნამრდლისფერი ტყეების ფონზე პაწია წალვე-
რული ხის კოტეჯები, წინა პლანზე ორი მთავა-
ნის ფრონტონი გამომხენებული ოქროს ფერი-
საა. ერთის შეხედვით ისინი მოგაგონებენ ოქ-
როცურულ ფარებს. ეს მოაქროვილი ფრონ-
ტონები ეხმარებიან ამ პაწია კოტეჯების გა-
დალმა გაფენილ ძინა ყანებს.

ფერთა ზემის მაცნია დ. კაკაბაძის იმერული
პეიზაჟები. ზემო იმერეთის ზევიანი, ტერაკოტის
ფერები, ბაროქის ყვავილისა და სმარავლის-
ფერებით პარმონიულად შერწყმული, ყოინივარ-
დსფერი ტალები შესუნებულია აქა-იქ, ზე-
ვებისშწვანე ფუნჯის ნაზი მოცუტუნებითა შეს-
რულებული, საერთოდ მთელი ეს ლანდშაფტები
შორეულ პერსპექტივაშია აღებული.

ყანების, სახლების, აყვავებული გორმამებისა
და ბექობების საკომანდო წერტილებზე პასტო-
ნები ღვანან მინორული ფერებით შესრულე-
ბულნი, როგორც რომანტიკული რემინისცენცია
ქარბა ფერადებით შესრულებულ დღევანდ-
ლობისა.

დიდი სიყვარულით დახატულია დ. კაკაბაძის
წერბლების გამყიდველი. უკანა პლანზე იმერუ-
ლი ოდები და გადაშლილი კობიტის ხეები გე-
ზაფხულს გვანიშნებენ.

რომაელი სენატორისეული სიღნეჯით და-
ტიფურულია წერბლების გამყიდველის სახის
ყოფილი ნაკეთი.

ჩვენი ეპოქის მწერალი და მხატვარი ჩვეულებრივი ადამიანის გამოსახვას ისეთივე გულსხეურით ეკიდება, როგორც ძველი დროის ხელოვანი შეფუძების ვრისთავეების და პერციფების პორტრეტებს.

ამ მცირე შენიშვნებში მე საშუალება არა მქონდა დ. კაკაბაძის საკმაოდ დიდი და უმართებულად მივიწყებული შემკვიდრეობის მოსახილველად. დ. კაკაბაძის პორტრეტულ ფერწერაში, ჩემი აზრით, აბსოლუტური შედევრია მხატვრის დედის პორტრეტი.

თითქმის ყოველ დიდ ხელოვანს ხარკი მიუცია ამ დიდი გრძნობისათვის, რომელიც მართებს ყოველ კაცს, ყოველ სულიერს საკუთარი მშობლისადმი.

ჩვენმა მარადისდაუფიქრარმა ილია კვაკვაძემ „ათაბაიანთ ქვრივის“ სახით უბრწყინველესი შედევრი მიქაძენა ქართველ დედას, ოჯახის ბურჯს და საშრობლოს დედაბოძს.

მხატვრის დედა დიდი სიფაქიზითა და ასტატობითაა შესრულებული, უცნაური სტილიში და პირდაპირ ასკეტური თვითდათრგუნვა

იღბეჭდილია ამ გამრჯელი მანდილოსნის სახეზე.

ზის ჩეროში ზის იგი და ქარგვეს მის განწერილ ქართული კიშკარია, ყავრით დახურული.

პირდაპირ ფილიგრანული პრეცეპტობით გამოსახულია მისი ნახელოვნები, ნაქარგი.

ზის და შრომობს წელში მოდრეკილი დედა, ცალი თვალი მაგრად დაგმანულ კიშკრისკენ უჭირავს. ეს ქალი ერთი მითგანია მრავალათას ქართველ დედათა შორის, რომელთაც შეიღებნი დაუზრდიათ, ქალაქებში სამუშაოდ გაეგზავნათ, თავათ ფუძეს სდარაჯობენ და მიცვალეზული მამის სიმაბრუს.

საერთოდ, ეს სურათი ერთგვარი ოსანაა ადგილის დედის კულტის-მიმართ, ამ გრძნობამ შემოინახა ჩვენი ხალხის წარუხოციელი სიყვარული ქართული მიწისადმი.

დავით კაკაბაძის სახით ჩვენ დაეკარგეთ დიდი მხატვარი, შთაგონებებით გაბრწყინებული მამულიშვილი, რომელმაც ეერ მოასწრა თავისი დიდი გეგმების სისრულეში მოყვანა.

ტფილისი 1956 აგვისტო

სამი შეხვედრა კახალოვთან

ვისიღ ივანეს-ძე კახალოვი რუსული თეატრის ერთ-ერთი ყველაზე მომხიბლავი მოვლენაა.

გვიღის მრავალი წელი, მოვლენ თეატრში შესანიშნავი მსახიობები, მაგრამ უცვლელი და ცოცხალი დარჩება მშვენიერი სსოენა დიდ მსახიობზე — კახალოვზე, რომელსაც უყვარდა ხელისუფლება უმწიკლოდ და უანგაროდ, რომელმაც გამოახატა ჩვენი ეპოქის ხელოვნების ყველაზე საუკეთესო მისწრაფებანი.

კახალოვი იყო საბჭოთა თეატრის მშვენიერი.

არ შეიძლება დაივიწყო იგი, მუდამ არტისტულად აღზნებული, თითქმის ახლაც მესმის მისი მომჯიღობები ხმა, რომლითაც იგი ყველაფერს, რასაც წარმოთქვამდა, კემპარტიდ მშვენიერების სიმაღლეზე აყვავებდა; მისი ხმა ყველაფერს ჩვეულებრივს არაჩვეულებრივად აქცევდა, მას ღრმად სწამდა ხელოვნების დიდი ზნეობრივი ძალა; მგზნებარედ უყვარდა და გრძნობდა პოეზიას, ჰქონდა მისწრაფება სიბუნებისაგან პოეზიაში. მთელი მისი სიცოცხლე რუსული თეატრისათვის გმირული სამსახური იყო. იგი დარჩა ჩემს სსოენაში როგორც ზღაპრული გმირი, მშვენიერი და უსაზღვროდ მომხიბლავი.

მინდა მოვიგონო სამი შეხვედრა კახალოვთან.

პირველად ვნახე ტურგენევის სპექტაკლში მოსკოვში. წარმოდგენის შემდეგ თეატრის კაბუთთან დიდძალი აბალაგზრობა შეიკრიბა. მე უკვე დატყვევებული ვიყავი მსახიობის განსაცვიფრებელი მომხიბლობით და არ შემიძლო ისე წაესულიყავი, რომ არ მენახა იგი. 'აი გამოვიდნენ თეატრიდან კახალოვი და გზოვსკაია. აბალაგზრობამ გზა შეუკრა მათ, ისინი ძლივს მიდიოდნენ წინ. როგორც იქნა, გავივლიე გზა მისკენ, მის შუბას შევახე ხელი. საინტერესო ამინდი იყო თოვლ-ქყამი. გავიყინე, მაგრამ არ მინდოდა ისე წასვლა, თუ არ ვნახავდი მის ახლოს კარგად, არ შევხვდებოდი სახეზე. კუნძუციის კუთხულს მივუბნობოდი, აქ იგი შეჩერდა, გზა გადაიღობეს და არ უშევედნენ. ვილაკამ შეასერე დანქარი ხელში და უოველა მზრიდან ათობით ხელეში გაუწოდეს ფოტოსურათებით. ხარხარით აწერდა ხელს. მის გვერდით ვიდექი, ფოტოსურათი არ მქონდა და ვუქცურავდი მას, ასეთ ლამაზს, მაღალს, დიდებულს, და თვალს ვერ ვაშორებდი. უკვებ შემომხედა: „თქვენ კი არა გაქვთ სურათი? რას კანკალუბთ, გოგონა, გტოვით? მოდით, მოდით, გვათობოთ!“ — შუბა გადაიღედა და მის ქვეშ აღმოვჩინდი. გინა შეიძლება მისი აღწერა თუ რა განავიადე მამინ მუ, რო-

მელიც აბლახან შევედი დრამატულ სასწავლებელში და გოცნებობდი მსახიობი გავმხდარიყავ, სახატატრო თეატრის სპექტაკლებს ვუყურებდი სულის განაბებით, რადგან მეჩვენებოდა, რომ იქ, რამის იქით, ცხოვრობდნენ და მოქმედებდნენ არაჩვეულებრივი, ჯადოსნური ადამიანები, — და მათ შორის კახალოვი იყო ყველაზე თავისებური. იღნათ თვითელი მსახიობის ასსოეს თავისი აბალაგზრობის ეს განცდა. რამდენ ხანს გაგრძელდა ეს, არ მახსოვს, თონდ მეჩვენებოდა, თითქმის მთელი ჩემი არსება, აქ, ამ შუბის ქვეშ იყო მოკალათებული. „აბა, რა ჰქენდა, გათნით. კარგა, კარგი. ახლა კი გაჩქეციოთ, შინსკენ... ეს სითბო სახლამდის გეყოფათ“. კახალოვი წაიღედა, ის სითბო კი დიდხანს, დიდხანს შემრჩა. ჩვენ კიდევ კარგა ხანს ვიდექით, მისკენ ვიყურებოდი, ყველას ჰქონდა კახალოვის ხელოვნური სურათები, მე კი არა, მაგრამ მე უფრო ბედნიერად ვთვლიდა ჩემს თავს, მე ხომ მის პაჯაკს ვეპობრე. მამინ მე 16 წლისა ვიყავი.

მრავალმა წელმა განვლო. ჩვენ დიდი მეგობრები ვავხდით. საშაშული ომის დროს თბილისში ჩამოვიდნენ ძვირფასი სტუმრები — სახატატრო თეატრის ოსტატები ვლადიმერ ივანეს-ძე ნეშიროვი-დანინგელის მეთაურობით. თბილისის მიყურებულმა უდიდესი სიამოვნება იგრძნო მათ მიერ ჩატარებულ საღამოებინაგან. ვისიღ ივანეს-ძემ წინადადება მომცა მის შემოქმედების საღამოზე ერთად გამოვსულიყავით ნაწყვეტში შექსიარის „რინარდიან“. გავოციდი, შევშინდი, არაფერი ვუთხარი. გამოვიღე კახალოვთან ერთად, დილოგი რუსულ ენაზე ჩავატარო მასთან! — ეგ ხომ სიტყუა. რუსული სიტყვის ასეთი ოსტატი ხომ არ არსებობს, მას ხომ მეტყველების სრულად თავისებური შესიკა აქვს, მე კი, ქართული მსახიობი, ხობისსიგერა რუსული ბგერით, — არა, რასაკვირველია, არ შეიძლება, მარცხი მომივა, სკანდალი მოხდება. მაგრამ, ამავე დროს, ვფიქრობდი, რა ბედნიერება უნდა იყოს მის გვერდით დგომა სცენაზე. მასთან, რინარდიან, ანას დილოგის ჩატარება. შეშინია, მაგრამ როგორი მომხიბლავი პერსპექტივაა, ძველია ასეთ ცთუნებაზე უარის თქმა. თანაც ვისიღ ივანეს-ძე არ მომეშვი: „ესინელოთ, ჩავატაროთ რებეტრია, არ გამოვა და — უარი ვთქვათ“. მეც დაეთანხმედი. დაიწყეთ რებეტრეიცია, საშინლად ემორცხებოდი, სიტყვას ხმა-მალა არ წარმოთქვამდი, რებეტრეიის ვატარებდი დაბალი ხმით, სულის განაბებით, ტონის

გარეშე. ვასილ ივანეს-ძე კი განგებ, გასალიზიანებლად, რომ ჩამითრიოს, სრული ტონით ატარებდა რეპერტიკას, ვენებიანად და ტემპერაჟენტით. და რაც უფრო შეტად შედიოდა იგი როლში, მე უფრო გულჩაბხრობილი ვრჩებოდი. ჩვენ გვისმენდა ნინა ნიკოლოზის ასული ლიტოვცევა, რომელიც ხანდახან შენიშვნას გვაძლევდა: არა მარტო მე, არამედ ვასილ ივანეს-ძესაც, და იგი, როგორც გამგონე ბავშვი, მაშინვე ეთანხმებოდა. ვიცოდი, რომ ცუდად გამომდიოდა, მაგრამ უფრო მეტი სითამამე რომ გამომჩინა, არ შეშვსო. ორივე კომპლიმენტებს მეუბნებოდა, მაგრამ მე ხომ ვიცოდი, რომ ილერსიანი სიტყვა ჩემს ვასამზნეველად ითქმოდა მხოლოდ.

დადგა კონცერტის საღამო საშინლად გუნგრელობდა, დამაგვიანდა, მივედი ანტრაქტზე. მეორე განყოფილება კი ჩვენი გამოსვლით უნდა დაწყებულიყო. ვასილ ივანეს-ძე შემხვდა ალღევებულად: „როგორ ვლელავდი, ვერაკო, იციო, თქვენი მეგობრები მარწმუნებდნენ, რომ შეგეშინდათ და არ მოხვალთ. თქვენ არაფერი გაქვთ ასაღლეველი, შესანიშნავად კითხულობთ, შერწმუნეთ, ჩემზე უკეთ კითხულობთ“. მე ხომ ვიცოდი, რომ ეს ტუქილი იყო, მაგრამ მის მკერდში ფეთქავდა დიდი შსაბიობის გული და მე ჭალიან მადლობელი ვიყავი სიტყვებისათვის. თვითონ გამოაცხადა ჩემი გამოსვლა და ზემოთ წარმადგინა მაცურებლებს. გამოვედი სცენაზე, დავიწყე მონოლოგი და ერთბაშად დაემშვიდდი. მაგრამ როცა ვასილ ივანეს-ძე ჩაერთო დაილოფში, ვიგრძენი, რომ ღელავდა. იგი ჩემს

გარშემო დადიოდა. მე ვგრძნობდი, რომ მისი გულსყურა, მთელი მისი სურველი ჩემს კრამში მე კარგად გამოვსულიყავი — ჩემზე უკეთ ვიგრძნობდა, ჩემ გამო ღელავდა. „ისე ვლელავდი თქვენ გამო, მგონი ტექსტი აფორიე, მგონი ხელშიც ამიკაცალდა“. ამის მეუბნებოდა სცენის დიდი ოსტრი. ვასილიერი იყო, მაგრამ ვასილზე. იგი გულთ ცხოვრობდა და თეატრალურ ხელოვნებას ღრმად გრძნობდა.

ისევე განელეს წლებმა. მე ვიცოდი, რომ ვასილ ივანეს-ძე ძლიერ ავად იყო. მე და მხბილ კბაურელი მივედიო მასთან ბარვისაში. იგი ლოკინში იწვა, ისეთივე ღამაში, როგორც ყოველთვის, მის მშვენიერ თავს ამშვენებდა შავი ხავერდის ბერეტი, აბრეშუმის პერანგის თოვლივით თეთრი ნაკეცი ღამაზად მოჩანდა. ვუცქერდი და ჩემ თვალწინ გაიფლვა მის მიერ შექმნილი დაუვიწყარი სახეების მთელმა წყებამ. არა, იგი არ იყო საშინელი ავადმყოფობით შეპყრობილი ადამიანი, რომელსაც დათვლილი დღეები-ღა დარჩა, ეს იყო მგზნებაზე მზატეარი, ისევე ანთებული, როგორც ყოველთვის. მის თვალბში ბრწყინავდა იგივე სოყვარული თეატრისაღმი და ღრმა რწმენა მისი შემდგომი აყვავებისა. კანალოვი გვიკითხავდა ლეჭებს კავკასიაზე და მისი ხმა ისევე ღრმად, გულში ჩაშვდომად ისმოდა.

და ასეთი დარჩა იგი ჩემს შესწირებაში. მისი ხელოვნება უკვდავია, და მისი შთაგონებული სახე თაობიდან თაობას გადაეცემა, როგორც ღამაში ღეგენდა.

ბ. პი-მაჰიკონიანი

ქართული ანბანის წარმოშობის საკითხისათვის*

ქართული ანბანის წარმოშობა და მისი კავშირი დამწერლობის სხვა სისტემებთან ქართული ელტერის ერთერთ საყვანაო საკითხის წარმოადგენს, შეიძლება ითქვას, რომ ამ საკითხის გვერდი ვერ აუარა უკანასკნელი საუკუნეწინაგების განმავლობაში ქართველოლოგიის ვერც ერთმა გამოჩენილმა წარმომადგენელმა. მოკლე წერილის ფარგლებში შეუძლებელია თუნდაც ზერეულად განვიხილოთ აღნიშნული პრობლემის შესახებ წამოყენებული ყველა თეორია თუ ჰიპოთეზა. ჩვენი მიზნისათვის საკმარისია ითქვას მხოლოდ შემდეგი: საკითხის იკვლევდნენ ძირითადად სამი მიმართულებით: ა) ქართული ანბანის ბერძნულ ანბანთან გენეზისური კავშირის თვალსაზრისით, ბ) ქართული ანბანის გვიანდელი ჩრდილო-სემიტური დამწერლობის სისტემებთან მიმართების ხაზით და გ) მისი ავტოქთონურობის თვალსაზრისით¹. ამასთან დაკავშირებით, დამწერლობის მეორე დიდ ანბანურ-მარცვლოვან² სისტემას — ინდურს რამდენადმე ვრცელად ეხება, როგორც ჩანს, მხოლოდ ერთი ავტორი — ა. ა. ბროსე. მან ჯერ კიდევ გასული საუკუნის პირველ ნახევარში მიიქცია ყურადღება ქართული დამწერლობისა და დევანაგარის, აგრეთვე, ქართულისა და სამუალო და — ახალინდურ, მათ რიცხვში ბირმანულ, და სხვა

ანბანთა ნიშნების მოხაზულობათა საგულისხმო მსგავსებას.

მაგრამ მათ შორის ხარვეზი დროსა და სიღრმეში იმდენად დიდი იყო, რომ სერიოზული კვლევისათვის ამ ფაქტის ამოსავალ წერტილად მიღება, როგორც ჩანს, ვერაფერს გაბედა¹. ვინც არ იცნობს უახლეს გამოკვლევებს ინდური ეპიგრაფიკიდან, ძნელად წარმოადგენს იმას, თუ რა შორს წაიღია ცოდნის ეს დარგი აკადემიკოს ბროსეს შემდეგ. უპირველეს ყოვლისა, ამჟამად ჩვენ გვაქვს შეუდარებლად უფრო ნათელი და მკაფიო წარმოდგენა ბ რ ა მ მ ი-დამწერლობაზე, როგორც ძველი, ისე თანამედროვე ინდური და შორეულ-ინდური შრიფტების დიდი უმრავლესობის ამ თავდაპირველი სახეობის შესახებ. ამჟამად ცნობილია, რომ შორეულ-ინდურ, მათ რიცხვში, აგრეთვე, ბირმანულ ანბანებზე მსჯელობის დროს ნაკლებად უნდა გავუწიოთ ინგარიშთა პალი-დამწერლობას. დღეს კარგად ვიცნობთ ინდოეთისა და ინდური ელტერის როლს შუა თუ სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზიის მრავალი ქვეყნის ისტორიაში. ჩვენ ისიც ვიცით (ეს მოვარაია ამ ჩვენი წერილის თვალსაზრისით), რომ სამხრეთ ინდოეთში არის კერა ისონიშნების მოხაზულობის სრულიად სპეციფიკური მრგვლოვანებისა. როგორც ჩანს, ბირმანულმა ანბანმა ამიტომ მიიპყრო ბროსეს ყურადღება. მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანია ეს გატეზობა, რომ ჩვენ ახლა შეგვიძლია მეტ-ნაკლები სიზუსტით განვსაზღვროთ ეს კერა ქრონოლოგიურადაც, რაც ამ წერილის ფარგლებში შეუძლებელია².

* საკითხის განხილვის წესით. რ ე დ.
¹ იბრეული შესატყუანების სომეხი ავტორები, როგორც ცნობილია, ქართული ანბანის გამოგონებას მესრობ-მაშაოეს მიიყრდნენ. მკვლევარები, რომელნიც ქართული ასონიშნების წარმოშობის პრობლემას სწავლობენ, ამ ვარაუდებს როგორც წესისა, ყურადღებას აქცევენ. აქ უნდა აღინიშნოს, რომ სომეხი ქრონისტების ამ მტკიცებას (რომელიც ყველა მკვლევარის მიერ არ არის გავიარებული, როგორც შეცნობრულად დაესაბუთებელი) არ შეუძლია შეცვალოს ან გააბათილოს ამ წერილში მოყვანილი ეპიგრაფიკულ-პალეოგრაფიული ფაქტები და საბუთები. პირიქით, ჩვენი დასკვნები არსებითად უპირისპირდებათ მას.

¹ ზოგიერთი ავტორი, რომლებიც გაკვირთებულდნენ ბროსეს მიერ გამოთქმულ აღნიშნულ მოსაზრებას, კმაყოფილდებოდნენ მისი უბრალო განმეორებით (დ. ბაქრაძე, ციტირებულია ივ. ჯავახიშვილის მიერ) ანდა ხ ე ლ ა დ ე ბ ი თ უარყოფდნენ მას (Hensen).

² ქართული ანბანის გენეზისის საკითხზე დასმულია გარდთაუენის, მიუდერის, ტილორის, მარკვარტის, იუნკრის და ჯავახიშვილის ნაშრომებში. არსებული თეორიები ახალი მეცნიერული მონაცემების შექმნა განხილულია პროფ. გ. წერეთლის უაღრესად საინტერესო ნაშრომში.

² ე. ი. ფორმით მარცვლოვანი, არსებითად კი ანბანური.

კიდევ უფრო ნაკლებ გამართლებული იქნებოდა კულტურულ-ისტორიულ, ლინგვისტიკურ და ეთნოგრაფიულ ფაქტთა საოცარი მრავალფეროვანების ერთ ან ორ აბზაცში გაშუქების ცდა. ამ ფაქტთა გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია თუნდაც რამდენადმე საფუძვლიანად გავერკვეთ მრავალფეროვანი ინდოეთის მრავალრიცხოვან ანბანთა წარმოშობისა და განვითარების ისტორიასთან დაკავშირებულ უმნიშვნელოვანეს საკითხებში (განსაკუთრებით ინდოეთის ისტორიის უახლოესი 10—15 საუკუნის მანძილზე).

ჩვენი წერტილის მიზანია ყურადღება მივაყრდნობოთ ქართული (მხედრულისა) და ზოგიერთი ინდური ანბანის რიგი ნიშნების მოხაზულობრივ და ფონეტიკურ დამთხვევებზე.

ა) ს ი ნ დ უ რ ი ანბანი:

o = i
y = kha
x = jha

ბ) გ უ რ მ ე კ ა -დამწერლობა. (კურსივული):

რ = ra

ამ დამწერლობითაა შესრულებული სიკების საღმრთო წიგნები. ტრადიცია მის გამოკონებას შამწერს სიკების მეორე გურუს, ანგადს (1538—1552). მაგრამ ყველაზე მეტად მოსალოდნელია, რომ მოკემული ნიშანი ნასესხებია დამწერლობის რომელიმე უფრო ადრინდელი, სინდსა და მის ჩრდილოეთით მდებარე მხარეებში ვაფრცულბული, სისტემიდან. ჩვენ მის ახლად ეხვედებით ტაქრა და ლანდ აინანებში.

გ) უ რ ი ა -დამწერლობა (ინდოეთის სუბკონტინენტის მოპირდაპირე ნაწილში):

o = ra
u = tha

ამასთან დაკავშირებით შეიძლება გვხვდებინა ადრინდელი ინდურ +, j-სა და ადრინდელ კურსივულ-ტიბეტურ უ-ს დამთხვევა იმავე მნიშვნელობის ქართულ ასოებთან (ქ და უ) აგრეთვე ქართულ თ-სა და ნ-ს დამთხვევა

დამწერლობის მონურ და აპოურ სისტემაში დამსუბრუნებულ თითქმის იმავე ფორმებს. მნიშვნელობის ნიშნებით.

თავისთავად იხილება აზრი: ზემოხსენებული ფაქტები არ არის შემთხვევითი ხასიათისა, ესაა ცალკეული რგოლები იმ ჯგუფისა, რომელიც გენეზისურად აკავშირებდა დამწერლობის ადრინდელ ინდურ სისტემებს ქართული დამწერლობის ერთ-ერთ (ზოლო, დასაშვებია, რომ არა მარტო ერთერთ) ძირითად სახესხვაობასთან.

მაგრამ, ერთია ვარაუდი, რომელიც ძალუდნებურად მოგდის აზრად, და მეორეა მისი დასაბუთება. ეს განსაკუთრებით ითქმის კოდნის ისეთი ადრეის მიმართ, როგორცაა დამწერლობის ისტორია. აქ ხომ „სამუშაო მიპოვნის“ მიუხედავად ზნობად მიყვართ ნაკლებად დასაბუთებულ, ზოგჯერ კი სრულიად დუსაბუთებელ დასკვნებამდე. ამიტომაც ვასკვირი არაა, რომ ეთნოგრაფიკოსთა, პალეოგრაფოსთა და დამწერლობის ისტორიკოსთა შორის ადრევე თავი იჩინა მკვლევარი სიურთხილის ტენდენციამ მხოლოდ მოხაზულობრივ მსგავსებაზე დამყარებულ ყოველგვარ შოსაზრებათა, მიმოთხზათა თუ თეორიათა მიმართ.

მართალია არიან თუ არა მკვლევარები, რომლებიც ფიქრობენ, რომ საჭიროა დუმილით აუღროთ გვერდი აშკარა მოხაზულობრივ მსგავსებას ორ ან რამდენიმე, ერთი შეხედვით, განსხვავებულ ანბანს შორის? ივლისსება ისეთი ანბანები, როგორცაა ერთი მხრით, მაგალითად, სინგალებური, ბირმანული და რიგი ღრავილული და მეორე მხრით შედრული დამწერლობანი. რამდენად დამაჯერებელია მითითება იმაზე, რომ, ადრეულ ინდურ-ქართული ურთიერთობის შესახებ ჩვენს ცოდნის დღევანდელი მდგომარეობის მხედვით, დამწერლობის აღნიშნული სისტემები ისტორიულად მეტად გათავისუფლებულნი იყვნენ, შეიძლება თუ არა, ამ კერძო შემთხვევაშიც აგზნათ ყველაფერი და, უპირველეს ყოვლისა, ზემოაღნიშნული მრგვლოვანება დამწერლობის მასალისა და იარაღის მსგავსებით, თუ დავიფიქვებთ იმ ვარაუდებს, რომ ტალოპოტის პალმა არასოდეს არ იზრდებოდა საქართველოსა და მის მეზობელ ქვეყნებში?

რაც არ უნდა სამართლიანი და საინტერესო იყოს ეს და მსგავსი საკითხები, ამ ჩვენს წერილში მათზე მასუბის გაცემა არც შესაძლებელია და არც აუცილებელი: ზემოაღნიშნული მოხაზულობრივი დამთხვევების ფაქტთა შორის არ არის არც ერთი, რომელიც ერთდროულად არ იყოს აგრეთვე სრული ან თითქმის სრული მნიშვნელობით დამთხვევის ფაქტიც. ხოლო ასეთი ფაქტების წინაშე! ქედს იზრთან დამწერლობის ისტორიის პრობლემებისადმი კრიტიკუ-

1 თუკი ესაბიდა, არ ველაპარაკებთ იშვიათ გამოჩაღლისებზე—უაღკვეულ, მართლაც შემთხვევითს დამთხვევებზე.

ლად განწყობილი აპოლოგეტებიც კი და თუ ეს ასეა ერთი დასკვნა თავისთავად გამომდინარეობს ამ დამთხვევათა უკან იმალება დიდი ისტორიული (არა მარტო კულტურულ-ისტორიული) მნიშვნელობის ფაქტები.

შეეიტყობთ თუ არა რღვესზე რაიმე კონკრეტულ ფაქტებს, ამას მომავლი დაცინაზებს. უეჭველია, რომ ამისათვის საჭირო იქნება დიდი დართული კვლევა, რომლის „მარშრუტიც“, ალბათ, ვაჟლის შემდგეს ქვეყნებსა და მზარებს: დეკონი — სინდი და მის ჩრდილოეთით მღებარე ქვეყნები — შუაზია — კასპიის დაბლობი, და აგრეთვე აწინდელი ირანის ჩრდილო მხარეები — ჩრდილოეთი კავკასია და აღმოსავლეთი აზიურ-კავკასია — საქართველო.

ამჯერად შეიძლება ნაიქვემოთაც დავამოვთვლილებელიყავით, რომ არ გვქონებოდა მეტად საყურადღებო ფაქტი საქართველოში სრულიად განსაკუთრებული ძველის არსებობისა, ფაქტი, რომელსაც შეუძლია ახალი შუქი მოქიფონოს როგორც ზემოვანბნულ კერძო საკითხებს, ასევე მათთან დაკავშირებულ დიდი ისტორიული პრაბლემების მთელ კომპლექსსაც. ჩვენ ვგულისხმობთ ცნობილი მღვიმის მაცხოვრის ზატს ანუ, უფრო ზუსტად, ამ ზატის წარწერას, რომლის შესახებაც პროფ. ა. შანბძე შემდეგს ამბობს:

„...Надпись, происходящая из Грузии и исполненная неизвестными буквами на неизвестном языке, прекрасно сохранилась. Она имеется на грузинской иконе Спаса, которая теперь находится в Тбилиси..., а происходит из Мгвимского монастыря в Имеретии (в двух километрах от гор. Чхатура). Сама икона хорошо известна в специальной литературе, ибо ее описание пошло в „Опись памятников древности в некоторых храмах и монастырях Грузии“, составленную Н. Кондаковым с участием Д. Бакрадзе (СПБ., 1890 г., стр. 146). Об этой иконе в „Описи“ сказано: „Спас правую рукою благословляет, а левою держит раскрытое евангелие с греческим текстом“. На нижней кайме ее грузинская надпись в две строки древнегрузинскими стилизованными буквами: + არსთა ვსნა(ა)თ(უ)ნ ქვეყანად მოსულ(თ) ქრისტე ცმვრტ(თ) ზეკსენ მეკა, მაჟობა ზატისა შენისა, ს(ა)საჯლის(ა)გ(ა)ნ, რატი რაქისა ერ(ის)თ(ა)ვი (Христе боже, пришедший в мир для избавления рода людского, избави от наказания (в день суда) и мевя, рачинского зривათи Рати, украсившего образ твой“).

Судя по всему, это есть икона 11-го века, окованная одним из рачинских зрива-

нов, владевшим и верхней Имеретией. Кондаков и Бакрадзе надписи на раскрытом евангелии приняли за греческий, но в этом позволительно усомниться.¹

მწელია არ დავეთანხმით თანამედროვე მეცნიერული ქართველოლოგიების გამოჩენილი წარმომადგენლის ამ აზრს, ვინაიდან წარწერის მრავალი ნიშანი წარმოადგენს ბ რ ა კ კ ი - დამწერლობის ნიშნებს, ანდა ბ რ ა კ კ ი დან გარდამავალ, მასთან უმჭიდროესად დაკავშირებულ, სხვა დამწერლობის სისტემის ნიშნებს. პართილია, ამ ნიშნებს (იხ. ნახ. გვ. 172: ნიშნები №№ 1C₁, 2A₁, 2C₁, 3B₁, 4A₁, 4B₁, 5A₁, 1a₂, 1c₂, 2b₂ და მათი განმეორებანი; ჯგერჯგერიებით არა გვაქვს შესაძლებლობა დამწერებით ვილაპარაკოთ მათი ფონეტიკური მნიშვნელობის შესახებ) აქვს მოხაზულობრივი შესატყვისები აგრეთვე ბერძნულ დამწერლობაშიც, რამაც, როგორც ეტყობა, ნ. კონდაკოვი და დ. ბაქრაძე გარვეულ დასკვნამდე მიიყვანა. უფრო მეტიც, მღვიმის წარწერის ზოგიერთი ნიშნისათვის (1f₁, 2e₁ = ?4d₁, 4d₁; 1b₂ და მათი განმეორებანი) უახლოესი მოხაზულობრივი შესატყვისები მოცემულია ბერძნულ, და არა აღრინდელ-ინდურ დამწერლობაშიც. დამოლო, შეიძლება ვაითლებით უფრო შორსაც წავიდეთ: პარობითად ბერძნულად მივიჩნით როგორც ორი სტრიქონის ზემოთ ჩამოთვლილი ყველა ნიშანი, ასევე წარწერის ენაც, ამასთან, გვერდით აუვართი ყველა მოხაზულობრივად გამოეტყობ ნიშანსა და ნიშანთშეერთებას (იხ. აგრეთვე, ერთბაშე ბუკურისებური 1e₁ და 4f₁). მაგრამ ამ შეკითხვებშიც უნდა ვადიაროთ, რომ წარწერაში მოცემულია ისეთი სპეციფიკურად აღრინდელ-ინდური მოხაზულობრივი ფორმები, როგორიცაა 3a₁, 2b₁, 2a₂ და, განსაკუთრებით, ზოლო 5a₂, რომელიც სრულიად ზუსტად განასახიერებს აღრინდელ-ინდურ გრძელ ვ(ლ)-ს. ეს კი საველებით საკმარის საფუძველს გვიქმნის, შევადგათ მღვიმის ზატი, როგორც დიდი კულტურულ-ისტორიული მნიშვნელობის ძველი, და დავაყენოთ საკითხი ბ რ ა კ კ ი - დამწერლობის საქართველოში შემოსვლის დროისა და გზების შესახებ.

ბ რ ა კ კ ი და მისი ისტორიის ირგვლივ დიდძალი ლიტერატურა არსებობს. რამდენად დასაბუთებულაა ავტორთა დასკვნები იმის შესახებ, რომ ბ რ ა კ კ ი წარმოიქმნა VIII — VI სს. ძვ. წ. დე; რამდენად მართალია არაან კრევეტაძე, რომ ლიტერატურაში ბ რ ა კ კ ი -ს დაკავშირებენ პროტო-ინდურ დამწერლობასთან; ჩაისახა თუ არა იგი სამხრეთ ლეკაში ანდა ირანისა თუ განგის ველებში და ამასთან, ინდოარიულ გარემოში; რომელ ანბან-

¹ А. Шанидзе, Новооткрытый алфавит кавказских албанцев и его значение для науки, Тбилиси, 1938, გვ. 57.

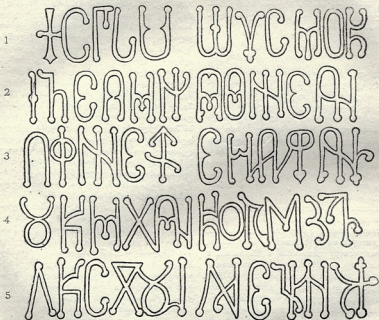
თანაა იგი ყველაზე მშობლივ გენეზისურად და-
კავშირებული — ფინიკურ, ერთ-ერთ სამხრეთ-
სემიტურ, თუ ბერძნულ ანბანთან; ხომ არ წარ-
მოადგენს არამეული დამწერლობა ადრინდელ-
ინდურის ყველა სახისა და სახესხვაობის და-
მწერლობის ყველაზე უძველეს წინაპარს; რა
როლი შეასრულა ამ უკანასკნელის ფორმათა
ვანეითარებაში კ ა რ ო შ ტ კ ი-დამწერლობამ.
ესაა საკითხები, რომლებიც იმეამად ჩვენ-
თვის საინტერესო პრობლემის ფარგლებს სცილ-

დება. მათ გადასაწყვეტად მნიშვნელოვანია არა
ზოგადი ჰიპოთეზები, არამედ კონკრეტული
ეპიგრაფიკული ფაქტები და მაღაროგრაფიკული
საბუთები, რომლებიც დაგვეხმარებოდნენ ისეთ
უპარესად სპეციალურ საქმეში, როგორცაა
მოცემული ძეგლის დათარიღება ან მასზე იმო-
კვეთილი წარწერის დამწერლობის ნიშანთა მი-
კვთვნება ამ დამწერლობის ისტორიულად ერთ-
ერთ ძირითად ტიპისადმი.

მღვიმის წარწერის რამდენადმე შიანი „ცენ-

a₁ b₁ c₁ d₁ e₁ f₁

a₂ b₂ c₂ d₂ e₂ f₂

მღვიმის ხატის წარწერა

ტრიბულ“ დათარიღებას ადრინდელ და
საშუალო-ინდურის პალეოგრაფიულ ჯორებზე
დაყრდნობით მხოლოდ გამოცდილი სპეციალის-
ტი-ინდოლოგი თუ გახდეს. არასპეციალისტი
კი, სულ დიდი, თითო-ორილა შეტად ამქაზა მო-
საზრების და დაკვირვების გამოთქმის ნებას თუ
შისცემს თავის თავს. მათგან პირველი და, შე-
საძლოა, ყველაზე მნიშვნელოვანი დაიყენება
იმ ფაქტის დადგენაზე, რომ მღვიმის წარწერის
ბევრი ნიშანი თითქმის ზუსტად განასახიერ-
ებს ადრეულ მეთრიების ეპოქის¹ ეპიგრა-

ფიკულ სტილს (იხ. ნახ., ნიშნები №№ 1c₁,
1e₁, 2a₁, 2b₁, 2c₁, 3a₁, 3b₁, 3d₁, 4a₁, 4b₁,
5a₁, 5b₁, 5c₁, 1a₂, 1c₂, 1e₂, 1f₂, 2a₂, 2b₂,
2d₂, 3a₂, 4a₂, 4b₂, 5b₂, 5d₂; არ შეიძლე-
ბა არ აღინიშნოს აგრეთვე ლიტატურების
უპრავლესობის რუდიმენტულობა, რომელიც
დამახასიათებელია მათი უფრო ადრეული ფორ-
მებისათვის და რომელიც განსაკუთრებით გვე-
ცემა თვალში შემდეგ ნიშანთმწერებებში
4(d₁ + e₁ + f₁), 5(d₁ + e₁ + f₁), 2(e₂ + f₂),
3(b₂ + c₂ + d₂), 3(e₂ + f₂).

როგორც არ უნდა იყოს, ამ ერთი შეხედვით,
გაუგებარი მოხაზულობრივი მსგავსების ნამ-
ღვილი მიზეზები, საჭიროა აქვე შევნიშნოთ,

¹ ე. ი. მეორეს იმ რვა პერიოდიდან, რომ-
ლებზედაც ყოფს ბიულერი ბაჰაჰის ისტორიის.
იმავე პერიოდისათვის მიყვება Diringer-ი.

რომ არც ადრეული მეორეების ეპოქის და არც შემდგომი ორი პერიოდის — უკანასკნელი მეორეების ეპოქის (III ს. მეორე ნახევარი და II ს. დასაწყისი ძვ. წ. აღ.) და მათი შემცველი შენგას (დაახლ. 184 წ. — დაახლ. 72 წ. ძვ. წ. აღ.) და კანვას (დაახლ. 72 წ. — დაახლ. 27 წ. ძვ. წ. აღ.) დინასტიების ეპოქის დამწერლობა, ბუნებრივია, არ შეიძლება, როგორც წინარქაისტრიანული დავეკავშიროთ მღვიმის წარწერას. უშუალოდ მათი მომდევნო საკუთრებატრალი ბრაჰმი, ასევე კუნძუნიტიკის საწყისი და საშუალო ფორმებში, ეტყობა, აგრეთვე უნდა უკუვადოთ, როგორც ქრონოლოგიურად ქრისტეანობის წარმოშობისა და დამყვებით ფორმების ეპოქასთან თანხვედრი, ან როგორც ამ ეპოქასთან შეტად აბლომდგომა. და რადგან ასეა, მაშინ თავისთავად ხომ არ ვამოძინარეობს დასკვნა, რომ მღვიმის წარწერის ante quem non ქრონოლოგიურ მიჯნად დასაჩება მხოლოდ გვიან-კუშანურ არ ბრაჰმი, მის, ჩვენგან ყველაზე ნაკლებად დამოკლებულ, შესაძლოა ვადმონაშეთრ ანდა გუბტების დამწერლობაზე! გარდაამავლა, სახესხვაობებში ქრონოლოგიურად ეს ეკვივალენტურია IV ს. — V ს. დასაწყისისა ძვ. წ. აღ.

გაცილებით უფრო რთულია post quem non გამოყოფა ხაზის უაღრესად მიახლოებით განსაზღვრავთ კი, თუმცა აქ შეიძლება დავუგარდნოთ საქმოდ განმასაზღვრებლ რიცხვლოვანობად შიშინტს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ორი მათგანი: ა) გვაქვს თუ არა მოცემულ დამწერლობაში, matra დევანაგარისათვის ერთობ დამახასიათებელი ეს ზედა ჰორიზონტალები იმ ბ) გუბტებსშემდგომი დამწერლობის ამა თუ იმ სახეობის მოხაზულობაზე სიახლოვის ხარისხი ბრაჰმის მიმართ. თუ არაფერს ვიტყვით უკვე სიდდჰამატრკაზე (VI ს. ბოლო—VII ს.), აშკარად ბრაჰმისებური თვისებები გვაქვს რო-

გორც სიდდჰამატრკასგან განვითარებული (VII ს.-დან მოყოლებული) ნ ა გ ა რ ი ს ი და ნ ა ნ დ ი ა გ ა რ ი ს ი (ნავარის სამხრეთ-ბუნტრამ პარალელი), ასევე სხვა მათ თანადროულ ანდი მათ მაჰლობად მდგომ დამწერლობის სახეობებში. საშუალო-ინდურ ანბანთა განვითარების შესაბამისად ბრაჰმისებური თვისებები თანდათანობით კლებულობენ, დევანაგარის შემდგომი თითქმის საყვებელ ტრებთან. მეორე მხრით, ყველაზე უფრო სპეციფიკურ დამახასიათებელ ნიშანს ნავარისათვის წარმოადგენს მასში matra-ს არსებობა. მაშინ როცა ბრაჰმისა, გ უ ზ ტ ე ბ ე ს მონუმენტურ დამწერლობასა და აგრეთვე მღვიმის წარწერაზე ზემოპირიზონტალური ხაზები სიერთოდ იშვიათია, ნამდვილი matra-ი ან სრულიად არ არის, ანდა მხოლოდ ისახება. ეს სპეციფიკური ზემოპირიზონტალები, რომლებმაც ნაწილობრივ უკვე კუნძუნიტიკაში იჩინა თავი, თავის საწყისის დებულობენ სიდდჰამატრკაში, ასოსშემქმნელ ვერტიკალთა მის „თავ-ელტსინან“ დაბოლოებებში. ადრეულ ნავარზე სიდდჰამატრკის გადასვლისას „ელტსინანის თავები“ ჯერ ოდნავ ვეფართოვდნენ, მერმე კი, შემდგომი ვეფართოვების შედეგად, matra-დ იქცნენ. ეს ტრანსფორმაცია დასრულდა, როგორც ეტყობა, ან VIII ს. ბოლოს ანდა IX ს. დასაწყისში მეტ-ნაკლებად გამოწვეული ნავარის პირველი ნიმუშების გამოჩენით. განხილული პროცესის შინაგანი პალეოგრაფიულ არხი, თუკი შეიძლება ასე თქვას, მდგომარეობს არსებითად ვრათიკულ აქცენტირებაში, განსაკუთრებით ეს ენება ზედა, ასოსშემქმნელ ხაზების დაბოლოებას. VII ს. მომწიფებელი სიდდჰამატრკასთვის ასე დამახასიათებელი ეს აქცენტირება გამოიხატება აგრეთვე იმავე ეპოქის მეორე მნიშვნელოვან დამწერლობაში — ცენტრალურ-ინდურ „თავ-ილოვა“ („box-headed“) გ რ ა ნ ტ პ ა შ ი, ხლო უფრო მოგვიანებით აგრეთვე ჩრდილო-ბენგალურ და ნეპალურ „თავ-ისარა“ („arrow-headed“) დამწერლობაში. თავისთავად იხადება ახრი მღვიმის წარწერაში გამოყენებული იმავე აქცენტირების „თავ-ილურწერტილოვანი“ ფორმის („klob-headed“), როგორც მის, ოღბად უწოდებდა ინდოელი ან ინგლისელი ავტორი) პარალელის შესახებ. ეს კი არცთუ ისე ვაბედულ ხსიათის აძლევს აზრს იმაზე, რომ post quem ნიღის ძიებულ მიჯნას წარმოადგენს ხანა VII ს. ბოლოდან VIII ს. დასასრულამდე. სხვა შედეგს მიაღწიეს იმ მკვლევარებმა, რომლებიც მოკანას წყვეტდნენ ქართული ზელოვნების ისტორიის ნორმათა საფუძველზე.

ეპოქის დამწერლობას, იგი VI ს. დასასრულისათვის ძვ. წ. აღ. გადავიდა სიდდჰამატრკას იმ დამწერლობაში, რომლისაგანაც უკვე VII ს.-ში დამწერლობა ჩამოყალიბდება ნ ა გ ა რ ი დამწერლობამ.

გუბტების ეპოქის დამწერლობა, თავის მოწმენტირ ჩრდილო-ინდურ სახესხვაობაში, იმდენად უახლოვდება ბრაჰმის, რომ ხანდობს თავ-შეკავებულ კია საჭირო, რომ მას გუბტების ბრაჰმი არ ვუწოდოთ. თუმცა ინდოლოგმა-ეპიგრაფიკოსებმა სწორად აქ გაავლეს ზღვარს. ადრ-ინდურისა და საშუალო-ინდურის შორის, რომელსაც ისინი სწორად გუბტების ბრაჰმიდან იწყებენ. ჩვენ არ შევედგებით ასეთი მიდგომის პალეოგრაფიული, და აგრეთვე ისტორიული საფუძვლიანობის განხილვას. ოღონდ, დროული იქნება, თუ გავიხსენებთ, რომ დასასრული გუბტების ეპოქისა, ამ „ინდოეთის პერიკლეს ხანისა“, — ეს არის ხანა განახლებული ბრაჰმინიზმის გამარჯვებისა ბუდიზმზე. მის ეპიგრაფიკის სფეროში შეესატყვისებოდა სანსკრიტის მიერ პრაკრიტის თანდათანობით ვანდენის იმ პროცესის დასრულება, რომელიც დასაბამი პოვა ჯერ კიდევ შუნუგას დინასტიისას. რაც შეეხება ამ

მათ მიერ მღვიმის ხატის XI საუკუნით დათარიღება! არც პროფ. შანიძის მხრიდან იწვევს დიას, რომელიც ქართული ეპიგრაფიკისა და პალეოგრაფიის ფაქტებისა და მოვლენების აღიარებულ მკვლევარ თვლებმა, თუმცა აქ უაღვილო იქნებოდა, გაეყრათაც კი, ამ ფაქტების განხილვა, მაინც არ შეიძლება ყურადღება არ მიაქციეთ მომენტს, რომელიც, ერთი შეხედვით, შესაძლებელია ნაკლებნიშვნელოვანი ჩანდეს, მაგრამ რომელიც მოცემულ კონტექსტში საკმაოდ საეულისმოა. მხედველობაში გვაქვს შემოგანხილული ასისშემქმნელი ხახების დაბოლოებათა აქცენტირება, და პირველ რიგში, ის, რომ მისი „თავიადრწერტილოვანი“ სახესხვაობა, რომელიც ასე დამახასიათებელია მღვიმის წარწერის ნიშნების ეპიგრაფიკული სტილისათვის, თითქმის აბსოლუტურად იმავე ფორმითაა წარმოდგენილი ქართული შედევით ზელოვნების უძველესი დათარიღებული ძეგლის — შემოქმედის ფერისცვალების შესანიშნავი ხატის (286 წ.) ზეურ წარწერაზე. ლითონის პლასტიკის ქართული ძეგლების წარწერებისათვის², რომლებშიც ჩვეინამდგ მოაღწეის X ს.-დან (რშინის ჯვარი, დავით III ჯვარი) და XI ს.-დან, ეს „კიდრწერტილოვანი“³ დაბოლოებანი ერთობ დამახასიათებელია. XII ს. და ნაწილობრივ უკვე XI ს.-ში მათ ენაცვლება აქცენტირების წმინდა რინამენტული ფორმები.

ამრიგად, ქართული პალეოგრაფიის ფაქტები თითქმის ადასტურებენ ქართული ზელოვნების ისტორიკოსთა დასკვნებს. მიუხედავად ამისა, მღვიმის წარწერის დათარიღებისათვის გვალმწვევტია არა ეს დასკვნები, არამედ მალაზამ დაპირისპირებული არქეოლოგია ამ წარწერაში გამოყენებული ბრძანების ნიშნებისა. თუ დროებით გვერდს აგვედოთ ჰიპოთეზას საქართველოში და მის მოსაზრებ ქვეყნებში ინდური დამწერლობის აღრული შემოსვლის შესახებ, მაშინ მღვიმის წარწერის ეპიგრაფიკურ ძველ ფერს ვერ ავსხნით შემდგომი ორი ვარაუდის გარეშე: ა) მღვიმის ხატის შუა ნაწილი (ან უკანასკნელის ნაწილი) წარმოადგენს არა ქართული ხელოვნების

ნაწარმოებს, არამედ მოსულს უცხოეთიდან — ინდოეთიდან ან რომელიმე სხვა ქვეყნიდან, რომელზედაც ინდოეთის უსუსურესი ზეგავლენა განსაკუთრებით ძლიერი იყო; ბ) მღვიმის ხატის გამომქმედმა ქართველმა ისტატმა მისი ცენტრალური წარწერა გადმოიღო გაცილებით უფრო ძველი — ან ინდურ-ქრისტიანული ძეგლიდან ანდა ძეგლიდან, რომელიც შესრულებული იყო თუმცა არაინდურ, მაგრამ მძლავრი ინდური კულტურული ზეგავლენის გარემოში.

საყოველთაოდ ცნობილია სირიულ-მალაბარული ქრისტიანობის¹ არსებობა², რომელიც უკვე VI ს.-ში დადასტურა კოზმა იმილიკოპლეშმა. IX საუკუნის დასასრულისა — X ს.-ის დასაწყისისათვის სეენ მოგვემოკვება ნესტორიანული შიტროპოლიების ძეგლი, მაგრამ გვედფასეული ნუსხა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს დავიჯნოთ გზები, რომლებითაც იმ ხანებში მოძრაობდნენ ინდოეთ-საქართველოს შაშრებით. ამ ნესტორიანურ ცენტრთაგან საქართველოსათვის უახლოესი მდებარეობდა: სამხეთში, ბერდაში, ნიზინში, მოსულში, ბაღდადში, რამაში; მალაბარის ქრისტიანებისათვის უახლოესი ცენტრები მდებარეობდა — სესიტანში, ჰერათში, ბალხში (?), მეგრეში, სამარყანდში (?). ოთხი საუკუნის შემდეგ იგივე მალაბარის ნაბირი თბილისიდან მოსული ოთხი ფრანკიკანელი მისიონერის მოწამებრივად სიყვარულს ადგილი გახდა. სამი იტალიელი ბერი იყო, მეოთხე კი ორდენის მათი საერთო თანამომექართველი — მთარგმნელი დემეტრე. ფრანკისკანელი ორდენი მოწამებობისთვის ეპიზოდებით მიღიარა მატიანებში 1321 წ. 7 აპრილის მალაბარის ტრაგედია შევიდა როგორც ერთერთი ყველაზე მღვდლარე ფურცელი, რიგი წლების შემდეგ ფრანგმა-დომინიკელმა, ამ მისიონერული წამოწყების ერთერთმა გადარჩენილმა მონაწილემ, იგივე მარშრუტი გაიარა საწინააღმდეგო მიმართულებით. მას თან მიჰქონდა დემეტრესაგან დატოვებული ძვირფასი სილოცივი — რელიკვია. რაც ფრანგმა შეძლო XIV ს.-ში, მას გაცილებული ხელის ოაღად მიახერხებდა აღმოსავლეთი ელფიკატის საუკეთესო ხანაში ანდა მინამდგ, ქართველი, აღანი,

¹ ე. წ. წმ. თომას ქრისტიანები.

² ამასთან დავამოწმებთ მეტად საინტერესო იქნებოდა ილგვედნა ზუსტი საფერტომო ნუსხა, ძველ-ქართული იტინერარიისა (უკიდურესი პუნქტები: გადირინი-გვილათი-კადიქსი — ? მარდ. ინდო-ჩინეთი), რომელიც 1927—28 წ. გამოსცა ზ. აგალიშვილმა, ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებულ ყურადღების ღირსია ქართულ ტექსტში არსებობა რიგი ადგილებისა, რომლებიც არ არის ერთობ აბლომდგმ ბერძნულ ვერსიაში.

³ ქართული პალეოგრაფიული ტერმინი — კიდრწერტილოვანი — შემოღებულია აკად. ივ. ჯავახიშვილის მიერ.

დაწერილობით ამის შესახებ იხ. პროფ. პიველესკაიასთან.

სომეხი, ირანელი, სირიელი, შუა-აზიელი ან ინდოელი ნესტორიანი.

მოკლედ მოიხალო გვიყენებს, თუ რა გზით მოაღწიეს საქართველომდე მღვიმის წარწერის ნიშნებმა — ცალკეული ეპიგრაფიკული ძეგლის ქვეყნიდან ქვეყანაში გადასაცემებისა, თუ ისტორიულად განუზომელად უფრო მნიშვნელოვანი პროცესების შემოქმედებას შედეგად — ამავე რიგის პროცესებისა, რომელთაც შეამჯეს, მგალობლად, ძველი დარბაზების კედლები უცნობი დამწერლობით და რომლის ათი ნიშანიც შემოგვიანა მ. შარბულაძისა. რა ვუყო, რომ ჯერ ნაადრევია გარკვევით და მეტნერული საფუძვლიანობით ვუწოდოთ ამ პროცესებს მათი სახელი. მაგრამ განა ასე მეტისმეტად მოულოდნელი იქნება, თუ აღმოჩნდება, რომ სწორედ ეს პროცესები უღვეს საფუძვლად შემოგახილელი ქართული მხედრული და რაგი ინდური ანბანების ზოგიერთი ნიშნის აგებობას? ამ პროცესებთან ხომ არაა დაკავშირებული, მაგ., ოსური სოფლების იმ ზოდისა და კალაქის წარწერები? დაბოლოს, სწორედ ამ პროცესებზე ორიენტაციითა და, პირველ რიგში, ინდოლოგიის პოზიციებიდან ხომ არ უნდა მივუდეთ იმ ანბანს, რომელიც დაბლოებით 20 წლის წინ სომხურ ხელნაწერში აღმოაჩინა პროფ. ი. აბულაძემ?

პროფ. ა. შანიძის ნაშრომი, თუ ვიმსჯელებთ მისზე დამოწმებათა მიხედვით, რომლებიც 40-იანი წლების სხეცალკურ ლიტერატურაში გვხვდება, იმ დროისათვის უკვე ცნობილი იყო საზღვარგარეთელ ინდოლოგთა და ირანისტთა წრეებში. ამიტომაც გამოირცხვლი არაა, რომ

მას აქეთ მღვიმის წარწერა წაეკრებოდა და თუ არა, მაშინ დაბეჯდებოდა, რომ ითქვას, რომ მღვიმის ხატის სიიღუმლოების ამოსნას დიდხანს ლოდინი არ დასჭირდება. რომელიც არ უნდა აღმოჩნდეს წარწერის ენა — ქართული, სირიული, ბერძნული, ერთ-ერთი ინდოარიული, დრავიდული, დასავლურ-ირანული, თურქულ-თათრული თუ რომელიმე სხვა, ერთი რამ ამაჟამად ნათელია: ინდოლოგთაგან შორს დასავლეთში შემონახულაა ქრისტიანული ხელოვნების ძველი წარწერითერთ, რომელშიც დასტურდება ძველი-ინდური ან მისი მახლობელი დამწერლობის ნიშნები. ეს ძველი რომ თავისი მეტნერული მნიშვნელობით აღეკატება სამხრეთ-ინდური ქრისტიანული ეპიგრაფიკის დღევანდელ ცნობილ ყველა ძეგლს, ეს ისედაც ცხადია. მაგრამ რატომ არ შეიძლება ამაზე მეტის თქმა? განა გადააქრებულად ვაბედული იქნება, თუ ვიტყვი, რომ მღვიმის წარწერა შეეპროგორც მნიშვნელოვანი დოკუმენტი იმ ხალხთა კულტურის და, განსაკუთრებით, დამწერლობის ისტორიაში, რომელნიც ადრეული შესავსუვნების ხანაში ცხოვრობდნენ კავკასიონის იმერსა და ამიერს, და შესაძლოა, აგრეთვე იმ ხალხებისა, რომლებიც მიწადრობდნენ შათი დასავლეთით, ჩრდილო-დასავლეთით და ჩრდილოეთით?

¹ პროფ. ე. შანიძის აზრია, მისი არასავსებით დამაყვარებელი წყობის ცდის შესახებ იხ. თ. ყაუხჩიშვილის წიგნში: „ბერძნული წარწერები საქართველოში, 1951, გვ. 274.

მითითებული ლიტერატურა

1. M. F. Brosset. *Éléments de la langue géorgienne*, Paris, 1837, pp. 6—9.
2. H. Genssen. *Geschichte der Schrift*, Hannover, 1925, S. 197.
3. დ. ბატონული. *ისტორია საქართველოსი, ტფილისი, 1889, გვ. 83—84.*
4. Д. Бақрадзе. *Грузинская палеография*. „Труды V Археологического Съезда в Тифлисе, 1881 г.“ Тифлис, 1887, [стр. 207—211], стр. 208.
5. Г. Церетели. *Армянское письмо и проблема происхождения грузинского алфавита*. *Эпиграфика Востока*, II (1948 г.), стр. 90—100; III (1949 г.), стр. 59—71.
6. А. Шанидзе. *Новооткрытый алфавит кавказских албанцев и его значение для науки*, Тбилиси, 1938, стр. 57.
7. G. Bühler. *Indische Paläographie*, Strassburg, 1896.
8. D. Diringer. *The Alphabet*, 2nd ed., London, 1949.
9. Ш. Амиранашвили. *История грузинского искусства*, I, Москва, 1950, стр. 225.
10. ივ. ჯავახიშვილი. *ქართული დამწერლობათა მეტონემათა ანუ პალეოგრაფია, თბილისი, 1949 წ., გვ. 124—125.*
11. Z. Avalishvili. *Géographie et légende dans un récit apocryphe de St. Basile*. *Revue de l'Orient chrétien*, 3e série, v. 6 (26), 1927—1928, pp. 279—304.
12. Н. Фигуревская. *Византия на путях в Индию*, Москва—Ленинград, 1951, стр. 115—128.
13. *В. Ратершteder* *საქართველოში აღმოჩენილი ხელნაწერები*, *ქართული*, 1893, გვ. 119.
14. თ. ყაუხჩიშვილი. *ბერძნული წარწერები საქართველოში, თბილისი, 1951, გვ. 274.*

ერთი რეცენზიის გავი

უკრაინულ „მნიშობაში“ (1956 წ., № 7) დაბეჭდილია შ. ადვიშვილის რეცენზია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დიალექტიკური მატერიალიზმის კათედრის წევრების მიერ დაწერილ წიგნზე — „დიალექტიკური მატერიალიზმის საკითხები“.

სხუთი ავტორიდან, რომლებიც მონაწილეობას აღებდნენ წიგნის წერაში, რეცენზენტი მხოლოდ ს. წერეთლისა და კ. ბაქრაძის მიერ დაწერილ თავებს ეხება; როგორც ჩანს, სხვა ავტორებთან შის სადავო არაფერი აქვს.

ჯერ ს. წერეთლის მიმართ შენიშვნების შესახებ.

1. რეცენზენტი უსაყვდურებს ს. წერეთელს, რომ იგი დიალექტიკის კანონებს განიხილავს ადვილიდან ძნელზე გადასვლის მიმდევრობით, სახელდობრ, ჯერ განიხილავს როდენობისა და თვისობრიობის კანონს, შემდეგ უარყოფის უარყოფისა და უკანასკნელად დაბირისპირებულთა ერთიანობის კანონს. რეცენზენტი აღნიშნავს, რომ ამ კანონების ასეთი მიმდევრობით განიხილვა არ არის მართებული.

ჯერ ერთი, საკითხავია, რატომ არ არის ამ კანონების ამ მიმდევრობით განიხილვა მართებული? რა საბუთი მოკაყვს რეცენზენტს, როდესაც ამ შენიშვნას აუენებს? არავითარი არც ერთი სიტყვა არ არის რეცენზენტის მიერ დახარჯული ამ შენიშვნის გამართლებისათვის, ნათქვამია მხოლოდ, რომ იგი არ არის მართებული.

რეცენზენტს უნდა ახსოვდეს, რომ მხოლოდ განცხადება — უოველივე საბუთის მოყვანის გარეშე — მეცნიერებაში არ გამოადგება. ს. წერეთელს რომ არ ჰქონდეს დასაბუთებული წიგნში დიალექტიკის კანონების ასეთი თანმიმდევრობით განხილვა, მაშინაც რეცენზენტის შენიშვნა უსაფუძვლო იქნებოდა, რადგან ცარიელი განცხადება — „არ არის მართებული“ საბუთს არ წარმოადგენს.

მაგრამ მთავარი აქ მაინც სხვა არის: ს. წერეთელი ამ კანონებს განიხილავს გარკვეული თანმიმდევრობით არა „ადვილიდან ძნელზე გადასვლის“ პრინციპის მიხედვით, არამედ სულ სხვა თვალსაზრისით.

ს. წერეთელი განიხილავს განვითარების პროცესის უზოგადეს კანონებს. განვითარების პროცესს აბასიათებს ახალის წარმოშობა: ახალის წარმოშობის გარეშე მხოლოდ ძველის განშორებას ეწეებოდა ადვილი და განვითარება არ იქნებოდა. იმალება საკითხი ახალის წარმოშობის

შესახებ. რაოდენობისა და თვისობრიობის კანონი ის კანონია, რომელიც აგვისსის ახალი თვისობრიობის წარმოშობას.

მაგრამ უოველი ახალი კი არ არის განვითარების მიმდევრული: ახალი შეიძლება არც იყოს ძველზე მაღალი განვითარების თვალსაზრისით; ახალის წარმოშობა აუცილებელია განვითარების პროცესში, მაგრამ არ არის საკმარისი. განვითარება მაშინ არის, როდესაც ეს ახალი ძველზე მაღალია, ძველთან შედარებით ახალ, მაღალ საფეხურს წარმოადგენს. ამ უკანასკნელ ფაქტს განვითარების პროცესში უარყოფის უარყოფის კანონი ახსნის.

ახალის წარმოშობა, ძველთან შედარებით მაღალის გაჩენა მოძრაობის, ცვალებადობის ნიშნავს. იმალება საკითხი მოძრაობის, ცვალებადობის, კერძოდ განვითარების მიზეზის, შესახებ. ამ უკანასკნელს ახსნის დაბირისპირებულთა ერთიანობის კანონი, რომელიც დიალექტიკის არსებას, შის ბირთვის წარმოადგენს და რომელიც საფუძველად ედება პირველ ორ კანონს. ამრიგად, ამ კანონებს გარკვეული თანმიმდევრობითი განიხილვა ამ კანონთა არსებით არის განსაზღვრული და არა „ადვილიდან ძნელზე გადასვლის“ პრინციპით. ეს ს. წერეთელს დიფიკილბით აქვს გაშუქებული. საინტერესოა, რის გამოა კამათობს შ. ადვიშვილი? როგორც ჩანს, მან წიგნი მთლიანად არ წაიკითხა და ს. წერეთელს მააწერა ის, რაც მას არც უფიქრია; უოველ შემთხვევაში, ს. წერეთლის ძირითადი აზრი და ამ აზრის დასაბუთება უკრადლებს გარეშე დარჩენია.

საუარადღებო ისიც არის, რომ თვითონ რეცენზენტი წერს, რომ „დიალექტიკის კანონებს ამხ. წერეთელი განიხილავს ფ. ენგელსის ცნობილი ფრაგმენტის მიხედვით“ (გვ. 182). ე. ა. კანონების ასეთი მიმდევრობით განიხილვა ამხ. წერეთლის შეცდომა როდი უფიქრა. და თუ ის მცდარია, მაშინ რატომ არ აკრიტიკებს რეცენზენტი ენგელსს?

2. გავეიჩვებას იწვევს მეორე შენიშვნა. თურმე, რეცენზენტის აზრით, ს. წერეთელმა მართებულად განიხილა დაბირისპირებულთა ერთიანობის კანონი (გვ. 182), მაგრამ „ერთიანის გათარების კანონს არც ეაღკე და არც რომელიმე აღნიშნული კანონის მიგნით“ ავტორი არ განიხილავს, ამ კანონს კი „უშუალო კავშირი“ (ხაზი ჩვევია ავტ.) აქვს დაბირისპირებულთა ერთიანობის კანონთან“ (გვ. 182).

რეცენზენტს „ერთიანის გათარების კანონი“

დაბირისპირებულთა ერთიანობის კანონისაგან განსხვავებულ კანონად მიიჩნია; ერთიანის გაორების კანონს — წერს შ. ადვიშვილი, — დიდი მნიშვნელობა აქვს შეცნაირების სისტემის აგებისათვის“ (გვ. 182).

რეცენზენტი ვერ ამჩნევს, რომ დაბირისპირებულთა ერთიანობის კანონი და ერთიანის გაორების კანონი“ ერთი და იგივე კანონია, სხვადასხვა სიტყვებით გამოთქმული. ცხადია, რამდენად უმართებულა რეცენზენტის სავედღერა იმის შესახებ, რომ ს. წერეთელმა პირველი კანონი მართებულად განიხილა, ხოლო მეორე კანონი სრულიად არ განიხილა.

და თუ რეცენზენტი ფიქრობს, რომ სამი ცნობილი კანონის გარდა, არის კიდევ მეოთხე კანონი (ერთიანობის გაორების კანონი“ განსხვავებულ დაბირისპირებულთა ერთიანობის კანონისაგან), ეს ახალი აღმოჩენა მხოლოდ მას ეკუთვნის და მარქსიზმ-ლენინიზმის ფილოსოფიასთან მას არა აქვს კავშირი.

3. რეცენზენტი შეინიშნავს, რომ „დაბირისპირებულთა ერთიანობის“ ტერმინი ჰეგელს არსად არ გამოუყენებია, რომ იგი ჰეგელის იდეალისტური დიალექტიკის შინაარსს ეწინააღმდეგება, რომ იგი ლენინის შემოქმედებით ფორმულაა, რომ „არაა საჭირო ლენინს წყვეართავთ მისი შემოქმედებით აზრი და ზემოთაღ უმართებულად მივაყუთოთ იგი ჰეგელს“ (გვ. 182 — 3). რეცენზენტი დასძენს, რომ ეს უსამართლობა დებორისაგან მომდინარეობს და ს. წერეთელი ვერ ასცდა ამ შედეგისა.

რაზეა ამ საუბარი? ტერმინზე თუ აზრზე? რეცენზენტი ლაპარაკობს ლენინის „შემოქმედებითის ფორმულაზე“, „ლენინის შემოქმედებითის აზრზე“. ცხადია, აქ მხოლოდ ტერმინზე კი არ არის საუბარი, არამედ აზრზე, რომელიც „ლენინმა მოიაზრა ჰეგელის ლოგიკის კოხებისას“ (გვ. 183). აქ ტერმინზე რომ არ არის მხოლოდ ლაპარაკი, იქიდანაც ჩანს, რომ იგი „ჰეგელის დიალექტიკის ეწინააღმდეგებაო“, წერს რეცენზენტი (გვ. 182). ტერმინი ხომ არ შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს დიალექტიკას, მას შეიძლება რაიმე აზრი ეწინააღმდეგებოდეს, აზრი, რომელიც ამ ტერმინში იგულისხმება.

ვენახოთ ახლა, სად შეიქცა ს. წერეთელი. ჯერ ერთი, გარყვეული „პროფილაქტიკური“ თვალსაზრისით მოიყვანთ ერთ ადგილს ევრონალ „Вопросы философии“-ს უკანასკნელი ნომრიდან (№ 4, 1956 წ.). „Возникает вопрос: как быть с формулировкой основного закона диалектики как закона единства и борьбы противоположностей? На это надо ответить, что эта формулировка, или, точнее, название закона, хотя и приписывается В. И. Ленину, но ему действительно не принадлежит“ (გვ. 272).

ე. ი. ს. წერეთელს არ წაურთმევია ლენინისათვის კანონის ეს სახელწოდება. ს. წერეთლისა 12. „შნალობა“, № 9.

და წიგნის ავტორთა კოლექტივის გარდა, როგორც ჩანს, სხვებიც იმ აზრის არიან, რომ ეს „ტერმინი“ ლენინს არ შემოუღწია.

ბოლოსდაბოლოს უზერხელიცა ე. ი. ლენინმა შეეპოთ იმის გამო, რომ მან ეს „ტერმინი“ იმ-მარა და ამ ტერმინის ხმარება ლენინის „შემოქმედებით აზრად“ გამოაცხადოთ.

საქმე ისაა, რომ ეს „ტერმინი“ უკვე რამდენიმე საუკუნეა ხმარებაში. მაგრამ მხოლოდ ტერმინზე ხომ არ არის ლაპარაკი: როგორც ვნახეთ, აქ აზრიც იგულისხმება. ეს აზრაც არ არის ახალი, ისიც საუკუნეთა განმავლობაში ხშირად იყო გამოთქმული. მაგრამ თავი დავანებოთ ძველ ამბებს, ვდავიღეთ ჰეგელზე. ერდმანი, ჰეგელის მოწაფე, თავის „ფილოსოფიის ისტორიაში“ ჰეგელის დიალექტიკის ძირითად პრინციპს ახასიათებს როგორც „Einheit des Entgegengesetzten“, ე. ი. „დაბირისპირებულთა ერთიანობა“. (III Abt. Bd III. გვ. 414). კ. ფაშერი თავის გამოცევაში ჰეგელის შესახებ წერს: „Единство противоположностей может считаться постоянной темой диалектики Гегеля“.

ჰეგელის შრომებში ყველგან გატარებულია აზრი დაბირისპირებულთა ერთიანობის შესახებ: არსისა და არარსის ერთიანობა, სასრულოსი და უსასრულოს ერთიანობა და მრავალი სხვა; ზოგან ეს ერთიანობა ნაძალადეგ კონსტრუქციას წარმოადგენს, ზოგან იგი მართებულად არის მიაზრებული. მაგრამ ამაზე ზომ არ კამათობს რეცენზენტი! დაბირისპირებულთა ერთიანობა ჰეგელის დიალექტიკის მთავარი ძარღვია, თუნდაც იგი საბოლოოდ თეთონეე ამპინჯებს ამ პრინციპს. ეს პრინციპი რომ წავართვათ ჰეგელის დიალექტიკას, ზედმეტი იჭერებოდა მის დიალექტიკაში რაციონალური მარქსიზმის ძიება.

რაც შეეხება ტერმინს, ფორმულას, ჰეგელი ხშირად შემდეგ სახეს აძლევს ამ პრინციპს: „Единство двух противоположных определенных составляет третий момент мысли, именно, спекулятивный“, (Enc. § 81, Zus 1). (მენიშენა: სპეკულაციური, ჰეგელის ტერმინოლოგიით, ნიშნავს სწორედ დადებით-დიალექტიკურს).

„Спекулятивный момент охватывает единство определени в их противоположности“, (იქვე, § 82).

დაბირისპირებულთა ერთიანობა, ეს გამოთქმა, ზემოთყვანილის შემოკლებული გამოთქმაა და მეტი არაფერი.

ამ პრინციპს ჰეგელი კიდევ სხვანაირად გამოთქვამს: „Противоположность есть единство тождества и различия“ (W. d. Logik. B. II. Identität. Anm. 2).

„ყოველი ცნება არის არსებითად განსხვავებული მოვრეტთა ერთიანობა“ (იქვე, გვ. 62).

„ქუშმარტევა არის იგივეობისა და განსხვავების ერთიანობა“ (Bd. II. გვ. 29).

5. უმართებულო აზრი აქვს რეცენზენტს გამოთქმული ჰეგელის ფილოსოფიისა და კერძოდ დიალექტიკის შესახებ: თურუნ, ჰეგელის აზრით, დაპირისპირებულობა არის მხოლოდ გრძნობადის საგნებში, ერთიანობა კი — მხოლოდ იდეაში, ცნებაში (გვ. 182).

ა) ვერაერთი, რომელ გრძნობადს საგნებზეა ლაბარაიკი „ლოგიკის მეცნიერებაში“, სადაც ამსოღებური განხილულია „წმინდა აზრის ელემენტები“ და ეს წმინდა აზრი მოძრაობს დაპირისპირებისა და წინააღმდეგობის გზით. იქნებ არსი და არაარსი და სხვა კატეგორიები გრძნობად საგნებზე ეხებება რეცენზენტს?

ბ) რეცენზენტი არ ცდილობს დაამტკიცოს, რომ ერთიანობა იდეაშია, ცნებაშია, სადაც დაპირისპირებულობა მოხსნილია.

მაგრამ თუ დაპირისპირებულობა მოხსნილია, მაშინ ერთიანობაზე აღარ შეიძლება იყოს ლაბარაიკი; თუ ერთიანობა არის, ის დაპირისპირებულს, განსხვავებულს შოთხობს, და თუ უთანასწოელი მოხსნილია, მაშინ ერთიანობა უაზროა, რადგან საკითხი იმალება, რისი ერთიანობა რჩება. ვარდა იმისა, საკმარისია ვაგისხნოთ ზემომოყვანილი აზრი ჰეგელისა, რომელიც მისი თვალსაზრისისათვის დამახასიათებელია — „ყოველი ცნება არის განსხვავებულ მომენტთან ერთიანობა“. რომ შ. ადგიშვილის აზრის მკვლარობა ნათელი გახდეს.

რ. რეცენზენტი თავის საკუთარ შინაარსს დებს წინაშე ხმარებულ ტერმინებში და შემდეგ აკრიტიკებს ავტორებს. რეცენზენტი ფიქრობს, რომ უარყოფა მხოლოდ ლოგიკური კატეგორიაა და ამიტომ ობიექტურ სინამდვილეში უარყოფის ადგილი არა აქვს. სინამდვილეში ადგილი აქვს განსხვავებულობას, დაპირისპირებას, დადასტურებას ბრძოლას და არა უარყოფას (გვ. 183).

რეცენზენტს აქვს უფლება იხმაროს ტერმინი, რა შინაარსითაც მას სურს, მაგრამ ვარკვეული პირობით: ზუსტად განსაზღვროს ეს შინაარსი და ეს თავისი გაგება არ მიაწეროს სარეცენზო წიგნის ავტორს. რეცენზენტი არც ერთ პირობას არ იკავს.

მარქსიზმის კლასიკოსები ხმარობენ ტერმინს „უარყოფა“ არა მხოლოდ ლოგიკური გაგებით (აზრი აზრს უარყოფს, დებულება დებულებას), არამედ ობიექტურად შინაარსითაც. „უარყოფის უარყოფის“ კანონის სახელწოდება იმას კი არ მითითებს მხოლოდ, რომ უარყოფის პროცესი მხოლოდ აზროვნებაშია; არამედ, პირველყოფისა, იმას, რომ უარყოფის პროცესი ობიექტურ სინამდვილეში წარმოებს. ქერის მარცვლი უარყოფს დეროსო, ამობობა ენგელსი. ეს უარყოფა განა ლოგიკური პროცესი? სოციალიზმი უარყოფს კაპიტალიზმს, ვამბობთ ჩვენ; ეს იმას რადი ნიშნავს, რომ სოციალიზმის მხოლოდ იდეა უარყოფს კაპიტალიზმის იდეას;

ეს იმასაც ნიშნავს, და ეს არის მთავარი, — რომ ჩვენ ქვეყანაში სოციალიზმში უარყოფს კაპიტალიზმი. უარყოფის უარყოფის ცნებაში მდებელი სინამდვილის უზოვადესი კანონია და არა მხოლოდ აზროვნებისა.

ჩაღო რა თავისებური აზრი უარყოფის ცნებაში და ამის საფუძველზე გააკრიტიკა ს. წერეთელი, რეცენზენტი სხვა ადგილას თვითონ მისდის იმ დასკვნამდე, რომ უარყოფა არის არა მხოლოდ ლოგიკური კატეგორია, არამედ მას სინამდვილეშიც აქვს ადგილი.

რეცენზენტი აკრიტიკებს ს. წერეთელს: უარყოფა კი არ ქმნის განსხვავებას, არამედ საგანთი განსხვავებანი ქმნის უარყოფის შესაძლებლობასო, წერს რეცენზენტი (გვ. 183). რომელ უარყოფაზეა აქ ლაბარაიკი? მხოლოდ აზროვნების ლოგიკურ უარყოფაზე? რეცენზენტისათვის განსხვავებულობიდან, დაპირისპირებულობიდან, ბრძოლიდან — მხოლოდ ლოგიკური უარყოფა კი არ გამოიშინარეობს, არამედ რეალურია. და თუ ეს ასეა, — და ამას ძალაუფლებად თვითონ შ. ადგიშვილი აღიარებს, — მაშ რაზე დავიბს, რას ეკამათება იგი ს. წერეთელს?!

მეორე ავტორი, რომლის დებულებებს აკრიტიკებს შ. ადგიშვილი არის კ. ბაქრაძე. პირველყოფისა, შ. ადგიშვილი კ. ბაქრაძის მიერ დაწერილ თავს — „ფილოსოფიის საგანი“ ეხებოდა ყველა იმ ვარკვებობის განჩენვა, რომელიც შ. ადგიშვილის რეცენზიაშია მოქცეული.

1. რეცენზენტი აღნიშნავს, რომ ბაქრაძის აზრით, ფილოსოფიის საგანი არის შემეცნება; ამის ბაქრაძე უმატებს კატეგორიებს: არსება, კანონი, ქუშმარტევა და სხვ. ბაქრაძეს ფილოსოფიის საგანი დამკავს შემეცნების თეორიაზე (გვ. 184). მიაწერს შა კ. ბაქრაძეს იმ აზრს, რეცენზენტი იწყებს რიგი საბუთების მოყვანას, რათა დაამტკიცოს, რომ ეს აზრი მცდარია. აი ეს საბუთები:

ა) კანტმა წარათვა ფილოსოფიის საგანი (?). როგორ წარათვა, რა წარათვა, რა დებულება ფილოსოფიის, ამაზე რეცენზიაში არაფერია ნათქვამი. ამას უშუალოდ მოსდევს შემდეგი: „მარქსიზმის კლასიკოსები იმყოფებოდნენ რა გერმანული ფილოსოფიის ამ გვარის (ხაზი ზვენია. ავტ.) ცალმხრივი გარემოების პირობებში, იძულებულნი იყვნენ პასუხი ვაეცათ ცალმხრივად დავიწებულ კითხვებზე, ე. ი. ხშირად ეხებოდნენ ლოგიკისა და შემეცნების თეორიის საკითხებს“, მაგრამ ფილოსოფიის საგანს მინივ გაფართოებულად განიხილავდნენ (გვ. 184).

ამ თავისებურ არგუმენტაციაში შემდეგი აზრია გამოთქმული: კანტმა ფილოსოფიის საგანი დააყვანა შემეცნებამდე. ასევე მოქცა მარქსამდელი გერმანული ფილოსოფია. მარქსიზმის კლასიკოსები, ამ ცალმხრიობით გაპირობებულნი, ცალმხრივად უმასუბდნენ საეთის ფილო-

საფიის საგნის შესახებ და ამიტომ ზმირად ლა-
პარაკობდნენ შემეცნების თეორიაზე.

ჯერ-ერთი, ამასთანავე უნდა უარვეყოთ რე-
ცენზენტის არსებითად ყალბი თვალსაზრისი
მარქსიზმის კლასიკოსებზე, თითქოს ისინი გერ-
მანულა ფილოსოფიის ცალმხრიობით იყვნენ გა-
პირობებულნი ფილოსოფიის საგნის საკითხში
და ამიტომ ამ საკითხზე ცალმხრივად უბასუბებ-
დნენ.

მარქსიზმის კლასიკოსებს არ ახასიათებდათ
ცალმხრიობა ფილოსოფიის საგნის გაგებაში.
ფილოსოფიის ძირითად საკითხსა და ფილოსო-
ფიის საგანს ენგელსი განსაზღვრავდა „ანტი-
დუორინგში“ და „ლ. ფოიერბაში“, ე. ი. ნახე-
ვარი საუკუნის შემდეგ ჰეგელის სიკვდილის
შემდეგ, და უაზროა იმის მტკიცება, რომ კან-
ტისა და, საერთოდ, მარქსამდელი გერმანული
ფილოსოფიის „ცალმხრიობა“ განსაზღვრა
ენგელსის შეხედულებათა „ცალმხრიობა“.

ენგელსისათვის ფილოსოფია არის სამყაროს
(ბუნების, საზოგადოებისა და აზროვნების) გან-
ვითარების უზოგადესი კანონების შესახებ
მოდებება და თუ ენგელსი ზმირად მსჯელობს
შემეცნების თეორიის საკითხებზე, ეს ცალმხრიო-
ბა კი არ არის, არამედ ერთ-ერთი მნიშვნელოვან-
ი საკითხია, ფილოსოფიის ძირითადი საკითხის
შეორე მხარეა, რომელსაც მარქსიზმის კლასიკო-
სები დიდ ყურადღებას აქცევდნენ.

არც ის არის მართალი, თითქოს კანტი და
გერმანული ფილოსოფია მარქსამდე „ცალმხრი-
ოდ განიხილავდა ფილოსოფიის საგ-
ნის საკითხს. ეს თეორიები ცალმხრივი,
იდეალისტური იყო საკითხის გადაწყვეტაში და
არა ფილოსოფიის საგნის განხილვაში. კანტი
შექმნა არა მხოლოდ შემეცნების თეორია და
ამით შემოფარგლა ფილოსოფიის სა-
განი, არამედ შექმნა თავისებური ეთიკა, ეს-
თეტიკა. ჰეგელმა შექმნა გრანდიოზული სისტე-
მა, რომელშიც სინამდვილის ყველა მხარე ვაი-
თვალისწინა, ფილოსოფიის საგნად მთელი სამ-
ყარო და მისი ძირითადი კანონზომიერებანი და-
სახა. ის რომ იდეალისტი და მისტიკოსი იყო,
ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მან ფილოსოფიის სა-
განი შეზღუდა.

ამ მხრივ მარქსიზმის კლასიკოსები ფილოსო-
ფიის საგნის საკითხში არ იმყოფებოდნენ გერ-
მანული ფილოსოფიის ცალმხრივად ტრადიციის
გარემოცვის პირობებში, და არც ცალმხრივად
გაუციათ პასუხი ფილოსოფიის საგნის საკითხზე.

2. რეცენზენტი, არ კმაყოფილდება რა აღნიშ-
ნული შენიშვნით, კიდევ ერთხელ უბარუნდება
ამ საკითხს. ენგელსი, წერს რეცენზენტს, აღნიშ-
ნავდა „ანტი-დუორინგში“, რომ ძველი ფილო-
სოფიიდან მისიღებია მხოლოდ ფორმალური ლო-
გიკა და დიალექტიკა; ამ გამოქვეყნების ეყრდნობა
ბევრი ფილოსოფიის საგნის დადგენისა და არ
მქცევნ ყურადღებას იმას, რომ ენგელსს ეს
აზრი „არის გამოთხილი გერმანულ ფილოსო-

ფიაში ისტორიულად შემუშავებულ ეთიკაზე-
ზე“ (გვ. 184).

კი, მაგრამ, ვ. ი. ლენინიც ამ ეთიკაზე იყო
გაპირობებული, როდესაც ენგელსს ინივე-
სტრის იმეორებდა ნაშრომში „კარლ მარქსი“: იმს. ედ-
ნოვიც ზამ არ ყოფილა ამ ეთიკაზე, როდესაც
იგი ლენინის ნაშრომიდან სწორედ ეს აღგო-
ლი მოჰყავს, ფილოსოფიის საგანს რომ არ აკვევს.

3. კიდევ უფრო უცნაურია რეცენზენტის
მტკიცება, რომ ფილოსოფიის დაყვანა შემეცნე-
ბის თეორიაზე სმობს ფილოსოფიას, რადგან
„მას შემდეგ, რაც დამტკიცებულია ქვეყნის შე-
მეცნებადობა, შემეცნების თეორიას გასარკვე-
ვი არაფერი რჩება“ (გვ. 184).

თავი დავანებოთ საკითხს, მოისმობა თუ არა
ფილოსოფია, თუ მას შემეცნების თეორიით
შეგზულდავით. სინტეტრესია რეცენზენტის მსჯე-
ლობა: თუ დამტკიცებულია ქვეყნის შემეცნე-
ბადობა, მაშინ შემეცნების თეორიას გასარკვე-
ვი არაფერი რჩება.

ჯერ-ერთი, შემეცნების თეორიას შემეცნე-
ბადობის საკითხის გადაწყვეტის შემდეგ ბევრი სა-
კითხი აქვს გასარკვევი. თავი რომ დავანებოთ
მრავალ სხვას, საყურადღებოა ახალი აღმოჩე-
ნები, ახალი თეორიები ბუნებისმეტყველებაში,
ეკონომი, ფიზიკაში, რომლებიც ვნოსოლოგიური
თვალსაზრისით უნდა იქნეს მოაზრებელი. მაშინ
შემეცნების პროცესი განიცდის განვითარე-
ბას — ეს პროცესი კი არ დამთავრდება — მათი
თეორია იდგება ყოველთვის ახალსა და ახალ
ამოცანების წინაშე, რომლებიც მან უნდა გადა-
წყვიტოს.

შემდეგ: თვით საკითხი ქვეყნის შემეცნებადო-
ბის შესახებ შემეცნების თეორიის საკითხია. შე-
მეცნების თეორიის ვერ გააუკმებ აღნიშნული
საკითხი გადაწყვეტილი რომ იყოს.

მარქსისტულ-ლენინურმა ფილოსოფიამ გადა-
წყვიტა საკითხი ქვეყნის შემეცნებადობის შესა-
ხებ. იქედან ვანა შეიძლება დასკვნის დაკრთება,
რომ შემეცნების თეორიას არაფერი დარჩენია
გამოსარკვევი? ანა რალაზე მუშაობენ მარქსის-
ტი ფილოსოფოსები? დაუჯერონ შ. აღეიშვილს
და თავი დაანებონ ამ საკითხებზე შეშობის?

4. მაგრამ მთავარი მიანიც სხვა არის. რის სა-
ფუძველზე დაასკვნა შ. აღეიშვილმა, რომ სარე-
ცენზო წიგნში ფილოსოფია დაყვანილია შემე-
ცნების თეორიადღე.

საკითხი ფილოსოფიის საგნის შესახებ მარქს-
ისტულ-ლენინურ ფილოსოფიაში არც ისეთი
მარტივია, როგორც ეს რეცენზენტს ჰგონია. მოს-
კოვში „კარგა ხანია წარმოებთ დისკუსია ამ სა-
კითხზე და ჯერ საბოლოო პასუხი არა ჩანს. უნ-
და აღინიშნოს, რომ ეფრნალს „Вопросы
философии“ ჯერ ვერ გამოქვეყნებია წერტილი
ამ საკითხზე იმისდამიუხედავად, რომ დიდი ხა-
ნია ამაზე ზრუნავს.

ცნობილია, რომ მარქსიზმ-ლენინიზმის კლასი-
კოსები, არკვევენ რა დიალექტიკას, მის სხვა-

დასხვა ასპექტს აშუქებდნენ ხშირად. ხშირად დიალექტიკის ცნებაში მხოლოდ შემეცნების თეორიის მხარეს გულისხმობდნენ, ასე, მაგალითად, ენგელსი „ანტი-დიურიჩიზმი“ წერს, რომ ძველი ფილოსოფიიდან დარჩა მ ა ძ ვ რ ე ბ ა აზრის ოგენებაზე და მისი კანონებზე, ფორმალური ლოგიკა და დიალექტიკა¹. ასევე, ე. ი. ლენინი წერდა, რომ დიალექტიკა არის სწორედ შემეცნების თეორია.

ამ შემთხვევაში ლენინს სურდა ხაზი გაესვა მარქსისტული ფილოსოფიის ამ მხარისათვის; ამით მას სრულიადი არ დაჰყავდა დიალექტიკა — ფილოსოფია — შემეცნების თეორიამდე; ფილოსოფიის ძირითადი საკითხის — არსისა და აზრის დამოკიდებულების — მხოლოდ მეორე მხარეს ეხება შემეცნების თეორია.

არსად ჩვენს წიგნში და არც ფილოსოფიის საგნის შესახებ თავში ფილოსოფია არ არის დაყვანილი შემეცნების თეორიამდე.

რა აზრია გატარებული ჩვენს წიგნში? მოკლედ: მეცნიერების განვითარების პროცესში სინამდვილის ყველა სფერო საეციალური მეცნიერებების კვლევის ობიექტი გახდა ზოგიერთმა ბურჟუაზიულმა ფილოსოფოსმა ამ ფაქტიდან დასკვნა, რომ ფილოსოფია უსაგნო დარჩა. ამის საწინააღმდეგოდ ჩვენს წიგნში წამოყენებულია აზრი, რომ, ამისდაპირუდებლად, ფილოსოფიას მაინც გააჩნია ისეთი საგანი, რომელსაც არცერთი საეციალური მეცნიერება არ სწავლობს, სახელდობრ, თვითონ შემეცნება, შემეცნების პროცესი, თავისი კატეგორიებით (მაგ., კუმპორტება, კანონი და სხვ.).

„ფილოსოფია იმ აზრით არის შემეცნების თეორია“ (გვ. 12) და აქ ვიმოწმებთ ენგელსისა და ლენინის გამოთქმებს იმის შესახებ, რომ ფილოსოფია არის მოძღვრება აზროვნებაზე და მისი კანონებზე და რომ დიალექტიკა არის სწორედ შემეცნების თეორია.

ამით რომ ყოფილიყო დამთავრებული ფილოსოფიის საგნის საკითხის გარკვევა, რეცენზენტს იქნებ მაინც ექნებოდა საბაბი აღნიშნული შენიშვნა გაეყოფინა; აქნებ მან არ მიავიქცია ყურადღება, რა აზრით არის ეს გამოთქმა ნახაზა.

მაგრამ წელთ მან ვერ შეატყო, რა მოსდევს ამ გამოთქმას უშუალოდ. ფილოსოფიის საგნის ამ ასპექტის დადგენას უშუალოდ შემდეგა მოსდევს: „მაგრამ ამით როდესაც წყდება საკითხი ფილოსოფიის რაობისა და მისი საგნის შესახებ“ (გვ. 10). ამით იწყება 5 3 და ამ 5-ში, შემდეგ 55 4 და 5 ირკვევა საბოლოოდ ფილოსოფიის საგნის საკითხი. აქ დადგენილია, რომ შემეცნების თეორიით არ ამოიწურება ფილოსოფია. შემეცნების საკითხი ვერ გადაწყდება მართებულად, თუ არ

არის გადაწყვეტილი საკითხი სამყაროს არსების, სამყაროს ერთიანობის საკითხი ან, რაც იგივეა, ყოფიერებასა და ცნობიერების დამოკიდებულების საკითხი. შემეცნების საკითხი მთორებით საკითხია, ის განსაზღვრულია უფრო ღრმა საკითხით (გვ. 12 — 13).

სამყაროს ერთიანობა მის მატერიალობაშია მატერიალის მოძრაობის სხვადასხვა ფორმას შეისწავლის საეციალური მეცნიერებანი; ზოლო მატერიალის მოძრაობისა და არსებობის განსხვავებულ ფორმების საერთოს, ზოგადს, მათ საერთოს უზოგადეს კანონებს სწავლობს ფილოსოფია (გვ. 13). აქვე აღნიშნულია: „ამიტომ ენგელსი განსაზღვრავდა მარქსისტულ-ფილოსოფიას როგორც დიალექტიკას, რომელიც არის მთელი სინამდვილის, ე. ი. ბუნების, საზოგადოებისა და აზროვნების, მოძრაობის უზოგადესი კანონების შესახებ მეცნიერება“. (გვ. 13).

ყველადგან დააბრალეს რეცენზენტი წიგნის ავტორს, თუ წიგნიდან თითოთოროდ გვერდი წაიკითხა, ცალკეულ ადგილებში ანოვლია და ამით დაამახინჯა ავტორის აზრები.

5. ევრდნობა რა კონტრესტიდან ერთ ამოვლევად აღვიღს, თითქოს წიგნში ფილოსოფიის საგნად მხოლოდ შემეცნება იყოს აღიარებული, რეცენზენტი თავის თავს ნებას აძლევს ყოველნაირად გააკრიტიკოს ეს, მის მიერვე შეთხზული, აზრი. ის წერს, რომ, მარქსის აზრით, შემეცნების თეორია აბსტრაქტულად განხილული სქოლასტიკაა პრაქტიკის მომენტისათვის შემეცნების თეორიამ ავტორს ყურადღება არ მიუქცევია (გვ. 184).

გვერდითი, პრაქტიკის მომენტი ფილოსოფიის საგნის შესახებ თავში გარკვეულია. ვითხვევს შეუძლია გადათავალეობას ორი უკანასკნელად გვერდი ამ თავისა. იქნებ ძალიან მოკლედ არის ამის შესახებ საუბარი ამ თავში? მაგრამ მის დაშვებას მტერი არც ვეალებოდა: აქ ზოგადად არის პრაქტიკის მომენტი დახასიათებული.

მარქსიზმის კავშირს პრაქტიკისთან, პრაქტიკულ-რეგულაციურ მოქმედებასთან, ამასთან დაკავშირებულ საკითხს მარქსიზმის შემოქმედებით ნასათვის შესახებ შ. ადგიშვილი წესობაჟედი IV და VIII თავებში.

შ. ადგიშვილი ამ პატარა რეცენზიაში ბევრს ლაპარაკობს შემეცნების თეორიაზე, შემეცნების პრაქტიკისთან კავშირზე. საკითხავია, ყურადღებით წაიკითხა მან ჩვენს წიგნში თავი შემეცნების თეორიაზე (თავი VII, გვ. 296 — 379, ე. ი. 80 გვერდი), სადაც ეს საკითხი დაწვრილებით არის განხილული?

საკვირველია, შ. ადგიშვილი მოითხოვს მეცნიერული ეთიკის ნორმების დაცვას ს. წერეთლისაგან, რადგან მან არ მოითითა ჰეგელის ნაწარმოებს, რათა დაედასტურებინა, რომ ტერმინი, აზრი „დამპირისპირებულია ერთიანობის“ შესახებ ჰეგელსაც აქვს; თვითონ კი აკრიტიკებს

¹ რასაკვირველია, ეს სრულიადი არ იყო გერმანული ფილოსოფიის ცალმხრიობით განსაზღვრული ცალმხრივი პასუხი.

საკმაოდ დიდ წიგნს, რომელშიც რამდენიმე ვერსიის შერტი არ წაუკითხავს.

6. საკითხი კატეგორიებს ეხება. წიგნში გარჩეულია შესაძლებლობისა და სინამდვილის კატეგორიები; აღნიშნულია, რომ სინამდვილეში არსებობს ნამდვილიც და შესაძლებელიც. ე. ი. ჩვენ განსახელებთ ტერმინს „ნამდვილი“ და „არსებული“. ამ განსხვავებას გარკვეული მნიშვნელობა აქვს, საერთოდ, და, კერძოდ, დასმული პრობლემის განხილვისას. კომუნიზმის აშენების შესაძლებლობა დღეს ჩვენს მშვეყანაში არსებობს, მაგრამ კომუნისში ჯერ არ განხორციელებულა, ის ჯერ ნამდვილი არ არის. ნამდვილია ის, რაც განხორციელდა, რაც გაბატონებულია, რაც მოქმედებს (მაგ. სოციალისტური წესა წარმოებისა, სოციალიზმის ძირითადი კანონი). კომუნისში ჯერ არ განხორციელებულა, მაგრამ მისი აშენების შესაძლებლობა არსებობს.

რეცენზენტი ვერ გარკვეულა ამ საკითხში და გვისაუყვებურებს: კ. ბაქრაძე შესაძლებლობა და სინამდვილე გაათანაბროს!

ზუსტად რომ ვინმართ ცნებები, უნდა ვთქვათ: მთელი სინამდვილე. ეს იმევედლოდერა ის, რაც არსებობს, ნაწილობრივ წმინდალია (უკვე გაბატონებული, მოქმედი), ნაწილი შესაძლებელია, ე. ი. ისაა, რაც არ განხორციელებულა, მაგრამ არსებობს როგორც განვითარების ტენდენცია.

რაც შეეხება აუცილებელისა და შემთხვევითობის კატეგორიას, რომლის გარკვევა ჩვენს წიგნში რეცენზენტს არ მოსწონს, ამაზე ბევრი მსჯელობა არა ღირს. რეცენზენტი აქაც კარგად ვერ ერკვევა საკითხში. მხოლოდ ერთ მომენტს აღვნიშნავთ. რეცენზენტის აზრით, შემთხვევით უპირისპირდება არა აუცილებელს, არამედ კანონზომიერებას. კ. ბაქრაძე გავრცელებულ თვალსაზრისს მისდევს, ფიქრობს რეცენზენტა, როდესაც აუცილებლობას შემთხვევითობას უპირისპირებს.

ჩვენ მიუხედავად არა გავრცელებულ თვალსაზრისს, არამედ ენგელსისა და ლენინის. ისინი განიხილვენ ამ კატეგორიებს, როგორც დამაბრუნებელს. ენგელსისა და ლენინის თვალსაზრისს შესწორება და რევიზია ჩვენ არ გვიცდია.

ვლიშვარ ყიფიანის მოთხრობები

ქართულ მწერლობაში ყოველი, ცოტად თუ ბევრად ნიჭიერი ბელეტრისტი, გამოიჩინა კანონიერი სხარტულის გრძნობას იწყვეს ჩვენს მკითხველებში. ეს არც არის გასაკვირი. ძნელად, დიდი გაჭირვებით მოღის ახალგაზრდობა პრინციპში. მაინც, მხედველობაში თუ მივიღებთ დამწვევებ ავტორთა იმ შეუჩერებელ მოზღვაებას, რომელსაც ჩვენს პრინციპში აქვს ადგილი, არ შეიძლება სერიოზულად არ დავგაფიქროს ლიტერატურის სხვა ენართა მომავალი.

არსებობს პრინციპი, როგორც ლიტერატურული ენარის, ზოგიერთი სახეობა, რომელთაც ჯერ ჯერობით არ გაკატარბა თითქმის არც ერთი ახალგაზრდა მწერლის ხელი. ასეთია, მაგალითად, მხატვრული ნარკვევი, ფელეტონი და სხვ.

არცთუ ბევრად საზარბილო მდგომარეობაა ნოველისტიკაშიც. მართალია, ჩვენს ლიტერატურულ პრესაში იბეჭდება ფართო მკითხველსათვის ჯერ კიდევ უცნობ ავტორთა მოთხრობები. მაგრამ ამ ნაწარმოებთა ავტორთ, სამწუხაროდ ავიწყდებათ, რომ, რაც უფრო მცირეა ხელოვნების ნაწარმოები თავისი მოცულობით, მით უფრო ფაქობ და დავიკრებულ შრომას მოითხოვს იგი შემოქმედისგან.

ჩვენ შეგვიძლია ამ მცირე შესავლის გარეშეც დავაიწყოთ ედიშერ ყიფიანის ახლად გამოქული მოთხრობების პირველი კრებულის განხილვა, მაგრამ, ეფიქრობთ, იგი უფრო გასაგებს ვაბდის ჩვენს დანტერესებულ გულისყურს ამ წიგნისადმი. და ეს არა იმიტომ, რომ მისმა ავტორმა უკვე მოასწრო რაიმე თვისობრივად ახალი შემოტანა ქართული ნოველის განვითარებაში. ამის თქმა ჯერ კიდევ ადრეა და შეუძლებელიც. მაგრამ, მეორე მხრით არ შეიძლება იმისი უარყოფა, რომ ე. ყიფიანმა უკვე შეძლო თავისი, განსაკუთრებული ადგილის დაკავება იმ ახალგაზრდა პრინციპის მცირერიცხოვან რიგში, რომელთაც ამ რამდენიმე წლის წინათ შემოაღეს ჩვენი მწერლობის კარები.

რა თვისებები იქცევეს ჩვენს ყურადღებას ედიშერ ყიფიანის მოთხრობებში? ეს არის, უპირველეს ყოვლისა, მისი მხატვრული სიტყვის პარადოქსობა, რაც ვლინდება არა მხოლოდ ენისა და სტილის სისადაეში, არამედ ხშირად მხატვრული ჩანაფიქრის უბრალო და ზუსტ ვა-

დაწვევაშიც. ეს არის ის დადებითი თვისება, რის გამოც მწერლის შესახებ ჩვეულებრივ ამბობენ, რომ მან კარგად იცის, რისი თქმაც უნდა.

ე. ყიფიანის შემოქმედებაში, ჩვენი აზრით, გააკვევით ჩანს ის ფხიზელი, ერთგვარად რაციონალისტური დამოკიდებულება სინამდვილისადმი, რომელიც საერთოდ დამახასიათებელია ჩვენი დროის აღმამართავის, და, ამავდროს, თავისთავად არ გამოირჩევა ერთგვარი რომანტიკისა ან, უფრო ზუსტად, შინაგანი ლირიზმის ელემენტებს, რის შესახებაც სამართლიანად წერდა თავის რეცენზიაში ნ. ჩხეიძე (იხ. „ლიტ. გაზეთი“, 17 აგვისტო).

ესთეტიკური სიამოვნების სხვადასხვა სახეობათა შორის არსებობს ერთი, რომელიც დავიკრებულა მხატვრულ ნაწარმოებში ჩვენთვის კარგად ნაცნობის, ახლობელისა და ჩვეულებრივის ხელმოკრულ ხილვასთან.

მაგრამ იმისათვის, რომ ხელოვნებაში ასახულმა ნაცნობმა სინამდვილემ ნამდვილი სიამოვნება განგვიტოლდეს, საჭიროა მხატვარმა იგი დავიკრებას ახალი, ჩვენითვის ჯერ კიდევ უცნობი კუთხით, აღმოაჩინოს ჩვეულებრივში უჩვეულო, ყოველდღიურში — განსაკუთრებულში. სინამდვილისადმი ასეთი მიდგომა სრულიად არ ეწინააღმდეგება რეალიზმს, პირიქით, იგი დამახასიათებელია თითქმის ყველა ჰუმანიტარულ რეალისტური ნაწარმოებისათვის (ნატურალისტურისაგან განსხვავებით).

ამას კარგად გრძნობდნენ ჯერ კიდევ ვახუშტი საუკუნის დიდი რეალისტური ლიტერატურის წარმომადგენლები. შესანიშნავად აქვს ამის შესახებ ნათქვამი ბალახის თავისი მოთხრობის „მიტოვებული ქალის“ დასასრულს. ამ მოთხრობის შინაარსი (ფინალამდე) უბრალო და ჩვეულებრივია. ახალგაზრდა პარიზელ არისტოკრატს შეუფარდება უკვე ხანშიშესული, სახელგანთქალი ქალი, რომელიც ადრე თავისი სილამაზით იყო ცნობილი. საკმაოდ ხანგრძლივი რომანის შემდეგ ისინი შორდებათ ერთმანეთს: ნათესავთა სასიხარულოდ ვაჭი ბოლოსდაბოლოს განიკურნება ამ საყვარელის სენისაგან და თავის ნორმ კუნიანზე იწერს ჟეპარს.

ეს ჩვეულებრივი და მართალი რომანი რომ ასე დამთავრებულიყო, — შენიშნავს ავტორი, — იგი მისტიფიკაციის დაუმსგავსებელია. რომელ ერთ მამაკაცს არ შეუძლია ამაზე

უფრო საინტერესო ისტორიის მოყვარულნი ასაკიდანვე ამ მოთხრობას შეიძლება გამოადგეს მისი დასასრულის უჩვეულობა, რომელიც, საშუალოდ, ასევე მართალია... მართლაც მკითხველსათვის მოულოდნელად მოთხრობის გმირები ამ მომენტთან თითქმის ცვლიან თავიანთ როლებს, ახლად დიქტორისთვის უცხო ვერ ვგვხვდა ოჯახურ იდიოლას, მის გულში კვლავ იღვებებს ჭველი გრძნობა. ამოდ ცდილობს იგი თავის მიერვე გაწყვეტილი კავშირის აღდგენას — მიტოვებულ ქალს უფროსი ძალა ვაყის სიყვარულის უარსაყოფად. მოთხრობა მთავრდება ვაყის თვითმკვლელობით.

რაკინდ ჭნული და საექვოვ არ უნდა აღმოჩნდეს მე-19 საუკუნის კლასიკური პროზის მიღწევათა შემკობისპირება ჩვენი დამწევი ბელეტრისტების პირველ ლიტერატურულ ცდებთან, ჩვენ მაინც გაუბედავთ ასეთი პრაქტიკის გეგმას: ბევრ ჩვენს ნიჭურ ახალგაზრდა მწერალს, ცოტა არ იყოს, გაუბრალოებული წარმოდგენა აქვს შემუშავებული რეალიზმის შესახებ: მათი აზრით, ან, უფრო სწორად, მათი ნაწარმოებების შინაგანი კანონზომიერების მიხედვით, რეალიზმის პირველი და უკანასკნელი მიზანია ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრების მაქსიმალურად ზუსტი გადახატვა. ამიტომ ისინი მიიღობენ შემთხვევებში საქაროდ არ თვლიან ამ სინამდვილეში განსაკუთრებულს, მხატვრული თვალსაზრისით მნიშვნელოვანის გამოჩენას და, ამრიგად ფაქტობრივად უგონებელიყოფენ არა მარტო რეალიზტური, არამედ საერთოდ ხელოვნების ყოველგვარი ნაწარმოებისათვის აუცალბეღელ ნიშანთვისებას, რომელიც თავისთავად გულისხმობს სინამდვილისადმი გარჩევით მიდგომას.

ჩვენ არავითარ შემთხვევაში არ ვაპირებთ ელამურ ყოფიანის შემოქმედების დაპირისპირებას არ რაიმე მხრივ პრაქტიკულად დაყენებას სხვა ახალგაზრდა ჭართველი მართალია. პირიქით, ვფიქრობთ, რომ მას უკერ კიდევ არ გამოუმუღვენებია ის ფართო და გაბედული მხატვრული ხედვის უნარი, რომელიც ზოგიერთი მისი თანატოლის ნაწარმოებში იგრძნობა. გვიანდა ყურადღება მიუქცევით მხოლოდ იმ ვარჯიშობებს, რომ ზემოხსენებული კრებულის ავტორი ნამდვილად ცდილობს უბრალო მოვლენებში მხატვრული, პოეტური თვალსაზრისით საინტერესო და ნიშნავილივ მხარეთა განსჯერებას.

სხვა საკითხია, თუ როგორ აღწევს იგი ამ მიზანს ან რამდენად გამართლებულ საშუალებებს მიმართავს იგი თავისი ამოცანის გასაზრცივლად.

ე. ყიფიანს, როგორც ნოველისტს, უპირველეს ყოვლისა, აინტერესებს ამბავი, შემთხვევა, მოქმედება. თითქმის ყველა მისი მოთხრობის შინაარსი ადვილად მისაყოლია, რადგან იგი კონკრეტულ ფაბულაზეა დაფუძნებული. ჩვენ ასე წარმოგიგინია და არც უნდა ვცდებოდეთ, რომ

ყველა მოთხრობის წერის დროს ავტორი პირველ რიგში ხელმძღვანელობდა წინასწარ მოფიქრებული სიუჟეტური ჩონჩხით, რამდენიც არსებობდა, საერთოდ, მთავარი სტიმული უნდა უფილიყო ამა თუ იმ მოთხრობის შესაქმნელად.

შეიძლება გაბედულად ითქვას რომ ე. ყიფიანს მიღწეული აქვს ისტატობის ვარკვეული დონე მყარი და მკაფიოდ გამოყვებილი სიუჟეტის აგებაში, მის კომპოზიციურ ვაზრებაში. ამ მხრივ მან უკვე შეძლო თავისი, დამახასიათებელი სურხების გამოთქმა. თუმცა მთავარი მხატვრული საშუალება, რომელსაც ე. ყიფიანი მიმართავს (არა მარტო სიუჟეტის გახსნისას, არამედ, ხანდახან, პერსონაჟების დასახასიათებლად) არ შეიძლება მის პირად აღმოჩენად ჩიითვალოს.

ვინც როდისმე დასწრება რომელივ რეცისორის მუშაობას თავის შეგირდებთან, ალბათ ყურადღებას მიაქცევდა ასეთ ამბავს: მომავალ მსახიობს ვძლევა რაიმე საგანი (ვთქვათ, ყვავილი ან ბეჭედი) რომლის დახმარებითაც მან უნდა გაითამაშოს ნებისმიერი ავტორული ტიპიანი, ჩვეულებრივ, თუ მსახიობი საკმარისად გააფრთხილავს თავის ხელობაში, და ამასთან ერთად შემოქმედებითი ნიჭიც გააჩნია, იგი ამ ნიჭის იყენებს მხოლოდ საბაზად ან მხოლოდ როგორც გარეგნულ საშუალებას თავისი შინაგანი განცდის, იდეურის ან ემოციური ჩანაფიქრის გამოსახატავად. ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც უკანასკნელს აქვს გამოცდილება, და არც არტისტული ფანტაზიით არის დაჯილდოებული, იგი ამ საგნის გარდა ევლარაფრის ხედვას ვარჯიშშიც ამათვის ავტორული ამოცანის ხელოვნურ, არაბუნებრივ გადაწყვეტას იძლევა. ამ ხერხს, რომელიც განსაკუთრებით თეატრალურ და კინოხელოვნებაში არის ვაგერცილებული, ხშირად მიმართავენ სიტყვის ცნობილი ისტატებიც.

არა ერთაზნა აქვს გამოყენებული ასეთი ხერხი, სხვათაშორის, ამერიკელ მწერალს ო. პენის არა მარტო თავის პუბლიცისტულ ნაწარმოებებში, არამედ ისეთ სერიოზულ მოთხრობაშიც, როგორცაა, მაგალითად, „უკანასკნელი ფოთლი“.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოხსენებული მხატვრული ფენომენი თავის თავში იმდენსაც დადებით შესაძლებლობას შეიცავს დამწევი მწერლისათვის, რამდენ სასიფთაო ცთუნებასაც. ამაზე აქ იმიტომ ჩამოვიგდეთ სიტყვა, რომ სწორად აგვარა საუფაველზე აქვს აგებული ედიმერ ყიფიანს თავისი ნოველების უმეტესი ნაწილის სიუჟეტი. ბუნებრივია, რომ ახალგაზრდა მწერალი ყველა მთავანში ვერ აღწევს ერთიან შემოქმედებით წარმატებას. მაგამ, მიუხედავად იმისა, რომ ამ კრებულში მთავსებულ ნოველები კრონოლოგიური თანმიმდევრობით არ არის განლაგებული, მკითხველი მაინც ვარკვევით ამჩნევს ამ მხრივ ავტორის მხატვრული ისტატობის თანდათანობით ზრდას.

ე. ყიფიანის ერთ-ერთ პირველ ნოველში — „მალაი ჰერი“ (რომელიც პირადად მისთვის, როგორც ჩანს, გასაგები მიზეზების გამო ძვირფასი უნდა იყოს) ადვილად იმჩნევა ხსენებული მითბრუნელი ზღაპრის ერთგვარი ფეტიშისტობა.

ამ მოთხრობაში ავტორის მიერ სიმბოლოები ასპექტში აყვანილი საგნების (ძვლის მუდმშტუკი და პაპიროსის კოლოფი ჩამწვობის ნიმუხებით) მნიშვნელობა ხელოვნურად არის გაზვიადებული. სანამდელია ეს არც ერთი მათგანი არ არის ადრეულბები ავტორის ჩანაფიქრის ამოსაცნობად.

ასევე ხელოვნურ შთაბეჭდილებას ტოვებს მოთხრობა „ზღაპრის“ დასასრულში ავტორის მიერ ნამდვილად „ყურით მოთრეული“ რენტგენოგრაფია. ჩვენ მართლად რომ სასტილ დავარჩიოთ მისი გამოჩენისას, იმდენად მოულოდნელია ამ შესანიშნავ, ღრმად პოეტურ მოთხრობაში ასეთი იაფფასიანი ტრიუქის მოხმარება.

სულ სხვა სურათს გვხვავთ ე. ყიფიანის შედარებით გვიანდელ მოთხრობაში — „ეკლიანი ვარდები“. ამ ეს ეკლიანი ვარდების თაიფული სწორედ იმიტომ არ ეხამუშება მკითხველს, რომ იგი ბუნებრივია, ორგანულია მთელი ნაწარმოების შინაარსისთვის.

საქმე მხოლოდ ის კი არ არის, რომ ავტორი სხვა მოთხრობებთან შედარებით აქ ამ ზერხს უფრო დრთხლად და ზომიერად ხმარობს, თითქოს გაეცრათ, სხვათაშორის მიგვიითათებს მხეცვანი მასწავლებლის მიერ საინტერესო მიღებულ ყვავილებზე, მთავარი ისაა, რომ ეკლიანი ვარდები აქ ნამდვილად ასრულებენ თავიანთ დანიშნულებას, რადგანაც „მალაი ჰერისაგან“ განსხვავებით, სადაც მთელი ამბივი გამოგონილია ვარჯუნულად ვეჰქტური დეტალის გასათამაშებლად, აქ თვით ეს დეტალი არის ავტორის მიერ სწორად მიგნებული, გამომსახული მოთხრობის დედააზრის გასასწავლად.

აღწერილობით აღარ შევჩერდებით ე. ყიფიანის მოთხრობების სხვა მხარეებზე. აღენიშნავთ მხოლოდ ახალგაზრდა პროზაიკოსის ისეთ თვისებებს, რეგორიცაა, მავალითად, ლაქონიურადღაცაქნ მისწრაფება. თუმცა ავტორი ხანდახან დღაღტობს თავის თავს და ზოგიერთ მოთხრობაში რატომღაც აკვანებს საბოლოო წერტილის დასმას. მაგალითისთვის მოვიყვანთ მოთხრობას — „ეკლანსკენელი გაყვითლის შემდეგ“, რომლის დასასრული, ჩვენი აზრით, გაქმანურებულთა მკითხველი ისედაც ადვილად ხედავს ამ ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟის მიერ დამწვებული შეცდო-

მის არსს და ამის შემდეგ მის გრძელ ზეზუმეს აღარ საქირებს.

გვიანდა მიუეთითით აგრეთვე განვიხილავთ მხეცვულ დიალოგებზე, განსაკუთრებით კრეტულის უკანასკნელ მოთხრობაში („თენებოურის კალთებზე“). ეს მოთხრობა დადებით შთაბეჭდილებას ტოვებს სხვა მხრივაც, იგი გამოირჩევა იმით, რომ აქ ავტორი სრულიად უგულვებელყოფს ყოველგვარ სოფეტურ ვეჰქტებს, და, შესაძლებელია, სწორედ ამიტომ მთელი ყურადღება გადიქვს ხასიათების გამოყვეთაზე.

ეს კი ნამდვილად სასიხარულო ამბავია, რადგანაც დღემდე ყიფიანისთვის, ჩვენი აზრით, ამემაღ მთავარიი აღამიანთა ხასიათებზე შეუთობა. ჩვენი მკითხველი ახალგაზრდა ავტორისგან მოგლის უფრო მეათივად იმტრეულებულ, უფრო მრავალმხრად, სისხლითა და სიცოცხლით საზეე აღამიანთა სხეებს. რასაკვირველია, ნოველის ამ მხრივ იქვს თვისი შეზღუდული ღარღლები. არ შეიძლება ნოველისტიისაგან მოვითხოვოთ პერსონაჟთა ისეთივე უნივერსალური დახასიათება, რისი შესაძლებლობა არსებობს პროზის სხვა უფრო დიდფორმის სახეობაში. მაგრამ, ვფიქრობთ, ე. ყიფიანს ჯერჯერობით მის მიერ არჩეული ფანისი შინაგანი შესაძლებლობებიც კი არა იქვს გამოყენებული.

ჩვენ შევეველო აქ მოგვეყვანა მთელი რიგი რავალები, რომლებიც მოჭმომენ ავტორის დაქვირებულ თვალზე: კარგად შესრულებული ფსიქოლოგიური პასაჟები, აღამიანის ამა თუ ამ განწყობილებებისაქვის დამახასიათებელი ვარჯუნული შტრისებები, ზოგიერთი კოლორიტული ჩანახატი, რომლებსააც, სხვათაშორის, თავს იჩენს ავტორის პეშორისტული ნიქიც (ასეთთა, მაგალითად, „მალაი ჰერში“ ბრწყინვალედ აღწერილი რეზბურთოს მაცურებელთა სცენის) შეიძლება გვეთქვა აგრეთვე გმწონიერ, ნამდვილად პოეტურ შედარებებზე. ჩამოიბიცი ცალკეულ მოთხრობებში გვხვდებოა გვიანდა შეენიშნოთ მხოლოდ, რომ აღნიშნული თვისებები მაგვიჩნია ახალგაზრდა პროზაიკოსის შემდგომი ზრდის, მთავალში უფრო მთავალი მხატვრული ოსტატობის დამტკლების საწინდარად.

ე. ყიფიანმა თავისი მოთხრობების პირველ კრებულს სახელად მისცა ჩვენ მიერ რამდენიმეჯერ აღვად ხსენებული ნოველის სათაური — „მალაი ჰერი“. იმედო გვაქვს, რომ ეს წიგნი, როგორც რუსები იტყვიან არ იქნება ჩვენი ავტორის შემოქმედებითი ზრდის ჰერი.

გუგაზი ასათიანი

შალვა აბისოლაშვილის ლექსები და გალადები

შალვა აბისოლაშვილი ღრმადი წარმომადგენელი იმ შესანიშნავი თაობისა, რომლის უმ-

რავლესობა ასე უფროოდ ჩამოშორდა ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებას (ღიღო ასათიანი, მირზა გელოვანი, აღქსანდრე საყავია, სვერიანისიანი, ვლადიმერ უბილაეა და სხვ.).

შ. აბისოლაშვილი. „მადნაფიციები“. „საბჭოთა მწერალი“. 1955.

სარეცენზიო წიგნი პატარი მოუტოლობისაა —

სულ თქვესმირა ლექსი, ორი ზალადა და ერთი პოემა. წიგნში შეტანილ ნაწარმოებებში მთელი ძალით იგრძნობა ხმა ჩვენი დიადი ეპოქის მომღერალი-პოეტისა, რომელიც თანადროულად ეხმარება ყოველდღიურ ცხოვრებას და მგზნებარედ უმღერის ახალ-ახალ შრომითს საგმირო საქმეებს. თემატური მრავალფეროვნება ლექსების ამ წიგნის დამახასიათებელი თვისებაა, თითქმის ყველა ნაწარმოები გამსჭვალულია ხალხთა მეგობრობის კეთილშობილური იდეით. იღბათ სწორედ ამიტომ დაარქვა წიგნს ავტორმა „შმაღაფიცები“.

შ. ამისულაშვილის ლექსებში მოჩანს ყამიარუ გამგზავრებული კვაბეები და ქალიშვილები, რომელთაც პურის ყანები უნდა ააბინინონ „იქ, სადაც საქაულის ძარღვიც არა ფუთქავს“ მოსკოვის დიდებული ნეტროპოლიტენი, რომელშიც „წაშლილია საზღვარი დაღისა და ღამის და შარშარაილია წაღვოტი ჰყვივის“, ბრიანსკის ტყეებში ჩარჩენილი დამსხვრეული ფიზისტურა ტანკი, რომლის ნახეც იმგადახდილ პოეტს ათქვევინებს ახალი ომის მოსურნეთათვის:

ნუ აფიქლებათ შენი ზედი ბრიანსკის ტყეში
 დღეს გეშინდელზე ასეგრ მერა ძალონე
 გვერტის.

სამშობლოს მინდერებს ხალიჩებად
 გადაფენილვებს,
 ტანკებს კი არა, ქარსაც იღარ
 ვაჯათელინებთ.

ზოგ ლექსში დაბატულია შშობლიური კიბეთის ღამისზე ბეიზაყები („ნამიქარაგზე“, „სიღამით თონსთან“, „ჩემი თალარი“), პოეტი აღფრთოვანებულ კებათა ტებას უმღერის „გლუხის პარქვენას, შიწის ღონეს, აღაზნის ლივღაცს“...

საანტრესოთა ლექსი „სტუმარი შუა აზიიდან“, რომელიც ავტორს უზნექეთის გამოჩენილი პოეტის გაფურ გულამისიადში მიუძღვნა. კეთილშობილური მოკრძალებით მიმართვის მას პოეტი:

ვერ შენთან, გაფურ,
 ფიქრობ, არ ვარ ვასატოლები,
 ვერ ოყნებაში მეზმანება დასტა ტომების,
 და სასოვის გულმზურვალედ, ესტუმროს საქართვლოს:

აქ სადღერტრელის თეთონ ზეცა იტყვის
 მალაღი,
 აქ სასმისობას მოვარეც გასწევს ყანწის
 შავჯარი.

მსგავლანერად არის მოფიქრებული ლექსი „კაცმა რომ ლიად ვაშალოს ხელა“. ცნობილია, თუ რამდენი ლექსი დაწერილია სარდის შესახებ, მრავალნი დამუშავებული ეს თემა პოეტმა ახლებურად ააღერა. შ. ამისულაშვილმა თავისებურად დაინახა ორი საწყარო პატარა სოფლის კონკრეტულ შავალითზე:

სარდს ერთადერთი ჩიუდის ხეცა
 და ისაც ყველა ხეცზე პატარა;

კაცმა რომ ლიად ვაშალოს ხელი,
 ვაღმა ასეერი ასტებს ლაპარაკს,
 დგას ვარდობის თვე ორივე მხარეს,
 დამხარის სოფელს ორად ვაყოფილს,
 ტბილად ვევიშობს შვეცა და მთავარც,
 ლაზებს ხეი ნახავთ ოღონდ კმავოფელს.

ხევეში განდაგან ნახადრულ ხეზე
 ქიანვევლებიც შვეიდად დადიან, —
 და თუ მათ შორის ტოლი ტოლს ეძებს,
 ხელებიან კადეც, ვანა დარდი აქეთ.
 აქ რომ შერტხალი ნამცეცს იპოვინს,
 საკეთარი ბარტყებს ჰყვებავს ხევეღამა,
 ლაზებს კი

ცისკენ თვალეზმიზრობილთ

ბავშვთა შიშშილი სტანჯავთ დღედღამე.
 წიგნში მხოლოდ ორიოდ ლექსია სიყვარულის თემაზე — „ახიური ბეიზაფი“ და „იქროლენ ასე“. აქაც თავისებური თვალთახედვა აქვს ჩვენს პოეტს — სიყვარულს იგი მქიადრედ უყვარების ხალხთა მეგობრობას. მონილთა ქალშვილის ნახევათ შობილული პოეტი ამბობს:

...მე შენს მხარეში
 ეპოვე წადილი თავდავიწყების.
 რაც ძველ მონილთა მახსოვს თარეში,
 შენ ხომ ამაზე არ ვაგაფიყრები.

ზალაღამი „შმაღაფიცები“ მოკლედ და საინტერესოდაა გაღმოცემული გმირი 26 კომისარის მხეტერი დასერტეტის ამბები კასპიისპირა უღამენიში. პოეტი თავის შვილს უყვება მათი გმირობის შესახებ, როცა ისინი ფენჯრიდან გასცქერიან ერთ-ერთი კომისარის ფიოლეტრეის სახელობის ქუჩას.

ზალთა მეგობრობის თემაზე აგრეთვე დაწერილი მეორე ზალადა „ზელიანა“, რომელშიც ამზრუნენი სურათებითაა დაბატული აშხაბადის შიწის ძერის ცნობილი ტრავედა. პოეტი გვიჩვენებს საბჭოთა აღამიანების შამაიკობას სტიქიურ უზედურებასთან ბრძოლის დროს. ზალაღამი მრავლიდაა შუაზიისათვის დამახასიათებელი ყოფითი სცენების რეალისტურა აღწერა.

„ჩვენს შორის ზაგი გრძელი ხმლეობა ერთმანეთს შიჯახებული, ჩვენი მოყვარობა შამა-პაბის ნანადერტვეი ერთმანეთში ვაცვლილი ტყვიია“ — ეს ძველი ლეკური თქმულება მიუძღვას ეთერაფად წიგნის ბოლოს მოთავსებულ პოემის „კოჭლი რაჰაბადინი“. პოემა ენება საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთ სისხლიან ფურცელს — ლეკთა თარემს კახეთში შრისხანე ზელადის რაგებადინის შეთავსობით. პოემა შედგება ექვსი თავისაგან, რომლებიც ამივე დროს, ცალ-ცალკე იღებული დამოუკიდებელი შინაარსის მქონე ლექსების შახბეკდილებას ტოვებენ, მიუხედავად იმისა, რომ თვითიველი შავჯანი მოზდენილიდაა ჩართული პოემის ძირითად სიუჟეტურ ხაზში.

პოემა იწყება კახეთის დასავლურკრავდ ლეკთა მზადების აღწერათ. მრავალსმეტყვილი, ლაკო-

ნიერო შტრიხებითაა მოცემული პოეტის მიერ ამ მზადების ცალკეული დეტალები.

დასტუმრენ ვიყინას იორს და ალაზანს, ტყვედ წამოიყვანენ დარჩეულ ქალ-ვაყებს, ღიმილით მოსწეავენ ვენახებს გზადაგზა და ორთქლი აუვით სისხლიან აყვანდებს ამბობს პოეტო ლექსებზე და შემდეგ კოჭლ რაჯბადინს გვაკონობს:

სადაც კი იოშებს, ამბობენ იმ ადგილს
შვიდ ზაფხულს ვერ მოვა რძიანი ბალახი,
თუ მოვა, თმებს მწვანედ ვერ

გადიბარდნის

სისხლამოყვლილი დადგება თადებრით.

კახეთი ემზადება მტრის დასაბეჭდვად, რად-
გან „დრო არის მოირგონ ფოლადის პერანგი,
მტერს გულზე წუხილი მოსკიღონ ქიბრლივით“.

შემდეგს თავებში აღწერილია ლექთა „მომე-
ტის“ მერთაზისა და ერეკლეს ლაშქრის შემო-
რის ნომრებთან ზაჩიაშვილის ორთაბრძოლა ალა-
ზანში, გაფთრებული შეტაკება ლექებისა და
ქართველთა წარს შორის, ალყაში მოაწყვდნულ
მომხდურთა ვისაქიარი და, ბოლოს, პატარა კახის
სწლით სიცივლილი რაჯბადინისა. სიცივლის
სტენა პოეტს ასტატურად აქვს შესრულებული:

...ცალმუხლზე წითლად დაჭრილი რაჯბადინ,
ინატრა მშობელი ხელმოსაკიდებლად
— რა მეშართებო, — ამოხდა ანახლად,
გასისხლულ სახზე მოივლი ხელები...
ნიამოწა სიბნელე, შეკიკელა საზარლად,
ჯავშნისფერ ქვიშაზე დაეშხო ხელებით
და მერე ფრხილებით მოაყრა ქვიშნარი:
— შირაკში დამკოდეს დაღესტნის

ფრინველი,

ვაჰ დღეს!

მოყვადები, წამყვება მტრის წაყრა...

როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, პოემაში ზარ-
თულია ლექსები „დედის გლოვა“, „ღობაღის
წყევლა“, „ახრიაანი აშული“, „გაყიდული ტყვე“,
და „ძალით გაწვეული წარისაკაცო“. მათ შორის
აღსანიშნავია „ახრიაანი აშული“, რომელშიაც
გადმოცემულია ლექთა ლაშქარში მყოფი კაცთ-
მოყვარე აშულის ფიჭებზე:

მე კაცად მზრდიდა... და ეს კაცობა
კაცის მკვლელობას როგორ იტანას;
მე ვეფხვამ ძეძვე როდი მყოფი, —
აღმიანათა სისხლით დავიტყაბა!

თანამედროვეობის დაიდა ცხოვრებისა და ხალ-
ხთა მეგობრობის უცვლად თემასთანაა „ბოლოთქ-
მაში“ გადაჭყვეული საქართველოს შორეული
წარსულის ეს ერთი ტრაგედია. იმ ადგილებში,
სადაც სამკედრო-სასიკოცხლო შერყინება მოხდა
ლექს-ქართველთა ლაშქრისა და სადაც მისისხ-
ნე რაჯბადინის გამშპარი თავის ქალა გდია,
ღღეს ლეკი და ქართველი, — საბჭოთა მოქალა-
ქენი, — აღმოაჩნენ ნათობს და მის დასამუშა-
ვებლად სურათო ძალ-ღანით იბრძვიან:

წინ სჭვა შარავზა ბრწყინებდა, თუფრად,
არ ეცხო სისხლის არც ერთად წყვეთს

ასე მოხდენილად უმღერა პოეტმა საბჭოთა-
ოჯახში გუშინდელ მოსისხლე მტრთა მეგობ-
რულ ცხოვრებას თანაწორუდლებიანობისა და
ერთობითობატივისცივის მყარ საფუძველზე.

მ. ამისულაშვილის ამ უყვარს ლექსის სტრი-
ქონების ზედმეტი დატვირთა ე. წ. აფორის-
ტული თქმით. არაიშვითაოდ ასეთი სტრი-
ქონი ზოგი პოეტის (მეტადრე ახალგაზრდების)
ლექსში განეყნებული და თვითმისწერიდა. იქნებდა
შთაბეჭდილება, რომ პოეტმა ჭერს „აფორიზ-
მი“ მოაფიქრა და ლექსი შემდეგ „დააშენა“ ზედ.
მ. ამისულაშვილი, როგორც ვთქვით, გაურბის
ასეთ თვითმისწერ თქმებს. მისი ლექსების პო-
ეტური საბეჭები თითქმის ყოველთვის სადაა და
რეალისტური, თვით ლექსის შინაგანი ლოგიკი-
დან გამომდინარეობს. მხატვრული ხერხებიდან
მ. ამისულაშვილი ყველაზე უფრო იყენებს ალი-
ტრაციას — ქართული პოეზიისათვის ერთ-ერთ
ყველაზე ტრადიციულ ხერხს, მაგალითად: „და-
ზურმუხტის ნაწილები აუწეწა ძიწუნებს“, „შვი-
დას შამფურზე ვაშისინო შევიის მწვადები“,
„ჭარაყანს ჭარში დგომა უხდება, ჭარა ჭარაგის
ნამჭერს ღობარჯვებს“, „შეყარეს შარავზე შეგხა-
ლა ცხენები“, „აფარა ფარი და... ფრანგული შე-
პარათა“ და სხვ.

ლექსებში გვხვდება, თუმცა იშვითაოდ, ცალ-
კეული უხერხელი და ბუნდოვანი გამოთქმებიც:
„მერც უძლებს ბუნება აწეულ წარბით“, „აღს-
დგა ბაეშობა ნაეზვიზებში“. „და სურვილები
სულს გავითვლიაფდნენ“, „სასაროლთზე იხაგე-
ლუ ქართველმა“, „მერთაზმა მახვილის პირველ
ტყორქნითვე“ და სხვ. ეს მით უფრო შესა-
სწავია, რომ მ. ამისულაშვილი საერთოდ ლექსის
კანტრებას დიდ ყურადღებას აქცევს.

ავტორის ენა ძალღვინა და ლექსითი მდი-
დარი, მაგრამ აქა-იქ მაინც შეინიშნება არალი-
ტერატურული, მკითხველთათვის უცნობი სიტ-
ყეები, ასეთებია: „ლუშა“, „ალაშუები“, „არა-
ლული“, „ხიბილები“, „ყურიები“ და სხვ.

შალვა ამისულაშვილმა ლექსებისა და ბალა-
დების ამ ახალი წიგნით ერთხელ კიდევ დაამ-
ტაცია, რომ იგი ქართული საბჭოთა პოეზიის
ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელია.

პოეტის პირველი წიგნს ერქვა კარგად შერჩე-
ული სახელი — „თალარი“. ამ ახალ წიგნშიაც
არის ერთი ლექსი „ჩემმა თალარი“, რომელშიაც
პოეტმა ამბობს:

კიდევ ისე თავმოშორენ დგას თალარი,
თუმცე ოღანავი სიპარმავე შეჰპატივი.

არ შეიძლება არ დავეთანხმეთ ავტორის ამ
აღეგორიული სტრიქონების სიმართლეს.

ალ. სანაღირაძე

წარსულის ფერცლვაი

საქართველო
1927 წლის

ლიდია მეგრელიძის წიგნი *მშობლიური ცის ქვეშა* 1905 წლის რევოლუციის ქარიშხლიან დღეებს ასახავს. ავტორი თვით იყო ამ ამბების მომსწრე და მონაწილე. რუსეთის პირველი რევოლუციის პერიოდში ბათუმის პროლეტარიატისა და გურიის გლეხთა გვირგვინ ბრძოლის სურათები მწერალმა წარმოადგინა დღიურებისა და ქრონიკების ფორმით. ცხადია, ნაწარმოებში ასეთი კომპოზიციურმა აგებამ გავლენა იქონია სიუჟეტური ხაზის განვითარებაზე, ნაწილობრივ დაარღვეა სიუჟეტის თანმიყოლებითი, დინამიკური განვითარება, ხშირ შემთხვევაში გმირთა ცხოვრებიდან გამოირიცხა დროის გარკვეული მონაკვეთი. მიუხედავად ამისა, მწერალმა შეძლო ეჩვენებინა რევოლუციური მოძრაობის ზრდისა და განვითარების რეალისტური სურათები, დაეხატა გმირთა ცოცხალი სახეები.

ნაწარმოების მთავარი მოქმედი პირია გურული გლეხი მახარე მანთიძე. ცხოვრების მძიმე და დუხიერი პირობები აძულებს მახარეს მიაღწეოს მშობლიური სოფელი და ბედის საქმენელად ქალაქში წავიდეს. ამაოდ დაეხეტება მახარე ბათუმის ქუჩებში, ამაოდ ცდილობს მიაკვლიოს საარსებო საშუალებას. არსებული საზოგადოებრივი წყობილების უკუღმართობა, ცხოვრების მწვავე სინამდვილე აძულებს მახარეს სხვა გზის გამოძიებას. იგი ეძიება რევოლუციურ მოძრაობაში. ბრძოლებების დახმარებით, მუყაითი და თავდადებული შრომით უზარალ გაუთვითცნობიერებულ გლეხს მგზნებარე რევოლუციონერი ხდება. მახარე შვიდაა თავი შესწიროს თავისუფლებისათვის ბრძოლას, მას სწამს თავისი საქმის სიმართლე.

ნაწარმოებში დამაჯერებლადია ნაჩვენები მახარეს სულიერი საპყაროს ფორმირება, მისი რევოლუციური შეგნებულობის ზრდა, მახარე შეითხველის თვალწინ იზრდება და ყალბდება თავგამოცემულ რევოლუციონერად. მწერალმა შეძლო ეჩვენებინა, რომ მახარეს ვხა იყო ათასობით მშრომელი აღმართის ერთადერთი სწორი გზა, გზა რევოლუციური ბრძოლისა, გზა იარაღით თავისუფლების მოპოებისა.

რომანის უღვეი ღირსებად უნდა ჩაითვალოს, რომ აქ თითქმის ყველა საზოგადოებრივი ფენაა ნაჩვენები, მეტადრე მშრომელი ხალხის მასები, რომლებიც მრისხანე ძალად აღმართნენ თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. მახარესთან ერთად წიგნში გამოყვანილი არიან რიგითი მებრძოლები, ხალხისათვის თავდადებული რევოლუციონერები: ერმილე, მირიანი, სეფე და სხვ.

1905 წლის რევოლუციაში ქართველი ქალებიც იღებდნენ აქტიურ მონაწილეობას. მწერალი აცოცხლებს იმ გმირ ქალთა გალერეას, რომელ-

ბიც ყოველგვარი შესაძლებლობით ცდილობენ თავიანთი წელოლი შეიტანონ თავისუფლებისათვის ბრძოლაში. ახალგაზრდა ქალიშვილი ტასი უყოყმანოდ თანმხლებს იკისრის სახაფითო დავალება და პროკლამაციები წაიღოს დანიშნულ ადგილებზე, თუმცა მის დავემეღი ყანდარმები უთვალთვალენ. მშრომელი ქალი შავდა საპირველმისო დროშას ქარავას, აზნაურ ვაშალაშვილის ქალიშვილი დეა რევოლუციონერთა მხარეზე გადადის, თავდადებული მებრძოლი ხდება.

ნაჩვენებია არისტოკრატთა წრის, მეფის მოხელეებისა და თავდადებულთა ყოფი-ცხოვრების სურათები. ფეფუნება და დროს ტარება, პლიკუნელობა და შრეშობა, შექროამეობა და უაშუშობა გამოფეხულა მათ წრეში — მწერალი ნათლად გვიჩვენებს ისტორიულად განწირული კლასის განხრწნასა და დაცემას. ამ მხრივ სინტერესოა რომანში გამოყვანილი გურიის უკანასკნელი მთავრის შემყვიდრის ლეან გურიელის სახე. ბათუმის ოქტის ურიანდნიც ლეან გურიელს კარბერისა და ჩინწენდლებისათვის შეუბრალუბლად აწიოყებს ხალხს, ყოველგვარად ცდილობს ძალღუერი ერთგულება დაემტკიცოს თავის მხრძმანებლებს.

წიგნში კარგად ჩანს მუშათა მოძრაობაში ბოლშევიკური პარტიის დამრანზავი და წარმართველი როლი. მახარეს, ერმილეს, მარიაშის და სხვათა სახით ხალხი თავის წილში ზრდიდა საუკეთესო შეილებს, თავისუფლებისათვის უშინარ მებრძოლ აღმართებს. ამ აღმართებს შესწევდა ძალა და უნარი ხელმძღვანელობა გეწწიათ ფართო მასეებისათვის, სწორი გზით წაყვანათ ისინი.

მწერალი ქალი, როგორც უშუალო მომსწრე 1905 წლის ამბებისა, ცოცხლად და დამინტერესებლად გვიხატავს რევოლუციის ამბებს; ხშირ შემთხვევაში თითქმის დოკუმენტური სიზუსტით აღაღვეს მოვლენებს.

მოკლედ აგვიწერს ავტორი ნასაყარალის ცნობილ შეტაკებას, სადაც წითელ რანველებმა სასტიკად დამარცხეს გურიის ასაწიოყებლად მოსული კახელები.

შეთხველის თვალწინ ცოცხლდება 1905 წლის რევოლუციის სახელოვანი დღეები. ბათუმის პროლეტარიატი, ბოლშევიკების ხელმძღვანელობით, გვირუღად იბრძვის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ. მთელი გურია რევოლუციის ხანძარს მოეკავს. მწერალი რელიეფურად გვიხატავს გლეხების თავგანწირულ ბრძოლას. გურიის სამაზრო ცენტრში — ოზურგეთში გურიელის სასახლეზე წითელი დროშა ფრიალებს. ყველგან დემონსტრაციები, ყველგან კრებები და თათბირება. სახელმწიფო გადასახლება აღარავის შეაქვს. ხალხმა თავისუფლად ამოსუნთქა.

შეძლებულია აღუვლევებლად წაიკობოთ ის ადგილები, სადაც ავტორი აგვიწერს რევოლუციის დამარცხების ამბებს, გენერალ ილიხანოვ —

ლიდია მეგრელიძე. *მშობლიური ცის ქვეშა*. ხატულაში, 1955.

აეარსკის დამსჯელ რაზმის რეპრესიებს გუროის საფლავის მიმართ. მეფის სარტაბები შეუბრალებლად უსწორდებიან ხალხს. უფლებანი ცეცხლი და ცრემლი სუფევს. მაგრამ ბრავთარ ძალის არ შეეძლო შეერყია თავისუფლებისათვის მებრძოლი ხალხის სიმტკიცე. ნაწარმოებში კარგადაა დახატული რომ რეპრესიებში ვერ გატეხა ხალხის მებრძოლი სული, მკითხველი ნათლად ხედავს, რომ ეს საბოლოო დამარცხება კი არ იყო, არამედ უკან დახევა, ძალების მოკრება.

უნდა აღინიშნოს, რომ წიგნი არაა დაზღვეული ზოგიერთი ნაკლოვანებისაგან. ნაწარმოები კომპოზიციურად ვერაა კარგად შეკრული. ავტორი ზოგჯერ არღვევს მოვლენათა ქრონოლოგიურ მიმდინარეობას.

რამდენადმე სადავოდ უნდა ჩაითვალოს აზნაურ ვაშალიძის ქალიშვილის დეას სახე. მისი გარდაქმნისა და მებრძოლ რევოლუციონერად გადაქცევის პროცესი ვერაა დამაჯერებლად დახატული. საჭირო იყო დეას ფსიქოლოგიური გარ-

დაქმნისა და მისი რევოლუციონერად ფორმირების უფრო ღრმა და დამაჯერებელი დახატვა. წიგნი ზოგჯერ გვხვდება შეუსაბამო გამოთქმები და პროვინციალიზმები. „მაგალითად: „რეთ გაეშვართა“ (გვ. 146) „ამ სურშუხეთ“ (გვ. 184) „ლივლიფით თქვა“ (გვ. 142) „მივედილივით იღვა“ (გვ. 44), და სხვ.

85-ე გვერდზე ავტორი წერს: „სობილომ გაკვირვებით აყეცა წარბები“ წარბების აზიღვა შესაძლებელია, აყეცა კი არა. 144-ე გვ. გვხვდება ასეთი ფრაზა: „მახარემ ყელში მოზაუნელი ცრეშლები წვეთ-წვეთად ჩაყლაბა“. 162-ე გვ... „თუთრეთის ამარამ თბილ მუხარს მიეშვირა“. 49-ე გვ... „ამოქვიდა სუფემ ბაღლი მრავალეამიერი მკაცრვალად და ვეკიეურადა“, და სხვ.

ლ. მგერელიძის წიგნი „შობილიური ცის ქვეშ“ საყურადღებო წიგნია. მკითხველთა საზოგადოებაში საინტერესო ნაწარმოები მიიღო 1905 წლის რევოლუციის თემამზე.

ბ. ჯანიაშვილი

„ენათმეცნიერების შესავლის“ მეორე ნაწილის ქართულად გამოცემის გამო

ლ. ა. ბულაზოვსკის ნაშრომის გამოსვლამ 1953 წ. რუსულ ენაზე ფართო გამოხმავრება პოვა. საგანგებოდ იქნა აღნიშნული ამ შრომის დიდი მეცნიერული და პრაქტიკული ღირებულება. ცენტრალურ საენათმეცნიერო ეურნიკლებში დაიბეჭდა რეცენზიები, რომლებშიც ღირსებასთან ერთად აღინიშნა ზოგიერთი ნაკლიც. 1954 წელს კვლავ გამოვიდა ლ. ა. ბულაზოვსკის წიგნის მეორე, შესწორებული გამოცემა, რომელშიც ავტორმა პირველ გამოცემასთან შედარებით, გარკვეული ცვლილებები შეიტანა.

პირველ თავში სემასიოლოგიის საგნის საერთო დახასიათების შემდეგ განხილულია ის უმნიშვნელოვანესი პრობლემები, რომლებიც ენათმეცნიერებაში სიტყვის მნიშვნელობის შესწავლასთან არის დაკავშირებული. ავტორი საკმაოდ დიდ ადგილს უთმობს სიტყვის მნიშვნელობის ცვლისა და განვითარების ცალკეული ფორმის დახასიათებისა და ხშირად მეტად საყურადღებო და ორიგინალურ თვალსაზრისს იძლევა განხილული საკითხის შესახებ.

წიგნის მეორე თავი (ლექსიკოლოგია) იწყება მსჯელობით ძირითადი ლექსიკური ფორმის შესახებ. შემდეგ დახასიათებულია ენის ლექსიკური შემადგენლობის ცვლა და მისი ფორმები.

მესამე თავში ლ. ა. ბულაზოვსკი ლექსიკოგრაფიის როლისა და საგნის განმარტების შემდეგ დაწერილობით აღწერს ლექსიკონთა ცალკეულ სახეებს და სათანადო ნიმუშების მომარჯვებით

მკითხველს აწვდის საინტერესო მასალას ცალკეულ ლექსიკონების დანიშნულებისა და შედგენილობის შესახებ.

მეოთხე თავში (სიტყვათა ეტიმოლოგია) — დახასიათებულია მეცნიერული ეტიმოლოგია, მისი როლი, დანიშნულება და პრინციპები.

როგორც განხილული საკითხების არასრული დასახელებიდანაც ჩანს, სარეცენზო წიგნი უაღრესად მნიშვნელოვან ნაშრომს წარმოადგენს. იგი დამაჯერებლად და საფუძვლიანად განიხილავს თანამედროვე ენათმეცნიერების მთელ რიგ აქტუალურ საკითხებს. მოუხედავად ამისა, მასში მინც გვხვდება ზოგიერთი ხარვეზი, რომელიც შესწორებასა და დაზუსტებას საჭიროებს. ზევ არ შევედგებით მათ დაწერილობით ჩამოთვალს, რადგან ამზე საკმაოდ ბევრი ითქვა ცენტრალურ საენათმეცნიერო ეურნიკლებში ამ შრომის შესახებ დაბეჭდილ რეცენზიებში. საჭიროა მხოლოდ აღინიშნოს, რომ მეორე გამოცემაში ავტორმა არ შეიტანა ზოგიერთი ისეთი ცვლილება, რომლებიც მოსალოდნელი იყო მიღებული შენიშვნების შემდეგ მინც.

ლ. ა. ბულაზოვსკის შრომა სახელმწიფო ენათმეცნიერებისა და დანიშნულების წიგნში მნიშვნელოვანი ენობრივი მოვლენებისა და ენათმეცნიერული ცნებების შესახებ მსჯელობისას ბუნებრივი იქნებოდა მოცემული ყოფილიყო განხილული საკითხების განსაზღვრა. სამწუხაროდ, სარეცენზო წიგნში ეს ხშირად ასე არ არის. მთელი რიგი საკითხების (მაგ., ლექსიკოლოგიის, ეტიმოლოგიის, მნიშვნელობათა კორელაციური ცვლილებების და ა. შ.) განხილვა-

სას ავტორი კმაყოფილება წინასწარი გაცრითი განმარტებებით, ან მხოლოდ მსჯელობითა და საილუსტრაციო ფაქტობრივი მასალის მოტანით და არ იძლევა დახასიათებელი მოვლენების არსის ჩამოყალიბებულ განსაზღვრას. ეს ვარაუდობა აძნელებს წიგნში ორიენტრებას და ამცირებს განხილული მასალის ღრმად გაგებისა და შეთვისების შესაძლებლობას.

წიგნის II თავი (ლექსიკოლოგია) უშუალოდ იწყება მსჯელობით ძირითადი ლექსიკური ფონდის შესახებ. ძირითადი ლექსიკური ფონდის ცნება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინათმეცნიერულ პრობლემას შეიცავს და მისი ყურადღების ცენტრში დაყენება სრულიად ბუნებრივია. მაგრამ, ვფიქრობთ, ლექსიკოლოგიაში, ავტორის, უპირველეს ყოვლისა, ენის საერთო ლექსიკურ შემადგენელ ნაწილზე უნდა ექცევა რამე. ამის შემდეგ ძნელი არ იქნებოდა მისგან გამოვეყო და განვსხვავებინა ძირითადი ლექსიკური ფონდი.

ძირითად ლექსიკურ ფონდზე მსჯელობისას უშუალოდ იქნებოდა ავტორის უფრო გაემსახვილებინა ყურადღება მის სიტყვათმწიფარობებელ როლზე. აგრეთვე, ჩვენი აზრით, საქარო იყო ხაზგასმით აღნიშნულიყო ძირითადი ლექსიკური ფონდის დიდი ისტორიული გამძლეობა, რაც გრამატიკულ წყობასთან ერთად ენის გამძლეობის ერთ-ერთ ძირითად ფაქტორს წარმოადგენს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ავტორი არ განასხვავებს ისტორიულ და მოქმედ ძირითად ლექსიკურ ფონდებს. ვფიქრობთ, საქათხის ამგვარი დამშა, თუნდაც მოკლედ, თვალსაჩინოს გახლდა ძირითადი ლექსიკური ფონდის (და საერთოდ ენის) ისტორიული ცვლისა და განვითარების ფორმებსა და ხასიათს.

ლ. ა. ბულახოვსკი იდიომების შესახებ წერს: „ი დ ი ო მ ა ბ რ ა ს მ ე ს ი ტ ვ ე ე ბ ა ნ ი (ი დ ი მ ე ბ ა) ა მ ა თ ე ი მ ე ნ ი ს ი ს ე თ ი თ ა ვ ი ს ე ბ უ რ ი ვ ა მ ო თ ქ მ ე ბ ი ა, რ ო მ ლ ე ბ ი ც თ ა ვ ი ს ი ხ მ ა რ ე ბ ის მ ი ხ ე დ ვ ი თ ა ბ რ ო ბ რ ი ვ ა დ მ თ ლ ი ა ნ ო ბ ა ს ა და ე რ ო ბ ა ნ ო მ ა ს ქ მ ნ ი ა ნ; რ ო მ ლ ე ბ ი ც ჩ ე ვ ე ლ ბ რ ი ვ ზ უ ს ტ ა დ ა რ ი თ ა რ გ მ ნ ე ბ ი ა ნ ს ხ ვ ა ე ნ ე ბ ზ ე და თ ა რ გ მ ნ ი ს ა ს მ ო თ ო ბ ვ ე ნ მ ს გ ა ვ ს ი ს ტ ი ც ლ ი ს ტ ი კ უ რ ი ე ლ ფ რ ი ს მ ე ნ ა ც ე ლ ე ბ ა ს“. (გვ. 33), ამ განსაზღვრაში თქმულა აღნიშნული იდიომატურ შესიტყვებათა (იდიომების) მთლიანი და ერთიანი ხასიათი, მაგრამ არ არის მითითებული, რომ იდიომების მნიშვნელობა არ წარმოადგენს მისი შემადგენელი კომპონენტების ჯამს; რომ სიტყვა იდიომში არ არის დამოუკიდებელი აზრობრივი მნიშვნელობის მატარებელი და ამიტომაც მისი შეცვლა თუნდაც სინონიმური სიტყვით შეუძლებელია; რომ თვით იდიომა შეიცავს ერთ მნიშვნელობას და აშლდა იგი სიტყვის ქვევალენტობა. რაც შეეხება იდიომის უთარგმნელობას სხვა ენაზე, ეს არ

შემიძლება ძირითადი იყოს იდიომის არსებობის, რადგან: ჯერ ერთი, თუ უთარგმნელობის კრიტერიუმს დავუყარებთ, მივიღებთ, რომ ესა თუ ის გამოთქმა ერთი ენის მიმართ (რომელზეც დაცე ის არ ითარგმნება) იდიომს წარმოადგენს, ხოლო მეორე ენის მიმართ (რომელზედაც ის ითარგმნება) არ არის იდიომა. მეორეც, ყოველი ენობრივი კატეგორია უნდა დადგინდეს თავის შინაგან თავისებურებათა საფუძველზე და არასხვა ენათა კატეგორიებთან დაპირისპირების გზით. იდიომატუკის შესწავლაც ამ პრინციპს უნდა მიხვედებოდეს.

წიგნის ქართული თარგმანი შესრულებულია ჩვენი ინათმეცნიერების — ელ. ფანჭვიძის, შ. ანდრონიკაშვილის, თ. გონიაშვილის, გ. ნახეტიანიშვილის, მ. შანიძის და შ. ძიბაგურის მიერ.

თარგმანი საერთოდ მაღალ დონეზე დგას. იგი ზუსტად, მკაფიოდ და დახვეწილ ქართული საინათმეცნიერო ტერმინოლოგიით გადმოგვცემს ორიგინალის ტექსტს, მასში განვითარებულ თვალსაზრისს მთელ რაგ მქტად მნიშვნელოვან ინათმეცნიერულ საკითხებზე.

წიგნის ქართული გამოცემის ღირსებას წარმოადგენს ისიც, რომ მასში რუსულ ორიგინალში მოცემული ფაქტობრივი მასალის პარალელურად ზოგიერთ ნართული სათანადო მავალითები ქართულ-ქართველური ენებიდან. მე-16 პარაგრაფში სინონიმების შესახებ მსჯელობისას ავტორი აღნიშნავს, რომ გამონათქვამი *переливать из пустого в порожнее* ცარიელიდან ცარიელში გადასხმა, წარმოადგენს შეფარდებითი სინონიმების გამოყენების ფრაზეოლოგიური ერთეულებს შესადგენად. ამ დებულების საინლუსტრაციოდ თარგმანში ნართული ცნობილი ქართული გამოთქმა: „ენის გავეყარეო, ეის შევეყარეო“ (გვ. 41), რაც ჩვენი აზრით, შესანიშნავად გამოხატავს ამ მოვლენის არსს. 30-ე პარაგრაფში თარგმანის რედაქტორი იძლევა დიეტრომოლოგიისა ციის საინტერესო ქართულ ნიმუშებს: „ეხლა <ახლა> — ახალი; დ დლო ე ბ ე ლ ი ძ ე, ქართულში ნიშნავდა 'მოღუნული, დაბრილი'; მაი ნ ე < მაშინ > < მას შინა > მოღვაწე — ძე. ქართ. ლუწა ცლა, ზრუნვა, წუხილი, მოვლა'; ს ა ს ა ბ ლ ე < * სასახლო < სრა სხალი; ს უ ლ < ს ლ უ ლ ს რ უ ლ < ს ლ ე ა“. (გვ. 93). კარგად შერჩეული დამატებითი ფაქტობრივი (ხშირ შემთხვევაში ისტორიული) მასალა მოცემულია თარგმანის სხვა ადგილებშიც (გვ. 54, 59, 74, 110, 135, 165, 179 და ა. შ.).

აღსანიშნავია ის, რომ ქართულ თარგმანში ნართული საინლუსტრაციო ფაქტების მნიშვნელოვანი ნაწილი ამოღებულია მხატვრული ლიტერატურის ძეგლებიდან („აპიჩან დაჯუჯანიონიდან“, „ეისრამიანიდან“, აკაკის, ვაჟის, შირზა გულევანის, ლ. ქაჩაელის, შ. მრველიშვილის და სხვათა ნაწარმოებებიდან). სათანადო ადგილებზე საინტერესო მასალებია მოტანილი „ქართულ-

ლი ენის განმარტებითი ლექსიკონის^ა III ტომიდან (გვ. 165), არნ. ჩიქობავას „ქანურ-შეგარულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონიდან“ (გვ. 179 — 180); სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონიდან (გვ. 59) და ა. შ.

როგორც ვხედავთ, მასალა კარგად არის შერჩეული და ხელს უწყობს შრომაში იმა თუ ამ საკითხის ირგვლივ წამოყენებული დებულებების კიდევ უფრო ნათელყოფას. საილუსტრაციო ფაქტობრივი მასალა მშობლიური ენიდან უსათუოდ გუადვილებს ქართულ მოსწავლე ახალგაზრდაებს წიგნში განხილული საკითხების შეგნებულად და მტკიცედ შეთვისებას. სასურველია მხოლოდ, რომ ამ წიგნის შემდგომი ქართული გამოცემისათვის ქართულური ენებიდან მოტანილი მასალა უფრო გაიზარდოს.

უნდა შევნიშნოთ, რომ თარგმანის ზოგიერთი ნაწილი (მაგ., ბოლო პარაგრაფები) ენის ბუნებრივობა და სიძლიერე ორიგინალური ნაშრომის შთაბეჭდილებას ტოვებს, მაგრამ აქაოქ (განსაკუთრებით წიგნის პირველ გვერდებზე) მაინც ვხვდებით ძნელად გასაგები ადგილებს, მაგ., 29-ე გვერდზე ვკითხულობთ: „ქაქე კი, სადაც ლამარაია ყველაზე კონკრეტულ ცნებებზე, ისეთებზე, რომელნიც ყველაზე ახლოს არიან პირდაპირ და ხშირად საჭირო წარმოდგენებთან, — როგორც ენათა შესწავლა გვაჩვენებს, ენებში დაღეილი ცნებები ყოველთვის არ წარმოქმნიან და არ განმტკიცებულან მათში სრულყოფილი გარკვეულობით“ (გვ. 20) რა თქმა უნდა,

სასურველი იყო თავი აერიდებინათ ასეთ გრძელი და ძნელად გასაგები წინადადებებსავე.

იშვიათად, მაგრამ მაინც, თარგმანში შეიძინება რუსულის გავლენა. მაგ., 39-ე გვერდზე ვკითხულობთ: „მაგრამ აღიარება სიტყვათა სუბიექტური ელფერის დიდი როლისა გაზვიადებულია სიტყვიერი გამოსახულების ამ დარგისათვისაც“. ვფიქრობთ, ქართულისათვის უფრო ბუნებრივი იქნებოდა ამ წინადადების ასეთი წყობა: „მაგრამ სიტყვათა სუბიექტური ელფერის დიდი როლის აღიარება გაზვიადებულია სიტყვიერი გამოსახულების ამ დარგისათვისაც“.

ზოგიერ ვხვდებით ორიგინალის ტექსტის არაზუსტი თარგმნის შემთხვევებიც. მაგ., ორიგინალში მოცემულია მსჯელობა: „...но именно таков путь названия представлений и понятий, которые попадают в сферу нашего внимания и для закрепления которых, чтобы отличить их от тысячи других, нам необходим различительный знак“. (გვ. 8). ქართულად თარგმნილი არ არის სიტყვა „других“ (გვ. 5—6), ამიტომ ვხრიც არ არის ნათელი. რუსული გამოცემის 174-ე გვერდზე მოცემულია სათაური „Замечания о месте удараия в славянских языках“, მის ქართულ თარგმანს (გვ. 202) აქვია სიტყვები: „სლავურ ენებში“. ასევე, 5 58-ის პირველი აბზაცი ზუსტად არ მიეყება ორიგინალის ტექსტს და თავისუფალი თარგმანის შთაბეჭდილებას ტოვებს.

შ. შატირიშვილი,

წიგნი ილია ჭავჭავაძის ფილოსოფიურ და ესთეტიკურ შინადასწავლებას

ილია ჭავჭავაძის შრომულმხედველობის გარკვევის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამ ფრიად საუკრადოდ საკითხს ეხება ა. თავაძის წიგნი „ილია ჭავჭავაძის ფილოსოფიური და ესთეტიკური შეხედულებანი“

უნდა ითქვას, რომ წიგნი, ძირითადად, ვერ ამართლებს თავის დანიშნულებას. ავტორს, როგორც ჩანს, ძალზე გაუბრალოებულად ესმის ათეიზმისა და ღვთისმორწმუნოების, მატერიალიზმისა და იდეალისმის დამარისპირება. ამის გამო იგი ხშირად უხეიროდ ირჩევს თავისი დებულების დასახებულად ციტატებს ა. ჭავჭავაძის ნაწარმოებებიდან. სასრუტუნოო წიგნის ნაკლი ამით არ ამოიწურება: მასში მართებულად მოყვანილი ციტატებიც ვერ მოგვყენს სათანადო ანალიზს და, რაც მთავარია, ზოგჯერთ სკოტობთან დაკავშირებით ავტორი უშვებს შეე-

დომებს. მოვიყვანოთ კონკრეტული მაგალითები. ავტორი ი. ჭავჭავაძის ათეისტობის დისამტკიცებულ იშველობებს მის ლექსს: „პასუხის პასუხი“. მაგრამ ამ ლექსში ილია სიტყვა „ღმერთში“ ღმერთს კი არ გულისხმობს, არამედ ამ სიტყვას გადატანითი მნიშვნელობით ხმარობს. ამ გარკვევობას თვითონ ავტორიც გრძნობს, როცა აღნიშნავს „ამ სიტყვით (იგულისხმება ღმერთი ზ. კ.) მას (ილიას. ზ. კ.) სურს მაღალ გრძნობიერა, სათნო, ფაქიზი და მოწინააღმდეგეობა გამოხატოს შრომისა და გარჯისადმი“. (გვ. 18). მაგრამ თუ კი ეს ასეა, გაუგებარია, თუ რატომ მოყვანია ავტორმა ეს ლექსი ილიას ათეიზმის საილუსტრაციოდ.

„ადამიანის მოქმედების გაგებისა და შეფასების საკითხში — წერს ა. თავაძე, — ი. ჭავჭავაძე ქრისტიანობის სწინააღმდეგო თვალსაზრისს იცავს.“ (გვ. 15). ამის დასახებულად ავტორს მოყავს ის, რომ ილია ჭავჭავაძე აღფრთოვანებული იყო გაბრაულ ეპისკოპოსის ქადაგებით შრომისა და გამრჯელობის საჭიროების შესა-

ა. თავაძე. ილია ჭავჭავაძის ფილოსოფიური და ესთეტიკური შეხედულებანი. სახელგამო. 1964.

ზე: „რომ მარტო იგი ქება-დიდება შრომისა და გვირგვინისა, რომელიც მან გვიღალდა ერთ თავის დაუფიქრებელ ქადაგებაში, და სხვა არა-რა, ისიც საყვარო იქნებოდა, რომ მისი სახელი ქვეყანას მოჰყვებოდა და ჩვენი გვეგრძნობა, რა დიდებული მღვდელმთავარი დაგვიარებოდა.“ „შე თითონ არ მინახავსო — ამბობს ის, — (გაბრიელ ებისკოპოსი. წ. კ.), ხოლო გამიგონია სარწმუნო ცაცოვან, რომელ ერთს ძველად-ძველს მკლასაში კედელზე არის დახატული ყოველ-წმინდა ღვთისმშობელი და მის წინ სძევს მატყლი. ხელში უჭირავს ტარი და ჰქსოვს მატყლსა. ნეტამე ჩემი თვლით მენახათ — პნატრულში ამ საუცხოო ხატით იტაცებული მღვდელმთავარი: — „ამდინ შე გავიწროვდი მეორეს კერძოსა საღმრთოსა მისის ხასიათისასა და უდადესსა პატროსა და კრძალვასა მისდამი იგრძნობოდა გული ჩემიო! რა კარგი რამ იქნებოდა, რომ ყოველსა ჭალს მარადის ჰქონდეს წინაშე თვალთა ასეთი ხატი ყოველად-წმინდისა...“ (გვ. გვ. 15 — 16). ყოველივე ეს ავტორს მიაჩნია ილიას ანტი-ქრისტიანობის, უფრო მეტიც, საერთოდ ათეისტობის საკმაო საბუთად. მაგრამ ვინა თვითონ გაბრიელ ებისკოპოსი, რომელიც არა თუ თანამედროველი ათეისტი, არამედ ორთოდოქსი ქრისტიანი იყო, არ ეწეოდა შრომის პრაქტიკულად (როგორც ეს მოყვანილი იდგილიდან ჩანს)? დასაჯებელია, რომ ილია ჭკვევამე ათეისტი იყო, მაგრამ ამისი დასაბუთება წიგნის ავტორმა ვერ შესძლო.

ავტორის მოჰყავს ილიას სიტყვები: „ყოველი საგანი თავის კვალობაზედ... მალაღია... პოლიბი... ისე ცხადად მოგვითხრობს ღვთის ძლიერებასა, როგორც მზე... ერთი მუქა ღაფის ნაწილთა დაკავშირება ისეთი საფარველია, როგორც ვარდის მიწვენიერების გამოცხადება. — არა, ბუნებაში ღმერთს არ შეუქმნია მაღალი და დაბალი საგანი, ყოველივე საგანი მაღალია თავის კვალობაზე“ (გვ. 22). ყოველივე ეს ავტორს რატომღაც მიუჩნევია ილიას მატერიალისტობის უტყუარ საბუთად. გაუგებარია, რატომ უნდა ნიშნავდეს საგანთა გამოცხადება ღვთის ძლიერებას გამოვლენად მატერიალისტურ თვალსაზრისს? გაუგებარია, ვერაფრე, თუ რატომ მიაჩნია ავტორს, რომ თითქოს საგანთა თანაბარი სიმაღლის აღიარება წარმოადგენს მატერიალიზმის უტყუარ ნიშანს. ხომ ცნობილია, რომ დიალექტიკური მატერიალიზმის მიხედვით საგნები ზნირად სწორედ იმითი განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, რომ ერთნი განვითარების შედარებით დაბალ ხოლო მეორენი შედარებით მაღალ საფეხურზე ღვანან. შესაძლოა ზემოთყოყვანილ მსჯელობაში ილიას მხოლოდ იმისი თქმა უნდოდა, რომ ყოველ საგანს მსოფლიო სისტემაში თავისი კუთვნილი ადგილი უკავია (ამას უნდა ნიშნავდეს გამოთქმა: „მაღალია თავის კვალობაზე“), მაგრამ საგნებს რომ თავიანთი ვარკვე-

ული ადგილი უკავიათ მსოფლიო სისტემაში, ამას ვთქვით ლაბინიტი და ჰეგელიც ძლიერბუნენენ საქმე ისაა, როგორც ესმით ზოგუნე ეს საგნები და მათი მომკველი მსოფლიო სისტემაში მატერიალური თუ სულიერი ბუნების მქონედ. იი, იქ გამოჩნდება მატერიალისტურ და იდეალისტურ თვალსაზრისთა განსხვავება. მაგრამ მოყვანილ ციტატაში სრულიადე არაფერია ნათქვამი ამის შესახებ.

შეგლომას უშვებს ავტორი, როდესაც წერს: „ბუნება და მისი კანონზომიერება ილიასათვის მორალური სისპეტაკისა და სამართლიანობის უმაღლესი ნიმუშიც არის: „მოწმედ მომყავს, — ამბობს ის, (ე. ა. ილია. წ. კ.) იმისთანა უტყუარი, იმისთანა დაუჭრატამავე მოწმე, როგორც ბუნება“. (გვ. 24). ჯერ ერთი აქ ილიას სიტყვები ავტორის მიერ სასუნებით არასწორადაა გაგებული; ილიას აზრი ამ შემთხვევაში ასეთია: უთქვამთ ზამთარში წყარო გაყინულა და სოფელი უწყლოდ დარჩენილაო. ეს კოჩია, წყარო არ იყინება ზამთარში. თუ ჩემი არა გჯერათ, მიზამნდით სოფელში; ნახეთ, რომ ეს წყარო არ იყინება. აი, ამ აზრით ამბობს ილია: „მოწმედა მომყავს იმისთანა უტყუარი, იმისთანა დაუჭრატამავე მოწმე როგორც ბუნება“. (ი. ილიას წერილი „ნუთუ“). ცხადია, აქ საკითხი სრულიადე არ არის დაყენებული ეთიკისა და სამართლის ასპექტში, და სიტყვა „დაუჭრატამავე“ გადატანითი მნიშვნელობითაა ნახშარი და არა პირდაპირი აზრით. ავტორს უნდა ახსოვდეს, რომ შორალი და სამართალი ადამიანთა საზოგადოების პროდუქტია და შეუქმნებელია მათი მიწერა ადამიანთა ვარკვე არსებული ბუნებისაში.

ავტორი ილიას მატერიალისტობის დასაბუთებულად ვრცლად განიხილავს პოემა „განდევილს“. პოემა „განდევილი“ ამ მზარე მართლაც დიდ მასალას შეიცავს; მაგრამ, სამწუხაროდ, წიგნში ამ პოემის განხილვა ატარებს შინაარსის თხრობისა, ჭარბი ცატირებისა, მარტივი პერფრასისა და დეკლარაციული განცხადებების ხასიათს. მკითხველა ასეთი „განხილვის“ შედეგად იმაზე მეტს ვერაფერს შეიტყობს, რასაც თვითონ პოემის დამოუკიდებელი, თუნდაც ზერელე წაკითხვიდან გამოიტანდა.

ავტორი ცდილობს დასაბუთოს დებულება იმის შესახებ, რომ ილია ჭკვეუაჰის მეთოდოლოგიური პრინციპი დიალექტიკურია. წიგნში მოყვანილი ცატეტები ზნირად ცხადყოფენ, რომ ილიას ნაზრებში მართლაც ადგილი ჰქონდა დიალექტიკის ელემენტებს. მაგრამ ავტორისეული ანალიზი ამკერადაც ზერელეა არ ცდილობს კონკრეტულად შემოსაზრების ილიასეული დიალექტიკის ფარგლები. კონკრეტულად განსახვავოს იგი მარქსისტული დიალექტიკისაგან. ამის ვარკვე ვი ცაბიელი ფრახის შთაბეჭდილებას ტოვებს ავტორის მსჯელობა რომ

ილია ჭავჭავაძე მიიწვ ვერ ამალდა დიალექტორ მატერიალიზმამდე (გვ. 88).

წიგნი განხილულია ილია ჭავჭავაძის შეხედულება საზოგადოებრივი ცხოვრების ისტორიაზე. ავტორის მსჯელობა ამ შემთხვევაშიც ზოგჯერ ზერაღ და ნაკლოვანია. მაგალითად, იგი ცდილობს დაასაბუთოს რომ ილია ჭავჭავაძის მიხედვით „სოციალური კანონზომიერების ფარგლები ადამიანის ნების ფარგლებს სცილდება და ობიექტურ სამყაროს შერობდება“. და ამ მიზნით მოყვავს ციტატა: „კანონები, — ამბობს ი. ჭავჭავაძე, — დადგენილი არიან ქვეყნებზე იმიტომ, რომ თავს ითხოვდა ეკონომიური საჭიროება, ერთის მხრივ და მეორის მხრივ სიმაართე, წარმომდგარი ზნეობითის და სარწმუნოების გრძნობისაგან“. (გვ. 39). ილიას ამ მსჯელობაში საზოგადოების განვითარების ფაქტორად დასახულია „ეკონომიური საჭიროება ერთის მხრივ და მეორეს მხრივ სიმაართე, წარმომდგარი ზნეობითის და სარწმუნოების გრძნობისაგან.“ ამგვარ განმარტებაში სრულიადაც არა ჩანს იმ გარემოების გავება, რომ თვითონ ზნეობრივი და სარწმუნოებრივი „სიმაართე“ საბოლოო ანგარიშში განსაზღვრულია „ეკონომიური საჭიროებით“. სხვა ადგოდა ავტორის მოყვას ილიას სიტყვები: „დღეს, — ამბობს ილია ჭავჭავაძე, — ღარიბსა და მდიდარს შორის, ძლიერსა და უძლურს შორის უფრო დიდი ზღვარი არის, ვიდრე ოდესმე ყოფილა, და აქ არის იგი სიმწვავე იმ ტკივილისა, რომლის შორაჩენაც მეცხრამეტე საუკუნემ უაღრესა აწ მოშავალს საუკუნეს. მეცნიერება, ადამიანის გონების წინსვლა, ზნეობის აღმატება, — ჯერ კიდევ ბევრს სჭავს ძლიერამოსილებით მოაქმედებს მაგრამ ამ მეცხრამეტე საუკუნის ანდერძზე უაღრესს და უდიდესს სავანს სხვის ვერ აღმოაჩენს და გაუთვალისწინებს კაცობრიობას დღეის ამის იქით“ (გვ. 49). ავტორის ეს ციტატა მიაჩნია საზოგადოებაზე ილიას მატერიალისტური შეხედულების დამადასტურებელ საბუთად. ილიას ზემოთყვანილ სიტყვებიდან კი მხოლოდ ის ჩანს, რომ მისი აზრით მდიდარსა და ღარიბს შორის წინააღმდეგობის დამძღვეის ანუ სოციალური „ტკივილის შორაჩენის“ ამოკანა, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის ანდერძს“ წარმოადგენს, რამდენადაც ეკისრება მეცნიერების წინსვლასა და ზნეობის „აღმატებას“, აქაც, მაშისადავთ, სრულიადაც არა ჩანს, რომ ილია საზოგადოების განვითარებაში გადამწყვეტ როლს ანიჭებდა არა სუბიექტურ, არამედ ობიექტურ ფაქტორებს, რაც მისი მატერიალისტობის მომასწავებელი იქნებოდა სოციალოგიის სფეროში. ამკარაა, რომ სოციალოგიაში ილიას მატერიალისტობის დასაბუთებებს სრულიად სხვა ციტატების შერჩევა დასჭირდება.

ილია ჭავჭავაძის მოსაზრებითა განიხილვისას ავტორი ცდილობს დაადგინოს ხელოვნებისა და მეცნიერების, სახისა და ცნებების განსხვავება. იგი წერს: „როგორც გვიჩვენებს მეცნიერებულ ცნებებზე ისე მის მხატვრულ სახეში თავმოყრილია გვირბის საყოველთაო, არსებითი ნიშნები... სხე ნიშნები კი უფაღვებელყოფილი“ (გვ. 91) ავტორის უნდა ახსოვდეს, რომ სახის სპეციფიკ სწორედ ის შეადგენს, რომ იგი თემოა კი გომოსკესს სახის „საყოველთაო არსებით ნიშნებს“, ამავე დროს სრულიადაც არ უფაღვებელყოფს“ კონკრეტულ ინდივიდუალურ ნიშნებს.

გაუბარბოლებლად ექვს წარმოდგენილი ავტორის ხელოვნებისა და სინამდვილის მშვენიერებათა ურთიერთდამოკიდებულება. იგი წერს: „შთაოკნება და აღმაფერხვა სინამდვილის მშვენიერების ნადავზე იმადება. სინამდვილის მშვენიერებით შთაოკნებულ და აღფრთოვანებულ ხელოვანი მშვენიერების უფრო მაღალ სახეებს ქმნის. ტრანსტი, გენიალური ნიჭით დაჯილდოებული ხელოვანი თვით არის სინამდვილის ნაწილი და როდესაც ის გარემო სინამდვილის მშვენიერებით აღფრთოვანდება, თვითონ როგორც ბუნების მაღალი არსება, როგორც სხვა ადამიანებზე მაღალი ნიჭით დაჯილდოებული, ქმნის უფრო მაღალ მშვენიერებას, ვიდრე სინამდვილის მშვენიერებაა“ (გვ. 106 — 107). აქ საქმე იხევა წარმოდგენილი, თითქოს ხელოვანი შეინაწავს სინამდვილის მშვენიერებას, მით აღფრთოვანდება და თავის ნაწარმოებში კიდევ უფრო გამშვენიერებული სახით წარმოადგენს მას. საკითხავია; სინამდვილის რა მშვენიერებით იყვანდ აღფრთოვანებული, ვთქვათ, ილია ჭავჭავაძე და გავგონო თავიანთი ნაწარმოებების — „კაცია-ადამიანის“ და „რევიზორის“ შექმნისას? თათქარიძეობა, როგორც სინამდვილის გარკვეული ფაქტი, მშვენიერი კი არაა, არამედ სინამდვილისა და ილია ჭავჭავაძე სრულიადაც არ იყო ამ „მშვენიერებით“ აღფრთოვანებული მიუხედავად ამისა „კაცია ადამიანი!“ უაღრესად მშვენიერი ნაწარმოებია და მისი მშვენიერება მდგომარეობს იმაში თუ რა და როგორ თქვა ილიამ ამ ფაქტის შესახებ. მან თქვა მხატვრულ ფორმაში თავისა განაჩენ-გავიყვანა და სწორედ ამკარა „კაცია ადამიანის!“ მშვენიერება.

უდავოა, რომ ილია ჭავჭავაძის ნაწერები შეიცავენ პროგრესულსა და ღრმა ფილოსოფიურ აზრებს. ამის გარკვევა და ჩვენება საჭიროებს ალბის შეხედულებათა კონკრეტულ ანალიზს. მაგრამ, როგორც ვნახეთ, ა. თავაძის წიგნი მოცემული მსჯელობები ამ მიმართებით ხშირად ზერაღ და ნაკლოვანია. ამის გამო წიგნი საჭიროებს სერიოზულ გადამწყვეტებას.

წარაბ ქაქაბაძე

Handwritten number 4.

ახალი წიგნები

სახალწიფო გამომცემლობა

- კ. მარქსი და ფ. ენგელსი — კომუნისტური პარტიის მანიფესტი. გვ. 82, ფასი 90 კაბ.
- სკპ ყრილობების, კონფერენციებისა და ცენტრალური კომიტეტის პლენუმების რეზოლუციებისა და გადაწყვეტილებების. ნაწ. 3. გვ. 958, ფასი 14 მან. 20 კაბ.
- მ. როსენტალი — რა არის შიმშილების მარქსისტული თეორია. თარ. გ. იაშვილისა და მ. კორძაბიასი. რედ. ნ. კუპრაძე. გვ. 84, ფასი 90 კაბ.
- ლ. გორგიაძე — მარქსიზმის ისტორიისათვის საქართველოში. რედ. ი. ტაყაშვილი. გვ. 280, ფასი 4 მან. 40 კაბ.
- ლუდვიგ ფოიერბახი — ქრისტიანობის არსება. თარ. შ. პაპუაშვილისა. რედ. ა. ქუთელია. გვ. 548, ფასი 10 მან.
- პაატა გუგუშვილი — საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება 19 — 20 სს. ტომი მეორე. რედ. ა. ნუცუბიძე. გვ. 966, ფასი 31 მან.
- აკაკი წერეთელი — პოემები. ტომი 5. რედ. ი. გრიშაშვილი. გვ. 376, ფასი 18 მან.
- მ. გორაკი — მოთხრობები. ტომი 2. რედ. დ. შენგელაია. გვ. 622, ფასი 14 მან.
- კონსტანტინე გამახაძურდია — ვაზის ყვავილობა. რედ. გ. ჯიბლაძე. გვ. 660, ფასი 14 მან.
- ტ. სვიატობლდოვი — ბოტანიკური. თარ. ელენე ერისთავისა. რედ. გ. აბულდიანი. გვ. 280, ფასი 6 მან. 50 კაბ.
- თინა დონაშვილი — ალაზანზე. რედ. პლ. ბებია. გვ. 554, ფასი 11 მან.
- კალე ზობოხიძე — რჩეული. რედ. ირ. არაბული. გვ. 302, ფასი 8 მან.
- მარია შაქელაძე — ზღვისპირა ბაღი. რედ. კ. ზობოხიძე. გვ. 96, ფასი 2 მან.
- წერბა ლორთქიფანიძე — ლექსები. რედ. შ. სულაბერიძე. გვ. 60, ფასი 1 მან. 50 კაბ.
- ალექსე შენგელაია — ლირიკა. რედ. შ. სულაბერიძე. გვ. 62, ფასი 1 მან. 50 კაბ.
- გიგო გოგინაშვილი — თოვლის ფიქტი. რედ. ირ. არაბული. გვ. 58, ფასი 1 მან.
- ო. ფირალიშვილი — თამარ აბაყელი. რედ. თთ. ეგაძე. გვ. 124, ფასი 13 მან.
- ლანა დოღობერიძე — ფოტ უიტმენი. რედ. კ. ჭილაჩკიანი. გვ. 226, ფასი 4 მან. 50 კაბ.

საბავშვო

- ვაჟა-ფშაველა — სათაგური. რედ. ვ. ბეწუკელი. გვ. 20, ფასი 1 მან. 50 კაბ.
- ლევო ქიაჩელი — მონადირეები. რედ. კ. ნადირაძე. გვ. 16, ფასი 2 მან. 40 კაბ.
- მ. კ. ანდერსენი — ზღაპრები. რედ. გ. ნადირაძე. გვ. 132, ფასი 3 მან. 70 კაბ.
- ალიო მირცხულავა — ახალ თაობას. რედ. ნ. ბერულავა. გვ. 142, ფასი 5 მან. 10 კაბ.
- ლ. არდაზიანი — სოლომონ ისაიკი მეჯღანთაშვილი. რედ. კ. ნადირაძე. გვ. 120, ფასი 2 მან.
- ერ. ქარელიშვილი — იროლიან გედოშვილი. რედ. ვ. ბეწუკელი. გვ. 222, ფასი 7 მან. 10 კაბ.
- როზა თავდიდშვილი — საბავშვო მოთხრობები. რედ. რ. ქორჭია. გვ. 64, ფასი 2 მან 10 კაბ.
- ი. მანუჩაძე — ზენი ავიაციკი. თარ. ს. გრიგოლიასი. რედ. ვ. ძიძიგური. გვ. 110, ფასი 2 მან. 70 კაბ.
- ალიის ირახვი — ძველი ჩეხური თქმულებანი. თარ. მერი კანდელაკისი. რედ. შ. გვინჭიძე. გვ. 126, ფასი 3 მან. 70 კაბ.
- ლ. სანიკიძე — პონტოს სამეფო. რედ. პროფ. გ. მელიქიშვილი. გვ. 218, ფასი 8 მან. 30 კაბ.
- მ. ბელაშვილი — როგორ განიდა პურა მავიდაზე. რედ. ნ. აგიაშვილი. გვ. 82, ფასი 2 მან. 10 კაბ.
- ახმაზური ზღაპრები — შეადგინა და დაამუშავა ნ. ბლაგოშინი. თარ. გ. კ. წერეთლისა. რედ. ვ. ძიძიგური. გვ. 158, ფასი 6 მან. 60 კაბ.
- სოფლის მეურნეობის მოწინავე ადამიანები. ნარკვევები. — რედ. დ. ფაილოძე. გვ. 316, ფასი 7 მან. 20 კაბ.

57

ფან 8 ა.

6-104/143

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ХУДОЖЕСТВЕННО-
ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ

„МНАТОБИ“

ГОСИЗДАТ ГРУЗИИ